GOVERNMENT ORIENTAL MANUSCRIPT LIBRARY
INDEXING FOR TELUGU MANUSCRIPT

Sl.	Particulars	Details
1	Language	TELUGU
2	Material	Paper Mss.
3	Bundle Number	TEL B 0623
4	Work Number	D 2688-A-VOL-I
5	Page No (From... To)	1 to 248
6	Name of the Work	PANCA TANTRAMU WIT H COMMENTARY
7	Subject	LITERATURE

Pañcatantram.

Vol. I

Pancha Tantra – Wilsons admirable Analysis is printed in vol 1 of Transactions of Roy As Socy.

In the Penny Cycl: p: 183 the names of the five chapters (with reference to Wilsons Analysis) are thus rendered

I Mitra Bhéda, Dissension of Friends. [Might not we call it The Whisperer?]

II Mitra Prāpti, Acquisition of Friends [The Fawner]

III Kākōlūkīya – (the crow & the owl) Inveterate Enmity [The Makebate]

IV Labdha prasamanam – Loss of advantage – [The Spoiler]

V Aparīxita Kāritwam – Inconsiderateness [The Tempter]

This Telugu version was written by Baisaraz Vengal Raz

But see book 1. verse 29 where his name seems to be Vencat Raz son of Parvata Raz, and the family name seems to be [illegible] –

Parvata Raz was son of Vira Bhadra Raz son of Tirumala Raz son of Baica Raz – ~~[illegible]~~

౧. శా॥ శ్రీవత్స స్తన నిస్తులైణమద సంసిక్తంబు రోవీధి పాదైవిన్నాణపు పట్టుమచ్చ రవికన్యాసన్న విశ్వంభరాదేవీ విభ్రమలక్ష్మి దేటపరుపన్ దీపించు త్రైలోక్యరక్షావర్ధిష్ణుడు కృష్ణుడూర్జితమనీషన్ నాకు దిక్కయ్యెడున్.

౧ టీక॥ శ్రీ। లక్ష్మీదేవియొక్క। వృత్త। వర్తులమైనట్టివంటి। స్తన। కుచములయందు। నిస్తుల। అసమానమైనట్టివంటి। ఏణామద। కస్తూరిచేతనైన। సంసిక్తంబు। సంసేచనమున్న। విన్నాణపు పట్టుమచ్చ। విన్నాణపు। ఒప్పుచున్నట్టివంటి। పట్టుమచ్చ। శ్రీవత్సలాంఛనమున్న। ఉరోవీధి। వక్షస్థలమందు। పాదై। కుదురై। రవికన్యాసన్న విశ్వంభరాదేవీ విభ్రమలక్ష్మి। రవికన్య। కాళిందికి। ఆసన్న। సమీపమందున్న। విశ్వంభరాదేవి। భూదేవియొక్క। విభ్రమలక్ష్మి। భ్రాంతిసంపదను। విలాసమున్న। తేటపరుపన్। ప్రకటముచేయగా। అనగా కాళింది భూదేవతలయందున్న తన్నీలవర్ణసాదృశ్యము। యీకస్తూరి శ్రీవత్సలాంఛనములందు కలుగుటచేతనున్న। లక్ష్మీస్తనములిప్త కస్తూరి సంసిక్తమున్నా శ్రీవత్సలాంఛనమున్నా। కాళిందిభూదేవతలయొక్క విభ్రమసంపదను తేటపరచెనని భావము। యీప్రకారము ప్రకటముచేయగా। దీపించు। ప్రకాశిస్తూవుండేటట్టివంటి త్రైలోక్యరక్షావర్ధిష్ణుడు। త్రైలోక్య। మూడులోకములయొక్క। రక్షా। రక్షణమందు। వర్ధిష్ణుడు। వర్ధనశీలుడైనట్టివంటి। కృష్ణుడు। శ్రీకృష్ణస్వామి। ఊర్జితమనీషను। ఊర్జిత। అభివృద్ధియైన। మనీషను। బుద్ధిచేతను। నాకు దిక్కు। నాకు పాలకుడు। అయ్యెడున్। అవుగాక। అనగా లక్ష్మీదేవి కస్తూరిలేపనముచేయబడ్డ కుచములచేత ఆలింగనముచేయగా। ఆకస్తూరి సేచనమున్నా శ్రీకృష్ణుని వక్షస్థలమందు ఆకస్తూరిచిహ్నితమునకు సంక్షిప్తముగా వున్న శ్రీవత్సము। కాళిందినిన్ని। భూదేవినిన్ని। లక్ష్మీదేవితోకూడా వక్షః

మ॥ సరసిజాతములాటపట్టులు। నిశాచారారిచంచద్భుజాంతరమావాసము। పుట్టినిల్లు సలిలస్థానంబు దారిద్ర్యభూధరవజ్రాయుధకోటి ... నిగమాంతప్రోక్తులాశంసినీ। పరిషద్వాగ్యము గా జెలంగు జగదంబం బద్మగేహిం ...॥

దర్| కావ్యైదను। అనగా పార్వతియందు ముగ్ధభావము నున్నా। యీశ్వరుఁడీయందు ప్రౌఢత్వము
న్నుకలఁగఁజెప్పి వివాహోత్సవ సంభ్రమాతిశయానందితుఁడైన। యీశ్వరుఁడు శుభప్రదాతగా కావించె
నని భావము॥

౧. ఉ॥ మూలము। ఆసవనారి మోవి రుచులానఁగ తద్ఘనకంధరావళద్వాసుకి భూరిభూ
షణగా వాతకినన్నిటలాంబకాగ్ని గంగాసలిలాప్తి నార్పుటకుఁగా వతిదోయిలిఁజాఁచు చంద్ర
ముంతాసురవాంత్రి నన్ను సకలార్థవిధిజ్ఞుని జేయుఁగావుతన్॥

టీక॥ ఆసవనారి। తథావిధ ప్రసిద్ధుఁడైన యీశ్వరుఁడు। మోవి రుచులానఁగ। తన అధరామృ
తపానము సేయఁగా। తద్ఘనకంధరావళద్వాసుకి భూరిభూషణగా వాతకినన్నిటలాంబ
కాగ్ని। తత్। ఆ సాంబశివుని యొక్క। ఘన। శ్రేష్ఠమైన। కంధర। కంఠప్రదేశమందు। వళత్। చు
ట్టుకొనున్న। వాసుకి। వాసుకి అనే పేరుగల సర్పముయొక్క। భూరి। అధికమైన। భూషణగా వాత।
భూత్కారవాయువుచేత। కనత్। ప్రజ్వలిస్తున్న తేటి। నిటలాంబకాగ్ని। నిటలాంబక।
ఫాలనేత్రస్వరూపమైన। అగ్ని। ... గంగాసలిలాప్తి। శివుని శిరస్సునవున్న
...జలసంగ్రహముచేత। ఆర్పుటకుఁగా। చల్లార్చుటకు। వతి। శీఘ్రముగాను। దోయి
లిసాచు। అంజలిపుటమును చాచుచూవుంటే। చంద్రముఖిఁడా సురవాంత్రి। పా
ర్వతీదేవి। నన్ను సకలార్థవిధిజ్ఞునిజేయుఁగావుతన్। సమస్తశబ్దార్థవిధానములనుతెలిసే
వాంజ్ఞగా నన్ను జేయుఁగాక॥ అనగా। యీశ్వరుఁడు తనయందు అనురాగయుక్తుఁడై
అధరామృతపానముచేసే సమయమందు। ఆ శివుని కంఠమందు వుండేసర్ప
ముయొక్క భూత్కారవాయువుచేత ప్రజ్వరిల్లిన ఫాలనేత్రాగ్నిని యుపశమింపచేసే
కారణై। గంగాజలమును గ్రహింప దోయిలిసాచు అనగా సర్పభూత్కారముల
కు భయపడక తాత్కాలిక క్రియయందు నైపుణ్యము గలిగి అప్రజ్వలితాగ్నిప్ర
తీకారక్రియకు ప్రయత్నముచేసే పార్వతి నన్ను సకలార్థవిధిజ్ఞునిచేయుఁగాక అని
భావము। మరిన్నీ పురుషుఁడు అధరామృతపానముచేసే సమయమందు చేతులువి
దిల్చిపైకిసాచుట స్త్రీజనానకు స్వభావము॥

౨. చ॥ మూలము॥ సతతక బాల్యచాపలము నేర్దనపిమ్మటిత్రేలచాక్షపుర్ గత్తియుపు
ట్టుటుంచు త్రిజగజ్జనులబ్బెరువందిచూఁడ నక్షతపటికాండ సాంప్రబెరగర్ దవిలి
చినటించు శూలిపెన్నాఁడుకు మదియకావ్యమునేసంగతిగించు నిరంత్రరాయముల్॥

టీక॥ సతతక। భయపడక। బాల్యచాపలము నర్। బాల్య। శిశుత్వమందలి। చాపలమునర్।
చపలత్వముచేతను। తనపిమ్మటి త్రేల। జుట్టనత్రేలను। చాక్షపుర్। మేలైన। కత్తియపుట్టు
టుంచు। వలయాకార భక్ష్యవిశేషము। అనగా కాలిచె ద। అంబు। అనుకాని। త్రిజగ
జ్జనులు। మూఁడులోకములయందువుంటే జనులు। అబ్బెరువందిచూడ। ఆశ్చర్యపడి
...వుంతగా। అక్షతపటికాండ। చత్రవాళపర్వతమును। సాంప్రు। తైప్రిదము।
బెరగర్। వృద్ధిబొందెటుట్టుగాను। త్రవిలించి। సంఘటించి। నటించు। సంచరించుచూ
వుంటే। శూలిపెన్నాఁడుకు। విఘ్నేశ్వరుఁడు। మదియకావ్యమునకుర్। మదియ। నా సంబం
ధమైన। కావ్యమునకుర్। ప్రబంధమునకు। నిరంత్రరాయముల్। విఘ్నరాహిత్య
ములను। కలిగించు। చేసుగాక। అనగా చిన్నతనమందు శిశువులకు చపలత్వమున్ననిర్భ

యత్వమున్న స్వభావసిద్ధము గనుక యీ విఘ్నేశ్వరుఁడు నిర్భయుఁడై బాల్యచపలత్వ
ముచేత మోదకములు మొదలైన భక్ష్యములభక్షించుచుటు। యీ యనకుసహజ
ముగనుక యీ చత్రవాళపర్వతమును కాలికిచేతె అని। జుట్టినత్రేలదవిలించి। మూ
డులోకములవారు ఆశ్చర్యపడిచూడగా నటించెనని అర్థము। మరిన్నీ సచ్చి
దానందస్వరూపమైన బ్రహ్మము జగత్కారణోపాధిచేత విఘ్నేశ్వరుఁడై అ
వతరించి సకలమహిమానుభూతికిమూలమై స్వనిష్ఠితము మహిమచేత। యీ
చక్రవాళపర్వతమును వలయాకారభక్ష్యవిశేషముగా। జుట్టినత్రేలతవిలించి
సమస్తజను - లకు ఆశ్చర్యమయ్యేటట్టుగాం వినాయకుఁడు ఈ సటువునని ద్యోత
కము॥

౩. ఉ॥ భూరివిరాడ్వికారగతి పూర్వకుభట్టరమాంద్రులం చదాంభో
రుహములఘుటించుకాని పాకలరాకలవేఁచలంచి విద్యార్చి జాగ్బోనో
చెవివిదర్ రవి పాంగునకెంపు బాలె చెంన్నారుమ వెూన్నతింవెరయు నప్సర
నస్సరిపుంభజించెదర్॥

టీక॥ భూరివిరాడ్వికారగతి। భూరి। విస్తారము యినషువంటి। విరాడ్వికా
రగతి। విరాట్పురుష విగ్రహముకైవడి। పూర్వకుభట్టరమాంద్రులన్। ఉద
యాస్తశైలములయందు। పదాంభోరుహముల్। పాదపద్మములను। ఘటించు
కాని। నిలుపుకాని। పాకలరాకల। యాతాయాతములయందు। వేఁచలంచి।
తనదేహము త్రిపుచున్న। విద్యార్చి సాక్షులు। విద్యా। వేదవేదాంగాది
సకలవిద్యలయొక్క। రుచి। సంగ్రహము। ... చేతఁ సాక్షుబాలి। ఆనందపరవ
శుతగుచాలి। చెవివిదర్। కర్ణసమీపమందు। రవిసూర్యుఁడు। ప్రాంగునకెంపుబాలె
నె। కనక భూషణము వలె। చెన్నార। శోభగా। మవెూన్నతిన్ వెరయు।
మహత్। అధికమైన। ... । వెరయున్ ప్రకాశించుచూవు
న్నషువంటిన్ని। అక్షరరూనాకరహితుఁడైనషువంటిన్ని। అక్షరిపున్। అకైసుర సంహా
రి అయినషువంటిన్ని। అక్షరిపున్। త్రిలోకదియములజయించినషువంటిన్ని అని అ
ర్థశ్లేష। యిషువంటివాను మంత్రుల్। భజించెదర్। శేవించెదను॥ అనగా వా
నమంత్రుఁడు సూర్యునిపద్దసమస్తవిద్యలు అభ్యసించుటలోకమందు శాస్త్రప్ర
సిద్ధము। సూర్యమండలము పర్యంతము తనదేహముగాపెంచివుదయా
స్తపర్వతములయందు తనపాదములను సంఘటించెను అనగా యీ హను
మంతుఁడు వాయుపుత్రుడు గాటివాయుదేవునికి సర్వవ్యాపకత్వశక్తికలదు
గనుక కారణామందుఁడు మహత్కార్యమందుండునుగనుక జన్యజనకన్యాయ
యముచేత యీ హనుమంతుఁడు తాదృశమహిమచేత సర్వవ్యాపకవిగ్రహ
ముకలవాఁడై విద్యాభ్యాసము చేసెను॥ ఆ సమయమందు సూర్యుఁడు హనుమం
తునియొక్కచెవిసమీపమందు కర్ణాభరణముతోత్యముచేసెను అనగా సూ
ర్యుఁడు అరుణవర్ణుఁడుగనుక కెంపువలెనుంటెను అని మాణిక్యవర్ణసాదృశ్యము కలగిచె
ప్పరము। యిషువంటివానుమంతుల్ని భజించెదనని కవి ప్రార్థనము॥-

౪. మ॥ భవమూర్ధేందుపయోధిపర్వశశిజెప్పంజాక్షిపై క్రింద్రమైంద్రవఖండబుస
మగ్రముద్రునగమంశక్షుభ్యమాణంబు సింధువసారంబు తమస్సెపుఁగలచంద్రం

డంబు|దివ్యామృతంబవలంబించు|భుజంగతాళికనగు|నాగారిం బ్రశంసించెదర్॥

టీక॥ భవమూర్ధేందు|భవ|సాంబశివుని యొక్క|మూర్ధ|శిరస్సు యందలి|ఇందు|చంద్రు పయోధి|క్షీరసముద్రమున్ను పర్వశశి|పున్నమచంద్రుని స్నే హ|చెప్ప [illegible]|సాక్షాత్|పరవశత్వమును బొందిన|పెక్కండ్రకు|పలుపురకు|విందవఖం డంబు|చంద్రకళలము|అసమగ్రము|కాంచమనిన్ని|ఉగ్రనగమంథకృద్భూమాగాంబు| ఉగ్ర|భయంకరమైన|నగ|మందరపర్వతమనెడి|మంథ|కవ్వముచేత|కృద్భూమాగాంబు| తర్చబడినదియైనట్టి|సింధు|సముద్రము|అసారిత్వము|నిస్సారమనిన్ని|స్త్రీపులచంద్రుడు ప్రసన్నమగుచుండు|తమస్సము|రాహువు సామ్యము|అంబు|యీవిధముగా పలుకు చున్న|దివ్యామృతంబవలంబించు|దివ్యాదేవతల యొక్క|అమృతంబు|సుధారసము| అవలంబించు|కారుతున్నదియైనట్టి|భుజంగతాళికి|భుజంగ|సర్పముల యొక్క|తాళికి సమూహమును|సర్పుల|హానిచేయుచుండెడి|నాగారిన్|గరుత్మంతుని|ప్రశంసించెదర్| స్తోత్రము చేసెదను॥ అగా|గరుత్మంతుడు తనతల్లి దాస్యనివారణార్థము స ర్పములకు అమృతము తెచ్చియిచ్చెనది|భారతకథాప్రసిద్ధము॥

౧౦. చ॥ అతినిశితాశుధారకు మహామహనీయవిచిత్రవర్ణసంగతికిన్ గూఢ
గూఢసముత్కటసమస్తపదార్థసంగ్రహాస్థితికి బహుప్రయత్ననియతిం జ
నతాశ్రుతిరత్నకుండలాయితహితసూక్తియుక్తి నుతియించెద బాణ
మయూరచోరులర్॥-

టీక॥ అతినిశితాశుధారకు|అతినిశిత|మిక్కిలిపరిశుద్ధమైన|ఆశుధారకు|శ్రుతి [illegible]కవిత్వధారకు|మహామహనీయ్యవిచిత్రవర్ణసంగతికి|మహామహనీయ్య|మిక్కిలిగా ప్ప అయినట్టివంటి|విచిత్ర|ఆశ్చర్యకరమైనట్టివంటి|వర్ణ|అక్షరముల యొక్క|సం గతికి|మార్గమునకు|నిరూఢగూఢసముత్కటసమస్తపదార్థసంగ్రహాస్థితికి|ని రూఢ|ప్రసిద్ధములైనట్టివంటివిన్ని|గూఢ|తెలియనట్టివంటివిన్ని|సముత్కట|ప్రసన్న ములైనట్టివంటి|సమస్తపదార్థ|సకలశబ్దార్థముల యొక్క|సంగ్రహ|గ్రహించుట యొ క్క|స్థితికి|మర్యాదకు|బహుప్రయత్న|అధికప్రయత్నము యొక్క|నియతిన్|నియ మముచేత|జనతాశ్రుతిరత్నకుండలాయితహితసూక్తియుక్తి|జనతా|జన సమూహము యొక్క|శ్రుతి|శ్రోత్రములకు|రత్నకుండలాయిత|రత్న|మణి మయములైన|కుండలాయిత|కర్ణభూషణములుగా ఆచరింపబడినట్టివంటివిన్ని హిత|సంమతములైన|సూక్తి|వాక్యముల యొక్క|యుక్తి|నేర్పుచేత|బాణమయూ రచోరులర్|బాణ|బాణుడనెడి|మయూర|మయూరుడనెడి|చోర|చోరుడనెడి కవీశ్వరులను|నుతియించెద|స్తోత్రము చేసెదను॥ అన్వయాంతరము॥ అతినిశితాశుధారకు|అతినిశిత|మిక్కిలితీక్ష్ణమయినట్టివంటి|ఆశు|తీవ్రమైన నట్టివంటి|ధారకు|వాడికిన్ని|మహామహనీయ్య|మిక్కిలి స్తోత్రమయినట్టి వంటి|విచిత్రవర్ణసంగతికి|విచిత్ర|నానారూపములైన|[illegible] శబ్దాదుల యొక్క|సంగతికి|పొందికకు|నిరూఢగూఢసముత్కటసమస్తపదార్థసంగ్ర హాస్థితికిన్|నిరూఢ|నిశ్చయము గాను|గూఢ|తెలియబడకవుండెటువంటి విన్ని|సముత్కట|అభిముఖ్యభావముగలిగినట్టివంటి|పద|పాదములు గల్గినట్టు గాను|అర్థసంగ్రహ|ధన[illegible] యొక్క|స్థితికి|మర్యాదకున్ను|బాణమ

యూరచోరులర్|బాణాశరమనే ఆయుధవిశేషమున్ను|మయూర|నెమలినిన్ని| చోరులర్|తస్కరులన్ను|నుతియించెదర్|స్తోత్రము చేసెదను॥ జనతాశ్రుతిరత్న కుండలాయితహితసూక్తియుక్తి అనేది యుభయమునకు యేకార్థము॥- యిది సంస్కృతకవిస్తోత్రము॥-

౧౧. మ॥ హృదయబ్రహ్మరథంబతిప్రియతమంబె క్కెంతు చేతోమరుత్పదనాస్థా
నికిదెత్తు మానసనభస్సంచారిగా వింతు హృద్విదితక్షీరసముద్రశైలనము
నం దేలింతు నభ్యష్టవస్తువులన్ ప్రాజ్ఞుల దీక్షవైరాత్రినమరేశుర్ సోమయాజి
నాథునిన్॥-

టీక॥ అభ్యష్టవస్తువులన్|అభ్యష్ట|సర్వోత్తమములైనట్టివంటి|వస్తువులన్|అ భీష్టపదార్థములను యిచ్చెటువంటివిన్ని|ప్రాజ్ఞుల|జ్ఞానాధికులైనట్టివంటి|తిక్క వైరాత్రినమరేశుర్ సోమయాజి నాథునిన్|తిక్కవైరాత్రిన్|తిక్కన సోమయాజిని|అ మరేశుర్|అమరేశుతనే [illegible] సోమ|సోమయనేటివిన్ని|శ్రీనాథునిన్|శ్రీనా థుడనేటి|కవీశ్వరులను|అన్వయాంతరము|తిక్కవైరాత్రిన్|సోమయాజినిన్ని|అమరే శుర్|దేవేంద్రునిన్ని|సోము|చంద్రునిన్ని|శ్రీనాథునిన్|శ్రీమహావిష్ణువును॥- అతిప్రియతమంబు|మిక్కిలి ఇష్టమైనట్టివంటి|హృదయబ్రహ్మరథంబు [illegible] బ్రహ్మరథమందు|ఎక్కింతు|ఆరోహింపజేతును॥ చేతోమరుత్పదనాస్థానికి నె త్తు|చేతః|మనస్సనేటి|మరుత్పదన|దేవతానివాసమయినట్టివంటి|ఆస్థానికిన్|స భకు|ఎత్తు|తీసుకవత్తును॥- మానసనభస్సంచారిగావింతు|మానస|హృద భకు యమనే|నభః|ఆకాశమందు|సంచారిగావింతు|విహారించేవాన్నిగా చేతును యమనే|నభః|ఆకాశమందు|సంచారిగావింతు|విహారించేవాన్నిగాచేతును| హృద్విదితక్షీరసముద్రశైలనమునన్ దేలింతు|హృత్|మానసమనే|విదిత| ప్రసిద్ధమయిన|క్షీరసముద్ర|పాలసముద్రమందు|శైలనముల్|క్రీడచేతను|తే లింతు|సంతోషింపచేతును|అర్థము క్రమముగా తెలియవలసినది॥ ఆంధ్రకవి స్తోత్రము॥ తిక్కన సోమయాజి బ్రహ్మరథమెక్కుటయున్న|అమరేశ్వరునకు మరుత్పదనాస్థానస్థితి యున్న|సోమునకు నభస్సంచారము న్న|శ్రీనాథునకు క్షీరస ముద్రశైలనమున్ను యుచితములుగనుకతన్మను విశిష్టమైన యీయాంధ్రకవు లకున్నతత్తదుచితప్రదేశములుగా తనహృదయమనేపదార్థమందు యీ కవుల హృదయ రాలింపించి సాభిప్రాయముగా సూచనచేసుటు|అనగా యీకవులహృదయ మందు దలతునని వాస్తవార్థము॥-

౧౨. క॥ వాచావిచిధిక్కృతలోచనకర్ణాగ్రయాయిలోకసుధాంధోనైచికి
దలతున్ మద్వంశాచార్యుం దిరుమల శ్రియఃపతిగురునిన్॥

టీక॥ వాచావిచిధిక్కృతలోచనకర్ణాగ్రయాయి|వాచా|వాక్కుల యొక్క|విచి| పరంపరలచేత|ధిక్కృత|తిరస్కరింపబడినట్టివంటి|లోచనకర్ణ|సర్పములకు|అ గ్రయాయి|అగ్రేసరుడైనట్టివంటి శేషుడుగలిగినట్టివంటిన్ని|లోకసుధాం ధోనైచికి|లోకసమస్తజనులకు|సుధాంధోనైచికి|కామధేనువైనట్టివంటి| మద్వంశాచార్యున్|మద్వంశ|మాయొక్క కులానకు|ఆచార్యున్|ఉపదేశ కర్త అయినట్టివంటి|తిరుమల శ్రియఃపతి గురునిన్|తిరుమల పీఠాధిపతియైన

~~శ్రీనివాసగురుని~~ । శ్రీనివాసుఁడను ~~గురువును~~ తలఁతున్ । స్మరింతును । పాండితీవైభవభా
షాభవముత్ప్రౌఢుల శేషునికంటె అధికుఁడైనట్టివంటి । సమస్తజనులకు కామితా
ర్థములు యిచ్చుటలో కల్పవృక్షమువంటిన్ని । మా వంశానకు దేశికుఁడైనట్టివంటి । తిరుమల పెద్ద
స్థుఁడైన శ్రీనివాస గురువును స్మరించెదనని తాత్పర్యము ॥

౧౩. మ॥ రసవిస్ఫూర్తి గారంత దీనికిది పూర్వచ్ఛాయ యిట్లౌటదప్పు నదిప్పు
ట్టున నర్థస్ఫుష్టి పసలేదిట్లౌట నశ్లీలము ద్వైసగాదిక్కడ దుస్సమాసమిది సం
దేహాస్పదం బిదనంచు సుమాళంబున పాండితుల్ నేరపు నీచుఁ గాంచెద
వాక్రుప్పకన్ ॥

టీక ॥ రసవిస్ఫూర్తి కారంత । దీనికి । ఈ పద్యానకు । రసవిస్ఫూర్తి । రస । శృంగా
రాది ~~రసము~~ లయొక్క । విస్ఫూర్తి । స్ఫురణము । కారంత । తక్కువ అనిన్ని । ఇది । ఈ
పద్యము । పూర్వచ్ఛాయ । ~~పూర్వకవులు~~ పూర్వకవి చెప్పిన ప్రకారము నున్నదనిన్ని ।
ఇట్లౌట । ఈ పద్యమందు తప్పు । అబద్ధమనిన్ని । ఇప్పట్టున । ఈ స్థలమం
దు । అసదృశ ~~ముగుంభిన బాలదనిన్ని~~ । అట్లౌట । ఆ స్థలమందు । అర్థస్ఫుష్టి । శబ్దా
ర్థకల్పనము । పసలేదు । వెస్సగా వుంతవేదనిన్ని । అద్వైస । ఆదికస । అశ్లీలమని
గ్రామ్యమనిన్ని । ~~అక్కడ~~ దు । అట్లాపుంతరాదనిన్ని । ఇక్కడ । ఈ స్థలమందు ।
దుస్సమాసము । మంచి ~~సమాసము~~ కాదనిన్ని । ఇది । ఈ స్థలమందు । సందే
హాస్పదంబు । సంశయ ~~స్పద~~ మనిన్ని । అంచు । ఈ ప్రకారము పలుకుచు
న్ను । సుమాళంబున । అత్యుత్సాహము చేత । పాండితుల్ । ~~పాండిత్యము~~
లను । నేరపు । ప్రకాశంప చేసేటట్టువంటి । నీచుల । స్వల్పుడైన కవిని । వాక్రుప్పన్ ।
నోటపెట్టి పలుకుటకు । కాంత । అసహ్యము । అనగా । సకలవిద్యావిశే
షములను తెలిసి ప్రబంధములు చెప్పిన కవీశ్వరులు ప్రబంధములలో తప్పులేని
చోటనైనా తప్పు వున్నట్టు పలికేవారు విద్యావిహీనుడైన నీచుడు గనుక
యిట్టివంటి స్వల్పులను నోటపెట్టి పలికేటందుకు అసహ్యము ॥

౧౪. సీ॥ ఒకతలంకారంబునకు వేడుకవహించు । నొకతుడు వార్తాసమృద్ధికి జె
లంగు । నొకతుడు శబ్దస్ఫూర్తులకు ~~మెచ్చు~~ మాయురేయను నొకతర్థస్ఫుష్టికి నుత్స
హించు । నొకతుడు రసాభోగతకు మస్తముగదల్చు నొకతుడుపమానచర్చి
కకు నలరు । నొకతుడు పదప్రౌఢిమకు నిచ్చలో మెచ్చు నొకతుడు జాతిశ్లా
ఘకు బ్బుచుండు ।

౧౫. తే। కామిచందాన తలవరి కరణి బధిరు । బచెదరిద్రుని ~~తి~~ తీవాదిపగిది కనక ।
కారుచాట్టునపంగువైఖరి కుజాతి । జాతనిందరము దవింప జాలుటెల్ల ॥

టీక ॥ అలంకారంబునకు । సువర్ణమణిమయ భూషణమునకు । వేడుకవహించు ।
సంతోషపడుచూవున్నట్టువంటి । కామిచందాన । కాముకుఁడూవలెను । ఒకతుడు ।
ఒకకవీశ్వరుడు । అలంకారంబునకు । ఉపమా ~~ద్యలంకార~~ కల్పనకు । వేడుకవహించున్ ।
సంతోషించును । వార్తాసమృద్ధికి । వార్తా । లోకవృత్తాంతముల యొక్క । సమృద్ధికి ।

అతిశయమునకు । చెలంగున్ । తృప్తిపొందుట్టువంటి । తలవరికరణి । ~~తలారివలెను~~ ఆరెకుడు
వలెను । ఒకతుడు । ఒకకవీశ్వరుడు । వార్తా । వార్తాకవిత్వము యొక్క । సమృద్ధికి । అభివృద్ధికి । చెలంగున్
ప్రొప్పును । శబ్దస్ఫూర్తులకు । అర్థఘటింపలికే మాటల యొక్క ~~స్ఫూర్తికి~~ స్ఫురణకు । మా
యురేయను । మెచ్చుకునేటి । బధిరుచాలె । చెవుటివాడూవలె । ఒకతడు । ఒకకవీశ్వరుడు ।
శబ్దస్ఫూర్తులకు మాయురేయనన్ శబ్ద । సుశబ్దముల యొక్క । స్ఫూర్తులకు । స్ఫురణకు । మా
యురేయనన్ మెచ్చుకానుసు । అర్థస్ఫుష్టికి । ధనము సంపాదించుటకు । ఉత్సహించుచున్
సంతోషించేటి । దరిద్రునిగతి । ~~దరిద్రు~~ నిస్వుడూవలెను । ఒకతడర్థస్ఫుష్టికినుత్సహించున్ ।
ఒకతడు । ఒకకవీశ్వరుడు । అర్థస్ఫుష్టికి । శబ్దార్థకల్పనకు । ఉత్సహించున్ సంతోషిం
చును । రసాభోగతకు । ~~రసాభోగ~~ । సువర్ణాదులు శుద్ధి అయ్యే సాధన వల యొక్క । ఆభోగతకున్ ।
పరిపూర్ణతకు । మస్తముగదల్చున్ శిరఃకంపము చేశేటి । వాదిపగిది । రసవాదివలెను ।
ఒకతడు రసాభోగతకు మస్తముగదల్చున్ ఒకతడు । ఒకకవీశ్వరుడు । రస । శృంగారాద్య
ష్టరసముల యొక్క । ఆభోగతకు । పరిపూర్ణత్వమునకు । మస్తముగదల్చున్ శిరఃకంప
ము చేసును । ఉపమానచర్చికకు నలరున్ । ఉపమాన । అసామ్యవతెయా సామ్యము చేయ
వలెననేటి । చర్చికకున్ । విచారణకు । అనగా సామ్యము చేసే కార్యమునకు । అలరున్ ఒప్పేటి ।
కనకకారుచాట్టున । అగసాలవాడువలెను । ఒకతడుపమానచర్చికకు నలరున్ ఒకతడు ।
ఒకకవీశ్వరుడు । ఉపమానచర్చికకున్ దృష్టాంతవిచారణకు । అలరున్ సంతోషించును ।
పదప్రౌఢిమకు నిచ్చలో మెచ్చున్ । పద । పాదవిన్యాసముల యొక్క । ప్రౌఢిమకున్ । ప్రౌఢత్వ
మునకున్ । ఇచ్చలో । మనస్సందు । మెచ్చున్ ~~మెచ్చు~~ । పంగువైఖరి । పిచ్చికుంటివాడూవలె ।
ఒకతడు । పదప్రౌఢిమకు ఇచ్చలో మెచ్చున్ । ఒకతడు । ఒకకవీశ్వరుడు । పద । పద్యములు ~~రచన~~ రచన
యొక్క । ప్రౌఢిమకున్ । సామర్థ్యమునకు । ఇచ్చలో మెచ్చున్ । తనలో ~~మెచ్చును~~ । జాతిశ్లాఘ
కు బ్బుచుండున్ । జాతి । సద్వంశము యొక్క । శ్లాఘకు । స్తోత్రమునకు । ఉబ్బుచుండున్
సంతోషించేటి । కుజాతి జాతః । అసత్కులాన పుట్టినవాడూవలెను । ఒకతడు జాతిశ్లాఘ
కుబ్బుచుండున్ । ఒకతడు । ఒకకవీశ్వరుడు । జాతి । యతిగణప్రాసాదిఛందఃప్రయోగము
యొక్క । శ్లాఘకు । స్తోత్రమునకు । ఉబ్బుచుండున్ । సంతోషపడును ॥ ఇదిరము ద
~~[illegible]~~
వింపజాలుటెల్లన్ సంతోషింపజేసే సామర్థ్యము గల్గుటెట్లు । అనగా ప్ర
బంధము చెప్పి తే యిన్నిందరిని సంతోషింపచేయవలెను కవీశ్వరుడని భావము । ఈ
పద్యములలో మొదటి సీసములో పెద్దచరణాలకు గీతిలో క్రమానకు అర్థము
క్రమముగా ప్రాశస్త్యమున్నదిగనుక అలాగే తెలియవలెను ॥

౧౬. క॥ ఒప్పులుగల కృతిలోనా తప్పున్నం గద్దమగాదు దానికి కళలన్ । జూప్పడు
శశికి కళంకపు కప్పొప్పది యెంచి నిందగావించెనాకోన్ ॥

టీక ॥ ఒప్పులుగల కృతిలోన । ఒప్పులుగల । సుగుణములు కలిగిన । కృతిలోన । ప్రబంధము
లో । తప్పున్నన్ । తప్పు కలిగితేన్ని । దానికి । ఆ ప్రబంధమునకు ।
కద్దమగాదు । తక్కువగాదు । కళలన్ । షోడశకళలచేత । జూప్పడు । ప్రకాశింపుచూవుంటే
శశికి । సంపూర్ణచంద్రునికి । కళంకపు కప్పు ఒప్పది । ~~[illegible]~~ మచ్చనలుపు గలిగి । ~~[illegible]~~ మినింద

గావించెనాకా। యేమి, అపయశస్సును కలుగజేసెనో। [ఆనగా] అపయశస్సును కలుగచేయలేదని అర్థము। అనగా షోడశకళా పరిపూర్ణుడైన చంద్రుడు కళంకము గలిగియున్నను నిందితుడు గాక యెట్లు దేవతా పూజ్యుడాయెనో ఆలాగే ప్రబంధము స్వమహో కావ్య లక్షణముల చేత [యొ]యోగ్యమైనదై కొంత తప్పు ఉన్నప్పటికిన్ని విద్వద్జన మనోరంజనము చేయునని భావము॥-

౧౭. ఉ॥ ఆనుటుకెరసంబున నహంకృతి దంశితులల్పకాకవుల్। వీనులవిని మత్తవిత విద్వదుపాసిత గాక యున్నె యూ। హోసరభుక్తశేషక బళాహార నొక్కేము కురుఱ్ఱాళికిన్। గానిన సాజ్యధారత్రుతు కార్య సమాచరణోద్యుగాదాకా॥-

టీక॥ ఆనుటుకెరసంబునన్। ఈ రసంబునన్ సహింపజనం దుచేత। అహంకృతి దంశితుల్। అహంకారగ్రస్తులైనవంటి। అల్పకాకవుల్। అల్పులైన। కాకవుల్। కుకవులు। ఆనుటుకన్। వినేటందుకు। వీనుల విని। చెవుల యందు వేసుకొనని। మత్తవిత। విద్వదుపాసితగా కెయున్నె। విద్వత్। పండితుల చేత। ఉపాసితగా కెయున్నె। పరిగ్రహింపబడక పోవునా। అనగా। గ్రహింపబడునది అర్థము॥ ఆహో। ఆశ్చర్యము। నరభుక్తశేషకబళాహారనొక్కేము। కురుఱ్ఱాళికిన్। నర। మనుష్యుల చేత। భుక్త। భుజింపబడి శేషించిన కబళము యొక్క। ఆహారగా। గ్రహించుటయందు। నేర్పుకలిగినటువంటి। కుఱ్ఱాళికిన్। కుఱ్ఱ। కుక్కలయొక్క। ఆళికిన్। సమూహమునకు। సాజ్యధారా। సనిప్పవని కైనదానిని। సాజ్యధార। సహితమైనటువంటి। ఆజ్యధారా। నెయ్యితధారత్రుతు కార్య సమాచరణోద్యోగాదకాకో। క్రతుకార్య। యజ్ఞముల యందు। సమాచరణోద్యోగ ఆచరింపయోగ్యమైనది। కాదకాకో। కాదా। యేమి। అనగా యజ్ఞకార్యమునకు యోగ్యము యెనదే అపునని అర్థము। అనగా అహంకారగ్రస్తులైన కుకవులు నాప్రబంధము వినేటానికి సహించకవినకపోతే। పండితులైనవారు నా ప్రబంధము విని సంతోషించుదురు। యెట్లాగంటె। మనుష్యులు భోజనము చేయగా మిగిలినట్టి యెంగిలన్నము భుజించే కుక్కలకు సహించని గానే ఘృతము యజ్ఞకార్యములకు యోగ్యమైనట్లుగున పండితులకు నా ప్రబంధము యోగ్యమౌనని భావము॥-

౧౮. చ॥ మృదుగతి మంచిరాపులకు మెచ్చు సదా వనిపావనాళిదా। పదపడి రాయుపంక్తులను వంచక సంచయ మట్టి మేకదా। చదురు ఘటిల్ల జూచు సరసప్రసవంబుల దంచరీకపుం। గదుపులు నిప్పులు వెదకు గాకునపంబుల నక్కలేర్పడన్॥

టీక॥ పావనాళి। పావన। సత్పురుషుల యొక్క। ఆళి। సమూహము। అవనిభూమియందు। సదా। యెల్లప్పుడున్ను। మృదుగతీ। మృదు। కోమలమ్మైన। గతి। మార్గము చేతను। మంచితాపులకోనిర్మలమైన స్థలములకు। మెచ్చు। సంతోషించును॥ వని। అరణ్యమందు సదా। యెల్లప్పుడున్ను। పావనాళి। పావన। యోగ్యమైనటువంటి।

ఆళి। తుమ్మెదల। మృదుగతి। మృదు। [తిన్నని]మెల్లనైన। గతి। గమనము చేత। మంచిరాపులకు [వేంకలింయుగు] మెచ్చు। సంతోషించును। వంచకసంచయము। వంచక (దుర్జనుల యొక్క। సంచయము। సమూహము। [తాతాను] పంకలను। కుటిలమార్గములను। పదపడి తోయు। పాపలెనని వెదకును। వంచకసంచయము। వంచక। నక్కల యొక్క। సంచయము। సమూహము। [తాతాను] పంకలను। వాగులనే। పదపడి తోయు। [ప్రయత్నపూర్వకముగా] వెతకను। అట్టిదేకదా। అప్రకారమే అపుగదా। చంచరీకపుంకదుపులు। తుమ్మెదగుంపులు। సరసప్రసవంబుల। సరస। మకరందము తోకూడుకొన్నటువంటి। ప్రసవంబులన్। పుష్పముల యందు। చదురు ఘటిల్ల జూచు। సంచరించదలచును। నక్కలు। నిప్పులు। నిత్యము మాసపు ముక్కలను। [వెదకును]పినుగలను। వెదకుదురు। ప్రసిద్ధము గాను వెదకుగా। అనగా సత్పురుషులు శ్రేష్ఠమైనమార్గములను విచారించి సంతోషింతురు। కుజనులు దుర్మార్గములను వెదకుదురు। ఇందిరాశిక స్వభావము। యెట్లాగంటె। తుమ్మెదలు మంచిపరిమళము గల పుష్పములను వెతికినట్టు। నక్కలు పినుగలవేశన స్థలములను వెతకినట్టులని భావము॥-

౧౯. చ॥ ఘనతర ఘూర్జరీ కుచయుగ త్రయగూఢము గాక ద్రావిడీస్తనగతి తేటగాక నరహాటకునాంధ్రవధూటి బాహ్య స్ఫుంజనుగవభాతి వెగ్గలముదంబును నెరయంగ జెప్పిన యది బెగ్గలికె విత్తమనింపు నగించు టుగాక యుంటి నేర్॥

టీక। ఘనతర ఘూర్జరీకుచయుగత్రయ ఘనతర। మిక్కిలి గాఢ్యమైనటువంటి। [ఘూర్జరదేశయస్త్రీలయొక్క] [గుజ్జరాతి] ఘూర్జరీ స్త్రీల యొక్క। కుచయుగత్రయ। చనుదోయి వలెను। గూఢము గాక। అంతరాళముగాక। ద్రావిడీస్తనగతి। ద్రావిడి। ద్రావిడ దేశస్త్రీల యొక్క। స్తనగతి। కుచములవలెను। తేట గాక। బహిఃప్రకటము గాక। అరహాటకునాంధ్రవధూటి బాహ్యస్ఫుంజనుగవభాతి। అరహాటకు। సగము కనిపించినటువంటి। ఆంధ్రవధూటి। తెలుగుదేశస్త్రీల యొక్క। బాహ్యస్ఫురత్। సుందరమైన। చనుగవభాతి। కుచ ద్వయము వలెను। గూఢము [కాంలే] [అగుపడకుండా] నున్న గూఢముస్ను। బాహ్యదనము లేకయుంటె। అనగా గూఢము గలిగియుట్లుగాను న్నస్ను గూఢము లేనట్టుగాను న్నా చెప్పిన అయుగూఢము కాక బాహ్యము కాక। ఆ విధాగా ఇయినా। నగించు। నవ్వించుదును। అనగా ఘూర్జర స్త్రీల యొక్క కుచములవలెను గూఢము గాక ద్రావిడ స్త్రీల కుచములవలెను బహిఃప్రకటము గాక తెలుగు దేశ స్త్రీల కుచములవలెను

సగముకనుపించి సగముకనుపించక పుణ్యతొల్లి | శబ్దార్థముల చేత వ్యంగ్య ప్రధానమైనగూ
ఢముకలిగి గూఢము లేనట్లు చెప్పిన కవిత్వము | సుకవిత్వమనిపించుకొనును | అట్లా
కాని కవిత్వము నగించును | అని భావము॥

౧౦. చ॥ కొలుపక తారుదారి లిఖియించి పఠించ ప్రతుల్ కృతుల్ జగంబు తిరిగి నిచ్చి
మెచ్చు సకలావసథంబుల దారవ్యాధి రలగించి నటించు కావ్యములు కా
వ్యములా వారణాఘ శాంతికై విడువక కూర్చి చెట్టి చదివించు కృతు
ల్ కృతులే వసుంధరన్॥

టీక॥ కొలుపక | సంతతమున్ను | తారుదారి | తమంతట తామే | లిఖియించి |
వ్రాసి | పఠించు | చదివే కారకు | ప్రతుల్ | అనేక ప్రతులైన (పుస్తకములైన) కృతుల్ | తాము చెప్పిన
ప్రబంధములను | జగంబు తిరిగి రెండు | లౌకికులు [illegible] గాను | తేలుచ్చి | మెచ్చు | ఆ ప్రబంధ
ములు చెప్పిన వారు ప్రతిష్ఠను జెందేటట్లుగా | సకలావసథంబులన్ సకల | స
మస్తమైన | ఆవసథంబులన్ గృహములయందు | తారవ్యాధి | తామే ఆయి |
దిరలగించి | వికులను దాటి | నటించు | విహరించుచూ వుండేటి | కావ్యము
లు | (ప్రబంధములు లేక కావ్యములు ప్రబంధములు) ఆవారణాఘ శాంతికై | ఆవారణా | తామే వుదా
హరించుటవల్లనైన | అఘ | దోషము యొక్క | శాంతికై | (పోవడకును) కారకు | వి
డువక | తాము చెప్పిన గ్రంథములను త్యాగము చేయక | కూర్చి చెట్టి | అట్టి ప్ర
యత్నము చేసి | చదివించు కృతుల్ | (పఠింపించే) ప్రబంధములు | కృతులే | అవి ప్రబంధ
ములేనా | అనగా ప్రబంధము రచించిన పిమ్మట | ఆ ప్రబంధము మీద ఆసక్తి
గలిగి జనులు తమంతట తామే వచ్చి అడిగి తీసుకొని వ్రాసుకొని అట్లా
వ్రాసుకొనినవల్ల యొకరు తీసుకుని వ్రాసుకొనినందున సర్వగృహములయందున్ను
తామే గల్గి విప్రసిద్ధములైన కావ్యములే కావ్యములు గాని కృతి రచించినమా
త్రము ఆ కృతులయందు ప్రసిద్ధి గల్గచూచే వారలేక పోయినందున తాము చెప్పి
న దోషనివారణార్థము కూర్చిచెట్టి చదివించుకొనుచున్న ప్రబంధములు ప్రబం
ధములేనా ప్రబంధములు కావు అవి సామాన్య ప్రబంధములని భావము॥

౧౧. సీ॥ అని యిష్టదేవతానతియు | పురాతనకవిస్తుతియు | నాచార్యపురస్కృతియు | కుకవితిర
స్కృతియును గావించి | యేనార్యనాడు పంచతంత్రంబు నంధ్రభాష బంధప్రబంధంబు
రచియింపం బ్రారంభించి యేతత్కావ్యకన్యకారత్నంబునకు ననుకూలవల్లభుండే
దేవుండగునో యని విచారించి | నయ్యాత్తలంబున శయనించినా॥

టీక॥ అని | (ఈరీతి) ప్రకారము గావలికి | ఇష్టదేవతానతియు | (ప్రియదైవ) ఇష్టదేవతానమస్కా
రమున్ను | పురాతనకవిస్తుతియు | పురాతన | ప్రాచీనులైన | కవి | సంస్కృతాంధ్రకవు
లయొక్క | స్తుతియు | స్తోత్రమున్ను | ఆచార్యపురస్కృతియు | ఆచార్య
దేశికుల యొక్క పురస్కృతియు | [illegible] యున్ను | కుకవితిరస్కృతియు | కుకవి | దు
ష్టకవుల యొక్క | తిరస్కృతియు | తిరస్కారంబున్ను | గావించి | చేసి | యేనార్యనాడు |

నేనాకదివసమందు | పంచతంత్రంబు | పంచతంత్రమనే ప్రబంధమును | ఆంధ్రభాష |
తెలుగుబాసచేత | బంధప్రబంధంబు | గద్యపద్యాత్మక (కృతి)ముగా | రచియింపన్ | నిర్మించే కొ
రకు | ప్రారంభించి | (ఉపక్రమ) ఆరంభము చేసి | ఏతత్కావ్యకన్యకారత్నంబునకు | పైన చెప్పిన యీ
ప్రబంధమనే కుమారి (శ్రేష్ఠమైనది | అనగా శ్రేష్ఠురాలైన యీ కన్యక అనుట |) [illegible]నకు | అనుకూలవల్లభుండు | అనుకూలు | ఇష్టుడైన
భర్త | వల్లభుండు ప్రియుడు | ఏ దేవుండగునో యని | ఏ (దైవమో) దేవతాసార్వభౌముడౌనో
యని | విచారించి | ఆలోచించి | నయ్యాత్తలంబున | పానుపున | శయనించిన | పవ్వళిం
చివుండగా॥

౧౨. శ్లోకం॥ వ్యాప్నిత్యయాచరమయా సమయా ప్రభుత్వం | మాలాతుషా
రఘృణినా జగతాం గురుత్వం | సందీపయన్ నభసి తారాపి మహాన్ పుమాన్
స్వప్నే శుభే సితసితద్యుతి రావిరాసీత్॥

టీక. వ్యాప్నిత్యయా | వ్యాప్త | వక్షఃస్థలమందు | నిత్యయా | పాయక వుండే ష
వంటిన్ని | సమయా | (నిరుపమానమైనటువంటి) అనురూపమైనటువంటి | రమయా | లక్ష్మీ చేతనున్ను |
మాలా | శిరస్సందలి | తుషారఘృణినా | చంద్రుని చేతనున్ను | జగ
తాం | లోకముల యొక్క | ప్రభుత్వం | (తారతన ప్రాభవమనుటు గారవమున్ను) [illegible]మున్ను | గురుత్వం |
గురుభావమున్ను | సందీపయన్ | ప్రకాశింపచేయుచు వుండేటటువంటి | అసితసి
తద్యుతిః | శ్యామలధవళవర్ణకాంతి తేజస్సు గలిగినటువంటి | మహాన్ |
మహానుభావుడైన | కోపి | ఒకానొక | పుమాన్ | దివ్యపురుషుడు | నభసి |
ఆకాశమందు | మే | నా యొక్క | శుభే | (మంగళ) శుభమైనటువంటి | స్వప్నే |
కలయందు | ఆవిరాసీత్ | ఆవిర్భవించినవాడాయెను॥

౧౩. క॥ కలలో నలుపుం దెలుపుం | గలవేలుపు వారయగ్గిరికారుగ్గిరసం |
బాలయ ననుజూచి ద్రాక్షాఫల మధుర ప్రణయపూర్వభాషల చేసి
కేన్॥

టీక. కలలో | స్వప్నమందు | నలుపుం దెలుపుం గల | (నీల శుక్ల వర్ణములు గల)
వేలుపు దార | దేవతాసార్వభౌముడు | [illegible] | ఆగ్గిరి
అపరిమితమైన | [illegible] | దయారసము | [illegible]లయ | చెప్పగా | ననుజూ
చి | [illegible] | ద్రాక్షాఫలమధుర ప్రణయపూర్వభాషలన్ ద్రాక్షాఫల |
[illegible] రసము కంటె | మధుర | మనోహరమైనటువంటి | ప్రణయపూర్వ | ప్రీ
తి [illegible]మైన | భాషలన్ వాక్యములచేతను | [illegible] | పలికెన్ | అనగా
నా స్వప్నమందు శ్యామలధవళరుచి గలవేలుపు అపరిమితమైన దయారసము
[illegible] ద్రాక్షాఫలరసము కంటె తీపుగల వాక్యములచేత
నుయిట్లు పలికెను॥

౧౪. క॥ ననువారి వారనాథునిగా | మనమున దలపోయు నృపకుమారక విద్వజ్జ
నసేవ్య [illegible] కావ్యము | తనకిమ్ము [illegible] ప్రదాతకు [illegible]కృతిన్॥

టీక॥ నను హరిహరనాథునిగాం। ~~హరిహరాంతరాత్మకమగు~~ దేవున్నిగాఁ। నను। నన్ను। మన మున। నీ చిత్తమందు। తలఁపోయు। తెలియు కొనుమన్న। నృపపక్షవారక। ఓరాజ పుత్రుఁడా। నీ కావ్యము। నీవు చెప్పు ప్రబంధము। విద్వజ్జనశ్లాఘ్యము। పండితులచే తపలించ యోగ్యమైనది। అభిమతవరప్రదాతకు। అభీష్టమైన వరముల నొసఁగెడువానికి। భక్తికిఁ। ~~భక్తిచేతను~~। ... ॥ - ఇస గణములు

వ॥ అనియానతిచ్చి యావేల్పు విచ్చేసిన నానందకందళితహృదయపులకదళితుండనై మేలుకని॥

వ॥ టీక॥ అని। ఆజ్ఞాపూర్వకముగా పలికి। ~~ఆనతిచ్చి~~। ఆజ్ఞాపించి। ఆయావేల్పు। అహరిహరాత్మకమైన దేవుఁడు। విచ్చేసిన। అంతర్ధానమైపోయిన। ఆనంద కందళితహృదయ పులకదళితుండనై। ఆనంద। సంతోషముచేత। కందళిత। వికసించబడినట్టి। హృదయ। మనస్సు గలుగుచెనను। పులకదళితుండనై। ~~పులకాంకురము~~ లు గలవాఁడనై। మేలుకని। లేచి॥ -

౧౫ - క॥ తోఁచినప్పుగల దుహరిహర। సాచివ్యము నాందనన్యజనులకు మదినా। లోచింపఁ దిక్కనయజ్వకు। నాచనసోమునకు। మరియు నాకుఁ దక్కన్॥

టీక॥ తోచినప్పు। తోఁచిన ప్రీతి। కలదు। కలుగును। హరిహర సాచివ్యము నాందన్య హరిహర। హరిహరాత్మకమైన దేవుని యొక్క। సాచివ్యము। మి(త్ర)త్వము। బంధకపాండుటకు। అన్యజనులకు। పరులకు। మదిని మనస్సందు। ఆలోచింప। విచారింపగా। తిక్కన యజ్వకు। తిక్కన సోమయాజికి। నాచన సోమునకు। ఈ కవీశ్వరుల కవికిన్ని। మరియు। ~~...~~ నాకుఁ దక్కన్। నాకు వినాగాను। అనగా యీ హరిహర నాథాంకితము చేసి ప్రబంధము నిర్మించుటకు। తిక్కన సోమయాజికి। నాచన సోమునకు నాకు దక్క। పరులకశక్యము అనుట। ఆ దేవునికృప కరుణకు। వేమవిమర్శనే పాత్రులమని భావము॥

౧౬ - ఉ॥ సంస్కృతశబ్దలక్షణరసస్ఫురితంబు పురాణభారతో। త్పన్నము నై ససా ధుపఠితంబయి యొప్పదు మర్త్యశేషమై। యున్న ప్రబంధ మెప్పటి క - భోజన భేక పవిత్రభూమి దే। వాన్నము సారమేయచరణాంకితమైన భుజిక్రియార్హమే॥

టీక॥ సంస్కృతశబ్దలక్షణరసస్ఫురితంబు। సంస్కృత। సంస్కృతముచేయబడినట్టి। శబ్ద। శబ్దములచేత। లక్షణ। కావ్యలక్షణములచేత। రస। శృంగార ప్రధానరసములచేత। స్ఫురితంబు। ప్రకాశింపబడినట్టి। పురాణభారతోత్పన్నము నైన। పురాణ। అష్టాదశ పురాణములయందున్న। భారత। పంచమవేదమైన భారతమందున్న। ఉత్పన్నమునైన। సంభవించినట్టిది అయినప్పటికిన్ని। మర్త్యశేషమై। నరాంకితమై। ~~...~~ యున్న। పుట్టినట్టి। ప్రబంధము। కావ్యము। సాధుపఠితంబై యొప్పదు। సాధుసజ్జనులచేత। పఠితంబై। ~~పఠనముచేయ~~ పఠించబడినట్టిదై। ఒప్పదు। చెల్లదు। ఎప్పటికి। ఏకాలమునకున్ను। ఆవిధాన। ఆస్పృశ్యము। జగదేక పవిత్ర భూమిదేవాన్నము। జగత్। లోకమందు। ఏకము ఖ్యము గాను। పవిత్ర పావనమైన। భూమిదేవ। బ్రాహ్మణుని యొక్క। అన్నము। అశనము। సార

మేయచరణాంకితమైన। సారమేయ। కుక్కయొక్క। చరణాంకితమైన। పాదముచేత స్పృశింపబడినట్టిది అయినా। భుజిక్రియార్హమే। భుజిక్రియా। భోజనము చేయుటకును। అర్హమే। యోగ్యమా। యోగ్యముకాదని అర్థము॥ అనగా భారతమందే కాని పురాణములందే కాని చెప్పబడిన కథలతో సంబంధించిన ప్రబంధమును కవీశ్వరుడు చెప్పినప్పటికిన్ని ఆ ప్రబంధము మనుష్యాంకితము యినట్టాయెనా సకల కావ్యలక్షణములు ఉన్నా సరసమైన పదములున్నకా లిగినప్పటికిన్ని సజ్జనులు దాన్ని పఠించరు। ఏలాగంటే పవిత్రుడైన బ్రాహ్మణుని అన్నము కుక్క ముట్టిన తర్వాత భోజనమునకు యెట్లా యోగ్యము కాదో అప్రకారమని భావము॥ -

౧౭. ఆ॥ అతికుటుంబరక్షణాపేక్షఁ బ్రాల్మానవ్యకృతుల మనుజ భూమి పతులకిచ్చి। చచ్చి నిరయమున కుజననేల హరిహరార్పణము జేసి సుగతి బడయరాదె॥

టీక॥ అతికుటుంబరక్షణాపేక్ష। అతి। అతిశయమైన। కుటుంబ। సంసారము యొక్క। రక్షణ। ~~సంరక్షణ~~ ము యొక్క। అపేక్ష। కాంక్షచేత। ~~ప్రాలు~~ ... మనుజభూమిపతు లకు। రాజులకు। ఇచ్చి। ఇచ్చి। ... మూఢవివేకహీనులైన। భూమిపతులకు। దుర్గతికి। చననేల। పోసగిన వారలై। చచ్చి। మృతినిజెంది। నిరయమునకు। దుర్గతికి। చననేల। పోవనేల। ఈ కృతకర్తృపదము అర్థాపత్తి। ప్రబంధకర్తలు తాము చెప్పిన (విష్ణుశంభుప్రీతికొరకు) హరిహరనాథాంకితముచేసి సుగతి బడ ప్రబంధములను హరిహరార్పణము చేసి। అనగా కవులు ప్రబంధములను యరాదె। మోక్షమును పొందరాదా। సంసారసంరక్షణార్థము తాము మందబుద్ధులై కల్పించిన ఆ ప్రబంధములను। అవివేకహీనులైన రాజులకిచ్చి। చచ్చి నరకానికి పోయేదానికంటే। ఆ ప్రబంధములను హరిహరార్పణము చేసి। మోక్షమును పొందేది మంచిది అని భావము॥

౧౮. అంగదవితాబ్జుని స్తులతరాతను సర్వదు సర్వమంగళా। లింగితు భీషణాశరకులీనజయోన్నయపౌరుషక్రియా। సంగతు భీషణాంబకకృశానుని రూపితవైరిసద్మయోగాంగయు। తాద్రితీర్థ హరిహరాత్మతి మత్కృతి భర్తజేసెదన్॥

టీక॥ అంగద్యుతాబ్జు। అంగకరతలముచేత। ధృత। ధరింపబడినట్టి। అతను। బ్జ। శంఖము గలిగినట్టి। నిష్ఠులతర। శాశ్వతమైనట్టిన్ని। అతను। సర్వ। సకల విస్తారమైన। సర్వదు। సమస్తమైన సంపదలను ఇచ్చేటట్టిన్ని। మంగళాలింగితు। మంగళ। శుభములచేత। ఆలింగితుఁ। పొందబడినట్టిన్ని। భీషణాశరకులీనజయోన్నయపౌరుషక్రియా సంగతు। భీషణా। షవంటిన్ని। భీషణాశరకులీనజయోన్నయపౌరుషక్రియా

భయంకరులైన । ఆశ్రితులైన । రాక్షసశ్రేష్ఠుల యొక్క । జయ । ...
...విజృంభమాణమైనట్టి వంటి । పౌరుషత్రయా । శౌర్యము తోడ...

[illegible]

టీక॥ ధీరతర శౌర్యము చేతను । మహావిరోధి సంహారక కటారి సాళ్వ బిరుదాంకుడు ।
మహాత్మ । అధికులైన విరోధి । శత్రువులను । సంహార...

[illegible]

అవలంబించుచున్నంతే మెయువంటిన్ని భూషణా। దారుణామైనట్టువంటి। క. [illegible] గంధ [illegible] ములచే
తను। ప్రకటి। అత్యుత్కృష్టమైనట్టువంటి। శ్రీప। ప్రభునగల యొక్క। సైన్య। బలము యొక్క।
సంకులర్। సంకీర్ణము గలిగినట్టువంటి। వీరభద్రర్। వీరభద్రుడనే రాజును। కనియెర్। కాంచె
ను॥ అనగా అతిశయముల రాయుడు తిప్పాంబికకు వివాహము చేసుక ఆయమ
యందు రణశూరుడైన వీరభద్రుడనే కుమారుని [illegible] నని తాత్పర్య
ము॥

32. సీ॥ అతడు తుంటుంబ్లి శ్రీపతిరాజ వరపుత్రి। శృంగారముల యుక్త లింగమక్క। పరి
ణయంబై లింగనరనాయకవతంసు ప్రాభవనిస్తంద్రు పర్వతేంద్రు। గని యెకుమా
రలింగకేళ్ళాణి పాయందు యవనసైంధవతానవనలుండు। పెంపుల దైక్కంత్రి
పేరిబుద్ధి నమ్మహీధవుని తమ్ముడు పర్వతప్రభుండు॥

33. తే॥ వైరికాంతార దవవారివాహమూర్తి। పెంపెవెత తిమ్మవసుమతీపాల
పుత్రి। పుణ్యచారిత్ర వికసితాంభోజనేత్రి। నన్నమాంబికా పరిణయంబై
ముదమున॥

టీక॥ అతడు। వీరభద్రరాజు। తుంటుంబ్లి శ్రీపతిరాజ। తుంటుంబ్లి। తుంటుంబ్లి
కులశ్రేష్ఠుడైన। శ్రీపతిరాజ। శ్రీపతిరాజుకు। వరపుత్రి। సుత [illegible] త్తమైనట్టు
వంటిన్ని। శృంగారముల యుక్త। విలాసములకు నివాసమైనట్టువంటి। లింగమ
క్క। లింగమక్క అనే కన్యకను। పరిణయంబై। పెండ్లాడి। లింగనరనాయకవతంసు
లింగరాజును। ప్రాభవనిస్తంద్రు। ప్రాభవపు భూత్యముచేత। నిస్తంద్రుడు। జా
గరూకుడైనట్టువంటి। పర్వతేంద్రు। పర్వతరాజును న్యూనైక। కనియెను। [illegible]
యుద్ధరిని కాంచెను। యవనసైంధవతానవనలుండు। యవన। తురకల
యొక్క। సైంధవ। అశ్వములనే తృణ। కానన। అరణ్యములకు। అన
లుండు। అగ్నియైనట్టువంటి। కుమారలింగకళ్యాణి పాయిందు। ప్రభు
మార। కుమారుని బిరుదు గలిగినట్టువంటిన్ని। అర్ధాంతరము కుమార। కుమార
స్వామితో తుల్యుడైన। లింగకళ్యాణి పాయిదు। లింగన్న పాయుడు। పెంపుల
యుద్ధములందు। పెక్కంత్రి ప్రాణ బుద్ధి। పెక్కంత్ర। అనేక శత్రువులను। పారిబుద్ధి
సంహరించెనా। అమ్మహీధవుని। అలింగభూపాలునికి। తమ్ముడు। స
హోదరుడైనట్టువంటిన్ని। వైరికాంతారదవవారివాహమూర్తి। వైరి।
శత్రువులనేటి। కాంతార। దవ। దావాగ్నికి। వారివాహమూర్తి। మేఘ
స్వరూపుడైనట్టువంటి। పర్వతప్రభుండు। పర్వతరాజు। పెంపెవెత తిమ్మవ
సుమతీపాలపుత్రి। పెంపెవెత। పెంపెవెవంశజుడైన। తిమ్మవసుమతీపాల।
తిమ్మరాజుకు। పుత్రి। [illegible] అయినట్టువంటిన్ని। పుణ్యచారిత్ర। పుణ్యపవి

త్రమైన। చారిత్ర। సుచరిత్రము కలిగినట్టువంటి। వికసితాంభోజనేత్రి। వికసిత।
ప్రఫుల్లించి వికసించినట్టువంటి। అంభోజ। తామరరేకులవంటి। నేత్ర। కన్నులు గల్గినట్టువంటి।
అన్నమాంబిక। అన్నమాంబిక అనే కన్యకను। ముదమున। సంతోషముచేత
ను। పరిణయంబై। వివాహము చేసుకొని॥

34. క॥ ననువేంకటయజనవల్లభు। వినుతపరాక్రము నిరంగవిభు దైర్ఘ్యకళా। కనకా
ద్రిని శేషాద్రిని। గని యెనిహామముష్మసౌఖ్యఘటునాయతికర్॥

టీక॥ వేంకటయ జనవల్లభు। వేంకటయరాజు అనే పేరుగలిగిన। నను। నన్ను। వినుత
పరాక్రముని। వినుత। స్తోత్రము చేయబడినట్టువంటి। పరాక్రముని। విక్రమ
ము గలిగినట్టువంటి। రంగవిభు। రంగరాజును న్న। దైర్ఘ్యకళాకనకాద్రిని। దై
ర్ఘ్యకళా। ధృతి సంపదచేత। కనకాద్రిని। మేరుపర్వతము వలె నేవుండేటట్టువం
టి। శేషాద్రిని। శేషాద్రి అనే రాజును న్న। ఇహామముష్మసౌఖ్యఘటునాయ
తికర్। ఇహామముష్మ [illegible] పరలోకముల యొక్క। సౌఖ్య। సుగతిరూ
పమైన పదవి యొక్క। ఘటునాయతికర్। సంఘటనము కారకు। కనియెర్।
పుణ్యమున యామము గ్గరిని కాంచెను॥

35. క॥ ఆసహాయసరసకవితా। రసికుడ వేంకటధరావర ప్రభుడ। గుణా
ప్రసవప్రకాంత మదవ। ద్భసలాయిత విద్వదఖిలబంధుప్రజుడ॥

టీక॥ ఆసహాయసరసకవితారసికుడ। ఆసహాయ। నిస్సహాయమైనట్టు
వంటి। సరస। శృంగారాదుల తోకూడుకొన్నట్టువంటి। కవితా। కా
వ్యకల్పనయందు। రసికుడ। రసజ్ఞుడైనట్టువంటివాడను। గుణాప్రసవప్రకాంత
మదవద్భసలాయిత విద్వదఖిలబంధుప్రజుడ। గుణా। సత్వాదుల లనేటి।
ప్రసవప్రకాంత। పుష్పశ్రేష్ఠములకు। మదవత్। మదించినట్టువంటి। భసలా
యిత। తుమ్మెదలవలె ఆచరింపబడుతూవున్నట్టువంటి। విద్వత్। పండితుల
యొక్క। అఖిల। సమస్తమైనట్టువంటి। బంధు। బాంధవుల యొక్క। ప్రజుడర్।
సమూహము గలవాడను। వేంకటధరావర ప్రభుడ। వేంకటపరాజు అనే పేరుగ
లవాడను॥ షష్ఠ్యంతాలు॥

36. క॥ భువనమయ స్వాకృతికిం। శివి పాణి ప్రముఖ లోకపాలక మకు
టీ। దివసమణి కిరణ వికసిత। నవకరణా చరణ చరణ జలజాతునకున్॥

టీక॥ భువనమయ స్వాకృతికిన్। విష్ణుపక్షము భువనమయ। త్రిలోకరూపమైన
ట్టువంటి। స్వాకృతికిన్। స్వస్వరూపమైనట్టువంటి। ఆకృతికిన్। శరీరము కలిగినట్టువం
టివానికిన్ని। [illegible] పాణి ప్రముఖలోకపా
లకముకుటీ దివసమణికిరణ వికసిత నవకరణా చరణ చరణ జలజాతునకున్।
[illegible] పాణి। [illegible] ప్రముఖ। మొదలైన। లోకపాలక। దిక్పాలకుల యొక్క।

మరుటి / కిరీటములనేటి / దివసమణి / సూర్యుని యొక్క / కిరణ / ప్రభలచేతను / వికసిత / (ఉన్మీలిం) పబడిన ట్టువంటిన్ని / నవకర్ణిక / యజ్ఞ త్రయలను / ఆచరణ / ఆచారి సూత్రవున్నట్టువంటి / చరణాబ్జములు గలవాడునకున్ / పాదపద్మములు గలవాడని / అభయలయునకు ... ార్థము॥

౩౨ - క॥ ఫాలస్థ్య వరదునకు / నార్యాలోక-చకోర తాపహరణా
శ్రీదా / గ్లాలిలదాస్యునకు నం పాలుంరక ... దయము నిజమోహా
స్యునకున్॥

టీక॥ ఫాలస్థ్యవరదునకు / ఫాలస్థ / విశేషణమునకు / వరదు / అభిమతమైన వరము
నియ్యునట్టువంటి ... ఆర్యాలోక చకోర తాపహరణ శ్రీదా / గ్లాలిలదా
స్యునకు / ఆర్యాపెద్దలయొక్క / ఆలోక / నేత్రములనే / చకోర ... పక్షుల యొక్క
తాప / సంతాపముయొక్క / హరణ / శ్రీదా / సంహార ... దయ ... గ్లాలిలదా
స్యునకు / గ్లాలిలత / చంద్రుని వలెనే ఆచరి సూత్రవుంతట్టువంటి / ఆస్యనకున్ /
ముఖము గలవాడని / ఆం పాలుంరకత్వ దయము నిజమోహా స్యనకున్ /
ఆం పాలుంరక / పాపసంహారకమైన / ... దయ / మానస ముగలిగిన / ముని
జన ... / ... హాస్యనకున్ / ... తగిన ...
శివపత్నులు / ఫాలస్థ్యవరదునకు / ఫాలస్థ / ... వరదు నకు /
వరము నిచ్చినవాడని / ఆర్యాలోకచకోర తాపహరణ శ్రీదా గ్లాలి
లదాస్యనకు / ఆర్యా / పార్వతి యొక్క / ఆలోక / నేత్రములనేటి / చకో
ర / ... ములయొక్క / తాప / సంతాపము యొక్క / హరణ ...
ట్టు యొక్క / శ్రీదా / శ్రియ యందు / గ్లాలిలత / చంద్రుని వలెనే ఆచ
రి సూత్రవుంతట్టువంటి / ఆస్యనకున్ / ముఖముగలవాడని / ఆం పా
లుంరక అనే సహానసము / ... భయము నకు ... తాత్పర్యము॥

౩౩ క॥ వినతానందన గతికిన్ / ఘనసర త్రాసక-రగాక-రవాలభుజా
భినవాదృత సురతతికిన్ / జనిత ప్రవల్లరి వినుత జటి సంతతికిన్ /

టీక॥ విష్ణు॥ వినాతానందన / గరుత్మంతుని యందు / గతికిన్ / గమనము గ
లిగినటువంటిన్ని / ఘనసరక-త్రాస-కరగాకరవాల భుజాభినవాదృ
తసురతతికిన్ / ఘన / అధిక-మానట్లు గాను / నరక / ... సురునకు /
త్రాస / భయము ను / కరణాచే సూత్రవున్నట్టు వంటి / క-రవాల / ఖడ్గము
గలిగిన ట్టువంటి / భుజ / బాహువు ... చేత / అభినవ / నూ

తనము గాను / ఆదృత / ఆదరింపబడిన / సురతతికిన్ / దేవతా సమూ
హము గలిగినట్టువంటిన్ని / జనిత ప్రవల్లరి వినుత జటి సంతతికిన్ / జనిత / ప్ర
జ్వలింపబడినట్టువంటి / ప్రవల్లరి / ప్రవల్లరులున్న / వినుత / స్తోత్రము చే స్తో
త్రమున్నట్టువంటి / జటి సంతతికిన్ / ముని సమూహము గలవాడని / శివపక్ష
ము / వినతానందన గతికిన్ / వినత / భక్తుల యొక్క / ఆనందన / సంతోషము
నకు / గతికిన్ / మార్గమైనట్టువంటిన్ని / ఘనసరక త్రాసకరగాక-రవాల
భుజాభినవాదృత సురతతికిన్ / ఘన / అధికమానట్లు గాను / నర /
బ్రహ్మ దేవుని యొక్క / క / శిరస్సునకు / త్రాసకరగా / భయముతో కూడినదైన / క-
రవాల / ఖడ్గము గలిగిన / భుజా / బాహువు ... చేతను / అభినవ / నూ
తనము గాను / ఆదృత / ఆదరణచేయబడిన / సురతతికిన్ / దేవతా సమూ
హము గలిగినట్టువంటిన్ని / జనిత ప్రవల్లరి వినుత జటి సంతతికిన్ / జనిత
ప్రజ్వలింపబడినట్టువంటి / ప్రవల్లరి / ఆనంద గలిగినట్టువంటి / వినుత / స్తో
త్రము చే స్తోత్రమున్నట్టువంటి / జటి సంతతికిన్ / నారదాది యోగీశ్వరులు
గలవాడని॥

౩౪ . క॥ బహుభువన విహారునకున్ / సహజ బ్రహ్మాండ భాండ
జటిల ఫలాళీ / వహనమహనీయ విగ్రహ / మహితోదుం
బరగత శ్రమ శ్రీకునకున్॥

టీక॥ బహుభువన విహారునకున్ / బహు / అధికమైన / భువన / ... దకమందు
విహారునకున్ / క్రీడ సూత్రవుంతట్టువంటి / అనగా త్రిభువన వ్యాపకుడు
అని అర్థము / సహజ బ్రహ్మాండ భాండ జటిల ఫలాళీ వహన మహ
నీయ విగ్రహ మహితోదుంబర గత శ్రమ శ్రీకునకున్॥ సహజ / స్వభా
వమునైనట్టువంటి / బ్రహ్మాండ భాండ / బ్రహ్మాండ భాండములనేటి / జటిల
పెనుబుకున్నట్టువంటి / ... ఫలా
ళీ / ... సమూహము యొక్క / వహన / ... మైనట్టువంటి / విగ్రహ
దేహమునేటి / మహిత / విస్తారమైనట్టువంటి / ఉదుంబర / మేడిచెట్టు చే
గత / పోయినట్టువంటి / శ్రమ శ్రీకునకున్ / శ్రమ సంపద గలవాడని / ... భయ
మునకు యేకార్థము / అనగా అనేక-బ్రహ్మాండములను అనాయాస
మునకు యేకార్థము ... సహజమైన ఫలసమూహములను మేడిచె
ట్టు ధరించిన ట్టువలెను ధరించినాడు అని అర్థము॥

౪౦. క॥ తరళిత కళలాలోచనకున్ / పరమానాదవిలోకయోగమార్గఖు
... వివిధ ... ునకున్ / ... ునకు ...

ధునకున్॥

టీక॥ తరణిశశిలోచనునకున్ । తరణిశశి । సూర్యచంద్రులు । లోచనునకున్ । నే
త్రములుగాఁగలిగినట్టివాఁడైన్ని । పరమయోగివిలాసికి యోగమార్గఖురాళికిఁ బరి
విహార్తి సనాధునకున్ । పరమయోగి । పరమాత్మను । విలాసికి । అవలోకిస్తూ(?)
డైటిఁ యోగీశ్వరులయొక్క । యోగమార్గ ఖురాళి । యోగమార్గ । య
మనియమాది యోగమార్గములనేటి । ఖురాళి । గరడియందు । పరివిహార్తి ।
విహారము తోడను । సనాధునకున్ । కూడుకున్నవాఁడైనిన్ని । సద్గవిహారనాధు
నకున్ । సత్ । సత్పురుషులయొక్క । గవి । దవ్వారా తారకమునకు । నాథున
కున్ । విభుఁడైనట్టి వంటి । హారిహారనాధునకు । విష్ణుశివ (విష్ణుశివాశిస్వరూపుఁడైనట్టి వంటి)
స్వామికి॥ శ్రీ భయమునకు యేకార్థము॥ షష్ఠ్యంత పద్యములలోని చెప్పినవి
శేషగాపదములకన్నిటికిన్ని హరిహరనాధపదము విశేష్యము॥

వ॥ సద్భక్తిసమర్పితంబుగా నాయొనర్పంబూనిన పంచతంత్రంబునకు కథాప్రారం
భంబెట్టిదనిన॥

టీక॥ సద్భక్తిసమర్పితంబుగా । భక్తిపూర్వకసమర్పణముతోఁ గూడుకున్నట్టు (పూజావినియోగ)
గాను । నాయొనర్పంబూనిన । నేను చేయఁ బూనినట్టి వంటి । పంచతంత్రంబునకు । (నారంభించి)
పంచతంత్రమనే ప్రబంధమునకు । కథా ప్రారంభం బెట్టిదనిన । ~~కథాప్రారంభ...~~ (పూర్వమందు...)
టిదనిన॥ షష్ఠ్యంతాలకు యీ వచనము తోడా అన్వయము॥

పురవర్ణనము.

౪౨ సీ॥ వనజగర్భకటాహవలిప్త వరణంబు బలిబహూత్తత పుణ్యసలిల
ఖేయ మణిహాంశుకలశభాసురరత్నసౌధంబు కుధరభిద్ధామభంబిగాఁ
పురంబు ధనదధాత్రిత సబ్రాత్రనిష్కటకంబు బ్రహ్మనిష్ఠద్విజప్రాంజుల
బు ప్రబలభార్గవశౌర్యబంధురక్షేత్రంబు పౌలస్త్యనిభవణిగ్భాసురం
బు॥

తే॥ పద్మనాయక-శుభవిభాభర్తృమాన విద్వదావాసమంధిలి విహార
మాగ భూరిసంతాపతిమిరంబు పాఁగడనెగడు పూర్ణగరిమంబు పా
టలీపురవరంబు॥

టీక॥ వనజగర్భకటాహవలిప్తవరణంబు । వనజగర్భకటాహ । బ్రహ్మాండ (బ్రహ్మాండ)
కటాహపర్యంతము వ్యాప్తి । వలిప్త । వలిప్తశిలమైనట్టి వంటి । వరణంబు । ప్రా
కారము గలిగినట్టి వంటి । బలిబహూత్తత పుణ్యసలిల ఖేయము । బలి । బలిచ (మోచనము చేత)
క్రవర్తి చేత । బహూత్తత । బహుమానింపఁబడినట్టి వంటి । పుణ్య । పవిత్రమైన । సలిల ।
ఉదక- ము గలిగినట్టి వంటి । ఖేయము । అగడ్తఁ గలిగినట్టి వంటిది । అరుణాంశుక
లశభాసురరత్నసౌధంబు । అరుణాంశు । సూర్యుఁడనేటి । కలశ । బంగారు కల (శములు)
చేత । భాసుర । ప్రకాశిస్తూ వున్నట్టి వంటి । రత్నసౌధంబు । మణిమయము
లైన రాజగృహములుగలిగినట్టి వంటిది । కుధరభిద్ధామభంబిగాఁ పురంబు ।

కుధరభిత్ । దేవేంద్రునియొక్క । గృహా(?) విజయంతమనే (మందిర) సౌధములను । చుంబి । స్పృశించేటి
గాఁ పురంబు । పుర ద్వారము గలిగినట్టి వంటిన్ని । ధనదధాత్రిత సబ్రాత్రనిష్కటకంబు । ధనద
ధ(?) కుబేరునియొక్క । ఆశ్రిత । చైత్రరథమనే పేరు గలవుద్యానవనమే । సబ్రాత్ర । మంచి
శిష్యులుగలిగిన । నిష్కటకంబు । గృహారామములు గలిగినట్టి వంటిన్ని । బ్రహ్మనిష్ఠద్వి
జప్రాంజులంబు । బ్రహ్మనిష్ఠ । వేదోక్తకర్మనిష్ఠకలిగినట్టి వంటి । ద్విజ । బ్రాహ్మణు
ల చేత । ప్రాంజులంబు । శ్రీ పూజాపూరితము(?) వంటిన్ని । ప్రబలభార్గవశౌర్యబంధుర
క్షేత్రంబు । ప్రబల । ప్రసిద్ధుఁడైన । భార్గవ । పరశురామునియొక్క । శౌర్య । పరాక్ర
మము వంటి పరాక్రమము చేతను । బంధుర । సమర్థులైన । క్షేత్రంబు । క్షత్రియులు
గలిగినట్టి వంటిన్ని । పౌలస్త్యనిభవణిగ్భాసురంబు । పౌలస్త్య । కుబేరునితో
తను । నిభ । సమానులైన । వణిక్ । వైశ్యుల చేతను । భాసురంబు । ప్రకాశిస్తూ
వుండేటువంటిన్ని॥

టీక॥ పద్మనాయకశుభవిభాభర్తృమాన విద్వదావాసమంధిలి విహారమాగా ।
భూరిసంతాపతిమిరంబు । పద్మనాయక । పద్మసంభవాధిపతుల నేటి సూర్యు (బంగారముయొక్క)
నియొక్క । శుభ । కుశలమైన । విభా । తేజస్సువంటి తేజస్సు చేతను । భర్తృమాన
ప్రాగాట్టుబడినట్టి వంటి । విద్వత్ । విద్వాంసులయొక్క । ఆవాసమంధిలి । నివాస
ప్రదేశములయందు । విహారమాగా । సంచరించుచూవుండేటువంటి । భూరి ।
అధికమైన । సంతాప । మనస్తాపమనే । తిమిరంబు । చీకటి గలిగినట్టి వంటిది । పూ (అధికశ్రేష్ఠయైన)
ర్ణగరిమంబు । పూర్ణ । సంపూర్ణమైన । గరిమంబు । గురుత్వము గలిగినట్టి వంటి ।
పాటలీపురవరంబు॥ పాటలీపురమనే పట్టణము । పాఁగడ । సకలజనులు స్తో
త్రము చేయఁగా । నెగడు । ప్రబలును । అనఁగా । బ్రహ్మాండకటాహపర్యంత
ము వ్యాప్తమైన ప్రాకారము కలిగినది అనిన్ని । ఆరసాతలము వ్యాప్తిం
చినట్టి అగాధమై పావనజలములు గలిగిన అగడ్తకలిగినదనిన్ని । సూర్యమండ
లమును అతిక్రమించిన రాజగృహములు గలిగినదనిన్ని । స్వర్గానికం- టే ప్ర
శస్తమైన పురద్వారము గలిగినదనిన్ని । వేదోక్తాచారవంతులైన బ్రాహ్మణు
లు కలిగినదనిన్ని । శత్రుసంహారకులైన రాజులు కలిగినదనిన్ని । అగణితధనసం
పన్నులైన వైశ్యులు కలిగినదనిన్ని । ధనికుల వల్లను దారిద్ర్యసంతాపరహితు
లైన విద్వాంసులు కలిగినదనిన్ని । సంపూర్ణగౌరవము గలిగినదనిన్ని । పేతాద్ర్య
శమైన యీ పాటలీపురము నెగడునని భావము॥

౪౩ సీ॥ హాలహాలంబది గాదె యుభ్యామిత్రీయ జీవానిలగ్రాహి పత్రా
హిపతికి । పదముదంబది గాదె పరుషారివారిజాతోన్నతుల కృతాన్తలకుంతా
హిపతికి । చిరతమంబది గాదె పరరాజసంరోధి వరగామంతలచత్రవాళ
లపతికి ।

ముకు। ప్రాగ్భాగమ్మెరుంగిదిగాదె కుటిలకాంతవత నుక్షత జయుత ప్రాకారచక్రము
నకు॥

౪౪ తే॥ క్షాత్రమిది గాదె ప్రతిపక్షజాతి బెదరి। తా నమ్మశేసుల గనుపట్టు కోట యదియె।
తన జనలోచనోత్సవం బాచరించి। పరిఢవిల్లు పైకత్తన పురియగడ్త॥

టీక॥ పాలవాలంబిది గాదె అభ్రమిత్రియన్ జీవానిలప్రాణావప్రాహిపతికి। అ
భ్రమిత్రియన్। ఉద్భవించినట్టి సంబంధమైన। జీవానిల। ప్రాణవాయువు
లను। ప్రాహి। హారిస్తూవుండే। వప్ర। ప్రాకారమునేటి। అహిపతికి। సర్పరాజునకు
పాలవాలంబు। విషము। ఉంది అగడ్త। తాద। తాదా। విష్టమే అ
వునని అర్థము। పరుషారివారి జన్మస్థాల కైలాసాలకుండాలపతికి। పరుష। కే
తినమైన। అరి। శత్రువులనేటి। వారిజ। పద్మములను। హస్తాలకైలతో। నాశన
ముచేశేటిపుష్పవంటి। సాల। ప్రాకారమునేటి। కుండల పతికి। గజరాజు
కు। ఉంది అగడ్త। పదము దంబుగాదె। పాదములయందు పుట్టిన దానము
॥ని॥ మదోదానమిత్యమరః॥
గాదా। మదమేనని అర్థము। పరరాజసంశోధివరకామండలచక్ర
వాళమునకు। పరరాజ। శత్రురాజులను। సంశోధి। అర్ధగించుచూవుం
డేటి। అత్యంతరము పరశ్రేష్ఠమైన। రాజ। చంద్రున్ని। సంశోధి। అర్ధగించు
సంపూర్ణమైన మండలాకారమునకు
చూవుండేటి। వరగామండల। ప్రాకారమండలమునేటి। చక్రవాళమునకు।
చక్రవాళపర్వతమునకు। ఉంది। అగడ్త। చిరతమంబుగాదె। గా
ఢాంధకారముగాదా। శాశ్వతమైన అంధకారమే అవును। కుటిల కా
ంతవత నుక్షత జయుత ప్రాకారచక్రమునకు। కుటిల। దుష్టులైన। కాంతవ।
శత్రురాజుల యొక్క। తను। దేహముల యొక్క। క్షత జ। రక్తముతోను।
యుక్త। కూడుకున్నట్టివంటి। ప్రాకార। కోట యనేటి। చక్రము। నాల్గు
రక్షాకారము వ్యాపించిన చక్రాయుధమునకు। ఉంది। అగడ్త। ప్రాగ్భాగము
గుగాదె। ప్రకాశముగాదా। ప్రకాశమేనని అర్థము। ప్రకాశమనగా.

చక్రము జిగి అని అర్థము। ప్రతిపక్షజాతిబెదరిన కొమ్మశేసులగనం

పట్టి కోటదమ్ముకి। ప్రతిపక్షజాతి। శత్రుసమూహము నేడి। ప్రతిపక్షజాతి।
చంద్రుని యొక్క। జాతి। ఆవిర్భావికి తనువు డనిబడి శశనము వంటి।
శేకులగుంపుచేతను। ప్రతిపక్షుడగు శత్రువుడైనటువంటి। కొమ్ము। కోటకొమ్మలనేటి। బురుజుల మీది
స్థలమునేటి।
శేసుల। దశమ్ములచేత। కను పట్టు। చూపట్టుతూవుండేటి। కోట। ప్రాకార
మునేటి। తమ్మికి। పద్మమునకు। ఉంది। అగడ్త। క్షాత్రము గాదె। తెనె
కాదా। తేనే యూనని అర్థము। అనగ జనలోచనోత్సవం బాచరించి:
అనగ। ప్రాకారములోకును పలు కనగా। జన। నరుల యొక్క-

13

లోచన। నేత్రములకు। ఉత్సవం బాచరించి। సంతోషము చేసి। అక్షురి।
షేయములు
అప్పాటలీపురము యొక్క। అగడ్త। పొగడ్త। పొగడిక చేత। పరిఢవిల్లి।
ప్రకాశించును। అనగా యీ అగడ్త ప్రాకారమందు ఆరోపితములైన
సర్పగజచక్రవాళలోహము యిసు చక్రాయుధ పద్మములను ఆశ్రయా
శ్రయీభావసంబంధములైన హాలహాలపదము దాదుల యొక్క- ఆరో
పణము తన యందు గలిగి హాలహాలాదుల యందలి నీలవర్ణము విద్య
మానమతాడవల్లను ప్రాకారముతో యెందుచా యరతాను స్పందించి
అతినీలవర్ణమై అరసాతలపర్యంతమైన వుదకము గలిగి అతిదుర్దైై
అలంఘనీయమై శత్రుసంహారకమై ప్రకాశించునని భావము॥

శా॥ తే॥ మొదలనప్పురలలో కొంతమునిగి పిదప। రాశికెక్కిన పైను మంచ్చు
రాలపెరిగి। పరగు తన పెంపు కైమ్ములపాలు జేసి కోట యంపొప్పి దు
ర్లీడు పాటిదనరు॥

టీక॥ అప్పిట। అప్పట్టణమందలి। కోట। ప్రాకారము। మొదలు।
మొదటిభాగము। అప్పుల లో। జలములలో। అప్పుల లో। జలము
లనని అధ్యాంతరము। కొంతమునిగి। కొంచకొంచము మున్గినదై।
అధ్యాంతరము। అంతర్థానమై। పిదప। తర్వాత। రాశికెక్కిన పైను
మంచ్చురాల పెరిగి। రాశికెక్కిన। పొగైన। పైను మంచ్చురాల। శ్రేష్ఠము
లైన యింద్రనీలములచేత। పెరిగి। జాస్తియును బొంది। అధ్యాంతరము
పైను మంచ్చురాల। విశేషమాత్సర్యముల తో। పెరిగి। పెంపై। పరగు। ప్రకాశి
చునట్టువంటి। తనపెంపు। తన జాస్తియు। కొమ్ములపాలు జేసి। కోట
బురుజుల మీది స్థలాధీనము కావించి
కొమ్ములపాలుజేసి। శ్రీల అధీనము కావించి
ఉంది
అధ్యాంతరము దుర్లీటు పాటిదనరు। దుర్లియు పాటి। దుష్టుడైన
పాకారి
లడిపటువి తెనే। తనరు। అగపడును। అనగా యీ పట్టణము కోట అడుగు

నేలదాకా
న వ్యాపించి యింద్రనీలరత్నములచేత నిర్మితమై
శిరఃప్రదేశము స్వర్గపర్యంతము వ్యాపించగా మహోన్నతమై అగపడు
చున్నని భావము॥ ముద్రిటు పాటితనరు ననిర్దేశచేత అర్థాంతరము॥

౪౬ ॥మ॥ పురనిధి రక్షణాక్షమత బూనినశుద్ధసుధాసముజ్జ్వలా
వరణాము సుందబ్రాత్పశోకి వాలికె కొంకలు తిష్ఠుటస్ఫుటో
త్కరము తదగ్రశీతకరకాంతశిలల్ మణులంబురుడ్డిసా
హరణాచరస్వరాళపరిఘాంబు ప్రకాంబుకు వెంబిచూడగన్

టీక॥ పురనిధి = రక్షణాక్షమత బూనిన। పురనిధి। పుర। పట్టణామునేటి-
నిధి। నిక్షేపము యొక్క। రక్షణా। సంరక్షించుట యందు। క్షమత। సామర్థ్యము
ను। పూనిన। వహించిన। శుద్ధ సుధా సముజ్జ్వలావరణాము సుందబ్రాత్పశోకి।
శుద్ధ। స్వచ్ఛమైన। సుధా। పాలగచ్చుచేతను। సముజ్జ్వల। అగుపడు ప్రస్న
షువంటి। ఆవరణా। ప్రాకారమనేటి। ముకుంద। ముకుందమనే నిక్షేప
మును। భృత్। భరిస్తూ వుండేటి షువంటి। ఘనోకి। సర్పమునకు। అర్థాం
తరము। శుద్ధసుధాసముజ్జ్వలావరణాము సుందబ్రాత్పశోకి। శుద్ధ। పరిశు
ద్ధమైన। సుధా। అమృతము వలెనె। సముజ్జ్వల। తెలుపు ప్రస్న షు
వంటిన్ని। ఆవరణా। అంతట పరివేష్టించిన షువంటి। వరణా। ప్రాకార
మనేటి। ముకుందబ్రాత్పశోకి। ఆదిశేషునికి। వాలికె కొంకలు।
వాలికె। విస్తారములైన। కొంకలు। కొండెకొంకలు। బురుజులమీది విషయములు। అతిస్ఫుటస్ఫుటో
త్కరము। అతిస్ఫుట। మిక్కిలి విప్పబడిన షువంటి। స్ఫుట। ఘ[illegible]లయొ
క్క। ఉత్కరము। సమూహము। తదగ్రశీతకరకాంతశిలల్। తదగ్ర। ఆ
ప్రాకారాగ్రమందలి। శీతకరకాంతశిలల్। చంద్రకాంతములే। మణు
లు। పడగల యందు వుండే రత్నములు। అంబురుడ్డిసాహరణా
చరస్వరాళపరిఘాంబువు। అంబురుడ్డిస। తామరతూండ్లయొక్క।

తెల్లనివిషయములు [illegible]
ఆహరణా। చరత్। సంచరిస్తూ వున్న షువంటి। మరాళ।
హంసములు గలిగిన షువంటి। పరిఘా। అగడ్త యొక్క। అంబువు।
ఉదకమే। కంచుకము। కుబుసము। ఎంచి చూడగన్। విచారించి చూడగాను
అనగా యీపట్టణానికి యొకనిక్షేపము యీపట్టణనగరు వలయా
కారముగా చుట్టుకుని వుండే ప్రాకారమే సర్పము యీప్రాకారసర్పమున
కు కోట కొమ్మలే పడగలు తామరతూండ్లను భక్షించే కారణము సంచ
రించుచూ వుండే హంసలు గలిగిన అగడ్తలో వుండే జలమే కుబుసమని
తాత్పర్యము। ఇటువంటి అనేకములైన మణిమయములైన కోట
కొమ్మలు గలిగి మహోన్నతమై బహువిశాలమైన కోటవెలయునని
భావము। శత్రువులకు అభేద్యమైనదనే ఫలితార్థము॥

౪౭ మ॥ [illegible] దివిషద్వాహిని యప్పులం బొరసి యుద్వృత్తిన్ విజృంభింప
[illegible]। నవరోధించిన వేళ కోట యుదగ్రస్వర్ణాకారమే పోరనాం
బువకష్టంబున బాదుకొన్న యడుగా ప్రబ్రాప్తరప్పిక్తతో
న్నివసద్భర్తితనాతపత్రలనవప్రాంగ్రాగ నక్షాంతమున్

టీక॥ వేట। ఆపట్టణామందలి। కోట। ప్రాకారము। దివిషద్వాహిని
ఆకాశగంగయొక్క। అప్పులన్। జలములయందున్న। అర్థాంతరము।
అప్పులన్। ఋణములయందున్న। బొరసి। వ్యాపించి। అర్థాంతరము।
మునిగి। ఉద్వృత్తిన్। మహోన్నత్యముచేత। గర్వముచేత। విజృంభింపన్।
విశ్రమించగా। తాను। ఆయాకాశగంగ। అవరోధించిన। అడ్డగించిన
నివిన। అధమస్వర్ణాకారమే పోర। ఋణములు తీసుకొని జీవించే మను
ష్యుని యొక్క = మర్యాదతోటి మనుష్యుడ్టుగా। అంబువకష్టంబున।
అంబువ। పరిషా దక సంబంధమైన షువంటి। కష్టంబున। ప్రదేశమందు।
అనగా। అగాధజలప్రదేశమందు। పాదుకున్న। నిలిచి యుండేటి।

అడుగు గాన్పుక। అధః ప్రదేశము వైపుగా। అర్థాంతరము। అడుగు గెంపుక। పా
దము వైపుగా। ప్రస్ఫురత్స్ఫూర్తిక। ప్రస్ఫురత్పాషాణముల యొక్క। స్ఫూర్తిక।
అంగారములచేత। అర్థాంతరము। రాళ్లు మోసుటచేతనున్న। నివసన్ను
ద్దృశ్యతక। పాశములు కల్గుటచేతనున్న। అతపస్సులన వహ్నిక। అతపస్స
ప్రకాశము యొక్క। చలన। వ్యాజమాశి గినట్టువంటి। వహ్నిక। అగ్నిహోత్ర
ముందు। అర్థాంతరముక। ఏప్పుడున్న। రాగు। తపింపును। అనగా అప
ట్టినాము కోట ఆకాశగంగా ప్రవాహపర్యంత వ్యాపకమైన మహా
స్తంభములు గలిగి తనపాదు రసాతలపర్యంతము వ్యాపించగా ప్రకాశించు
చని భావము॥

౪౮ ॥ము॥ గళబద్ధానిల భుగ్విష స్ఫురిత భూత్కారంబు నంగాయిరా।
డయినేతరి గురాలనెట్లు జాడకుండం బ్రోతువర్ వప్ర ర
క్షులగారుత్మత శోభబూని ధరియించునాహడు దాయించుచుని
స్సులదత్తోత్తరఖాషదేచ్ఛి దర్పముఖ దొర్పతుండు దాత్తాచితిక

టీక॥ రాండలు। వప్రతము। గళబద్ధానిల భుగ్విష స్ఫురిత భూత్కా
రంబు నంగాలు। గళ। కంఠములందు। బద్ధ। కట్టబడినట్టువంటి। అనిల
భుక్। సర్పముల యొక్క। విష। విషముచేత। స్ఫురిత। ప్రకాశింపబ
డినట్టువంటి। భూత్కారంబునన్। భూత్కారాగ్నిచేతను। అనగా నిశ్వా
సాగ్నిచేతను। తాయి। వహింపబడును। నేతేరిగురాలన్। నరఖాశ్వముల
నుండు ఏట్లజైచకుండక। ఏప్రకారము చక్కగా। బ్రోతువర్।
రక్షింతువనేడి। వప్రరక్షుల। ప్రాకారపరిపాలనుల గూర్చి। ఉర్వి
తుండు। సూర్యుడు। గారుత్మతశోభ బూని। గారుత్మత। గరుడపక్షుల
యొక్క। శోభ। కాంతిని। పూని। ఉరుత్తముచేని। ధరియించున్। వహిం
చును। అర్థాంతరము। గారుత్మతశోభ బూన్కి। గరుడసంబంధమైన
ప్రతిభను వహించును। చూడుదా యించును। చూడ్గండి అని।

నిస్సులదత్తోత్తరఖాషదేచ్ఛి। నిస్సులు। అసమానమైనట్టువంటిన్ని। ద
త్త। ఇవ్వబడినట్టువంటి। ఉత్తరఖాష। ప్రతివాక్యముచేతను। త్రిప్పి
సంతోషింపచేసి। ఉదాత్తాచితిక। ఉదాత్త। పొందబడినట్టువంటి।
జాచితిక। ఉచితముచేతను। చను। గమనముచేసును। అనగా అ
పట్టినా ప్రాకారము సూర్యమండలపర్యంతము ప్రసృతమైనదని భావము।
సూర్యాశ్వములు గారుత్మతశోభ వహించునను। సర్పవిషపరిహా
రార్థము అశ్వములకు సహజదేహకాంతిని అనితాత్పర్యము।

౪౯ ॥చ॥ కులు కరు చంబులా నరు లుగుల్ప దశైత్యుల తాంగి మాయ
రాం। వ్యులముఖచంద్ర చంద్రికల నుప్పతేడ్ గవాక్షచంద్రము
శిలల స్రవించు నేడి బడి శీఘ్రగతిక్ బరతెంచు మానరం
దళముల యుత్పద్మదళదాము కళోభఘటించు కోటకున్

టీక॥ కులుకు। ఏప్పుచూపు ఒకేడి। కుచంబులు। స్తనములు। అనగా
పగారకులు గుల్బడగుంతలు పడగా। కొమ్మలు। కోటలుబురుజుల గుండు।
తాంగి మాయు। నిక్కి [illegible] నైన మ్ముల। స్త్రీలయొక్క। ముఖచంద్ర
చంద్రికల। ముఖచంద్ర [illegible] యొక్క। చంద్రికల వెన్నెలల
యొక్క। నుప్పతేడి। [illegible] కాంతిచేత। గవాక్షచంద్రముశి
లల। గవాక్ష। [illegible] చంద్ర [illegible] శిలల। చంద్రకాం
తపుమణుల వల్ల। స్రవించు [illegible] తూ ఉండేడి। నేడిబడి। నీళ్ల
వెంబడి। శీఘ్రగతిక్। వేగమైనట్టువంటి గమనముచేతను। పరతెంచు।
వస్తూవుండేడి। మానరందళములు। [illegible] కోటకున్
[illegible] వముననుని। అ [illegible] ఘటించు।
అయుత్త। [illegible] యొక్క।

దానునే, తోరణామలయొక్క। శోభ, ప్రకాశమునను। ఘటించుచూ
మారిస్థలములు
పొందించును। అనగా। కోటబురుజులయందు నిలిచి తమ నుచములు
ఆకోట కొమ్మలయందు అనగా తొంగిచూస్తూ వుండే స్త్రీలయొక్క
ముఖచంద్రచంద్రికలచేత గవాక్షములయందు వుండే చంద్రకాంత
ములు ద్రవించగా అనేకవెంబడి వస్తూ వుండే మానములు ఆకోటకు
అప్రయత్నముగా అయినట్టువంటి పద్మపత్రతోరణశోభను
ఘటించునని చెప్పినందుచేత ఆకోట కొమ్మలయందు సంచరించే
స్త్రీలయొక్క ముఖములు సాక్షాచ్చంద్రబింబములనిన్ని వారి నేత్ర
ములు మీనోపమానములనిన్ని ప్రాకారము చంద్రకాంతమణినిర్మిత
మై మహోన్నతమైనదని భావము॥ తొంగిచూచుట - పరులకు నగపడకుండా చూచుటకర్థ
ము - ఉన్నతల్లక్షణాలు ... అర్థము తోచినది - నిక్కిచూచుటలునని॥

౧౦- బంభరడింభరఘుంకృతి నిబద్ధకటప్రకటప్రదానవ
త్సుంబిరదప్రహరముల నూకలు వత్తులునైనమిన్నువి
శ్వంబరగూలునన్ కలకసారసగర్భుడొనర్చుసంభృతి
స్తంభములోయనన్ గనకసాధములుల్లసిల్లున్ పురంబునన్

టీక॥ బంభరడింభరఘుంకృతి నిబద్ధకటప్రకటప్రదానవత్సుంబిరదప్ర
హరములు। బంభరడింభ। గాదము తుమ్మెదలయొక్క। ఘుంకృతి। ఘుంకా
రధ్వనితోడను। నిబద్ధ। కూడుకున్నట్టువంటి। కట। గండస్థలములయందలి
ప్రకట। ప్రబలమైనట్టువంటి। ప్రదాన। మదధారలు కలిగినట్టువంటి। తుంబి।
ఏనుగులయొక్క। రద। దంతములచేతనైన। ప్రహారములు। దెబ్బలచేతనున్
నూకలు వత్తులునైన, నలినూకలైన, మిన్ను। ఆకా
శము। విశ్వంభర, భూమియందు। కూలున్ కలక। పడునని తొట్రుపా
టుచేత। సారసగర్భుడు। బ్రహ్మదేవుడు। ఒనర్చు। నిర్మించినట్టువంటి।

సంభృతిస్తంభములోయనన్। సంభృతి। భారము భరించే కొరకైన
స్తంభములోయనన్। తోరణస్తంభములో యున్నట్టుగా। పురంబు
నన్। పట్టణమందు। కనకసాధములు। బంగారుమేడలు। ఉల్ల
సిల్లున్। ప్రకాశించును॥ అనగా ఆపట్టణరాజగృహములు వ్యో
మమండలపర్యంతము వ్యాపించి ఆపట్టణమందు వుండే యేను
గలయొక్క తీక్ష్ణదంతప్రహారములచేత నలినూకలై ఆకస
ము భూమియందు పడుతూ వుండగా ఆ యా ఆకాశమును పడ
కుండా బ్రహ్మదేవుడు ఆ యా ఆకాశమును భరించే నిమిత్తమై నిల్పిన
మహోన్నతస్తంభములో అనగా ప్రకాశించెననితాత్పర్యము॥

౧౧॥ చం॥ పవనజవంబునన్ ఖురము పైగరుడాగ్రజగాఢహుంకృతి
స్ఫవలగమించురాధస్వామిహయాళివయాళికశ్రమో
త్సవము ఘటించునారది విషద్వనితాజనతాముఖేందుజ
చ్ఛవినికషంబునన్ శ్రాదను సాధనిశాపధ్యచ్ఛప్రవాహముల్॥

టీక॥ గరుడాగ్రజగాఢహుంకృతిన్। గరుడాగ్రజ। అనూరునియొక్క।
గాఢ। దృఢమైన। హుంకృతిన్। అదలింపులచేతనైనను। పవనజవంబునన్।
వాయువేగముచేత। ఖురముపై। పట్టణముమీదను। పవలు। దినముల
యందు। గమించు। నడుస్తూవుండే। రాధస్వామిహయాళివయా
ళికి। రాధ। వైశాఖమాసమందలి। స్వామి। సూర్యునియొక్క।
హయాళి। అశ్వసమూహముయొక్క। వయాళికి। ... । దివిష
ద్వనితాజనతాముఖేందుజచ్ఛవినికషంబునన్। దివిషద్వనితా। దేవతా
స్త్రీలయొక్క। జనతా। జనసమూహముయొక్క। ముఖేందుజ। వదన
చంద్రునివల్ల పుట్టిన। ఛవి। కాంతియొక్క। నికషంబునన్। ఒరుసుటచేత।

పొడవు। పుట్టినట్టు వంటి। సౌధనిశాపదృషత్ప్రవాహముల్। సౌధ।మేడ
లయందలి। నిశాపదృషత్। చంద్రకాంతముల యొక్క। ప్రవాహములు।
[illegible]డ యెండల్లు। ఆశ్రమోత్సవము। ఆశ్రమ। (గ్రీష్మకాలసంబంధ) శ్రమము లేక పోవుట అనేడి।
ఉత్సవము। మహో(త్సవసంబంధ)త్సవమును। ఘటించు। పొందించును। చైత్ర। ఆశ్చ
ర్యము। అనగా ఆపట్టణ సౌధములు ఆమరావతీపర్యంతము వ్యా
పించియుండగా। దివిషద్వనితాజనతాముఖేందుజచ్ఛవినికషంబు నగ
బాడము। దేవతాస్త్రీల ముఖచంద్రకాంతి సన్నికర్షమువల్లనైన మేడల
యందు వుండే చంద్రకాంత ప్రవాహములు ఆపట్టణముమీద పగలు
నడుస్తూ వుండే వైశాఖమాస సూర్యుని యొక్క గుర్రాలకు ఆశ్ర
మోత్సవమును ఘటించు ననగా ఆ సూర్యుని అదలించ వేత్సైన
వాయువేగముచేత గమనము చేసి అలసి ఆ ప్రవాహముల
యందు విప్పులు మునగగా। శ్రమనివారణమాయెననేది। ఆ ప్ర
వాహములందు విశ్రమించుతూ నడుస్తున్నందున యందువల్లనే
ఉత్తరాయణమందు ఆహస్సులు దీర్ఘములై ప్రవర్తిల్లునని వ్యం
గ్యము॥

౧౨॥ మ॥ మరకత(కుంభ)ములల్ తలలు మానసమానవిహీనకేతువుల్
కరములు మధ్యవర్తి రవి కౌస్తుభరత్నము తారకాసము
త్కరము సరోజదామకముగా పొగడొందిన సౌధరాడ్విరా
ట్పురుషుడు ప్రత్యహంబు (మ)రపూజితుడై కామందు నప్పురిన్

టీక॥ మరకతకుంభములల్ తలలు। మరకత (హరిన్మణి) ములైన। కుంభ
ములల్। కలశములు। మరకతములనగా గరుడపచ్చలు। తలలు। శిరస్సు
లుగానున్న। మానసమానవిహీనకేతువుల్। మాన। ప్రమాణముచేత।

సమానవిహీన। అసమానములైనట్టి వంటి। కేతువుల్। ధ్వజస్తంభము
లు। కరములు। (చేతులు) [illegible]ములుగానున్న। మధ్యవర్తి రవి। మధ్యవ
ర్తి। ఆకాశ(మధ్యమునందు)మధ్యమందు సంచరించేటి। రవి। సూర్యుడే। కౌస్తుభ
రత్నము। కౌస్తుభ(మనే)రత్నముగానున్న। తారకాసముత్కరము। తార
కానక్షత్రముల యొక్క। సముత్కరము। సమూహమే। సరోజదా
మకముగా। పద్మదళమాలికగా। పొగడొందిన। పొగడ్త(స్తోత్రములను)పొం
దినట్టి వంటి। సౌధరాడ్విరాట్పురుషుడు। సౌధరాట్। రాజగృహ
శ్రేష్ఠమనే। విరాట్పురుషుడు। (పరబ్రహ్మ)నే దేవుడు। ప్రత్యహంబు। ప్ర
తిదివసమున్ను। అమరపూజితుడై। అమర। దేవతలచేత। పూ
జితుడై। పూజ(ఆరాధింప)బడినవాడై। అప్పురిన్। ఆపట్టణమందు। కా
మరెందు। ప్రకాశించును॥ అనగా విరాట్పురుషునికి అనేకము
లైన శిరస్సులు౯ దీర్ఘబాహువులు౯ వెడల్పైన అవయవములు
కౌస్తుభరత్నము౯ పద్మమాలికయున్ను కలిగివుండడము ప్రసిద్ధము
గనుక యీపట్టణ సౌధముల యందు వుండే మరకత కలశములను
శిరస్సులుగానున్న। కేతువులను దీర్ఘబాహువులుగానున్న। ఆకా
శమధ్యవర్తి అయిన సూర్యుని౯ కౌస్తుభరత్నముగా నున్న౯ తారకా
సమూహములను పద్మహారములుగానున్న ఆపట్టణమే తేరా
జు యొక్క మహోన్నతమైన గృహరాజమును విరాట్పురుషునిగా వర్ణిం
చబడి ప్రత్యహము దేవతాపూజితుడై ఆ విరాడ్దేవుడు ప్రకాశించు
ననగా। ఆపట్టణమందుండే రాజగృహరాజములు మహోన్నతము
లై స్వర్గపర్యంతము వ్యాపించి వుండునని తాత్పర్యము॥

౧౩॥ ఉ॥ వన్నియమీరు నన్నగరి వాడలమేడల క్రీడలందగుదు
ఖ్యాన్న మెఱుంగు మిన్నులతకూనలఁ జాలు నైనిలింపవి
దృన్నిభదేహలై తరళితుండవియుక్త వితీర్ణ భూరుహో
త్పన్న సమగ్ర సౌరభ నితాంత లతాంత గుళుచ్ఛ కచ్ఛటల్

టీక॥ వన్నియమీరు నన్నగరి వాడల మేడల క్రీడలందగుదు * ఖ్యాన్న, వన్నియమీరన్, రత్నకాంతులచేతను ప్రకాశిస్తుండేటువంటి, అన్నగరి, ఆపట్టణముయొక్క, వాడల, వీధులయందలి, మేడలన్, సౌధములయందు, క్రీడలన్, విహారములచేతను, కుదుర్కొన్న, నివసించియుండెడువంటి, మెఱుంగు మిన్నులతకూనలన్, మెఱుంగు, దేహసౌందర్యకాంతిచేత, మిన్న, శ్రేష్ఠమైన, లతకూనలన్, ప్రాయపుస్త్రీలను, చాలు నైనిలింపవిదృన్నిభదేహలు (సకలలుగానైయుండెడి — మెఱుపుతోసమానమైన శరీరములుగల) దేవతాస్త్రీలు, తరళితుండవియుక్త వితీర్ణభూరుహోత్పన్న సమగ్ర సౌరభనితాంత లతాంతగుళుచ్ఛ కచ్ఛటల్, తరళితుండ, తుమ్మెదల (ఖము)ముక్తులమేతను వియుక్త, ఆఘ్రాణింపబడినటువంటి (స్వాదు), వితీర్ణభూరుహ, కల్పవృక్షములయందు, ఉత్పన్న, పుట్టినటువంటిన్ని, సమగ్ర, అతిశయమైన, సౌరభ, పరిమళము గలిగినటువంటిన్ని, నితాంత, వాడనటువంటి, లతాంతగుళుచ్ఛక, పుష్పగుచ్ఛములయొక్క, కచ్ఛటల్, సమూహములను, ఇత్తురు, ఇచ్చెదరు, అనగా ఆపట్టణము మేడలయందు విహరిస్తుండే రాజస్త్రీలకు దేవతాస్త్రీలు చెలికత్తెలై తుమ్మెదలచేత ఆఘ్రాణింపబడని విగనని విశేషపరిమళము గలిగి వాడనియుండే కల్పవృక్ష సంజాత పుష్ప గుచ్ఛములను ఇత్తురని చెప్పినందుచేత ఆపట్టణపు మేడలు

మహోన్నతములై స్వర్గపర్యంతము వ్యాపించియుండగా * స్వర్గమందుండే దేవతాస్త్రీలకు ఆపట్టణపు మేడలమీద విహరిస్తూ ఉండే రాజస్త్రీలకు సామీప్య సంబంధముచేత సఖిత్వము కలిగినదని తాత్పర్యము ॥

౧౪॥ చ॥ గురుపురుధూమహైమపుర గోపుర భూవసతుల్ సతుల్
మనోహర వరదత్త మత్త విషమాయుధ జన్యవిహారఖిన్నలై
స్వరికఘటిల్ల వేసవుల బారునమేరుసుమేరు మారుతాం
కురములఁ బ్రాఁతురుష్ట్ర కుచకుంభజ నూత్నము ప్రస్వరాప్లుతిన్

టీక॥ గురుపురధూమహైమపుర గోపుర భూవసతుల్ సతుల్, గురు శ్రేష్ఠమైన, పురుధూపము, గుగ్గిలపు (పొగలు) ధూపములు గలిగినటువంటి, అనగా సాంబ్రాణి ధూపవాసనలు గలిగినటువంటివని అర్థము, హైమ, సువర్ణమయములైనటువంటి, పుర, పట్టణముయొక్క, గోపురభూ, ద్వారప్రదేశములయందు, వసతుల్, నివసించియుండెటువంటి ~~పుర, పట్టణముయొక్క~~, మనోహర వరదత్త మత్త విషమాయుధ జన్యవిహారఖిన్నలై, మనోహర, సుందరములైనటువంటి, వర, ప్రియులచేత, దత్త, ఇవ్వబడినటువంటి, మత్త, మదించిన, విషమాయుధ, మన్మథునియొక్క, జన్య, యుద్ధములందలి, విషమాయుధజన్యమనగా, సురతము, విహార, క్రీడలచేత, ఖిన్నలు, శ్రమము పొందినటువంటి సతుల్, స్త్రీలు, రాజస్త్రీలు, ఎచ్చరికఘటిల్ల, జాగ్రత పొందగాను, వేసవుల, గ్రీష్మకాలములయందు, బారునమేరుసుమేరుమారుతాంకురములన్, చారు, మనోహరమైనటువంటి, నమేరు, సురపొన్న పువ్వుల వాసన

లతోఁగూడుకున్నట్టివంటిన్ని। సుమేరు। ఉన్నతములైన। మారుతాం
కురములగు పిల్లవాయువులను। ఉచ్చకుచకుంభజఘనస్తనపృష్ఠ
రాస్థలికి। ఉచ్చ।గా ఉన్నతమైన। కుచకుంభ। కనకకలశములవంటి స్తన
ములయందు। జఘనః। పుష్టినట్టివంటి। స్తనపృష్ఠ। స్ఫోదరము
యొక్క ఆస్థలికి। అభిషేచనము చేతను। భ్రోతురు। పోషింతురు।
అనగా = సాంబ్రాణి ధూపవాసనలుగలిగిన పరిమళములైన
పట్టణగోపురప్రదేశములయందు నివసించియున్న సుందరులైన భర్త
లతోఁ సురతక్రీడల నలసినట్టివంటి = స్త్రీలు = పాన్పు
లవాసనలఁగూడుకొని వచ్చే పిల్లవాయువులను తమ కుచకుం
భములఁబుట్టిన స్వేదోదకసంసేచనము చేత పోషింతురు
తృప్తిఁ జేయుచున్నారు.
పూలమీఁదనుంచి వచ్చే వాయువులచేత తమ కుచము
లయందు రతిశ్రమము వల్ల పుట్టిన స్వేదోదకము నివారింతురను
తాత్పర్యము।

౧౫॥ చ॥ అలఘుసరోజభీమశిశిరాగమకాలకరాళజాఠర
జ్వలనశిఖాప్తజీర్ణవిధివాహకులాయజకోటికిన్ను
త్తలికనిలింపధామతిమిధామవధూప్రతిబింబితామిళ
త్తలితసుగంధచంద్రఘుటికాపురగోపురయానవాస్త్రములే

టీక॥ అలఘుసరోజభీమశిశిరాగమకాలకరాళజాఠరజ్వల
నశిఖాప్తజీర్ణవిధివాహకులాయజకోటికిన్। అలఘు। అధి
కమైనట్టివంటి। సరోజ। పద్మములను। భీమ। భయంకరమైన
ట్టివంటి। శిశిరాగమకాల। హేమంతకాలమందు। కరాళ। తీక్ష్ణ

మైనట్టివంటి। జాఠరజ్వలన। జఠరాగ్నియొక్క। శిఖా। జ్వాలలయొక్క
ఆప్త। తాపము చేత। జీర్ణ। క్రుశించినట్టివంటి। విధివాహకులాయజకోటి
(బ్రహ్మకు వాహనమైన పక్షిసమూహాలకు అనగా)
కి। హంససమూహములకును। నిలింపధామ తిమిధామవధూ ప్రతిబిం
బితామిళత్ త్వలిత సుగంధచంద్రఘుటికా పురగోపుర యానవాస్త్ర
ములే। నిలింపధామ। స్వర్గమందలి। తిమిధామవధూ। ఆకాశగంగ
యందు। ప్రతిబింబితా। ప్రతిబింబత్వముతోడను। మిళత్। కూడుకు
న్నట్టివంటిన్ని। కలిత। మనోహరమైనట్టివంటి। సుగంధ। పరిమళము
గలిగినట్టివంటి। చంద్రఘుటికా। కర్పూరఖండములతోఁ గూడుకున్న
ట్టివంటి। పుర। పట్టణము యొక్క। గోపుర। పురద్వారమందలి విహా
రించుతూ ఉండే। యానవత। స్త్రీపుత్రసమూహములయొక్క
అస్త్రములే। ముఖపద్మములు। ఆత్తలికి। సంతోషమును। ఇచ్చున్
అనగా = జఠరాగ్నిచేత క్రుశించి ఆకాశగంగలో నుండే హంసలకు
ఆకాశగంగలో ప్రతిబింబించి మంచి పరిమళముగలిగిన కర్పూ
రపు గుళికలతోఁ గూడుకున్న ఆ పట్టణ గోపురప్రదేశములందు
విహరించుతూ ఉండే యౌవనస్త్రీల ముఖములు సంతోషమును చే
సెను। అనగా। హేమంతకాలమందు పద్మసంపదకు క్షీణదశగను
క ఆకాశగంగలో సంచరించే హంసలకు పురగోపుర యానవాస్త్ర
ములు అనే పద్మములనే భ్రాంతిచేత సంతోషము చేసెనని చెప్పినం
దుచేత యీ పట్టణగోపురము స్వర్గపర్యంతము వ్యాపించి మహో
న్నతములైనది। ఆనిన్ని పద్మములకు సాదృశ్యసంబంధము గనుక
పద్మములయందు పరిమళము గలుగుచున్న యీ ముఖపద్మము
లకు పరిమళనిమిత్తము కర్పూరఘుటికా పదము చెప్పబడినదని

తాత్పర్యము॥ మరియు స్త్రీలు తాంబూలచర్వణమందు కర్పూరపుగుళికలను వేసుకునేదిన్ని ప్రసిద్ధము॥

౧౬॥ ఉ॥ ఆపురిచంద్రికానిశలహాటకహర్మ్యమృగాంకమధ్యల
స్నాపగనీటమజ్జనములాదియలంకృతిమచ్ఛరీరలై
దాపుననున్నవేల్పునకదంగుదురిందునిలింపపుష్పలా
వణలాలితాప్రహితవృక్షలతాంతగుళుచ్ఛకస్మృతిన్

టీక॥ ఆపురి। ఆపట్టణమందు। చంద్రికానిశల। వెన్నెలగలరాత్రులయందు। హాటకహర్మ్యమృగాంకమధ్యలు। హాటకహర్మ్య। బంగారుమేడలయందు విహరించుచూనుండే। మృగాంకమధ్యలు। స్త్రీలు। ఆస్నాపగనీట। ఆస్నాపగ। ఆకాశగంగయొక్క। నీట। ఉదకమందు। మజ్జనములాది। స్నానము ఉచేసి। అనగా జలక్రీడసలిపినని అర్థము। అలంకృతిమచ్ఛరీరలై। అలంకృతిమత్। భూషణాముల ధరించినటువంటి। శరీరలై। శరీర(దేహాము)ములుగలవారలై। ఇందు। చంద్రుణ్ని। దాపుననున్న। సమీపమందుండుటచేతను। నిలింపపుష్పలావణలాలితాప్రహితవృక్షలతాంతగుళుచ్ఛకస్మృతిన్। నిలింప। దేవతాసంబంధినులైన। పుష్పలావీ। పూలమ్మెస్త్రీలయొక్క। పటల। సమూహముచేత। లాలిత। పోషింపబడినటువంటి। అప్రహితవృక్ష। కల్పవృక్షములయొక్క। లతాంతగుళుచ్ఛక। పుష్పగుచ్ఛములనేటి। (పుష్పగుచ్ఛము) స్మృతిన్। తలంపుచేతను॥ చేతను॥ చేతికితీసుకునేదానికి। కదంగుదురు। ప్రయత్నముచేతురు॥ అప్రహితవృక్షమన్నప్పుడు అనివర్తితములు। అహిత। శత్రువైన। దేవేంద్రునియొక్క। వృక్షము। కల్పవృక్షముని అర్థము। అనగా ఆపట్టణమందు వెన్నెలగలరాత్రులయందు బంగారుమేడలయందు విహ

రించుచూనుండేస్త్రీలు ఆకాశగంగాజలములస్నానముచేసి భూషణములుధరించినశరీరములుగలవారలై సమీపమందే వుండుటచేతచంద్రుణ్ని దేవతాసంబంధినులైన పూలమ్మెవారిచేత యిప్పబడిన కల్పవృక్షసంబంధమైనపుష్పగుచ్ఛమనే తలంపుచేతచేతికి తీసుకునేటందుకుప్రయత్నముచేతురు యిందుచేత పట్టణ(పు) ఎత్తు స్వర్గపర్యంతమున్నువ్యాపించియున్నదనిన్ని దేవతాస్త్రీలకు యీపట్టణస్త్రీలకు సామీప్యసంబంధముచేత ఆదేవతాపుష్పలావికలచేత నిరంతరము పుష్పములు తీసుకునేది స్వభావమైనందున తమకు సమీపముగా వుండేచంద్రుణ్ని ఆపుష్పలావికలుతెచ్చియిచ్చే పుష్పగుచ్ఛమని తలంచి చేతికితీసుకునే ప్రయత్న(ము)చేతురని తాత్పర్యము॥

౧౭॥ చ॥ అలతెలివేల్పురాపగరయాకటిపంటలు వేదబీజముల్
మొలచినచేలు దారగుణముల్ జనియించినయిండ్లు సత్త్రియా
ఫలతరువుల్ విచిత్రశుకపంజరముల్ కళకళ్ళిధాతతా
తలమననేర్తు కారపరతప్పవిధిజ్ఞులు వీడిభూసురుల్

టీక॥ అలతెలివేల్పురాపగరయాకటిపంటలు। అల। తథావిధప్రసిద్ధులైనటువంటి। తెలివేల్పురాపగర। దేవతలకు। అనగా। తొలివేల్పురా। రాక్షసశ్రేష్ఠులు। వారికిపగర అనగా దేవతలు। ఆకటిపంటలు। క్షుద్బాధను పరిహరించేపైరులు। దేవతలు యాగభోక్తలుగనుక యీపట్టణములో వుండేబ్రాహ్మణులు వేదవిహితములైనసర్వయాగములుచేసి యాగభాగములచేత సకలదేవతలనుసంతోషింపచేశేవారని అర్థము। వేదబీజములు మొలచినచేలు। వేద(ఆమ్నాయ)ములనేటి। బీజముల్। విత్తనములు। మొలచినచేలు। మొలచినటువంటిచేలు। అనగా। అంకురితవేద

సస్యములైన క్షేత్రములు। అనగా॥ వీరు ఋగ్వేదాది సకలవేదములు ప్ర
సిద్ధముగా చదివి అన్యులకు చెప్పనేర్తురని భావము। ఉదారగుణాఢ్యుల్
జనియించిన యిండ్లు। ఉదారగుణాఢ్యుల్। దాతృత్వాది సకలగుణములు
జనియించిన యిండ్లు। పుష్టిన ఫలములు। ఆ బ్రాహ్మణులయందే ఔదా
ర్యాదిసకలగుణములు కలుగుననిభావము। సత్క్రియా ఫలతరు
వుల్। సత్క్రియా (శ్రౌత)స్మార్త చాంద్రాయణాది సమస్త వ్రతరూప కర్మలనే ఫల
పంక్తులకు। తరువుల్। వృక్షములు। అనగా॥ యీ బ్రాహ్మణులు
తపఃప్రభావజనితములైన అణిమాదిసిద్ధులు గలవారనియెన్నిభావము।
వివిక్తశుకపంజరముల్। వివిక్త। వేదాంతరహస్యములనెడి। శుక।
చిలుకలకు। పంజరముల్। పంజరములైన వారలు। అనగా చెంపకములు చిలకలను పెంచే నిమిత్తము ఉంచిన గూళ్ళు। ఆ బ్రాహ్మణులు
వేదాంతరహస్యస్వానుభవపూర్ణ బోధానందులని భావము। కళకల్పా।
కళ। విద్యలయొక్క। కల్పా। సంపత్తిచేత। పరతత్వవిధిజ్ఞులు। కేవల
స్వరూప తత్వమును తెలిసినట్టి వాండ్రు। వేదిభూసురుల్। ఆ పట్టణమందున్నం
డె బ్రాహ్మణులు। ధాత। బ్రహ్మదేవుని కి। తాతలమననేర్తురు। అటుగా
ఉండమని చెప్పనేర్తురు। తాతలమననేర్తురనగా। కళకల్పా। కళ। విద్యల
యొక్క। కల్పా। సంపదచేతను। బ్రహ్మదేవునికి। తాతలమననేర్తురు। పితా
మహులమని చెప్పనేర్తురు। ఔర। ఆశ్చర్యము। అనగా బ్రహ్మదేవునికంటె
యేమి శ్రేష్ఠులమని పలుకుదురన్ని। పరతత్వవిధిజ్ఞులనగా।
పరంగితజ్ఞానము కలిగినవారనేటి తాత్పర్యము॥

౫౮॥ గా॥ మారారాతులు దారధర్మ గురువర్యాల్ పద్మినీహృద్విరా
సారంభుల్ వసుభూషితుల్ హృదయపద్యాబద్ధ విశ్వంభరుల్
ధారాసారవిధాయకుల్ ఘనపథాలంకారులత్యుద్ధతే
జోరమ్యుల్ రుచిరోదయుల్ శుచివతంసుల్ బోలు రత్నోన్నతుల్

టీక॥ మారారాతులు। మార। మారగంధులైనట్టి వంటి। అరాతులు।
శత్రువులు గలిగినట్టివారలున్న। అనగా లోకమందు శత్రువులు వేని
వారనితాత్పర్యము। ఉదారధర్మగురువర్యాల్। ఉదార। అధికమై
న। ధర్మ। ధనుర్విద్యాకుశలత్వమందు। గురువర్యాల్। శ్రేష్ఠులైనట్టి
వంటి। గురువులన్ని। ఉదార। శ్రేష్ఠమైన। ధర్మ। న్యాయముచేత। గు
రువర్యాల్। బృహస్పతులైనట్టివంటి। పద్మినీహృద్విరాసారంభుల్।
పద్మినీ। పద్మినీజాతిస్త్రీలయొక్క। హృద్విలాస। మానసోల్లాసమున
కు। ఆరంభుల్। మూలమైనట్టివంటి। వసుభూషితుల్। వసు। ధనము చేతను అలంకరింపబడినట్టివంటి। హృదయపద్యాబద్ధవిశ్వంభరుల్। హృదయపద్యా
మనెడి మార్గములయందు। బద్ధ। ప్రతిష్ఠింపబడిన। విశ్వంభరుల్।
విష్ణుదేవుడు కలిగినట్టివంటి। ధారాసారవిధాయకుల్। ధారా। దా
నోదకధారలను। సార। బలిష్ఠముగాను। విధాయకుల్। చేసెడి వంటి।
ఘనపథాలంకారులు। ఘన। శ్రేష్ఠులైన పురుషులయొక్క। పథ। పుణ్య
మార్గమునకు। అలంకారుల్। శోభింపచేయువంటి। అలంకరించెడి। అత్యుద్ధతే
జోరమ్యుల్। అత్యుద్ధ। అత్యుత్కటమైనట్టివంటి। తేజః। దీప్తిచేతను।
రమ్యుల్। ఒప్పుచుండెడు వంటి। రుచిరోదయుల్। రుచిర।
మనోహరమైనట్టివంటి। ఉదయుల్। అభ్యుదయము గలిగినట్టివం
టి। శుచివతంసుల్। శుచి। ప్రతాపాగ్నిచేత। వతంసుల్। శ్రేష్ఠులైనట్టి
వంటి॥ అర్థాంతరము। శుచివతంసుల్। పావనులైనట్టి వంటి
అన్నో। ఆ పట్టణమందలి। ఇనుల్। రాజులు। పోల్తురు। ప్రకాశిం
తురు। అర్థాంతరము। మారారాతులు। మార। మారకులైన విపక్షులైన అరా
తులు। శత్రువులైన మందేహరాక్షసులు గలిగినట్టివంటిని। ఉదార
ధర్మగురువర్యాల్। ఉదార। అధికమైన। ధర్మ। యముని కి। గురు

మహారథుల్। జనకులైనషుమంటిన్ని॥ పద్మినీహృద్వికాసారంభుల్+పద్మినీ తారమరతోగల ~~పద్మలతల~~యొక్క। హృత్। హృదయములయొక్క। వికాస। ప్రఫుల్లించు టకు। ఆరంభుల్। మూలమైనషుమంటిన్ని। వసుభూషితుల్। వసు। రత్నములచేత। భూషితుల్। ~~భూషితులై~~ అలంకృతులైనషుమంటిన్ని। హృదయపద్మబద్ధ విశ్వంభరుల్। హృదయ। అంతరంగముయొక్క। పద్మ। మార్గమందు। బద్ధ। ప్రతిష్ఠింపబడిన। విశ్వంభరుల్। విష్ణువు కలిగినషుమంటిన్ని। ధారాసార విధాయకుల్। ధారా। ధారారూపమైన। ఆసార। వర్షమును। విధాయకుల్। వర్షింపచేసేటివుండేటిషుమంటిన్ని। ఘనపద్మాలంకారులు। ఘనపద్మ। ఆకాశమును। అలంకారుల్। ~~అలంకరించు~~ శోభింపచేయువారై సేటివుండేటిషుమంటిన్ని। అత్యూర్జితే జోరమ్యుల్। అత్యూర్జ। అతిశయమైనషుమంటి। తేజః। ~~తేజస్సు~~చేతను। రమ్యుల్। శోభించేటివుండేటిషుమంటి। రుచిరోదయుల్। రుచిర। ఒప్పుచూవుండేటిషుమంటి। ఉదయుల్। నిజాభివృద్ధి కలిగినషుమంటిన్ని। శుభవతంసుల్। శుభ। శ్రేష్ఠులందు। వతంసుల్। శ్రేష్ఠులైనషుమంటిన్ని। అత్యంతరము। పవిత్రమూర్తులైనషుమంటి। ఇనుల్। సూర్యులు। పోలుదురు। ప్రకాశింతురు। అనగా। ఇనశబ్దముశ్లేషచేత రాజులను సూర్యులను అటు భయార్థద్యోతకముగను ఆ భేదాధ్యవసాయముగా ఉభయపక్షములు వర్ణింపబడినవి। ~~దీని~~ పట్టణమందు వుండే రాజులు శత్రుసంహారకులు+ధనుర్విద్యాగురువులున్ను పద్మినీజాతి స్త్రీలను మానసోల్లాసముచేసే సౌందర్యముగల వారున్ను ధనవంతులున్ను మానసపద్మములయందు శ్రీహరినిసేవించేటి వారున్ను। వితరణాగుణసంపన్నులున్ను ధర్మప్రవర్తకులున్ను తేజోవంతులున్ను। సంతతా

భ్యుదయంబు గలవారన్నిటా ప్రశస్యము॥

౧౯॥ ఉ॥ ఉన్నతవైభవుల్ పురి విధూరుభివుల్ భవనాంగణంబులన్
దన్నగ కోటి కొక్కడుగనెత్తిన డెక్కియముల్ లతాద్విర
త్నస్థిర యుక్ష మిటించు మణిదీప్తములై గగనప్రవంతి రా
సన్న ఫలాభిరాము దివిషత్తరు నిష్కుట వాటికెంతయున్

టీక॥ ఉన్నతవైభవుల్। ఉన్నత। ~~మహోన్నతమైన~~ అధికమైన। వైభవుల్। ప్రాభవములుగలిగినషుమంటి। పురి। ఆపట్టణమందు వుండేటి। విధూరుభవుల్। వైశ్యులు। అనగా। బ్రహ్మదేవునియొక్క పాదములందు పుట్టినవారులనగా కోమట్లు। భవనాంగణంబులందు। భవన। నిజగృహములయొక్క। అంగణంబులందు। ముంగిళ్లయందు। స్థాన్నగ। తెక్కపెట్టగా। కోటికొక్కడుగనెత్తిన। కోటి। కోటి సంఖ్యగలధనానను। ఒక్కడుగ। ఒక్కటే తెక్కె। ఎత్తిన। ~~తైక్కెత్తిన~~ ఉత్తిష్ఠింపజేసినషుమంటి। డెక్కియములు। ధ్వజస్తంభములు। మణిదీప్తములై। రత్నకాంతులచేత ప్రకాశిస్తున్నవై। గగనప్రవంతి రాసన్న ఫలాభిరాము దివిషత్తరు నిష్కుటవాటికి। గగనప్రవంతి రా। ఆకాశగంగకు। ఆసన్న। సమీపమందు। ఫలాభిరాము। ఫల। ~~ఫలములచేత~~ పండ్లచేత। అభిరాము। మనోహరములైన। దివిషత్తరు। కల్పవృక్షముగలిగిన। నిష్కుట। నందనోద్యానముయొక్క। వాటికి। వనప్రదేశమునకు। ఎంతయున్। మిక్కిలిన్ని। లతాద్విరుక్తి(+లక్ష్మి)। ద్విగుణీతమునను। అనగా। కల్పవృక్షశాఖలను కెట్టింపవెక్కసెనరయున్। ప్రకాశించేటట్టుగాను। షుటింపుదురు। పొందింతురు। అనగా। ఆపట్టణామందుండేటి వైభవాధికులైనవైశ్యులు ధనార్జనముచేసి కోటిసంఖ్యగలధనానకు ఒక

డొకటికెక్క తమయుండి మరుంగిళ్లయందెత్తిన ధ్వజస్తంభములు మ
ణిమయములై నందనోద్యానవాటికావ్యాప్తములై తత్రత్యలతావితా
నములకుద్దైవిధ్యమును ఘటించుననిభావము॥

౯౦॥ ఉ॥ క్రూరతరత్వరాప్తిప్రతికూలధరాధిపనిశ్చలత్వగం
భీరము మాన్యవాహినులు పెక్కులు గొల్వగలచ్చిగాంచియా
పూరితసత్వరేఖ పొలుపొంగని సద్ధనులాశ్రయింపని
ర్వారణమంద్రు భూరిగుణరత్నసముద్రులు శూద్రులప్పురిన్

[మిక్కిలిప్రచండములగు]
టీక॥ క్రూరతరత్వరాప్తి। క్రూరతర। ~~మిక్కిలిక్రూరముతోఁ గూడినట్టి~~।
త్వరాప్తి। వేగముచేత। ప్రతికూల ధరాధిప నిశ్చలత్వగంభీరము।
ప్రతికూల। ~~అనుకూలులుగానటువంటి। అనగా విరోధులు~~ [విరోధులు శత్రువులు] నటు
వంటి। ధరాధిప। రాజులయొక్క। నిశ్చలత్వ। ~~చంచలత్వములేనట్టి~~
[స్థిరములైనట్టి పర్వతంబులనగు]
వంటి। గంభీరము। గాంభీర్యమును। మాన్య। అతిశయవేగముగల
వాహినులు। సేనలు। పెక్కులు। అనేకములు। గొల్వగా। తమ్ముసేవింపగా
కొల్వగా। లచ్చిగాంచి। సంపదను పొంది। ఆపూరితసత్వరేఖ।
ఆపూరిత। సంపూర్ణమైన। సత్వరేఖ। బలాతిశయముచేతను। పొలు
పొంగని। మేలునుగాంచి। అభివృద్ధినిగాంచి। సద్ధనులాశ్రయింప।
[శ్రేష్ఠులగుగొప్పవారలు] [అవలంబించగా]
సద్ధనులు। సత్పురుషులు। ఆశ్రయింపగా। భూరిగుణరత్నసము
ద్రులు। భూరి। అధికములైన। గుణ। సుగుణములనెడి। రత్న। మణు
[పరిపూర్ణమైనటువంటివారు]
లకు। సముద్రులు। సముద్రులైనటువంటి। శూద్రులు। ఆప్పురిన్। ఆపట్ట
ణమందు। నిర్వారణమంద్రు। నిరంకుశులై మనుదురు। సముద్రప
[అతి]
క్షము। క్రూరతరత్వరాప్తి। ప్రవాహవేగముచేతను। ప్రతికూలధరా
ధిపనిశ్చలత్వగంభీరము। ప్రతికూల। ప్రతిఘటించియుండేటువంటి।
ధరాధిప। పర్వతశ్రేష్ఠములయొక్క। నిశ్చలత్వగంభీరము। కదలకయుండడ
ము॥

మాన్య। పోగొట్టఁదగిన। వాహినులు। నదులు। పెక్కులు। అనేకము
లు। కొల్వగా। సేవించగా। అనగా। ప్రవాహములకు అడ్డముగానున్న
పర్వతములను। నదులు। తమ ప్రవాహవేగముచేత ఛేదించెడి
[కని]
లోకమందు ప్రసిద్ధము। లచ్చిగాంచి। శ్రీమహాలక్ష్మిని గాంచి। ఆపూరి
తసత్వరేఖ। ఆపూరిత। అంతటా నిండియుండేటువంటి। సత్వ।
జలజంతువులయొక్క। రేఖ। సమూహముచేతను। పొలుపొంగని।
ప్రకాశించి। సద్ధనులు। సత్। శ్రేష్ఠములైన। ఘనులు। మేఘములు
[వలంబిం]
ఆశ్రయింప। తన్ను ~~ఆశ్రయిం~~చగా। భూరిగుణరత్నసముద్రులు। భూరి।
అధికములైన। గుణ। త్రాసాదిదోషరహితగుణములు గలిగిన। రత్న।
[మణులు] [సాగరములు]
రత్నములు గలిగినటువంటి। సముద్రులు। ~~సముద్రములు~~। మంద్రు।
మనుదురు। అనగా ప్రతికూలించినరాజుల గాంభీర్యమును శీఘ్ర
ముగా అణచివేసే సామర్థ్యము గలిగిన బహుసేనలు తమ్ము కొలువ
గా ధనధాన్యాది బలసంపన్నులైన సత్పురుషులు ఆశ్రయించగా
గుణవంతులై ఆపట్టణమందు శూద్రులు మనుదురని తాత్పర్యము॥

శా॥ ౯౧॥ మాదృఙ్మాదృశుల రాగలక్ష్మి గలిగించున్ మించు తోడ్తో
ననాశ్రీదశ్రీదనకాంక్షరక్ష సుహరాత్రింబాలనాదంబునన్
తోడై తేర్పుర మాకు మారుపను తెంపున్ విందులన్ బోలియెం
తే దాకంబ్రళ శేపురంబు కలకంఠీజాతయన్వాంతమున్॥

[వీక్షించగా]
టీక॥ మాదృఙ్మాదృశుల రాగలక్ష్మి గలిగించున్। మాదృక్। ~~మాద్రుగా~~
మాదృశుల। నేత్రములచేత। రాగలక్ష్మి। అనురాగసంపదను।
[కనుగొనగ]
గలిగించున్। పుట్టించును। అత్యంతరము। మాదృక్। కన్నుల ~~చూడ~~
గా। మాదృశుల। నేత్రములయందు। రాగలక్ష్మి। అరుణకాంతిని।

కలిగించుచున్। పుష్పించును। అత్రేద త్రేదనకాంక్ష। అత్రేదు ఉద్యానవన
మందలి। త్రేదనకాంక్ష। విహారేచ్ఛచేతను। తోడ్తోన్ కూడా నున్న। విం
ను। విజృంభించును। నాదంబునన్। సంభాషణారూపమైన శబ్దమాత్రము
చేత। కర్ణసుహరాత్రింవారు। కర్ణసుహర। శ్రోత్రరంధ్రములయొక్క।
ఆర్తిన్। పీడను। వారు। పోగొట్టును। అనగా సంభాషణమాత్రముచేత
నే శ్రోత్రములకు సంతోషము చేసునని తాత్పర్యము। అర్థాంతర
ము। నాదంబునన్। పంచమస్వరముచేతను। కర్ణసుహరాత్రింవారు।
శ్రవణానందము చేయును। ఎందుకే [illegible] విషయము మందున్న। కమారు
మారు। మన్మథుని యొక్క। పనులు। గాఢాలింగనాది సురతకార్యము
లను। తెలాడై। సహాయమై। విందులన్దోవి। చుట్టము వలెనే। తేర్చు। కాద
వపదకుండా నిర్వహించును। అర్థాంతరము। కమారు మారు। మన్మథుని
యొక్క। పనులు। విరహిజనవిజయ కార్యములను। తెలాడై। మన్మథుని
కు సహాయమై। విందుల [illegible] వి। చుట్టము ~~[illegible]~~ వలెనే। [illegible]తే దాకన్।
[illegible]తే। ప్రబలమైన। దాకన్। విజృంభణాప్తముచేత। తేర్చు। కాదవప
దకుండా నిర్వహించును। పురంబు। ఆపట్టణమందలి। కలకంఠి
జాతి। కలకంఠి। స్త్రీలయొక్క। జాతి। ~~[illegible]~~ కులము సమూహము। అర్థాం
తరము। కలకంఠిజాతి। కోకిలసమూహము। అర్థాంతరము [illegible]
పుడు। భళిరే। ఆశ్చర్యము। అనగా ఆపట్టణములో నుండే స్త్రీలు మా
చినమాత్రమున మోహము పుట్టింతురన్ని * ఉద్యానవనవిహారము
న తోడైరా అపేక్షింతురన్ని మాటలచేత శ్రవణానందము చేతు
రనిన్ని గాఢాలింగనాదిసురతవిలాసములయందు పరమాప్తులై
యుండాలమందున్న ప్రియులతో కూడా విజృంభింతురని తాత్పర్యము॥

౬౨ ఉ॥ రాగములన్ పరాగములన్ + (రాగములన్) కరగింతు రంగరే
ఖాగతి మెచ్చ రచ్చరలగాంచిన శుద్ధము కన్ను జేసి సం
ధాగతి మంబునన్ దడవినన్ గడకాన్ని న దవ్విరంభనే
లాగున నైన గెల్తురు కళావతులా పుటభేదనంబునన్

టీ॥ ఆపుటభేదనంబునన్। ఆపట్టణమందు ~~[illegible]~~। కళావతులు।
వారాంగనలు। రాగములన్। సంగీతశాస్త్రోక్త వసంతాదిరాగముల
చేత। పరాగములు [illegible] శ్రేష్ఠములైన। రాగములు। పర్వతములను
రాగములన్। అనురాగములతోను। రాగములన్। రాజసమూహములను।
న్ను। కరగింతురు। పర్వతపర్యాయములందు నీరుగా చేతురన్ని। రాజ
సమూహపక్షమందు అనురంజింపచేతురన్ని భావము। అంగ
రేఖాగతి + (అంగ।) అవయవములయొక్క। రేఖాగతి। సౌందర్యాతిశయ
ముచేత। అచ్చరలగాంచిన। అప్సరస్త్రీలను చూచిన। మెచ్చరు। శ్లా
ఘనచేయరు। శుద్ధము కన్నుజేసి। శుద్ధము। సంగీతవిద్యయొక్క। కన్ను
జేసి। కల్గుటజేసి। అర్థాంతరము। శుద్ధము కన్నుజేసి। నృత్తగతవాద్య
సౌందర్యముల పరిశుద్ధత్వము కల్గుటజేసి। సంధాగరిమన్। సంధా।
ప్రతిజ్ఞయొక్క। గరిమన్। గౌరవముచేత। తడవినన్। పరీక్షించిన
ను। గడకానన్। కన్నుగాంగునను। ఆదవ్విరంభను। (తిరస్కరించి) రంభ అనే
దేవతావేశ్యను। ఏలాగునైన। ఏ లఘువునైన। ఏప్రకార
మునైనను। అర్థాంతరము। రంభను। అరటిచెట్టును। ఏలాగున
లాంగులనగా స్త్రీలు ఆరు నెల్లు కనెనే [illegible] అనే పేరుగల వస్త్రము సుధరింతురు [illegible] అందుచేత కనిన్ని చెప్పవచ్చును
నైన + ఏరుప్రదేశము చేతనైనానని సూచితము। గెల్తురు। జయిం
తురు। అనగా। ఆపురిలో నున్న వేశ్యలు నాట్యవిద్యయందు రంభ
కంటె అతిశయులని తాత్పర్యము॥

౬౩ ॥ సీ॥ వదనాబ్జములతోడ వలపులప్రేరేప వెలిదమ్ము తేటికె విత్రయున్న

తోగకన్నులైతే బాలు సొంపు సంపాదింప కలువ లేమిటికి సంగళ్ల బెట్టె

మొలకనవ్వులైతే బాలు ముదము ప్రోది యొనర్ప నప్పు మల్లియ లేటిక

న్నజూప గురుకుచంబులైతే బాలు పరితోషము నరింప ప్రాగుత్తు లేటికి ప్రటము

౬౮. తే. రాయు దీధితి బాలు రాగము ఘటింప, నేర మెరుగింప

నేల బాంపేయములకు, ననుచు పథికులు నర్మోక్తు లాడ

నాడ, వేడ్క విహరించు పుష్పలావజనంబు.

టీక. వదనాబ్జములైతే బాలు వలపుల ప్రేరేప. వదనాబ్జములే. మోముల పద్మములే. వలపుల ప్రేరేప. వలపులు. పరిమళములను. మోహములను. ప్రేరేప. కలగచేస్తూ వుండే నేరకు. బాలు. వెలిదమ్ము లేటికి విక్రయింప. వెలిదమ్ములు. తెల్లదామర పుష్పములను. ఏటికి. ఏ నిమిత్తమును. విక్రయింప. వలసినది. విక్రయింపవని అర్థము. అనగా మోములనే పద్మములు పరిమళముల నుత్పత్తింపుతూ వుండగా వేరే తెల్లదామర పుష్పములను విక్రయింప వలసినపని యెంతమాత్రము లేదనుట. తోగకన్నులైతే బాలు సొంపు సంపాదింప. తోగకన్నులే. తోగ. దీర్ఘములైన. కన్నులే. మీ నేత్రములే. సొంపు సంపాదింప. సొగసు పుట్టించే నేరకు. బాలు. కలువ లేమిటికి సంగళ్ల బెట్టె. కలువలు. ఇందీవర పుష్పములను. ఏమిటికి. ఏందుకుగాను. అంగళ్ల బెట్టె. అమ్మవలసినది. ఆకర్ణాంతములైన మీ కన్నులు వలె సొగసు పుట్టించే నేరకు చాలి వుండగా యీ కలువపువ్వులను అంగళ్ల పెట్టి పని లేదనిన్ని. మొలకనవ్వులైతే బాలు ముదము ప్రోది యొనర్ప. మొలకనవ్వులే. ముదము. ఆనందమును. ప్రోది యొనర్ప. మొలకనవ్వులే. మీ చిరునవ్వులే. ముదము. ఆనందమును. ప్రోది యొనర్ప. వృద్ధి పొందించే నేరకు. బాలు. అప్పు మల్లియ లేటికి న్నజూప. అమ్మ.

పుష్పములైన. మల్లియలు. మల్లినా పుష్పములను. ఏటికి. ఏందుకుగాను. అన్న జూప. అమ్మ జూప వలసినది లేదనిన్ని. గురు కుచంబులైతే బాలు పరితోషము నరింప. గురు. గొప్పలైన. కుచంబులే. మీ స్తనములే. పరితోషము నరింప. మనస్సంతుష్టి చేసే నేరకు. బాలు. ప్రాగుత్తు లేటికి ప్రటము వైత. ప్రాగుత్తులు. పుష్పగుచ్ఛములను. ఏటికి. ఏందుకుగాను. ప్రటము వైత. ఏతత్తులు మూప వలసినది.

రాయు దీధితి బాలు రాగము ఘటింప. రాయు దీధితి. మీ దేహ సౌందర్య కాంతి ప్రకారము. రాగము. అనురాగమును. ఘటింప. పొందించే నేరకు. బాలు. నేర మెరుగింప నేల బాంపేయములకు. బాంపేయములకు. సంపెంగ పుష్పములకు. నేర మెరుగింప నేల. వెలయింతని లేదనిన్ని. అనుచు పథికులు నర్మోక్తు లాడనాడ. అనుచు. ప్రనారము పలుకులు. పథికులు. విటపురుషులు. నర్మోక్తులాడ. నర్మగర్భితములైన వాక్యములు పలుకగానున్ను. ఆడ. ఆ పట్టణమందు. వేడ్క విహరించు పుష్పలావజనంబు. వేడ్క. సంతోషముచేత. పుష్పలావజనంబు. పూలమ్మే స్త్రీలు. విహరించు. సంచరించును. అనగా పుష్పలావికల గురించి మీ ముఖపద్మాద్యవయవములు వలపులు మొదలైనవాటిని సంఘటింపచేస్తూ వుండగా వెలిదమ్ములు మొదలైన పుష్పజాతులను వెలజాపి మీరు విక్రయింప నేలనని పథికుల నారసగానే తాదృశములైన మీ ముఖాద్యవయవములను వెలజాపితే వీటిని గ్రహించేమని సాభిప్రాయము అన్యులకు ప్రకటము చేస్తారు.

దా నర్మగర్భితవాక్యములతోను తమకు తెలిసే ఉట్టి పలుకగా వేడు
కతో పుష్పలావీజనం బాపట్టణమందు విహరించు నని భావము।
ఆహ్లాదముచేత। ఆస్త్రీలయొక్క ముఖాద్యవయవసౌందర్యముచే కలి
గియుత్సవము సూచితము॥

౯౫॥ సీ॥ ఆలానదారుబద్ధాంఘ్రులై కపిరింది కినేగి మూపున నిగుడి
నిగుడి। పక్షభాగములవెంబడి సుడంబుల్ జారిపోవరత్రల్ప్రయ్యఁబాం
గి పాంగి। నిర్యాణకోణముల్ నిండియుప్పర మెక్క సీధువీచికల పై చిమ్మి చిమ్మి
సృణిఘాతములతెక్క జేయక మొయ్యించు క్రుత్తిబ్రద్దటపంక్తి గిట్టి గిట్టి.

౯౬॥ తే- హస్తిపకముఖ్యసంహతులతులగతుల
మరుప్రదనిఘాళికల క్రోజ గరపి గరపి
వరయునవ్వీట గర్వదుర్వారవైరి
మారణారంభబలములు మదకలములు॥

టీక॥ ఆలానదారుబద్ధాంఘ్రులై। ఆలాన। గజబంధనార్థమైన। దారు।
స్తంభములందు। బద్ధ। కట్టుబడినట్టివంటి। అంఘ్రుల్। సంకెలయు।
తెగ। ఉట్టిగాను। పిరిందికినేగి। వెనకకు పోయి। మునకు
మాయు। ముందరికి। నిగుడి నిగుడి। నిక్కి నిక్కి। పక్షభాగములవెంబడి।
పార్శ్వప్రదేశములతోడను। సుడంబుల్ జారిపో। పైనగప్పిన చిత్రకం
బళములు ఉట్టిగా। వరత్రల్ ప్రయ్య। వరత్రల్। నడు
మునకు బిగించిన చర్మరజ్జువులు। ప్రయ్య। బద్దలయ్యే ఉట్టిగాను।
పాంగి పాంగి। పైకి యెగజి యెగజి। నిర్యాణకోణముల్ నిండి। నిర్యా
ణ। కడకన్నుల యొక్క। కోణముల్। ప్రదేశముల యందు। నిండి। సం
పూర్ణమై। ఉప్పరమెక్క। పైకి యెగబాకుతూ యుండేటి। సీధు వీచికల।
మదధారాతరంగములను। పై చిమ్మి చిమ్మి। మీదికి మీడి మీడి। సృణి
ఘాతములతెక్క సేయక। సృణి। అంకుశముల యొక్క। ఘాతములు।

పోట్లను। తెక్క జేయక। లక్ష్యము పెట్టక। మొయ్యించు। హస్తములు పెనేసి
గట్టి। క్రుత్తిబ్రద్దటపంక్తి। క్రుత్తి బ్రద్దల్। దందనార్థము చర్మనిర్మితకళ
లను ధరించినట్టివంటి। భటపంక్తి। భటసమూహములను। గిట్టి గిట్టి।
చంపి చంపి॥

హస్తిపకముఖ్యసంహతుల। హస్తిపకముఖ్య। శ్రేష్ఠులైన మావం
తులయొక్క। సంహతుల। శిక్షచేతనైన। అతులగతుల। అతుల।
అసమానములైన। గతుల। మార్గములను। మరుప్రదని। మరచిపాం
దని। ఘాళికలకు। కర్ణములప్రదేశములకు। క్రోజ। జిగ్రములుగాను।
గరపి గరపి। నేర్పి నేర్పి। గర్వదుర్వారవైరిమారణారంభబలములు। గర్వ।
అహంకారముచేత। దుర్వార। నివారింపశక్యము గాని। వైరి। శత్రువుల
యొక్క। మారణ। సంహారమందు। ఆరంభ। విజృంభణములైన।
బలములు। దేహాదిసత్వములు గలిగినట్టివంటి। మదకలములు। గజ
ములు। ఆవీట। ఆపట్టణమందు। వరయు। ప్రకాశించుచూ వుండును
అనగా ఆపట్టణమందు గజములు శత్రుసంహారక్రియాసంరంభమా
ణములై బలవత్తరములై మహోన్నతములై మావంతులశిక్షయు
తెక్క పెట్టక మదించి ప్రకాశించుచూ యుండునని తాత్పర్యము॥

౯౭॥ చ॥ సురసరసాంబుదప్రదగజూచికరాహతి దక్షుకోపరిన్
నిరవధికప్రరంజనగనెట్టిన మాపుల దూలదైర్ఘిణో
ఎరరదము పట్టునెంరు నుభయంబు ననేగు నదృశ్యుడై విభా
కరుడనవీడి దంతులకు గల్గిన యున్నతు పెన్న నేటికిన్

టీక॥ తత్తుకోపరిన్। ఆపట్టణము మీదుగా। నిరవధికప్రరంజనగ। నిర
వధికప్రమాణరహితమైనట్టివంటి ప్రరంజనవేగముచేత। చనగ। పో
తూవుండగా। చూచి। కనుగొని। నెట్టిన। మిక్కిలి। బడలుపడగ। అలసత

పొందే టిప్పగా। మాపులకీ అశ్వములను। కరాహతి కరాతుండములయొక్క।
ఆహతి (కొట్టుటచేత। సురసరణి ఆకాశమందు తూలమైనదో। పదక్షేపణమున
అసారదము। రథమును పట్టినదో। పోరుం [illegible] అనేడి। భయమున
తీక్ష్ణముచేత। విభాకరుడు। సూర్యుడు। అదృశ్యుడై। ఆగజల్లెనతివేత కనుపిం
చనివాడై। అర్థాంతరము। అదృశ్యుడై। పద్మిందిన సూర్యుడు అతితీక్ష్ణ
మైన తేజస్సుచేత చూచేదానికి శక్యముగానివాడై। [illegible]గును। పోరుచునా అస
యా ప్రకారము [illegible]। చేడి। ఆపద్ధనాయుయొక్క। దంతులను। [illegible]సుగలను।
కలిగిన। [illegible] ఉన్నతులు। ఉద్ధాయములు। ఔన్నతేటికి। [illegible]
నచేయవలసినది యెందుకు। ఆ యేనుగులయొక్క ఔన్నత్యము వర్ణించ
దమునకు అశక్యమని అర్థము॥

౬౮- ఉ॥ రాజిలు పోతుమానికపు రాజులజాలగురాలసారధా
రాజవగారవంబడరు రాకతి పుష్కరవాహ కోటిగా
ధ్రాజరవీధి దోలు విరియంబడ ధారల కల్మి మత్సరో
త్తేజితమై మహాయకంభృతి దీప్త సమీరణ మూర్ఛిత త్వరన్

టీక॥ రాజిలు ప్రాతుమానికపు రాలజిరాలగు [illegible]రాలను। రాజిలు। ప్రకాశించు
చున్నట్టి। ప్రాతుమానికపురాల। వజ్రమయములైన। జిరాలు కవ
చములు గలిగినట్టి। గురాల అశ్వములయొక్క। సారధారాజ
వగారవంబు। సార। స్థిరమైన। ధారా। పంచధారారూపమైన। జవగ
మనవేగముయొక్క। గారవంబు। గురుత్వమును। దీప్తసమీరణా
ము। దీప్త। ప్రకాశిస్తూవున్నట్టి। సమీరణాము। వాయువు। తేజిత
త్వరన్। తేజిత। అతిశయమైన। త్వరన్। నిజవేగముచేత। అడప
రాక। అనాగకొట్టలేక। హయాంకభృతి। హయ। అశ్వములతోడను।
అంక కలహమును। భృతి। ధరించినహేతువుచేత। మత్సరోత్తేజితమై।
మత్సర। మాత్సర్యముచేత। ఉత్తేజితమై। వాడి అయినదయి।

అర్థాంతరము। హయాంకభృతి। వాయువునకు సప్తమారుతములని
ప్రసిద్ధి కలుగుటను। హయాంక। సప్తసంఖ్యను। భృతి। ధరించుటచేత
నున్న। అతిపుష్కరవాహకోటి। మేఘసమూహములయొక్క। అర్థాంత
పుష్కరశబ్దమందు [illegible]
రము। అతిపుష్కర। మిక్కిలి మదించినట్టి। వాహకోటి। వాహ। అశ్వ
ములయొక్క। కోటి। సమూహముయొక్క। ధారలకల్మి। ధారలు। జలధా
అర్థాంతరము। ధారలకల్మి - ధారల [illegible] గమనములయొక్క - కల్మి - సంపదను। [illegible]
రలయొక్క। కల్మి। సంపదను। గాఢాజరవీధి। గాఢ। దృఢమైనట్టి।
అజరవీధి। ఆకాశమందు। విరియబడ చెదిపోయ్యే టిప్పగా [illegible]
[illegible]గరకొట్టను। అనగా। వాయువు ఆపద్ధనాములో వుండే వజ్రకవ
చములుగల గురాలయొక్క గమనరూపమైన ధారాజవగారవమును
అనాగకొట్టలేక ఆగురాలతో పోరుపెట్టుకొని అతిమాత్సర్యము
చేత అతిపుష్కరవాహకోటి మేఘములయొక్క ధారలను ఆకా
శవీధియందు విరియబడ తోలునని చెప్పినందుచేత వాయువు వేగము
నకంటె అతిశయమైన గమనవేగము కలిగినట్టివి ఆపద్ధనా
ములో వుండే గురాలని తాత్పర్యము॥ అతిపుష్కరవాహకోటి అన్న
ప్పుడు। మేఘములు। అతిపుష్కర। మిక్కిలిమదము గలిగినట్టి। వా
హకోటి। అశ్వసమూహము అన్నప్పుడు శ్లేషచేత అర్థాంతరము చె
ప్పబడినది। వాయువు మేఘముల జలధారలను ఆకాశమందు
విరియజల్లచేసేగాని అశ్వధారాజవగారవమును అణచివేయ
లేకపోయెనని ముఖ్యతాత్పర్యము॥

౬౯- శా॥ పైకూర్మాకరచీర టెన్ను ఖధనుర్బాణప్రచండాసిభృ
చ్ఛూరుల్ [illegible] పరోపతాపమున రించుం [illegible] ప్రసంచారకే
ఖారం [illegible] సంఘటించు మహి కింకంపంబు కల్యాణముల్

జేరన్నారు మొగంబులౌ పురము తేజీల్ దుష్ప్రభు ప్రక్రియన్॥

టీక॥ పైరూక్షారభటీరటన్ముఖధనుర్జ్యా ప్రచండాసి భృద్ఘోరుల్
పురము తేజీల్ ఆపట్టణములో నుండె గుఱ్ఱములు,
దుష్ప్రభు ప్రక్రియన్, దుష్ట నరపతుల వలెనే, రూక్షారభటీరటన్ముఖధను
ర్జ్యా ప్రచండాసి భృద్ఘోరుల్, ఆరోహించినట్టివండ్రైన ఆర
భటీ, వీరాలాపములతో, రటల్, క్రీడిస్తూ నుండెడి, అనగా, విజృంభిం
చుతూ నుండెడి, ముఖ, మెరుగులు గలిగినట్టివండ్రి, ధనుః, విండ్లను,
జ్యా, శరములను, ప్రచండ, తీక్ష్ణములైనట్టివండ్రి, అసి, ఖడ్గము
లను, భృత్, ధరించినట్టివండ్రి, ఘోరులు, వీరభటులు, పై, సైన్యమై
పరిప్రదేశమందున్, తనపైనున్న, గ్రాల, ప్రకాశించుతూ నుండగా, పరోపతాపమైన
రింపుచున్, పర, శత్రువులకు, ప్రపతాప, సంతాపమును, ఐనరించుచున్,
చేసుచు, ఆక్రాంతరమ్యా పర, అన్యులకు, ప్రపతాప, మనస్తాప
ములను, చేసుచున్నట్టి, తీవ్ర సంచారరేఖారంభంబునను, తీవ్ర, వేగము
తోకూడుకున్నట్టివండ్రి, సంచారరేఖా, గమనవిశేషము యొక్క,
ఆరంభంబున, విజృంభణాత్మములచేత, మహిరక్తభూమికి, కంపంబు,
చంచలత్వమును, సంఘటింపు, కలగజేసును, ఆక్రాంతరమ్య తీవ్ర,
ప్రక్రమైన, సంచారరేఖా, రాజ్యపరిపాలన వ్యాపారము యొక్క, ఆరం
భంబున, మొదలుపెట్టుట వలచేతను, మహిరక్, భూజనులకు, కంపంబు, వణ
కుటను, సంఘటించుచు, ప్రజ్వలింపుచును, కళ్యాణములు, కళ్యాణములు,
చేరన్, సమీపమును నరురాగా, మారుమొగంబులౌ, ముఖ్యులగుచు
యీసఖులమందురాజు పరాక్రమముయందు కల్గ
తిప్పినవి అనుచు, ఆక్రాంతరమ్యా, కళ్యాణముల్, సాహసనాశక్యాద
ముతచెలలనగా ధనముచేత గాని మారుకొమొగంబులౌననగా అహంకారముతోతనయొక్కటిలో మాట
మంగళములు లభ్యారన్, సమీపమును నరురాగా, మారుమొగంబులౌ,
లాడ్చినిల్వకముతెప్పువచ్చునుఅనితా వివరి
పరాక్రమమును పొందుచును, అనగా, ధనుర్వేదియుద్ధసాధనముల

సు ధరించి సింహనాదములను చేస్తూ నుండే మహావీరభటులు తమమీద ఆ
రోహించి ప్రకాశించగా కనారంగములయందు శత్రుజనములకు తాప
మును పుట్టించును ఆనీతిః కళ్యాణముల్ చేరన్ మారు మొగంబులౌ
ననగః కరాళములు మములు గలిగి అంతస్సారము లచేత విజృంభమా
నములైనవి ఆనీతిః ఆపట్టణమందు నుండే అశ్వములకు తాత్పర్య
ము, దుష్ప్రభువుల యందు పరోపతాపమున్ను కళ్యాణ పరా
ఙ్ముఖత్వమున్ను కలిగియుండుటచేత అటువలెనే యీ అశ్వముల
యందు అట్టిగుణములు కల్గుటచేత దుష్ప్రభుసామ్యము
చెప్పబడినది* యీపట్టణాశ్వములు యుద్ధమందు శత్రువులకు
మనోభయంకరములై పరితాపమును చేస్తూ ప్రకాశించుననితా
త్పర్యము॥ రాజపర్యాయము, పైరూక్షారభటీ అనే విశేషణము
ఆయుధహస్తులైన వీరభటులు తనమీద నక్కగా మందు ప్రకాశించుతూ
రాజిలుచుండగా ననితాత్పర్యము॥

౨౦॥మ॥ పరికింపన్ మణుకుళ ప్రవాళ భృతి నభ్రంకషంబు మారుతల్ సమీ
పరసంగన్నుల విందుజేయు భువనప్రఖ్యాత చక్రభ్రమం
బర మొత్తన్వితతాంచిఖడ్గ శరసంపత్తిం బ్రకాశించి యు
ప్పురి తేరుల్ మహనీయ జంగమనగస్ఫూర్తిం గడున్ రాజిలున్

టీక॥ అభ్రంకషంబు, అభ్రంబు, ఆకాశమును, కషము, స్పృశించుతూ
నుండెడి, మారుతల్, గుఱ్ఱములు, పరికింపన్, చూడగా, మణుకుళ ప్రవాళ
భృతి, మణుకుళ, కుచ్చులతోయుక్తములై చిత్రదాంకితములైన కలికి
తురాయలున్ను, ప్రవాళ, శ్రేష్ఠమైన పగడాల మాలలను, భృతి, ధారిం
చుటచేత, సమీపరస, ఆసన్న భూమియందు, కన్నుల విందుజేయు,
నేత్రములకు సంతోషమును కావింపగా, పర్వతపక్షమందు, అభ్రంకషము

ఆకాశమును। అంటు। తాకుచూ ఉండే టి। మావులు। మూమిడి మావుళ్ళు। మనుష్య ప్రవాళభృతి। మయుకుళ। పూగుత్తు లున్న। ప్రవాళ। చిగురుటాకుల నున్న। భృతి। భరించుట చేత। కన్నులవిందు జేయు। నేత్రోత్సవము చేయుగా। భువన ప్రఖ్యాత చిత్ర భ్రమిః। భువన। లోకమందు। ప్రఖ్యాత ప్రసిద్ధములైన। చిత్ర। బండిగాండ్ల యొక్క। భ్రమి। సంచారముచేత। పరమోత్కృష్టతః। మిక్కిలి శ్రేష్ఠత్వమును। కాంచి। వహించి। అత్యాంతరము। భువనప్రఖ్యాత। జగత్ప్రసిద్ధములైన। చిత్ర। రాష్ట్రములయందు। భ్రమి। సంచరించుటచేత। పరమోత్కృష్టతగాంచి। ఖడ్గ శరసంపత్తిః। ఖడ్గ। కత్తుల యొక్క। శర। బాణముల యొక్క। సంపత్తిః। సంపదచేత। ప్రకాశించి। దీపించి। అత్యాంతరము। ఖడ్గశరసంపత్తిః। ఖడ్గ। ఖడ్గ విశేషముల యొక్క। శర। రెల్లు యొక్క। సంపత్తిః। సంపదచేత। ప్రకాశించి। అప్పురి తేరులః। అప్పురి। ఆపట్టణమందు ఉండేటి। తేరులు। రథములు। జంగమనగస్ఫూర్తిః నడచెండులు వలెను। కదులుచున్న కొండలవలె। రాజిల్లుచున్। ప్రకాశించుచును। ఆపట్టణములో ఉండే రథములు సంచారముచేసుచుండే పర్వతములు వలె మహోన్నతములై మహాజనములకు పైన చెప్పిన ప్రకారముగా సంతోషమును చేయుచు ప్రకాశించుచున్నవని తాత్పర్యము॥

టీ॥ మరియును కమలాలంకృతంబులై మురవైరి యురంబు బురడించు సరోవరంబులును। శాఖావిరాజమానంబులై నిగమంబుల దెలుపు నగంబులును। ప్రతిపర్వరసోదయంబులై యనారతంబు భారతంబును బోలు నిక్షువనంబులును వెండియున్ పేరుగల వసుప్రఖ్యాతి గలిగి జగత్ప్రసిద్ధి వహించిన యా రాజధానిం బాలించు రాజు॥

టీక॥ మరియును। (వెండియు) కమలాలంకృతంబులై। కమల। పద్మములచేత।

అలంకృతంబులై। భూషింపబడినవై। కమలా। లక్ష్మిచేత। అలంకరింపబడినవై। మురవైరి। శ్రీమహావిష్ణువు యొక్క। ఉరంబు। వక్షస్థలమును। బురడించు। సరిపోలుతూ ఉండేటి। సరోవరంబులును। గొప్పసరస్సులున్ను। శాఖావిరాజమానంబులై। శాఖా। కొమ్ములచేత। శాఖా। శ్వేద శాఖాదులచేత। విరాజమానంబులై। ప్రకాశమానములై। నిగమంబుల దెలుపు। వేదములను తెలియచేసూ ఉండేటి। నగంబులును। వృక్షములున్ను। అనారతంబు। ఎల్లప్పుడున్ను। ప్రతిపర్వరసోదయంబులై। ప్రతిపర్వ। కణుపు కణుపుయందు। రస। మాధుర్యముల యొక్క। ఉదయంబులై। ఆవిర్భాతిగలవై। అత్యాంతరము। ప్రతిపర్వ। ఆదిపర్వ సభాపర్వాదిపర్వముల యందు। రసోదయంబులై। శృంగారాది రసోత్పత్తి కలవై। భారతంబును। పంచమవేదమైన భారతమును। పోలు। సరిపోలిన ఇక్షువనంబులును। చెరుకుతోటలున్ను। వెండియు। మరిన్ని। పేరుగల। ప్రఖ్యాతములైన। వసుప్రఖ్యాతి। సకల ద్రవ్యముల సంపద్ జగత్ప్రసిద్ధి వహించిన। లోకమందు ప్రశస్తి పొందిన। ఆ రాజధాని। ఆపట్టణమును। పాలించు। ఏలుచున్నుండేటి। రాజు। సత్యంధుడు। ఆ వచనమందు చెప్పబడిన సరోవరాద్యుపమేయములకు మురవైరియురంబు మొదలైన యుపమానములకు విశేషముచేత కవి సాదృశ్యముగల గజెప్పినాడు॥ ఆపట్టణమందనేకములుగా సరోవరములున్న కమిత పరిశాఖావిరాజితములైన వృక్షములున్న మాధుర్యరసముగల చెరుకుతోటలున్న మరిన్నీ సమస్త వస్తువులు కలవని చెప్పి యాపట్టణమేలే రాజును వర్ణించుటకారంభిస్తూవున్నాడు॥

32. సీ॥ తన రూపమును రూపధరమూర్తి గురుమూర్తి మధుప్రాతవిధుజాతమత్రిగాగ
తన దానమిన జానఘనగారి వనవారి ధరవాహ వరదేహ తాపిగాగ
తన శౌర్యమనివార్యతర కోప పరభూప ఘనసైన్య జనదైన్యకారిగాగ
తన నీతి వినయాతిధన రజ్య దనరేజ్య శతపత్ర హితపుత్ర సహజగాగ

33. తే॥ తన మహాసత్యమంతకోద్యత్త్రిశంకు తనయసత్యతపశ్చరిత్రంబుగాగ
మను శుభస్ఫూర్తి నిత్యధర్మప్రవర్తి తత్త్వవిద్ధర్శనుండు సుదర్శనుండు॥

టీక॥ తన రూపము। తన। తన యొక్క। రూపము। దేహసౌందర్యము। అను
రూప ధరమూర్తి గురుమూర్తి మధుప్రాతవిధుజాత మత్రిగాగ। అనురూ
పము। ఒప్పుచూపుండేదెట్టిదంటే। ధరమూర్తి। ధర। పర్వతముల యొక్క।
మూర్తి। శరీరము వంటి యుండు। గురు। శ్రేష్ఠమైన దేవేంద్రునికి। మూర్తి। పుత్రు
డైన జయంతునిన్ని। మధు। వసంతునిన్ని। ప్రాత। నిర్మలుడునైన। విధుజాత
మన్మథునిన్ని। మత్రిగాగ। కాచుచూపుండేదిగాగ॥ అనగా యీ చెప్పిన
జయంతాదులను కాంచెపరింపేటిది సౌందర్యమని అర్థము। తనదా
నము। తన। తన యొక్క। దానము। త్యాగము। ఇనజానఘనగారి వన
వారిధరవాహ వరదేహతాపిగాగ। ఇనజ। కర్ణుని యొక్క। అనఘ।
పరిశుద్ధమైన। గారి వన। సంచిత వసిష్ఠ కల్పవృక్షము యొక్క। వారి
ధరవాహ। మేఘవాహుడనేవాని యొక్క వీరి యందరి యొక్క। వర।
శ్రేష్ఠమైనట్టి। దేహతాపిగాగ। శరీరములను తపింపజేసేదిగాగ।
తన శౌర్యము। తన ప్రతాపము। అనివార్యతర కోప పరభూప ఘన
సైన్య జనదైన్యకారిగాగ। అనివార్యతర। నివారింప శక్యముగా
నట్టి। కోప। క్రోధము గలిగినట్టివంటి। పరభూప। శత్రురా
జుల యొక్క। ఘన। శ్రేష్ఠమైన। సైన్యజన। సేనాముఖులకు। దైన్యకారిగా
గా। దీనత్వము చేస్తూవుండేదిగాగ। తన నీతి। తన। తన యొక్క। నీతి।

నయమార్గము। వినయాతిధనరజ్య దనరేజ్య శతపత్రహితపుత్ర సహజ
గాగ। వినయాతిధన। వినయ। వినయము। అతిధన। అతిశయముగా గలిగి
నట్టివంటిన్ని। రజ్యత్। లోకానురంజకుడైనట్టివంటి। అనరేజ్య। బృహస్పతి
కిన్ని। శతపత్రహితపుత్ర। మనువుకున్ను సహజగాగ। సహోదరిగాగ॥
తన మహాసత్యము। తన తత్త్వవాక్యము। అంతకోద్యత్త్రిశంకు తనయ
సత్యతపశ్చరిత్రంబుగాగ। అంతక। యముని యొక్క। ఉద్యత్। ప్రకా
శించుచుండే। త్రిశంకుతనయ। హరిశ్చంద్రుని యొక్క। సత్య। శపథ
రూపమైన। తపః। వ్రతము యొక్క। చరిత్రంబుగాగ। సదృత్తంబుగాగ।
అనగా ధర్మరాజు హరిశ్చంద్రుల యొక్క శపథరూపమైన వ్రతచరిత్రము
వంటి చరిత్రము గలిగినది తన సత్యమని అర్థము॥ శుభస్ఫూర్తి। శుభ। శ్రే
యస్కరమైన। స్ఫూర్తి। స్ఫురణ గలిగినట్టివంటిన్ని। నిత్యధర్మప్రవర్తి।
నిత్య। శాశ్వతమైనట్టి ధర్మ। యాగాది సత్క్రియల యందు। ప్రవర్తి। ప్రవ
ర్తకుడైనట్టివంటిన్ని। తత్త్వవిద్ధర్శనుండు। తత్త్వవిత్। బ్రహ్మవేత్తల
యొక్క। దర్శనుండు। అవలోకనము గలిగినట్టివంటి। సుదర్శనుండు। సు
దర్శనుడనే రాజు। మను। వృద్ధి బొందుచూవుండును। అనగా ఆ పట్టణా
మేలే సుదర్శనుడనే రాజు పూర్వోక్త ప్రకార సర్వోత్కృష్ట సౌందర్య
మహోదార్య శౌర్య నీతి చాతుర్య సత్యవ్రతచర్య ధర్మకార్య సమస్త గుణా
ధుర్యుండై సకల శుభములన్ వృద్ధి బొందుచునుండునని తాత్పర్యము॥

34. సీ॥ తన దానగౌరవంబున ప్రత్యర్థిజన పరంపర బహురత్నవృష్టి సంపద
వహింప। తన మహోమహిమ పెంపున చక్రవాళాచలోత్తర తిమిరంబులు
డుమకుడువ। తన ఘనావనబలోద్యమమున నతిమిత్రగోత్ర కుంజరజాతి
కుతుకమందగ। తన పరాంగున దురంత ప్రతాపస్ఫూర్తి
హవనరించుచునిను దుబానన గిరులుండ।

35. తే॥ సమదీకాదృతి బూని విశ్వంభరుండు తప్పకే పుడు కర్షుల గప్పుకొన్న

వాలుమగడయి యత్యంతవసుసమృద్ధి।
దనరుప్రియదర్శనుండును దర్శనుండు॥

టీక॥ తనదానగాంభీర్యంబున। తన। తనయొక్క। దానగాంభీర్యంబున। త్యాగాతిశయము చేతను। పుణ్యజనపరంపర। పుణ్యజన। సజ్జనులయొక్క। పరంపర। సమూహము। చిరస్ఫూర్తిసంపదవహింప। చిర। శాశ్వతమైన స్ఫూర్తి। భూమ్యన్నవస్త్రాది సమృద్ధి యొక్క। సంపద। సంపత్తిని। వహింప। [ప్రాంచగా] గా। తన మహామహము పెంపున చక్రవాళాచలోత్తర తిమిరంబు లుడ్డుగడువ। తన। తనయొక్క। మహామహము। మహత్। అధికమైన। మహము। తేజస్సుయొక్క। పెంపున। అతిశయము చేతను। చక్రవాళాచలోత్తర తిమిరంబులు। చక్రవాళాచల [లోకాలోక] పర్వతము యొక్క। ఉత్తర। [illegible] గమందుండు। తిమిరంబులు। చీకట్లు। ఉడ్డుగడువ। ఉపరితి [illegible] పోగాను। తన ఘనావన బలోద్యమమున। తన [తన] యొక్క। ఘనావన। అధికులరక్షణ [illegible] బలము [illegible] యొక్క। ఉద్యమమున। ప్రయత్నము చేతను। అతిమిత్రగోత్రకుంజరజాతి తుకమంద। అతిమిత్ర। మిక్కిలిహితులైన। గోత్రకుంజర। రాజశ్రేష్ఠుల యొక్క। జాతి। కులము [illegible] తుకమంద। సంతోషము పొందగా। తనమరుంగున। తనబాహున। దురంత ప్రతాపస్ఫూర్తి। దురంత। నాశరహితమైన। ప్రతాప। పరాక్రమము యొక్క। స్ఫూర్తి। స్ఫురణచేతను। హవనాళంబు। విజృంభించుచూ వుండెడి। ఇనుడు। అస్యుడైన రాజు। తాననాగియుండ। తానే। తాను। అనాగియుండ। ఈగియుండ। విశ్వంభరుండు। విష్ణుదేవుడు॥

సమధికాభృతి యూని। సమధిక। అతిశయమైన। ఆభృతి। ఆదరణమును। పూని। వహించి। తప్పకెప్పుడు శిష్టుల గప్పు కానగ। తప్పక। అభ్యంతరము లేక। ఎప్పుడు। సంతతము। శిష్టుల కప్పు కానగ। రక్షించగా। వాలుమగడయి। వేండిశూరుడై। అత్యంత వసుసమృద్ధి। అత్యంత। అధికమైన। వసుసమృద్ధి। ధనవృద్ధి చేతను। ప్రియదర్శనుండు। హిత [illegible]। సుదర్శనుండు।

సుదర్శనం డనేరాజు। తనరు। ప్రకాశించును। ఇది తనకును దర్శనచక్రపద్యము॥ తనదానగాంభీర్యంబున। తన। తనసంబంధమైన। దాన। ఖండనము యొక్క। గాంభీర్యంబున। అతిశయము చేత। పుణ్యజనపరంపర। పుణ్యజనరాక్షసులయొక్క। పరంపర। సమూహము। చిరస్ఫూర్తిసంపదవహింప। చిర। శాశ్వతమైన ఘనంబై। స్ఫూర్తిసంపద। దేవత్వసంపత్తిని। వహింప। పొందగా। తన మహామహము పెంపున చక్రవాళాచలోత్తర తిమిరంబు లుడ్డుగడువ। [ఉత్తర] పాదమునకు పూర్వోత్తరార్ధ ప్రకారమేనని తెలియవలెను। తన ఘనావన బలోద్యమమున నతిమిత్రగోత్ర కుంజరజాతి తుకమంద। తన। తనయొక్క। ఘనావన బలోద్యమమున। ఘన। సాంద్రమైన। అవన। రక్షణానం [illegible]। బలోద్యమమున। బలాతిశయము చేత। అతిమిత్రగోత్ర। మిత్రసంతతిని అతిక్రమించిన ఘనంబై। కుంజరజాతి। గజేంద్రుడు। కుతుకమంద। సంతోషము పొందగా। తనమరుంగున। తనబాహున। దురంతప్రతాపస్ఫూర్తి। దురంత। శాశ్వతమైన। ప్రతాపస్ఫూర్తి। తేజోవిశేషమును। హవనాళంబు। ప్రకాశింపచేసెడి। ఇనుడు। సూర్యుడు। తాననాగియుండ। తానే। తాను। అనాగియుండ। తిరోహితుడై యుండ। విశ్వంభరుండు। విష్ణుదేవుడు। సమధికాభృతియూని। [మిక్కిలి అతిశయమైనంతో] ఆదరణము కలిగి। తప్పకెప్పుడు శిష్టుల కప్పు కానగ। స్వాశ్రితాలము రక్షించుచూ వుండగా। వాలుమగడయి। వాలు। దివ్యసాధనములకెల్ల మగడయి। శ్రేష్ఠుడై। అత్యంత వసుసమృద్ధి। అత్యంత। అధికమైన। వసుసమృద్ధి। తేజస్సంపద చేతను। ప్రియదర్శనుండు। ప్రియ। [హిత]మైన। దర్శనుండు। అవలోకనము కలిగిన సుదర్శనుండు। సుదర్శన చక్రదేవుండు। తనరు। ప్రకాశించును।

అనగా ఆ పట్టణమందు సుదర్శనుడనే రాజు అన్నవస్త్రాది దానములచేత
సజ్జనుల సంరక్షించె ననిన్ని ఆచంద్రతారక పర్యంతము తన భుజా ప్రతాపము
ప్రకాశించగా శత్రువులు లేనివాడై యుండు ననిన్ని మిత్రులైన రాజశ్రేష్ఠు
ల బలాధికుడై రక్షించె ననిన్ని ప్రతాపాధికులైన రాజులు యెదురించేక
తన్ను శరణు పొందగా కాచి రక్షించె ననిన్ని శ్రీహరి కరుణాకటాక్ష సంప్రా
ప్త నిరంతర మహాసామ్రాజ్య రాజ్య ధురంధరుండై రాజహంస వీరుం
డై వర్ధిల్లు చుండు నని భావము॥ సుదర్శననామముచేత యీ రాజు
కున్ను సుదర్శన చక్రమునకున్ను శ్లేషచేత అభేదాధ్యవసాయముగా
వర్ణనచేయబడినది॥

౩౬ సీ॥ తన యశోనటికి గోత్రావలచ్చతురబ్ధి ఘనతరంగములు రం
గములుగాగ, తన మహస్సప్తజిహ్వునకు ప్రాజ్యారి రాజ్యములు నిస్తు
లతరాజ్యములుగాగ, తన హేతి శతధార ధారకాశాపత్యమతి గో
త్రములు గోత్రములుగాగ, తన రూపకలహంసమునకు భామామా
నసములు నిర్మల మానసములుగాగ॥

౩౭ తే॥ తన మహోగుణ రత్న సంతతికి శాస్త్రచతురభాషా కృతులలంకృ
తులుగాగ, మను సుదర్శనుడఖిల తామ్నాయ పఠిత దర్శితోషిత
హస్త సుదర్శనుండు॥

టీక॥ తన యశోనటికి, తన, తన యొక్క, యశః, కీర్తి అనేటి, నటికి,
నాట్యస్త్రీకి, గోత్రావలచ్చతురబ్ధి ఘనతరంగమ్ములు గాత్ర, భూమిని,
వలతా, పరివేష్టించిన ట్టువంటి, చతురబ్ధి, నాలుగు సముద్రముల యొక్క,
ఘన, సాంద్రములైన, తరంగములు, అలలు, రంగములుగాగ, నాట్య
ప్రదేశములు గాగుట్లుగాను,
రంగములుగాగ, తన మహస్సప్తజిహ్వునకు, తన, తన యొక్క, మహః,
తేజస్సనేటి, సప్తజిహ్వునకు, అగ్నిహోత్రునకు, ప్రాజ్యారి రాజ్యములు,
ప్రాజ్య, బలాధికులైన, అరి, శత్రువుల యొక్క, రాజ్యములు, రాష్ట్రములు,

నిస్తులతరాజ్యములుగాగ, నిస్తుల, తర, ప్రసమానములైనట్టువంటి,
ఆజ్యములుగాగ, ఘృతధార లగునట్లుగా, తన హేతి శతధార ధారకు, తన, తన
యొక్క, హేతి, ఖడ్గమనేటి, శతధార, వజ్రాయుధము యొక్క ధారకును, వాడి
కి, ఆశాపత్యమతి గోత్రములు, ఆశాపత్య [illegible]
దుర్మతుల యొక్క, గోత్రములు, వంశములు, గోత్రములుగాగ, పర్వతములు
అవులున్నంతగాను, తన రూపకలహంసమునకు, తన, తన యొక్క, రూప, సౌందర్య
మనేటి, కలహంసమునకు, కాదంబమున్నకు, భామామానసములు,
భామా, స్త్రీల యొక్క, మానసములు, హృదయములు, నిర్మల మానసము
లుగాగ, నిర్మల, స్వచ్ఛములైన, మానసములుగాగ, మానస సరస్సు లవుచుండగాను॥
తన మహోగుణరత్న సంతతికి, తన, తన యొక్క, మహత్, శ్రేష్ఠములైన,
గుణ, శౌర్య గాంభీర్యాది గుణములనేటి, రత్నసంతతికి, మణిసమూహ
మునకు, శాస్త్రచతురభాషా కృతులు, శాస్త్ర, వ్యాకరణాది శాస్త్రపఠ
నముచేత, చతుర, సమర్థులైన కవుల యొక్క, భాషా, వాక్యముల
చేతనైన, కృతులు, ప్రబంధములు, అలంకృతులుగాగ, అలంకారము
లగునట్టుగాను, అఖిల తామ్నాయ పఠిత దర్శితోషిత హస్త సుదర్శనుండు,
అఖిల, సమస్తమైనట్టి, ఆమ్నాయ, గురుసాంప్రదాయక
ముగాను, పఠిత, పఠింపబడినట్టి, దర్శ, ఉపనిషద్వాక్య స్తోత్ర
ములచేతను, తోషిత, సంతోషపెట్టబడిన ట్టువంటి, హస్త సుదర్శనుం
అనేకధర్మములచేతను సంతోషపెట్టబడినటువంటి విష్ణుదేవుని
డు, విష్ణుదేవుని కలిగినట్టువంటి, సుదర్శనుండు, సుదర్శనుడనే రాజు,
మను, వర్ధిల్లును, అనగా యీ పట్టణమందే సుదర్శనరాజు యొక్క
కీర్తి భూమండలము నిండి చతుస్సముద్రముల నతిక్రమించి బ్రహ్మాండము
వ్యాపించినదనిన్ని తన నిజభుజా ప్రతాపము శత్రువుల సంహరించి చంద్ర
తారక పర్యంతము ప్రకాశించుచున్నదనిన్ని, ఈ రాజుచేత ఖడ్గము

భూనితే వాడు ఒనివిచే మాత్రము శత్రువుడు లేడనిన్నీ యీరాజుసుం
దరజనము సౌహారసౌందర్యము కలవాడన్నీ। యీ రాజు సుగుణా
ములు మహాకవి ప్రబంధవర్ణనీయ్యములనిన్నీ యీరాజు సంతత
ము భగవంతుని సేవించి వృద్ధిపొందుతున్నాడని భావము॥

సీ॥ పరధరాధిపచిత్ర(పత్ర)ఖండనకేళి దశదిశావిదితప్రతాపశిఖి
వృషదనుశాసనవ్యాపారతమహాశరావళిదత్తచిత్తావృతిరతి
భువనసంచారశౌర్యవినీతిగతిమత్తసారంగరంగద్స్థానగరిమ
నిరుపమాననిధానపరిపూర్ణత మనోజ్ఞగుణసమేతార్యానుకూలవృత్తి॥

తే॥ బహువితానోన్నతుఁడు సముద్రహాణాళి
సత్వనిధిపుణ్యజనుఁడతి చందరశ్శి
గంధవాహుండు హర్షాబ్ధిగాఢభూతి
యతఁడు దిక్పాలకాంశజుండగుట దెలుపె

టీక॥ పరధరాధిపచిత్రపత్రఖండనకేళి। పరధరాధిప। శత్రురాజులయొక్క। చిత్ర। ఆశ్చర్యకరములైన। పత్ర। అశ్వములయొక్క। ఖండన। ఛేదించుటయందలి। కేళి। విహారముచేత। సుప్రసిద్ధ దృష్టియొక్క అర్థాంతరమందు ఇంద్రాదృష్ట దిక్పాలకులు క్రమముగా చెప్పబడుతున్నారు। అర్థాంతరము। పరధరాధిపచిత్రపత్రఖండనకేళి। పర। శ్రేష్ఠములైన। ధరాధిప। పర్వతరాజములయొక్క। చిత్ర। గైరికాదులచేత నద్భుతములైనట్టివంటి। పత్ర। పక్షములయొక్క। ఖండన। నరికివేయుటయందలి। కేళి। విహారముచేతనున్ను। దశదిశావిదితప్రతాపశిఖి। దశదిశా। పదిదిక్కులయందు। విదిత। ప్రసిద్ధమైన। ప్రతాపశిఖి। (ప్రతాపశిఖి ... పరాక్రమాతిశయముచేతను అని చెప్పితే యుక్తము) అర్థాంతరము। దశదిశా। దశదిక్పాలకులయందు। విదిత। తెలియబడినట్టివంటి। ప్రతాపశిఖి। తపింపచేసే ప్రభావముచేత। వృషదనుశాసనవ్యాపారత। వృషత్। అజ్ఞులయొక్క। అనుశాసన। శిక్షించుటయందలి। వ్యాపారత। ప్రవర్తించుటచేతనున్ను।

అర్థాంతరము। వృషదనుశాసన। వృషత్। బుద్ధిహీనులయొక్క। అనుశాసన। శిక్షించుటయందలి। వ్యాపారత। ప్రవర్తకత్వముచేతను। మహాశరావళిదత్తచిత్తావృతిరతి। మహత్। అధికమైనట్టివంటి। శర। బాణములయొక్క। ఆవళి। పంక్తియందు। దత్త। ఇయ్యబడినట్టివంటి। చిత్త। మనసుయొక్క। ఆవృతి। ఆదరణమందు। రతి। ఆసక్తిచేతను। అర్థాంతరము। మహత్। అధికమైనట్టివంటి। ఆశర। రాక్షసులయొక్క। ఆవళి। సమూహమందు। దత్త। ఇయ్యబడినట్టివంటి। చిత్త। స్వాంతములయొక్క। ఆవృతి। ఆదరణమందలి। రతి। ప్రీతిచేతను। భువనసంచారశౌర్యవినీతిగతి। భువన। లోకములందు। సంచార। సంచరించుటచేత వ్యాపారములతోడను। శౌర్య। పరిశుద్ధమైనట్టివంటి। వినీతిగతి। వినయమార్గముచేతనున్ను। అర్థాంతరము। భువనసంచారశౌర్యవినీతిగతి। భువన। ఉదకములందు। సంచార। తిరుగుటను। శౌర్య। అహంకారములేనట్టివంటి నియమములతోడను। వినీతి। కూడుకొన్నట్టివంటి। గతి। గమనముచేతను। మత్తసారంగరంగద్స్థానగరిమ। మత్త। మదించినట్టివంటి। సారంగ। ఏనుగులచేతను। రంగత్। ప్రకాశించుచున్నట్టివంటి। ఆస్థాన। కొలువుకూటముయొక్క। గరిమ। గౌరవముచేతను। అనగా రాజు కొలువుకూటముయొక్క మహద్వారము యేనుగులచేత సుందరంబగునని భావము। అర్థాంతరము। మత్తసారంగరంగద్స్థానగరిమ। మత్త। బలిసినట్టివంటి। సారంగ। జింకచేతను। రంగత్। ప్రకాశించేటి। ఆస్థాన। నివాసముయొక్క। గరిమ। గురుత్వముచేతను। నిరుపమాననిధానపరిపూర్ణత। నిరుపమాన। అసమానములైనట్టివంటి। నిధాన। ధననిక్షేపములయొక్క। పరిపూర్ణత। పరిపూర్తిచేతను। అర్థాంతరము। నిరుపమాన। సమానరహితములైన। నిధాన। నవనిక్షేపములయొక్క। పరిపూర్ణత। సంపూర్ణత్వముచేతనున్ను। మనోజ్ఞగుణసమేతార్యానుకూలవృత్తి। మనో

దయాదాక్షిణ్యాదిగుణము
జ్ఞ। మనోహరములైన। గుణా। లతోడను। సమేత। కూడుకున్న।
ఆర్యః। సత్పురుషుల యొక్క। అనుకూల। అనురూపమైన। వృత్తి। మనోవ్యా
పారముచేతను॥ అర్థాంతరము॥ మనోజ్ఞగుణసమేతార్యానుకూల
వృత్తి। మనోజ్ఞగుణసమేత। మనోహరరూపము తోకూడుకున్న। ఆర్య। సా
ధ్వతికి। అనుకూల। శ్రేష్ఠమైనట్టువంటి। వృత్తి। మనోవ్యాపారముచేతను॥
బహువితానోన్నతుండు। బహు। విస్తారములైనట్టువంటి। వితాన। చందువ
లయందు। ఉన్నతుండు। ఉద్రిక్తుడైనట్టువంటివాఁడు। అర్థాంతరము। బహువి
తానోన్నతుండు। బహు। అనేకములైనట్టువంటి। వితాన। యాగములం
దు। ఉన్నతుండు। ఉత్సాహభరితుడైనట్టువంటివాఁడు। సమిద్గ్రహణశాలి। సమి
త్। యుద్ధరంగములందు। గ్రహణ। విజయలక్ష్మీసంగ్రహముచేత।
శాలి। ఒప్పుచుండేవాఁడు। అర్థాంతరము। సమిద్గ్రహణశాలి। సమిత్।
పాలాశాదిహోమయోగ్యసమిధల యొక్క। గ్రహణ। గ్రహించుటచేతను।
శాలి। ఒప్పుచుండేవాఁడు। సత్యనిధి। సత్య। సూనృతవాక్యమునకు। నిధి। నివా
సమైనట్టువంటివాఁడు। అర్థాంతరము। సత్యనిధి। తత్త్వనిధానమైనట్టువం
టివాఁడు। పుణ్యజనుఁడు। పుణ్య। పావనమైనట్టువంటి। జనుఁడు। జన్మము
గలిగినట్టువంటివాఁడు। అర్థాంతరము। పుణ్యజనుఁడు। పుణ్యజనుఁడనే
అతిచండములైతీక్ష్ణములు [illegible] రక్షసులకు [illegible] కలిగినట్టువంటి - అర్థాంతరము
రుగలిగినట్టువంటివాఁడు। అతిచండరక్షః। అతిచండ। ప్రచండమైనట్టువంటి। రక్షః
పాశమనే ఆయుధము కలిగినట్టువంటివాఁడు। గంధవాహుండు। గంధ। చందనాదిసుగం
ధములను। వాహుండు। ధరించినట్టువంటివాఁడు॥ అర్థాంతరము।
గంధవాహుండు। గంధవాహుఁడనే పేరుగలిగినట్టువంటివాఁడు। హృష్టార్థి।
హృష్ట। సంతోషపెట్టబడినట్టువంటి। అర్థి। యాచకులు కలిగినట్టువం
టివాఁడు। అర్థాంతరము। హృష్టార్థి। హృష్ట। సంతుష్టులైనట్టువంటివాఁడు। అర్థి।
[illegible]ములు గలిగినట్టువంటివాఁడు। గాఢభూతి। గాఢ। దృఢమైన। భూతి।

ఐశ్వర్యము కలిగినట్టువంటివాఁడు। అర్థాంతరము। గాఢభూతి। గాఢ। అవ్యా
హతమైనట్టువంటి। భూతి। అణిమాదిసంపద కలిగినట్టువంటి। అతఁడు।
ఆసుదర్శనుఁడనే రాజు। దిక్పాలకాంశజుండగుట। దిక్పాలక। ఇంద్రాద్య
ష్టదిక్పాలకుల యొక్క। అంశజుండగుట। మూర్తులవల్ల పుట్టినవాఁడగుట।
తెలిపె। తెలియఁజేసెను। అనగా ఆపట్టణమేలే రాజు దిక్పాలకాంశసం
భవుండై సకలగుణసంపన్నుడై భూమండలపరిపాలనము చేసెనని తా
త్పర్యము॥ దిక్పాలకాంశసంభూతుఁ డన్నందుకు। అష్టాభిర్లోకపాలానాం మాత్రాభిర్నిర్మి
తో నృప ఇతి మనుస్మృతేః॥

౨౦ సీ॥ అతిసేధుమదవికారతమేమను తెరుగని కరటుల సఖ్యమునాహ్వానని యు
సుత్తుకవిసమువాక్పునతిప్రగలపాపజాతితోనెయ్యంబు జరగదనియు।
గరువాఁడమున ద్రవ్యకటుప్రబోసునెనేడిపందితోఁ బ్రెండు నిష్ఫలమని యు॥
అఖిలకంటకసహాయుతవాచ్యుపెరిగిన కరివమూర్ఖుల చెలిమి కష్టమనియు

౨౧ గ॥ తే॥ ధరణికరిషణికిటిధరేశ్వరుల కోసి।
యుప్రమత్తుమహవిశుద్ధాంతరంగు
నాది[illegible]శ్వరుని కరుణార్ద్రహృదయు
విష్ణుసన్నిభు నమ్రశక్తివిభుని జేరి

టీక॥ అతిసేధు। అతి। అతిశయమైన॥ సేధుమదనేత్రములందుం
దుపుట్టిన [illegible] వికారత। తన్మయత్వ ముచేత। మేను
తెరుగని। దేహములను తెలియని। కరటుల। ఏనుగలయొక్క।
సఖ్యము। స్నేహము। ఆహ్వానని యు। గ్రహింప యోగ్యము గా
దని యు। అర్థాంతరము। అతిసేధు। మిక్కిలి సురాపానమువల్లనైన
మద। గర్వము యొక్క। వికారత। తన్మయత్వముచేతను। మేను తెరుగని।
దేహస్మృతిలేని। కరట। దుర్జనుల యొక్క। సఖ్యము। ఆవిమి। ఆహ్వా
ననియు। గ్రహింపతగదనియు। సుత్తుకవిసమువాక్పునతిప్రగల
పాపజాతితో। సుత్తుక। కంఠమందు। విస। ముఖ। విషము న్న। వాక్పున।

భాషణమందు। శేషు। మాధుర్యము। కల। అస్నేషువంటి। పాపజాతితో।
సర్పకులముతో। శేషునితో। నెయ్యంబు జరగదని యయు। నెయ్యంబు। స్నేహము।
జరగదనియు। గడవదని యయు। అర్థాంతరము। కుత్సుక విసము వాక్సున
తీపుగల దన్నపుడు అంగిటవిషము నాలుకనవెల్లమ అనిలోకము
లోవాడికమాట। పాపజాతితో। కిల్బిష పురుష సమూహముతో। నె
య్యంబులు। ప్రేమము। జరగదని యుక్తి యది ఏకార్థము। గరువాడము
నద్రుష్టి కడుపుబోసుకునేటి। గరువాటము నద్రుష్టి
[illegible] కడుపు బోసుకునేటి। పొడ్డుబో
పోసుకునేటి। పందితో పొందు నిర్బంధమని యయు। పందితో। వరా
హముతో పొందు [illegible] జడము। నిర్బంధమనియు। కష్టము
నియయు। భూమి నిద్రవిఖంద మూలములతో పొట్ట పోసుకునే పందుల
తో పొందు కష్టమనియు। అఖిల కంటక సహాయతప్పును పెరిగిన।
అఖిల। సమస్తములైన। కంటక। బబ్బూరాది వృక్షములయొక్క। సహా
యత। సహాయత్వముచేత। పెచ్చు పెరిగిన। ఖిక్షౌవి గొప్పలైన। కఠిన
ముక్తులతో చెల్లి కష్టమనియు। కఠిన ముక్తులతో। పర్వతము
లతో। చెలిస్నేహము। కష్టమనియు। అనిష్టమనియు। అర్థాంతర
ము। అఖిల। సమస్తమైన। కంటక। శత్రువుల యొక్క। సహాయత। సహా
కారత్వముచేతను। పెచ్చు పెరిగిన। వృద్ధి జెందిన। కఠిన ముక్తుల
తో। కర్కశాత్ములతో। చెలి కష్టమనియు॥ స్నేహము త్యజనీయము
ధరణి। భూదేవి। కరిఫణి కిటి ధరేశ్వరులరోసి। కరి। అష్టదిగ్గజము
లను। ఫణి। శేషుని। కిటి। ఆదివరాహము నున్ను। ధరేశ్వరులా స
ప్తకులపర్వతములను శ్రీ। రోసి। అసహ్యపడి। అప్రమత్తు। బ్రాత
తగలిగినట్టువంటిన్ని। మహావిశుద్ధాంతరంగు। [illegible]
ము కలిగినట్టువంటిన్ని। ఆదిగర్భేశ్వరుని। స్వమాత్ర [illegible] ప్రాభృతి

మహాదైశ్వర్యసంపన్నుడైనట్టు వంటిన్ని। విష్ణుసన్నిభుడు। శ్రీమహావిష్ణువుతో సమా
నుడైనట్టువంటి। ఆఈశ్వర విభుని। అసుదర్శనరాజును। చేరి। పొందెను। అన
గా ఆరాజు సకలగుణాలక్షణలక్షితుండై వెలయునని తాత్పర్యము॥

ఉ. ౧. శా॥ సత్యఖ్యాతి నిదాన దానజనిత స్వాస్థ్య ప్రతిష్ఠాకృత
ప్రత్యర్థిం బహువేదశాస్త్ర పరిత ప్రస్థాన వర్తిం ప్రజా
ప్రత్యక్షాది యుగప్రమాకృత కలిప్రారంభు దారుణ్య సం
పత్త్యాదృత మిత్రు బొలోకలదెను తింపర్ తద్ధరాధీశ్వరుర్

టీక॥ సత్యఖ్యాతి నిదానదాన జనిత స్వాస్థ్య ప్రతిష్ఠాకృత ప్రత్యర్థిం। సత్య।
తథ్యమైన। ఖ్యాతి। కీర్తికి। నిదాన। ఆదికారణమైన। దాన। త్యాగముచేత।
జనిత। పుట్టింపబడిన। స్వాస్థ్య। ఆగ్రహారాదిస్థితులయందు। ప్రతిష్ఠా
కృత। నిలుపబడిన। ప్రత్యర్థిం। ప్రతియాచకుడు గలిగినట్టువంటిన్ని।
అర్థాంతరము। సత్య। యథార్థమైన। ఖ్యాతి। కీర్తికి। నిదాన। మూలమైనట్టు
వంటి। దాన। ఖడ్గఖండనముచేత। జనిత। పుట్టబడిన। స్వాస్థ్యదైవత్వమం
దు। ప్రతిష్ఠాకృత। నిలుపబడినట్టువంటి। ప్రత్యర్థిం। ప్రతిశత్రువుడు
కలిగినట్టువంటిన్ని। బహువేదశాస్త్ర పరిత ప్రస్థాన వర్తిం। బహువేదశా
స్త్ర। అనేకవేదశాస్త్రములచేత। పరితా। చెప్పబడినట్టువంటి। ప్రస్థాన।
ధర్మమార్గమందు। వర్తిం। ప్రవర్తింపుచుండెడిట్టువంటిన్ని। ప్రజా
ప్రత్యక్షాది యుగప్రమాకృత కలిప్రారంభుం। ప్రజా। భూప్రజలచేత।
ప్రత్యక్ష। సాక్షి। ప్రత్యక్షము గా। ఆది యయుగ। కృత యుగమున్ని
ప్రమాకృత। యథార్థముగా తెలియజేయబడిన। కలిప్రారంభు।
కలియుగప్రారంభు గలిగినట్టువంటిన్ని। దారుణ్య సంపత్త్యా
దృత మిత్రు। దారుణ్య సంపత్తి। దయారససమృద్ధిచేత। ఆదృత।

మన్నించి ఆదరింపబడిన। మిత్రు। సుహృజ్జనులు గలిగినటువంటి తద్ధరాధీశ్వరుఁడు। ఆసుదర్శన మహారాజును। నుతింపఁ। స్తోత్రము చేసెదం దుకు। పోలదే। ఒప్పదా। ఒప్పును॥ అనగా యీకలియుగమందు సమస్తదానధర్మములు చేయుచూ సజ్జనపరిపాలకుండై శత్రుసంహారకుండై కృతయుగధర్మములను నడిపించే యీరాజును స్తోత్రము చేయతగునని భావము॥

౭౩ శ్లో॥ మ॥ బుధసంభావితమూర్తి నిస్తులకళాపూర్ణుండు నిష్పూర్వపూ
ర్వధరాధీశపథప్రవర్తి హితసత్రక్షాచరిత్రుండు దా
నధురాధుర్యుడు గర్వఖాగరివధానందుండు శోభాసుధా
నిధి యీరాజిభవైరిపీఠిక నుప్పొండెన్ గొల్వుకూటంబునన్

టీక॥ బుధసంభావితమూర్తి। బుధ। పండితులచేత। సంభావిత। సన్మానింపబడిన। మూర్తి। దేహసౌందర్యము కలిగినటువంటిన్ని। అర్థాంతరము। బుధ। దేవతలచేత। సంభావిత। సన్మానింపబడినటువంటి। మూర్తి। దేహము గలిగినటువంటిన్ని। నిస్తులకళాపూర్ణుండు। నిస్తుల। అసమానములైన। కళా। విద్యలచేత। పూర్ణుండు। సంపూర్ణుడైనటువంటిన్ని। అర్థాంతరము। నిస్తులకళాపూర్ణుండు। షోడశకళాపరిపూర్ణుడైనటువంటిన్ని। నిష్పూర్వపూర్వధరాధీశపథప్రవర్తి। నిష్పూర్వ। అపూర్వులైన। పూర్వధరాధీశ। ముసలిపూర్వపురాజుల యొక్క। పథ। మార్గమందు। ప్రవర్తి। నడుచునట్టి స్వభావముగలిగియుండేటువంటిన్ని। అర్థాంతరము। నిష్పూర్వ। ఉన్నతమైన। పూర్వధరాధీశ। ఉదయపర్వతము యొక్క। పథ। మార్గమందు సంచరించుచుండేటువంటిన్ని। హితసత్రక్షాచరిత్రుండు। హిత। ప్రియములైనటువంటి। సత్। సజ్జనుల యొక్క। రక్షా। కాపాడుట అనగా సంరక్షణమే। చరిత్రుండు। మంచినడవడిగా గలిగినటువంటిన్ని। అర్థాంతరము। హిత। సత్రక్షాచరిత్రుండు। హిత। ప్రియములైన। సత్। నక్షత్రముల యొక్క।

రక్షా। సంరక్షణమందు। చరిత్రుండు। మంచినడవడి కలిగినటువంటిన్ని। దానధురాధుర్యుడు। దాన। త్యాగము యొక్క। ధురా। భారమును। ధుర్యుడు। ధరించినటువంటిన్ని। ఉభయములకు నొక్కటే అర్థము॥ గర్వఖాగరివధానందుండు। గర్వ। ఖా। అహంకారమును పొందినటువంటి। అరి। శత్రువుల యొక్క। వధ। సంహారమందు। ఆనందుండు। సంతోషము గలిగినటువంటిన్ని॥ అర్థాంతరము। గర్వఖాగరివధానందుండు। గర్వ। అన్యోన్యమేళనముచేతనైన అహంకారమును। ఖా। పొందినటువంటి। అరి। చక్రవాకదంపతుల యొక్క। వధ। వియోగరూపమైన వధయందు। ఆనందుండు। సంతోషము గలిగినటువంటిన్ని। శోభాసుధానిధి। శోభ। ఉత్కృష్టకాంతిచేతను। సుధానిధి। చంద్రుడు వలెనే యుండేటువంటిన్ని॥ అర్థాంతరము। శోభా। కాంతియుక్తమైనటువంటి। సుధా। వెపభేదము తెల్లరూపమున్న। నిధి। నిక్షేపము కలిగినటువంటిన్ని॥ అర్థాంతరము। శోభాసుధానిధి। శోభా। అధికకాంతి కలిగిన। సుధా। అమృతమునకు। నిధి। స్థానమైన రూపమైనటువంటి। ఆ రాజు। ఆసుదర్శనుడనే రాజు। ఆ రాజు। ఆ చంద్రుండు। కొలువుకూటంబునన్। ఆస్థానప్రదేశమందు। ఇభవైరిపీఠికా। ఉప్పొండెన్। సింహాసనాసీనుడై యుండెను॥ అనగా పండితులచేత స్తోత్రము చేయతగిన దేహసౌందర్యము గలిగి సకలవిద్యాపరిపూర్ణుడై పూర్వకాలమందు ప్రసిద్ధులైన మనుమాంధాత్రిరఘుదిలీపప్రభృతిరాజుల న్యాయమార్గమందు ప్రవర్తించుచూ సత్పురుషసంరక్షణుండై సకలయాచకులకు సమస్తదానములు చేయుచూ గర్వితులైన వైరుల సంహరించి అపరిమితమధురంధరుండై విజయలక్ష్మీవిలాసవిభ్రముండై ఆస్థానమంటపంబున సింహాసనాసీనుండై యుండెనని తాత్పర్యము॥

200
36

౭౮ గీ॥ "ఇనుఁ డుదయాద్రిం బొడసయ్యె ననుడు వ్యాప్తి పేరి మెఱసెఁ దోఁచె ననిన
పగతనయుల ననయులమంతంగనుగాని నిశ్వాస వీచికలు కళలాత్రన్॥

టీక॥ ఉదయాద్రిన్। ఉదయపర్వతమందు। ఇనుడు। సూర్యుడు।
వాడు। వ్యాప్తి పేరి। ఆరత్నమయ సింహాసనమందు। ఆయ్యెనుడు।
నీతిశాస్త్రకోవిదులయిన పుత్రులు తనయులు
ఆసుదర్శన మహారాజు। మెఱసె। ప్రకాశించెను। అనయులన్। పుత్రుల
నుంచాంతన్। తనసమీపమందు। కనుగాని। చూచి। నిశ్వాసవీచికలు।
వేడి నిట్టూర్పు తరంగములు। కళలాత్రన్। దిక్కులన్ ప్రవహింపఁగ। ఏ
మని చెప్పన్। ఏమి వచింప వలెనది। అనగా। ఉదయపర్వతశిఖరమందు
సూర్యుడు ప్రకాశించినట్లు ఆరత్నసింహాసనమందు ఆసుదర్శన మహారా
జు ప్రకాశించుచూ సమీపమందు నీతిమార్గము తెలియని తన పుత్రుల
లపరంపరలు విస్తరింపుచున్నంతగా। అనగా నిట్టూర్పులు
జూచి మనోవ్యధకలవాఁడై నిట్టూర్పు విడుచుచూ చింతించెను। ఆచింత
యింతని చెప్పఁ గూడదని భావము॥

౭౯ గీ॥ క॥ చిత్తమునఁ బొగిలి యిట్లను। విత్తము ప్రాభవము దుర్వివేకము వ
యసా। పత్తిపదము లొక్కొక్కటె యెత్తున నన్నియును గలుగ నేమని చెప్పన్॥

టీక॥ చిత్తమున। మనస్సుందు। పొగిలి। పరితాపమును జెంది। ఇట్లను।
ఈ లాగునను। విత్తము ప్రాభవము దుర్వివేకము
వయసాపత్తిపదములు
విత్తము। ధనమున్ను। ప్రాభవము। దొరతనమున్ను। దుర్వి
యౌవనం ధనసంపత్తిః ప్రభుత్వమవివేకతా। ఏకైకమప్యనర్థాయ కిము యత్ర చతుష్టయం॥ శ్లోకః॥
వేకము। అవివేకత్వమున్ను। వయసు। ప్రాయమున్ను। ఆపత్తిప
ఒకటొకటే ఆపదను చేసేటివి-
దములు। ఆపదను యిచ్చేటివి। ఒక్కొక్కటెత్తున। తుల్యముగాను। అన్ని
యును। పైన చెప్పినవి సర్వములున్ను కలుగగాను। ఏమని చెప్పన్।
ఏమి వచింప వలెనది। అనగా। రాజు తన మనస్సులో విచారించి
యీప్రకారమనును। ఏమంటే। ధనము ప్రభుత్వము అవివేకము
వయస్సు యివి ఒకటొకటే ఆపదను చేసేటివి। యివి అన్ని పైకని
యుండు పుత్రుల్లో యేమని చెప్పవలెనదని భావము॥

౮౦ గీ॥ క॥ లేదటె పాండిత్యము చవి। గాదటె ధర్మంబదేటికానుపు తాచూ-
ల్గాదటె యేనాడును పాలేదటె యీ యర్థము వేరికేలా యేలన్॥

టీక॥ లేదట। పాండిత్యము। పాండిత్యము। వివేకము। లేదట। కలుగదట।
చవిగాదట। ధర్మంబు। ధర్మంబు। పుణ్యమార్గము। చవిగాదట। రుచించ
దట। ఆదేటికానుపు। అది। అప్రాకశమైన పుట్టువంటిది। ఏటికానుపు।
ఏమిసంతానము। అనగా అది సంతానమేకాదని భావము। తాచూ
ల్గాదట। తా। తాను। చూల్గాదట। గర్భము రాదట। ఏనాడును పాలేద
ట। ఏనాడును। ఎన్నడున్ను। పాలేదట। క్షీరములను యివ్వదట। అనగా।
కట్టినేకట్టిదు। ఒకవేళ కట్టి ఈనెబో। ఎన్నడున్ను పాలివ్వదట। ఆధే
నువు। ఆటువంటి ఆవు। ఏలన్। సంరక్షణానకై సేదానికి। ఏ రికి।
ఏవరికైనా। ఏలా। ఎందుకు। పనికిరాదని భావము॥

౮౧ గీ॥ క॥ సుకృతంబున గాంచు నానా నొకడు భయవిభూతి కాంక్షను
త్తము నతిపాతకునకు వైదైన కులాంతకుడు తెవులు విషము వంటి
తనయుడు బుట్టున్॥

ఒకానొకడు।
టీక॥ సుకృతంబున గాంచు నానొకడు। ఒక్కడొక్కడు। సుకృతంబునన్।
పురాకృతపుణ్యముచేత। ఉభయవిభూతి కాంక్షన్। ఉభయ। పితృ
మాతృకులముల యొక్క। విభూతి। ఐశ్వర్యము యొక్క। కాంక్షన్। వాం
ఛచేతను। ఉత్తమును। గుణోత్తరుడైన పుత్రునిన్। కాంచుననును।
అతిపాతకునకున్। మహాపాపాత్మునకున్। వైదైన। వెఱ్ఱియైన షువంటిన్।
వంశనాశకుడనుటు॥
కులాంతకుడు। కులనాశకుడైన షువంటిన్। తెవులు। రోగమువం
టిన్। విషమువంటిన్। గరళములవంటి। తనయుడు। పుత్రుడు। పుట్టున్। జనించును।
అనగా। ఒకడొకడు లోకమందు మహా సుకృతముచేత। ఉభ
యకులోద్ధరణాకాంక్షచేత ఉత్తముడైన పుత్రుని కనును। మహా

పాతకుడైనవానికి వేడైనపువంటిన్ని కులనాశకుడైనపువంటిన్ని రోగ
ప్రాయుడైనపువంటిన్ని। విషతుల్యుడైన పుత్రుడు పుట్టునని ౹ తత్రమున
పొగులు ఉననేత్రియుతో అన్వయము॥

౫౫ గ॥ స్వర్గైకాంతికవాసమిష్టము ప్రియాసంప్రాప్తమామోదసం
భరలాభంబు బుధుచితాభిగమన ప్రారంభవైముఖ్యమూ
పరితోషంబు ఖలాసుతాప్తి తగు గర్భస్రావమెము పుంవపుః
పురుషత్వచ్యుతి పుత్రుడుత్తమగుణాంభోరాశి గాకుండినన్

టీక॥ స్వర్గైకాంతికవాసము। ఏకాంతికవాసము। విజనస్థలమందు హరిభజనజేసే పురుషులతో గూడివసించియుండడము। వరము। శ్రేష్ఠము। ప్రియాసంప్రాప్తము। ప్రియా। ఇష్టురాలైన భార్య యొక్క సంప్రాప్తము। గర్భము ఫలించక పోవుట। ఇష్టము। అభిమతము। బుధుచితాభిగమన ప్రారంభవైముఖ్యము। బుధు। స్నానాది దివసముల యందు। ఉచిత। యోగ్యమైన। అభిగమన। పొందడము యొక్క। ప్రారంభ। ~~ఆరంభించుటయందు~~ వైముఖ్యము। విముఖుండగుట। ఆమోదసంభరలాభంబు। ఆమోద। సంతోషము యొక్క। సంభర। అతిశయము యొక్క। లాభంబు। కలగడము। ఆ పరితోషంబు ఖలాసుతాప్తి। అఖలా। స్త్రీరూపమైన। సుతాప్తి। సంతానము కలుగుట। ఆ పరితోషంబు। విశేష విసంతోషము। తగు గర్భస్రావము। గర్భస్రావము। కడుపు దిగిపోవడము। తగు। ~~తగును~~। వపుః పురుషత్వచ్యుతి। వపుః। శరీరమందు। పురుషత్వ। పుంస్త్వము యొక్క। చ్యుతి। జారుట। ఉంపున్। పుత్రుడు। కొమారుడు। గుణాంభోరాశి। సుగుణసముద్రుడు। కాకుండినన్। కాకపోయినట్లాయెనా। అనగా కుమారుడు సుగుణవంతుడు గాక దుర్మార్గుడు పుట్టుటకంటె యీపైన చెప్పిన

ప్రకారముగుండుట ఉత్తమమని తాత్పర్యము॥

౫౬ గ॥ శ్రీ॥ రాజన దుస్స్వభావ మదగర్వ వికారుల మత్తమూర్ఖులన్
కేవలనీతిబోధముల కీర్తితమూర్ఖుల జేయువాడు లే
డే విమలాత్ముడొక్కడని శం దమునన్ దలపోయు నద్ధరి
త్రీ విభుజూచి యొక్క జగతీసురపుంగవుడాసభాస్థలిన్

టీక॥ రాజన। ఓ జగనుక। దుస్స్వభావ మదగర్వ వికారుల। దుస్స్వభావ। దుష్టమైన ~~స్వభావము~~ శీలము గలిగినపువంటిన్ని। మద। మత్తమైనపువంటిన్ని। గర్వ వికారులయినపువంటిన్ని। ~~గర్వవికారులు~~। మత్త మూర్ఖులన్। మత్। నా యొక్క। కుమారులన్। పుత్రులను। కేవలనీతిబోధములన్। కేవల। ముఖ్యములైన। నీతి। న్యాయమార్గము యొక్క। బోధములన్। జ్ఞానప్రద వాక్యములచేత। కీర్తితమూర్ఖులన్। కీర్తిత। స్తోత్రము చేయబడిన। మూర్ఖులన్। శ్రేష్ఠములు గలిగినపువంటివారినుగా। చేయువాడు। కావించగలవాడు। విమలాత్ముడు। నిర్మలహృదయుడు। ఒక్కడు। ఒకడైనా లేడె। లేడే। అని విచారించి అనిశం దమునన్। మనస్సందు। తలపోయు। తలచుచూవుండేటువంటి। ఆ ధరిత్రీవిభు జూచి। ఆ రాజు నాలోకించి। ఆసభాస్థలిన్। ఆసమితి మండపమందు। ఒక్క జగతీసురపుంగవుడు। ఒక బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠుడు। ఇట్లనియెన్। అనగా దుస్స్వభావ మదగర్వ వికారులైన నా పుత్రులనీతి బోధవాక్యములచేత బుద్ధిమంతులను గావించేవాడు ఒకడైనా లేకపోయెనే అని మనస్సులో చింత చేసే సమయమందు ఆ రాజుసభలో నొక బ్రాహ్మణుడు ఆ రాజును చూచి పలుకుచున్నాడు॥

౬౦ గ౯॥ వ॥ అధీత నీతిశాస్త్ర సర్వస్వుండు విష్ణుశర్మయనునతడు

బృహస్పతియుం బోలెఁ దేజరిల్లుచు దక్షిణాహస్తం బెత్తి నిశాప్రియ
సుదర్శనుండగు సుదర్శనునకు దారప్పురంబున నిట్లనియె॥

టీక॥ అధీతనీతిశాస్త్రమర్మండు విష్ణుశర్మండను నతఁడు బృహస్పతియుం బోలె।
అధీత। అభ్యసింపఁబడిన। నీతిశాస్త్ర। ~~నీతిశాస్త్ర~~ (నీతియుక్తశాస్త్రము) యొక్క। మర్మండు।
రహస్యము గలిగినవాఁడు। విష్ణుశర్మండను। విష్ణుశర్మ యనే పేరు గలి
గిన। అతఁడు। ఆ బ్రాహ్మణుఁడు। బృహస్పతియుం బోలె। ~~బృహస్పతి~~ (సురాచార్యుని)
వలెనే। తేజరిల్లుచు। ప్రకాశించుచు। దక్షిణాహస్తం బెత్తి। కుడిచెయి
~~[illegible]~~ యెత్తి। నిశాప్రియు సుదర్శనుండగు। నిశాప్రియు। చంద్రుని వలెనే।
సుదర్శనుండగు। ప్రసన్నదృష్టి కలవాఁడగు। సుదర్శనునకు। సుదర్శనుఁడనే
రాజునకు। ఆ దారప్పురంబున। గంభీరధ్వనితో। ఇట్లనియె। ఈ ప్ర
కారముంగా పలికెను॥ [illegible]

సీ॥ క॥ పరుసముచేతను లోహాం। తరముల గాంచనము చే
యుగతి మద్బోధా। చరణముల నీకుమారుల। గురుకీర్తి
నీతిపారగులగా వింతున్॥

టీక॥ పరుసముచేతను లోహాంతరముల। పరుసముచేతను। స్పర్శ
వేధిచేత। లోహాంతరములను। ~~ఇ~~నుములను। కాంచనము చేయు
గతి। సువర్ణము నొనర్చిన రీతిని। మద్బోధాచరణముల। నా
యొక్క। బోధాచరణములు। బోధించఁబడువాటి చేతను। గురుకీర్తి।
గురు। శ్రేష్ఠమైనట్టి। కీర్తి। యశస్సు గలిగిన ఓరాజా।
నీకుమారుల। నీపుత్రులను। నీతిపారగుల। ~~నీతి~~ (నీతి) శాస్త్రపారగులైనట్టి
వంటి వాళ్లనుగాను। గావింతున్। చేతును॥

సీ॥ వ॥ ఇది నిజమిందుకారునెలవిమ్మిదమి యిట్లొనరింపకున్న నీ
పదపదములాన నేను వనవాస మొనర్చెదనన్న రాజు సం

తసము వహించి తెలివిమల మానస యుంతటి వానిగా నెఱుం
గుదు నీసువీరముద్దుకొడుకుల్ నయవేదులఁ జేయ నేర్పడన్

టీక॥ ఇది నిజము। ఇది। ~~ఈ~~లాగున నీపుత్రుల నీతిపారగులు చేసేది
నిజము। సత్యము। ఇందుకు। ~~ఈ~~కార్యమునకు। ఆరునెలలు। ~~[illegible]~~
మాసములు। ~~[illegible]~~దము। అవకాశము। ఇమ్ము (ఇప్పించుము)। ఇట్లొనరింపకున్న।
~~ఈ~~ చెప్పిన ప్రకారము చేయకున్న (ప్రయుతే)। నీ పదపదములానే నేను వనవాస
మొనర్చెదను। నీ పద। నీసమీపమందు। పదములాన (ప్రతిజ్ఞచేసి) నిలువక్క। ఏను।
నేను। వనవాసమొనర్చెదను। అరణ్యవాసము చేసెదను। అన్న। ~~ఈ~~
ప్రకారము పలికిన। రాజు। సుదర్శన ~~మహారాజు~~ (భూపతి)। సంతసము వహించి।
సంతోషమును ~~వహించి~~ (పొంది)। తెలివిమల మానస। నిర్మల హృదయ
ము గలిగిన। విష్ణుశర్మ డా। నిన్ను। అంతటివానిగా। నా పుత్రుల నీతిపా
రగులనుగా చేసే సామర్థ్యము కలవానిగా। తెలియుదు। ఎరుంగుదు।
వీరముద్దుకొడుకుల్। వీర। ~~ఈ~~ పరాక్రమవంతులైనవారై।
ముద్దుకొడుకుల్। ప్రియపుత్రులు। ఏర్పడన్। ప్రకటముగాను।
నయవేదుల చేయుము। నీతివిద్యాపారగుల చేయుము॥

౬౩ సీ॥ వ॥ అని సమర్పించిన నగ్గైకొని విష్ణుశర్మం డక్కుమారుల కొరకు
తంత్రంబు లైదు గల్పించి కథాద్వారంబున నీతి గ్రహింపన్
జేయువాఁడయ్యె నత్తంత్రనామంబు లెయ్యవి యనిన। మిత్ర
భేదంబును। సుహృల్లాభంబును। సంధివిగ్రహంబును।
లబ్ధనాశంబును అసంప్రేక్ష్యకారిత్వంబు నాఁబరగునవి యం
దు మిత్రభేదం బారంభించి రాజకుమారుల కత్తఁ డిట్లని చెప్పం
దొడంగె॥

టీక॥ అనిసమర్పించినన్। అని। ఈ ప్రకారము పల్కి। సమర్పించినన్।

పుత్రుల నొప్పగించిన । విష్ణుశర్మంతుడు । ఆ బ్రాహ్మణుడు । ఆ కుమారు
పంచోపాఖ్యానములను కలుగజేసి
లకు ఎటువలె । ఆ రాజపుత్రులకై । తంత్రంబులైదు గల్పించి । క
థాద్వారంబున । ఈ పంచతంత్ర కథాసరణి చేత । నీతిగ్రహింప
జేయువాడయ్యె । ... నా ... వున్నత్తె ... విందు చేసే వాడై ... ఆ
తంత్రనామంబులెయ్యవి యనిన । మిత్రభేదంబును । సుహృల్లాభం
బును । సంధివిగ్రహంబును । లబ్ధనాశనంబును । అసంప్రేక్ష్యకారిత్వం
స్నేహితులవేరుచేయుట మిత్రభేదము । స్నేహితుల ... సుహృల్లాభము । ... సంధి
విగ్రహము ... లబ్ధనాశనము ... అసంప్రేక్ష్యకారిత్వము । అని యిట్లుగా
బునా । అనగా । పొగడనగడు । పొగడ । స్తోత్రము చేయగా ।
నెగడు । ప్రసిద్ధములైన యైదు । అందు । ఆ అయిదు తంత్రంబు
స్నేహితుల వేరుచేయుట యనెడు
లందు । మిత్రభేదంబు । మిత్రభేదమనే తంత్రమును । ఆరంభించి ।
స్నేహ ... పుత్రులకు ।
ఉపక్రమించి । రాజకుమారుల కంతట । ఆ విష్ణుశర్మండు । ఇట్లని చెప్పం
దొడంగె । ఈ వక్ష్యమాణ ప్రకారముగాను వచించె చెప్పెడు క
ప్రయత్నము చేసెను॥

౨౪॥ శ॥ సాహంకృతి బహుమృగ కోలాహల హలహాలికవన తలంబున
నారనా । దాహకేసరి వృషభ । స్నేహంబెంక జంబుకంబు చే విచ్ఛిన్న
టీ॥ సాహంకృతి బహుమృగ కోలాహల హలహాలిక వనతలంబున । సాహం
కృతి । అహంకారముతో కూడుకున్నయట్టి । బహు । అనేకములైనయట్టి
యి । మృగ । వ్యాఘ్రాదిమృగము లయొక్క । కోలాహల । కలకలధ్వనుల యొక్క ।
హలహాలిక । అతిశయము గలిగిన । వనతలంబున । అరణ్యప్రదేశ
మందు । ఒకనాడు । ఒకదివసమందు । ఆహా । ఆశ్చర్యము । కేసరి వృష
భ స్నేహంబు । కేసరి । సింహమును వృషభమును । బలీవర్దము ... గలిగిన
స్నేహబద్ధమగు ఒక జంబుకంబు చే ... ఒక్క నక్క చేత । విచ్ఛిన్నమై । విడ
వబడెను । అనగా మిత్రభేదమనే తంత్రము కథారూపముగా

చెప్పెడుందు కారంభము చేసి చెప్పుచున్నాడు॥ ఏమనంటే । అహం
కారయుక్తములైన వ్యాఘ్రాది మృగముల కోలాహలధ్వని గలి
గినమహారణ్యమందు సింహవృషభములకు మిత్రత్వము ఒకనక్క
చేత విడవబడెనని భావము॥

౨౫॥ క॥ నావిని రాజకుమారులా విప్రుని జూచి పవిత్రరసఘనా వృషదం
తావళశాత్రవసఖ్యంబె విధమున నక్క జారిచె నెరుగింపగదే॥
టీక॥ నావిని । ఈ ప్రకారము చెప్పగావిని । రాజకుమారకులు ।
నృప పుత్రులు । ఆ విప్రుని జూచి । ఆ విష్ణుశర్మం జూచి । పలికిరి ।
ఏమందురి । అనఘా । పాపరహితుడైనయట్టి విష్ణుశర్మా॥
వృషదంతావళశాత్రవసఖ్యంబు । వృష । వృషభము యొక్క । దంతా
వళశాత్రవ । సింహము యొక్క । అనగా ఏనుగు శత్రువు యొక్క । స్నేహము । మి
త్రత్వము । ఏవిధమున । ఏప్రకారముగా । నక్క జారిచె । నక్క విడిచె
ను । ఆ కథ । తెలియజెప్పుమా॥
ఆవృత్తాంతమును । ఎరిగింపగదే

౨౬॥ క॥ అనవుడు దక్షిణా । మునమహిళా నామనగరమున నెత్తిరా
వ్యసనాకృతి వర్ధమానుండను వర్తకుండొకడు వెరయు నతడు నిజార్థ
టీక॥ అనరాజపుత్రు లీ ప్రకారము పలుకగా । అతడిట్లను ।
ఆ విష్ణుశర్మ ఈ ప్రకారముగా పలుకును । దక్షిణమున । దిశయందు । మహిళానామనగరమున । మహిళానాము ।
మహిళా అనే పేరు గలిగిన । నగరమున । పట్టణమందు । నెత్తిర
ళావనరాశి । నెత్తికళా । వ్యసనాయ విద్యలు । వనరాశి । సముద్రప్రాయమైన
యట్టి । వర్ధమానుండను వర్తకుడొకడు వెరయు । వర్ధమా
నుండను । వర్ధమానుడనే పేరు గలిగిన వర్తకుడొకడు । ఒక వర్త
కుడు । వెరయు । ప్రకాశించును । అతడు । ఆ వర్తకుడు । నిజార్థ ।

తనమనస్సందు॥

వ॥ ఇట్లు విచారించి॥ టీక॥ ~~ఈప్రకారముగా [illegible]~~ నరసి॥

శ్లో॥ ఉ॥ కాంచవలెను లేనిది బూవసిడి గూర్చుట కూర్చిన కాంచనంబు ర
క్షించుట రక్షితప్పుడగింపగ సొంపెసగన్ ప్రవృద్ధినొం
దించుట దాని నెమరక తీర్థముల ప్రతిపాదితంబుగా
~~దించుట దాని నెమరక తీర్థముల ప్రతిపాదితంబుగా~~
వించుటె పెన్నీతి కసవేదులకున్ బలుమాటలేటికిన్

టీక॥ కాంచక, పుట్టదని యాలోచించక, లేనిబూ, ధనాశావ ~~[illegible]~~ నము యలసమందు, పసిడి కూర్చుట, ధనము సంపాదించుట, కూర్చిన కాంచనంబు, సంపాదించిన ధనము, రక్షించుట, సంరక్షణ చేయుటయు, రక్షితప్పుడు, తనచే తగరక్షింపబడిన ధనమును, అడగింపక, దాచిపెట్టక, సొంపెసగన్, ప్రకాశింపగా, ప్రవృద్ధి నొందించుట, నాడునాటికి వృద్ధి అనేకము లాభముగుబ్బుచేసుట, ~~నొందించుట~~, దాని, ఆధనమును, ఎమరక, జాగ్రతకలిగి, తీర్థముల ప్రతిపాదితంబుగా వించుట, తీర్థములు, పుణ్యనదులు మొదలైన పు
(ప్రక్షలు మొదలు యునవారిది [illegible] తీర్థశబ్దము పుణ్యనదులవాచకము)
ణ్యస్థలములందును ప్రతిపాదితంబుగా వించుట, ప్రయమువేసు
ట, పెన్నీతి, మంచి న్యాయ మార్గము, కసవేదులకున్, కసజ్ఞులైన
వారికి, ప్రకారాంతరము ప్రతిపాదితంబుగా వించుటె పెన్నీ, ప్రయ
ము చేసుట మంచిది, నీతికసవేదులకున్, న్యాయ మార్గ సారస్యమును
తెలిసినవారికి, పలుమాటలేటికిన్, విస్తారము పలుకులెందుకు ~~మాటలేటికిన్~~,
అనగా ధనములేనప్పుడు పుట్టదని యాలోచించక ధనమును సంపా
దించి ఆధనమును రక్షించి ఆరక్షించిన ధనమును మలాలనుదాచి
పెట్టక ప్రతిదినము వృద్ధి బొందించి ఆధనమును తీర్థప్రము
ఖ పుణ్యస్థలములయందు దానపూర్వకముగా ప్రయమువేసుట మంచిది

నీతిమార్గము తెలిసినవారికి మాటలతో యేమిపని అని ఆవర్తకు
డు తనమనస్సులో విచారించెనని యీప్రకారము విష్ణుశర్మ రాజపు
త్రులకు కథనుచెప్పెనని భావము॥

౭౮ శ్లో॥ క॥ పాలింపని శిరిబోరుల, పాలగుమె డుగూర్పగూడబడిన నిజస్వం
బేలేమి నిష్ఫలయోజన, మెలాలేమ యెంగలిగియున్న ప్రతిలోభులకున్

టీక॥ పాలింపని, రక్షింపబడని, శిరి, ధనము, బోరుల పాలగు, దొంగలవశ
మౌను, మెడు, ఆర్జితమైనప్రమ, కూర్పు, సంపాదింపబడగా, కూడబడిన,
రాసియైన, నిజస్వంబు, తనధనమును, ఈలేమి, త్యాగరూపముగా
ప్రయముచేయక పెట్టవు టచేత, ప్రయోజనమేలేక (వృథకావరాజుల) అతిలోభు ~~[illegible]~~ లకున్, ఉల్లోభ జనులకు,
కలిగియున్నను, ధనము ~~[illegible]~~ స్వప్పటికిన్ని, లేమి యెం, దరిద్రమేను,
లోకములో ధనము కలిగినప్పటికి ఆధనమును రాపాడకపోతే దొం
గలపాలౌను, సంపాదించగా వృద్ధిబొందిన తనధనమును దానరూ
పముగా ప్రయముచేయకపోతే వృథమౌను గనుక లోభులైనజనుల
కు ధనము కలిగిన్నీ ధనములేనట్టేనని తాత్పర్యము॥

౭౯ శ్లో॥ క॥ పరికల్పితసస్యపరం, పరకుతటాకోదకంబు బడె గూర్పంజే
కురినసిరి యర్థులకునిడు, కారకుగదా యనితలంచుకాని
యత్నమునన్॥

టీక॥ పరికల్పితసస్యపరం పరకు, పరికల్పిత, నిర్మింపబడిన, సస్యపైరు
లయొక్క, పరంపరకు, సమూహమునకు, తటాకోదకంబు బడె,
చెరువునీళ్లవలెను, కూర్పంజేకురిన, ఆర్జనము జేయగా దొరికిన,
సిరి ధనమును, అర్థులకు, యాచకులకు, ఇడు, ఇయ్యకురను గదా, దాన
ముచేసేకై సుతుకుకరాదా ~~[illegible]~~ అని, తలంచుమెని, మనస్సులో స్మరించి ~~[illegible]~~, యత్నమునన్,
ప్రయత్నపూర్వకముగాను॥

౧౦౦ కం॥ ఆ వణిజుఁడు నందక సంజీవక నామ వృషభముల నుల్లసిలు వృషభము
లనానా విధ వస్తు ధురంధరమై వెలసిన బండి బూన్చి యనుజీవులతోన్॥

టీక॥ ఆ వణిజుఁడు। వర్ధమానుఁడనే ఆ వర్తకుఁడు। నందక సంజీవక నామములు। నందక। నందకమనే టి। సంజీవక। సంజీవకమనే పేర్లు। నామములు। పేర్లచేత। ఉల్లసిలు। ఒప్పుచూవుండేటి। వృషభములు। ఎద్దులను। నానావిధ వస్తు ధురంధరమై। నానావిధ। బహుప్రకారములైన। వస్తు। ద్రవ్యముల యొక్క। ధురంధరమై। భారమును వహించినదై। వెలసిన। ప్రకాశించిన యట్టి। బండి। శకటమునకు బండికి। పూన్చి। కట్టి। అనుజీవులతోన్। సేవకులతో కూడాను॥

౧౦౧ కం॥ ఘనధర్మకర్మసాధన। ధనసంగ్రహబుద్ధి తా పదరి పురంబుల్
జనపదములు గడచి యశో। ధనిధనదాశాభిముఖుఁడయి చనియెన్॥

టీక॥ యశోధని। యశః కీర్తి। ధని। ద్రవ్యముగా గలిగిన ఆ వర్ధమానుఁడనే వైశ్యుఁడు। ఘనధర్మకర్మసాధన ధనసంగ్రహబుద్ధి। ఘన। శ్రేష్ఠములైన యట్టి। ధర్మకర్మ। తటాకోపవనయజ్ఞవివాహాది పుణ్యకార్యములకు। సాధన। ఉపకరణమైనయట్టి। ధన। ద్రవ్యమునకు। సంగ్రహబుద్ధి। సంపాదించవలెననే తలంపుచేత। తా పదరి। తాను। తాను స్థానము మహిళాపట్టణము నుంచి। తరలి। కదలి। పురంబుల్। పట్టణములున్ను। జనపదములు। గ్రామములున్ను। గడచి। దాటి। ధనదాశాభిముఖుఁడై। ధనదాశా। ఉత్తరపుదిక్కుకు। అభిముఖుఁడై। ఎదురై। తడయక। ఆలస్యము చేయక। పోయెన్। పోయినవాఁడాయెను। అనగా ఆ వర్తకుఁడు ధనార్జనబుద్ధిచేత నుత్తరముగా పోయెనని తాత్పర్యము॥

౧౦౨ ఉ॥ ఆ విధి నేగి యొక్క భయదాటవిలో విషమస్థలంబునన్
బోవఁగ వస్తుభృచ్ఛకటి భూరిభరంబున భగ్నమందు సం
జీవకు జానుదేశము విశేషవిశాధిత శైలశృంగమో
నా వడి గ్రమ్ము రక్తము వదలన్ రొదతో నదినేల గూలినన్

టీక॥ ఆ విధి। ఆ ప్రకారముగాను ఏగి। పోయి। భయదాటవిలో। భయద। భీతిప్రదమయిన భయంకరమైన। అటవిలో। ఒక్క। ఒకానొక అరణ్యమందు। విషమస్థలంబునన్। ఎత్తు తక్కువ నేల। పోవగా। ప్రయాణమవుతూ ఉండగా। వస్తుభృచ్ఛకటి। వస్తుభృత్। వస్తువులను భరించినయట్టి। శకటి। బండి। భూరిభరంబునన్। భూరి। అధికమైన। భరంబునన్। భారముచేతను। భగ్నం। విరుగఁబడగాను। అందు। ఆ సమయమందు। సంజీవకు జానుదేశము విశేషన్। సంజీవకు। సంజీవకమనే యెద్దు యొక్క। జానుదేశము। మోకాలు। అవిసెన్। విరిగెను। అది। ఆ సంజీవకమనే పేరుగలిగిన యెద్దు। అదరన్। డలెన్। ప్రకాశింపగాను। గుండె యందు। రక్తము। నెత్తురు। గ్రమ్మ। వెళ్లగా। పవిశాధిత శైలశృంగమో నా। పవి। వజ్రాయుధముచేత। శాధిత। కొట్టబడినయట్టి। శైల। పర్వతము యొక్క। శృంగమో నా। శిఖరమో అనగా। వడి। శీఘ్రముగాను। రొదతో। గొప్పధ్వనితో। నేలగూలినన్। భూమియందు పడెను॥

౧౦౩ కం॥ కొదవపడి యెపని యనుచున్। మదిజాలిన్ గూరి వర్ధమా
నుఁడు దానిన్। వదనుండి మనుచు నందుల। నుదయాపరతంత్రుడ
గుచు గాంచరనిపెన్॥

టీక॥ పని। కార్యము। కొదవపడియెను। అభ్యంతరమాయెను। అనుచున్। ఈ ప్రకారము పలుకుచు అనుకొనుచున్నవాఁడై। మది। మనస్సందు। జాలిన్ గూరి। విచారమును బొంది। వర్ధమానుఁడు। ఆ వర్తకుఁడు। వదనుండి

సమీపవర్తులైనట్టియనుటకు॥
దగ్గరనుండిన్ వారిని। ఆయెద్దును। మనుచునందులకు। పోషించు
టకు। దయాపరతంత్రుడగుచు దయగలవాడై। కొందర। సేవక
జనులనెందరిని। నియమించెను॥

౧౦౮ క॥ నిలిపెను కటకమునఁ బండొక బలవద్వృషభమునఁ బురిపక్షమున
నవ్యాకుల మానసుడై చనియెం। గలవారల పనికి సేగిగలదే పుడమిన్॥

టీక॥ నిలిపి। ప్రకారముగా సంరక్షణార్థముగా విడిచిపెట్టి। కటకము
నకు। బండికి। పొందుక। మరియొక్క। బలవద్వృషభము। బలవత్।
బలిసినట్టి వంటి। వృషభము। యెద్దును। ఆ పురిగ అవ్యాకుల
మానసుడై। తొట్రుపాటుబడని। మానసుడై। మనస్సుగలవాడై।
పథమున మారవమందు। చనియెను। తత్తరిసు। కలవారలపనికి। కలవార
లక్కలిమిగలవారి యొక్క। పనికి। కార్యమునకు। పుడమిన్। భూమి
లోనందు। సేగిగలదే। కీడుగల్గదా। ఆ నగరికి ధనికులైనవారికీపని
చెడదమువేదని అర్థము॥

౧౦౯ ఉ॥ కావని యుక్తులైయుచుట గాల్గాని యున్న బటులేమతంగజ
గ్రావచరత్రరక్షభయకంపితులై యుడపోయి చెప్పిసం
జీవకుండుండునే వికటుజైప్పిరి బావమి నమ్మువారుగా
కావలనైపుణ్యమైన కపటాత్మల చిత్తము జూచిచూచిరే॥

టీక॥ కావ। ఆయెద్దును సంరక్షించెడికొరకు। నియుక్తులై। నిలుప
బడినవారై। అచటనుండి అరణ్యమందు। కాల్గాని యున్న [illegible]
యున్నట్టి వంటి। బటులు। భృత్యులు। మతంగజగ్రావచరత్రరక్షభయ
కంపితులై। మతంగజగ్రావ। మతంగజ। మతంగజమనే పేరుగలిగిన।
గ్రావ పర్వతమందు। చరత్। సంచరించెడి। తరక్షుల్లి వంగుల వల్లనైన।
భయ। భీతి। మిగుల చేత। కంపితులై। వణకుచున్నవారలై। ఆ ఓపోయి।

అక్కడనుంచి పోయి। సంజీవకుడు। సంజీవకమనే యెద్దు। బావమి। [illegible]
చచ్చెనంట। చచ్చెనని ఏలికెకు। తమకు। అధికారియైన వర్ధమానునికి। చెప్పి
రి। ఆప్తులైన। హితజనులైనా నమ్మువారుగాక। లోకమందు యెవరికి వారి మాట
నమ్మువారుగాని। ఆహ। ఆటు తర్వాత। కపటాత్మల చిత్తము। కపటాత్మ
ల। వంచకులయొక్క। చిత్తము। మనస్సును। చూచిచూచిరి। లోపల బారుబ
ది [illegible]। మాదరని తాత్పర్యము॥

౧౧౦ సీ॥ భీషణావనమున నాయుశ్శేషవిశేషమున తుళ్లి చిపుకకనస్సో
నేషద్రుజవేకవమహో। ఘోషవృషంబునకు నైరకానికాల్వెన్

టీక॥ భీషణావనమున। భీషణా। భయంకరమైన। వనమున। అరణ్యమం
దు। ఆయుశ్శేషవిశేషమున। మిక్కిలి ఆయుస్సు కల్గుటచేతను। అచ్చో
అవిరిగిన [illegible]। తుళ్లి। [illegible] చిపుకకనస్సించుక। ఈషద్రుజ
తేక। ఈషత్। కొంచెమైన। రుజ। తేక। రోగములేక। మహాఘోషవృషం
బునకు। మహాఘోష। అధికధ్వని కలిగిన। వృషంబునకు। సంజీవక
మనే యెద్దుకు। నేరగాని। [illegible]। కాల్వెన్। [illegible] ప్రకా X
రము [illegible] చక్కగా వచ్చెను॥

పుష్టందాహారాదిలాభంబున హృష్టపుష్టాంగంబునునైయా
శాక్వరప్రవరంబు యమునాప్రాంతకాంతారంబున [illegible]
డెనకాలంబున॥

టీక॥ పుష్టందాహారాది లాభంబున। పుష్టం। దుస్స్ఫష్టా నుకూలమైన। ఆ
హార। [illegible] ఆహారమై। ఆదిగాగలవైన వాటియొక్క। లాభంబున। ప్రాప్తి
చేతను। హృష్టపుష్టాంగంబునునై। హృష్ట। సంతోషించబడిన దిగనకోనే
పుష్ట। బలిసినట్టి వంటి। అంగంబునునై। ఆ వయువయుగలదై। [illegible]
శాక్వరప్రవరంబు। ఆయెద్దు। యమునాప్రాంతకాంతారంబున।

[illegible]

పింగళకుడను మృగరాజు । పింగళకుడనే [illegible] । సింహము ఉన్నదేని ।

ఆ యరణ్యమందు । చరించును । తిరుగుచున్నంతటను । ఇక్కడ ప్రకృతము పింగళ

కుడనే మృగరాజును వర్ణింపదగా నెంకరాజు దుష్టశిక్షకుడై శత్రుసం

హారకుడై ప్రకాశించుచుండెనని రాజశబ్దమాత్రముచేత విశేషణముల

యుండ్లేషవె పుడమేత రాజాంతరమ్మని॥

౧౦౮ శ్లో- క॥ హరికి మృగరాజ్యమెంపారు । కరుణించిరి తనకు దానకాదా పరకుం

జరభంజనునకు బలనిధి । కురు విక్రమునై భుజునకు నాకడి వనెనే॥

టీక॥ హరికి । సింహమునకు । ఎవ్వరు । ఏజనములు । మృగరాజ్యము ।

కురంగాధిపత్యము । కరుణించిరి । తనకు దానకాదా । తనంతటతా

నే ప్రాప్తమాగదా । పరకుంజరభంజనునకు । పర । శ్రేష్ఠములైన । కుంజర

ములను గలను భంజనునకు । సంహరించేటి పుష్టంజేయి । బలనిధికి । బల

సత్త్వమునకు । నిధికి । నిక్షేపమైన పుష్టంజేయి । ఉరు విక్రమునై భుజునకు

ఉరు । అధికమైన । విక్రమునై భుజునకు । పరాక్రమునై ప్రభవమున గల ఆ సింహ

మునకు । ఆకాంతరము । పరకుంజరభంజనునకు । పర । శత్రువులనే ।

కుంజర । ఏనుగలను । భంజనునకు । సంహరించేటి పుష్టంజేయి । బలనిధి

కి । బల । చతురంగ సైన్యములకు । నిధి । ఆస్పదమైనపుష్టంజేయి । ఉరువిక్ర

మునై భుజునకు । ఉరు । శ్రేష్ఠమైన । విక్రమునై భుజునకు । పరాక్రమునై ప్రభవములగల

పురుషునకు । ఒక దుర్గీర పురుషుడు । [illegible] తెనే । రాజ్యము స్వ

స్థితము గావలెనా । తనకు దానే ప్రాప్తమౌనని తాత్పర్యము॥

౧౦౯ శ్లో॥ క॥ ఆకంఠరవము పిపాసాకులితహృదయంబుగు మునసలిలార్థ

సాత్వకర్ణంబు గుకాళిం । దీకష్టంబున కుద్రుగతి గజను చుండెన్

టీక॥ ఆకంఠరవము । ఆ పింగళకుడనే సింహము । పిపాసాకులిత

యమునా। కాళింది నది యొక్క। ప్రాంతః। సమీపమందుండె। కాం
తారంబున। అరణ్యమందు। గ్రుమ్మరుచుండె। సంచరించుచుండెను
ప్రాలంబున। ఆసమయమందు॥

౦౭ సీ॥ చ॥ కరటుల వేల్పుదంబడచి కర్కశవంచక ధూర్తకృత్యము
లైరిచి పరోగ్ర ఖడ్గపటలి నైరవాటిక బాపి క్రొవ్వున
గుఱుపుఱు వారు కంటకుల కొండగవుల్ బారదోలి పౌరుషం
బరియురి గ్రాల పింగళకుడన్ మృగరాజు జరించుచుండెన్॥

టీక॥ కరటుల వేల్పుదంబడచి। కరటులు। ఏనుగల యొక్క। వేల్పుదంబడచి
గర్వాతిశయమును పోగొట్టి। అనంతరము। కరటులు। దుర్జనుల యొక్క।
వెల్పుదంబడచి। అహంకారమును పోగొట్టి। కర్కశవంచక ధూర్తకృత్య
ములు మాఱిచి। కర్కశ। కఠినములైన స్వభావంజైన్న। వంచక। వంచకుల యొక్క।
ధూర్త। మాయారూపములైన కృత్యముల్। కార్యములను। తెరిచి।
అనంతరము కర్కశ। కఠినహృదయులైన। వంచకే। వంచకజనుల
యొక్క। ధూర్త కృత్యములు మాఱిచి। పరోగ్ర ఖడ్గపటలి
నైరవాటిక బాపి। పర। శ్రేష్ఠములైన। ఉగ్ర। భయంకరములైన। ఖడ్గ।
గముల యొక్క। పటలి। సమూహమును। నైరవాటి బాపి।
అనంతరము। పరోగ్ర ఖడ్గ పటలి। పర। శత్రువుల యొక్క।
ఉగ్ర। భయంకరమైన। ఖడ్గ। కత్తుల యొక్క। పటలి। సమూహము
ను। నైరవాటికిబాపి। మిక్కిలి కరుసు। తనము। వేసుండా చేసి। క్రొవ్వున
గర్వముచేత। గుఱుపుఱువారు। సంచరించుచుండె। కంటకుల। ఏదుల ను।
కొండగవులా పర్వత గుహలను। బారదోలి ప్రవేశించే ఓట్టుచేసి। అనంతర
ము। కంటకులు। క్షుద్రజ్పుల ను। పర్వత గుహల నుజొచ్చి। పౌరుషంబు
పరాక్రమము। అరియురి। అత్యంతము। మాటిమాటికి। గ్రాల। ప్రకాశించగా।

పింగళకుడన్ మృగరాజు। పింగళకుడనే సింహము। అప్పుడు।
ఆయరణ్యమందు। చరించుచును। తిరుగుచున్నంతయు। ఇక్కడ ప్రకృతము పింగళ
కుడనే మృగరాజును వర్ణించుచుండగా నెంకరాజు దుష్టశిక్షకుడై శత్రుసం
హారకుడై ప్రకాశించుచుండెనని రాజ శబ్దమాత్రయుచేత విశేషణములు
ఇయ్యందు శ్లేషచే పుట్టిన రాజాంతర ధ్వని॥

౧౦౮ కథ-క॥ హరికి మృగరాజ్యమెవ్వరు। కరుణించిరి తనకు దాన కాదా। పరకుం
జరభంజనునకు బలనిధి। కురు విక్రమమై ఖ్యపునకు నాకడి వచ్చునే॥

టీక॥ హరికి। సింహమునకు। ఎవ్వరు। ఏజనము। మృగరాజ్యము।
మృగాధిపత్యము। కరుణించిరి। తనకు దానకాదా। తనంతటతా
నే ప్రాప్తమాగదా। పరకుంజరభంజనునకు। పర। శ్రేష్ఠములైన। కుంజర।
ఏనుగలను। భంజనునకు। సంహరించే స్వభావం జైన్న। బలనిధికి। బల।
సత్వములకు। నిధికి। నిక్షేపమైన స్వభావంజైన్న। ఉరువిక్రమమైఖ్యపునకు।
ఉరు। అధికమైన। విక్రమమై ఖ్యపునకు। పరాక్రమమై ఖ్యవముగల ఆసింహ
మునకు। అనంతరము। పరకుంజరభంజనునకు। పర। శత్రువులనే।
కుంజర। ఏనుగలను। భంజనునకు। సంహరించే స్వభావం జైన్న। బలనిధి
కి। బల। చతురంగ సైన్యములకు। నిధి। ఆస్పదమైన స్వభావం। ఉరువిక్ర
మమై ఖ్యపునకు। ఉరు। శ్రేష్ఠమైన। విక్రమమై ఖ్యపునకు। పరాక్రమమై ఖ్యతుల
పురుషునకు। ఒక ఉత్కృష్ట పురుషుడు। రాజైనను రాజ్యము
వచ్చునా। తనకుదానే ప్రాప్తమానని తాత్పర్యము॥

౧౦౯ సీ॥ క॥ ఆకంఠీరవము పిపాసాకులిత హృదయుడగుచు సలిలాశ
తావశత్నంబుగ కాళిందీ కచ్ఛంబున కుదృష్టగతిజను చుండెన్

టీక॥ ఆకంఠీరవము। ఆపింగళకుడనే సింహము। పిపాసాకులిత

హృదయంబు మగుచు। పిపాసా। దప్పిచేత। కలుషిత। వ్యాకులపడుచున్న। హృద
యములు (గుహలు) చిత్తము కలిగినట్టువంటి దప్పిచున్న। సలిలాశన్। ఉదకాపేక్ష
చేత। అనగా నీళ్లు త్రాగుదమనే ఆశ(ప్రవృత్తి)చేత। సత్వాకర్షంబగు। సత్వ వంక
రాది జలజంతువులచేత। ఆకర్షంబగు। సంప్రాప్తమైనట్టువంటి। కాళింది
కష్టంబునకు। కాళిందీ। యమునానదియొక్క। కష్టంబునకు। నీళ్లకేవుటకు
దృఢగతిన్। దృఢ। గాఢమైనట్టువంటి। గతిన్। గమనముచేత। చనుచుండెన్।
పోవుచుండెను॥

౧౦ శ్లో॥ వ॥ అప్పుడననుభూతపూర్వంబై యకాల ప్రళయ జలధర గర్జితం
బునుంబోని యఖంజ సంజీవక గర్జితంబు పరిసర ధరాధర దరీద్వా
రంబులన్ ప్రతిధ్వానంబులం బుట్టించిన నాకర్ణించి యు

౧౧ శ॥ వ॥ శనిపాతకంపితంబగు నీహారాహార్య శృంగంబునుంబోలె
సింగంబు వికలితాంతరంగంబై నిలువంబడి యిది యేటిది
యొక్కో యుద్దిష్టనాద మెయ్యది యనుచుం మందగతిన్ జను
చుండె నంతనంత యరుగన్ గని దమనకుండు కరటకున కిట్లనియె॥

టీక॥ అప్పుడు। అనన్యసమయమందు। అననుభూతపూర్వంబై।
పూర్వకాలమందు లేనట్టువంటిదై। అకాల ప్రళయ జలధర గ
ర్జితంబునుంబోని। అకాల। కాలము కానికాలమందు ప్రాప్తమైన
ట్టువంటి। ప్రళయ జలధర। విలయకాల మేఘముయొక్క। గర్జితం
బునుంబోని। ఉరుమునుబోలినట్టువంటి। అఖంజ సంజీవక గర్జి
తంబు। అఖంజ। కుంటుకానట్టువంటి। సంజీవక। సంజీవకమనే వృ
షభముయొక్క। గర్జితంబు। రంకెవల్ల పుట్టిన ధ్వని। పరిసర ధరాధర
దరీద్వారంబులన్। పరిసర। సమీపమందుండే। ధరాధర। పర్వతముల

యొక్క। దరీ। గుహలయొక్క। ద్వారంబులన్। ద్వారములందున ప్రతి
ధ్వానంబులన్ పుట్టించిన। ఆక
ర్ణించి। విని। అశనిపాతకంపితంబగు। అశనిపాత। పిడుగుపడుటచే
త। కంపితంబు। వణకబడినది। అగు। వినట్టువంటి। నీహారాహార్య
శృంగంబునుంబోలె। నీహారాహార్య। హిమవత్పర్వతముయొక్క।
శృంగంబునుంబోలె। శిఖరమువలెనే। సింగంబు। పింగళకుడనే
సింహము। వికలితాంతరంగంబై। వికలిత। చలించబడిన। అంతరంగం
బై। అంతఃకరణము కలదై। అనగా మనస్సు కలదై। నిలువంబడి।
నిలిచి। ఇది। ఈధ్వని। ఏటిదియొక్కో। ఏ మృగము ధ్వనియో అని
స్తి। ఉద్దిష్టనాద। ఈది ఎక్కడ యుందు। ఏమి యగునో। అనుచు। తల
పోయుచున్నట్టు మందగతిన్। మందగమనముచేత। చనుచుండె। పోవుచుండెను। అంత।
ఆ తర్వాత। అంతయరుంగని। ఆపింగళకుడు వెల్లవెల్లగా పోవు
టను చూచి। దమనకుండు। కరటకునకిట్లనియె। యీ ప్రకార
ము చెప్పదలచెను॥

౧౨ శ్లో॥ ఉ॥ ఈవడబెల్లు నెందగలవెంబడి నక్షుండ తరత్స్వరంబు రో
భూవన దుర్గమార్గచర రవి పుత్రికి బోయెడి రాజు వెల్వలన్
బోవు మొగంబు తోనిపుడు పుల్లిరి తెరాజు నుశేప మెత్తగా
బోవ దెలంగ నేమి గతమో గతమో యొకరుం గనుపెట్టవే

టీక॥ ఈవడజల్లు। ఈప్రకారముగా వేదితనముతెన్ డేటి।
ఎం డవే। ఆతపమునచేత। గళమెండ। కంఠము ద్రవములేక ఎండాఘుండగా।
అఖండతరత్వరన్। అత్యంతవేగముచేత। పురో భూవన దుర్గమా
ర్గచర రవి పుత్రికి పోయెడి రాజు। పురః। భూ। భూమి
యందు పుండే। వన। అరణ్యముయొక్క। దుర్గ। పొందశక్యముగానట్టు

వంటి। మార్గ। మార్గము (దారి యొక్క) మున్నుండే। కవి పుత్రికే। యమునకు। పోయెను
డి। ~~[illegible]~~ (పోవుచున్నంతే) రాజు। పింగళకుడు। వెల్లలంబోవు మొగంబుతో॥
చిన్నదనమైన పుత్రులతో। ఇప్పుడు। ఈసమయము మందు। పుల్లరి
తో జనులెవ। బలహీనములతో పాయ్యేరతి చేత। మెత్తగా బోవద్దా
నాంగె। మెల్లగా ~~[illegible]~~ (ఘనసులు) ప్రయత్నము చేసెను॥ ఏమి గతము।
ఏమి హేతువైనా గత మోహా। గత। పోయినట్టువంటి। మోహా। అజ్ఞాన
ము కల్గినట్టువంటిదేక కరటకా। ఎరుంగజెప్పవే। తెలియు (జెప్పుము) వరా॥

౪౩॥ క॥ అనిదం పూర్వపరాత్రము। ధనుడసుప్రాప్తకుంజరములదారునామద
త్తిన యీతడి విధంబున। జననసహాయుప్తుడె మిచంద మొయ్యనడుగ్॥

టీక॥ అనిదం పూర్వపరాత్రము ధనుడు। అనిదం పూర్వ। ~~పూర్వ~~ములుండు లేనట్టు
వంటి। పరాత్రము ధనుడు। పరాత్రమున్నా శ్వైర్యే। ధనుడు। ధనముగా కల్గిన
ట్టువంటి। అసుప్రాప్తకుంజరములు। అసుప్రాప్తి। శత్రువులైనట్టు వంటి
కుంజరములు। ఏనుగుల యొక్క। అర్థాంతరము। అసుప్రాప్తకుంజర
ములు। అసుప్రాప్తి। శత్రువులనేటి। కుంజరములు। ఏనుగుల యొక్క।
దారునామదమ్మెచ్చిన। దారునా। భయంకరమైన। మదము। గర్వమును
ఏచ్చిన। ఆనాచివేసినట్టువంటి। ఈతడు। ఈ పింగళకుడు। ఈ విధంబున
చన। ఇట్లాఖిన్నుడై మెత్తగా పోవుటకు। ఇప్పుడు। ఈసమయమందు।
అనఘా। ఓ కరటకా। ఏమిచందమో। ఏమి హేతువో। ఏమనుచున్।
అనగానూ॥

౪౪॥ ॥కరటకుడిట్లను మనకే। తెరువేటికి అయ్యిన తప్పితి తెరగెరు
గనిపా। మరుసైడు (డు) భగ్నారస। తరుశేలంబుల్లి తెగిన తరువరభంగిన్॥

టీక॥ కరటకుడిట్లను। కరటకుడు ~~[illegible]~~ ప్రకారముగా బల్కును।
మనకు। మంత్రులైన మనకు। ఏ తెరువు। ఏ మార్గము। ఏటికి। ఎందుకు।
ఉచిత ప్రవృత్తి తెరగెరుగని। ఉచిత। తనకు దగినట్టువంటి। ప్రవృత్తి। వ్యాపార

ము యొక్క। తెరగెరుగని మార్గము తెలియని। పామరుడు। అజ్ఞానుడు।
భగ్నారస తరుశేలంబుల్లి భగ్న। చెల్చబడినట్టువంటి। అరస। ఎండిన
ట్టువంటి। తరువృక్షమందలి। శేలంబు। అనగా। తెగ ఎండిరంపా
లచే తచెల్చబడిన దూలము వంటి దిగకొట్టిన। ~~శేలంబు। శేలమనగా।~~
గూటము। ఉచ్చి। పైకి ఉడచరికి। తెగిన। వృత్తిలెండిన ట్టువం
టి। తరువరభంగిన్। వానరము వలెను। చెడున్। ~~[illegible]~~ (నశించి) పోవును। వృ
త్తి జెందునని అర్థము॥

౪౫॥ నావిని కరటకునసనయు। కోవిదుడిట్లని దమనకు
డు నీతికళాశేవధి యెల్లకథచెపు। మా వినియెదనని
ననతని కతడిట్లనియెన్॥

టీక॥ నావిని। కరటకుడు ఈప్రకారము చెప్పగావిని। కరటకునకు।
కరటకుడనేవానితో। నయకోవిదుడు। నయ। నీతిమార్గమందు।
కోవిదుడు। పండితుడైనట్టు వంటి। దమనకుడు। దమనకుడనేవా
డు। ఇట్లని యె। ఈప్రకారముగా మందలించెను। నీతికళాశేవధి।
నీతికళా। ~~[illegible]~~ (నా శాస్త్రవిద్యలకు) శేవధి। నిధ్యైపములుగా కలిగినట్టువంటి ఓ కరట
కా। ~~కథ~~ ఈ పూర్వోక్తమైన ~~కథ~~ (వృత్తాంతములు)। ఎట్లు (ఏ) లాగైనది। చెప్పుమా (పలుకుమా)। వినియె
దననిన। (ఆలకించెదనని) మందలించెను। అతనికి। ఆదమనకునికి। అతడు। అక
రటకుడు। ఇట్లనియెన్। ఈప్రకారము చెప్పెను॥

౪౬॥ మితరహితారిమండలసమిజ్జయయుజ్జయి నీపురంబునన్
వితతవిలాసవిభ్రమనావిశ్రుత విశ్రుతనామిటూరియ
య్యతనుకటూరికశ్రశకుమాంగజితప్రకటూరినృత్తనం
దితశకటూరివారసుదతీమునిదౌరుసటించుచున్నతిన్

టీక॥ మితరహితారిమండలసమిజ్జయు। సంబుద్ధి। మితరహిత।

పరిమాణాధిక్యముకలవైనట్టిదనగా
అమితములైనట్టివంటి। అరి। శత్రువుల యొక్క। మండల। సమూహ
ములను। సమిజ్జయు। జయిష్ణువందు గెలిచినట్టిదైన యది ఉజ్జ
యినీ పురంబునన్। ఉజ్జయినీ పట్టణమందు। వితతవిలాసవిభ్రమ
నా విస్తృత। వితత। విస్తారములైన। విలాస శృంగారచేష్టలచేతనున్ను।
విభ్రమనా। విభ్రమములచేతనున్ను। విశ్రుత। ప్రసిద్ధురాలైనట్టివం
టిన్ని। అయ్యతను కటారి। అయ్యతను। అమన్మథునికి। కటారి। ఆయుధ
విశేషమైనట్టివంటిన్ని। కర్కశకుచాంగజితప్రకటారి। కర్కశ। కఠినము
లైన। కుచ। స్తనముల యొక్క। అంగ। ప్రదేశముచేత। జిత। జయింపఁ
బడినట్టివంటి। ప్రకట। ప్రసిద్ధములైన। అరి। చక్రవాకములు కల్గి
నట్టివంటిన్ని। నృత్తనందితశకటారి। నృత్త। నాట్యముచేత। నందిత। సం
తోషపెట్టబడిన। శకటారి। విష్ణుప్రకల్గినట్టివంటిన్ని। అనగా శ్రీకృష్ణమూర్తియగుటు। మిటారి
సొగసుకత్తె అయినట్టివంటిన్ని। విశ్రుత। విశ్రుత అనే పేరు కల్గినట్టి
వంటి। ఓరు। ఒకటైనట్టివంటి। వారసుదతీమణి। వారాంగనార
త్నము। ఉన్నది। వి ... చేత। నటించు। విహరించు తూ ఉండు
ను। అనగా। ఉజ్జయినీ పట్టణమందు। విశ్రుత అనే పేరు కల్గిన వా
రాంగన। రాముకుల మనస్సును। మోహపరచు సాధిని యై। సౌంద
ర్యాతిశయము చేతను ... విలాసవిభ్రమాతిశ
యములచేత ఒప్పుచున్నదై। చక్రవాకముల జయించు ఉరువైన
పాలిండ్లు గలిగి నాట్యవిద్యయందు ప్రౌఢయై లోకములను మో
హంపజేయుచున్నదున్ను గాచేత కటారి అనగా యువజనములను మోహపెట్టునటుల నటించుచుండును॥

౧౨ శ్లో॥ రాగరుచిగలుగు దేసనల। భోగిని పైమరుపు దిగిచి పాదతల్పైర
స్థాగతి దరవింపగ సంభోగంబాసగుం భుజంగపుంగ
వతతికిన్॥

టీక॥ రాగరుచిగలుగు దేసనల భోగిని। అలభోగిని। అత్యంతప్రసిద్ధురా
లైన వారాంగన। అర్థాంతరము। భోగిని। నాగకాంత। రాగరుచిగల।
రాగ। అనురాగముయొక్క రుచిగల। ఆసక్తి కలిగిన। దేసన్। దిక్కుల
యందు। అనగా పురుషులయందు। అర్థాంతరము। రాగరుచి।
రాగ। సంగీతరాగరసములయందలి। రుచి। ఇష్టము కలిగిన। దేసన్।
ఆ। స్థలములయందు। పైమరుపు దిగిచి। పైని ముసుకు తీసి।
అర్థాంతరము। పైమరుపు దిగిచి। కుబుసమును విడిచి। సర్పమున
కిది స్వభావము। పాదతల్పైర। మందవాయువు। త్రస్థాగతిని సురతేచ్ఛచేత
ను। తరలింపగ। చలింపచేయగా। అర్థాంతరము। పాదతల్పైర। పి
ల్లవాయువు। త్రస్థాగతిన్। అపేక్షను। తరలింపగ। ప్రవర్తింపగా। భుజం
గపుంగవ తతికిన్। భుజంగ। విటశ్రేష్ఠుల యొక్క। తతికిన్। సమూహ
మునకు। అర్థాంతరము। భుజంగపుంగవ। సర్పశ్రేష్ఠముల యొక్క।
తతికిన్। సమూహమునకు। సంభోగంబాసగున్। రతిసుఖానుభవ
ముచ్చును। అర్థాంతరము। అన్యోన్య దేహావేశనముల నెయ్యిటట్టుగా
చేయును॥

౧౧౮ శ్లో॥ దినము దినంబున ద్రకరుచెంబిన వేడుకకాని గుండెఱు
ల్లన జననీప్రయత్నమునకు నమ్మలివేసు వవేలు రాంబిసు
జనవిధి విద్యసాధ్యులి దిన్నరు పుందలకొండె జాళువా
పదినసుకాశ్ యస్సైరము పార్వతి సేవము భోపుల్లవివోర్

టీక॥ దినము దినంబు। ప్రతిదివసమందు। నిద్రకరుచెందినా। రతిసం
భోగములకు వచ్చినట్టివంటి। వేడుకకాని। సొగసుకానియొక్క।
గుండెఱల్లన। హృదయము చలింపచేట్టుగా। జననీప్రయత్నము
న। జననీ। తల్లియొక్క। ప్రయత్నమునకు। ప్రశంసించుచేత। ...

ఆవారాంగన। వేశ్య। ప్రత్యూషః కాలమందే। మేలుకాంచి। ~~మేలుకొని~~ (వెళ్ళుకవనెంది)

నిద్రలేచి। మజ్జనవిధి దీర్చి।స్నానము చేసి। సొమ్ములిడి। భూషణములను

ధరించి।వస్త్రరుప్రు। కంచుకమున్ను। తలకొండె। కొప్పు। మున్ను। జాళువాపని నినుపు

రాశి। జాళువా పని। బంగారు పని కద్గినట్టువంటి। సువర్ణపు। రాశి

అయిన। కాసిన్ను కోరకయున్ను। మెరయు। ప్రకాశింపగ। శివితో। సొగసుతో।

పార్వతి సేవకు। ~~పార్వతి~~ సతీ దేవికొలువునకు। పోవు। ~~పోవునున~~ చునుదు॥

౧౧౯ శ॥ ఆసన్ని చూపు తూపు గములంగములందాఱింపనాసనో

పాసన వాసనల్ గుదిసి పావన భావన ధావనంబున~~రిం~~

దోసరిలంగ ప్రాబడిన రోగము తేగమునేసి దీర్ఘనో

శ్వాసము నించు సిద్ధులర సాధర జాత హసించుచుండు చున్

టీక॥ ఆసన్ని। ఆవారాంగన యొక్క। చూపు తూపు గములు। చూపు

~~కడగంటిచూపు~~లనే। తూపు। బాణముల యొక్క। గములు। సమూహ

ములు। అంగములు। అవయవములను। తెరవింప। చిందు చేయగా।

ఆసనోపాసన వాసనల్ గుదిసి। ఆసన। సిద్ధాసనము మొదలైన యో

గాసనములయందు చేయబడుచున్నట్టి। ఉపాసనా। తపోరూ

పసేవల యొక్క। వాసనల్। సంస్కారములు। కుదిసి। తక్కువబడినవై।

పావన భావన ధావనంబునన్। పావన। పరిశుద్ధమైన। భావన। ఉపాస్య

దేవతా ధ్యానము యొక్క। ధావనంబునన్। చలనము చేత। అందు। ఆవా

రాంగనా కటాక్షవీక్షణ ప్రసరణకాలమందు। దోసరిలంగ (భావవిచ్ఛేదముకాగా)। ~~దొలగ~~

గా। ప్రాబడిన రోగము। ప్రాబడిన। పూర్వమందు అభ్యసించబడిన।

యోగము। యోగమును। తేగము నేసి। విడిచిపెట్టి। దీర్ఘనిశ్వాసము

నించు। దీర్ఘ। విస్తారముగాను। నిశ్వాసము। నిట్టూర్పును। నించు। విడిచిపెట్టి (చుతూ)

సిద్ధులు। సిద్ధపురుషులను। రసాధర జాత। పార్వతీదేవి। హసించుచున్।

~~చూచి~~ (వేడ్కంపూని) నవ్వు। హసించు। పరిహసించునును। అనగా నవ్వును॥

౧౨౦ శ॥ చెలి నేరతి విదేవి గుడిసేవకు వచ్చిన వేళ వడిలో

గలిగిన కోడె కాండ్రు సిరిగంధము కప్పురమంబరమ్ములున్

చెలువుగ ఘృతమున్ సితాంబు విరివెండులు పండులు కానుకిత్తుర

చ్చెలిమి లపట్టికై యొకదివసంబును రారది రాకతక్కినన్

టీక॥ చెలినేరతి। చెలి। ఆవారాంగన। నేరతి। నిండు సొగసు చేత

ను। దేవి గుడిసేవకు వచ్చిన। దేవి। పార్వతిదేవి యొక్క। గుడిసేవకు।

కొలువునకు। వచ్చిన వేళ। ~~వచ్చిన~~ (ఏతెంచి)న సమయమందు। వడిలోగ

లిగిన కోడెకాండ్రు। ఆ పట్టణములో నున్న విటజనములు। సిరిగం

ధము। శ్రీగంధమున్ను। కప్పురము। కర్పూరమున్ను। అంబరంబు

లు। కోకలమున్ను। కుంచెలు। పావడలు। ఘృతముల్ (ఆజ్యము)లున్ను। సి

తాంబు। శర్కర పానకమున్ను। విరివెండులు। పూలదండలు (బంతులున్ను)। పండ్లు।

ఫలములున్ను। అచ్చెలిమి లపట్టికి। ఆ పార్వతీదేవికి। కానుకయిత్తు

రు (ఉపహారముగానొసంగుదురు)। అది। ఆవారాంగన। రాకతక్కినన్। ~~రాక~~ (ఏతెంచక) పోయినప్పటికైనా।

వారు। ఆ కోడెకాండ్రు। ~~రారు~~। ఒక్క దివసంబును। ఒక్క దినమైనా।

రారు। ~~రాక~~ (ఏతెంచక)నిలుతురు॥

౧౨౧ శ॥ నిలిచెదు వృత్తము తుద నెఘనవేతికిగాని పూనియు

చ్చెతికలనేని యుంచి యుపజెప్పదనతికి తుచ్ఛజాతికిన్

బలితున నరుగని విచార పరిపాక విమూఢున కుందురుక్తకిన్

బలువక కోరికిం దురభిమానికి గూనికి మద్యపానికిన్

టీక॥ అచ్చెలి। ఆవారాంగన। ఘనవేతికిగాని। ఘన। అధికమైన

ఘనవంటి। వేతికి। (వ్యాపారము।మూల్యదగలపురుషునికి।) ~~విద్యా~~ విద్యాపారంగుడైన పురుషునికే। పిలుపు జెప్ప

గాని। సంకోగఘుటనవాక్యమును ~~జెప్పు~~ (వచింపుచు)గాని। పూని। అంగీకరించి।

కలసేని యుష్ట (స్వప్నమందు) నైనా। అనీతికి నీతిరహితుడైనవానికిన్ని। తుచ్ఛజాతికిన్। నీచ పురుషునికిన్ని। పతితునకున్। మలసినవానికిన్ని। విచార పరిపాకవిమూఢునకున్। విచార। ఆలోచనయొక్క। పరిపాక। పరిపక్వము అందు। విమూఢునకున్। అజ్ఞుడైనవానికిన్ని। దురుక్తికిన్। దురాలాపము లుభాషించేవానికిన్ని। కలువకున్। కుజనునికిన్ని। రోగ క్లినవానికిన్ని। దుర్భగునికి। దురహంకారము గలవానికిన్ని। గూనికి। నడుము వంగిపోయినవానికిన్ని। మద్యపానికిన్। సురాపానము చేసేవానికిన్ని। నివేదు విత్త మిత్తు ననని। మనుష్యప్రమాణ ప్రవృత్తము యున్నాదనన్న ప్రతికిన్ని। పియుప్పు జెప్పదు। రతిసంభోగమునకు

రమ్యనివేశ (పల్లవులు)। అనగా నీతిమార్గము తెలిసినవివేకముంగల పురుషునకే పిలుపువెపుననుగాని। పైనచెప్పిన దుర్గతిమొదలైనదుర్గుణాములుగలనీచజాతిపురుషులకు మనుష్యప్రమాణధనము యున్నాను పుటికిన్ని రతిసంభోగమునకు పిలుపువెప్పదని తాత్పర్యము॥

౨౨ శ్లో॥ ప్రవళభూతభుజంగజీవంతు లరూపాజీవదాష్టాయనీ
భవనద్వారాణి నటింపపోడశపజీ పర్యంతమంతంతమూ
దవయామంబున నొక్కనాడు మునుజాదన దిప్పటులగ్గాచి
నవధానంబున నింటి తోవకలహంసానూనయానంబునన్

టీక॥ ప్రవళభూతభుజంగజీవ। ప్రవళభూత। ప్రసిద్ధినొందినవైనట్టి। భుజంగ। విటపురుషులయొక్క। జీవ। ప్రాణాములు ఉగాదిగనటువంటి। అలరూపాజీవ। అవారాంగన। దాష్టాయనీభవనద్వారాణి। దాష్టారణి। పార్వతీదేవియొక్క। భవనద్వారాణి। దేవాలయమందు। షోడశపజీ పర్యంతము। రెండుజాము లవర్యంతము నటింపి। నృత్తము జేసి। అంతంత। అటుతర్వాతను। మూడవ

యామంబున। మూడో జాము అందు। ఒక్కనాడు। ఒకనాటిరాత్రి అందు। మునుజాదన్। ఎదురుగాను। దిప్పటులా। దేవిడీలు పట్టుకవచ్చేవారు। కాచి రా। వెంబడిరాగాను। అవధానంబున। జాగ్రతతోడను। ఇంటితోవ। (గృహం) మార్గమునను। కలహంసానూనయానంబునన్। కలహంస। రాజహంసయొక్క। అనూన। అధికమైన। యానంబునన్। గమనమువంటి గమనముచేతను। అనగా। రాజహంసమువంటినడుపుచేతను॥

౨౩ శ్లో॥ నడతెంచుచుతో కబడల్। పడద్రొక్కిన నెగసియెరవాపై ఫణాచే
ప్రడనేత్తు కుప్పన నవ్వి। నడవాలు కత్తాలు చూపుగ రవ్వ పెలుచన్

టీక॥ నడతెంచుచు (పాదచారిణియై) వచ్చుచున్న। తొకబడ ప్రదద్రొక్కిన। (వాలజడలు) ల హేనకట్లు (మెట్టగా) ద్రొక్కిన। ఎగసి। పైకెగసి। ఊరవాపై। (వంగు) గా చేయబడసి ఫణాము। పడగ। ఎత్తుచు। తెలిసే ఓట్టుగా। అత్తెరు ప్పన। అమార్గమందు। అచ్చోటి। అవారాంగనయొక్క। నడవాలు। పాదాగ్రములు। తాచువాము। (కోట్లసర్పము) పెలుచన్। తీక్ష్ణము గాను। కరచెన్। (కరచెను)॥

౨౪ శ్లో॥ తాలుపులకలాలాకోలాలంబులమృగింపలక్షద్వేళ
జ్వాలంబూవికతత్రుతునీలత వెూనీలవాలనేలంగూలెన్

టీక॥ తాలుపులన్। (ఊరిలాపజాలుకతలతో) దవడలయందు। లాలాకోలాంబులు। జొల్లునీళ్లు। మ్రింప। ప్రవింపగా। లక్షద్వేళజ్వాలన్। బూవి లక్ష। పొందబడినట్టి। ద్వేళ। విషముయొక్క। జ్వాలన। మంటచేత। మూవి ముర్ఛను బొంది। శతక్రతునీలత వెూనీలవాల। శతక్రతు। నీల। ఇంద్రనీలములవలెను। తమః। చీకటివలెను। నీల (కాటుక) నీలమైనట్టి। వాలా। ములుంగురులుకలిగినవారాంగన। నేలంగూలెన్। భూమి రొమిందుపడెను।

అనగా దవ్వదలయందు నొకటిలోనించి చూంగవెళ్లిరాగా. దేహమందు
పొందినసర్పవిషతాపముచేత ఆవారాంగన భూమియందు బడెనని
తాత్పర్యము॥

అట్లు విషధర విషంబునం గ్రాగి కూలిన కూతుం గని వోలకించి నిమిషంబునం
దడయక

టీక॥ అట్లు। ఆప్రకారము। విషధర విషంబునం గ్రాగి। విషధర। సర్పముయొక్క
విషంబున। గరళముచేత। గ్రాగి। తాపమును బొంది। కూలిన। నేల బడిన
కూతుం। కూతురును। కని। చూచి। వోలకించి। దుఃఖించి। నిమి
షంబునం దడయక। కనురెప్పవంచెంతసేపైనా ఆలస్యము చేయక॥

౫౭ ౫౫॥ ధనికులు గాన దాని తలిదండ్రులు జాతెలు నించి యుద్ధరా
మనముల వారి గాఁగ వెదచల్లి వసుంధర పేరు కీర్తియుం
గనిమను వారలం బరమ గారుడ మాంత్రికులం బూరిం బూరిం
గానిచను దేశవారల విసుంతలవెంతల జేరి నేర్పునన్

టీక॥ దాని తలితండ్రులు। దాని। ఆబోగముదాని యొక్క। తలిదం
డ్రులు। జననీజనకులు। ధనికులుగాన। ద్రవ్యము కల్గిన వారలుగన్ను।
జాతెలు నించి। వీరాల సంచులు। అక్షరాంచనములు। అక్ష। వరా
లున్న। రాంచనములు। సువర్ణములు। అనగా। సువర్ణమయ భూ
షణములు। ఆవారిగాగ। అధ్యం తరముతోనుండాను। వెదచల్లి।
చేతులకెంద్ది గాయుచ్చి। వసుంధర। భూమియందు పేరు। పేరున్న। కీ
ర్తి। యశస్సున్ను। కని। రాంచి। మనవారలన్। ప్రతుకు తేతూ ప్రండే।
పరమ గారుడ మాంత్రికులన్। పరమ। శ్రేష్ఠులైన। గారుడమాంత్రికులన్। గరుత్మన్మంత్రోపాస్తి చేసినవారలను।
అనగా సర్పవిషవైద్యులను। పౌరిం బూరిం గానిచను దేర। శీఘ్రముగా వెంటబె
ట్టుకొనిరాగా। వారలు। ఆసర్పవిషవైద్యులు। అక్షరసుంతలవెంతల।
అల్పకుంతలు। ఆవారాంగనల యొక్క। వెంతలు। సమీపములందు। చేరి।

పొందిన
నేర్పునన్। తమతమ నేర్చిననేర్పు చేతను॥

౫౮ ౫౬॥ సీ॥ రాటుపట్టిన కత్తివాటులు వైచి నిర్విషము నొనరించి వివిధవేనెంకడు
ఘుటపూర్ణ మంత్రపుష్కర ధారవెత్తించి గుణముగా నకరారేసి గునికె
నెంకడు। కలికంబు కనుదోయి గదియించి ప్రతికించు తైత్రా వదుఘర్ష
ణమైన తెంలగె నెంకడు। పసురునొసదినెత్తి బ్రామి ఖత్తములనిష్టుష్టు
లొందిపనికిరాకరిగెనెంకడు॥

౫౮ ౫౭॥ తే॥ కదియుబడి యున్నదౌడలకారుజైనిపి। పాయుబడజేసి దగు
పాడిపలుపనైన। యతౌషధసారములు బోసి యరువి యులావ్ర।
సేయుకుండిననెంకడు లజ్జించి పరచె॥

టీక॥ ఒకడు। ఒక వైద్యుడు। రాటుపట్టిన। పాము గరిచిన స్థలమందు। కత్తివాటు
లు వైచి। శస్త్రముచే తెగనఱకులు ఛేదించి। నిర్విషము ఒనరించి। నిర్విషమనే ఆప్రశస్తములను ప్రయో
గించెనని। ఆవారాంగన ప్రతుకరకపోయినందున। విసివేసడబాం
దెను। ఒకడు। ఒకసర్పవిషవైద్యుడు। ఘుటపూర్ణమంత్రపుష్కర ధారవెత్తించి।
ఘుట। కలశమందు। పూర్ణ। నిండింపబడిన। మంత్రపుష్కరధారలు। మంత్రోద
కధారలను। ఎత్తించి। ఆరాటుపట్టినపోయించి। గుణముగానక। విషము దిగి
ప్రతుకదమున లేనందుచేత। రోసి। అసహ్యపడి। గునికె। పరాగెత్తి పోయెను। కలికం
బు కనుదోయి గదియించి। కనుదోయి। రెండు నేత్రములయందు। కలికంబు।
చాదినపౌషధములను కదియించి। పూసి। అనగా। కన్నులయందు కలికము వేసి। ప్రతికించు
తైత్రావ। జీవింపజేసే మార్గము। దుర్ఘటమైన। ఘటించకపోయినందుచేత। ఒకడు।
ఒకవైద్యుడు। తెలగెను। జరిగెను। పసురునొసదినెత్తి బ్రామి। పసురు। ఔషధ
రసము। నెసదినెత్తి। శిరోమధ్యప్రదేశమందు। బ్రామి। పూసి। పట్టించియున్నారు। ఖత్త
ములను। వేత్రములచేతను। ఇష్టుడువోదెను। ఇష్టుష్టు। ఆపార్శ్వములయం
దు తాకించి। పనికిరాక। తన ఔషధరసము తనమంత్రము।
కార్యనిర్వాహకముగాక। ఒకడు। ఒక వైద్యుడు। అరిగెను
పోయెను। కదియుబడి యున్న దౌడలకారు జైనిపి। కదియుబడియున్న।

కద్దుకపోయిన। దాదలు। తాలుపులను। కారుజైనిపి। మదతకారు ప్రవేశింప జేసి। పొయిబడజేసి। నోరుతెరపించి। తగుపాటి పలుచనైన। తగుపాటి గుమాత్రములు। పలుచనైన। ఔషధీసారములు। శ్రేష్ఠమైన। ఔషధములను। పోసి। కడుపులోకి దించి। ఆవియు। ఆ ఔషధములు। లోపజేయుచుండి న। తమపుత్రుల తమూపకుండ నాలజ్జింబి। సిగ్గుపడి। ఒకడు। ఒకసర్పవిషపు త్తుడు। పరావారిపోయెను॥

౧౨౮ క॥ ఆప్టాటివిషచికిత్సకు। లూప్పనివద్దనములతోడ నిండెప్పరికిన్
జెప్పకవచ్చిన బొప్పులు దప్పక పోవుట యెుసలసుదతి తలిదండ్రుల్।

టీక॥ అప్పాటి। ఆప్రకారముగాను। విషచికిత్సకులు। వైద్యులు। ఆప్పుని వదనములతోడ। మొగములు చిన్నబోసుకొని। నిండె ప్పరికిన్। మరి యెవ్వరికిన్ని। చెప్పక। ఎవ్వరితోను చెప్పక। వచ్చిన మొప్పులు। తామెన్నైనవలనే। తప్పకపోవుటయు। పోగాను। అలసుదతి తలిదండ్రుల్। ఆవారాంగన జననీజనకులు॥

౧౨౯ క॥ రాంచినపుత్రి నెత్తుకొని తమ్మరబోయి శివాని వాసమం
దుంచిన మస్కరించి యుడలూరగనిట్లని విన్నవించిరో
పంచముఖప్రియా పడుచు ప్రాణము వచ్చిన మంటపంబుగ
ట్టించెద మమ్మ నిన్ను బురడింపగ లేరుగదమ్మ వేయుపుల్

టీక॥ రాంచిన। తాము గన్నట్టి। పుత్రిని। బిడ్డను। ఎత్తుకొని। వే పుల మీదికి తీసుకొని। తమ్మరబోయి। తిరుగా పోయి। శివానివా సమందుంచి। శివా। పార్వతీదేవి యొక్క। నివాసమందు। దేవాలయ మందు। ఉంచి। నిలిపి। నమస్కరించి। దండము పెట్టి। అడలూరగ। అదలు। దుఃఖము। ఊరగ। విస్తరించగ। ఇట్లని విన్నవించిరి। ఈప్ర కారముగా ప్రార్థనచేసిరి। అనగా। విజ్ఞాపనచేసుకొనిరి। ఓ పంచము

ఖప్రియా। పంచముఖ। సాంబశివునికి। ప్రియా। ఇష్టురాలైన ఓ పార్వ తీ। ఈపడుచు ప్రాణము వచ్చిన। ఈపడుచు। ఈకన్యకయొక్క। ప్రాణము వచ్చినన్। పునర్జీవితురాలైనట్టు ఆయెనా। మంటపంబుగట్టిం చెదమమ్మ। మంటపంబు। తిరునాళ్ల మంటపము। కట్టించెదము। నిశ్చయి దము। నిన్ను బురడింపగలేరుగదమ్మ వేయుపుల్। వేయుపుల్। ఇతరదేవ తలు। నిన్ను బురడింపగలేరుగదమ్మా। నీతోసమానముగా నేర్పరులు కారు తల్లీ। అనగా। ఆవారాంగనతల్లిదండ్రులు పుత్రికావాత్సల్యముచే తమ ఆవారాంగననుచేతులమీదికెత్తుకొని తిరిగిపోయి పార్వతీ దేవాలయమందుంచి ఆపార్వతీదేవికి నమస్కారముచేసి దుఃఖి తులై విజ్ఞాపనముచేసిరి। ఏమనగా ఓ పార్వతీ ఈకన్యకను బ్రతికిం చుకొనిన్నదిబ్రతికినట్టాయెనా నీకు మంటపము కట్టించెదము నిను విన్ని నీతో యేదేవతలు సమానముకారని విజ్ఞాపనచేసిరని తాత్ప ర్యము॥

౧౩౦ క॥ తరువుగదమ్మ మామనివితావరపాదయుగంబు దేవతా
తరువుగదమ్మ యీపడుచు దక్కకపోయిన కన్నమారును
తరువుగదమ్మ నీమరుపుదానికినిట్టి యుపద్రవచ్చుట
న్నెరువుగదమ్మ మమ్మిదరిజేరుపుమమ్మ త్రిలోకమాత్రా

టీక॥ మామనవి। మావిజ్ఞాపనము। తరువుగదమ్మ। ఫురతోడ కూడిన గదాతల్లీ తావకపాదయుగంబు। తావక। నీసంబంధమైన। పాదయు గంబు। చరణద్వంద్వము। దేవతాతరువు గదాతల్లీ। కల్పవృక్షము గదాతల్లీ ఈపడుచు। ఈకన్యక। దక్కకపోయిన। బ్రతుకకపోయినట్లాయెనా। కన్నమారు। ఈపడుచును కనినమారు। ఈతరువుగదమ్మ। బ్రతుకుట వేదు గదాతల్లీ నీమరుపుదానికి। నీమరుపు దానికి। ఉజాచ్చినదానికి।

ఇష్టించుచున్న। ఈసర్వదుష్టరూపమైన కష్టము। నన్ను ఓ తల్లి ప్రకటమ్ము। ప్రా
(దాతల్లీ।)
ట। రావద్దము। ఆ పైకి ప్రకటమ్ము। అప్పుడు మునుగు దమ్ము దరిజేరు ప్రమ
మ్ము। నమ్ము। ఇడొంది నులమైన నీపాదములనమ్మిన నమ్ము। దరిజేరు నీ నమ్మ
కడతేర్పు మమ్ము। త్రిలోకమాతృకా। మూడులోకములను తల్లివైన నా
ఓ పార్వతీ। అనగా॥ ఆ చిన్నదాని తల్లిదండ్రులు మనవి చేసుకొనుచు
న్నారంటే॥ ఓ త్రిలోకమాతృక ఓ పార్వతీదేవి మా విజ్ఞాపనము ప్రక
టించి మాదినవి అనగా ప్రాణసంరక్షణార్థమై అని నీపాదము లేకళ్ళ
ప్రద్ధమనగా॥ సర్వబాహ్యార్థములను యిచ్చేటి వనిన్ని యాచిన్నది॥
బ్రతుకకపోయినట్టయైనా మేము జీవించము అని నిన్నే శరణుజొచ్చి
దిన యాపదను మకు సర్వదుష్టమైన యీ అవస్థ వచ్చుట చిత్రమనగా॥
(యూ) యీ త్రివష్టరా రాదని నీవు మమ్ము కడతేర్పుడని నిన్ను నమ్మినాము అని తా
త్పర్యము॥

౩౧ క॥ అని (నిత) సువేడి వాడి నెగులార్చ వారక యేడ్చు వారలన్
గని గిరిజాత జాతసుముఖత్వము నంగజకంటి జూచి జూ
చిన పుడె మిజ్ఞప్పాల లేడియు నిర్విష యూనియు నిద్ర మే
ల్కనిన విధంబు నం దెలిసి కౌతుక సంపద దెల్పె నాప్తులన్

టీక॥ అని। ఈప్రకారము గాచి। తనువేడి। తన్ను ప్రార్థించి। వాడి నెగులా
ర్చక। వాడి। తీక్ష్ణమైన పుంటి। నెగులార్చ। నెగులు। మనోదుఃఖరూప
మైన వికారము। ఆర్చక। శాంతి బొందక। వారక। ఆవిచ్ఛిన్నముగా నను।
ఏడ్చు। దుఃఖించుచూ ప్రుండె। వారలం గని। వారాంగన తల్లిదండ్రులను
జూచి। గిరిజాత। పార్వతీదేవి। జాతసుముఖత్వమునన్। జాత। పుట్టిన
పుంటి। సుముఖత్వమునన్। ప్రసన్నత్వము తోడను। కడకంటి చూడ్కిన్।
కటాక్షవీక్షణాముచేత। చూచిన నపుడే మిజ్ఞప్పు చూచినప్పుడు ~~నము నెనినప్పుడు~~

ఆ పార్వతీదేవి కటాక్షించిన సమయమందు। ఏమిజ్ఞప్ప। ఏమని జ్ఞప్పవల (పలక)
కనది। వెలవేడియు। ఆవారాంగన। నిర్విష యూనియు। సర్వవిషము పో
యిన పుంటిదై కొంచున్న। నిద్ర మేల్కనిన విధంబునన్। ~~నిద్ర~~ (సుప్తివదిలి) మేల్కొనినదాని
వలెనే తెలిసి। తన్ను॥ తనవారలను తెలిసి। కౌతుక సంపద। సంతోష
సంపత్తి చేత। ఆప్తులన్। మిత్రజనులను। తెల్పె। ప్రసంగచేసెను।
అనగా॥ ఈ పార్వతీదేవి॥ తన్ను ప్రార్థించిన॥ ఆవారాంగన తల్లిదండ్రు
ల దుఃఖము నివారణము చేయుటకుగా ప్రసాదదృష్టిచేత కటాక్షిం
చినమాత్రముచేతనే ఆవారాంగన సర్వవిషము పోయిన పుంటి
దై నిద్ర మేల్కొనినట్టుగా లేచి బ్రతికినదై (తన) ఆప్త జనములను సం
తోషపెట్టెను। అనగా ఆ పార్వతీదేవి మహత్వము యేమి చెప్పవలె
నని తాత్పర్యము॥

౩౨ క॥ దేవీ వరమహిమ పునర్జీవితయగు పుత్రి గొనుచు గృహమున
కానందావేశ వెలజ నిరా। జీవేక్షణా కిదినవ్రము స్పృశ్యాళింపుచుటరున్॥

టీక॥ దేవీ వరమహిమ పునర్జీవితయగు పుత్రి గొనుచు। ~~దేవి। పార్వతి~~
~~దేవి~~ వరమహిమ। (పార్వతీదేవి అనుగ్రహ) మహాత్మ్యముచేత। పునర్జీవితయగు। తిరిగి బ్రతికిన
పుంటి। పుత్రి। తమ బిడ్డను। కొనుచు। వెంటబెట్టుకొని। గృహమునకు। తమ
యింటికి। ఆనందావేశ వెలజని। ఆనందావేశ। సంతోషాతిశయముచేత।
(లీలన్) విలాసముచేతను। గృహమునకు పోయి। రాజీవేక్షణా కిదినంబులు
(అనగా కమలములవంటికన్నులుగల)
చెల్లించుచుండిరి। రాజీవేక్షణాకున్। తమ పడుచు కొరకు। ఇదిని। ప్రార్థించిన నైవే
(ద్యము) ~~స్త్రీ~~ చెల్లించుచుండిరి। ~~చూ~~ప్పించుచుండిరి॥

౩౩ క॥ అల్లన త్తర దంపతుల తలపుతుల। పవనజుం గప్పాన (గృహ) గృహస్థా
తమున నమా నవ నిజంబులు దెప్పించి రందు లోన। స్థూలతరకేళిమున
నెంక్క దూలమున రు॥

టీక॥ అల్లన త్తర దంపతులు। ఆవారాంగన తల్లిదండ్రులు। అతులమ

తులు. ఆతులు. అసమానములైన. మతులు. సద్బుద్ధులచేతనుగా పవనఖం
ఘావఘగృహ గహ్వరప్రాంతమునకు. పవనఖంఘాష. సాంబశివునికి. గృహా.
భార్యయైన పార్వతియొక్క. గృహప్రాంతమున కర్గ్ని దేవాలయసమీప
మునకు. ఆవనిజంబులు. వృక్షములను. తెప్పించిరి. తెప్పించిరి. అందులో
ను. ఆతెప్పించిన వృక్షములగుండు. స్థూలతరములగు. చుక్కలు లాపగలిగి
నట్టివంటి. కీలములగు. మేకు కలిగినట్టివంటి. కొన్ని దూలములు ముగు
గాన ఏకదారున్నైవున్నను.
~~కదూలములు ప్రకాశించుచు~~ను. అనగా. ఆవారాంగన తల్లిదండ్రు
లు. పార్వతీదేవి దేవాలయసమీపమున ఆదేవినంబకైన్ని దూ
లములు తెప్పించిరి. ఆదూలాలు వడ్లవాండ్లచేత చక్కచేయించొప్పు
డు. రంపాలతోనైకదూలము కోసేటప్పుడు తెగుళ్లకెంకర్ర యొక
మేకు వుంచబడిన యొకదూలము ప్రకాశించుచూవుండెననితాత్పర్యము॥

౧౩౮ ౬౪॥ అనగ్నరోపకంఠవనితావనిజాతలతాచరస్వహో
వానరయూథము ద్దవిడి వచ్చి యొనాని నాడవారణ
స్థానటనంబాన ప్రకటసంబున నంబెకరోతి యుంతనా
హొనవలాఘవంబున క్రాంతవశంబున దూలమెక్కెంచుచున్

టీక॥ అనగకోపకంఠవనితావనిజాతలతాచరస్వహో వానరయూ
థము. అనగకోపకంఠ. అపట్టణాసమీపమందుండే. వనితా
జన్మమందరి. అవనిజాత. వృక్షములయొక్క. లతా. శాఖలయం
దు. ఆచరత్. సంచరించుచుండే టువంటి. సుహా. అధికమైన
టువంటి. వానరయూథము. కోతులగుంపు. ఉద్దవిడి. శీఘ్రముగా.
వచ్చి. ప్రవేశించి. ఒకానొకనాడు. ఒకానొకదివసమందు. ఆవారణ
స్థానటనంబొనర్చు. అవారణా. అనర్గళమైన. ఇచ్ఛా. వాంఛచేతను.
నటనంబానర్చు. క్రీడసల్పుగా. రభసంబున. తీవ్రముగాను. అంబె

కరోతి. అందు. ఆవానరగుంపులో వున్నట్టువంటి. ఒకరోతి. ఒక
వానరము. అంతట. ఆటుతర్వాతను. అహో. ఆశ్చర్యము. నవలాఘ
వంబున. నవ. నూతనమైన. లాఘవంబున. లఘుపుచేతను. అనగా.
చిగురు టపేతను. క్రాంతవశంబున. ~~క్రాంతవశ~~. ముమునికి స్వాభావికమైన ~~చపలత~~
టచేతను. దూలమెక్కుచున్. దూలము. కీలము కలిగిన దారువం ~~దుర్గాలమం~~
రంపపుకోతతోమెకుచెక్కివుండేదూలమువిూదికి
దుముకుచున్. ఆరోహించుచున్నప్పు. అనగా. ఆపట్టణాసమీపమం
దుపుండే వనములో గలిగిన వృక్షములయొక్క కొమ్మలయందు
సంచరించేటి కోతులగుంపు వడిగా ఒకానొకదివసమందు అక్క
డికి వచ్చి గుమిగూడగా. ఆకోతులగుంపులో కొండెడొకకోతి మహదా
శ్చర్యముగాను యెగుల్లాడుతూ దైవవశముచేత ఆదేవాలయ
ముదగ్గర వుండే కీలముగల దూలముమీదికి లంఘించెననితాత్ప
ర్యము॥

౧౩౯ ౬౫॥ క॥ వాలంబిల్లారప్పుచు నిరు. గ్రేలంబిగియార బట్టి కీలము వడిను.
సల్లాలింపని కికిలని యెంచ్. ప్రీలిన యుద్దారు వృద్ధవిడిముష్క
ముల్.

టీక॥ వాలంబిల్లారప్పుచు. వాలంబు. తోకను. అల్లారప్పుచు. అల్లాడిం
చుచున్నప్పు. అనగా చలింపచేస్తున్నప్పు. ఇరుగ్రేలన్ రెండుచేతులను. బిగి
యారంబట్టి. దృఢముగాపట్టుకొని. ~~బిగబట్టి~~. కీలము. రంపాలతోనెంతకోసిన దా
కొసమున దూలమందు బిగియించిన మేకును. వడిన్. వేగముగాను.
ఉల్లాలింప. పైకెత్తి ~~పెరకగా~~. పెరకగా. ప్రీలిన. రంపాలచేత కోయబడిన
టువంటి. ఆద్దారువు. ఆదూలమందు. ఉద్దవిడి. శీఘ్రముగాను.
ముష్కములున్. కోతి వట్టలు. ఇరికికొనిరెంచ్. ఇరుక్కొనెనప్పు. ఆవూలపు రెండుచీలికలసందున ఇరుక్కొనగా
గా. రంపాలచేతకోయబడిన దూలముసందున ఆకోతి వృష
ణ

ము లు తను లున్నాయనని తాత్పర్యము॥

౧౩౬ ౬౦॥ ఇరికిన విప్రతాస్యంబై । యొరలుం బారలుకవడంకు నులుకు వలంతుర్

పరలుం బడుతే వుంగపి । యురిదగిన పులుగు బోలె నుడుగని యలతర్

టీక॥ ఇరికిన । అపూలక [illegible] సందున వట్టులు [illegible] కానగా । వివృతాస్యంబై । నోరు తెరువుచున్నదై । కపి । వానరము । [illegible] విలపించుచు । పెరలుక ఇట్టట్టు [illegible] వడంకు । కంపించుచు । [illegible] ఆనగా ప్రతిక్షిపడును । తలంతుర్ । భయపడును । పరలుక । అట్టిట్టు [illegible] కంకణు [illegible] పైనెగసును । ఉరిదగిన పులుగు । ఉరి । ఉచ్చులం [illegible] తగిలిన [illegible] పులుగు బోలె । పక్షివలెనే । ఉడుగని । తప్పువబడని । అలతర్ । బడలికచేతను । అనగా పూలకుం దు వ్రేష్టనాము ఇరికికొనగా నోరుతెరుచునున్నదై వానరము । [illegible] ఉరిలో చిక్కిన పక్షివలెనే విలపించుచు ఇట్టట్టు పొర్లుచున్నా । ఉక్కిరిపడుచున్న భయపడుచున్న అట్టిట్టు తిరుగుచున్న అతిశయమైన బడలికచేత కింద పడుతూ లేస్తూ ఉండెనని తాత్పర్యము॥

౧౩౭ ౬౧॥ ప్లవగంబట్లలమరి పే నవశంబగుట యుత్ప్రీజంబెనసుపులమూ

ర్ఛవహేరత్రియడెవి యని యవివేకింజేటు బొందదాంతెరవైనర్

టీక॥ ప్లవగంబు । వానరము । అట్లు । ఆప్రకారముగ । అలమరి । బడలికొజెందె । పే నవశంబగుట । పే ను । దేహము । అవశంబగుట యు । పరాధీనత [illegible] పల్లనం [illegible] । అసుపులమూ । ప్రాణములను । త్రీజంబెనసు । విడిచెను । [illegible] । ఉభవహేరత్రి యు । ఉభతన కుతగిన ఫలం । వ్యవహేరత్రి యు । వ్యాపారభ్రష్ట ము నుంతెలి యని । ఎరుగన ఫలం । అవివేకి [illegible] నెనిబాత్తు । ఎంతైనా

పాటి । ప్రీత [illegible] మందారపాదప । కల్పవృక్షమువంటివాడను ।

ప్రతిమూగు సమానుడవైన హరిహరనాథ యని అర్థము॥

౬౨॥ త్రిపురహరవరత్ర [illegible] నిపుణతర విహారా నిత్య సంతోష పూరా

జపకరణ [illegible] ముక్తా [illegible] త్రిపదుతను విలాసా దివ్యధామైక వాసా

టీక॥ త్రిపురహరవర [illegible] విహారా । త్రిపురహరవర [illegible]

[illegible]

[illegible] నిపుణతరవిహారా । అనగా హరిహరుడైన సాధనసా [illegible]

[illegible] త్రిపురరాక్షస సంహారము [illegible]

[illegible] నిత్యసంతోషపూరా । నిత్య । ఎల్లప్పుడును సంతో

[illegible] జపకరణ [illegible] । జపకరణ ।

[illegible]

[illegible]

[illegible] ముక్తా [illegible]

ముక్త । [illegible]

త్రిపదు తను విలాసా । త్రి । [illegible] రుద్రరూపములైన [illegible]

[illegible] దివ్యధా

[illegible]

[illegible]

[illegible] హరిహరనాథా యని । [illegible]

[illegible] యని తాత్పర్యము॥

[illegible]

౬౩॥ గద్య॥ ఇది శ్రీవెంకటనాథ కరుణాలబ్ధ సరస సాహిత్య నిత్యకవితా విలాస

సకల సుకవి ప్రశంసాపాత్ర [illegible] రాజకుల [illegible] పవిత్ర

[illegible]

౬౪ [illegible] రాజకుమార [illegible] ప్రబంధ [illegible] భోజ [illegible]

మధుర [illegible] వెంకటనాథ ప్రణీతంబైన పంచతంత్రంబును

[illegible] సంపూర్ణము॥ [illegible]

విష్ణువు। కపాలమాలికలు గలవాడు యీశ్వరుడు గనుకనే। మెరుపులతోగూడుకు
న్నమేఘమువంటి శరీరము వంటి శరీరము గలవాడు విష్ణువు। నక్షత్రములతోగూ
డుకున్న శరన్మేఘమువంటి శరీరము గలవాడు యీశ్వరుడు। తదుభయస్వరూప
డు హరిహరనాథుడని భావము। విజ్ఞేయు। చిత్। బుద్ధిమేతను। జ్ఞేయు। తెలియదగినవా
డు। ష్ణాత మోహాన్వితికర్త్రు రాము। ష్ణాత। ఆరుమతములవారికిన్ని। మోహ।
అవిద్య యొక్క। ఆవృతి। కప్పుటను। కర్త్రు। చేసేటందుకు। రాము। శౌరిగె గలవాడు। హార
బలునియందు। అగా
రామస్త్రీము। హాత। ఇష్టమైనష్ణువంటి। రామ। బలరాముని యందు। ప్రేమ। ప్రియ
దాశరథియందు। అగా
త్వము గలవాడని విష్ణుపర్యాయము। హాత। ఇష్టమైనష్ణువంటి। రామ। దశరథ
రాముని యందు। ప్రేమ। ప్రియత్వము గలవాడని యీశ్వరపర్యాయము। గౌ
పాంగనా శతమాలాకరఖావురాని లవలాంచత్పాలలీలాలలా। గోపాం
గనా। గోపికల యొక్క। శత। నూరిచేత। నూచే యుబడిన ష్ణువంటి। మాలాకర। సువ
ప్రకీర్ణకములవల్లనైన। అగా
ర్ణమయమైన। చామర। వింజామరల వల్లనైన। అనిల। వాయువుచే। తనుచల
కదలుచున్న
~~చలించు~~ చేష్టువంటిన్ని। అంచత్। ఒప్పుచున్నష్ణువంటి। ఫాల। నెనసటియందది। లోలా
లనా। మంగురులు గలవాడా యని విష్ణుపర్యాయము। గౌపాంగనా। దేవతా
స్త్రీలయొక్క। శత। నూరిచేత వేయబడిన వింజామరలగాలిచేత చలిస్తున్న జడలు
గలవాడు యీశ్వరుడని తాత్పర్యము। తదుభయాత్మకుడైన హరిహరనాథా
యని ధ్యానరూపమైన సంబుద్ధి॥

౬౪॥ శ్లో॥ హాటకమణినూపురన్యక్కృత రోచికలాపాస్తచరణరుచిరాగ్నిశిఖా
పాటలభసితపల్లవ। పాటలమందారపాదపప్రతిమానా

టీక॥ హాటకమణినూపురన్యక్కృత రోచికలాపాస్తచరణా। హాటక। సువర్ణమయ
మైనష్ణువంటిన్ని। మణి। రత్నఖచితమైనష్ణువంటిన్ని। నూపుర। కాలియందెలున్ను।
న్యక్కృత। త్రిస్కృతపాలములున్ను। అనేటి। కలాప। భూషణములచేత। అస్త్ర। పొంద
బడ్డష్ణువంటి చరణా। పాదములుగల। హా। హాటకమణినూపుర యుక్తమైన
పాదములు గలవాడు విష్ణువనిన్ని త్రిస్కృతపాలయుక్తమైన పాదములుగలవాడీశ
శ్వరుడని అర్థము। రుచిరాగ్నిశిఖా పాటలభసితపల్లవపాటలమందారపాద
పప్రతిమానా। రుచిర। ప్రకాశమానమైన। అగ్నిశిఖా పాటల। కుంకుమగంధము
న్ను। భసిత। విభూతి యున్ను గలవాడు గనుకనే। పల్లవ। చిగురుటాకులతోడను

ఎక్కడనైనానేమిటు బాందదా। కడు జైం దదా। పొందనే పొందుదని
తాత్పర్యము॥

౬౫॥ హరిభుక్తశేషతరసం। బిరుప్రరకుం గలదు చాలు నిప్పాటప్రహ్లా
పరచింతవేటికనవిని। గురుమాయాశాలిదమనకుండిట్లనియెన్

టీక॥ హరిభుక్తశేషతరసంబు। హరి। సింహమైన పింగళకుని చేత।
భుక్తం। భక్షింపబడినదై। శేష। మిగినష్ణువంటి। తరసంబు। మాంస
ము। ఇరుప్రరకున్। మనయిద్దరికిన్ని। కలదు। కవిగినయున్నది। చాలు॥ ఉన్।
సంపూర్ణములగును।
~~ఈమాంసమే చాలున్నది~~। ఇప్పుడు। ఈప్రకారము। వృధా। వ్యర్థముగా
ను। పరచింతవేటికి। పర। ఇతరుల విషయమైన। చింతవేటికి। త
తెలుపుకొలు
లపుతేద్గికి। అనగా। ఇతరవిచారము వేటికి। అనుచు। ఇట్లూరకుండు
మందలించగా। విని। ఈమాటలు విని। ఆలకించి గురుమాయాశాలిదమనకుం
డిట్లనియెన్॥ గురు। అధికమైనష్ణువంటి। మాయా। కపటోపా
యములచేత। శాలి। ఒప్పుచున్నష్ణువంటి। దమనకుండు। దమనకుడనేవాడు। ఇట్లనియెన్। కరటకునితో ఈప్రకారము గ మంద
లించెను॥

౬౬॥ తనవారిఁ బ్రోచుటకు నెంచుని వారి వధించిప్రోచుటకు గానృపులన్
బనిబడిగొలుచుటలే కేప్పని కొందిబి బుద్ధైనన్నవస్త్రంబులకున్।

టీక॥ తనవారిఁ బ్రోచుటకు। తనకు హితులైనవారిని రక్షించుటకు। ఒంట
నివారి వధించిప్రోచుటకుగా। తనకుగాని వారిని సంహరము చేసేటం
దుకే కదా। నృపులన్ బనిబడి కొలుచుట। నృపులన్। రాజులను। పనిబడి।
ప్రయత్నముగా/కొలుచుట। సేవించుటయు। లేక। ఆలాగు కాక
పోతె। ఎవ్వనికి। ఏజనునికి। అన్నవస్త్రంబులకున్ అశనాచ్ఛాదన
ములకు। ఒందిలిబుద్ధై। ఒందిలి। తక్కువకావడము। ప్రుద్ధై। సంభవించెను।

అనగా। అశనాచ్ఛాదనములకు తక్కువలేదు॥ లోకములోను నెక్కైనా
రాజులను సేవించేది తనకు అప్రియమైనవారిని పోషించే ఉండుటకు తన
కున్నానివారిని సంహరించే టందుకే కాక అల్పకాలక పోతేను మొక్కనికి అ
న్నవస్త్రములకు తక్కువబడి కాల్పుట కాదని భావము॥

౧౨౦ శ్లో॥ అతివిరసతృణసత్వకుణపాదికపారణసారమేయమూ
ర్జితజఠరాగ్నిశాంతి మొనరించును మనుష్యకృత్యసంకుల
స్థితి వెగడొందివీయుర్ వెదరిసింహము మత్తకరీంద్రము జింపుచో
నతులబలానురూపఫలకాంక్షులు గాదర నెట్టివారలున్

టీక॥ సారమేయము। శునకము। అనగా కుక్క। అతివిరసతృణ
కుణపాదికపారణ్యా। అతివిరసతృ। మిక్కిలి రుచిలేనిదిసువంటి।
సత్వ। జంతువులయొక్క। కుణపాదిక। శవములు మొదలైనవాటి
యొక్క। పారణ। భక్షణచేత। ఊర్జితజఠరాగ్ని। ఊర్జిత। విస్తరించిన
సువంటి। జఠరాగ్ని। క్షుత్తు [illegible]। అనగా ఆకలి। శాంతి మొనరియు।
చల్లార్చును। మనుష్యకృత్యసంకులస్థితి వెగడొంది వీయు వెద [illegible]
[illegible] సింహము। మత్తకరీంద్రము। విస్తారమైన
కృత్య। కష్టము తోడను। సంకుల। కూడుకున్నదసువంటి। స్థితి। మర్యాద
కలిగినసువంటిదై। వెగడొంది। నిష్ప్రేషితమై। అనగా చేష్టారహితమైన
దై। వెదకి। వెతుకులాడి। మత్తకరీంద్ర। మదించిన యేనుగనే। భు జింపుచో
। భక్షించును। ఈ గతుల। ఈ ప్రకారములుగాను। ధర [illegible] మిడుండు।
ఎట్టివారలున్। ఎటువంటివారలున్ను। అనగా। బలహీనులైనా కాని బల
వంతులైనా కాని అనే అర్థము। బలానురూపఫలకాంక్షులుగా। బల। తమ
సత్వ
బల్మినకు। అనురూప। తగినసువంటి। ఫల। లాభములందు మీ।
కాంక్షులు గా। వాంఛగలవారలు [illegible] దా। అనగా। శునకము సృష్టి
భూతములైనవిను గలయొక్క భక్షణచేత తన జఠరాగ్ని నిశాంతి

బొందించును। సింహమైతేను। తాను విస్తారమైన జఠరాగ్ని యొక్క
కష్టము తెలియకుండా నిశ్చేష్టరహితమైనసువంటి। బహువిధ
ములుగా అడ్డదిడ్డముగా వెదకి మదించిన యేనుగనే భక్షించును। ఇదే
ప్రకారము లోకమందు ఎవరైనా నేమి తమ తమ బలానకున్ను తమ
తమ ఆకారముసకున్ను తగిన ఫలములనే అపేక్షింతురని తాత్ప
ర్యము॥

౧౨౧ శ్లో॥ అనుగతియుంగళ దీపలనవక్త్రపదప్రణామంబు వాలచా
లనమును భుక్తశేషకబళప్రదు గూర్చి మొనర్చు వేంపి యొ
య్యన బుధసాంత్వనోక్తి శతకాయుతసంఖ్యల గానిభుక్తి కిం
దనకర మీడు కుంజరవతంసము నెట్టిసనెట్టికేలరున్

టీక॥ ~~అనుగతియుంగళదీపలనవక్త్రపదప్రణామము~~। ఏపి। కుక్క। భుక్తశేష
కబళప్రదు గూర్చి। భుక్త। తనచేత భక్షింపబడిన అన్నములో। శేష। మిగిలిన
సువంటి। కబళ। కబళములను। ప్రదు గూర్చి। ఇచ్చేవాని గూర్చి। అనగా। ఎవ
డైనా నేమి తాను భక్షించే యుండా మిగిలిన యొంగిలి కూడి కబళములను యి
చ్చేవాని గూర్చి అనే అర్థము॥ అనుగతి యుంగళ దీపలనము నిచ్చేపురు
షుని గూర్చి వెంటపోవడమున్ను। కదీపలనము। నడుమును కదలించడము
న్ను। ఆ వక్త్రపదప్రణాముంబు। వక్త్రపద। ముందరి కాళ్ళయొక్క। ప్రణాముంబు।
పైకి పరింపచేయడమున్ను। వాలచాలనమును। తోకను ఆల్లాడించ
డమున్ను। ఒయ్యన। మెల్లగా। ఒనర్చు। చేసును। కుంజరవతంసము। గజ
శ్రేష్ఠమైతేను। బుధసాంత్వనోక్తిశతకాయుతసంఖ్యలగాని। బుధ। గజ
శిక్షాలక్షణములు తెలిసిన మావంతుని యొక్క। సాంత్వనోక్తి। హితపూర్వ
కమైన వాక్యములయొక్క। శతకాయుతసంఖ్యలగాని। అనేక లక్షలకొలది
చెప్పితేనే గాని। భుక్తికిన్। తన ఆహారమునకు। తనకరమీడు। తన। తనయొ

క్షీరకము, తొండమును, ఈదు, ఇయ్యదు, అనగా ఏనుగ, మహావంతుని మొ
క్క అనేక లక్షల కెంలబి మైన హితోక్తులచేత ఆహారమునకు, బలాత్కా
రముగాను, ఎట్టికేలకున్, బహుకాలమునకుగాని తనతొండమునను ఆ
హారమునకు అందియ్యదని అర్థము॥ శునకమైతేను తనంతటనే ఆకలి
గొను యుష్ప్రవాని దగ్గిరికి పోయి వాడుకబళము పెట్టేవఱకు బహువిధ
ములతనయుంగవికారమునుచేసునని తాత్పర్యము॥

శ్లో॥ తను లోకులు ఖ్యాతింపగ, మనగలిగిన మనికి నిమిషమాత్రమే చాలున్
తనవిసనంప్రత్తాన్నము, దినియురారంగా కిన్నితుకదే వెయ్యేడుల్

టీక॥ లోకులు, జనములు, తనను, తన్ను, అభినుతింపగ, స్తోత్రము చేయగా
మనగలిగిన, జీవించుట గలిగియుండు అది పురుషునకు యొక్క, మనికి, జీవించడము,
నిమిషమాత్రమే, కనురెప్ప వేసే మాత్రమైన కాలమే, చాలున్, సంపూర్ణము,
తనవిసనన్, తృప్తి అయ్యేటట్టుగాను ప్రేతాన్నము, చచ్చినవారి కొఱకుని
పెట్టే మెతుకులను, తిని, భక్షించి, కాకి, కాకము, వారయుస
ము, వెయ్యేడుల్, సహస్ర సంవత్సరములు, బ్రతుకదే, జీవించదా, అన
నగా బ్రతుకును అనే అర్థము, లోకముందు ప్రఖ్యాతముగలిగిన పురుషుడు
సకలజనులు తన్ను స్తోత్రము చేయగా జీవించే బ్రతుకు నిమేషమైనా
చాలును వాయసము పిండాకూళ్లు దిని అనేక సంవత్సరములు బ్రతుకు
ను అట్లాబ్రతుకుట వ్యర్థమని తాత్పర్యము॥

శ్లో॥ ఘనవిద్యావిక్రమజం, బునఘుండై కుడుచుటనెప్పదతని దివో భో
జనము పశుశిశు ఖురశంబుల్, దినుకాకేయుకముదానిదింయుగుడుం

టీక॥ ఘనవిద్యావిక్రమజంబు, ఘన, అధికములైన, విద్యా, శాస్త్రములు మొదలైన
శాస్త్ర వల్లనుంబున్ని, విక్రమజంబు, బాహుపరాక్రమము వల్ల పుట్టినపు
వంటి, భోజనమును, అన్నమును, అనఘుండై, నిర్మలుడై, ఎవ్వడు, ఏర

స్తకరము. తొండములను. ఈదు. ఇయ్యదు. అనగా ఏనుగ. మహావంతుని చెయి
క్తి అనేక లక్షల కొలది యైన హితోపాయము లచేత ఆహారమునకు. బలాత్కా
రముగాను. ఎట్టకేలకున్. బహుకాలమునకు గాని తన తొండమును ఆ
హారమునకు అందియ్యదని అర్థము॥ శునకమైతేను తనంతటనే ఆకలి
గొని యిచ్చువాని దగ్గిరికి పోయి వాడు కబళము పెట్టెటకు బహువిధ
ముల తన యంగవికారములను చేసునని తాత్పర్యము॥

౧౭౨ శ్లో॥ తను లోకు లభినుతింపగ, మనగలిగిన మనికి నిమిషమాత్రమే చాలున్
తనవిసనం ప్రేతాన్నము, దిని యును కాకంబు బ్రతుకదే యేఁడుల్

టీక॥ లోకులు. జనములు. తను. తన్ను. అభినుతింపగ. స్తోత్రము చేయగా
మనగలిగిన. జీవించుట గలిగియుండు. డే పురుషునియొక్క. మనికి. జీవించడము.
నిమిషమాత్రమే. కనురెప్ప వేసే మాత్రమైన కాలమే. చాలున్. సంపూర్ణము.
తనవిసనన్. తృప్తి అయ్యేటట్టుగాను. ప్రేతాన్నము. చచ్చినవానికి పెట్టే
మొగిర అన్నమును. తిని. భక్షించి. కాకున్. కాకము. కాకి. వాయస
ము. నే యేఁడుల్. సహస్ర సంవత్సరములు. బ్రతుకదే. జీవించదా. అన
నగా బ్రతుకును అనే అర్థము. లోకమందు ఉత్తములైన పురుషుడు
సకలజనులు తన్ను స్తోత్రము చేయగా జీవించే బ్రతుకు నిమేషమైనా
చాలును వాయసము పిండాకూళ్లు దిని అనేకసంవత్సరములు బ్రతుకు
ను అట్లాబ్రతుకుట వృథయని తాత్పర్యము॥

౧౭౩ శ్లో॥ ఘనవిద్యావిత్తమజం, బునఘుండై కుడుచునె పొ దతని దివోభో
జనములు పశుంశిశుకుబుకుంబుల్, దినుకాతేయు కముదాని దింయు గుడుం

టీక॥ ఘనవిద్యావిత్తమజంబు. ఘన. అధికములైన. విద్యా. శాస్త్రములు మొదలైన పగునే॥
వాల్ల విద్యల వల్లనుం బుట్టి. విత్తమజంబు. బాహుపరాక్రమము వల్ల పుట్టిన ధన
వంటి. భోజనమును. అన్నమును. అనఘుండై. నిర్మలుడై. ఎవ్వడు. ఏరు

౧౭౪ ౨౪॥ ...ప్రకరణము. ...

రుషుడైనానే మిరుడుచునో॥ ~~అనుభవించుచునో। అనభ~~ భుజించుచునో। ఆతని

దిబో। ఆపురుషునిచే బోస్రా। బోజనముఁ భుజించడము। పశుశిశుఖురం

(అశ్వులుమొదలుగాగలవాటియొక్క)

బులా। పశు ~~పశువుల యొక్క~~ శిశు। పక్షిదూడలయొక్క। ఖురంబులా।

~~పశు~~। శిష్టైలను। నావేయుకవు। రుక్ష। తిను। భక్షించును। దానిది యు।

ఆరుక్షదిన్ని। నుడుపగునే। భుజించడమానా। అనగా। విద్యాపరాత్ర్రము

మువల్లజీవింపు ఓ యేంగూ అదిమెుష్టజీవనమునిన్ని రుక్ష ప్రతికే ప్రతురునవ

మనిన్ని తాత్పర్యము॥ పశుశబ్దముచేత వేంకలుమొదలగు నశ్వ ~~ఆది~~ ంపుఖడుబుద్ది

౨౪॥ అల్పమున నిండు శశపద, మల్పమున నిండు మహాఘకాంజలి కురుపెం

సల్పమున నిండు కుపురుషు, డల్పమున సంపూర్ణుడగు మహాత్ముడుగా (మిర్జ)॥

టీక॥ అల్ప(ము)మున నిండు శశపద ~~మల్పమ~~। శశపదము। శశ। కుందేటియొక్క।

పదము। అడుగు। అల్పమునన్ స్వల్పపదార్థముచేతనే। నిండు। సంపూర్ణము

ను। మహాఘకాంజలి। మహాఘక। ఎలికయొక్క। అంజలి। దోసిలి। అల్పమున।

కాంచముచేతనే। నిండు। సంపూర్ణము ను। కురుపెంచు। కురు। కెంచ

మైన। పెంచు। కుందేపెంను। అల్పమున। స్వల్పపదార్థముచేత। అనగా

ఒక ఉదకబిందుమాత్ర(ము)చేత। నిండు। సంపూర్ణము ను। కుపురుషుడు।

నీచుడైన ~~పురుషు~~ (నరు)డున్ను। అల్పమున నిండు। స్వల్పమాత్ర(ము)చేతనే (సంపూర్ణుడగున్)। ~~నిండు~~

~~పూర్ణుడగును~~। మహాత్ముడు। అధికుడైన పురుషుడు। కామిర్జ। స్వల్పమా

త్రముచేత సంపూర్ణుడు కాకపోవునుచేత। అనగా। ఈపైన జెప్పిన కుందే

టి అడుగు మొదలైన విస్వల్పమాత్ర(ము)చేతనే (యె)ట్లు సంపూర్ణమౌనో

ఆప్రకారముగా నీచుడైన పురుషుడున్ను స్వల్ప(ము)చేతనే సంపూర్ణుడౌను।

అధికుడైన పురుషుడు స్వల్పమాత్ర(ము)చేత సంపూర్ణుడు కాడని భావము॥

౨౫॥ శ్రుతిశాస్త్రప్రకరణబా। స్మృతమున యూనయువివేకరిక్తము కుక్షి

క్షితిజాగరూకమే యుకు। స్మృతిజాపుమా పురుషపశుప్రకరు పశుప్రసరుఁ

టీక॥ శ్రుతిశాస్త్ర ప్రకర బహిష్కృతము. శ్రుతి. వేదములచేత. శాస్త్ర ప్రకర. వ్యాక
రణాది శాస్త్ర సమూహములచేత. బహిష్కృతము. బాహ్యముగా చేయబడిన
పశువంటిది. అనగా. వేదశాస్త్రములు చదువని పశువంటిది. నయానయ
వివేకరహితము. న్యాయాన్యాయ విచారశూన్యమైన పశువంటిది. అనగా
పుణ్యపాపములు తెలియని పశువంటిది. కుక్షిక్షితి జాగరూకమలా కు
క్షిక్షితి. ఉదరపోషణమందు. జాగరూకము. జాగ్రత్తము కలిగిన పశువం
టి. పురుషపశువునకు. మనుజుడనే పసరమునకు. పశువునకు. కేవల పసరమునకు
నకున్ను. ఏయున్నతి. ఏమి భేదము కలదు. వచింపుము. అనగా.
వేదశాస్త్ర జ్ఞానము లేక పుణ్యపాప విచారము లేకను ఉదరపోషణమా
త్రమందు జాగ్రత్తము కలిగియుండెడి పశుమాత్రమైన పురుషునికిన్ని కేవల
పశువునకున్నెంతమాత్రము భేదములేదు. సమానమేనని తాత్పర్యము॥

౧౭౬ శ్లో॥ కసువు దిను కొఱకుదెచ్చని. కసరదు బరువిడిన మోయకన్న
ము నకున్. విసువదు మారాండ్రాదు పసరము తోసరియె
మనుజపశువెప్పుడైనన్॥

టీక॥ కసువుదిను. గడ్డిభక్షించును. కొఱకుదెచ్చని కసరదు. అన్నోదకా
ముని కైలాపముచే యదు. బరువిడిన మోయదు. తనభారము తన
మీదవేసినా భరించును. కన్నమునకున్. కృషికి. అనగా భూమి దున్నెద
మునకు. విసువదు. వేసటపడదు. మారాండ్రాదు. మారుబలుకదు
మాటపలుకదు. పసరముతో. కేవలపశువుతో. మనుజపశువు.
పురుషుడనేటి పసరము. ఎప్పుడైనన్. ఏకాలమునకైనా. సరియే. సమాన
మా. సమానములనాదు. అనగా. గడ్డివేస్తే భక్షించి అశనము తెమ్మని కోప
ముచేయక బరువువేసినా భరించి భూమి దున్నెదమునకు వేసటపడ
కమాటకు బదులు మాటాడక యుండేటి పసరమునకు అజ్ఞానుడై

ప్రవృత్తి రహితుడు అశనాదుల విషయమై కోపము సేయుట విరా
ర్యభారము భరింపని పురుషపశువు కేవలపశువుతో సమానము
కాదని తాత్పర్యము. అనగా గడ్డితినే పసరము నకంటె ఈ పురుషపశువు
తక్కువ అని తాత్పర్యము॥

౧౭౭ శ్లో॥ అనవిని కరటకుడతనిం. గనుగొని యిట్లనియె దమనకా విభునకు గ
ల్గిన దండనాథులము గదా. మనకేవ్యాపారము నభిమతము గదగున్॥

టీక॥ అన. దమనకుడు యీ పూర్వోక్త ప్రకారము బల్కగా. విని. ఆకర్ణించినవా
డై కరటకుడు. కరటకుండనేవాడు. అతనిన్. ఆదమనకుని. కనుగొని. చూచి. ఇట్లనియె.
ఇంక వక్ష్యమాణ ప్రకారము బల్కెను. దమనక. ఓ దమనకుడా.
ఇది సంబుద్ధిపదము. విభునకు. పింగళకుడనే సింహరాజునకు కల్గిన
దండనాథులము కదా. న్యాయాధిపతులమైన ప్రధానులము
కాదా. మనకు. ఇట్లా ప్రధానులమైయుండే మనకు. వ్యాపార
ము. ఈ యుద్యోగము. అభిమతము. మంచిదిరాదు. ఉడుగదగున్.
విడిచిపెట్ట యోగ్యమైనది అగును.

వ॥ అనిన దమనకుండు.

టీక॥ అనిన దమనకుండు. అనిన. ఈప్రకారము కరటకుండు మందలించిన
తర్వాతను. దమనకుండు. దమనకుడనేవాడు. కరటకునితో మందలింపే
టందుకు ప్రయత్నముచేస్తున్నాడు॥

౧౭౮ శ్లో॥ "పరమస్వతంత్రులై భూవరుసన్నిధి మంత్రులు నడవెనన్యమంత్రుల్
పరతంత్రులైన గలరే. పురుషార్థముగా రవరు ప్రభుత్వము సయమున్

టీక॥ భూవరుసన్నిధి. భూవరు. రాజుయొక్క. సన్నిధి. సమీపమందు. మం
త్రులు. ప్రధానులు. పరమస్వతంత్రులై. మిక్కిలి రాజకార్యములందు స
ర్వాధికారులై యుండవలెను. అన్యమంత్రుల్. అన్యప్రధానులు.

పరతంత్రులైన, స్వతంత్రులు గాకపోయిరట్టి యైనా, పురుషార్థములు
ధర్మార్థకామాది సాధనములున్ను, గౌరవము, గురుత్వమున్ను, ప్రభుత్వము,
ప్రాభవమున్ను, యశము, కీర్తిన్ని, కలదే. రాజులకు కలుగదా. ~~అనగా~~
కలగదు॥ అనగా రాజసాన్నిధ్యమందు స్వతంత్రులున్ను మనుష్య కార్యములం
దు పరమస్వతంత్రులై యుండవలెను. అట్లుండిన స్వతంత్రులు కార్య
ములయందు పరతంత్రులైరి యైనా ఆరాజులకు ధర్మార్థకామాది
సాధనమున్ను గురుత్వమున్ను (ప్రభుత్వములున్ను) కీర్తిన్ని ప్రతాపశక్తి మొదలైనవి కలగవు
రవని దమనకుడు చెప్పెనని తాత్పర్యము॥

క॥ శైలాగ్రమునను భూరిగ్రావంబెక్కింప భరముగాక దిగఁద్రోయ
ద్రోవఁబ్రయాసకెంతయున్నక్కి, నైవతెపాటధము వృత్తికదిపొందుటకేన్

టీక॥ శైలాగ్రమునకు, శైల, పర్వతముయొక్క, అగ్రము, నకు, ఉపరి
ప్రదేశమునకు, అనగా కొండమీదికి, భూరిగ్రావంబెక్కింప భరముగాక
భూరి, గొప్పైనట్టి, గ్రావంబు, పాషాణమును, ఎక్కింప, ఎత్తించు
ట, భరముగాక, అతిశయము గాక, అది, ఆపాషాణమును, దిగఁద్రో
ఁట, భరముగాక, అతిశయము గాక, అది, ఆపాషాణమును, ధరకున్
క్రిందికి తోయుటకుండదు, ప్రయాసమే, కష్టము, కష్టముగా
దని అర్థము, ఉన్నతిశై, ఉత్తమపదవిని (కారకము) పొందుట, పాటుపడతో
ప్రయత్నములేయవలెను, అధమవృత్తికి, నీచవ్యాపారములకై, అది, అప్ర
యత్నము, ఏమిటికిన్ (ఎందుకు) ప్రయత్నము చేయవలసిన పనిలేదు. అనగా
కొండమీదికి పెద్దపాషాణమును పైకి యెక్కించేది కష్టము గాని ఆ
కొండమీదనున్నగుండును క్రిందికి పడతోసేది యేమి ప్రయాసము
లేదు అట్లాగే, లోకమందు, పురుషుడు ఉన్నతమైన పదవి పొంద
టకు ప్రయత్నము చేయవలెను. నీచవృత్తికి అంత ప్రయత్నము చే
యపనిలేదని తాత్పర్యము॥

క॥ తనను హృదయము వశంబై యనుచరుచందమున నుండనదియే
మి యెవ్వరో, మనుజుడు గౌరవమెల్లను, ఘనలాఘవదంశితుండు
గానేర్చున్॥

టీక॥ హృదయము, మనస్సు, తనకు వశంబై, (తన) స్వాధీనమై, అనుచరుచందము న
నుండక, సేవకుని వలెనుండగా ఆదియేమియెవరో, అదియేమోగాని, మనుజు
డు గౌరవమెల్లను, మనుజుడు, మనుష్యుడు, గౌరవము, గురుత్వము, ఎల్ల
ను, పొందను, ఘనలాఘవదంశితుండు గానేర్చున్, ఘన, అధికమైన
లాఘవ, లఘుత్వముచేత, దంశితుండుగాన్, గ్రహింపబడినవాడుగా
నయ్యెనేరడు, కాదేర్చున్, చూచును॥

క॥ అనిచెప్పి మరి యెరుంగక కరటకుండును గెంని దమనకుండు బలైకంటేపంచా
ననసార్వభౌముననునా, ననమొప్పదిదేమికారణము నీదనుడున్

టీక॥ అనిచెప్పి, ~~ఈ~~ ప్రకారము (గా పల్కి) ~~చెప్పి~~, మరియును, ~~మరియును~~ (తెలియక) కరటకుండ్, కరటకు
డనేవాడు, కనుగొని, చూచి, దమనకుడు బలై, దమనకుడు మందలించెను.
నేడు, ఈదినమందు, పంచాననసార్వభౌమునకు, పంచానన, సింహములల
కు సార్వభౌమునకు, ప్రభువైన పింగళకునకు, ఆననము, ఆనన
ము, ముఖము, ఒప్పదు, తెస్సెయుండలేదు. కంటే, చూచితివే, ఇదేమి
కారణము, ఇది, ఈలాగుండడము, ఏమికారణము, ఏమిహేతువు,
అనుచున్, మందలించగాను॥

క॥ అదివిని కరటకుడు మందిం గదిరిన యుష్ణోరుపున ~~నిన్ను~~ గమిజూచియు
(హా) యిది నీకే తెరగున నారు, గుదుల ననా యనకుదమనకుండి ట్లనియెన్

టీక॥ అదివిని, ఆదమనకుడు పలికించినమాటను విని, కరటకుడు,
కరటకుడనేవాడు, మదిమనస్సులోనందు, గదిరిన యుష్ణోరుపునన్, గదిరి
న, పొడమినట్టి, ఆశ్చర్యరుపునన్, ఆశ్చర్యముచేత, మొగమును జూచి,
పింగళకుని యొక్క ముఖమును (వీక్షించి) జూచి, ఆహా, ఆశ్చర్యము, ఇది, ఇ

ఇట్లాగా మెయ్యగముపుండదమునకు। నీవే తెరగున నీవు రోగంయుపాయమువేత।
ఎఱుగుదువని। తెలియుదువన్నా ఆయనకు। ఆకరటకునకు। దమనకుం
డిట్లనియెన్। దమనకుడీ ప్రకారముగా మందలించెను॥

౧౩ పద్య॥ మతిసెన్సిచినగాని తేదు చనదాత్మశ్లాఘనామానసం
బితరాకారవిచేష్టితార్థముల నూహించుం ధరిత్రింబశు
ప్రతతుల్ నేర్చును జీరితార్థముల విప్రఖ్యాతమేధానమ
న్వితుడై వర్తియు పండితుండకట వానిం బోలడే చెప్పుమా

టీక॥ ఆత్మశ్లాఘ। ఆత్మస్తుతి। చనదు। తగదు। అనగా। తన్నుతానె స్తోత్రము చేయుదు
ముచేసుకొనవలదు। యుక్తముకాదు। మతి। ప్రజ్ఞను। నేనిచ్చినగాన్ని। విచారించి
నాగాని। నేను ఇవ్వవలెనేరాని। నేను యివ్వరము నుపుతనంతనే ప్రజ్ఞ
కలగదము లేదు। నామానసంబు। నామనస్సు। ఇతరాకారవిచేష్టి
తార్థములనూహించున్। ఇతర। పరుల యొక్క। ఆకారవిచేష్టిత।
(చలనాది) ఆవంతువచేష్టలవల్లనుంచిన్న। అర్థములు। ప్రయోజనములను।
ఊహించున్। ఊహచేసును। ధరిత్రిన్। భూమియందు। పశుప్రతతుల్
(పశుసమూహములు) పశ్వసమూహములు। ఉదీరితార్థముల। ఉదీరిత। పలకబడినట్టివం
టి। అర్థములు। ప్రయోజనములను। నేర్చు। తెలియును (తెలుసుకొనును)। విప్రఖ్యా
తమేధానమన్వితుడై వర్తియు। దిక్। దిక్కులయందు। ప్రఖ్యాత। ప్రసిద్ధ
మైన। మేధా। ప్రజ్ఞతోడను। సమన్వితుడై। కూడుకున్నట్టివంటివాడై।
వర్తియు। (అంతేయు) ప్రకారాంతరచేటై। పండితుండు। విద్వాంసుడు। అకట। కటకటా।
వానిం బోలడే। ఆపశువులను పోలుడా। చెప్పుమా। మాటలురాని
పశువులు మనుష్యభాషలచేత ప్రయోజనములను తెలిసికొనుచుండగా
మేధావంతుడైన పండితుడు పరుల ఆకారచేష్టలవల్ల ప్రయోజన
ములను తెలుసుకొనెంతమాత్రమునకు శక్తిగాదని భావము॥

౧౪ పద్య॥ చతురుడనగపతిచేష్టా। గతిదెలిసితినని సనతడు రాగానెలాసం
స్మృతిగాదు నాకుకస్తా। స్థితినెఱుగఁబడకు కలచిత్తము వేమిన్

టీక॥ చతురుడనగ। లోకులు నన్ను సమర్థుడనగా। పతిచేష్టా గతి తెలిసితినని న। పతి।
ప్రభువైన పింగళకుని యొక్క। చేష్టా। (వ్యాపారము) ఆకారముల యొక్క। గతి। మార్గమును।
తెలిసితినని నన్ను దమనకుడు (యీలాగున నెరిగితినని) మందలించిన। అతడు।
ఆకరటకుడు। రాగానెలా। రాగా నేసేవాస్థితి నీకెఱుగఁబడకు కలచిత్తము వే
మిన్। సేవా। రాజు (భజనము) యొక్క। స్థితి। మర్యాదను। ఎఱుగబడ। తెలిసేదాని
కి। శక్యలచిత్తము। (కుశలాబుద్ధితనను) ప్రహాణసమర్థమైన। చిత్తము। మనస్సు।
నీకు లేమిన్। నీకు లేకపోవుటచేతను। నాకుసన్మృతిగాదు। నాకు సంతోషముగా
దు। అనగా నాతెలివిని పొచ్చిన మాటనాకనుకూలముకాదని తాత్పర్యము॥
అనికరటకుండు బలికిన దమనకుండతనికిట్లనియె

టీక॥ అని। ఈప్రకారముగా మందలించి। కరటకుండు బల్కినన్। కరటకుండు
తనకు ఇష్టముగాదని చెప్పగా అందుకు। దమనకుండు। అతనికిట్లనియె।
కరటకునితో నీప్రకారముగా మందలించెను॥

౧౫ పద్య॥ భాషింప మెచ్చు లోకము। దూషింపంజంప జూచు తుదినేదివిద్వ
ద్భూషితుని నన్నునేలా। దూషించితివేననేరుతుంబతిగాల్పన్

టీక॥ లోకము। జనము। భాషింప। స్తోత్రము చేసి (జనులు) మెచ్చునను। శ్లాఘ
నచేసును। దూషింపంజంపజూచు। దూషింపన్। నిందచేయగాను। చంపచూ
చు। సంహారింపతలచును। తుదికానకు। అడెట్టి యి। విద్వద్భూషితుని న
న్ను। విద్వల్। పండితులచేత। భూషితు। స్తోత్రముచేయబడుచున్నట్టి
వంటి। నన్ను। ఇట్టివంటి నన్ను। ఏలా। ఎందుకుగాను। దూషించితివి। నిందిం
చితివి। పతిగాల్పన్। ప్రభువైనట్టివంటి పింగళకుని। కాల్పన్। సేవించే
కొఱకు। ఏన। నేనే। నేరుతున్। నేర్పువహించియుండును। అనగా।

లోకమందునెవ్వడైనా నేమి పురుషుడు తన్ను భూషించినవాని మెచ్చేది తన్ను
దూషించినవాని సంహరించేది యిది యీ ధర్మము। ఓయి కరటకా యిప్పుడు వి
వృద్ధాఖ్యాతుడైన నన్నుయెందుకుగా నిందచేసితివి యీ ప్రభువును కొలిచేదాని
యందు నేనే నేర్పుగలవాడని తాత్పర్యము॥

౮౯॥ నృపసంశ్రయమున నాకతి నిపుణత యేమివలనఁ దెలిసితివయని యడిగె

[illegible] ప్రవేశని శత్రుంతప రోరి బిసోకనని యెదరో జెప్ర మా

టీక॥ నృపసంశ్రయమున, నృప। రాజు యొక్క। సంశ్రయము యొక్క। ఆశ్రయ
మందు। అతి నిపుణత। మిక్కిలి సామర్థ్యము నాకు। ఏవలనఁ దెలిసి యెందువల్ల
సుతెలిసి। నీవు యని యెదరో। నీవే ఎఱిఁగితివో। ఇపుడే ప్రవేశని। ఇపుడు। ఈసమ
యమందు। ఎప్రవేశని। ప్రవేశైనా। నన్ను। [illegible]। ఓరిమి చేతను సహించు చేతను।
అనియెదరో। [illegible] ఇట్లాగా పలికెదరో। ఓ శత్రుంతప। కరటక
ప్రమా। పలుకుమా। శత్రుంతప। పదము సంబుద్ధి॥

౯౦॥ అనుదమనకు నాననముగనుగొని కరటకుడు బలికె నాదా
వనవసరంబున జనవారికి నుకన్నను విభుడు కోపగింపడె నెర

టీక॥ అనుకారముగా మందలించుచుండె। దమనకు నాననముంగ
నుగొని। దమనకు। దమనకుడనేవాని యొక్క। ఆననము। ముఖము
కనుగొని। చూచి। కరటకుడు బలికె। కరటకుడు మందలించెను। కాదా।
కాగానే కదా। అనగా అవును అర్థము। మును నీవనవసరంబున జన
వైరా। మును। మునుపు। నీవు। నీవైతేను। అనవసరంబున। ప్రవేశానుచిత కాలమం
దున వనాలో। పోవా। అనగా। పోనగానే అనే అర్థము। విభుడు। ప్రభుండైనట్టి
గళకుడు। కినుకన్। కోపముచేత। నెరయన్। మిక్కిలిగా। నిను। నిన్ను కోపగింప
డో। కోపమున్నదా। కోపగించినాడనే అర్థము। అనగా లాగునఁబం
దవింపడో దమనకు నిము ఖమును చూచి కరటకుడు మనను ప్రవేశానను

అనుచితము కాని కాలమందు నీవు రాజసన్నిధికి పోయినావు అట్లా పోయినం
దుచేత ప్రభువైన పింగళకుడు నీయందు అసహ్యపడి నిన్ను కోపగించెను।
కాగా అనుచితకాలజ్ఞుడవు కావని కరటకుడు మందలించెనని
తాత్పర్యము॥

౯౧॥ ఆకొని భుజియింపనరుగు వేళనొకింత మొదలికి నుపఘాతమొదవిన ప్రభు
భూరి నిద్రాభరంబున బోలునెడ కులస్త్రీలతో నలిగి విచ్చేసిన తరి
రతికి నుపక్రమించు తరి శరక్షతుడైన యవసరంబున వేటలాడియలసి
ధరణీశు హ్నాయలరయుచోడపిపాసనశిలమెవ్వేళించు సమయమునను।
౯౨॥ ముజ్జనంబా డుపట్టునవతానని యతినడిమికి తలంచనుంచై పురాణా
పురుషుడ్నాని మునసనాల ముసనిప్పాయి। పెరరాదంద్రుతద్దుల
సేవకులకు॥

టీక॥ ఆకొని భుజియింపనరుగు వేళ। ఆకొని। ఆకలిగొని। భుజియిం
పక। భోజనము చేసెందుకు। అరుగు వేళ। పొయ్యే సమయమందు।
ఒకింత ఒదలికి నుపఘాతమొదవినప్పుడు। ఒదలికి। దేహమున
కు। ఒకింత। కొంచెము। ఉపఘాతము। ఉపహతి। ఒదవినపుడు। ప్రాప్త
మైనవేళను। భూరి నిద్రాభరంబున సోలునెడ। భూరి। విస్తారమైన। నిద్రా
భరంబున। నిదుర చేతను। సోలునెడ। పరవశమైన కాలమందు। కులస్త్రీల
తోనలిగి విచ్చేసిన తరి। కులస్త్రీలతో। కులపాలికల తెలాడను। అలిగి। ప్రణ
యకలహము చేసి। విచ్చేసిన తరి। పోయిన సమయమందు। రతికి నుపక్రమ
రుతరి। రతికి। స్త్రీసంభోగమునకు। ఉపక్రమించుతరి। మనస్సు లోకొనేవేళ
యందు। శరక్షతుడైన యవసరంబున। శర। శత్రునానాములచే తను। క్షతు
డైన। కొట్టబడ్డవాడైన। అవసరంబున। అసమయమందు। వేటలాడి యల
సి ధరణీశు హ్నాయలరయుచోడు। వేటలాడి। [illegible] మృగాది నానాజంతువు
ల సంహరించి। అలసి। శ్రమపడి। ధరణీశుహా। పృథ్వీముల యొక్క। [illegible]యము।

నీడలను। అనగా చెట్లనీడలను। అరణ్యము చోటు। విచారించేకాలమందు। పి
పాసయుక్తులు అన్వేషించు సమయమునను। పిపాస। దప్పిచేత। సలిలము।
ఉదకమును। అన్వేషించు। వెతకేటి। సమయమునను। కాలమందు॥
సజ్జనంబాడుపట్టున। జలకమాడేసమయమందు। మానని యతి। వాక్షియ
ము మనుచేత। అర్ధమీలితలోచనుడై। అర్ధమీలిత। అరమోడ్పులుగావే
యబడిన। లోచనుడై। నేత్రములుకలవాడై। పురాణపురుషు। ఆదిపు
రుషుడైన పరమేశ్వరున్ని। ధ్యానించుచక్కాలమున। చింతిప్పుచుండే సమయ
మందు। సేవకులకు। రాజునుకొలిచేజనులకు। నృపాలు చేరరాదు। నృ
పాలు। రాజునుగూర్చి। చేరరాదు। దగ్గరికిపోరాదు। అని। తజ్జ్ఞులు నీతి
తెలిసినట్టువంటి పెద్దలు। అంద్రు చెప్పుదురు॥ అనగా। ఈపైన చెప్పిన
ప్రకారము। ఆయాసమయములందు సేవకులు రాజసన్నిధికి పో
రాదని నీతితెలిసిన పెద్దలు ఈప్రకారము చెప్పుదురని దమనకుని
తో కరటకుడు వుందలించెనని తాత్పర్యము॥

౬౬౦ క॥ మరుబతివేయన దమనకు। తెరుగుదు ననుజీవిధర్మమిష్టిది భటుడే
తెరగుననేనియు నరవరు। కురగటశేభగులుగాబి కొలువగవల
యున్

టీక॥ మరుబతివేయన। విన్నవింతునయ కరటకుడు వుందలించు
గా। దమనకుడు। దమనకుడనేవాడు। అనుజీవిధర్మమిష్టిది। అనుజీవి
సేవకునియొక్క। ధర్మము। స్వభావము। ఇష్టిది। ఇటువంటిది అని। ఎరు
గుదు। తెలియుదును। భటుడే తెరగునన్సైనను। భటుడు। సేవకుడు। ఏ
తెరగుననేనియును। ఏమార్గముచేతనైనాను। నరవరుకురగటు। నరవరు
రాజుయొక్క। కురగటసమీపమందు। శేభగులుగాబి కొలువగవల
యున్। శేభగులు। అహోరాత్రములు। రాపుమాపట్టుకొని। కొలు
వగవలయున్। సేవచేయవలెను। అనగా। దమనకుడనేవా
డు ఏమనండే సేవకధర్మము నీవుచెప్పినప్రకారమునడుచుకొనవలసినది

నాకుతెలుసును అని కరటకునితో రాజసాన్నిధ్యమును రూపెత్తి అహో
రాత్రములు ఏలాగునైనా రాజుయొక్క — కొలువుచేసి భటునికి
ధర్మమని దమనకుడు వుందలించెనని తాత్పర్యము॥

౬౬౧ కం॥ అతికంటకుడైన విసంగతుడైన కుజాతియైనగానీ లతయున్
సతులు ధరిత్రీపతులుం జితవైరియు ల్లుకొందురు చేరువనున్నన్

టీక॥ అతికంటకుడైన। లతా। పక్షము। అతికంటకుడైన। అతిశయము
ము ల్లు కల్గిన ఖర్జూరవృక్షమునైనాని। విసంగతుడైన। సాపేక్ష యుభూత
మైనదికాక ఉయున్నవృక్షమునైనాని। కుజాతియైనగాని। హేయవృక్షమునైనా
గాని। సతులపక్షమందు। అతికంటకుడైన। పరుషవాక్యములు పల్కేవా
డైనాని। విసంగతుడైన। స్త్రీసంగము మెల్లని వాడైనాని। కుజాతియైనవాని।
నీచకులోత్పన్నుడైనాని। రాజపక్షమందు। అతికంటకుడైన। క్షుద్రుడైనాని।
విసంగతుడైన। సహవాసమునకు అనుకూలుడైనాని। కుజాతియైన
వాని। జాతిహీనుడైనాని। లతయున్। తీగెయున్ను। సతులు। స్త్రీలున్ను। ధరి
త్రీపతులున్। రాజులున్ను। జితవైరి। జిత। జయింపబడిన। వైరి। శత్రువు
లు కల్గిన యోధులు చేరువనున్నన్। దగ్గరనున్నట్టైనా। అనగా
తమ సమీపమందున్నట్టయినా అల్లుకొందురు। చెందుదురు।
వారిని గ్రహింతురు అనగా తీగెయు స్త్రీలు రాజులు తమదగ్గ
ర యెప్పుడుండెడివారినిసే కొందురు వారు కంటకత్వాదిదోషములు
కలవారైనాగాని అహా తమవల్లను భటులకు రాజసాన్నిధ్య
మందుసంతతము నిలిచి ప్రయత్నించవలెనని తాత్పర్యము॥

౬౬౨ కం॥ కోపప్రసాదచిత్త। వ్యాపారము తెలిసి కొలిచి విభుల్లుభటుల్
భూపాలవాహుశాఖా। కోపితులై యుండ్రు చనప్ర కాష్ఠంబుగుడేన్॥

టీక॥ కోపప్రసాదచిత్త వ్యాపారము తెలిసి। కోప। క్రోధములున్ను। ప్రసా
ద

ప్రసన్నత్వము కల్గినట్టువంటి। చిత్తవ్యాపారములు। మనోవృత్తులను। ఎరిగి।
తెలిసి। వర్తిల్లు। సంచరించుచుండే। భటులు। సేవకులు। భూపాలబాహు
(భుజములనే కొమ్మలను ఆశ్రయించియుండువారలై)
శాఖారోపితులై। భూపాల। రాజుల। బాహుశాఖారోపితులై। భుజ
ప్రాయులై (ఆశ్రయులు)। చనవు। అతిప్రీతి। రాక్షంబగుడన్। ధనముగు ఉచేతను। ఉన్న
ప్రందురు। అనగా। సౌరాధనముస్న ప్రసాదత్వము కల్గిన రాజుల చిత్తవృత్తి
నెరిగి ఆ ప్రభుసాన్నిధ్యమందుండే భటులు ఆ రాజుల భుజప్రాయు
లై అతిప్రీతి కలిగి యుందురని దమనకుడు కరటకునితో చెప్పెనని తా
త్పర్యము॥

శ్లో॥ అనవిని కరటకుడు తదాననము నిరీక్షించి పలికె నయతత్వనిధీ
వినవలతు నాదరంబున। దనకక నీవె మిజెప్పెదవు తరువాతన్

టీక॥ అని। దమనకుడు ఈప్రకారము సంభాషింపగా। విని। ఆ మాట
కరటకుడు। కరటకుడనేవాడు। తదాననము నిరీక్షించి। తత్। ఆదమ
నకునియొక్క। ఆననము। ముఖమును। నిరీక్షించి। చూచి। పలికె। సంభాషిం
చెను। నయతత్వనిధీ। నయ। నీతివిద్య యొక్క। తత్వ। యథార్థజ్ఞానమే।
నిధి। నిక్షేపముగా గల్గిన దమనక। తనకక। వలింపక। తరువాతన్। (తదనం)
(తర్వాత) [illegible]। నీవే మిజెప్పెదవు। నీవు ఏమి నీతి [illegible] దవో। ఆదరంబున।
(చిత్తప్రీతియు) [illegible] బుద్ధిచేతను। వినవలతు। (ఆకర్ణింప) [illegible] వలసినవాడను॥

శ్లో॥ చిత్తుం నచిత్తుంబలెను। తృత్తరము ఉత్తరము వలన నుదయించు
భవచ్చిత్తము నీతికళాసం। పత్తికి పుష్టిల్లగాదె పరికింపంగన్

టీక॥ చిత్తునచిత్తుంబలె। చిత్తు। బీజము వల్లను। చిత్తుంబలె। బీజ
ము పుట్టినట్టులు। ఉత్తరము వలన। ప్రశ్నవాక్యము వల్లనంచిన్ని।
ప్రత్యుత్తరము। ప్రతివాక్యము। ఉదయించు। పుట్టును। భవచ్చిత్తము।
భవతాం నీయొక్క। చిత్తము। మనస్సు। పరికింపన్। పరిశీలింపగా। నీతిక
ళాసంపత్తికి। నీతికళా। (న్యాయ) [illegible] విద్య యొక్క। సంపత్తికి। సంపదకు। పుష్టిల్లున్

గాదె। జననస్థానము రాదా। జననస్థానమే అవును। అనగా లోకమందు
బీజానకు బీజము [illegible] పుత్తి స్థానమట్టు వాక్యానకు ప్రత్యుత్తరము పుట్టినట్టు
నీతికళాసంపదకు జననస్థానమైనట్టువంటిది నీ చిత్తము పరిశీలించ
గాననికరటకుడు దమనకునితో సంభాషించెనని తాత్పర్యము॥

శ్లో॥ అను కరటకు పలుకులాకర్ణించి యతండిట్లను నీతిపోషణం
బులు విద్వజ్జనకర్ణభూషణంబులు దుఃఖశోషణంబులు
గావె భవద్భాషణంబుల ప్రాప్తకాలంబు చెప్పినికెనశుభంబు
చేయుదు॥

టీక॥ అను (కరటకుని పలుకులు) ఈప్రకారము సంభాషించుచుండే కరటకుని యొక్క
పలుకులు। మాటలు। ఆకర్ణించి। విని। అతండిట్లను। అతండు। ఆద
మనకుడు। ఇట్లను। ఈప్రకారముగా సంభాషించెను। భవద్భాషణం
బులు। భవతాం నీయొక్క। భాషణంబులు। పలుకులు। నీతిపోషణంబు
లు। నీతిన్యాయమార్గమును। పోషణంబులు। రక్షించేటువంటివి
న్ని। విద్వజ్జనకర్ణభూషణంబులు। విద్వజ్జన। పండితుల యొక్క। కర్ణ
శ్రోత్రములకు। భూషణంబులు। అలంకారములైనట్టువంటివిన్ని। దుః
ఖశోషణంబులు। దుఃఖ। శోకములను। శోషణంబులు। [illegible]
పజేసేటువంటివి। గావె। గావా। అవునని అర్థము॥ అప్రాప్తకా
లంబు చెప్పినికి। అప్రాప్తకాలము। ఫలలాభము లేని (సమయము) [illegible]। చెప్పినికి।
(ఏమనుసనికి) అశుభంబు। (అమంగళము) [illegible] ను చేయుదు। అనగా అశుభము చేసునని
తాత్పర్యము॥

వ॥ — చతురతవనెన్నృపసేవా। ప్రతునకు। నప్రాప్తకాల వచనంబు సహ
స్పతియుంతవాడు బలికిన। ప్రతివీరధ్వంసి హాస్యపదనిరతుడగున్

టీక॥ నృపసేవాప్రతులకు। నృప। రాజులయొక్క। సేవాప్రతులకు।
సేవకులకు। చతురతవనెను। నేర్పుకల్గినట్టుండవలెను। ప్రతివీరధ్వంసి।

ప్రతివీర। శత్రువులను। సంహరించే యోధరకు। బృహస్పతి యనంతవా సురాచార్యుడు వంటివాడున్ను।
డు। అప్రాప్తకాలవచనంబు। అప్రాప్తకాలి అలాభసమయము అనగావచింపరానివేళ।
దు। వచనంబు। వాక్యమును। పలికిన। నుడివినట్టాయెనా। పరిహాస్య పద నిరతు
డగుచు। హాస్య। పరిహాసము యొక్క। పదస్థానమందు। నిరతుడగుచు। నిరంతరము పొందిన
వాడాను। పరిహాసానకు అర్హుడైనవాడు అవునట్లు
ను। అనగా రాజసేవకులకు నీతికుశలత్వము కలిగియుండవలె
ను బృహస్పతి యనంతవాడు సమయము గానట్టు సంభాషించినట్టాయె
నా పరిహాసానకు అర్హుడైన వాడు అవునని తాత్పర్యము॥

కావున దేశకాలేంద్రియ పరిపక్వంబు తెలిసి యెరుకగల జ్ఞా
నగు నతండు విజ్ఞాపనంబు చేసి కొని నిజ ప్రయోజనం బడేర్చుకొనును॥

టీక॥ కావున। చతురత్వము కలిగి యుండవలసినది। కాలమెరిగి। దేశకా
లేంద్రియ పరిపక్వంబు తెలిసియును। దేశ। స్థలముల యొక్క। కాల
సమయము యొక్క। ఇంద్రియ। శ్రోత్రాదుల ఇంద్రియ వ్యాపారముల యొక్క
పరిపక్వంబులు। పరిపాకములను। ఎరింగియు। తెలిసియును। అభి
జ్ఞుండగునతండు। యోగ్యతను తెలిసిన ఆపురుషుడు। విజ్ఞాపంబు
చేసుకొని। రాజుతో విజ్ఞాపనము కావించి। నిజప్రయోజనం బడేర్చు
కొనును। నిజప్రయోజనంబు। స్వకార్యమును। ఈడేర్చుకొనును। సఫలము చేసు
కొనును। అనగా। దేశమన్నప్పుడు శత్రుమిత్రస్థలములను కాలమన్నప్పుడు
లాభాలాభకాలములను ఇంద్రియ పరిపక్వంబులనినప్పుడు అవయవవి
ష్టులను తెలిసి యోగ్యతగల పురుషుడు రాజుతో విజ్ఞాపనము చేసుకొని స్వకా
ర్యమును నిర్వహించుకొనునని తాత్పర్యము॥

౧౯౩ గీ॥ తనకె విద్యాభ్యాసంబున ముఖ్యఖ్యాతిలాభములు సిద్ధింపన్
ఘనతరములగు పురుషుం డనఘుండై నేరవలయు
నాసద్వృత్తిన్॥

64

టీక॥ స్వవిద్యాభ్యాసంబున। ఏవపురుషుని అభ్యసించుట చేత। తనకు। తనకు।
ఘనతరములగుచు। మిక్కిలి శ్రేష్ఠములైనట్టి ముఖ్యములు ఖ్యాతి
లాభంబులు। ముఖ్య। ప్రధానమైన। ఖ్యాతి। కీర్తిన్ని। లాభములు। ధన ప్రాప్తు
లున్ను। సిద్ధింపఁగా। ఫలించునో। ఆసద్వృత్తిన్। అనుకూలమైన వర్తనము। పురుషు
డు। ఉత్తముడైన మనుష్యుడు। అనఘుండై। నిర్మలుండై। నేరవలయు। అ
భ్యసించవలెను॥

౧౯౪ గీ॥ కులగుణ రూప ప్రజ్ఞాబలములచే నెమ్మి వానిఁ బ్రకటింపరు భూ
తలపతులను మదిలో దలపోయక ఖర్వపర్వతంబుల భంగిన్॥

టీక॥ కులగుణ రూప ప్రజ్ఞాబలములచేన్। కుల। సద్వంశముచేత। గుణ। సు
గుణములచేత। రూప। దేహసౌందర్యముచేత। ప్రజ్ఞా। సామర్థ్యము లములు
చే। దేహ సత్వములచేత। వానిన్। ఆసేవకుని। అఖర్వపర్వతంబుల భంగిన్।
అఖర్వ। ఉన్నతములైన। పర్వతంబుల భంగిన్। కొండలవలెనే యుం
డెడు వానిన్। అనఘుల। అసదృశులైనట్టి వాని। భూతలపతు
లు। రాజులు। మదిలో తలపోయరు। మదిలో। మనస్సు యందు। తలపో
యరు। స్మరించగా। ఏమి। ఎంతమాత్రమున్ను। ప్రకటింపరు। శ్రేష్ఠునిగా
చూడరు। అనగా పర్వతములవలెనే మహోన్నతులై అసమానులైన
రాజులు తమ సేవకుని కులగుణరూపప్రజ్ఞాబలాతిశయముల
చేతనెంతమాత్రము శ్రేష్ఠునిగా యెంచరు అని తాత్పర్యము॥

౧౯౫ గీ॥ కావున నవనీవల్లభు లేవిధమున నుండిరేమి హితబుద్ధిన్ సే
వావృత్తి సూదివర్తిలు గావలయుం బటునకని కరటకుఁ డంతన్

టీక॥ కావున। అట్లగానగాను। రాజసేవకులకు ముఖ్యముగ
నుక। అవనీవల్లభులు। రాజులు। ఏవిధమున నుండిరేమి। హిత

ప్రకారముగా నుండిన పత్రికన్। హితబుద్ధిన్। హిత। రాజునకు అనుకూల
మైన। బుద్ధిన్ మనీష చేతను। స్వేచ్ఛావృత్తిన్ [illegible] టను। ఉదధి। ధరించి। భటున
కు। సేవకునకు। వెలగ వలయునని। [illegible] వలెనని। అనినా। ద
మనకుండు మందలించిన। కరటకుడు। కరటకుఁడనేవాడు। అంతన్। ఆట
తర్వాతను। మందలిస్తి నాడు॥

౧౧౧॥ అగునగు పోపో విన్నని। మొంగమున నున్నాడు రాజు మైత్రాలకు దెప్పం
దగుతరి మేలర్య్యా దినాఁ। సుగుణా నీకనిన దమనకుడు సొంపెసలారన్

టీక॥ అగునగు। నీవు చెప్పిన ప్రకారమే। అవునౌను। రాజు। పింగళకుడు
విన్నని మొగమునను న్నాడు। ఖేదమును పొందిన ముఖముతోను న్నాడు
మైత్రాలకు। ఆ పింగళకుని సమీపమునకు। పోపో। పొమ్మా। తెప్పందగుతరి।
తేర్పన్। నిర్మలహృదయము కలవాఁడ్రొగా చేసెదరు।
తగుతరి। యుక్తమగు సమయము। ఓ సుగుణా। మంచి గుణ
ములు కలిగిన ఓదమనకా। నీకు మేలర్య్యా దినాఁ నీకు శుభమయ్యెనని। అని
న। ఈ ప్రకారము కరటకుడు మందలించగా। అతడు। ఆ దమన
కుడు। సొంపెసలారన్। యొంపుగా మొప్పుగా। సొంపొప్పుగా నయటై।—

౧౧౨॥ మెలపున జేరనేగి ప్రణామిల్లి వినీతతనిల్చి చూచి పిం
గళకుడు బల్కెనోదమనకా ఇటు చెంచితివేమి నాపుడుం
జ్వలమతి నాతడిట్లను భవచ్చరణంబులు గొల్వవచ్చితిన్
గెలసము దీనికంటె బరికింపగ నేర్య్యదినాకు జెప్పుడా

టీక॥ మెలపున జేరనేగి। మెలపున। ఉపాయముచేతను। చేరనేగి। పింగళ
కుని సమీపమునకు పోయి। ప్రణామిల్లి। నమస్కారముచేసి। వినీతతన్।
వినయత్వము తోడను। నిల్చి। నిల్చి యుండగా। చూచి। కనుగొని। పింగళకు
డు। మృగరాజు। పల్కెన్। మందలించెను। ఈ ప్రకారముగా దమనకునితో

మందలించెను। దమనక। ఓదమనక। ఇటుచెంచితివేమి। వచ్చితివేమి। నా
పుడున్। ఈలాగున మందలించగా। ఉజ్జ్వలమతి। ఉజ్జ్వల। ప్రకాశించు
చుండే। మతి। ప్రజ్ఞచేతను। ఆతడు। ఆ దమనకుడు। ఇట్లనున్। ఈ ప్ర
కారముగ పల్కెను। భవచ్చరణంబులు గొల్వవచ్చితిన్। భవతా। నీయొ
క్క। చరణంబులు। పాదములను। గొల్వ। సేవించుటకొరకు। వచ్చితిన్।
[illegible] నవాడనైతిని। దీనికంటెన్। మీ పాదము లుకొల్చుటకంటె। కంటె।
పరికింపగ। విచారింపగ। నాకు। నాకు। కెలసము। కార్యము। ఏర్య్యది। ఏదే
మి యున్నది। చెప్పుడా। చెప్పుము॥

౧౧౩॥ సచివకుమారుడనగు నా కుచితములగు పనులు గలిగి యుండుగ దా నా
వచనము వినవే వరకును రుచియగు గదకార్యతత్పరుడ గదయెదన్

టీక॥ సచివకుమారుడనగు। మంత్రిపుత్రుడనగు నాకు। దమనకుడ
నే పేరుగలనాకు। ఉచితములగు। యోగ్యములగు। పనులు। కార్య
ములు। కలిగి యుండుగదా। సంభవించి యుండునే యుండుగదా। నావ
చనము వినవే వరకును। దేవరకు। ప్రభువైన నీకు। నా వచనము విన।
నా మాట వినిపించుట యుండదు। రుచియగు గదా। అపేక్షితము కదా। వెంబడిన్।
మొందటను। నేను। కార్యతత్పరుడ కదా। ప్రయోజనాసక్తుడనే కదా। అనగా।
ప్రధానిత్వము గల దమనకుడన్ పింగళకుడనే సింహరాజుతో మందలించె
మాటలేమనగా। మంత్రికుమారుడైన నాకు తగినపనులు దేవర
వారి దగ్గర కలిగి యుండుగదా అన్నిటి దేవరవారికి నా మాటలు
వినేదాని యందు అభిలాష యగు కదా అన్ని పూర్వమందు నేను
కార్యతత్పరుడనని మందలించెనని తాత్పర్యము॥

౧౧౪॥ శ్రుతికిం దూయు నరుంధ్రశాంతి యొనరించుం దంతనిర్ఘుష్టపా
ష్టితికిం జాయు నఖాగ్రభిన్న యవసచ్ఛేదంబు విశృంఖలా

పతికార్యంబుల నప్రయోజకుడె ప్రాప్త జ్ఞాన చాతుర్య కార్య
కృతరూపాంగ నయప్రియాలపనమేధాకారశీలుండిలన్

టీ॥ నఖాగ్ర భిన్న యవసస్తంబుల, నఖాగ్ర, గోళ్లకొనలచేతను, భిన్న, తుంచబడిన, యవసస్తంబు, పూరిపుడకల, ప్రతికండూయన శక్త్యశాంతి యొనరించుచున్, ప్రతి, దానిలో ఋజ్జిన, కండూయన దురద నశాంగములనను, ప్రశాంతి యొనరించుచున్, ప్రపశువనమునుచేయును, దంతనిష్కర్షణోస్థితికిం జాలు, దంతపంక్తి యొక్క, నిష్కర్షణోస్థితికిన్, నిష్కర్షణా, బరుసుట యొక్క, స్థితికిన్, సమర్థుడగు, జాలు, అనగా, పంక్తిసందు పుడక జొరబడి శ్రమమే యగా ఆశ్రమమును నివారించుటకు సమర్థమైనది అని అర్థము॥ ప్రాప్త జ్ఞానచాతుర్యకార్య తరూపాయ నయప్రియాలపనమేధాకారశీలుండు, ప్రాప్త, పొందబడినట్టి వంటి, జ్ఞాన, శాస్త్రజన్యయున్న, చాతుర్య, చతురత్వమున్న, కార్యతర, పరాశ్రమాతిశయత్వమున్న, నయ, నీతిమార్గమున్న, ప్రియాలపన, హితభాషణమున్న, మేధా, ప్రజ్ఞయున్న, ఆకార, శరీరసౌందర్యమున్న, శీలుండు, సుచరిత్రమున్న కలిగిన సచివుడు, ఇలన్, భూమియందు, విశ్వంభరాపతికార్యంబుల, విశ్వంభరాపతి, రాజు యొక్క, కార్యంబుల, పనులయందు, అప్రయోజకుడే, ప్రయోజకుడే అగును, అనగా కానగోటగిల్లబడిన పూరిపుడక వంటిది దానిలో నవను పొగొట్టే దానికి పల్లుసందున చిక్కుకున్న పుల్లను పోగొట్టి శ్రమనివారణ చేసేదానికి పనికి రాగానున్న విజ్ఞానచాతుర్య పరాక్రమోపాయనయ మార్గప్రియాలాప ప్రజ్ఞాస్వరూప సుచరిత్రములుగల మంత్రి భూమియందు

రాజుయొక్క పనులయందు నిర్వాహకుడు యేలకాకపొయ్యెని ప్రయోజకుడే అవునని దమనకుడు పింగళకునితో చెప్పెనని తాత్పర్యము॥

౧౦౫ పరమశుచిః సమిద్ధ్యుదపారమహామహనుత్పవిత్రియా
స్థిరునిరసించి త్రిండుపడజేసిన త్రిండుపడంగనేర్చునే
కైరవి యొకప్పుడేని తలత్రిండుగబట్టిన నూర్ధ్వశోచియై
దరికొనకంబు సంభవుడధస్థితుడైనచోయించి యుండునే

టీ॥ పరమశుచిః, పరమ, ఉత్కృష్టమైనట్టి వంటి, శుచిః, పవిత్రత్రమున కలిగినట్టి వంటి వహ్ని, సమిద్ధ్యులు, సమిత్, యుక్తమందు, బలు, మహత్వసంపన్నుడైనట్టి వంటి వహ్ని, అపారమహామహు, అపార, అంతములేని, మహామహు, అధిక ప్రతాపము కలిగినట్టి వంటి వహ్ని, ఉత్పవిత్రియా, స్థిరు, ఉత్పవ, సకలమైనట్టి వంటి వేడుకలందున్న, సంతోషములందున్న, స్థిరు, చరించనట్టి వంటి పురుషుని, నిరసించి, తిరస్కరించి, త్రిండుపడజేసిన, అధఃపాతునిగా చేసిన, త్రిండుపడంగనేర్చునే, అధఃపాతుడై యుండ నేర్చునా, త్రిండుపడి యుండదు, కైరవి, విజృంభించి, పికప్పుడేని, ఒకానొకసమయమందైనాను, తలత్రిండుగ జేసిన, తన్నలధఃపాతునిగా చేసినవాన్ని, అంబుసంభవుడగు అగ్నితుల్యుడైన ఆపురుషుడు, ఊర్ధ్వశోచియై, ఊర్ధ్వ, ఉద్ధతమైన, శోచియై, ప్రతాపజ్వాలలు గలవాడై, దరికొనక, దహించక, అధస్థితుడై, క్రిందైన ప్రతాపజ్వాలలు కలవాడై నచోయించి యుండునే, తన్నుపబడి యుండునే, తొక్కబడి యుండడు॥ అగ్నిహోత్రపక్షము, పరమశుచిః, మిక్కిలి పరిశుద్ధుడైనట్టి వంటి వహ్ని, సమిద్ధ్యులు, సమిత్, మంత్రప్రయుక్త హోమద్రవ్యములైనట్టి ఇంధనములతో, బలు, సత్వముగా కలిగినట్టి వంటి వహ్ని, ఉత్సవ

శ్రియాష్టిరు । ఉత్సవశ్రియా । ఎరూగ కర్మములయందు । స్థిరుడు దృఢమైనయుం
డేటువంటిన్ని । అపారమహామహు । అపార । అంతములేనట్టి వంటి । మ
హామహు । అధికతేజస్సు కలిగినట్టివంటి అగ్నిహోత్రున్ని । నిరసించి అ
ధిక్షేపించి । క్రిందుపడజేసిన । అధఃపాతునిగా వింటిన । క్రిందుపడంగనే ర్చు
నే । అధఃపాతుడై యుండునా । అనగా క్రిందుపడియుండడు । కెరలి । విజృంభిం
చి॥ ఊర్ధ్వముడేని । ఒక్కానొక సమయమందైనాను । తలక్రిందుగ చేసిన
అధఃప్రసారితజ్వాలగలవాన్నిగా చరించినవాన్ని ।
తన్ను సిన్నవాన్ని । అంబుసంభవుడు । అగ్నిహోత్రుడు
ఊర్ధ్వశిఖుడై । ఊర్ధ్వముఖాదికి వ్యాకునున్న । శిఖుడై । జ్వాలలు కలవాడై ।
దరికొనక । కాల్చక । అదగ్ధుడై । అధోగతమైన జ్వాలలు గలవాడై । నశి
యించియుండునే । నాశమునుపొంది యుండునా । నశియించియుండడు ।
అనగా పరిశుద్ధుడై నాహా బలము కలవాడై సంతోషస్థిరుడై ఇతే బో
వంతుడైన పురుషున్ని క్రిందుపడవేసితే క్రిందుపడనేరడు । ఆ పురుష
డు ఎప్పుడైనాగాని విజృంభించి తన్ను తలక్రిందుగా వేసినవాన్ని మ
హాప్రతాపము కలవాడై దహించునుగాక నశించియుండడని తాత్ప
ర్యము॥ లోకమందు మండే కొరివిని తలక్రిందుగా వేసితే ఆ కొరివి
యుండుండే అగ్నిహోత్రుడు పైకెగయుచున్న మంటలచేత అట్లా పట్టిన
వాన్ని దహించేది లోకమందు ప్రసిద్ధము॥

౧౬౫ కం॥ హాలికుడు విత్తు చేనబడు నప్పుడెరుంగడు బాలు వక్రమై
తలకొని చూచి మంచిదిగదా యనుపిమ్మట నట్లె రాజు సం
పలరగ గూర్చునప్పుడు భటాళినెరుంగడు ప్రస్తుతంబునన్
గెలసము చూని నిల్పు పరికించు ప్రయోజకు డంచు నంతయున్

టీక॥ హాలికుడు । కృషిచేసే పురుషుడు । విత్తు । బీజమును । చేనబడిన
ప్పుడు । విత్తనము కొలములో విత్తినప్పుడు । ఎరుంగడు । తెలియడు । బాలు

వక్రమై । బాలు । విత్తనప్రకరణ వక్రమై । మేలై । తలకొన । పైకి
పోసుపైకి రాగా । చూచి । పిమ్మట తర్వాత ను మంచిదిగదా యను
విత్తనము మేలైనది కాదా యనుచున్ అట్టి । అదే ప్రకారము । రాజు । ప్ర
భువున్ను । సంపలరగ ఆరోగ్యముండగా సాధనాపూనను భటాళి కసమూహమును
కూర్చునప్పుడు । గుంపుకూర్చేటప్పుడు । ఎరుంగడు । తెలియడు । ప్ర
స్తుతంబునకు । సమయమునకు కార్యమందు । కేలసము చూని । అభిలాషను వహించి
నిల్పి । స్థిరుడై యుండగా । ఏంత యును । మిక్కిలిన్ని । ప్రయోజకుడంచు ।
కార్యనిర్వాహకుడగు । పరికించు । తెలియును । అనగా । కృషిచేసే
వాడు విత్తును చేలో విత్తేటప్పుడు తెలియడు బాలు వక్రమై పోసు
పైకి వచ్చినప్పుడు బీజము మంచిదని తెలిసినట్టుగానే రాజున్ను భటస
మూహములను కూర్చేటప్పుడు ఆ భటున్ని యోగ్యుడని తెలియడు ।
పిమ్మట కార్యాభిలాషుడై కార్యమందు నిలిచినప్పుడు ఆ భటున్ని యో
గ్యుడని తెలియునని తాత్పర్యము॥

౧౬౬ సీ॥ అతిశయస్థానయోగ్య నాసనమున నునుచు విశ్వంభరావల్లభునకు
మస్తకోచిత కోటీరమండనములు కాళ్లకు తొడిగిన అనువు తప్పక నింద జెందిన

టీక॥ అతిశయస్థానయోగ్య । అతిశయస్థాన । ఉన్నతప్రదేశమునకు । యో
గ్య । తగిన పురుషున్ని । నాసనమున । తక్కువైన పీఠమందు । ఉనుచు । ఉం
చెడి । విశ్వంభరావల్లభునకు । రాజునకు । నింద్య । దూషణా । అపకీర్తి కల్గును ।
మస్తకోచిత కోటీరమండనములు । మస్తక । శిరస్సులందుం
డు । ఉచిత । ఉంచెడందుకు తగినట్టువంటి । కోటీరమండనములు । కిరీటా
లంకారములను । కాళ్లకు తొడిగిన । పాదములందు ధరించిన అమర్యాద । అను
వున్ను । కరిడియునని । దుర్జనుడని పలకరా । పలుకుదురు అనుట ।

౧౨౭ అధమ వృత్తి కన్నను నమ్రింపు పతి తిట్టు గుడుము గాదె యూరకూటి కటిక
కవితము నికి నింద గాట్లొనర్చిన నుతి తుండు నింద గుడుము గాని॥

టీక॥ అధమ వృత్తికి। నీచ యోగ్యమైన వృత్తికి అధికునికి గొప్పవానికి।
అనురింపు। నివ్విన స్తుపంటిది। పతి। రాజు। తిట్టు గుడుము గాదె। తిట్టు
డుసు గదా। అరకూటకటుక కవితము నికి। అరకూటకమైన యుక్తమైన
కదింపు మందు। కవిత। వాక్య బడినస్తు పంటి। మునికి। రత్నమునకు
నింద గాదు। దూషణ చేసిన। అట్లొనర్చిన। అలాగున చేసిన। అనగా।
ఇట్టి దికదియును మందు రత్నానికి। అంబిన స్తుపంటి। నుతిసేతుండు।
మర్జనుడు। తిట్టు గుడుము గాని। నాబట్టి మర్జనుడే
తిట్టు గుడుమున నితాత్పర్యము॥

౧౨౮ శిరమున మకుటము కటిని నూపురంబు పదమున
గురు బంధు భటుల నిల్పిన। మురు నుత్తమ మధ్యమాధమ స్థానములన్

టీక॥ శిరమున। శిరస్సు నందు మకుటము। కిరీటము కటి। మధ్యప్రదేశ
మందు। రశనా భరణము। కటిసూత్రము పదమున। పాదము నందు।
నూపురంబు బొజ్జెర। మంజీరము నిల్చినట్లు ప్రతిదే। ఉత్తమ మధ్యమా
ధమ స్థానములన్। ఉత్తమ। ఉన్నత స్థానమందు। మధ్యము। సామాన్య
స్థానమందు। అధమ స్థానములన్। నీచస్థానములందు। గురుబం
ధుభటులు। గురు। పూజ్యులను। బంధు। బాంధవులను। భటులు। సేవకు
లను। నిల్పవలెను। ఉంచవలెను। అనగా। మకుటాది భూషణముల
ను। శిరస్సు మొదలైన స్థానములందు యెట్లు ఉంచుదురో అట్లే
గుర ఉత్తమ మధ్యమాధమ స్థానములందు గురువులు మొదలైనవా
రిని వారివారి యోగ్యతలె రిని ఉంచవలెనని తాత్పర్యము॥

౧౨౯ ౧౨౯॥ పురుష విశేషలవిరిబోడియు వాలు విపంచి శాస్త్రము

తురగము వాణియు నరుడు దొడ్డతనంబు వహింతురట్లనా
పురుష విశేషలవిరిబోడియు వాలు విపంచి శాస్త్రము
తురగము వాణియు నరుడు దొడ్డతనంబు వహింప రుర్విన్

టీక॥ పురుష విశేషలు। పురుష శ్రేష్ఠుని యొక్క। విశేషలు।
అధిక ప్రకాశము చేతను। విరిబోడియు। స్త్రీజనమున్ను। వాలు। ఖడ్గ
మున్ను। విపంచి। వీణయు। శాస్త్రము। న్యాయాది శాస్త్రమున్ను।
~~వాలు। ఖడ్గమున్ను। విపంచి। వీణయు। శాస్త్రము। న్యాయాది శాస్త్ర~~
తురగము। అశ్వమున్ను। వాణియున్। భాషణమున్ను। నరుడు। నరుడు
న్ను। దొడ్డతనంబు। గొప్పతనమును। వహింతురు। పొందుదురు।
అట్లు। అదే ప్రకారము। నా పురుష విశేషలు। నా పురుషునిచేతనైన
~~పురుషుని~~ యొక్క। విశేషలు। ప్రకారము చేతను। విరిబో
డియు। స్త్రీజనమున్ను। వాలు। ఖడ్గమున్ను। విపంచి। వీణయు। శాస్త్ర
మున్ను। తురగములు। గుర్రమున్ను। వాణియున్। భాషణమున్ను। నరుడు। పురు
షుడున్ను। దొడ్డతనంబు। గొప్పతనమును। ఉర్విన్। భూమి యందు। వహిం
చరు। పొందరు। ఉత్తమ పురుషాశ్రయము చేత పైనజెప్పిన స్త్రీజనము
మొదలైన అందరు గొప్పతనము వహింతురు। అధమ పురుషాశ్రయము
చేత పైనజెప్పిన స్త్రీజనాదులు దొడ్డతనమును పొందరని దమన
కుడు పింగళకునితో చెప్పెనని తాత్పర్యము॥

మూదిస్రగాలమాత్రంబు దీనిచేత నేమి యగునని నన్న వజ్ఞ జేయకుము॥

టీక॥ మూదిస్రగాలమాత్రంబు। ముదిజంతువు స్రగాలమాత్రంబు।
నక్క శదాయని। దీనిచేత। ఈనక్కచేత। ఏమి యగునని। ఏమి కార్యము
కాగలదు అని। నన్న వజ్ఞ జేయకుము। నన్ను తిరస్కారము చేయకుము॥

౧౦౦॥ క॥ హరిసూకరరూపంబున హరిణాదిమృగాకృతుల మహర్షుల్ గజమై
హరసుతుఁడు పూజ్యులయ్యిరి దారవారల గారవము కడమ బడియె

టీక॥ హరి। శ్రీమహావిష్ణువు। సూకరరూపంబున। వరాహాకారముచేతను। హరిణా
దిమృగాకృతులు। హరిణాదిజంతువులైన। మృగాకృతులు। మృగ। నానా
విధజంతువుల యొక్క। ఆకృతులు। శరీరములవంటి శరీరములు గలుగు
టచేత। మహర్షులు। మునీశ్వరులున్ను। గజమై। ఏనుగ మొగము గల
వాఁడై। హరసుతుఁడు। విఘ్నేశ్వరుఁడున్ను। పూజ్యులైయుండిరి। పూజి
తులై యుండిరా। పూజితులై యున్నారు। వారల గారవము। వారల
ఆ శ్రీమహావిష్ణు మొదలైన వారియొక్క। గారవము। పెద్దతనము।
కడమబడియెనా కాదు। తప్పబడెనా యేమి తప్పబడనే లేదు। అన
గా। పూర్వమందు। శ్రీమహావిష్ణువు వరాహావతారమెత్తినందున పెద్ద
తనానకు తప్పబడలేదు అదే ప్రకారము ఋషులున్ను స్వేచ్ఛ
చేత మృగరూపధరులై నీచత్వమును పొందలేదు। విఘ్నేశ్వరుఁడు గ
జముఖుఁడై ప్రభావసంపన్నుఁడు కాక పోలేదు। నీచమృగాదుల రూ
పములు ధరించిన్ని విష్ణువు మొదలైనవారు జగత్పూజ్యులై ప్రకా
శించిరి। అట్లు పనికివచ్చే కార్యనిర్వాహకసమర్థుడైన పురుషుఁడున్ను నీచా
కృతి ధరించినమాత్రమున నే అయోగ్యుఁడు కాఁడని ప్రభువు కనుఁగొనవలె
నని దమనకుఁడు పింగళకునితో [illegible]చెనని తాత్పర్యము॥

వ॥ అశక్తుండైన భక్తుండును భక్తిలేని శక్తుండును నప్రయోజనులు త్యాజ్యులు నేను పరమ
భక్తుండ శక్తుండ దన త్యాజ్యుండ దన స్వగారవంబు జేయుదము॥

టీక॥ అశక్తుండైన భక్తుండు। అశక్తుడైన। సమర్థుడు గానట్టివాఁడై। భక్తుం
డున్ను సేవకుఁడున్ను॥ భక్తిలేని శక్తుండు॥ భక్తి లేని। సేవచేయని శక్తుం
డు। సమర్థుఁడున్ను। వీరిద్దరు। అప్రయోజనులు। కార్యనిర్వాహకులు కాని
వారలై। త్యాజ్యులు। విసర్జించతగినవారలు। నేను పరమ భక్తుండ।

నేను శక్తుండైతేను విశేషముగా సేవచేయగలవాఁడను। శక్తుండ। సమర్థుండను। అత్యాజ్యుండ।
విసర్జించతగని వాఁడను। అనగా। సేవచేసినట్టి భక్తుడైన నేను విసర్జించ యోగ్యు
ఁడను కాను। ~~అనగా। సేవచేసినట్టి భక్తుడైన~~ స్వగారవంబుచేయుము। నా
యందు గురుత్వము కల్గచేయుమని దమనకుఁడు పల్కుచున్నాఁడు।

౧౪౧॥ పతి నయదూరుఁడైన భటపఙ్క్తియు నీతికి బాయు తత్ప్రధా
నతబుధులుండరా బుధజనంబులు లేమి నధర్మమూర్జిత
స్థితిఁ గనున య్యధర్మమున జేసి యఘంబులు బుట్టు వానిచే
నతులవిపద్దశల్ పెరుగు నవ్విపదాయతి రాజ్యముఁ జెడున్

టీక॥ పతి నయదూరుఁడైన। పతి। రాజు। నయదూరుఁడైన। నీతివిచార
దూరుఁడైన। దుష్ప్రవర్తకుఁడైన స్థాయెనా। భటపఙ్క్తియు సేవక
సమూహమున్ను। నీతిబాయు। న్యాయమార్గము చేనిదాను। తత్ప్రధా
నతబుధులుండరు। తత్। న్యాయదూరస్థుఁడైన ఆ రాజుయొక్క। ప్రధా
నత। మంత్రిత్వమందు। బుధులు। పండితులైన జనులు। ఉండరు। నిల్వరు।
ఆ బుధజనంబులు లేమిన్। ఆ పండితజనములు లేకపోవుటచేత।
అధర్మము। అన్యాయము। ఊర్జితస్థితిగను। ఊర్జిత। బలవత్తర
మైన। స్థితిగనున్। మర్యాదను గాంచును। అనగా। అన్యాయమే బలిష్ఠ
మై నిల్చును। ఆయ్యధర్మమున జేసి। ఆ యన్యాయము చేత। అఘం
బులు బుట్టు। దురితములు కల్గును। వానిచే। ఆ దుష్కృతములచేత।
అతులవిపద్దశల్। అతుల। సరిలేని। విపద్దశల్। ఆపదలు పె
రుగు। విస్తారములౌను। ఆవ్విపదాయతి। ఆ యాపదలచేత।
రాజ్యముఁ జెడున్। దేశము చెడిపోవును॥

అని దమనకుండు పలికిన పింగళకుండతని ప్రసాదపురస్సరాలోక
నంబుల నాలోకించె॥

టీక॥ అని। ఈప్రకారముగ నని। దమనకుడు పలికిన। దమనకుండు చెప్పిన। పింగళకుండు। మృగరాజైన పింగళకుడు। అతని। ఆదమనకుని।
ప్రసాదపురస్సరాలోకనంబులన్। ప్రసాద। ప్రసన్నత్వమే। పురస్సర। ముందు
గా ప్రసరిస్తున్నట్టి। ఆలోకనంబులన్। చూపులచేతను। ఆలోకిం
చె। చూచెను॥ అనగా ఆ దమనకుని యందు ప్రసన్నుండై కరుణా
కటాక్షములచేత పింగళకుడు చూచెనని తాత్పర్యము॥

౧౮౭ ౧౧౭॥ వాసికి వన్నె కుందగని వాడవె రాజ్యము నీ నయంబునన్
జేసెద గాదె నిన్నదవ సేవకులెవ్వరు నాకు బుద్ధి వి
శ్వాసము నీ యెడం గల దశక్తుడు భక్తుడు నిన్ను బోలరో
హో సఖ విన్ననై వదనమొప్పక వచ్చితి వేమి జెప్పుమా

టీక॥ వాసికి వన్నె కుందగని వాడవె। వాసికి। నామమునకున్ను। వన్నెకున్।
రాణింపునకు। తగని వాడవే। యోగ్యుడవు కావా। యోగ్యుడవే
సామ్రాజ్యము నీ నయంబునన్ చేసెదగాదె। రాజ్యము। మృగాధిపత్య
మును। నీ నయంబున। నీనీతికుశలత్వముచేతను। చేసెదగాదె। పరిపా
లన చేసేవాడను కాదా। చేయనే చేస్తూ ఉన్నానని భావము॥ నిన్నదవ
సేవకులెవ్వరు। నిన్నదప। నీకన్న దక్కిన సేవకులెవ్వరు। భటులెవ్వరు। నీ యెడన్।
నీయందు। నాకు। విశ్వాసము పెద్ద। నమ్మికె విస్తారము। నిన్ను బోలరే। నీవం
టి॥ శక్తుడు। సమర్థుడున్ను। భక్తుడు। సేవకుడున్ను। కలడా। కలడా।
లేడు। అనగా। నీతో సమానమైన శక్తుడున్ను భక్తుడున్ను లేదనే
మాట పింగళకుడు పల్కెను। ఓహో సఖ। మిత్రుడవైన ఓ దమనక।

వదనము। నీ మొగము। విన్ననై। చిన్నబోయినదై। ఒప్పక। బాగువేక। వ
చ్చితివేమి। ఎందుచేత వచ్చితివి। చెప్పుమా। పలుకుమా॥

౧౮౮ ౧౧౮॥ నావిని దమనకుడనుదే। నావిన్నప మొకటి వారి వాంఛ్ఛ వడిగా
బోవుచు నిలిచితివి దియేలా విన్నని మోము తోకలంగిన మదితోన్

టీక॥ నావిని। ఈప్రకారము పింగళకుడు పలికించగా ఆమాట వి
ని। దమనకుడు। దమనకుడను ప్రధాని। అను। ఇట్లు పల్కెను। దేవా।
ఆధిపతివైన పింగళక। విన్నపమొకటి। మనవి యొకటి కలదు। వారి
వాంఛ్ఛన్। జలాపేక్షచేతను। వడిగా బోవుచు। తీవ్రముగా నేతెంచు
చున్న। విన్నని మొగముతో। ఖేదమును పొందిన ముఖముతో। కలం
గిన మదితోన్। కలకపొందిన మనస్సుతోనున్న। నిలిచితివి। నిలిచి ఉండ
బడితివి। ఇది యేల। ఇట్లు నిలుపబడవలె ఏమి హేతువచే
తను॥

౧౮౯ ౧౧౯॥ అని విన్నవించిన దమనకునకు పింగళకుండిట్లనియె మున్నొకర
ణ్యంబుగనే యరణ్యంబు పూర్వసత్వాధిష్ఠితంబై యున్న యది
యట్లగుట యంతస్స్వాంతంబు బుద్ధింపుడు యయ్యదానం
సి యెంగవైకల్యంబావిష్కరించె

౧౯౦ ౧౨౦. ఇదెట్లనిన విలయసమయ సముజ్జృంభమాణ ప్రళయకా
లాంబుదవిధంబున శబ్దగ్రహంబుల కధికతాపంబున
శ్రవంబు సద్దిక్తటనిష్కయ పూర్వద్వారఘోషంబు వత్తెరనా
౧౯౧ ౧౨౧ కర్ణించితి మంత్రప్రతిబద్ధశక్తులు గుహనాధరంబుని
ధంబు నద్భుతకైతినీవా కర్ణింప వకోవ బ్దానుల రూపస్వార్థబలమహ
త్వంబగు సత్వంబుజ్జోటగలిగి యున్న యది మదీయరాజ్యంబునను
హానివాటిల్లనుండునే యనినిట్టూర్పు నిగుడించుచు పంచాననంబున

సం॥ దమనకుం డిట్లనియెను॥

టీక॥ అని విన్నవించిన। అని। ఈప్రకారముబల్కి। విన్నవించిన। మనివి వేకినను।

దమనకునకు। దమనకుడనే మంత్రికి। పింగళకుం డిట్లనియె। దమనకునితో

పింగళకుడు॥ యీలాగనిచెప్పెను। మనుష్యరహితంబగు నీయరణ్యంబు। మనుష్యు

నాకు। శరణ్యంబగుట। ప్రునికి వచ్చినదుండి। ఈ యరణ్యంబు। ఈ అడవి।

అపూర్వసత్వాధిష్ఠితంబై యున్నయది। అపూర్వ। మనుజుండు లేనట్టిదిగా, న

వ్రజంతువుచేత। అధిష్ఠితంబై। నివాసముచేయబడ్డదై। ఉన్నయది। అ

ట్లగుట। అయపూర్వమైన జంతువు యీ అరణ్యమందు కల్గుటే। అంతస్థాం

చల్యంబు ప్రవేశింపుట యు। అంతః। మనస్సందు। చాంచల్యంబు। చంచలత్వమును

ప్రవేశించుటయు। పాదముచేయుటయు। దానం జేసి। ఆమనస్సుచంచలత్వము

చేతను। అంగవైకల్యం బావిర్భవించె। అంగ। సకలావయవములకు। వైక

ల్యంబు। వివశత్వము। ఆవిర్భవించె। పుట్టెను। ఈట్లనిన। ఇట్లాగంటేను

విలంబసమయసముజ్జృంభమాణ ప్రష్ఠలావర్తనాంబుద విధంబున। విల

యసమయ ప్రళయకాలమందు। సముజ్జృంభమాణ। విస్తరించు ప్రకాశి

చుచుండెడి। ప్రష్ఠలావర్తక। ప్రష్ఠలావర్తకమనే పేరు కల్గినట్టి మేఘముల

యొక్క ఆధ్వనివిధంబున। మేఘమువలెను। శబ్దగ్రహంబులకున్ ఆధిక

తాపం బానత్తుచు। విస్తారపరితాపమును చేయుచు। అధికము। అయి

జిహ్వాళికానుకత్తైన। అపూర్వముందులేకపువంటి భూర్వాకారింపకనిభూషంబులు

రణ్యాఖ్యానమందు। ఒక్క యపూర్వదుర్వారఘోషంబు ధ్వని। వేత్తరా

గాను। ఆకర్ణించితి। వింటిని। మంత్రప్రతిబద్ధశక్తి యగు ఫణాధరంబు

విధంబున। మంత్ర। మంత్రప్రభావముచేత। ప్రతిబద్ధ। కట్టుబడినట్టి

శక్తి యగు। స్వనిష్ఠమనసామర్థ్యము కల్గినట్టి। ఫణాధరం

బు విధంబున। పామువలెను। శక్తిహీనుండనైతి। నీవాకర్ణింపవ

కో। నీవు ఆధ్వనిని వినవేదో యేమో। అనగా। నీవు ఆశబ్దము

ను విన్నావో విన్నవేదో అని సందేహార్థముగా మందలించెడిది।

శబ్దానురూపశారీరబలమహత్వంబగు సత్వంబు। శబ్ద। నాచేత వినబడిన

నినాదమును। అనురూప। తగినదై। వైశ్యమైనట్టి। శారీర। విగ్రహమున్ను। బలము। శరీర

శక్తియున్ను। మహత్వంబగు। మహాశక్తియు కలిగినట్టి। సత్వంబు। క్రూరజం

తువు। అష్టాపదకలిగియున్నయది। ఆస్థలమందు నివసించియున్నది। మదీయరా

జ్యంబునకు। మదీయనాశంబు। ధ్రువమైన। రాజ్యంబునకు। రాష్ట్రమునకు। హాని

పడనీదని। వాడిల్లకుండునే। ప్రష్టకపొత్యేన్గే। పుట్టుతున్నది అని అర్థము। అని

ఈట్లామందలించి। నిట్టూర్పునిగుడించు। దీర్ఘనిశ్వాసమును వృద్ధిబొందించు

చుండెడి। పంచాననంబునకు। సింహావయినపింగళకునకు। దమనకుం డిట్లని యె। పింగళకుని

తో। దమనకుడు॥ యీప్రకారము మందలించెను॥

౧౧౭॥ క॥ జలమున సేతువు చెడదవు। పలుకుల భేదింతుడు చెనటి పాటించాడిం

చెవిని రహస్యమైనట్టి। దలచనిపని జాడు నిగూఢతర మంత్రంబున్॥

టీక॥ జలమునసేతువు। జలమున। ఉదకవేగముచేత। సేతువు। కట్టయున్ను।

చెడిదప్ప పలుకులభేదింతుడు। చాడిదపలుకుల। భిన్నాత్వదగాక్యము

లచేత। భేదింతుడు। భయపడినవాడున్నాచనటి। భిన్నుడు। వెలదుష్టమైన ~~...~~

~~...~~ కొండెపుమాటలచేత। చెవిని। స్నేహమున్ను। ర

హస్యమైనట్టిదలచని। గుప్తముచేసేకైరకు ఆలోచించినట్టి। నిగూఢ

తర మంత్రంబున్। నిగూఢతర। మిక్కిలి బైటపడకూడనట్టి। మంత్రంబు

రహస్యాలోచనము పనిచెడును। భిన్నమైపోవును। అనగా జలప్రవాహవేగము

చేతసేతువు పలె। భయంకరవాక్యములచేత। భేదుడు వలెదుష్టమైనచాడిచేత

స్నేహమువలె। బయటపడకూడని మంత్రాలోచనము గుప్తముచేయకుం

డుచే తపనిచెడి పోవునని భావము॥

౧౧౮॥ నతెరువృనిలచలన్నహిజాతలతాఘాతభగ్నసంగరశాఖీ।

జాతరవశ్రవణామహాకాతరహృజ్జీర్ణజంబుకముగతయయ్యెన్।

టీక॥ నతెరువు। నిమార్గము। అనిలచలన్మహిజాతలతాఘాతభగ్నసంగర

శాఖిజాతరవశ్రవణామహాకాతరహృజ్జీర్ణజంబుకముగతయయ్యెన్।

అనిల। వాయువుచేత। చలత్। కదలుచున్నట్టి। మహిజాత। వృక్ష

ముయొక్క। లతా। శాఖలచేత। ఘాత। కొట్టబడినట్టి। భగ్న। వి

డిపోయినట్టి। సంగర। యుద్ధమందలి। శాఖి। నగారాయందు। జాత

పుట్టినట్టి। రవ। శబ్దముయొక్క। శ్రవణ। వినడముచేత। మహాకాతర।

అధికముగా చలించుచున్నదగువంటి। హృత్। హృదయము కలిగినదగువంటిన్ని। జీర్ణ।
శిథిలమైనదగువంటి। జంబుకము। నక్కయొక్క। కతయుం దెల్పెన్। కథ ఆయేమనగా।
అనగా। నీమార్గము వాయువుచేత చలించుచున్న వృక్షశాఖలచేత కొట్టబడిన
దైవాదిపోయిన యుద్ధభేరియందు ప్రవేశించిన శబ్దశ్రవణముచేత చలించిన హృద
యము కలిగిన నక్క కథ వినాయెనని పింగళకునితో దమనకుడు మందలిం
చెనని తాత్పర్యము॥

౧౭౮॥ క॥ నావిని పింగళకుడు నయకోవిదు దమనకుని జూచి గుణరత్నసము
ద్రా విని యెంతదనే కథజెప్పు। మావాబాపాడివంబ మరనాకనుడున్

టీక॥ నావిని ఈప్రకారముగా పగావిని। పింగళకుడు। పింగళకుడనే సింహరా
జు। నయకోవిదు। నీతిమార్గచతురుడైన। దమనకు। దమనకుడనే మంత్రిని
చూచి। కనుంగొని గుణరత్నసముద్రా। గుణ। సుగుణములనేడి। రత్న। మణులకు
సముద్ర। ~~...~~ సాగరము వంటి దమనక। విని చెందటి విశేషము। నాకు। ~~...~~ కథను
~~కళ్యాణముకళ్యత్తాంతము గుల్పుమా।~~
జెప్పుమా। వాబాపాడివంబు మరి। వాత్స ఓంత్వెపుగా। అనుడున్। అనగానున్॥

౧౭౯॥ క॥ దమనకుడిట్లనుచెరవిత్రమ విత్రమసింహపురనికటవటకాంతా
రమునకెంకనాడు గాఢశ్రమమున నరిగి తిరుగగా కట్టెదురన్

టీక॥ దమనకుడు। దమనకుడనేవాడు। ఇట్లను- ఈప్రకారముగా పలుకుచుండు చిరవిత్రము। చిర। శాశ్వతమైన। విత్రము।
పరాక్రమము కల్గిన ఓహో పింగళక। విత్రమసింహపురనికటవటకాంతారము
నకెంకనాడు। విత్రమసింహ పుర। విత్రమసింహమనే పేరు కల్గిన। పుర। పట్ట
ణము యొక్క। నికట। సమీపమందలి। వటకాంతారమునకు। మఱ్ఱిఅ
డవికి। ఒకనాడు। ఒకదివసమందు। గాఢశ్రమమున। గాఢ। దృఢమైన। శ్రమ
మున। పాదసంచారశ్రమముచేతను। నేనరిగి। నేను పోయి। తిరుగగా। సంచరిం
చుచుండగా। కట్టెదురన్। కన్నులకెదురుగాను॥

౧౮౦॥ జన్యముకాంతకుంతపరుషద్ధ్వతిపాతిబృహద్రథాళిరా
జన్యము హస్తిమస్తకరసద్ధ్వతజద్రవలుబ్ధదైత్యదా
రజన్యము ఖానుభేదిఘనసాహసరాజనరాజమానప
ర్జన్యము జూపెపర్యుషితశావజవిస్రసమేతవాతముల్

టీక॥ కాంతకుంతపరుషధ్వతిపాతిబృహద్రథాళిరాజన్యము। కాంత।
వాడితనముచేతమెఱయుచుండేడిదగువంటి। కుంత। ఈట్లచేతను। పరుష।

కఠినములగానైన। ధ్వతి। గాయములు కల్గి। పాతి। పడుచుండేటి। బృహ
త్। విస్తారములైన రథాళి। స్యందన సమూహమందలి। రాజన్యము। రాజులు
కలిగినదగువంటిన్ని। హస్తిమస్తకరసద్ధ్వతజద్రవలుబ్ధదైత్యదారజన్యము। హస్తి।
ఏనుగులయొక్క। మస్త। శిరస్సులందలి। తరస। మాంసమందున్ను। ద్ధ్వతజద్రవ।
రక్తప్రవాహమందు। లుబ్ధ। ఆసక్తులైన। దైత్య। రాక్షసులయొక్క। దారజన్య
ము। దాష్ట్యము కల్గినదగువంటిన్ని। ఖానుభేదిఘనసాహసరాజనరాజ
మానపర్జన్యము। ఖాను। సూర్యమండలమును। భేది। ~~...~~ పగిల్చి స్వర్గాభిగమన
ముచేయుచుండేటిదగువంటి। ఘన। శ్రేష్ఠులైనదగువంటి। సాహస। శూరుల
యొక్క। ప్రాజన। ప్రాజించుటయందు। రాజమాన। ప్రకాశించుచుండేటి। పర్జ
న్యము। దేవేంద్రుడు కల్గినదగువంటి। జన్యము। యుద్ధభూమిని పర్యుషితశావజ
విస్రసమేతవాతముల్। పర్యుషిత। పూర్వదివసమందే మృతినొందినదగువంటి।
శావ। పీనుగల సమూహములయందుజు। పుట్టినదగువంటి। విస్ర। దుర్గంధముతో
డను। సమేత। కూడుకున్నదగువంటి। వాయువులైన గాడ్పులు। చూపెన్। కనుపె
నజేసెను। అనగా వాడిగల యీటెలచేత గాయములు కలిగి భూ
మియందు పడుచుండేటి దగువంటి రథసమూహముల మీదనున్న రాజులు
కల్గినదగువంటిన్ని ఏనుగుల తలలయందుగల మాంసమందున్ను ఆరక్త
ప్రవాహములయందు ఆసక్తులైన రాక్షసుల దుర్జనత్వము కల్గినదగువంటిన్ని
సూర్యమండలమును భేదనముచేసి స్వర్గాభిగమనులైన శూరులను ప్రాజించేటి
దేవేంద్రుడు కల్గినదగువంటి యుద్ధభూమిని లోగడి దినమందు చచ్చిన పీనుగ
లయందు పుట్టిన దుర్గంధము తోకూడుకున్న వాయువులు ఆనక్కైన తనకు
చూపెనని తాత్పర్యము॥

౧౮౧॥ చ॥ కదనమెకింత జేరనరుగన్ విరుగంబడియున్న తేరులున్
బ్రిదులుటలేని యేనుగులు పెండ్లులు గొన్నజిరాగుర్రాలు పెం
గడుదుడిబోని నెత్తురులుగాడుపు కెంతలగ్రాగి చక్కనై
పొదలు మెదళ్లు నాంత్రములు లప్రోవులు జూచిప్రహృష్టమూర్తినై॥

టీక॥ కదనము। యుద్ధభూమిని గూర్చి। ఒకింత జేరనరుగన్। కొంచెము దగ్గరికి
భగ్నములైపడి తముల...
బోగాను। విరుగంబడియున్న తేరులున్। ~~...~~ రథములున్ను।
బ్రిదులుటలేని యేనుగులు। బ్రిదులుటలేని। కదలనదగువంటి। ~~...~~ ఏనుగులు
గుఱ్ఱాగజములున్ను। పెండులు గొన్న జిరాగుర్రాలు। పెండులు గొన్న। తిపులు

గాపడియుండెడి। జిరాగురాలు। వజ్రకవచములు గల అశ్వము లున్న।
పింగళము రంగిపోని నేత్రములు। పింగళరుడుపోని। ముక్కులిగల వ్యాసనపోని
నేత్రములు। రక్తములున్న। గాటపుపెండల గ్రాగి బిక్కనై పాదలు వేయుచల్లు।
గాటపుటెండల। గాఢమైనవంటి యాతపముల చేత। గ్రాగి। కాగబడి బిక్కనై
దట్టమైన। పాదలు। ఒప్పుచుండెడి వెదల్లు। మాంసఖండములున్న। ఆంత్ర
ములప్రోపులు। ఆంత్రములు। ప్రేగులయొక్క। ప్రోపులు। కుప్పలున్న। మూలి
కను గాని। ప్రహృష్టమూర్తినై। ప్రహృష్ట। పులకాంకితమైన। మూర్తినై। శరీర
ము కలవాడనై॥

౮౩॥ మరియును నక్కలన సముస్థాళీ పుండరీకవ్యాకీర్ణంబగుట రా
సారంబున ఖండఫలకాండమండితంబగుట యారామంబున నెమో
ఘ ప్రాసవిలాసంబగుట కల్హాటకప్రబంధంబున ననంగవిహార సౌ
౮౪॥ ఖ్యంబగుట మధుమాసంబును నష్టకబంధవాహినీ బంధురంబగుట
శ్రీష్మసమయంబును బహుద్విజవిరాజమానంబగుట యాగం
బునను ఆత్మజ్ఞానపారంపరీసంపూర్ణంబగుట గంజానిలయం
బును విశ్వాకృతచరణంబుగాపున జ్ఞానపకరణంబున వృత్తి
౮౫॥ తారకావ్యూహంబగుట యహర్ముఖంబును కర్ణశల్యసైంధవశ్యే
నదుర్నిరీక్ష్యంబగుట సుయోధనారాధనంబును। ప్రయుక్త
శక్తిపాతనిర్ఘాత ధరాధిపప్రాగల్భ్యమగుటను విరాజసంరంభంబును
నవఖండమనోహరంబై యాభాషాభాషావిశేషంబును కసాఖిసుప్త
పురుషోత్తమంబై శరత్కాలంబునను కరించెనప్పుడు॥

టీక॥ మరియును। అటు తర్వాతను। అక్కలన ఆయుధభూమి। సముస్థా
ళీపుండరీకవ్యాకీర్ణంబగుట। సముస్థాళీ। తెగిపోయిన కాడలు కల్గిన
ట్టువంటి। పుండరీక। శ్వేతచ్ఛత్రములతోడను। వ్యాకీర్ణంబగుట। ఆంతట
నిండియుండుటను। సముస్థాళీ। సముత్। సంతోషముతో రూడుకున్న
ట్టువంటి। అనగా। వికసించినట్టువంటి। నాళి। మృణాలములు పత్రాదులు
కల్గినట్టువంటి॥ పుండరీక। తెల్లదామరలతోడను। వ్యాకీర్ణంబగుట। సం
పూర్ణంబగుట। రాసారంబును। తామరకొలనును। అఖండఫలకాండ

మండితంబగుట యారామంబును। అఖండ। తునకలు గానట్టువంటి।
ఫల। బాణాగ్రభాగములు కల్గిన। కాండ। బాణములచేతను। మండితంబగు
ట। అలంకరింపబడుటచేతను। అఖండ। సమగ్రములైన। ఫల। పండ్లయొక్క
కాండ। సమూహములచేతను। మండితంబగుట। ఒప్పబడినదవుట।
ఆరామంబును। ఉపవనంబును। అమోఘప్రాసవిలాసంబగుట। అమో
ఘ। వ్యర్థముగానట్టువంటి। ప్రాస। [illegible]యొక్క। విలాసంబగుట। ప్రకాశము
కల్గుటయును। అమోఘ। వృక్షములు గాని। ప్రాస। ప్రాసములనే ఖండదోలయ్య
ములయొక్క। విలాసంబగుట। సొంపు కల్గుట। కల్హాటకప్రబంధం
బును। తెనుగు కల్పనాకథను ఆనంగవిహార సౌఖ్యంబగుట మధుమాసం
బును। ఆనంగవిహారసౌఖ్యంబగుట। అనంగ। కరచరణాద్యవయ
వరహితములైన మొండెములకు। విహార సౌఖ్య [illegible] చేతను। అనం
గవిహారసౌఖ్యంబగుట। అనంగ। మన్మథునియొక్క। విహార। సంచార
మునకు। సౌఖ్యంబగుట। తగియుండుటను। మధుమాసంబును।
చైత్ర వసంతమాసము। నష్టకబంధవాహినీబంధురంబగుట శ్రీష్మసమయం
బును। నష్ట। నాశనములైన। కబంధ। మొండెములు కల్గినట్టువంటి। వాహినీ।
సేనలచేత। బంధురంబగుట। సాంద్రమగుటను। నష్టకబంధవాహినీ
బంధురంబగుట। నష్టకబంధ। నీళ్లు లేనట్టువంటి। అనగా। నష్టమైపోయిన
ట్టువంటి। కబంధ। ఉదకము కల్గినట్టువంటి। వాహినీ। నదులచేత। బంధు
రంబగుట। [illegible] ఉచేతను। శ్రీష్మసమయంబును। [illegible]
బహుద్విజ విరాజమానంబగుట యాగంబును। బహు। విస్తారములైన
ద్విజ। కంకగృధ్రాది పక్షులచేత। విరాజమానంబగుట। ప్రకాశింపబడినదా
ట। బహు। అనేకులైన। ద్విజ। బ్రాహ్మణులచేత। విరాజమానంబగుట। ప్రకాశిం
పబడినదాట॥ యాగంబును। ఆత్మజ్ఞానపారంపరీసంపూర్ణంబగుట
గంజానిలయంబును। ఆత్మజ్ఞ। ఆయుధహతులైన దేహస్మృతి లేని
పురుషులయొక్క। పారంపరీ। సమూహముచేత। సంపూర్ణంబగుట। నిం
డియుండడము కల్గుట। ఆత్మజ్ఞాన। సురాపానముచేత పరవశులై
దేహస్మృతి లేని పురుషులయొక్క। పారంపరీ। గుంపుచేత। సంపూర్ణంబ

గుట। గంజానిలయంబును। మదిరాగృహంబును। అనగా। సారాయి అమ్మె
యిల్లు। విభాగకృతచరణంబుగాను। విభాగకృత। ఖండింపబడిన ట్లుండి। చర
ణంబుగాను। పాదములు కలిగినదిగాను। విభాగకృతచరణంబుగాను। వి
భాగకృత। విభజింపబడినట్లుండి। చరణంబుగాను। పదవిభాగములు కలిగిన
నీచపదోచ్చయ కసితశల్లాక ఇత్యాదికలు
దిగనుక। శ్లాకపరనంబును। ముచదవిషమును। అవ్యక్త తారకా
వ్యూహంబగుట। అహార్యఖంబును। అవ్యక్త। కనుపింపబడనట్లుండి।
తారకా। నల్లగుడ్ల యొక్క। వ్యూహంబగుట। సమూహము కల్గుటను అవ్య
క్త। కానబడని। తారకా। నక్షత్రముల యొక్క। వ్యూహంబగుట సమూహ
ము గల్గుట। అహార్యఖంబును। ప్రాతఃకాలంబును। కర్ణశల్యసైంధవ
క్లిశ్యంబగుట। సురోధనా రోధనంబును। కర్ణ। చెవుల చేత। శల్య।
ములు కల చేత। సైంధవ। గుఱ్ఱాల చేత। భీష్మ। భయంకరమైనట్లుగాను।
దుర్లిశ్యంబగుట। కర్ణ। ని చేత। శల్య। మద్రాధిపుని చేత। సైంధవ। జయద్రథుని చేత। భీష్మ। శాంతనవుని చేత। దుర్లిశ్యంబ
గుట। చూచుటకు అశక్యము గుట్టను సురోధనా రోధనంబును। సు
రోధన। దుర్యోధనుని యొక్క। ఆ రోధనంబును। యుద్ధము నస్త్ర
ప్రయుక్త శక్తిపాత నిర్ఘాత ధరాధిప ప్రాగల్భ్యము గుటకు మారసంరం
భంబును। ప్రయుక్త। ప్రయోగింపబడినట్లుండి। శక్తి। సబలమనెడు ఆ
యుధవిశేషముల యొక్క। పాత। పడుట చేత। నిర్ఘాత। పిడుగు కొట్టబ
డినట్లుండి। ధరాధిప। రాజుల యొక్క। ప్రాగల్భ్యము గుట। ప్రౌఢత్వము
కల్గుటను। ప్రయుక్త శక్తిపాత నిర్ఘాత ధరాధిప ప్రాగల్భ్యము గుట।
ప్రయుక్త। ప్రయోగింపబడిన। శక్తి। శక్తి అనే పేరు కలిగిన ఆ
యుధము యొక్క। పాత। పడుట చేత। నిర్ఘాత। పిడుగు కొట్టబడినట్లు
ండి। ధరాధిప। కొండ పర్వతము యొక్క। ప్రాగల్భ్యంబగుట। ప్రౌఢత్వ
ము కల్గుట। కుమారసంరంభంబును। కుమార। సుబ్రహ్మణ్య స్వామి యొక్క। సం
రంభంబును। విజృంభణాత్వంబును। నవ ఖండ మనోహారంబై। రోషాభా
షావిశేషంబును। నవ। నూతనమైన। ఖండ। శర్కరల చేత। మనో

హారంబై। మనస్సుకు రమ్యంబై। నవ। నూతనమైన। ఖండ। శర్కరవలెనే। మనో
హారంబై। ఇష్టమున్నట్లుండినదై। రోషాభాషా విశేషంబును। రోషాక్రోశ
యొక్క। భాషా విశేషంబును। వాగ్విశేషంబును। రసాభిసుప్త పురుషోత్తమం
బై శరత్కాలంబును। రసాభిసుప్త పురుషోత్తమంబై। రస। భూమియం
దు। అభిసుప్త। నిద్రింపబడిన। అనగా। పచ్చిసేల పడియున్నారని అర్థము।
పురుషోత్తమంబై। పుణ్యపురుష శ్రేష్ఠులు గలదై। రసాభిసుప్త పురుషోత్తమం
బై। రస। సముద్రోదకమందు। అభిసుప్త। యోగనిద్రితుడైనట్లుండి।
పురుషోత్తమంబై। శ్రీమహావిష్ణు కలిగినదై। శరత్కాలంబు। శరత్తును
యుంబును। అనుకరించాగ అనుసరించా। అప్పుడు। ఆసమయమందు।
యావచనములు కలిగిన సమాసములకు ప్రకృతమైన యుద్ధభూమి
పక్షముగా మొదట అర్థము వ్రాసి యీ అర్థముతో కూడానే ఉపమాన
మైన వస్తువులకు ఆ పూర్వోక్తమైన అర్థముతో కూడానే యీ రెండో అ
ర్థమున్ను వ్రాసియున్న దిక్రమముగా తెలియవలసినది॥

౨౬॥ దూరస్థానాం ధురీణానాం। హరిణానామనే నిజాపనాస్త్రకర్త్య కరం
బై కొడసి తరీ విసుముగ। భేరీ నినదంబు కర్ణపిశితము గ్రసె

టీక॥ దూరస్థానాం। అసువులు పోయినట్లుండి జంతువులను। ధురీణావ
హించినట్లుండిన్ని। మహాత్। అధికమైన సకరణాముస। యుద్ధభూమియందు।
అద్భుతమైన పలుకవలెనదే మి। ఆశ్చర్యకరంబై। అద్భుతములను చేసున్నట్లు
ండినదై। రోదసితో। భూనభోంతరముతో కూడాను। ఒక భేరీనినదం
బు। ఒక నగారాధ్వని। కర్ణపిశితము గ్రసె। కర్ణ। చెవుల యొక్క। పిశితము
ను। మాంసమును। అగ్రసె। ఛేదించెను। అనగా చచ్చిన మనుష్యాది జంతు
వులను ధరించినట్లుండి రణభూమియందు మహాద్భుతమైనట్లుగాను।
భూనభోంతరముతో కూడానైన నగారాధ్వని నానా పులలో మాంసమును
ఛేదించెను। అధ్వని యిట్లుండి దిని అని చెప్పశక్యము కాదని తాత్పర్యము॥
౨౭॥ భయము దోడ్తోన ముక్కున బంటి యు న్యోకెరలు జరరాన్ని కుముల్లుముకిం
కరులాము। హాహా తొలిస్తి కృయూ స్వామి యేనేడు రతి। పలలపారణా కరు
గంగవాడుగా విం॥

టీక॥ భయము। అనగా రాక్షసుని వలన ప్రవర్తిల్లినట్టి భీతి। త్రోట్లైన। వెంట

వెంటనే। ముక్కున బండియున్నట్టి। (ముక్కు బండి ...)। అనగా యీసగా

రాక్షసుని వలన ప్రవర్తిల్లిన భయము ముక్కున త్రోపి రి అదకుండా చేసె

భయము విస్మరించెననుట

ననిభావము। కైరలు జరదార్ఘకములు లుగు। కైరలు। విజృంభించుచుండె।

జరదార్ఘి। ఆ కడు ముండుచేత। కములు లుగు। పరితపిస్తున్నవాడనై। కిం

కరోమి। ఏమి చేతును। హా। ఖేదము। హా తొస్మి। కొట్టబడినవా

డనైతిని। క్వయాస్యామి। యెక్కడికి పోవుదును। అనేడురీతి। అనేటి

విధముచేత। పలల పారకొనకు। మాంసభక్షకునకు। అరుశంగవా

టుగామి। పార్శ్య విధముగా ననుచేత॥

శ్లో॥ నిం ... చిన భీతి వేపథుకర నేనాక యింతకనే పుబుద్ధిశం

కించి యేమి యెక్కాపరికించవదగాక నివేరి ముందర

గ్రామతి వాత పాత పరికంపిత భూజలతాహతిద్దిశల్

చించు రవంబు నేనుకని జీర్ణసమిద్ధ తప్తరిచేరువన్

టీక॥ నిండిన భీతి। నిండిన। నిండినట్టి వంటి। భీతి। భయముచేతను।

వేపథుక। దేహము కంపించగా। నేనెక యించుక నేపు। నేను। నేను।

ఒక యించుక సేపు। కాం ... బుద్ధి శంకించి। బుద్ధి। మతి యందు।

శంకించి। సంశయించి। ఇది యేమి యెక్కడ। ఇది। ఏట్లని। ఏ

మి యెక్కడ। ఏమోనని చేరి। దగ్గరికి బోయి। పరికించవదగాక।

విమర్శించవదను। ఈ ప్రకారము మనస్సులో అనుకొని। ముందర

ఉండెను। చేరువన్। సమీపమందు। వాత పాత పరికంపిత భూజల

తాహతి। వాతః। గాడ్పు యొక్క। పాతః। విసరడముచేతను। పరికంపిత

చలించబడినట్టి వంటి। భూజ। వృక్షము యొక్క। లతా। శాఖల యొక్క। ఆహతి

కొట్టుటచేతను। దిశల్ చించు రవంబునేను। దిశలా। దిక్కులను। చించు। భేదిం

చుచుండేటువంటి। రవంబు। ధ్వనిని। ఈను। పుట్టించుచుండేటువంటిని।

జీర్ణసమిద్ధ తప్తరి। జీర్ణ। శిథిలమైనట్టి వంటిన్ని। సమిద్ధతా। యుద్ధభూమి

నిపొందినట్టి వంటి। భేరీ। ఒకనగారాను। గ్రాంచితి। చూచితిని॥

వ॥ కనుగొని చర్మసంగతదారు భాగ నిశ్చయించి మెల్లన సంస్పృశించి తదనుసరించి

కదిసిత త్సేవము ముచ్చి లోపల నరయు నిశ్శానుషము గుదుమేను

బాదల జీకురవము హోభూజనంబులవై లువబడి మేను మలుపునగ్గ దలు జూచి

కరట గృధ్రాయూక కంకాదుల శవామిషాదుల దొలిని రాంధ్రవేల

వ॥ దంతిపలల మళ్ళే తరసంబున్నాశాస్త్రశస్త్రము ప్రమాంస ఖండకాండక

విగిగి యున్నన రుల పాలను మదిని గాఢ, క్షాతుకమునను డిగారెతా లుగ॥

టీక॥ కనుగొని। చూచి। చర్మసంగతదారు భాగ। చర్మ। పశు కళేబరము తోడను। సంగత

కూడుకున్నట్టి వంటి। దారుభాగ। కాష్ఠ నిర్మితఖండములు। నిశ్చయించి। నిష్కర్షించి।

మెల్లన। తిన్నగా। అంగ్రము విడుచుచు। పాదము లుంచి। జరిగి। దగ్గరికి బోయి।

కదిసి। సంస్పృశించి। త్వక్చేవము యీడ్చి। తత్। ఆరణ్య మియందలి। భేరీ।

నగారా యొక్క। ముఖము। చెంగలను। ద్రుచ్చి। చీల్చి। లోపల నరయుచు।

లోపల నరయు। లోపల శైత్యం తలిప్ర ... ఆరయు। చూడగా।

నిశ్శానుషంబు గుదు మేను ... దుమేక పొరప్రడి। మేను బోదలు। మేను।

శరీరము। ఖాదల। విజృంభించే టట్టుగా। కురావే మహా భూజనంబని।

మహాత్। అధికమైనట్టి వంటి। భూజనంబు। భుక్తి। చేకురావే కూడె

ను। అని (తలగు నమనస్సు లో అనుకొని। పై లువడి। బయటికి వచ్చి।

మేను మలిచి। మేను। శరీరము। మలచి। ఇట్టిట్టు తిప్పుకొని। నగ్గద

లుచూచి। నాలుగు దిక్కులను వీక్షించి। కరట గృధ్ర యూక కంకాదుల శవ

వామిషాదుల। శవామిషాదులు। శవ। పీనుగల యొక్క। ఆమిషాదులు।

మాంసములను భక్షించేటువంటి। కరట గృధ్ర యూక కంకాదులు। కరట।

కాకులున్ను। గృధ్ర। గద్దలు। ఉలూక। గూబలు। కంకాదులు। పంతగద్దలు

అవతలికి పరుగెత్త జేసి।

మొదలైన పక్షులను। తోలి। (...)। నిరాంధ్రవేల। నిరాంధ్ర। అత్యధికమైన

టువంటి। వేల। విహారము చేత। దంతిపలలము। దంతి। ఏనుగల యొక్క।

పలలము। మాంసమున్ను। అశ్వతరసంబు। అశ్వ। గుర్రాల యొక్క।

తరసంబు। మాంసమున్ను। శాస్త్రశస్త్రము। శాస్త్రి। ఖడ్గాల యొక్క।

శస్త్రము। మాంసమున్ను। ఉగ్ర ప్రమాంస ఖండకాండము। ఉష్ట్ర। ఒంటెల యొ

క్క। మాంస ఖండ। పిశిత శకలములయొక్క। కాండము। సమూహమున్ను।

ఇవిగి యున్న నరులపాలను। ఇవిగియున్న। వచ్చిపడియున్న। నరుల।

మనుష్యుల యొక్క। పాలను। మాంసమున్ను। తిని। భక్షించి। గాఢ క్షాతుక

ముల । గాఢ । దృఢమైన । స్నాతుకములు । సంతోషముచేతను । తెలుపుత
మొదటను ఉండిగాడి । నివసించితి నిగడా॥

౧౩౧॥ శ్రవణాశ్రవణమాత్రంబుననేమి తెలుసుకొని నిశ్చయుండవగుమిక
ప్రింపెదిక్కున నాకర్ణింపంబడి యొకదిక్కునకు నన్ను బనుపుమంత
యుండెదని వెడలి దమనకుం పింగళకుండట్లు చేయుమని యేంచట్లు
నియుక్తుండైన దమనకుండు సకలమృగసంచారశైరారంబగు
యమునాప్రాంతకాంతారంబున కరిగి ప్రోరైవాద్యాగంబున॥

టీక॥ శ్రవణాశ్రవణమాత్రంబుననేమి । శ్రవణ । ధ్వనియొక్క । శ్రవణమా
త్రంబున । విన్నంతనే । ఏమి॥ ఏమి నకనకను । తెలుసుకొని ।
ఆశబ్దము వేని వల్లనైనది తెలిసికొని । నిశ్చయుండవగుము । భయరహితుం
డవుము । శబ్దంబు ఏదిక్కున నాకర్ణింపంబడెనో । ఏదిక్కున । ఏదిశాగమందు
శబ్దంబు । ధ్వని । ఆకర్ణింపంబడెనో । వినబడెనో । ఆదిక్కునకు । ప్రవేశ
నకు నన్ను పనుపు । నన్ను పంపుము । అంతయుర్ తెలిసి వచ్చెద । అంత
యు । ఆధ్వనియొక్క సమగ్రముస్థ । తెలిసి వచ్చెద । తెలిసికొని వచ్చె
దను । అని । ఆప్రకారము వంచలింపగ । పింగళకుండట్లు చేయుము
ని । పింగళకుండు । పింగళకుడనే సింహము । అట్లు చేయుమని । ఆజ్ఞాపిం
చినపుడు తెలా జెప్పిన ప్రకారము కావింపుమనిపల్కినపుడు । ఆట్లు నియుక్తుం
డై । ఆట్లు । ఆప్రకారము । నియుక్తుండై । పంపబడిన వాడై । దమన
కుండు । సకలమృగసంచారశైరారంబగు । సకల । సమస్తమైన । మృగ
వ్యాఘ్రాదులయొక్క । సంచార । వలనగమనాగమన వ్యాపారము చేత । శైరారంబగు ।
భయంకరంబగు । యమునా ప్రాంతకాంతారంబున కరిగి । యమునా ।
నాళిందనదియొక్క । ప్రాంత । సమీపమందుండెడి । కాంతారంబున । అర
ణ్యమునకు । అరిగి । పోయి । ప్రోరైవాద్యాగంబున । పటంగము॥

౧౩౨॥ చేవజిగిరుశృంగములు లం ప్రకటింప భూరి శా
ఖావహానేకపాదములు పాదములందు జలింపజంగమ
గ్రావము భంగిఖాను భవకష్టమునన్ విహరించువానిసం
జీవకు గాంచి త్రైయుక్తి నివారిమృగధూర్త కుమారుడయ్యెడన్

టీక॥ చేవజిగిరుశృంగములు । చేవజిగిరు । సారవర్ణములగు । ప్రకటింపజేసెడి ।
శృంగములు । సంజీవకుని కొమ్ములు । శృంగములు ప్రకటింప । శృంగములన్
పర్వతశిఖరములవలె నడుచును । ప్రకటింపగా తెలియజేయ । భూరిశాఖావహా
నైకపాదములు । భూరి । అధికమైన । శాఖా । కాంతిని । వహన । భరించుచున్నట్టి
యంజిన్ని । ఏక । ముఖ్యమైన । పాదములు । చరణములు । అనగా ।
సంజీవకుని కాళ్లు । పాదములట్ల ప్రత్యంతపర్వతములవలె యున్నవి । చలింప
గా తోపింపజేయగా । జంగమగ్రావము భంగి । సంచరించుచుండెడి కొండవలెను । ఖాను భవకష్టమునన్ । ఖాను భవ
యమునానది యొక్క । కష్టమునన్ । శ్రమముందు నేల్లశైత్యమునను । విహరించువాని
సంచారముచేసెడి । సంజీవకు । సంజీవకుడనే ఎద్దును । గాంచి । చూచి । ఆ
య్యెడన్ । ఆచూచినసమయమందు । మృగధూర్త కుమారుడు । గోమాయుపుత్రుడైన దమనకు
డు । త్రైయుక్తి । దండము బెట్టి । నివారి । నిలువబడెను॥

ఆట్లు వినతత్వంబు నెరపి కైవారంబు చేసి యతని చేత నాగమన కార్యం
బడుగంబడిన వాడై॥

టీక॥ ఆట్లు వినతత్వంబు నెరపి । అట్లు । ఆప్రకారముగా । వినతత్వంబు । విన
యభావమును । నెరపి । ప్రకాశింపచేసి । కైవారంబు చేసి । స్తోత్రము చేసి ।
అతని చేత । ఆసంజీవకుని చేత । ఆగమన కార్యంబడుగంబడిన వాడై ।
ఆగమన కార్యంబు । తాను వచ్చిన ప్రయోజనమును । అడుగంబడిన వాడై । ప్రశ్నిం
చేయబడినవాడై॥

౧౩౩॥ హృదయము పల్లవింపనతడిట్లను నెంతయు సమ్మదంబునన్
బాదలితి నీసమాగమము పూర్వము నీకెవ్వనైన వానితో
గదిసి యుండు సఖ్యమునగాలమతీతము గానునర్హకి
నదిదరి నుండి నుండెదగునా మృగనాధుల వేశమై త్రిక్

టీక॥ ఆతడు । ఆదమనకుడు । హృదయము మనస్సు । పల్లవింపు । చిగిర్చి
గను । ఇట్లును । ఈప్రకారము పలుకును । ఎంతయుసమ్మదంబునన్ ।
మిక్కుటమైన । అధికమైన । సమ్మదంబునన్ । సంతోషము తోడను ।

పాదలితి। కూడుకొనిన వాఁడనైతిని। నీ సమాగమము వలన। నీ సాంగత్యము। అట్ల
గుణము। మునుపె యున్నదు తే నిరి గదా। నాకైన యైనవాని తో। నీకు సరియైనవాని
తో। కదిసి। కలుసుకొని। అఖండసఖ్యము। అఖండ। తెగుడకే నిస
ఖ్యమున। మిత్రత్వము చేత। కాలము తేతముగా నెనర్పు గనుక దినములు జరి
గించు టిష్టమే యరు కను। యున్నది। యెట్టి యుపాయము నెచ్చటి యొక్క। చరితము
మందు। బండినుండు దగునా। ఒకడై నివసించు। తగదని అర్థము।
మైత్రికి। చాలికి। మృగనాథుఁడు। సింహము। గాఁడు। తేరి। ఎట్టి ఉన్నారని
అర్థము॥

౧౩౪॥ అనఘచరిత్ర పింగళకుఁడన్ మృగరాజిటనుండు నమ్మహో
ఘనుని ప్రధాననందనుని గానను బుద్ధి నెఱుంగు నీకునా
యనను ఘటింతు మైత్రి సమయం బిదె నీకు ఘనమ్ము మానితం
బనలము గూడినట్లు యగు నాతఁడు నీకును మాక్షియేసినన్

టీక॥ అనఘచరిత్ర। అనఘ। నిర్మలమైన నడవడి। చరిత్ర। నడవడికగల
ఓ సంజీవకుఁడా। పింగళకుఁడన్। పింగళకుఁడనే పేరు కల్గిన। మృగరా
జు। సింహము। ఇటనుండు। ఇక్కడనే వసించుచున్న। అమ్మహాఘనుని। ఆపిం
గళకుని యొక్క। ప్రధాననందనునిగా। మంత్రికుమారునిగా। ననున్। నన్ను।
బుద్ధి। మనీష యుండు। ఎట్లుండు। తెలుసుకొనుము। నీకు। నీకున్నా। ఆయన
నకు। ఆ పింగళకునకు। మైత్రి। మిత్రత్వమునను। ఘటింతు। పొందింతు
ను। సమయంబిదె। ఇదె। ఇప్పుడె। సమయంబు। మంచి అవసర
ము। నన్। నన్ను। పనిగా। ఇట్టి సఖ్యకార్యమునకు గ్రహింపుము। అత
డు। ఆ పింగళకుఁడు। నీవును। నీవున్ను। మాక్షియేసినన్। స్నేహము చేసినట్లైతే।
అనలము। అగ్నిహోత్రుఁడున్ను। మారుతము। వాయువు। గూడినట్లు।
జతకూడినట్లు। అగున్। అగ్నిను। అనగా అగ్నిహోత్రుఁడు తేజోవం
తుఁడై అధికుఁడున్నట్టి ప్రకాశించుచుండి మహాబలవం
తుఁడైన వాయువుతో కలసి ప్రకాశించినట్లు బలవంతుఁడైన నీవు ఒక్కడవే
యీ యడవి నాన దేశమందు సంచరించి యుండె వానికంటె పరాక్రమశాలి

యై బలవంతుఁడైన పింగళకునితో స్నేహము చేసితే మంచిది। ఆ స్నేహమును
పొందించుటకు నేను సమర్థుఁడను నీవు ఆ పింగళకుని స్నేహము పొందిం
చుటకు ఆయ్యెదానికి యిదే సమయమని దమనకుఁడు సంజీవకునితో
చెప్పెనని భావము॥

౧౩౫॥ అని దమనకుని గనుంగొని సంజీవకుఁడు బలికె గాబ్బున వుర
లం జనిచెప్పి సేయుమా యనుకూలత వెంరయుమా మృగాధిపుతోడన్॥

టీక॥ అని దమనకుని గనుంగొని। అని। ఈ ప్రకారము దమనకు
డు పలుకగా విని। దమనకుని చూచి। వాక్రుచ్చి। దమనకుని। ఆ దమనకుని।
కనుంగొని। చూచి। సంజీవకుఁడు బలికె। సంజీవకమనే వృషభము చెప్పెను। వురలన్। తిరుగ। గాబ్బున। శీఘ్రముగ। జని। పోయి। మా మృగా
ధిపుతోడన్। మా పింగళకునితోడను। అనుకూలత। ఇష్టమై। అనుకూలతను
ము। వెంరయు। ప్రకాశించగా। మాకు। మాయిద్దరికి చెలిమి స్నేహము చే
యుమా। పొందించుమా॥

౧౩౬॥ పొమ్మన నెమ్మనమ్ముల రం। గ్రమ్మరి మృగధూర్తకులశిఖామణి చింతా
సమ్యూర్తితాత్మ తిం బతి। నమ్మెరం గాంచి వినతుఁడై నిలుచున్న

టీక॥ పొమ్మన। పొమ్మనగా। వెళ్లుమనగాను। నెమ్మనములరన్। నెమ్మనము। హృదయము।
అలరన్। ఒప్పగా। గ్రమ్మరి। తిరుగా పోయి। మృగధూర్తకులశిఖామణి। గామాంసువంశశ్రేష్ఠుడైన దమ
నకుడు। ఆ మ్మెరన్। ఆ పూర్వోక్త ప్రకారముగానే। చింతాసమ్యూర్తితాత్మ
తిన్। చింతా। వ్యసనరూపమైన మనసునో విచారము చేత। సమ్యూర్తిత। నిష్ఫలిత
మైన। ఆకృతి దేహము కలిగిన। పతిన్। ప్రభువైన పింగళకుని। గాంచి। చూచి।
వినతుఁడై। నమ్రుఁడై। అనగా నమస్కారము చేసినవాఁడై। నిలుచున్నన్। నిలువ
బడి యుండగను

౧౩౬॥ క॥
కను గొని పింగళకుండు। ట్లనుసన యామంత్రతనయు యచ్చో టికినా
యరు నుమతిగై కొని పోయిన పనియేమి యాయెనచ్చితనిన పలికెన తండున్॥

టీక॥ కనుగొని। ఆ దమనకుని చూచి। పింగళకుఁడు। సింహరాజైన పింగళ
కుఁడు। ఇట్లనును। ఈ ప్రకారముగా బల్కెను। సనయా। నీతిశాస్త్రవిశా

రము తెలా తూడుకొనిన, మంత్రితనయుఁడు ప్రధానకుమారుఁడైన దమనకా
ఖ్యుఁడొకఁడు ఆశా బాడంబరము గల (ప్రదేశమునకు) నాయనుమతి గైకొని పోయెను
యాజ్ఞ వహించి ... నఘవంటి, పనికార్యములను, స్తోమిమొయి మిత్రతని
న, ... మి తెలిసితివని పింగళకుఁడు పలికిన, పలికినతండున్, ఆదమనకు
డు ... పింగళకునితో చెప్పెను॥

౧౩౭॥ పానపాన కానకు దేవర, పను పునజని యరుచి పగంటి ప్రళయా +

తనటి ఘనినదు గోత్రగిరినిభా తన్నునభ్రంకష విషాణాధరు గజ్జైదుర్ఘ

టీక॥ దేవర పను పునః దేవర, దేవర వారి యొక్క పను పునః ఆజ్ఞచేతను,
పానపానా మెల్లమెల్లగా, ఒప్పుగానెసు, కానకు, అరణ్యమునకు, వచ్చి, పోయి, అచట
ఆయరణ్యమందు, ప్రళయాంతనటఘననినదు, ప్రళయాంత కల్ప
కాలమందు, నట తీ, ఉరుము, ఘన, మేఘముల యొక్క, నినదు, ధ్వని
వంటి ధ్వని గలిగినఘువంటన్ని, గోత్రగిరినిభతను, గోత్రగిరి, కులపర్వ
తము తోడను, నిభ, సమానమైనఘువంటి, తను, శరీరము కలిగినఘు
వంటిని, అభ్రంకషవిషాణాధరు, అభ్రంకష, ఆకాశమును యొరు
స్తుండే, విషాణ, కొమ్ములను, ధరుర్, ధరించినఘువంటిదాని, అన
గా, వృషభమని ద్యోతకము, గజ్జైదుర్ఘ, ముందరను, కంటిమాచి
తిని॥

భవత్త్రక శూలాయమానంబగునప్పుడె భయంకరధ్వానంబు నినును
ద్రైశంబ జైయుటగానెరుంగుము

టీక॥ భవత్త్రకశూలాయమానంబగు, భవత్, నీ యొక్క, కర్ణ, శ్రోత్ర
ములకు, శూలాయమానంబగు, ... చెవులనే ఆచరించుచుండే
టి ఘువంటి, అప్పుడె భయంకరధ్వానంబు, అప్పుడే, ఆసమయమంద
ని, భయంకరధ్వానంబు, భయంకర, భీతిని చేయుచుండే
ధ్వానంబు, ధ్వని, నిన్నుఁ, నిన్ను, ఉద్దేశించి, ... రిజేసి, చేయుటగా
నెట్టుగా, తెలిసికొనుము, తెలుసుకొమ్ము॥

౧౩౮॥ అలతుల బారిగానరు మహాబలులా పోషునులగాని పవమాను
డిలం॥

బులు చెరుకునె బహుశాఖాకులగగనస్పర్శి వృక్షకోటుల దర్శన్॥
టీక॥ మహాబలులు, మహాత్ అధికమైన, బలులు, సత్వము కలవారలు,
ఘనులగాని, దుష్టవారినే గాని అలతుల, స్వల్పులను, పొరిగానరు, వధిం
చరు, పవమానుఁడు, వాయువు, ఇలన్, భూమియందు, బహు
శాఖాకులగగనస్పర్శిన్ వృక్షకోటుల దర్శన్, బహు, అనేకములైన, శాఖా,
కొమ్మల యొక్క, కులు, సమూహముచేతను, గగనస్పర్శి, గగనస్పర్శి, ఆకాశ
మును, స్పర్శి, బిరంబు ముండెడి, వృక్షకోటుల, తరుసమూహములను,
దర్శన్, విడిచిపెట్టి, పులుగా దరగునా, తృణములను ఖండించునా, ఖండింపదనుట,
ఆహా, ఆశ్చర్యము, అనగా = మహాబలవంతులు దుష్టు = వారలనే సంహ
రింతురు గాని స్వల్పుల సంహరింపరు = యెట్లాగంటే భూమియందు వాయు
వు అనేకములైన శాఖలతో ఆకాశమును స్పృశించుచుండెడి గొప్ప వృ
క్షసమూహములను విడిచిపెట్టి తృణములను యేలాగున ఖండించదో ఆలా
గని దమనకుఁడు పింగళకునితో చెప్పెనని భావము॥

౧౪౦॥ ఈదృశబలవంతుని నీ, పాదములకు పాయనంబు పెట్టెదలేదా
నాదెస మెచ్చునన్నిర్ఘ్రాణాదత్తేమున సింహము తనికని యెన్

టీక॥ ఈదృశబలవంతుని, ఇటువంటి సత్వము కలిగినవాని, నీ పాద
ములకు, నీ చరణములకు, ఉపాయనంబు పెట్టెద, నాను కప్పము
సా, నాదెస, నాయందు, మెచ్చు, ... సమ్మతి ... నేయుగలననే హాగడి
... కుడుపలుకగా, నిర్ఘ్రాణాదత్తేమ
మున, నిర్ఘ్రాణాద, మితి వేనఘువంటి, ప్రేమమున, ప్రియముచేతను,
సింహము, పింగళకుఁడు, ఆతనికని యెన్, ఆదమనకునితో పలికెను॥

౧౪౧॥ నీవనగ నంతవాఁడవ్వగా వా సంరావ ఖిదురఘాతంబునన్నై
ర్యావిన్నను గలచునబ్బి, దేవ గ మయునిననత దుదెచ్చెన్ వచ్చెన్

టీక॥ నీవనగ, దమనకా, నీవనంగా, అంతవాఁడవుగా వా, అట్లాకార్య నిర్వాహకము
చేయుగలవాఁడవా దువు, సంరావఖిదురఘాతంబున, సంరావ, ఆతనిరంకద్ధ్వ
ని అనెడి, ఖిదుర, వజ్రాయుధము యొక్క, ఘాతంబునన్, పెట్టుటచేతను,

ధైర్యాది ధైర్య॥ శౌర్యములచేత॥ అవి॥ పర్వతప్రాయుడన్నైన॥ నను॥ నన్ను॥ కలుగు॥

కలత చెట్టుకుండే పుష్పవంటి॥ అప్పుడి॥ అబలవంతున్ని॥ లేగను॥ శీఘ్రముగాను॥

తే॥ [illegible] కరమ్ము॥ అనిన [illegible] ప్రకారముపింగళకుడు మందవించిన॥

అతడు॥ [illegible]

[illegible]

౧౭౨॥ వచ్చినసంజీవకునకు ప్రాప్తము చేకలమృగాధిపుడు సాహోద్గీర

ఇచ్చుపతనెదురుసనికొని॥ తెచ్చిన [illegible] ప్రతిష్ఠితుడైనేన్

టీక॥ వచ్చినసంజీవకునకు॥ దమనకుడు తోడుకొని రాగా [illegible] సంజీవకు

నకు॥ సాహోద్గీరం ఇచ్చుపద॥ సాహోదృము॥ స్నేహము॥ అప్పుపద॥ ప్రకటము

[illegible] ఎదురుసని॥ [illegible] తెచ్చి॥ తన తోడను

[illegible] సత్ప్రతిష్ఠాపనము॥ సత్ప్రతిష్ఠ॥ సమానమైన అసనము॥ పీఠము॥ మందు॥

ప్రతిష్ఠితుడైనేన్॥ కూర్చుండబెట్టెను॥

౧౭౩॥ తనువు ప్రాణాంబువిరి యనుతావిధానుడా [illegible] మృగావ

[illegible] పాలివి [illegible] కూడిన [illegible] అతిశయస్నేహ [illegible]

[illegible]

టీక॥ తనువు॥ శరీరమున్ను॥ ప్రాణాంబు॥ జీవుడున్ను॥ [illegible]

[illegible] సూర్యుడు॥ ఆతపము॥ [illegible]

[illegible] అలమృగాధిపుడును॥ ఆపింగళకుడు॥ అ

[illegible] ఆసంజీవకుడు॥ [illegible] కలసిన [illegible]

ఆతిశయస్నేహము॥ [illegible]

[illegible]

[illegible]

సూర్యుడు॥ సూర్యా [illegible]

ఆపింగళకసంజీవకులకును [illegible] అవినాభావసంబంధము [illegible]

[illegible] స్నేహాతిశయము [illegible] ఉండిరని భావము॥

౧౭౪॥ [illegible] సంజీవకులన్నప్రసన్నస్నేహ ప్రవర్ధమానులై

[illegible]

[illegible] బలవదా [illegible] యుంబోవదావదబడిన [illegible]

[illegible] దమనకుండు కరటకుం [illegible] బోయి [illegible]

[illegible] ఆలోకించి॥

సింహావృషభములు॥

టీక॥ [illegible] పూర్వోక్తప్రకారముగాను॥ పింగళకసంజీవకులు॥

అన్యోన్యస్నేహ ప్రవర్ధమానులై॥ అన్యోన్య పరస్పరుల యందు॥ ప్రసన్న॥

నిర్మలమైన [illegible] స్నేహ॥ మిత్రత్వముచేత ప్రవర్ధమానులై॥ వృద్ధిబొం

దుచున్నవారలై॥ [illegible] [illegible]

[illegible] అంతర్యామి [illegible] అనగాన [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] వారలై॥ [illegible]

[illegible]

[illegible] దమనకుండు॥ దమనకుడు॥ కరటకుం [illegible] బోయి॥ కరట

కుని [illegible] నిట్టూర్పునిగుడించి॥ నిశ్వాసవాయువును ప్రకటింప

చేసి॥ తలవంచుకొని [illegible] అతండు॥ ఆకరటకుడు॥

ఆతని॥ ఆదమనకుని॥ ఆలోకించి॥ చూచి॥

౧౭౫॥ దమనక [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

టీక॥ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

కటిభాగం। పంచతంత్రములో ౧౪౨ పద్యములనతుచిరాటు పద్యములోనూతనే ఆశ్వా

సములో ౧౧౮ పద్యముదాహరణ—

—౧౧౮. కాపున మీరు దంతి హయతాంబర రత్నవిభూషణాంబులుం
జేవని తంబని జనస ద్దృష్టి పల్ గాత్రులు నాదిగాగనా
నావిధ వైభవంబుల మనంబుల వాంఛలు సందగంగ మా
కేవిధి నిసు హారణాసెయ్యది యేనియు శేతుకొపైదన్॥—

~~...దం ద। ప్రద్దిన దిరా దా। జైనా~~ పతి దంజరా (రత్న)రథ। ప్రభువైన పింగళ

కుని యొక్క ~~...~~ సమీపమున కు ~~ఆ~~గు మంచు। పాపృతి। ~~...~~ రు లు।

అన్న్యులు। నిన్న గరాద్రి। హాసన్న పలు ...మవించి రా। చే... పట్టి త్రోసి కరో। దైవము।

విధి। కుడిచి సన్మతినుండగ నిప్పునే। కుడిచి కలిగిన మాత్రము భుంజించి। స
న్మతితో స్వస్థచిత్తగాను। అనగా కుడుకుగాను। ఉండగ నిప్పునే। క్షితునికా నియ్యదు।
నమకౌనిప్రయత్నముచేత। దరిద్రులకు। ఈలీ పింగళకసంజీవకుల కీర్తి
కుక్క। సఖ్యముచేయక యున్న। స్నేహము తెలియింపనేర్పాటులేనా। సాగదా। ఖరగదా।
మనకు యేకార్యము సాగదు అనగా అన్ని కార్యములు మనకు జరగనే
జరుగునని భావము॥

౧౪౬॥ ఎప్పుడటుండిరేమి మనకేమి ప్రయోజనమంచు మున్న నే
నప్పుల మూపి మోపిపతినారయు నప్పుడు నీకు జెప్పనే
యప్పవనంబు లిప్పుడు యథార్థములాయె గదా భుజించు వా
రెప్పుడు నీవకాక మది నేనము తేకప్పు యుంకృతాగములా

టీక॥ ఎప్పుడటుండిరేమి। ఏవరు। ఏవ్వరైనా। ఎట్టుండిరేమి। ఏ ప్రకారముగా నుంటే నేమి। మనకేమి ప్రయోజనము।
మనకేమి పని అని। మున్ను। పూర్వమే నేను। అప్పుల। అటు తర్వాత। పతి నార
యు నప్పుడు। పతి। ప్రభువైన పింగళకుని। ఆరయు నప్పుడు। విచా
రించు సమయమందు। మూపి మోపి। నీకు జెప్పనే। అనగా
తెలిపితిని। అప్పవనంబు లిప్పుడు। ఆ మాట లిప్పుడు। యథార్థ
ములాయెంగదా। నిజములాయెంగదా। ప్పయుంకృతాగములా।
కృతాపరాధములను। మది। మనస్సందు। ఏమము లేక। అసహ్య
ముతో క్కనే నీవకాక। ఎప్పుడు భుజియించువారు। నీవే అనుభవించవల
సినది॥ అన్యులెవ్వరు భుజియించరని తాత్పర్యము॥

౧౪౭॥ చేసిన యంతయు దడయక చేసే తంగుడు వృవనిన చింతానలకీ
లాసంతాపితుడై వేద్యాసంగతుడతని జూచి దమనకుడనియెన్

టీక॥ తడయక। ఆలస్యములేయక। చేసిన యంతయు। నీవు తావించిన సర్వము నున్న। ఆ చేతి కొచ్చియున్న అనగా వెంటనే
చేసితి। ... తుడుప వనిన। అనుభవించు। చింతా। మనోవ్యాకుల విచారములే లాలాజ్వాలల చేత - సంతాపితుడై
మనసగా। చింతానలకీలాసంతాపితుడై తపింపబడినవాడై। వేద్యా
సంగతుడు। వేద్యా। అబ్బ తెలొడను। సంగతుడు। కూడుకున్న ప్రవంటి
దమనకుడు। దమనకుండు। అతనిజూచి। అతని। అర్థ్యుకుని। మాచి।
+ అనల అగ్నియొక్క

కనుంగొని। అనియెన్। ఇట్లనుం దలించెను॥

౧౪౮॥ కృతకేతరవచనంబులు గతినీపల్కులు యథార్థకథనంబు
లునా। కతమున ననకటా యూదు। స్థితి బంధైన చేనికేమి యగమ్మున్।

టీక॥ కృతకేతరవచనంబులు గతి। యథార్థకథనంబులునా
వేదవాక్యములువలెనే। నీపల్కులు। నీమాటలు। యథార్థకథనంబులు
సత్యములైనవి। నాకతమున। నావలననుంచి। అకటా। అయ్యయ్యో।
దుస్థితి। కష్టము। ప్రభుకున్। సంభవించెను। దీనికేమిచేయగవచ్చున్।
దీనికి। ఈ ప్రకారము సంభవించిన కష్టమునకు। ఏమిచేయగవచ్చున్।
ప్రతిక్రియ ఏమి కావలెను। అనగా వేదములు ఎట్లు సత్యములో। అట్లనే
నీమాటలు నిజసత్యములు। నన్నుంచి యీ కష్టము సంభవించెను। యీ
కష్టము పరిహరించుటకేమి చేయవలెనని దమనకుడు కరటకునితో
మంచలించెనని భావము॥

౧౪౯॥ ఎతరినక్ర వైక్రబఫుటేడ కరంబులు తోత దాల్చితే
జేతపరిగ్రహించి యతిశిష్యుని చెంక నేతకాని చే
దూతికె నెంచె నాత్మకృత దోషము నొందగ నారుడుల్లస
త్తుక వల్లి పల్లవిలగాన తడాతని జూచి యిట్లనున్

టీక॥ ఏ తరి। ఏ కాలమందు। ఆత్మకృత దోషమున్। ఆత్మ। తన చే
తను। కృత। చేయబడిన మండి। దోషమును। అపరాధములు। ప్పయుంకృతాపరాధములు
బొందగ। పొందగ। వైక్ర సపు టేడికరంబులు చేత। వైక్ర సపు। అతిశ
యమైన నష్టమంటి। అనగా। దుస్సహమైన నష్టమంటి। ఏడిక। పాట్లకొట్లు
కరంబులు చేత। పోట్లాడు చేత। నక్ర। జంబుకములున్న। నెచ్చెలిప్రెను। తెల్లి। పూర్వ
మందు। చేజేతపరిగ్రహించి। తనంతటతానే తెచ్చుకొని। శిష్యుని చేత అ
ఆషాఢభూతి అనే అంతేవాసి చేత। యతి సన్యాసి యున్న। ఒకనేతకాని చే
ఒకసాలెవానిచేత। దూతికె। ముండైనకత్తెయైన మంగలవాని పెండ్లా
మున్ను। నెంచెను। స్వముజ్ఞెందెను। నాపుడు। ఈలాగా యెందని చెప్పి

గా। ఆతఁడు ఆకరటకుఁడు। ప్రోల్లసత్కౌతుకవల్లిపల్లవిలగాన్। ఉల్లసత్
ప్రకాశించుచుండెడి। కౌతుకవల్లి। కౌతుక। వేడుక అనే। వల్లి। తీగ। పల్లవి
లగాన్ చిగిరించగా। ఆతని ప్రాచి యిట్లనున్। ఆతని ప్రాచి। ఆదమనకుని
కనుంగొని ఇట్లనున్। ఈప్రకారము వందించెను॥

౧౫౦॥ ఇది యెట్లు విస్తరింపఁగదె యీకథలెంతు సకలగాథాబోధా
స్పదహృదయ యనుడు విశద। హృదనుండై కరటకునకు దమనకుఁడని

టీక॥ ఇది। నీచేతఁ జెప్పఁబడిన ఆకథ। యెట్లు। ఏడు వండిది ఆనగా।
స్వయంకృతాపరాధముచేత నక్క యీ సన్న్యాసి యీ మువ్వురలది నొంచిరని
నీవు చెప్పిన ఆకథ యెట్టు వండిదను టు। విస్తరింపఁగదె। నిందింపగా
పుమా। ఆకథలెంతయు। వినియెదనని। సకలగాథాబోధాస్పదహృదయ। స
కల। సమస్తములైన। గాథా। కథల యొక్క। బోధా। [illegible]। ఆస్పద।
ఆకరమైనట్టువంటి। హృదయము గలిగినట్టువంటి [illegible] దమనక।
[illegible] నుడు। కరటకుఁడు [illegible] పలుకగా। విశదహృదనుండై।
విశద। ఒప్పుచున్నట్టువంటి। హృదనుండై। తెలుగము కలవాడై। కరట
నకు। [illegible] దమనకుఁడని యెన్। కరటకుని తో దమనకు
డు వందరించెనని భావము॥

౧౫౧॥ యువనాశ్వనగరమునను। శివశర్మయనంగ నెక్క సన్న్యాసి వంత
బవలంబించి యొక శిష్యప్రవరుండై యుండెడ్ [illegible]

టీక॥ యువనాశ్వనగరమునన్। యువనాశ్వ। యువనాశ్వుఁడనే। నగరమునన్
పట్టణమందు। శివశర్మ యనంగ నెక్క సన్న్యాసి। శివశర్మ యనంగ। శివశర్మ
మనుపేరు గలిగిన। ఒక సన్న్యాసి। ఒకబోడి తపసి। అ శిష్యప్రవరుండై। అంతేవాసులు
వేనివాడై। [illegible] భిక్షుకుడగు చున్। [illegible]। భిక్షాశనమే। భిక్షుకుడగుచున్।
[illegible] కలవాడై యుండుచున్న। మఠంబవలంబించి। మఠంబు। [illegible]
[illegible] అవలంబించి। ఆశ్రయించి। ఉండెను। నివసించి యుండెను। అనగా।
యువనాశ్వనగరమందు శివశర్మ అనే బిలుగు సన్న్యాసి శిష్యులతో
నివాసియై యుండెను భిక్షాశనమును భుజించి మఠమును ఆశ్రయించి

యుండెనని దమనకుడు కరటకునితో కథాప్రారంభము చేసెనని
భావము॥

౧౫౨॥ క॥ కలదా సన్న్యాసికి బహు। కలధౌతము వర్ణపూర్ణ కంథఁ సదాన
బ్బిలుగుఁ యతి మఱపు మోసము। కలనేనియు వేఁకదాని గనిరక్షించున్॥

టీక॥ ఆసన్న్యాసికి। ఆ యువనాశ్వనగరమందు మఠమునాశ్రయించి
యుండెడి ఆసన్న్యాసికి। బహు। విస్తారమైన। కలధౌత। వెండి చేతను వర్ణ
ముచేత పూర్ణ। నిండినట్టువంటి। కంథ। బొంత। కలదు। ఉండెను। దాని
సదా। ఎల్లప్పుడున్ను। అబ్బిలుగు యతి। [illegible] మఱపు మోసము
[illegible] మోసము దగాబడుదము। కలనేనియు। [illegible] నైనను।
వేఁకనేను। దాని గనిరక్షించున్। దాని। ఆధనసంపన్నమైన బొంతను। కని।
చూపెట్టి। రక్షించున్। పోషింపును॥

౧౫౩॥ స్నానమొనరించునప్పుడు జపము జేయునప్పుడు కరపాత్రమున భిక్షయడు
గునప్పుడు పండునప్పుడును బొంతనైనుండుమనసు జెదగరబునమూ
శకా భిక్షునకును॥

టీక॥ స్నానమొనరించునప్పుడు। [illegible] వేసేడి పనుయిమండు। జపమును
యునప్పుడు। [illegible] సేవేళను। కరపాత్రమున। హస్త [illegible] యుండు
భిక్షయడుగునప్పుడు। భిక్షాశన భక్షణాను [illegible] అవసరమందు। పండునప్పు
డును। శయనించువేళలయందు। జెదగరబున బూశె। [illegible] జెన భిక్షు వు
బోతె। భిక్షునకును। ఆదుష్టసన్న్యాసికి। మనసు। చిత్తము। బొంతపై
నుండు। ఆ ద్రవ్యకంథమీదనే [illegible] [illegible] యుండునని భావము॥

౧౫౪॥ చిరకాలమిట్టిధంబునన్। నరిగిన నాషాఢభూతి యనుధూర్తధరా
మరసుతుడు జెరికంథా। హరణే[illegible] యతికి శిష్యుడై చేరెన్॥

టీక॥ చిరకాలమిట్టిధంబునన్। ఇట్టివిధంబునన్। ఈలాగునన్। చిరకాలము।
బహుదినములు। అరిగిన। జరిగిన। ఆషాఢభూతి యనుధూర్తధరా
మరసుతుడు। ఆషాఢభూతి। ఆషాఢభూతి యనుపేరు కలిగినట్టువంటి।
ధూర్త ధరామరసుతుడు। ధూర్త। వంచకుడైన ధరామరసుతుడు। బ్రాహ్మ
ణపుత్రుడు। కంథాహరణేచ్ఛన్। వెండి బంగారు గల బొంత యొక్క [illegible]

హారకా। గృహించెడియుందవి। శ్లోకార్థః। శాండ్రచేతను। వెరి దగ్గరికి వచ్చి।
యతికి। ఆబిలుకుసన్యాసికి। శిష్యుడై। అంతేవాసియై। సేవించెను। శ్రీగ్రాహ
చేసెను॥

౧౫౫॥ ఆయతి యొక్కనాడొక గృహంబునకుం దగభిక్ష జేసిరా
బోయినవాడు వెంబడినబోయి భుజించి మఠంబుజేరియా
బాయని జాత్రశీయు పరిష్కృత్ర సాగ్రము గాంచి పట్టినా
రాయణ నా కృష్ణయంచు గురుదత్తష్ఠితమంద గనెర్లసె నెవ్విధిన్

టీక॥ ఆయతి। ఆసన్యాసి। ఒక్కనాడు। ఒకదివసమందు। ఒకగృహంబున
కు। ఒకయింటికి। తగభిక్షచేసిరా బోయిన। తగ। తృప్తిగా। భిక్షచేసి। భుజించి
సన్యాసి శ్లోకమునకు భిక్షయిచ్చిన వారికి
ప్రాశనము భక్షించి। వచ్చెడందుకు। బోయిన। అరుగ। శ్లోగానాడు। ఆయాషా
ఢభూతియనే శిష్యుడు। వెంబడినబోయి। ఆసన్యాసితోగూడా వచ్చి
భుజించి। భోజనము చేసి। మఠంబుజేరి। మఠంబు। చేరి
చేరించి। ఆబాయి। ఆదిక్కువల్లనుంచి। నిజోత్తరీయపరిష్కృత్ర। ర
గ్రము గాంచి। నిజ। తనయొక్క। ఉత్తరీయము పైనకప్పుకున్న వస్త్రమందు।
పరిష్కృత్ర। కట్టుకున్న। పొగ్రము। పూరిపుడకను। గాంచి। చూచి। పట్టి।
చేతపట్టి। నారాయణ నా కృష్ణయంచు। హరినారాయణా హరికృష్ణాయనుచు
అంచు। పలుకుచున్న। గురుదత్తష్ఠితమందగ। గురుడు। తనకు ఆచార్య
డైనసన్యాసి। అద్భుతము। ఆశ్చర్యమును। అందగా। పొందగా। నెవ్విధిన్।
మిక్కిలి వేగముగాను। నెర్లసె। ధ్వనిచేసెను। అనగా। ఆసన్యాసి ఒకనాడు
ఒకయింటికి భిక్షకుపోగా తానున్ను ఆసన్యాసి వెంబడిపోయి అన్న
దభక్షణాచేసి తిరిగి మఠానకు వచ్చి ఆదిక్కునుంచి అనగా తాను భోజనము
చేసిన గృహమువల్లనుంచి ప్రాప్తమైన తన యుత్తరీయమందు లగ్నమైన
పూరిపుడకను చూచి ఆషాఢభూతిగాడు ఆపూరిపుడకను తనచేత
పట్టుకొని మాటిమాటికి నారాయణా కృష్ణయని పలుకుచు తనకు
గురువైన సన్యాసి ఆశ్చర్యము పొందిచూడగా గొప్పగా ధ్వనిచేసెనని
తాత్పర్యము॥

౧౫౬॥ వెలవెలని వెర్గాయెలు నెంతగ గురుని జూచి యెవ్వరికైనదుం
గలుగని కలుషము నాకిడె। కటిగెన తాయెట్టి పాపకర్ముడనో కట్టా॥

టీక॥ వెలవెలని వెలవెలమలు తోడవంటి। వెలవెలని। వెలవెలబోయిన। వెల
ముతోడ। వెలగముతోడ। మరి। తిరిగిన్ని। ఎలుగెంందగ। గొప్పధ్వనికలు
గగా। గురుని జూచి। గురుని। తనకు గురువైనసన్యాసిని। చూచి। కనుంగొ
ని। ఎవ్వరికెందుం గలుగని। ఏవ్వరికి। ఎందును లేని। ఏందుం। ఏందు
డనున్ను। కలుగని। ప్రాపించని। కలుషము। పాపము। నాకిడె। కటిగె। నాకు
కలిగె। ఈపూరిపుడకరూపముగా। కటిగెనుం। సంభవించెను। అయ్యో।
అయ్యయ్యో। నేనెట్టిపాపకర్ముడనో కట్టా। ఏట్టి। ఏటువంటి। పాప
కర్ముడనో కట్టా। పాపము చేసినవాడనో కదా। అనగా ఆషాఢభూతి
గాడు వెలవెలబోయిన మొగముతోగా గొప్పధ్వని కలిగేట్టుగా తన
గురువైనసన్యాసిని చూచి నేనెవ్వరికిన్ని యెందుకేమిన్ని లేనంతన్ను
కలుగని పాపము నాకు యీపూరిపుడకరూపముగా సంభవించె
ను। అయ్యోనేను యెటువంటి పాపము చేసినవాడనో కదా
అని ఆషాఢభూతిగాడు వ్యసనపడెనని తాత్పర్యము॥

౧౫౭॥ అని మదమున మెరపరవడి। జనకపటవిచారశీలచపలాత్మ
నిశ్చిల్నిది రుగబిటివెంటిడిగి। బ్రాహ్మణసమహద్భుతము తోడ గు
రుడిట్లనియెన్॥

టీక॥ అని మదమునమెరపరవడి। అని। ఆపూరుపుడకవలనము గురువు తోడ వంటి
చి। మదమున మెరపరవడి। భూమిమీదపొరలుచు। పడిజను। పడి। నిప్పు
ముగాను। జను। స్వాయ్యటిపువంటి। కపటవిచారశీలి। కపట। మాయా
రూపమైన। విచార। మనస్సంతాపము యొక్క। శీల। స్వభావము కలిగినపువం
టిది। చపలాత్మని। చపలచిత్తుడైనపువంటి। శిష్యుని। ఆషాఢభూతి
అంతేవాసిని। తిరుగబిటిబి। మరలమరల ఎత్తినపుడు। మరిగి బ్రాహ్మణసమహద్భుత
ముతోడ। మరిన్ని మనస్సంతుష్టి। బ్రాహ్మణ। పొందినపువంటి। మహద్భుత
ముతోడ। మహా। అధికమైన। అద్భుతము తోడ। ఆశ్చర్యము తో
డను। గురుడు। ఆసన్యాసి। ఇట్లనియెన్। ఈప్రకారముగా వచించెను॥

౧౫౮॥ నినునేకలుషము బొదనెం। జనగారకనా చేసినవి సరభసంబిడినాతో।
విసుపింపుము నినవత్తపుడ। వనజంబులవారియతికివాడిట్లనియెన్

టీక॥ నిను। నిన్ను। స్త్రీ కలుషము। స్త్రీ పాపము। బాధివెన్। పొందెను। ప్రాపిం
చెను। సరభసంబు। తీవ్రముతోను కూడుకున్నట్టుగాను। జనకారణా వేమి।
పాపోత్పాదానికి హేతువేమి। ఇది। ఏపాపోపపదమును। నాతో వినుపింపు
మని నన్ను ప్రశ్నమునిన। తత్పదవనజంబుల వ్రాలి। తత్। ఆ సన్యాసి యొక్క
పదవనజంబుల। పాదపద్మముల యందు। వ్రాలి। పడి। యతికి। ఆసన్యా
సికి। వాడిట్లని యెన్। ఆ యాషాఢభూతి। యీప్రకారము పలికెను॥

గురునాథ నిన్ను భిక్షా। గరిమంబున జాలి తృప్తు గావించిన భూ
సురు నింటి పూరిపసనైనా। పరిదవిలెన్ దీనికంటె పాపము గలదే

టీక॥ ఓ గురుస్వామి। భిక్షా గరిమంబున। భిక్షా యొక్క। గరిమంబున।
గారవము చేత। నిన్ను। నిండాగాను। తృప్తు గావించిన। సంతుష్టునిగా
జేసిన। భూసురు నింటి పూరి। భూసురుని। బ్రాహ్మణుని యొక్క। ఇంటి పూరి।
ఇంటికి కప్పిన పూరిపుడక। పసనైనా పరి। నా వస్త్రము మీదను। తవిలెన్।
తగులుకొన్నదా యెంను। దీనికంటే పాపము కలదే। యీ వస్త్రము దుపూ
రిపుడక తగులుకున్నదాని కన్నా మిక్కిలి కల్మషము కలదా। పాపము కలదా।
ఇంతకంటె పాపము లేదని తాత్పర్యము॥

౧౬౦॥ మగుడ నీపూరిపుడక తన్మందిరమున గూర్చి త్వరనిచ్చుత కుండ
నగుచు। నమ్రు సేవింతు త్వత్పాదవనరుహములు। భక్తి నామీద
కలదేని పనుపుచుటకు॥

టీక॥ మగుడ। తిరుగాను మన్నా। ఈ పూరి పుడకను తన్మందిరమునకు। యీ పూరిపు
డక। గడ్డిపుల్ల। తన్మందిరమునకు। తలి ఆబ్రాహ్మణుని యొక్క। మందిరమునకు।
గృహమునకు। చూర్చి। పొందించి। నిచ్చుత కుండ నగుచు నిచ్చుత కుండగను
మన్ము। పాపము లేనట్లుండి వాడ నగుచు ప్పరా। తిరుగ। వచ్చి। చేరి। త్వత్పాద
వనరుహములు। త్వత్తే। మీయొక్క। పాదవనరుహములు। పాదపద్మముల
ను సేవింతు। కొలుతును। భక్తి నామీద కలదేని। భక్తి। విశ్వాసము నామీద।
నాయందు। కలదేని। పంపుమా। అటకు। ఆబ్రాహ్మణుని యింటికి।
పంపుము। అంపించుము। అనగా నాయందు నామీద విశ్వాసము కలిగిన
ట్లాయెనా ఆబ్రాహ్మణుని యింటికి నన్ను పంపింపుతే ఆపూరిపుడకను
ఆబ్రాహ్మణుని గృహమందు వైచి పాపరహితుండనై తిరిగివచ్చి నీపాదపద్మ

ములు కొలుతునని ఆషాఢభూతిగాడు చిలుకు సన్యాసితోను మందలించె
నని తాత్పర్యము॥

౧౬౧॥ పావనుడ గాక యెట్లు విధి సేవించెద నిన్ను సేవావిశేష విధిజ్ఞా
నాస్పదుడు యతి విస్మయసంభావితుడై వానిజూచి పలికెన్ ప్రీతిన్

టీక॥ విశేషవిధిజ్ఞా। విశేష। అధికమైన। విధి। వేదోక్తమైనట్టి ధర్మమును।
జ్ఞా। తెలిసినట్టి వంటి యోయతిస్వామి। పావనుడగాక। పవిత్రుడనైన వాణ్ణి
గాక అనగా అపవిత్రుడనై। నిన్ను। నిన్ను। సేవావిధి। సేవాప్రకారముగా సేవిం
తున్। ఎట్లు నా స్పదుడు। ఆషాఢభూతి యీప్రకారము పలుకగా।
యతి। ఆసన్యాసి। విస్మయసంభావితుడై। విస్మయ। ఆశ్చర్యముతోను
డను। సంభావితుడై। కూడుకున్నట్టి వాడై। వానిజూచి। ఆయా
షాఢభూతిని జూచి। ప్రీతిని। ప్రియము చేత। పలికెన్। మందలించెను। అ
నగా ఆషాఢభూతి సన్యాసితోను నేను అపవిత్రుడనై మిమ్ముల యెట్ల
సేవింతును। నీవు వేదోక్త ధర్మము తెలిసిన మహానుభావుడవని మందలిం
చగా ఆయాషాఢభూతి మాటలు విని ఆచిలుకు సన్యాసి ఆశ్చర్య
చిత్తుడై ఆయాషాఢభూతిని జూచి ఆసన్యాసి మందలించెనని తాత్ప
ర్యము॥

౧౬౨॥ కలుషము లేదు పూరిపుడకన్ ధనమో కనకంబొ చీరలో
వలదటు బోవనిమ్ము ఘనవాడు కృతాంజలియై కనుంగవం
జలజలనశ్రుపూర్ల్ దొరుగ సన్నతిజేసి యతీంద్రు యువ్విధిన్
బలుకరు వెంట్రుతేని [illegible] భంగము నేడటుపైచి వచ్చెదన్

టీక॥ పూరిపుడకన్। గడ్డిపుల్ల చేతను। కలుషము లేదు। పాపము లేదు।
ధనమో। విత్తమో। కనకంబో। సువర్ణమో। చీరలో। వస్త్రములో। అటు।
ఆబ్రాహ్మణ గృహమును గూర్చి। పోవగా వలదు। [illegible]
నిల్పుమన। [illegible] సన్యాసి స్పందము నిపాపగా। వాడు కృ
తాంజలియై। వాడు। ఆషాఢభూతి అనే శిష్యుడు। కృతాంజలియై

వాడు। ఆషాఢభూతి అనేశిష్యుడు। చేతులు జోడింపుకున్నవాడై। కనుంగ

వరెండు నేత్రములయందు। ఆశ్రువుల్। బాష్పములు। అశ్రుగన్నీళ్లు। జలజలన్। శ్రేష్ఠముగాను। దు

రుగ। స్రవింపగా। సన్నుతిజేసి। స్తోత్రముచేసి। యతీంద్రా। ఓ సన్యాసి స్వామి।

శిష్యవిధింబులకనుము। శిష్యవిధిన్। శిష్యాచారముగాను। పలుకను

ము। చెప్పకుము। యువ్విధిన్। యాత్రాకారముగాను। పలుకకుము। చెప్ప

కుమా ఎట్టులైనని। యేలాగునైనా। తృణాభంగము। తృణాపూరిపుడక

ను। నేడుమైవిచ్చినదస్। నేడు। ఇటువిచ్చినందు। అటువైచి। ఆబ్రాహ్మణ

గృహమందువేసి। వచ్చినదస్। తిరుగానేతెంచెదను॥

౧౬౩॥ నావిని యతిబంధుండవి। పావనుగావానివగచి పనిచె నతండు।

233 వేవేగనరిగి తృణమొకటి బోనైచి భుజింపవలెండిబాపుచ వచ్చెన్

టీక॥ నావిని। శిష్యుడైన ఆషాఢభూతి పలుకగా విన్ని। సాంకల్పించి। యతిబంధుండు।

సన్యాసిశ్రేష్ఠుడు। వాని। ఆయాషాఢభూతిని। అతిపావనుగా। బహుపవి

త్రుడైనవానివంటివానిగా। వగచి। మనస్సులో విచారపడి। పనిచె। ఆయా

షాఢభూతిని పంపెను। అతండున్। ఆయాషాఢభూతి। వేవేగనరిగి। అ

తిశీఘ్రముగా పోయి। తృణమొకటి బోనైచి। తృణము। పూరిపుడకను। బో

నో। ఒకతావున। వైచి। పారవేసి। భుజింప। యతినిసేవించెనైరకు।

తెంచిచెప్పున। పూర్వోత్తరాకారముగా। వచ్చెన్। ఆసన్యాసిదగ్గరికి తెంచెను॥

౧౬౪॥ శిష్టి యుపాయాంతరంబుల సంత్యక్తం పరప్రత్యయస్థితికి

234 నయ్యతికి విప్రతిపత్తి గలుగకుండ గాండాకగాలంబునవ్య

దిరిగిన వెరవెరుంగక నెయిబూసిన కత్తియగుటం దెలియక

గోముఖవ్యాఘ్రంబగుట వివరింపనేరక యతుండుపం

బరిగ్రహించి వసుగర్భియగు కంథమతికిచ్చి యులుగులం

౧౬౫॥ దీరుటగజంబును నురుపులం బెంచుట మారుతభుగ్దష్టం

235 డును భువనవిచారంబగుట నగజారమణునివిలాసస్థాన

నంబగుట వెలయాతిని దుర్గాభైరవపాలితంబగుటనవిముక్త

స్థలంబును। సరసంబగుట విష్ణుత్రిబంధంబును। ననుకరించి యుత్తైరుప్రజే

యుచారుపునకనుష్ఠానార్థి యై చనియెనయ్యవసరంబునా॥

టీక॥ శిష్టి। ఈలాగైనవంటి। ఈయుపాయాంతరంబుల। నానా

దానభేదములనూయాం మున్నలచేత। సంత్యక్తం పరప్రత్యయస్థితికి। సంత్యక్తం। విడవబ

డినవంటి। పర। అన్యులయందలి। ప్రత్యయస్థితికి। విశ్వాసము కలిగియున్నవం

టి। అనగా। విశ్వాసమునగా। నమ్మకె। అయ్యతికి। ఆబలుకు సన్యాసికి। విప్రతి

పత్తి కలుగకుండ। తనయందు దాప్యము కల్గకుండ కొంచెకరాలంబు।

కొన్నిదినములు। నమ్మదిరిగిన। ఆసన్యాసి విశ్వసించేటట్టు ప్రవర్తించిన। వెరవెరుం

గక। ఉపాయములు తెలియకను। నెయిబూసిన కత్తియగుటం దెలియక

యున్ననని నిశ్చయించి కత్తియని యెరుంగక। గోముఖవ్యాఘ్రంబగుట వివరింప

నేరక। పశువదనము వంటి వదనములుగల కుటిలవంతుడని నిశ్చయించి। వ్యాఘ్రంబగు

ట। పులియౌట। వివరింపనేరక। శిష్యుడుగాపనేరక। అతుండు। అత

టుండైన యాషాఢభూతిని। పరిగ్రహించి। శిష్యునిగా చేసెని। వసుగర్భియ

గు కంథమతికిచ్చి। వసు। ధనమే। గర్భియగు। ఉదరమందు కలిగినవంటి। కం

థ। తన ధనములు గల బొంతను। వానిచేతికిచ్చి। ఆయాషాఢభూతి హస్తమందిచ్చి।

అలుగులందీరుట గజంబును। అలుగులన్। మరవలచేత తగ్గిరుట। చక్కగా

దిద్దబడుటచేత। అస్త్రాంతరము। అలుగులన్ బాణములు అనుశాద్యాయుధాగ్ర

ములచేత। తీరుట। చక్కగా దిద్దబడుటచేతను। గజంబును। ఏనుంగను। నురు

పులంబెంచుట మారుతభుగ్దష్టండును। నురుపులంబెంచుట। నురుపు

లన్పినములను పెంచుట। వృద్ధిబొందించుటచేత। అస్త్రాంతరము

నురుపులన్। నొవుపవడిబాంగలను పెంచుట। వృద్ధిబొందించుటచేత। మారుత

భుగ్దష్టండును। మారుతభుక్। సర్పములచేత। దష్టుండును। కరవబడిన

వాన్ని। భువనవిచారంబగుటన్। భువన। ఉదకములయొక్క। విచారంబగుట।

స్వరూపములు గలుగుటచేత। అస్త్రాంతరము। భువనవిచారంబగుటన్।

త్రిలోకస్వరూపములు గల్గుట। అనగా సాంబశివుడు త్రిభువనస్వరూపుడనుడు।

అగజారమణున్ని। సాంబశివుని। విలాసస్థానమూనంబగుట। విపక్షులయొక్క। లాస। నటన ములచేత। స్థానమూనంబగుట। దీపించుటచేత। అత్యంతరము। విలాసస్థానమూనంబగుట। విలాసహావభావాది శృంగారక్రియలచేత। స్థానమూనంబగుట। ప్రకాశించుటచేతను। వెలయూరిని। వారాంగనను। అనగా బోగమువేదియట్లనుట। దుర్గాభైరవపాలితంబగుట। దుర్గ। సాంబశ్రీ ముగానపువంటి। ఆభైరవ। పాలితగమచేతనున్న। అత్యాంతరము। దుర్గాభైరవపాలితంబగుట। దుర్గా। పార్వతీదేవిచేతనున్న। భైరవ। కాలభైరవునిచేత క్షేత్రపాలునిచేత పాలితంబగుట। రక్షింపబడుటచేత। అవిముక్తక్షేత్రంబును। రాశిపట్టణమును। అవిముక్తమనగా కాశిపట్టణమని లోకమందు ప్రసిద్ధము। సరసంబగుట। ఉదకముతో కూడుకున్నదౌటచేత। అత్యాంతరము। సరసంబగుట। శృంగారాదినవరసములు కలుగుటచేత। విచిత్రబంధంబును। పండితరచితమైనగ్రంథంబును। అనుకరించి। అనుసరించినట్టి। ఆవూరుపుజేయు। ఆశ్చర్యమునుకావింపుచుండెడుపువంటి। వారుకనను। తటాకమునకు। అనుష్ఠానార్థము। స్నానాద్యనుష్ఠానముల... కొనునేరరికి గలవాడై। చనియు। పోయెను। ఆయ్యవసరంబున। ఆసన్యాసివారుపుడిగ్గరికి పోయినవాలమందు॥

౧౬౬॥ ఆప్పాపజాతి యెప్పుడు దనచేతికిచ్చెనో మరి మరి వా

డప్పుడే పోయె మనంబున గప్పినతమి గంతనుండు గంతం గానుమురున్॥

టీక॥ అప్పాపజాతి। కలుష స్వభావుడైనట్టువంటి। మస్కరి। బిలుకు సన్యాసి। వేడ్క మరిమరి। ప్రమోదమునచేత। ఎప్పుడు। ఎన్నాళ్ళవుండు। తనచేతికిచ్చె। తనహస్తము వరాలబొంత। మనకు వచ్చునో। మరివాడప్పుడు। వాడు ఆయాషాఢభూతి గాడు। అప్పుడు। ఆక్షణమందే। మనంబున। గప్పినతమి మనంబున। మనస్సుందు। కప్పిన। ఆవరించిన। తమి। ధనమోహముచేత। గంత। ... బొంతను। నెను। ఆషాఢభూతిగాడు పుష్పబొంతమునెని। బొంతకొరకు। మరెక్కమూర్ఖమందు। పోయెను। చనినెను। అనగా పాపాత్ముడైన ఆబిలుమ సన్యాసివరాలబొంతను ఆషాఢభూతి చేతికి యెప్పుడిచ్చెనో అ

ప్పుడే ఆయాషాఢభూతి ఆవరాలబొంతను చేతబట్టుకొని। మరి వెడ్క తరాశ బట్టుకొని సన్యాసిని మోసపుచ్చి పోయెనని భావము॥

౧౬౭॥ బొంతగాని నిజనివాసము పొంతకు నాషాఢభూతి బోవుట మదిలో

జింతింపక నిక డటతటాకాంతమునకు జనిన యతి నియతిగ స్నానమున్॥

టీక॥ ఆషాఢభూతి। ఆషాఢభూతి అనేశిష్యుడు। బొంతగాని। ధనముకలిగిన కంథను తీసుకొని। నిజనివాసము పొంతకు। నిజ। తనయొక్క నివాసము। గృహముయొక్క। పొంతకు। సమీపమునకు। బోవుట। జరుగుట। మదిలో చింతింపక। మనస్సులో విచారింపక। నికడ। తటాకాంతమునకు। నికట। సమీపమందుండే। తటాకాంతమునకు చెరువుదగ్గరికి అనుష్ఠానార్థము। ... పోయినట్టువంటి। యతి। సన్యాసిని। యతిగ్గా నియమముచేతను। స్నానముజేయుటకు పోయెను॥

౧౬౮॥ కరిసత్వంగాత్ర సంఘటితలోహపలాశ ఘూఘూ ఘూకాత్కృతులసత్రముఖ

చెదరక నన్యోన్య సంపాతహతిప్రసిఫాలభాగమున శోణితము బ్బికరడు గట్టక

ఖురనిఖాతంబు సంఘటిత గొరత్రుతి స్ఫుటమనిరేకు పులనరసములుగాగ

టీక॥ ఖళవినిర్గతమై ఘోరఘూత్కారనినదములు మిక్కిలిచారుచరణంగములుదక్క

పకమకఝెల్లైన తముఖ రత్నమును రెండు వారు పుగాలెమ్మునకయ్యంబుజ్జా

యుచుండె॥

టీక॥ కరిసత్వంగాత్ర సంఘటితలోహపలాశఘూఘూ ఘూకాత్కృతుల సత్రములు

చెదరక। కరిన। కర్కశమైనట్టువంటి। శృంగ। కొమ్ములయొక్క। ఆగ్ర। కొనలయం

దు। సంఘటిత। కూర్పబడినట్టువంటి। లోహపలాశ। ఇనుపపాకలయొక్క।

ఘూఘూ ఘూకాత్కృతులు। ఘూఘూఘూ అనే ధ్వనులచేత। సత్రములు

చెదరక। చెరువునకుకూడ లోసున్నమొన్నమొసల్లుపడక। చెదరక। భయపడక।

అన్యోన్యసంపాతహతిప్రసిఫాలభాగమున శోణితము బ్బికరడుగట్ట।

అన్యోన్య। పరస్పరము గాను। అనగా। ఒకదానితో నొకటి। సంపాత। తాకు

ఓవల్లనైన। హతి। కొట్టుటచేత। ప్రసి। అవసి। శోణితము। రక్తము।

ఫాలభాగమున। నొసటియందు। ఉబ్బి। పైకెగసి। కరడుగట్టి। గడ్డకట్టి। గడ్డి పడగా

చింబికాంగారబొంబిడురాఖాతంయు నేత్రాంతములగాపునిప్పులురులు।

ఖంచరాంగార। ఖంతనిష్ఠులయొక్క। రాత్రింతేజస్సుయొక్క। భూరాభార
ములను। ధారేయు। ధరింము చున్నట్టువంటి। నేత్రాంతములు। కను గొనలయం
దు। గొప్పు। విస్తారములైన। నిప్పులు। అగ్నికణములు। పురులు। రాలగాను
ఖురశిఖాటంకసంఘుచిత గోత్రాత్తిష్ఠ దవనిరేణుపుల నెరసులు గాగ।
ఖుర। గెట్టెలయొక్క। శిఖా। కొనలనెడి। టంక। రాళ్లను చీల్చే ఉలిచేతను। సంఘుచిత।
మూర్ణము గా చేయబడినట్టువంటి। గోత్రా। భూమియందు। ఉత్తిష్ఠత్।
పైకెగసినట్టువంటి। అవనిరేణుపులు। భూపరాగములచేత। నెరసు। తటారో
హణము। అగు లుగాగ। ఖురదగాగ్రేగళవినిర్గతఘోరఘూత్కారనిన
దములు। గళ। కంఠములవల్ల నుంచి। వినిర్గత। వెలువడి వచ్చుచుండేటి। ఘోర।
భయంకరమైనట్టువంటి। ఘూత్కారనినదము। ఘూ। ఘూ అనే ఓసన్నిదులు
హోదార చరపతంగముల దరము। అమిత। విస్తారములైన। హోదార। చర
ముల్లయందు। చర। సంచరించుచుండేటి। పతంగములు। పక్షులను।
దరము। వెళ్లగొట్టగా। పరము గర్వోన్నతము లూరెండు। పరము। ఉత్కృష్టమైన
గర్వ। అహంకారముచేత। ఉన్నతములు। గొప్పవైనట్టువంటి। ఉరం
ములూరెండు। జోడు పొట్టేళ్లు। వారు పున్నెన్నను కర్యం ము స్థాయు
చుండె। వారు పు। తడూర ములొయుక్క। నెన్నను కష్టమైన యుం దు। కర్యం
ము। కలహమున్న యుచుండె। సయుద్ధము రెండును॥

౧౭౦॥ తిరుగక వీరుగక రయాళి। రదమేషము లా హవంబు గావింపంగా
సరిరెండి నడుమ నెత్తురు। ధారుగను ప్రవహించి నిలిచి దాఖలు గ
జైగ॥

టీక॥ తిరుగక। మళ్లక। వీరుగక। పారిపోక। ఆ ఖరకరమేషములు। అభయం
కరములైన పొట్టేళ్లు। ఆహవంబు। కలహము సూ గావింపంగా। చేయు
గా। సరి। జోడైన। రెండింటి నడుమను। ఆ రెండు పొట్టేళ్ల సందున। నెత్తురు
రక్తము। ధారుగను। ప్రవిమాచాల। ప్రవహించి। ప్రవాహములై। నిలిచి। కుదురుగను
నిలిచి। దొబ్బులు కట్టెను। ముడుగులు కట్టెను॥ దొబ్బలు అనగా ముడుగులని నిలిచెనని

౧౭౦॥ ఆనెత్తురాను తమి నవ్వు నొక జంబుకము నడుమ జొచ్చి తదీయా

సూన విషాణాశిఖాహతి। చే నెవ్వులు విరిగి పారి గిర్జీవము విడిచె

టీక॥ అవ్వుడా పొట్టేళ్లు కలహించే స్థలమందు। ఒక జంబుకము।
ఒకనక్క। ఆనెత్తురాను తమిని। ఆనెత్తురు। ఆ పొట్టేళ్లు ఒకటినొకటి తా
కుటచేత నొవ్వసల్లుప్రవహించి నదులు గుల్లైన రక్తము। ఆను। తాగుదా
మనే। తమిని। ఆశచేత। నడుమ జొచ్చి। ఆ పొట్టేళ్ల సందున జొరబడి। తదీయా
సూన। తదీయ। ఆ పొట్టేళ్ల సంబంధములైనట్టువంటి। ఆసూన। గొప్పైనట్టు
వంటి। విషాణ శిఖా। కొనకొమ్ములచేతనైనట్టువంటి। హత్తి। తాకుట చేతను।
ఎవ్వులు। ఎముకలు। విరిగి। బద్దలు బద్దలై। పారి గి। మూర్ఛపోయి। జీవము
విడిచె। ప్రాణములు విడిచెను॥

౧౨౧॥ జంబుకమేషయుద్ధము। నంబడుటయు నంగని దిజసన్యు తవినుము
ల్లం బరమరియు జాప్పెద। పంచిన తాపుర్త్ర మేరు పదసన్యాసి

టీక॥ జంబుకము। నక్క। మేష యుద్ధము। నంబడుట యునంగని। ఆ పొట్టే
ళ్లయొక్క। యుద్ధమునకు। కలహా। భూమియందు। పడుట। యునంగని చేత పడుట
నే దికల వో। దూతా రథ। జనము। తజన। పసుపుల్లచేత। స్తుత
స్తోత్రముచే యుబడిన మారక। తుల్లంబరము। పనసపువ్వుగా। వినుము।
ఆశ్లిందుము। పంచిన ముందుగా నీతో చెప్పే చుందును ఆరంభించిన। తాను
ర్యము। కనాత్రము ను। సన్యాసి। సన్యాసి గురించి। దేవుడు। తెలిపెడి
ట్లుగా। మరియు జాప్పెద। తర్వాత చెప్పెద ను॥

౧౨౨॥ అట్లు స్వపరాధంబున మేష విషాణ సంపాత ఘాతమ్మున కో
నెవ్వులు విరిగి గాలచ్చిజేసినస్వగాలం బుజూచియుట్టిద నాని శేకమ్ము
పుస్తార్ద్రవత్త లయందును మోసపోవ కర్రింబిన బరకాల సంచారా
క్షంబు చిప్ప్యనిచేతి కిచ్చినచ్చి తిశం కర్కొయుతం పై చిత్తం బుకత్తురం
పుమున్న యుది రూమి యుగు నెంటా యుదుమున నను స్థానంబు నదుం బా
చి యుప్పిలు కుసన్యాసి నిపుణు నైన విడువున మురుక్క యాదర మరంబు
నసవచ్చి॥

టీక॥ అట్లు। ఆ ప్రకారము గాను। స్వపరాధంబున। స్వపరాయం కృతాగ మాను

చేత. మేఘవిషాణసంఘాతఘాతంబున. మేఘ. ప్రాప్తి. శ్లయొక్క. విషాణాను
ములయొక్క. సంఘాతః తాకుడ నేటిఘాతమ్మున. కొట్టుటచేతను. కౌశేమ్ము
లు విరిగి. పక్షడైనకములు విరిగి. కాలమ్ము చేసిన. వచ్చిన ఘనవంఢి. స్వర్గా
లంకృతము. నక్కను చూచి. కనుంగాని. ఇష్టిదనా వివేకమ్ము. ఇష్టిదా నక్కబు
ద్ధి వంచిచేసు. నావివేకమ్ము నాతెలివినిళ్ళి. స్వప్నాదృవవస్థలయందు న్ను. కల
కలయందు గూఢాంశము.
ముదలైన సమస్తకాలములయందున్నూ. మోసపోవక. ప్రమాదము సజ్జం
దక. రక్షించిన. పోషించిన ఘనవంఢి. చిరకాలసంచితార్థంబు. చిరకాలాబ
హుదినములనుంచి. సంచిత. సంగ్రహింపబడిన ఘనవంఢి. అర్థంబు ధనము
ను. శిష్యునిచేతికిచ్చి వచ్చితి. శిష్యునిచేతికిచ్చి. ఆషాఢభూతి అనే పేరుగలిగిన
అంతేవాసి హస్తము నకును (వచ్చితి) ఇచ్చితికేతెంచితి.
చిత్తంబు. నామనస్సు. శంక
ను. సంశయము నకు. ఆయత్తంబై. వశమై. తత్తరింపుచున్నయది. తెల్లబ
డుచున్నది. ఏమియగుసొకో. ఏమగునో యనుచు. అనుష్ఠానంబున
కుం బాసి స్నానాదికర్మలు విడిచి. అప్పలు సన్న్యాసి. ఆ సన్న్యాసి తన
నిష్ఠ వదలి మెట్టిన విధమున. మఠము లోనికి. భూమిమీద
కాళ్ళు సరకు. మంటంబున నదులు నిర్భయుండై తనకష్టలములు నతెంచి॥

౧౭౫॥ క॥ తానకమలున నిజశిష్యుని. తానకయాషాఢభూతిగారారాతే
రానాస్వామిని చేరం. దీనతనారొరం దయితియతివృద్ధినముడ్క

టీక॥ యతి. సన్న్యాసి. తానకములున. నిజనివాసమైన మఠమందు. నిజశిష్యుని
గానక. తనకంతే వాడిపోయిన శిష్యుడైన ఆషాఢభూతిని గానక. ఆషాఢభూతిగా. ఓఆ
షాఢభూతిగా. రారా. ఏతెంచి రా. అనిన్నీ. నాస్వామ్ము. నాధనరంధను. తేరా.
తేసుకరారా. అని. యెలుంగ్రారవముగా మంచలించుచున్న. దీనతః
దైన్యముచేతను. నోరెండ్లగాం తెండగా. అతివృద్ధినముడ్క. అతి
చేతను. అనగాఃబాధచేతను. జీర్క. పిలుచును॥

౧౭౬॥ వెలవెలనై మఱాంతరము వెల్పడి తాపవివృత్తకంఠుడై
కెలకుల జూచు భూమిసురగేహములారయునేడు బిడ్డకై
తెలతెల వేగి శిష్యుడరు దేడుగదా రాకను గాన్నెజెప్పరే
కలుషవిదూరులార పనిగల్గినసుస్సునుగూర్చుహా యనున్

టీక॥ వెలవెలనై. నిశ్చేష్టితుడై. మఠాంతరములు. నివాసస్థలములలోనుంచి. వెల్పడి.
వైడికివచ్చి. తాపవివృత్తకంఠుడై. తాప. పరితాపముచేత. వివృత్త. తెరువబ
డినఘనవంఢి. కంఠుడై. గళముగలవాడై. కెలకులన్ (పార్శ్వభాగములందు)
ను. చూచు. కనుగొనును. భూమిసురగేహములారయు. భూమిసుర. బ్రాహ్మ
ణులయొక్క. గేహములు. గృహములను. ఆరయు. వెతకును. తెలతెల
వేగి. తెల్లవారినప్పుడే పోయినేడు బిడ్డడై. నేడు. ఈదివసమందు. బిడ్డ
కై. భార్యలునయుగా శిష్యుని ఆషాఢభూతి. ఆషాఢభూతి అనే మా శిష్యుడు. అరుదేడుగదా.
రాలేదుగదా. కనుగాన్నె. మీరలు చూచినట్టైతే కలుషవిదూరులార. పాప
రహితులైన బ్రాహ్మణులారా. పవిత్రాత్ములారా. పనిగల్గినను. కార్యము
వానికి తగు కథని మంతలించును. ఊస్సను. ఊసురనును. అనగా ఆ
యాసపడును. ఊర్పు. నిట్టూర్పువిడుచును. హాయనును. కటా కటా యను
నును. అనగా అయ్యో అనుట॥ ఇక్కడ వెంషల దశహబ్దములు ఉపకళాశప్ది
వాచకములుగా చెప్పడము సంశయము

౧౭౭॥ క॥ తప్పెం గార్యంబను నికనెప్పుడు వేడ్కెంతునను నికెక్కడనున్నా
డెప్పుడు చేడెంకిరాకెంధన. మప్పుడు కపటాత్ముడరిగెనని తలయూచున్

టీక॥ తప్పెంగార్యంబు. కార్యంబు. ప్రయోజనము. తప్పెను. అగాబో యుదగి
నకృత్యము అనుట. తప్పెను. పొయెను. అనుగ్రహించి లాగున పలుకును.
అనగా ధనము నేను వీనిచేతికి యియ్యతగనిది యిస్తిని అనుట.
ఇకనెప్పుడు వేడ్కెంతుననగ. ఇంకను మీద ఎప్పుడు. ఏకాలమందు.
వేడ్కెంతుగూడదనగా అనుకొని పలుకును. ఎక్కడనున్నాడు. ఇక
ఎక్కడికిపోయిదిక్కులేదు. ఉన్నాడు. ఎక్కడ దగులడు
గానైకడాతేదని అనుట. ధనము. విత్తము. ఎప్పుడు తెచ్చెదారికో. ఏసరకు
అప్పుడు. ఆర్జనామందే. కపటాత్ముడు.
మోసపు కపటహృదయముగల ఆషాఢభూతిగాడు. అరిగెనని. పోయెనని.
తలయూచున్. శిరఃకంపము చేసును॥

౧౭౮॥ అడిగినవారికి నత్తరమ్మురానడుగుం జనువనిసకడకై యుతదారుండై
గుడిగుండముసకపల్లియు. పడుసురనాకరయుచా తిరిపరుని శిష్యుల్

టీక॥ ఆ దినినవారిని । ముందుగా నెవ్వరిని ప్రశ్నవేసునో వారినే తిరుగా ప్రశ్నవేసుకుని । వచినకడకె వచను । పోయిన చోకికే తిరిగి పోవును । అతడు అట్లుండె ।

అతడు । ఆ సన్యాసి । అటుగాండె । దుఃఖితుండై । గుడిగుండమునకు । గుడి గుండమునగా నిష్ఫలుప్రాసి దూరనే నిమిత్తము తెలిసిన పల్లవములు దేవాలయములున్న । గుండమును అప్పుడు పలియపడుసురనారాజ్లో రోరు ।

పట్టినాము నరకసుగారిచి పరచిన శిష్యుని । వెరిచి । ధనము నుగ్రహించి తన్నుచేసి పరచిన పోయినప్పుడు శిష్యుని ఆషాఢభూతిని గూర్చి । అరయు చెతకును॥

౧౭౯॥ ఆగలి యతి వేసడతే । తాగడపుం బోరశిష్యు నారసి యెవ్వో
నేగురుతుడగాన నాషాఢభూతి నెంక పురమున కరిగెన్

టీక॥ యతి । సన్యాసి । ఆగతి । ఆప్రకారముగా వేసడతేక । అలయక పేర । ఆగడపుం బోరశిష్యు నారసి । ఆగడపుం బోరశిష్యు మోసపుపాస్యు । వుబోరడక తిరిగిన వ్యవంచి । శిష్యుని చెతను ఆషాఢభూతిని । అరసి । వెతకి । ఇవ్వట్టి దిక్కుల ముందున్న । ఏగురుతుం గానక । ఏ ఆనవాలు నుజూడక । ఆషాఢభూతిని । ఆషాఢభూతి ఏపట్టణమున కరిగెనో యని వెతకి పుష్టి నావకుంపని । తోలిపోవుచేతను । ఒక్కప్రదేశమునకు నెగెను । ఒకపట్టణముకు పోయెను । అనగా ఆ విలుకుసన్యాసి యీప్రకారముగా వెతకి యెక్కడ ఆ శిష్యుని పోలకువగానక అలసటచేతను వేరె ఒకపట్టణమునకు పోయెననితాత్పర్యము॥

౧౮౦॥ స్థానము నశ్వదీమసము జాలక నొంత్రుతి నోరచే ర్గానం
గానక బుద్ధికిందు దిరుగం జరనొంబులు రాకద్రవ్యకం
థానసు వాసితేయనుచు తాపభరంబున మూర్చదపింపలో
లోనడలూరకే యుబవలున్ విలపించు నతండు దీనతన్

టీక॥ స్థానము నశ్వ మద్దినము చేసేటందుకు । దీమసము జాలక । ధైర్యము చాలక । ఓంకృతి నోరచేనంగానక । ఓంకృతి । ఓంకారమును । నోర । నోటిచేతను ఉచ్చారణము చేసేటందుకు కానక । తెలియకను అనగా సన్యాసికి ప్రణవోచ్చారణము తోచకపోయెననుట । బుద్ధికిందు

దిరుగంజరనొంబులురాక । తెగ్గిపోయిన జపాదిసత్కర్మములు రాక । ద్రవ్యకంథా ననువాసితే యనను । ద్రవ్యకంథా । ద్రవ్యముతో కూర్చిన బొంత । బొంతను వాసితే నను విడిచి పోతివే । అనుచు । ఈప్రకారముగా ప్రలాపించుచు । తాపభరంబున । తాపపు బరువు యొక్క । భారంబున । అతిశయము చేతను మూర్ఛ దపింపలో లోనడలూరక । లోలోననడయారా । లోలోను మనస్సులోను । అడలూరా । దుఃఖరూపమైన విచారము వృద్ధిబొందగా । రేయుబగలున్ । రాత్రిం దివములున్ । అతండు । ఆసన్యాసి । దీనతన్ దైన్యముచేత । విలపించు । దుఃఖించును॥

౧౮౧॥ గాసిలి పట్టుగోల్పడిన గాలి పిశాచము బోలె కష్టస
న్యాసి దురంత తాపము ననారతమందుచు సంచితార్థకం
థాస్మృతి వాడలం దిరిగితాం తదశం గ్రహియించియుప్పలో
వేసరి నిత్య సంజనిత వేదన సాలియ వానిలో గెలెన్

టీక॥ సంచితార్థకంథాస్మృతి । సంచిత । సంపాదింపబడిన యొక్క । అర్థ । ధనముగలిగిన । కంథా । బొంత యొక్క । స్మృతి । జ్ఞాపకము చేతను । కష్టసన్యాసి । ఆ బలు కష్టసన్యాసి । గాసిలి । దుఃఖితుడైనట్టివాడై । పట్టుగోల్పడిన గాలి పిశాచము బోలె । పట్టు । తనయొక్క వునికి పట్టుగోల్పడిన । పోగొట్టుకొన్న । గాలి పిశాచము బోలె । వాడలందు దిరిగి । దురంత తాపమును । అనారతము । ఎడతెగక । తాపమును । పరితాపమును చేతను । అరటమందుచు । వ్యసనమును బొందుచు । వాడలందు దిరిగి । వీధివీధులయందు సంచరించి । తాంతదశన్ । తాంత । బడలినట్టి । దశన్ । అవస్థచేతను । గ్రహియించి । చిక్కి । ఉప్పలో వేసరి । ఉపవాసదుఃఖము చేతను । లోపల వేసరి । విసికి । సంజనిత । సంప్రాప్తమగుచుండు । వేదన సాలియవానిలో గిలెన్ । వేదనా । మనస్సు యొక్క । సాలియవాని । తంతుపటములను నేసే వాని యొక్క । లోగిటన్ । యింటిముంగిటను ।

నిద్రించెను. అనగా సంచితార్థముగల బొంతను పోగొట్టుకు
న్న ఆ కష్టసన్న్యాసి పరితాపముచేత వ్యధను బొందుచు తన మఠమునకు
పట్టును పోగొట్టుకున్న గాలి పిశాచములవలెనే వీధివీధులు దిరిగి బడలిక
చేత కృశించి ధనకాంక్షను గూర్చి మనస్సులో విచారించి సాయంకాలమందు
కసాలెవానియింటిముంగిటనిలిచి యుండెనని తాత్పర్యము॥

౧౮౫॥ నిలిచియతి కౌంతమంతరంబలవింపుచు పంచత్వస్సైపై బడి వలనేలా
తలక్రిందజేర్చుకొని వెలవెలనై యతినిద్రలేక వేగుచునుండెన్

టీక॥ యతి. ఆసన్న్యాసి. నిలిచి. ఆసాలెవానిముంగిట నిలిచియుండెను. కాంత
మంతరంబు. కొంచెము. ... పంచత్వస్సైపైబడి ... దుఃఖిం
పుచు పంచత్వస్సైపైబడి ...
పవళించి వలనేలా. ... తలక్రిందజేర్చుకొని ...
... వెలవెలనై. విచారపడుచున్నవాడై. అతినిద్రలేక. మిక్కిలి
నిద్రలేక వేగుచునుండెన్. ... ఉండెను. అనగా పరితాపముతో
నుండెననుట॥

౧౮౬॥ వెంగలి పోరపానగృహవీధికి నెన్నడి నేతకాడు పో
వంగను జూచి దూతికలు వ్యర్థులవాకిలివాసి పల్లవా
లింగనకాంక్ష దత్యగృహానికి జుఖ్యనటన్ను పెట్టి తు
న్నాంగనా రక్తనేగనెదుర్కొని పతిగన్నుల గోరశింపగన్

టీక॥ వెంగళి. పోరకి. ... పానగృహవీధికి.
పానగృహ. మదిరా... వీధికి. పాజారు. అనగా.
సురశాల ... గృహములయొక్క వాకిటను ... నేతకాడు పో
వంగను జూచి ... నేతగాడు. సాలెవాడు. పోవంగను ...
గాను. చూచి ... దూతికలు ...
స్త్రీహిళ్ల ... పల్లవాలింగనకాంక్ష. పల్లవ. విటుని
... ఆలింగన. ... కాంక్ష. ...
తలవాకిలి ... వేడుకను ...

కను. ఉన్నదా. ... వెన్నెకాంగనా రక్తనేగ. తన్నె. నేయులయొక్క.
అంగనా రక్త. గృహముల యొక్క వీధియందు. అనగా తన్నెలయొక్క ముం
గిళ్లవీధుల వెంబడి. ... పోవుచూ ... దగా. పతి. దానికి మగడైన సాలె
వాడు. ... అభిముఖుండైన వాడై. కన్నులు గోరగింపగన్. కన్నులు
నేత్రములు. కోరగింపగన్. ... చూచెదగానను॥

౧౮౭॥ కనియదలించి ... డుగాగా కదగాలమునజేరనెక్కడిం
జనియెదవు భర్తనాపురమున్నాపదా ... నాజ్ఞమించుదు నే
మనమున ... మార్గము ...
దనియును బుద్ధిలోన ... వాడుగా

టీక॥ కని. దానిజూచి. అదలించి. నిలవచుదువును ... యిచ్చెనుగా.
... బుద్ధిగల దాన. కదగాలము ... అంత్యకాలము ...
గా. ... ఎక్కడికి ... దానవే. జనియెదు. పోయెదవు.
భర్తనాపురమున్నాపదా. భర్త. మగనితో ... పురముస. సంసార
ముచే ... ఆజ్ఞ
... మనస్సున ... మార్గము ...
... మార్గము. ...
... వాడుకాడని. ...
బుద్ధిలోపల ... ఇట్టిదని
వలుగురిలో ... తగవా. ... అనగా ...
యడము నరుత్తగదని భావము॥

౧౮౮॥ కెళవులనీవాడు జారకులు. తెలియనేరవళులుగాచి తిరుగనేవేయం
గలిగినదానవే యనుచనుచులనాజగరాగబాలిదూలపలికెన్॥

టీక॥ కెళవులు. దూరము లయందు. నీవాడు జారకులు. నీవెట్టి మార్గముల
ను. తెలియనే. ... తెలియుదువనుట. రేపగలు కాచి తిరుగనే.
రేబవలు. రాత్రిపగళ్లు. కాచి. నిష్ఠూరపెట్టి. తిరుగనే. సంచరించనా

సంచరించుచుననుటు. చేయుంగల్గిన [illegible] నట్లైతే. దాగునె [illegible]
అనగా. నేపదుప్రియచేయుగలిగినట్టియేనా నాముందరదాగదనుటు.
అనేకెక్కట్లు పడ్డగా. అందులకు. ఆమాటలకు జగరాగ. మిక్కిలి ధూర్తు
రాలైన ఆసాలెవిజాతిస్త్రీ విచారము చేత. తూలకు. కొంచపడకు. అనగా.
చలించక. పలికెన్. మందలించెను॥

౧౮౬॥ ఓపరిపోయెనిప్పుడలకుందనవెంటనను రాణివాసిగా
జేసితెతొత్తులంబనులుజేయగనిచ్చినబాలదండినో
వాసికిబారసన్నగదువంబనివాడులుజేయువారలే
లేసురసాన్విమైమరచిప్రేమదుకండిన్లైపట్టుకుండినో

టీక॥ ఓపరిపోయెనోట్. ఓయి. పరిపోయెను. బాగాలేదు. బాలనను. నన్ను.
ఇప్పుడలకుందన్. ఇంట్లోనుంచి పైకి రానుండక. అయితే. అంత్యజయే.
రాణివాసిగాజేసితివి. అంతఃపుర [illegible]. పనులుచేయ
[illegible] ఇంటి లోనా వలెనే [illegible] పనులుచేసేటెరకు. తొత్తులన్. బానిస
తెలను. ఇచ్చిన. నావశముగా [illegible] నట్టయితే. పోలదండినో.
పరిపడక [illegible]. వాసికిబారు. వాసికిన్. మేలుకైకరకై. పోక. సంసార
ము నిర్వహించు కుననెటెరకు. పనులు చేయగా. నన్ను గదువన్. నన్ను
వింగుల. పనివాడులు చేయువారలతో [illegible]
రున్నారు. అనగా. ఇంటిలోనా కంటె మిక్కిలి మురిపెరు పనులుచేసే
వారు లేరనుటు. సురసాన్వి. [illegible] పానము చేసి. మైమరచి. దేహస్మృతి
లేక. ప్రేమదు. తరుచుగా మాటలాడెదవు. కండిన్లై. నాతప్పు చూచి
నావై పట్టుకుండినో. తప్పుచేయగా చూచి నన్ను [illegible]॥

౧౮౭॥ క॥ కూరకునా కనుచూచివిక. రారాదనమేరకలదా రానోపోనో
యోరామాడవేనేడే. లారోసము వచ్చెనేంతలాయిత్తెరగుల

టీ॥ కూరకునారకు. కూరగాయలకు. బయివిక. ఇంటివెలుపటికి. రారా
దను మేరకలదా. రారాదని [illegible] మర్యాద.
కలదా. కన్నిసదానో. రానో. వెలుపటికి రాలేదో. పోనో. ఎక్కడికైనా పోలే
దా. ఔరా. ఆశ్చర్యము. మాడవే. [illegible] నేడేలా రోసము వచ్చె.

నేడు. ఈదినమందు. ఏలా. ఎందుకుగాను. రోసము వచ్చె. రోసము
[illegible] ఇత్తెరగుల్. ఇట్టి వెలపటికి వచ్చి పోయే మార్గములు.
తోత్తలా. నూతనములా. అనగా నూతనములుగావు [illegible]
ఎప్పుడు [illegible] విస్తారికములనుట॥

౧౮౮॥ పలుకులకేమి రోసము. గలిగినమగవాడవైతే కాలకదంటన్
తలతలబట్టి నెనంగా విలదండినె చంపుతూ వలదండినె

టీక॥ పలుకులకేమి. మాటలకేమి రోసమేను. రోసము కలిగిన మగవా
డవైతే. రోసము కల్గిన. కోపము [illegible] మగవాడవైతే. పురుషుండ
వైతే నుంట. కాలి. కాలు. కదంటన్. విజృంభించి. తలతలను. సిగసిగ. పట్టు
కొనంగా. పలదండినె [illegible] పంపుతూ వలదండి
నెకొనా. [illegible] మార్గముకూడ [illegible] లేదు॥

౧౮౯॥ కుసిపండిదాన్ని నన్నే. కుసిగుంపులబెట్టి ఏటేమిగుడిమెచుప్పా
బసిబోలెతాకునినునే. నుసుకర్షంజాలు జాలునోహోయ
నుడుర్॥

టీక॥ కుసిపండిదాన్ని నన్నే కుసిగుంపులబెట్టి. కుసిపండిదాన్ని. [illegible]
కుగనపుపండి. నన్ను. నన్ను. [illegible] కుసిగుంపులబెట్టి. ఈలాగునప [illegible]
[illegible] బెట్టి. ఏమిగుడిమెదవు. [illegible] ఖవింపెదవో. నేను. నేను. త్రు
మురనార్త. వేసటపడినట్టయెనా. పాపము. దురితము. అసిబోలె
ఖడ్గము వలెనే. నిను. నిన్ను. తాకు. అంటును. ఓహో. ఆశ్చర్యము. బాలు
బాలు. [illegible] అనుడున్. ఈలాగున సాలె
వాని పెండ్లాము మగనితోమందలించెను [illegible]

౧౯౦॥ నాలిదుడుకుపతివ్రతపుగా వెయ్యియోనినుదేవెచెప్పనో
నేలజగంబారుంగమరినేనెరుంగుదువింతవాడనే
బాలుబుకెపత్రితసుసంజకడంబెరవాడపోకసం
కేలమెయిల్లునేరుచుడజేయుకన్నియజుక్కనప్పెదున్

టీ॥ సాలెవాడుతనపెండ్లాముతో [illegible] గాపుండవింటే మాటలు నా
లిదుడుకు. సాలెవాడు అనును. అయ్యో. [illegible] పతివ్రతపుగావే.

పతివ్రతవు గావా। నిను నీవే। నిన్ను నీవే। ఏల్చుకొనవేల। స్తోత్రము చేసుకొ
వలెనా జగంబెఱుంగును। జగంబు। లోకము లోజనము। ఎఱుంగుగా తెలి
యును। మఱి నేను నెఱుంగుదుగా మఱి। లోకమే గాక। నేను నేను నన్ను। ఎఱుంగుదు।
తెలియుదును। వింతవాదనేల। సైరంధ్ర వాదనా। బాలుబాలు లింగము
ము (అనగా నేమాట) ఉనిలుపు మను ఉ। సుర। భళా। పతివ్రతవు ఇల్లాలికి
సంజరదున్। సాయంకాలమందు। పెరవాడ నోరు। పరులవద్దికి పోవడము।
సంతోషమా। మంచినడకేనా। తప్పు తల్లే యురా। ఆలస్యము లేక ఇల్లుజే
రుము। ఇంటికి పోసుమా। అన్నియును సర్వకార్యములు మన్ను। సత్య సంయ్యేరున్। బాగ
చెల్లుగాను। అనగా సాతెవాడు యెల్లిదము గక్కెన్ని మాటలు పుండరించి
తప్పెండ్లాము తెరానే ప్రమను నింటికి పోగా ఇన్ని పనులు చక్క సయ్యెదున
నగా నీకు తగినదండన కలుగునను ముపలికెనని భావము॥

౧౯౨॥ మ॥ అని రోషపరుష వచనంబులం గినియుచు గృహంబునకుం
గానిపోయి యయ్యవదకాకి రంకుటాలింగలంగాలం బాడిచి
పెడమరలం దిగిచి నిట్రాతనే తపగ్గంబునబంధించి రాలికుం జునిత్రిం
చెనంత కైంతప్రొదరిగినా॥

టీక॥ అని। ఇట్లా క్రూరము పలికి। రోష పరుష వచనంబులన్। రోషము కో
పముచేత। పరుష। నిష్ఠురములైనట్టి వంటి। వచనంబులన్। వాక్యములచేత।
కినియుచు। కోపముచేయుచున్న। గృహంబునకున్। ఇంటికి। కానిపో
యి। వెంట పెట్టుకొనిపోయి। అయ్యవదకాకిరంకుటాలిన్। అయ్యవదకాకి। పలుగాకియైన
నట్టివంటి। రంకుటాలిన్। జారిణియైన భార్యను। కేలంగాలం బాడిచి।
కేలన్। చేతను। కాలన్। పాదములచేతను। పొడిచి। మర్దించి। అనగా తాడ
నముచేసి। పెడమరలం దిగిచి। పెడమరలన్। వెనకభాగమునకు తిరిగేటట్టు
గా ను తిగిచి। గుంజి। నిట్రాతనే నిట్రాతిస్తంభమునకు నేతపగ్గంబున।
నేతనేతనేవనికి పటునిర్మాణములకు తురముపైన త్రాడుచేత। బంధించి కట్టివేసి। కాలికుం
డు। దానికి మగడైన సాతేవాడు। నిద్రించెన్। నిద్రపోయెను। అంతట అం
గన కట్టివేసినతర్వాత నుండి। అంతప్రొద్దరిగినా। నెంతొ కాలము జరిగి
న పిమ్మటను॥

౧౯౨॥ జారప్రేరితయై వినిశ్చయము నశేషం దూతి యొంతెంచిచె
స్తారల చెట్టి కుటీరద్వారవహా శుంభస్తంభ సంబంధవి
స్తారప్రాంశుల రజ్జు బంధితవయస్స్యం గాంచి కన్నీరుము
ప్పైరై వెళ్లిపడంగ గాలికు నిలో నిందింపుచున్ గూరిమిన్॥

టీక॥ జారప్రేరితయై। జార। ఆసాతెవానికి ఉపపతియైన పురుషునిచేత।
ప్రేరితయై। అంపించబడినదై। దూతి। కుంటెనకత్తెయైన వంగలది। నిశ్చయము నశేష
నిశ్చయము। శేతి తెలిసినట్టి వంటి। మనీషన్। బుద్ధిచేతను। ఏతెంచి। వచ్చి।
చేవారలు చెట్టి। తలుపులు వాకిలి సందుచే ద్వారము కుటీరద్వారవహా శుంభ స్తంభ సంబంధవి
స్తారప్రాంశుల రజ్జుబంధితవయస్స్యం గాంచి। కుటీర। గుడిసె యొక్క।
ద్వార। ద్వారము వహా। మున్నట్టి వంటిదైన। శుంభత్। ప్రకాశించు
చున్నట్టి వంటిదైన। స్తంభ। నిట్రాతి కంబమందు। సంబంధ। చేర్చబడినట్టి
వంటి। విస్తార। పొడవైనట్టి వంటిదైన। ప్రాంశుల। శ్రేష్ఠమైనట్టి వంటి। రజ్జు।
నేతపగ్గముచేతను। బంధిత। కట్టివేయబడినట్టి వంటి। వయస్యన్।
తనకు చెలికత్తెయైన సాతెదాన్ని। గాంచి। చూచి। కన్నీరు। నేత్రాంబువులు
ముప్పైరై। సముద్రమౌనట్టి। వెల్లిపడంగ। వెల్లువగట్టగా। గాలికుని
సాతెవాని। లోనిందింపుచున్। లో। మనస్సులో। నిందింపుచున్। దూషిం
చేయుచున్న। గూరిమిన్। ప్రీతిచేతను॥

౧౯౩॥ ఎదజేర్చి కర్జమెయ్యన। కదిసి ప్రయోజనము చెరిచెగాచెలి యూం
చుదుక దుసరి బొద్దయ్యెన్। నిదురించిరి ప్రజలు వేచిననేమెల్లాడే॥

టీక॥ ఎదజేర్చి। అక్కున చేర్చి। కర్జమెయ్యన నగదిసి। చెవిదగ్గరికి మెల్లగా
చేరి। చెలియ। చెలికత్తెయైన ఓ చిన్నదానా। ఘోరము దుకడు। ఈ మునుపటి
వాడైనవాడు। ప్రయోజనము। నీపనిటునితాకరు పచ్చకార్యమును।
చెరిచెగా। విఘ్నము చేసెగదా। సరిబొద్దయ్యెన్। అర్ధరాత్రమయ్యెను।
ప్రజలు సకలజనులు। నిదురించిరి। నిద్రపోయిరి। వేచిననేమెలగాద।
నే। శీఘ్రముగాను। చనిన। నీపు జారుని తాపును పోయినట్టు ఆయెనా।
మేల్లాడే। శుభముకాదా। అనగా। ఆదూతికైనమంగలది చేతులు

సాలిని ప్రతికంబమున కట్టివేయబడిన సాలెదాని దగ్గరికి బోయి దాన్ని
ఆ క్షురనఖ్యుని కమెలగా విదగ్గరచేరి యీమ సవిచాడు నీప్రజారుణీతా
పురునిపు పొయ్యెమేలు కదా అని సాలెదాన్ని గూర్చి అచూతికపలికెనని
భావము॥

౧౯౪॥ వెన్నెలరాత్రులైమొగము వేల్పుచేకొరవు భంగి జారుడో
కన్నులకల్మి నిద్రకడగన్నుల గూర్పక యొంప్పుడెప్పుడ
వ్వున్నను దాయు నంచదురుజూచు ప్రియుంబున నీదు రాకకి
ట్లిన్నియుజాపునేల చనుమేనిటనుండెద కట్టివైచినన్

టీక॥ ఓ కన్నులకల్మి సొగసైన కన్నులచేత ఒప్పుచుండే ఓ జవ్వనీ పడుచా, జారుడు
నీకు ఉపపతి యెనప్పురుషుడు, వెన్నెలరాత్రులై, చంద్రికవచ్చేకొరకు, మొగ
ముచే ఉలు్యుకొదురుచూచుచుండే ఓ పువంటి చకోరము భంగి
నిద్రకడ కన్నుల గూర్పక నిద్రపోక అనగా మేల్కొని
యున్నాడనుట, ఎప్పుడెప్పుడు వచ్చునీ ననుదాయునంచు, ఎప్పుడెప్పుడు
వచ్చునో, ఎప్పుడెప్పుడు వచ్చునని, ననుదాయున్, నన్ను పొందేనని, అంచు, ఇ
ట్లాగా అనుకొంచు, నీదురాకకై, నీదు, నీయొక్క, రాకకై, వచ్చుటకొర
కై, ప్రియంబున స్నేహాతిశయముచేతను, ఎదురుజూచుచు, నీ తప్పక చూచు
ను, ఇన్నియు జాపునేల, ఇట్లు ఈ ప్రకారము, ఇన్నియు, ఈ పూర్వోక్త
విధములైన ఇన్నిటిని జాపునేల, పలుకవలసినదేమున్నది, చనుము,
పొమ్ము, కట్టివైచినన్, కట్టివేసినను, నేతపగ్గముతో నన్ను కట్టి వేసితే, నేను
నేను, ఇట, ఈ స్తంభమునకు దగ్గరను, ఉండెదను, ఉండెదను॥

౧౯౫॥ చనిరమ్మా నీవని బంధనమూడ్చిన తంతువాయి తాలిమినెమ్మెనుం
డనగృహస్తంభంబున తనుగట్టిన తాటావనిదానిం గట్టెన్

టీక॥ నీవు చనిరమ్మా, నీవు పోయి రమ్మా, అని, ఇట్లాగా పలికి, బంధనమూడ్చిన
పగ్గములను కట్టుకట్లు, విడిచిన, తంతువాయి, ఆ సాలెవాని పెండ్లాము తాలి
మినెమ్మె, నిలుకడ బుద్ధి కలదై, ఉండెడి, వచ్చుటకు పోయి మాటకు
గృహస్తంభంబునను, నిలువతికంబమందు, తనుగట్టిన తాటావన్ను కట్టి

నేతపగ్గముచేత నన్ను కొనబి, చేతులు పైన వేసి, అనగా నొకటిగాం చేతులు కట్టి, దానిని, కుంటెనకత్తె యైన
ఆ మంగలదాన్ని కట్టెను॥

౧౯౬॥ కట్టితన మగరుగానబ్బి పట్టి గృహస్తంభమున బ్రతిష్ఠించి నరుల్
చిట్టాడని యారాత్రిదపు నట్టానడు రేయి మల్లె సంజాలిజ నియెన్

టీక॥ తన మగరుగా తనరుప్రతిగాను, అబ్బి, ఆ మంగలదాన్ని, గృహస్తం
భమున, నిలువతికంబమందు, కట్టి, బంధించి, ప్రతిష్ఠించి, నిలిపి, నరుల్,
మనుష్యులు, చిట్టాడని, సంచరించని యొకచోట, ఆ రాత్రిదపు, అట్టా
భయంకరమైన యొక జాము, నట్టానడు రేయి, మంచి అర్ధరాత్రము యొక్క
మబ్బుచీకటి యందు, ఆ సాలెవాని పెండ్లాము, చనియెన్,
జారుని దగ్గరికి పోయెను॥

౧౯౭॥ అలమిన నిద్రజెముట్టు జెడియుం తన మేల్లని గాలిరుండుపే
రెలుగున సారెరుంబిలువ నిందు పెరంబరకయ్యగాపునం
బలుకక యుండెనందుల కుపాపము నంగనలుట్టి వాలుచాల్
కెళవున నందిముక్కు తరిగెన్ దారిగెన్ రుధిరంబు భూరుసన్

టీక॥ అలమిన, కన్నులయందు పొందినట్టి, నిద్రజాడ్యముచేత నిద్రవోయిన
వాడైపోయి, అంతట, అడుత శ్రావణము, మేల్లని, మెల్లగా పిలిచిన వాడై, నాపిరుం
డు, ఆ సాలెదానికి భర్త యైన వాడు, పేరెలుగున, పేరు, గొప్పైన ఎలుగున, స్వనిచేతను, సారెరుంబిలువ, పలుమారు పిలువగా, పరుక
యయ్యగాపున్, పరస్త్రీగమనము చేతను, కొంచము మునుపటియంతస్తు పలు
కక యుండె, మాటలాడక యూరక ఉండెను, అందుల కుపాపము, మాట్లాడక
ఉండినందుకు కోపము నంగనలుట్టి, కోపము పుట్టి, కెళవున, దూరముగా, కొనముక్కు వంచి, వా
లు వాల్ పెద్దకత్తిని, అంది, అందుకొని, అనగా చేతికి తీస్కొని, ముక్కు
తరిగెన్, నాసికాగ్రమును కోసెను, రుధిరంబు, రక్తము, భూరుసన్, శీఘ్రము
గాను, దొరిగెన్, ప్రవహించెను॥

౧౯౮॥ ముక్కరరను నొచ్చునుండు ముక్కరగా నిలు రంతుపుండా డుపుం
భూక్కమునం బున నిదు రంపురైర్ గాలిచుచుతెం చెను ఫాసనంపున

టీక॥ ముక్కరకు నెలవు తనుండక। ముక్కర। ~~ముక్కర ఆ~~ సెనా సాచారకాముని
కు। నెలవుకుండక। ప్రాప్తి లేకుండేటట్టుగాను। ముక్కరగావించి। ముక్కు। ఘ్రా
ణేంద్రియమును। ఆరగావించి। సగము కోసివేసి। రంతు ముండా।
వ్యభిచరించే బుద్ధిగల ~~ముండ~~ ఆడుది। ఇట్లే ముక్కు కోతబడినంతనే
త బ్రష్టమైపోవును। అంచుక ఈ ప్రకారము పలుకుచు। ఒక్కమనంబున
~~[illegible]~~ ఏకమనస్సు తోడా కాలికుడు। సాలెవాడు। అంతట। దాని ముక్కు కోసిన
తర్వాతను। తెల్లవారుఝామున। పూర్వమందునే ట్లా నిద్రపోవుచుండె నో
ట్లాగాను। నిదురక। నిద్రవేత [illegible] తైక। మత్తుడై [illegible]డెను। అనగా బాగా ఆ
సాలెవాడు దాని ముక్కు కోసిన తర్వాతను మంచపడి మరలనే నిద్రబోయెనని
భావము॥

౧౯౯॥ అక్కడ తంతువాయి ప్రియునప్రతిమాంగజసౌఖ్యసంగతిం
జొక్కి గజేసి మందిరము మెప్పున గ్రమ్మరి యిల్లు జొచ్చి పే
రక్కున జారిణీ వార్త గలదాయన దూతి కె యేడ వార్త నా
ముక్కుకు వచ్చెనే చెలిమి మూల బడక విడుమిల్లు జేరదన్

టీక॥ తంతువాయి। సాలెవానిపెండ్లాము। అక్కడ। తాను సంభోగేచ్ఛ
చేత పోయినస్థలమందు। ప్రియుండనకు నిష్టుడైన పురుషుండైన జారపు
రుషునితో। అప్రతిమాంగజసౌఖ్యసంగతిన్। అప్రతిమ। అసమానమైన
పురుషుడు। అంగజు। మన్మథసంబంధమైన। సౌఖ్య। రతిసౌఖ్యముయొక్క।
సంగతి। సాంగత్యందనిచేతను। చొక్కి। గవేసి। పరవశుండైగా జేసి। మందిరము
మెప్పున। తనయింటికి త్రోవను। గ్రమ్మరి। తిరిగివచ్చి। ఇల్లు జొచ్చి। తనయింటి
లోప్రవేశించి। దూతికి। ఆమంగలదాన్ని। పేరక్కున జక్కని। తనరాక వ్యున
కాగనించుకాని। వార్త గలదా అయనా। వార్త। ఇక్కడనామంగని వల్లను
ఏమైనా వార్త కలదా। కలిగియున్నదే। అని। ఆసాలెదిట్లా పలుక
గా। ఏమి వార్త। ఎక్కడి వృత్తాంతము। నాముక్కుకు వచ్చె నీ చెలిమి మూల
బడక। నీచెలిమి। నీస్నేహము చేత। మూలబడక। నేను [illegible] తీట్టుగా నా...

నాముక్కుకు వచ్చె। నా ~~ముక్కుకు~~ నాసికకు హానిప్రాప్తించెను। విడుమిల్లు జేరదన్। విడుము।
~~ఈ~~ రజ్జు బంధము ~~విడుము~~ వదలింపు విడుము। ఇల్లు జేరెదన్। నాయింటికి పోయెదను। అనగా।
ఆ సాలెవానిపెండ్లాము జారపురుషునితో సంభోగము నకుబోయిన ఆస్థ
లమందు ఆజారపురుషునితో రతిక్రియా సౌఖ్యములచేత పరవశురాలిగా
జేసి తాను తనయింటి దారివెంట తిరిగివచ్చి ఇంటిలో ప్రవేశించి తనకుదూతి
కైయుండిన మంగలదాన్ని తనరాక వ్యున జక్కనిని యిక్కడనామంగని వల్లనం
చి ఏమైనా వార్త కలదా యని మందలించగా ఎక్కడి వార్త యేమిచె
ప్పవలెను నీస్నేహముచేతనే నువులా లబడే టట్టుగా నాముక్కుకు హానివచ్చి
నదింకేమి వార్త యని ఆమంగలది ఆసాలెదానితోను కట్టివేసిన కట్లను
శీఘ్రముగా విడువుము నాయిల్లు జేరెదననగా ఆసాలెదానివల్లనంతన
ముక్కుకు హానివచ్చెనని మంగలది వ్యధపడుచూ సాలెదానితోనిట్లని పలుంద
రించెనని భావము॥

౨౦౦॥ నావిని తంతువాయి వదనంబున తేనగ వంతురింప దూ
తీ విధికృత్యమెవ్వరికి దీరదు మానుప నంచు బంధముల్
వేవడ పాపతై విపృథివీస్థలి గూలిన ముక్కు గాంచునా
త్రావసథంబు జేరెద్రురకాంగన డెందము నందలంకువన్

టీక॥ నావిని। దూతికయొట్లా పలుకగా విని। తంతువాయి। సాలెవానిపెం
డ్లాము। వదనంబున। తనముఖమందు। తేనగవు। చిరునవ్వు। అంకురింప।
మొలకెత్తగా। దూతీ। ~~[illegible]~~ కుంటెనకత్తె ఓమంగలిదానా। విధికృత్యమె
వ్వరికి దీరదు। విధికృత్యము। దైవకృత్యము। మానుప। తప్పించేటందు
కు। ఎవ్వరికి। ఎవ్వండ్లవారికి। తీరదు। చేతగాదు। అంచు। ఇట్లా
గునపలుకుచున్న। బంధముల్। రజ్జు ~~బంధములు~~ కట్టబడియుండిన కట్లు నను। వేవడవింప।
వే। శీఘ్రముగాను। వదలింప। విడువగా। త్రెవ్వి। తెగి। పృథివీస్థలి। భూ
మియందు। కూలిన। పడియున్నటువంటి। ముక్కు। తననాసికను।
గాంచుచు చేతికి తీసుకొని। క్షురకాంగన। మంగలదానిపెండ్లాము।
డెందము నందలంకువన్। డెందము నక్క। మనస్సుందు। శలంకువన్।

కొలుపడుచున్న। ఆత్మావసథంబు జేరి। ఆత్మ। తనయొక్క। ఆవసథంబు। గృహమునకుం జేరి। ప్రవేశించెను॥

౨౩౧॥ ఆనేతకానిచె విగ్రహ। మానిననిద్రాటదండఁ యుటునిఁ డుదా
దానిరుచే తులమబ్బింయు। శ్వాని యతిఁగూయుకుండె తత్పమయుమయిన

టీక॥ ఆనేతకానిచెలి। ఆసాఁతేవాని పెండ్లాము। గృహమానిననిద్రాటుదనంటి। గృహము మందిర ద్వారము నను। ఆనిన। బరించి యుండెడుపుమంటి। నిద్రాటదు। కల్యాస్త్రం నిద్రించనగా చిన్నగుదిసెలకును కస్తంభముకేసి ... నది భవమున్న। అంటి। కరుచుకొని। అడుని డు। అల్లిట్లుగా। తా। తానగా త్రాట
అపగ్గమందు। ఇరుచేతు లాకొండు హస్తములను। అమర్చి। పొందించి కొని।
యుద్ధానియు తిరిగి పూర్వము వచ్చెనే। కూయుకుండె। ధ్వనిచేయుకుండు స్వదామె
తత్పమయముననొ। ఆసగా। అదూరితే తనర్కేంచిక పోయినతర్వాత।
అపాలెది తిరుగాతానునిద్రింతి కొంబమున స్తనకెత పగ్గములొ తనచేతు
లు జెను పూర్వప్రకారముగా బంధించబడిన దాని। పలెనే యెంత యూ
త్రము అగుపక యున్న సమయమందని భావము॥

౨౩౨॥ సీ॥ సింధుజామాత్రే దక్షిణావర్త శంఖంబు మందేహ గర్వ నిర్ఘాతనకేళి
సకలవేదద్రుమ స్కంధంబు జలరుహప్రభవరాత్రిచరజిష్ణువమహం
బు। సంజ్వరాత్త రథాంగ సమ్మద ప్రతిపాది దారుణ తిమిరకాంతార వహ్ని
కమలినీ వదన ప్రకాశ ప్రాభవమూల మాశ్రిత జనజీవనౌషధంబు

౨౩౩॥ తే॥ కమలదళ మదయమధన నిస్సీమితవేగ। మసిపతద్వీర కృతను
రాయుతనమార్గ। మలఘు నీహార కరకి పాళంగదంబు। గ్రహవతంసంబు
పూర్వాద్రిగాననయ్యె॥

టీక॥ సింధుజామాత్రే దక్షిణావర్త శంఖంబు। సింధు। సముద్రపుత్రిక। జామాత్రే। అల్లుడైన విష్ణుదేవునికి। దక్షిణావర్త శంఖంబు। వలపటి కన్నైనట్టి
టిన్ని। అనగా। సూర్యుడు విష్ణుదేవునికి వలపటికన్ను అని శాస్త్రప్రసిద్ధము।
మందేహ గర్వ నిర్ఘాతన కేళి। మందేహ। మందేహాది రాక్షసులయొక్క।
గర్వ। అహంకారమును। నిర్ఘాతన। పోగొట్టుట యుపుమంటి। కేళి। క్రీడ కలిగినట్టి
వంటిన్ని। సకలవేదద్రుమ స్కంధంబు। సకల। సమస్తమైనట్టి। వేద। ఆమ్నాయంబు। వృక్షమునేటి।

ద్రుమ। వృక్షమునకు। స్కంధంబు। మొదటి దుంపైనట్టి యువంటిన్ని। అనగా వా
ప్పైకొమ్మలకు క్రింద యుండే మొదటిభాగము। సకలవేదములకు మూలమైన వా
డు సూర్యుడనుట। జలరుహ ప్రభవ రాత్రిచర జిష్ణువమహంబు। జలరుహప్రభ
భవ। బ్రహ్మదేవునియొక్క। రాత్రిచర జిత్। విష్ణుదేవునియొక్క। భవ। సాంబశివుని
యొక్క। మహంబులే జిష్ణురూపమైనట్టి యువంటిన్ని। అనగా సూర్యుడు త్రిమూర్త్యా
త్మకుడని ప్రసిద్ధము। సంజ్వరాత్త రథాంగ సమ్మద ప్రతిపాది। సంజ్వర। దాం
పత్య వియోగరూపమైన సంతాపముచేత। ఆత్త। పొందబడ్డట్టి యువంటి।
రథాంగ। చక్రవాకములకు। సమ్మద। సంతోషమును। ప్రతిపాది। పొందించు
చుండేటి యువంటిన్ని। అనగా రాత్రియంతా లాదిసూర్యోదయ పర్యంతము చ
క్రవాకములకు రాత్రులందు కలిగెడి దాంపత్య వియోగతాపముచేత
పడితమైన సూర్యోదయసమయమందు ప్రసన్నాంపత్య సంయో
గము కలిగి చక్రవాకములు సంచరించుట లోకప్రసిద్ధము। దారుణ
తిమిరకాంతార వహ్ని। దారుణ। భయంకరమైనట్టి యువంటి తిమిర। అం
ధకారమనేటి। కాంతార। అరణ్యమునకు। వహ్ని। అగ్నిహోత్రమైనట్టి యువం
టిన్ని। అనగా సూర్య ప్రకాశముచేత చీకటులు చెడిపోయెడి ప్రసిద్ధమే
నను। కమలినీ వదన ప్రకాశ ప్రాభవమూలము। కమలినీ। పద్మలతయొ
క్క। వదన। ముఖముయొక్క। ప్రకాశ। వికాసముయొక్క। పోషణా। వృద్ధినొందు
నకు। మూలము। హేతువైనట్టి యువంటిన్ని। అనగా। పద్మలతకును
విప్రాయమైన పత్రములు వికాసమునకు హేతువైనదనుట। సూర్యో
దయమువల్ల పద్మములు వికసించేది ప్రసిద్ధము। ఆశ్రిత జన జీవనౌషధం
బు। ఆశ్రిత। ఉపాసకులయొక్క జన। సమూహములకు। జీవనౌషధం
బు। బ్రతికించేటి మొదలైనట్టి యువంటిన్ని। సూర్యుడు ఉపాసకులకు
ఆరోగ్యము చేసేది ప్రసిద్ధము॥ కమలదళ మదయమధన నిస్సీమిత
వేగము। కమలదళ కులవలయొక్క। సమదయ। సమూహములయొక్క
మధన। మర్దించుట యందు। నిస్సీమిత। నిల్పినట్టి యువంటి। వేగము।
తీవ్రము కలిగిన యువంటిన్ని। సూర్యోదయమువల్ల కలువలు ముకు
ళించేది ప్రసిద్ధము। అసిపతద్వీర కృతసురాయుత నమార్గము। అసి।

శత్రు ఖడ్గములచేత। పతత్। యుద్ధభూమియందు పడుచున్నట్టివంటి। వీర
భూరులచేత। కృత। వేయబడినట్టివంటి। సురాయతనమార్గము। స్వర్గ
ప్రదాణి కలిగినట్టివంటిన్ని। అనగా। యుద్ధభూమియందు। శత్రు ఖడ్గము
లచేత చచ్చిన వీరులు సూర్యమండల ప్రవేశముచేసి స్వర్గము నుచేరుదురు కాని
శాస్త్రప్రశస్తము। అ లఘు నీహార కరటి స్థానకలగదంబు। అ లఘు। అ
ధికమైనట్టివంటి। నీహార। మంచునేటి। కరటి। ఏనుగు। స్థానకలగదంబు। నానుగుల
కు సమ్మెజ్వరరూ గత్యరూపమైనట్టివంటిన్ని। అనగా। సూర్యప్రకాశము
చేత మంచువాడిపోయ్యేది ప్రసిద్ధము। గ్రహపతంసంబు। చంద్రాదుల
శ్రేష్ఠము। అనగా సూర్యుడు। పూర్వాద్రి। ఉదయపర్వతమందు।
రావనయ్యె। కనుపించెను। అనగా తెల్లవారెనని తాత్పర్యము॥

౨౦౪॥ తెలతెలవేగి నంత్ని దురదేరి కరంబులు సాచిరేచి కట్ట
నైలకుల వారమూచు వగనింజగనేడు పిసాళిబల్పైనా
కలితపతివ్రతామహిమ గానకనన్ను విరూపజేసితి
ఖ్యలుషము నిన్ను ముంచుకొంచు గాక విరూపతనన్ను బాంచునే

టీక। తెలతెలవేగినన్। తెల్లవారగను। నిదురదేరి। మేలుకొని। కరంబులు
సాచి। చేతులుసాచి। వేచి। కన్నైలకు లగ్నేత్రపార్శ్వములచేత। పారజూ
చు। దిక్కులను వీక్షింపు చండెడి। పగనిన్। తన్నుచేసిన గూళ్ళి। జగనేడుపిసా
ళి। జగ। లావణ్యకాంతితో కూడిన। నేడు। శృంగారము కలిగినట్టివంటి। పి
సాళి। దుశ్చరిత్రమైన సాని। పల్లె। మందలించెను। నాకలితపతివ్రతా
మహిమ గానక। నా। నాయొక్క। కలిత। ప్రసిద్ధమైనట్టివంటి। పతివ్ర
తామహిమ। మహత్వము। గానక। తెలియక। నన్ను। నన్ను।
విరూపచేసితి। ముక్కుకోసి వికారరూపము గలదాన్నిగా చేసితివి।
ఖ్యలుషము। ఈలాగుగానక చేసిన పాపము। నిన్ను ముంచుకొనక
గాక। నిన్నే పొందుగాక। విరూపత। నీవల్లనైన వైరూప్యము। నన్ను బా
దునే। నన్ను బాధదు। ఈలాగున చేసిన పాపము నిన్నే పొం
దునని భావము॥

౨౦౫॥ అనుచితచిత్తవృత్తి పురుషాంతరచింతవహింపనిన్ను నె

న్నడుగడమంబతి ప్రతను గాని యొకప్పుడు గాను పంచ్వలిన్
వినుడిదె లోకపాలకులు వేయునవేటికి సాధ్వినేని సం
జనితకృపన్ మదాననము చక్కగజేయుడు కీర్తికెక్కగన్

టీక॥ అనుచిత। అయోగ్యమైనట్టివంటి। చిత్తవృత్తి। మనోవర్తనము చేత।
పురుషాంతర। నీకంటె అన్యపురుషునియందు। చింత। తలపును। వహింప। పూనను।
అన్యపురుషుని నా చిత్తమందు నెప్పుడు తలచననుట॥ నిన్ను నెన్నటి
కడమఱి దక్కగను। పతివ్రతనుగాని। నేను సాధ్వినేగా
ని। ఒకప్పుడు। ఒకకాలమందైనా। పంచ్వలిన్। లోక
పాలకులు। లోకపాలకులైన మీరు। లోకపాలకులనగా ఇంద్రా
ద్యష్టదిక్పాలకులు। వారలకు రించి సాక్షిపలుకుచున్నది। వినుడి
దె। ఇదె। ఈమాట। వినుడు। మీరు వేయునవేటికి। వేయి
మాటలు చెప్పవలసినదేమిటికి। సాధ్వినేని। నేను పతివ్రతనైతినేని।
సంజనితకృపన్। సంజనిత। పుట్టినట్టివంటి। కృపన్। దయచేతను।
మదాననము। నాయొక్క। ఆననము। ముఖ
మును। కీర్తికెక్కగన్। నేను ఖ్యాతిగల్గినదాన్ని అయ్యేటట్టుగాను। చక్క
జేయుడు। బాగుచేయుడు। మదాననము చక్కజేయుడు అన్నప్పుడు
నాముగడుకోసినముక్కును నేను పతివ్రతనేగనుక లోకపా
లకులారా మీరు నామీద దయచేసి నాముక్కు పూర్వప్రకారముం
డేటట్టుగా చేయండని ఆసాని దిక్పాలకులను ప్రార్థనచేసెనని భా
వము॥

౨౦౬॥ అని యొప్పరియ నచ్చరితమగ నిను ద్రేశంబి యుట్లను హాలాహ
దంబుసంజేసి కల్లనిజంబు చెప్పరపరాకన్నంతజేయుడు గాకేమి
నీచేతుల నెవ్వాడు నన్నుంగడు మెండునేయని మందలించనంజూచి

౨౦౭ ఖయవిస్మయంబులు మనంబున సందడింప నన్నవిందుండు తన్న
రణంబులం బడి పరమపాతకుండనపరాధినాసెరంబు క్షమింప
మని చుబంధంబులాడి ప్రశంసించె నత్తెరంగంతయు నందుండు

౨౦౮ ఉంజేసి చూచియు విచిత్రరసావేశితాంతఃకరణుండ వెన్నియంతక

ముసన్న గృహితభిన్ననాసాపుటయైన చెనకుటీరాభ్యంతరంబున ముసుంగిడికొని

యున్న తత్క్షురకాంగనం బిలిచి తప్పెల్లఖుండిడ్లనియె॥

టీక॥ అని ఈప్రకారముగా బలికి, ... దుఃఖించి మరియు ... అట్టు

శ్రేరీత. అదుష్ట ... సాలె వది, మగని ... ద్రోహించి తనభ

ర్త ముఖాశ్రితమ్లనగా ఈప్రకారముగ మండలించును. ఈలాగుదంబు సంజ్ఞసి

సురాపానమదముచేతను కల్లనిజంబు చెప్పరసరాక, సత్యాసత్యములను

విభజించలు ...వేక, నిన్నంత ఇంయుడుగాకేమి. ... లాగున చేసితివిగాక

...

[illegible]

భిన్ననాసాపుటయై, గృహితచిత్రహోళ బడినష్టు వంటి, భిన్న, కొలయబడినష్టువం

టి, నాసాపుటయై, నాసికము ... కలిగినదై, అనగా ఆసాలెవాడు కోసివేసిన

తనముక్కు నుగ్రహించుకున్నదై ఆమంగలది చని, తనయింటికిపోయి, కుటీ

రాభ్యంతరంబునకు దిసెలోపలను, ముసుంగిడికొని యున్నాప్రైనటెంగు

... తత్క్షురకాంగనం బిలిచి, తల్, అప్లామును

కుబెట్టుకొని యున్న, క్షురకాంగన, మంగలదాని, తప్పెల్లఖుండు, తల్,

ఆమంగలదానికి, పెల్లఖుండు, పెనిమిటి యైనవాడు, పిలిచి, అప్పు

నముచేసి, ఇట్లనియె, ఈలాగున మండలించెను॥

[illegible]

గరువము నేకై వెళ్లినది గాక్షురఖాండము గాక యొండుకే
క్షురమొక టుంచు నొబలుచు మండుటి క్రాంతరసమ్మైనది
క్షురము కర్తరి ఖండించినది జూచి తదీయ వధూటి యేడ్చుచున్

టీక॥ క్షురమొక టిచ్చినచో। ఒక మంగలకత్తిని యియ్యగా। కనలుచున్। కోపము చేయుచున్నది। ముగదా జగరాగకి ఇల్లనున్। ముగడు। దానికి నిమిత్తమైన మంగలవాడు। ఆ జగరాగకి ఇల్లనున్। ధూర్తురాలైన ఆ మంగల దానితో ఈ ప్రకారముగా బల్కెను। గరువము నేకై వెళ్లినదిగా। గరువము। అహంకారము। నేకై। నీకొరకై దానికే। వెళ్లినదిగా। తగినదిగా। క్షురఖాండముగాక [illegible] కే క్షురమొకటుంచు నొబలుచున్ [illegible] క్షురఖాండముగాక। కత్తులు ఉంచిన మంగలవాదిగాక। ఈ క్షురము కటుంచు। ఈ కత్తి యెందుకని। నోపలు కుచున్। దానిమనస్సును ప్రేరేపించు గా [illegible] చున్నది। కఠోరము। కఠోర। నిష్ఠురమైన వంటి। భంగి। విధముగాను। తత్క్షురము। ఆ మంగలది విసిరివేసిన కత్తిని। కుటిలాంతరసమ్మైనది [illegible] గుడిలో వేసెను। అది జూచి। ఆ ట్లోవేసి। ఆకత్తిని జూచి। తదీయ వధూటి। తదీయ। మంగలవాని సంబంధమైన। వధూటి। భార్య। ఆ నగా। ఆ మంగలవాని పెండ్లాము। యేడ్చుచున్। రోదనము చేయుచున్నది॥

౧౮౮॥ నేరము సేయ పూర్వులకసతి కివాసిన దానగాను
న్నాకరమున్ను కోసివినరా ప్రజలార దయాధురంధరుల్
గారె యనాధనైన నను గావరె ధర్మము నేర వేలయెనే
యూరకి దిక్కు లేదె ఇట్టుగ దొంగవావము నన్ను బట్టికిన్

టీక॥ నేరము సేయ। తప్పు చెప్పులేదు। పూర్వులకు। ప్రత్యుత్తరమును చెప్పకను। నేతికి వాసిన దానగాను। న్యాయము తప్పినదాన్ని గాను। నన్నాకరముకు కోసె। నన్ను। ఇటువంటి నన్ను। ఊరక। అపరాధము లేనిదే। ముక్కు కోసె। నాసికాచ్ఛేదము చేసెను। ఓ ప్రజలారా। ఓ జనులారా। వినరా। వినుండు। దయాధురంధరులు గారా। దయా కరుణారసము యొక్క। ధురంధరమునకు। ధరులై వహించినటువంటివారు। యగారా। అనాధనైన నను గావరా। అనాధనైన। అనదనైన। నను। నన్ను। కావరా। రక్షించరా। ధర్మము వేరపోయనే। ధర్మము న్యాయము।

వేరపోయెనే లేదా। ఊరికి దిక్కు లేదా। ఈ ఊరికి। ఈ పట్టణమునకు। దిక్కు। పాలకము। లేదా। ఆధారము లేదా। నన్ను బట్టికిన్। నాపై దానికి ఇటు దుండగపాపము। ఇట్టి ఈ పురమందు। దుండగ। కాపురము చేయు। పాపము। దోషము॥

౧౮౯॥ కుటిలయోడందాగ చూచుచు ఇది గాదు ధిరంబు శతక్షురంబు నం
దరిగినవుముక్కు నగ్గెనుడు నాకిటు గాన తపోవిలావనేవే
వరుసున నగ్గునెట్లవని బండు జగంబు సుఖిద్దు నెట్లు గున్
నరపతి లేడె యుక్తదగ నాధలపై న్యైరలాలకింపగన్

టీక॥ ఇది గో। ఈ ప్రకారముగాను। రుధిరంబు। నెత్తురు। కుటిలయోడందాగ। వక్రించి చూచునటులు [illegible] తక్షురంబు నన్ను వంచి। క్షురంబునను। మంగలకత్తిచేతను। తరిగిన ముక్కు కగ్గెను। తరిగిన। కోసిన ముక్కు। నాసికమును। కగ్గెను। దుడువంగి। నాకిటు గాగ తపోవిలాసము [illegible] ఇటు గా। ఈలాగు ముక్కు నాయ్యబడుట। గతపోవిలాసము। హేతువయ్యెను। వాన వేవరుస నగ్గు। వానయ। కాలవర్షములు। ఏ వరుసనా ప్రకారముగా। కగ్గు। కుదురుకును ఎట్లు ఎవనిబండు। అవని భూమి। ఎట్లు। ఏ ప్రకారముగా నుపండు। పండును జగంబు సుఖిద్దు నెట్లు గున్। జగము। లోకము। సుఖిద్దు [illegible] ఎట్లు గున్। ఏలాగున నుండును। ఈ పురమందు। ఆ నాధలు। దిక్కు లేని నావంటి వారి యొక్క। పైన్యైరలాలకింపగన్। విచారములకు। ఆకర్ణింపగ। వినుటకును। నరపతి లేడె। రాజు లేడా। ఆగా। ఇట్లన్యాయము చేయగవానలు గురిసెది యెటులాగున భూమి పండునటుల ఎటులాగున లోకము ఆర్తిగా ఉండును ఇటువంటి నా ప్రజలకు తెలియజేసి అనాధ ఆలకింపుడు నిర్ధారితుడు కోరక్తము గురుచున్నది చూడండి కోసిన నాముక్కు చూడండి ఎట్లు నాముక్కు కోసె దానికి కారణము ఏమి అని ప్రజలతో మందలించుచుండెను భావము॥

౧౧౩॥ వ॥ ఆనిశలవిరియంబాళసుశాని రక్తసిక్తంబగు వెలుగంబు విధుంతు
దదంతకుంతనిర్భిన్న చంద్రబింబంబు విడంబింప గుంపులుగొని జూచు
చు జనులకు తునిసినముక్కు చూపి వెక్కివెక్కి యేడ్చుచు నెట్లయ్యెం గం
టి శోయనుచు నష్టం బమగనిమీద నపరాధంబు వనిపైడు పున
ము శపెట్టుచుండె నప్పుడు॥

టీ॥ ఈప్రకారము పలుకుచున్నదై తలవిరియంబాళసుశాని [illegible] లు విప్పివేసుకొని॥ రక్తసిక్తంబగు వెలుగంబు॥ రక్త॥ నెత్తురుచేత
సిక్తంబగు। తడవబడినట్టి వంటిదైన వెలుగంబు। ముక్కు ము।
విధుంతుదదంతకుంతనిర్భిన్న చంద్రబింబంబు విడంబింప। విధుంతుద।
రాహువు యొక్క। దంతకుంత। ఈ డెలవంటి కోరలచేత। నిర్భిన్న। భేదిం
పబడినట్టి వంటిది। అనగా కరచబడిన దనుట। చంద్రబింబంబు। ఇందు
మండలమును। విడంబింప। అనుసరించగా। గుంపులుగొని చూచు జను
లకు। గుంపులుగొని। వీధులయందు అనేక సంఘములై। చూచు।
చూచేటి వంటి జనులకు। [illegible] పురుషు [illegible] కు। తునిసిన ముక్కు
జూపి। [illegible] వెక్కి వెక్కి యేడ్చుచు। అతి
శయముగా రోదనము సేయుచు। ఎట్లయ్యెం గంటిరే। ఎట్లాగ
అయ్యెను చూచితిరే। అనుచు। ఇట్లా పలుకుచున్నా। అష్టంబు। అష్టాపె
ద. వైన మగలది। మగనిమీద। తనకు భర్త యైన మగలవానిమీ
దను। అపరాధంబు వ। తప్పు పొందేటట్టుగాను। ఇవ్విధమున
ఈ ప్రకారముగా। మొరవెట్టుచుండె। ఆర్త రూపమైన ధ్వనిచే యుచుం
డె। అప్పుడు। ఆ మంగలిది రోదనము సేయుచు। ఆర్తధ్వని చేసె
నను యుండు॥

౧౧౪॥ ఇట్టు నన్ను నసనోరాదరక తడతడ నెదయుదర నోరదడిలే
కొడలా। తడపడగనుండె నప్పుడు చ్చు డీ మంగలి తాంగరించుసం
త్రాసమునన్॥

టీ॥ ఇట్టు నటు నన నోరాదరక। ఇట్లు నన నేను తప్పు చేసినా నను చేయ
లేదన్ననో రాదరక। నోటిలో డేటం దుకు తోచక। తడతడ నెదయ

దర। తడ తడ ఆనేక్షతో। గుండె హృదయము అద
ర। [illegible] గా। నోర తడిలేక। నోటిలో ద్రవము లేక। ఒడలారతడపడగ
[illegible]। ఒడలు। శరీరము। ఆరటపడగ। పరితాపము జెందగా। తొంగలిం
చు సంత్రాసమునన్। తొంగలించు। విజృంభించు చుండేటి వంటి। సంత్రా
సమునన్। సంత్రాసము
నన్। భయముచేతను। అప్పుడు। ఆసమయమందు। మంగలి। మంగ
లవాడు। ఆచేట। ఆస్థలమందు। ఉండె। [illegible]

౧౧౫॥ తగి యాకలుపై బినగుదియలు ఘల్లుఘల్లన నూడి కొనుచు
గతమేమీయీ। కలకలమునకను మదం। దలవరులేతెం
చియుపిప్ఫ [illegible] త్తిన్॥
గియాకలు [illegible] వేసినట్టి వంటి। గుదియలు। గదలును। ఘు
ల్లుఘల్లన। ఘల్లుఘల్లనే ధ్వని కలుగగా। ఊదికొనుచును। భూమిమీద
పెట్టుచు। ఈ కలకలమునకు। ఈ బహు జన ధ్వనికి। గతమేమి। కారణ
మేమి। అనుచు। ఇట్లాగా పలుకుచున్న। వడిశీఘ్రముగా। తలవరులే
తెంచి। [illegible] వచ్చి। ధ్వతిశ్రీద్రర్ల్వ్ముతోడను ఈ వ్విధంబు ఆలాగైన
[illegible]। ఆరసి। విచారించి॥

౧౧౬॥ మంగలిగట్టి బట్టుకొని మానవనాథుని మ్రోల బెట్టి వా
ప్పంగ నతాత్తి యాత్మచరిపాలితవిశ్వ ధరిత్రినింతహిం
తం గనుగొంట లేదు కొరతం బడవై పడు వీని నంచురా
జుం గరచిచ్చి యూరకుల కాప్పన జాసెప్ప్రథ ప్రయత్నుడై

టీ॥ మంగలి। మంగలవాన్ని। కట్టి। తాళ్లతో బిగించి పట్టుకొని। తిగిచి
కొని। అనగా వాన్ని తీసుకొని పోయి అనుట। మానవనాథుని మ్రోలబెట్టి
మానవనాథుని। రాజు యొక్క। మ్రోల। ముందరను। పెట్టి। నిలువబెట్టి।
చెప్పన్। రాజుతో ఈ వార్త తెల్పగా। కనతాత్తి। కోపము బుట్టి। ఆత్మపరి
పాలిత విశ్వధరిత్రిన్। ఆత్మ। నాచేత। పరిపాలిత। రక్షింపబడినట్టి వంటి। వి
శ్వధరిత్రిన్। సమస్తమైన భూమియందు। ఇంత హింతం గనుగొంటలేదు। ఇంత హిం
తన్ [illegible] ఘాతుకున్ని। కనుగొంటలేదు। చూడలేదు। వీని। ఈ మంగలవానికి। కొ

రతంబడనైవుడు। స్థాలములకు వేయుడు। అనగా కొరత వేయుమని చెప్పినను
డు। అనుము। ఈలాగున పలుకుచున్న రాజు। ప్రభువు। దృఢప్రయత్నుడై। దృఢ
నిశ్చితమైన। ప్రయత్నుడై। విధ్యోద్యోగము కలవాడై। ఉంగరమిచ్చి। తన
చేత ధరించిన ముద్రిక నొసంగి। ఆ రేకులలను తలవరులను ఒప్పనజేసి। అధీనము కావించెను ఒప్పనగా
మంగలవాన్ని తలవరుల వశముచేసెనుట

౧౧౭॥ తలవరులువాని గొనిచని। తలపాలమున గారతదివ్వరికిని
తరిగి కలతెరగు జెప్పి బిడ్డను। దలమంగలి నిరపరాధుండని విడిపించెన్

టీక॥ తలవరులు। ఆరక్షకులు। వాని। ఆ మంగలవాని। గొనిచని। తీసుకొ
నిపోయి। తలపాలమున। ఆరక్షభూమియందు। గారతదివ్వ। కొరతను
వేసెటెంరకు। తమకింము తరిగి తేప్రపడేసమయమందు। భిక్షుకుడు।
ఆ బిలుకు సన్యాసి। కలతెరగు జెప్పి। కల। ఆ వృత్తాంతమును తెరగు। అనగా ఆ సంగతియావత్తు
మును। చెప్పి। తెలియజేసి। ఆదివాన్ని అలమంగలి। ఆ మంగలవాన్ని యాయుటేని నిరపరా
ధుడని। ఆ నాగసుతని। పరిత్యక్తని యేయుం విడిపించెన్। కొరతనువేయకుండా
నను। అనగా। తలారులు ఆ మంగలవాన్ని తీసుక పోయి
ఆరక్షభూమియందు కొరత వేసుటకు తేప్రపడేసమయమందు।
ఆ బిలుకు సన్యాసి తనకు లోకృత్తమందు యథార్థముగా తెలిసిన సంగతి
ని ఆ తలారులతో తెలియజెప్పి। ఆ మంగలవాడు తప్పుజేయలే
దని కొరత వేయకుండా చేసెనని భావము॥

౧౧౮॥ మేషయుద్ధంబున నక్క యునాషాఢభూతి చేసన్యాసియుతం
తువాయునిచేతం దూతికయు స్వాపరాధంబున బాధబొం
దిరి నేను నట్టివాడనగదా యని చెప్పనూర్కుదమనకునకు
కరటకుండిట్లనిరెం॥

టీక॥ మేషయుద్ధంబున। మేషపోట్లాటయొక్క। యుద్ధంబునకల
హమందు। నక్క యు। జంబుకము। ఆషాఢభూతిచే। ఆషాఢభూతి అనే
వానిచేత। సన్యాసియు। దేవశర్మ యతి యున్ను। తంతువాయునిచే తదూలి
కయు। తంతువాయునిచేత। సాలెవానిచేత। దూతికయు। ఆ సాలె
వానిపెండ్లానికి తలపెట్టినట్టి కత్తెయైన మంగలవానిపెండ్లామున్ను।

స్వాపరాధంబున। తమ తమ తప్పుచేత। బాధబొందిరి। దుఃఖమును జెందిరి।
వారు యెట్లు దుఃఖమును బొందిరో। నేను నట్టివాడనే సున్న। అట్టి నా వంటివాడనే గదా। నాచే
తనే తప్పబడిన నక్క యొకటి దక్షిణవారి వంటివాడనే గదా। అని ఈలాగున మం
దలించి। చెప్పనూర్కు। వేడినిట్లారప్పనిగు డింపుచున్న। దమనకునకు। దమనకు
డనే ప్రధానికి। కరటకుండిట్లనియె॥ కరటకుండు। కరటకుడనే మరి
యొకప్రధాని। ఇట్లని యొకప్రకారముగా మందలించెను॥

౧౧౯॥ కేసరి శ్రేష్ఠమైత్రి యనా। యాసత్రి యజ్జరుపజాలునట్టి యుపా
యంబొకడుగు గొనిచే కూరదా। కోసరసప్రజ్ఞ దలచు కొమ్మనవతర్కన్

టీక॥ ఓ సుగుణా। సుభగుణములు కలిగిన దమనకా। కేసరి శ్రేష్ఠమైత్రి। కేసరి
పింగళకుని యొక్క। శ్రేష్ఠ। సంజీవకుని యొక్క। మైత్రి। అనగా నీయు శ్రేష్ఠమైనాయము॥
స్నేహమును। ఆ నాయాసత్రి యుక్తి వేనష్టుగా నుజరుప
జాలునట్టి యుపాయంబు। మెరుపు। శైదించే కొరకు। బాలునట్టి। సమర్థ
మైనట్టి వంటి। ఉపాయంబునేర్పు। చేకూరదకో। పొందదా। సరసప్రజ్ఞ
దలచు కొమ్మన। సరస। సారవత్తైనట్టి వంటి। అనగా బుద్ధివైనట్టి వంటి
ప్రజ్ఞావిధచేతను। తలచుకొమ్మని విచారణచేయుము। అని। కరటకుడు
దుర్మొహనుడు మందలించగా। అతడును। ఆ దమనకుడున్ను॥

౧౨౦॥ సరసోపాయములు చేనగు। కరణి పరాక్రమమువలన గాదెట్లు
న్నన్। కరటకుసుతపరిపంథి। బారిగానదేనకసూత్రమున
కృష్ణాహిన్॥

టీక॥ సరసోపాయములుచేనగు కరణి। సరస। యుక్తమైనట్టి వంటి। ఉపా
యములచేత నెరవేరు తను। ఆగుకరణి। అయ్యేవిధమున। పరాక్రమము
చేతగాదు। పరాక్రమముచేత। శౌర్యముచేతను। కాదు। కానేరదు। ఎట్లన్నన్।
అదియేలాగంటేను। కరటము। కాకము। అనగా। పూర్వమందు ఒక కాకి।
సుతపరిపంథిన్। సుతలు। తనబిడ్డలకు పరిపంథి। శత్రువైనట్టి వంటి। కృష్ణా
హిన్। నల్లసర్పమును। కనకసూత్రమున। కనక। సువర్ణమయమైనట్టి వంటి
సూత్రమున। యెలనూలుచేతను పారిసిన దాని। చంపదా। చంపెను। అనగా
మంచియుపాయముచేత శౌర్యము నిర్వాహకమైనట్టు పరాక్రమము

చేతకానేరదు. అది యెట్లాగంటేను. పూర్వమందు ఒకకాకి తన పిల్లలకు
శత్రువైన కాలసర్పమును కనకసూత్రముచేత సంహరించెను అదే ప్రకా
రము ఉపాయము బహువిధములవుంచిదని దమనకుడు కరటకునితో
తో వుండవలెనని తాత్పర్యము॥

౧౧౧॥ అని పలికిన దమనకునకు గనుగొని కరటకుండు బలికె ఘనబోధన
సాధనసాధుసూక్తి నిక్షయ [illegible] జెప్పుము నిన్నతడిట్లని
[illegible]॥

టీక. అనిదమనకుడు [illegible] ప్రకారము బలుకగా. రిపు [illegible] శత్రు
వులను దమనకుడు. సంహరించేది. దమనకుని [illegible]
చికరటకుడు. కరటకుడనే వాడు పలికెను. ముందరించెను. ఘనబోధనసా
ధనసాధుసూక్తి. ఘన. అధికమైనట్టువంటి. బోధన. తెలివికి. సాధన. [illegible]
మైనట్టువంటి. సాధు. యోగ్యమైనట్టువంటి. సూక్తి. మంచివాక్యములచే
తను [illegible] కనకసూత్రముచేత పాము [illegible]
అనురక్తిన్. అనురాగముచేత చెప్పుము నిన్న [illegible] అత
డిట్లని యెను. అతడు. ఆదమనకుడు. ఇట్లని యెను. ఈ ప్రకారముచెప్పెను.

౧౧౨॥ ఈ వసుధ్జొ మిట్టొడనియొక [illegible] రుహముగ కాకంబు
లజ్జో దానరియు డింభములగో [illegible] సక్షము నికి [illegible]
[illegible]॥

టీక. వసుధలు. [illegible] మిట్టొడని. [illegible]
ఘనగహనమహారుహమున. ఘన. అధికమైనట్టువంటి. గహన. అరణ్య
మందలి. మహారుహమున. వృక్షమందు. కాకంబుల జోడు. కాకంబులు.
వాయసములు [illegible] దంపతులు [illegible] చేసినట్టువంటి.
డింభములు. కాకి పిల్లలను. [illegible] అమ్మ నికి.
అక్షలమందు [illegible] తాయముపాము. [illegible] తృష్ణచేతను. తినుచు
[illegible]॥

౧౧౩॥ ప్రతిసంవత్సరమును నీ గతి పిల్లల [illegible] పాము [illegible]
ప్రతికృతి నేప్పు జాలకనతి దీనత కాకమిథునమ్ములు [illegible]

టీక. ప్రతిసంవత్సరమును. [illegible] ఈగతి. ఈప్రకారముగాను

పాము. తాము పాముచేత [illegible] బాము. ఖంగము చేత పిల్లల. తనపిల్లలకు
కజతే [illegible] ప్రతికృతి కిబదులు చేసెదనిరి.
అనగా ప్రతీకారము చేకనురు. నేర్పుజాలక. ఉపాయము దెలియక. అ
తిదీనత. మిక్కిలి దైన్యముచేత. కాకమిథునము. కాకుల జోడు. అమ్మో
అయ్యో [illegible] వుండు. [illegible] నివాసము చేయుచు—

౧౧౪॥ అంతప్రసవయోగ్య యగుభార్యజూచి కాకాలాహమతి తచిత్తమగుచు
చుకాకి పుడు లగుడలు [illegible] దినగ్రిజనమైత్రి గరువతిరుగుజంబుకం
బుకడకు॥

టీక॥ అంతః అటుతర్వాత. తను ప్రసవయోగ్య యగు. ప్రసవ. ప్రసూతి అ
య్యేదానికి. యోగ్యయగు. తగినట్టువంటి. భార్యజూచి. పెండ్లాము ను జూచి
కాలాహము. తాము పాముచేత చకిత. చలించబడినది. చిత్తము గుడును. మనస్సు
కలిగినట్టువంటి. [illegible] కాకము. [illegible] అడుగులు కలుగనగా
అడుగులు. దుఃఖము గడలు కలుగగా అపారముగా తనమైత్రికరుచి తిరు
గు. తన తన తెలుదను. మైత్రి. స్నేహము. నుకరచి. కూడి. తిరుగు. సం
చరించుచుండేటట్టువంటి. జంబుకంబు కడకు. నక్కదగ్గర కి. పడిపోయిరి.
పడిశోష్టమ్ములుగాను. [illegible]॥

౧౧౫॥ అట్లరిగిన నల్లోకశౌరకంబుగ [illegible] జగత్ప్రసిద్ధం
డగు [illegible] దతిథి పూజ చరించి స్వాగతం బడిగిన నత్తు
మిత్రతావ్యంపై వాయసా [illegible] బట్లనియె॥

టీక॥ అట్లరిగిన. ఆ ప్రకారముగా [illegible] అట్లోకశౌరకంబగు. అల్లోక
భవనా తిత్రమున మైనట్టువంటి. [illegible] దుఃఖమును కలిగినట్టువంటి. అ
[illegible] అవుగకాకికి. జగత్ప్రసిద్ధం డగు. జగత్. లోకమందు
ప్రసిద్ధం డగు. విఖ్యాతుమైనట్టువంటి. ప్రబుద్ధుండు. బుద్ధి యనే నక్క.
అతిథిపూజ చరించి. అతిథులు. అతిథి సత్కారము ను. ఆచరించి. చేసి.
స్వాగతంబడిగిన. కుశలము [illegible] అత్రు మిత్రతావ్యంపై. అత్రు. కన్నీటి
తోడను. మిత్రిత. కూడుకున్నట్టువంటి. అవ్యంపై. నేత్రమ్ములు కలదై. వా
యసాధ్యక్షుం బట్లనియె. వాయసాధ్యక్షుంబు. వాయసరాజు. ఇట్లనియె.
ఈ ప్రకారముగా మందలించెను॥

౨౦౬॥ ఘనవనమండలంబున [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

టీక॥ ఘనవనమండలంబున [illegible]
[illegible]

౨౦౭॥ సీ॥ [illegible]
యల్లంతగాంచి యల్లాడ్పు [illegible]
[illegible]
చంద్రమిత్రవిలాసములు [illegible]

౨౦౮॥ తే॥ [illegible]
[illegible]

టీక॥ [illegible]
[illegible] విసవేదు॥

అల్లంతగాంచి యల్లాడ్పు [illegible] పవేదు॥
అల్లంతగాంచి [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

లించెనని తాత్పర్యము॥

౨౯౯॥ గజపతి నిట్టు వేసు చిరకాలము బాలముదంబానవ్వునా
పడతుకరాదనైన యుదిక్షిన్న గళ్ళతి ధరించి యొవ్విధిన్
జెడక సుఖింతు నిందులకు జెప్పుము పాయము నాప్రదప్పుడ
య్యుడలదగించి జంబుకకులాగ్రణి వాయసభర్తకిట్లనున్

టీక॥ ఇట్లు యీళ్ళపైన చెప్పిన ప్రకారముగాను। ఏను। నేను। చిరకాలము దీక్షకాలమును। గజపతి। జరిపితిని। బాలముదంబానవ్వునా పడతుక బాలు। మిక్కిలిన్ని। ముదంబెంకన్ను। సంతోషమును మోసేటువంటి నా పడతుక। నాభార్య। కానైన యుది। ప్రసవముగాంచనైనది। ఆప్రదగాకనైనదనుటు। పన్న గళ్ళతి। పన్నగ। సర్పము వల్లనైన। క్షతి। భయమును। తరించి। దాటి। ఎవ్విధిన్। చెడక సుఖింతు। ఎవ్విధిన్। ఏయుపాయము చేత చెడక। [చెడిపోక]। సుఖింతు। ఆనందము ... దనో। ఇందులకు। ఇట్టిసుఖముగానుండే కొరకు। ఉపాయము। మంచిసరు ప్రాచెప్పుము। ... నాప్రడు। ఆనాకము ... లాగున మందలించిగా। అప్పుడు। ఆసమయమందు। ఆయ్యుడలదగించి। ఆయ్యుడలు ఆదుఃఖరూపమైన విచారమును। అడగించి మాన్పి। జంబుకకులాగ్రణి। జంబుక। నక్కలయొక్క। కులాగ్రణి। కుల। వంశమునకు। అగ్రణి। శ్రేష్ఠుడైనటువంటి। ప్రబుద్ధుడు। వాయసభర్తకిట్లనున్। వాయసభర్తకు। ఆకాకికి। ఇట్లనున్। ఈప్రకారముగా మందలించును॥

౩౦౦॥ ...వేళ నుత్తరములు। మాలంగా పట్ట్యె మెసగ మెసవి కుళీ
రా। భీలగ్రహణము ననరక్షి। కూలద్రుమ వర్తి ముసవి కెంకైర దెగడే

టీక॥ సరః కూలద్రుమ వర్తి। సరశ్శి। కాసారము యొక్క। కూల। తీరమందలి। ద్రుమ। వృక్షమందు। వర్తి। ... టువంటి। ముసవి కెంకైర మునవి। వృద్ధైనటువంటి। కెంకైర। కొంగ। ఈవేళ ఈసప్తముః మీపిల్లలను భక్షించినట్లుగానే। మంత్రములు మీరలు। మూడుత్తరములనుంచి ... పలను। తాపట్ట్యె మెసగ మెసవి। తాపట్ట్యె ము। సుడిలత్రము। ఎసగ। ఒప్పగా। మెసవి। భక్షించి। కుళీరా భీలగ్రహణమున కుళీర

...యొక్క। ఆభీల। భయంకరమైన। గ్రహణమున। పట్టుటచేతను। తెగడే దాపవా। చచ్చెనను టు॥

౩౦౧॥ అనిచెప్పిన గోమాయువు। గనుగొని వాయసము బలికె కర్కటకములచే
తనివిసన మీలజాలాదినుకెంకైర యొట్లు బావిసె తెలుపవే యనుడున్॥

టీక॥ అని। ఈప్రకారము మందలించి చెప్పిన। ఈకథను పల్లవగా। వాయసము। కాకి। గోమాయువు గనుగొని। గోమాయువున్ ప్రబుద్ధుడనే నక్కను కనుగొని। చూచి। పలికె। మందలించెను। తనివిసన। తృప్తిదీరేటట్లుగాను। మీలజాలాదిను కెంకైర। మీలన్ చేపలను। జాలా। మిక్కిలిన్ని తిను। భక్షించుచున్న। కెంకైర। కొంగ। కర్కటకములచే। ఎండ్రిచేతను। ఎట్లు బావిసె। ఎట్లు। ఏప్రకారముగా। పోవిసెంచన్నను తెలుపవేయనుడున్। ఎరుగజెప్పుమని। మందలించగను॥

ప్రబుద్ధుండిట్లనియె।

టీక॥ వాయసము ప్రబుద్ధుండనే నక్కనుచూచి మందలించినవర్తమానము ...మండే తనివిదీరేటట్లుగా చేపలను భక్షించి ... దినకొంగ ... ఎండ్రిచేతనెట్లాగా చచ్చెనని మందలించగా ఆకథావృత్తాంతము ప్రబుద్ధుడనే నక్క వాయసముతో ఆరంభించి ...లాగ నిచెప్పెనని తాత్పర్యము॥

౩౦౨॥ ఘనాదాయామ విఘాతి భాస్కర మహస్సంపాది విశ్వంభరా
ప్రణాకృత్యుంతము సింధు వింధ్య కుధర ప్రష్ఠైత్ర దావానలా
రణ్యానా నావృగ మస్త కద్రుమ కురారంబ ధ్వనినారిరా
రణ్యావిష జ్యము దొరచేసవిమకొలా గ్రస్త్రధాసొ వద్దమై

టీక॥ ఘనాదాయామ విఘాతి। ఘనా దా। రాత్రుల యొక్క। ఆయామ। విస్తారమును। విఘాతి। పోగొట్టుచుండేటువంటిన్ని। అనగా। గ్రీష్మఋతువున ఆహస్సు విస్తారమున్ను। రాత్రులు స్వాల్పము కొంచమైయుండేదిన్ని ప్రసిద్ధము। భాస్కర మహస్సంపాది। భాస్కర। సూర్యుని కిరణము మహస్సంపాది। తేజస్సంపాదకమైనటువంటిన్ని। గ్రీష్మకాలమందు సూర్యుడు తేజోధికుడై యుండేదిన్ని ప్రసిద్ధము। విశ్వంభరా ప్రణాకృత్యంతము। విశ్వంభరా। భూమికి। ప్రణా। గాయమును। కృతి। చేయుచుండేటువంటి।

కుంతలములు. ఈడవెనే యెండచేష వంటిన్ని. అనగా. గ్రీష్మకాలమందు.
భూమినెత్తైయగా పగిలేదిన్ని ప్రసిద్ధము. సింధువింధ్యకుధర ప్రస్థేత్ర. సింధు.
సకలనదులనేడి సముద్రములకు. వింధ్యకుధర ప్రస్థేత్ర. అగస్త్యము నిహా
యమైనటువంటిన్ని. గ్రీష్మకాలమందు సకలనదులు నిర్జలములై యెండేది
న్ని ప్రసిద్ధము. సముద్రోదకములను అగస్త్యుడు. ఆపోశనము తేసుక
న్నదిన్ని ప్రసిద్ధము. దావానలారణి. దావానలములకు రిస్పుకు. అరణి. అగ్నిమ
థనదారువైనటువంటిన్ని. గ్రీష్మకాలమందు దావానలము కొండల యందు
ప్రవర్ధమానమై యెండేదిన్ని ప్రసిద్ధము. నానామృగ మస్తక ప్రమకరా
రంబు. నానా. అనేకవిధములైనటువంటి. మృగ. హరిణ వ్యాఘ్రాది మృగ
ములయొక్క. మస్తక. శిరస్సులనేటి. ప్రమ. వృక్షములకు. కుఠారంబు.
గొడ్డలి యైనటువంటిన్ని. అధ్వనీనార్తి కారణ భైషజ్యము. అధ్వనీన.
మార్గస్థుల యొక్క. ఆర్తి. పీడకు. కారణ. హేతువైనటువంటి. భైషజ్య
ము. జాఘడ్రాయమైనటువంటి. వేసవి. గ్రీష్మఋతువు. మహోగ్రప్రస్థ
శోకదగ్ధమై. మహతి. అధికమైన. ఉగ్ర. సాంబశివుని యొక్క. ప్రేక్షణా
ఫాల లోచనమునకంటె. ఉదగ్రమై. భయంకరమైనదై. తెలావె. అతిశయిం
చెను. అనగా. ఈశ్వరుని నొసట నుండేటి అగ్నికంటె తీక్ష్ణమైనటువంటి
దనుట. ఈ ఋతువు యందు గాత్రుల యొక్క ప్రాణ తప్తమవ అయ్యేదిన్ని.
సూర్యుడు తీక్ష్ణముగా తేజోధికుడై ప్రకాశించేదిన్ని భూమినెత్తైయగా
ప్రయ్యల వ్యాదిన్ని. సకలమైన నదులు నీళ్లు చేక ... యుండేదిన్ని అరణ్య
ములయందు కార్చిచ్చు ప్రజ్వరించేదిన్ని సమస్త విధములైన మృగములు తల
లు పగిలి చచ్చేదిన్ని. మార్గములు నడిచేవారలు బహుశ్రమ పడుదురనిన్ని
తాత్పర్యము॥

౨౩౩॥ అడుగిడరాదు నేల నెరయెండల ... గరాదు నిప్పుకల్
జడిగొను నరాలు నెంజనపడవ చల్లెడు పడిశనేడవిమిత్రుడం
చుడుగక భానుడు నగనొంచు శరీరుల దేర్పుగాడ్పుల
ప్పుడు పరపోషణవ్రతులు ఘనదానకళాధురంధరుల్

టీక॥ ఎరయెండ. దహించుచుండగా. నేల. భూమియందు. అడుగిడ

103

పాదమును పెట్టకూడదు. నిప్పుకల్. అగ్నిహోత్రములు. జడిగొను.
అవిచ్ఛిన్నముగాను. రాలు. రాలుచును. ఎండ. ఆతపములు. తలచూపగ
రాదు. ఇల్లు విడిచి వెలపటికి పోరాదు. వడ. చల్లెడు. వడ. ఉష్ణాతిశ
యమును. చల్లెడు. వేడాశ్రయము ... పేటి. భానుడు. భానుడు. సూర్యుడ్ని
చూచి. అవలోకించి. వీడు. ఈ సూర్యుడు. ఇక. ఇంతమీదట. ఏమి
త్రుడు. లోకహితుడు. ఏక మిత్రనామము గలవాడు. అనగా.
వీడు. ఈ సూర్యుడు. మిత్రుడు గాడు. శత్రువు అని. అంచు. ఈ ప్రకారము
పలుకుచు. ఉడుగక. ఎప్పుడున్ను. నగనొంచు. నగక ... దుఃఖ
రూపమైన వికారమును. పొందు. పొందుచుండేటి. శరీరులు. సకలజం
తువులను. అప్పుడు. ఆ గ్రీష్మకాలమందు. గాడ్పులు. వాయువులు.
తేర్పు. సుఖింపజేసేవారు. ఘనదాన కళాధురంధరుల్. ఘన. మేఘముల
యొక్క. దాన. ఖండనము యొక్క. కళా. అంశమందు. ధురంధరుల్.
ధురీణులైనవారు. అనగా. వాయువులు మేఘములను నివారించేది ప్ర
సిద్ధము॥ వాయువులకు వారి యందు దాతృత్వమును చెప్పుచున్నారు.
అర్థాంతరము. ఘనదాన కళాధురంధరుల్. ఘన. అధికమైన. దానక
ళా. వితరణ విద్య యందు. ధురంధరుల్. నిర్వాహకులైనవారు. పర
పోషణా వ్రతులు. పర. అన్యుల యొక్క. పోషణా. సంరక్షణాచే.
వ్రతులు. నియమము గలవారే పో. అనగా గ్రీష్మకాలమందు
ప్రొద్దు పొడిచినది మొదలు అస్తమయ పర్యంతము సూర్యాతపము
చే నేల నాలుచుండగా అడుగుపెట్ట గూడదనిన్ని. నిప్పులు రాలు
చుండగా తలచూపకూడదనిన్ని. వడజల్లెడి. సూర్యుడు. ఈలాగై
నందువల్ల. ఇతడు. మిత్రుడని లోకమందు ప్రసిద్ధుడై యుండును.
వీడు మిత్రుడు గాడు. అనగా శత్రువు చేసేను. మా పాలిటి కనిన్ని. ఎప్పుడు
వికారమును పొందిన మనుష్యాదిజంతువులను గ్రీష్మకాలమందు.
వాయువులు కడతేర్చెననిన్ని. ఆ వాయువులు. ఘనదాన కళాధురం
ధరులనగా వాయువులు మేఘములను నివారించేది ప్రసిద్ధము గనుక

ఘనదానకళాధురంధరత్వము వాయువులయందు చెప్పబడెననుట॥
శ్లేషచేత ఘనదానకళాధురంధరులనగా, వితరణవిద్యాధురంధరు
లని చెప్పినందుచేత ఆవాయువులు పరపోషణవ్రతులని నిశ్చయ
ముగా చెప్పబడెను. ఎండచేత తపించిన వారలయొక్క శరీరములమీద
వాయువు ప్రసరించితే ఎండవల్ల నైన తాపము పోవును కనుక ఆశ్రితాల
యందు వాయువులు పరపోషణవ్రతులని చెప్పబడెనని తాత్పర్యము॥

౨౩౪॥ దండిని ప్పుల వసంతము లాడు నెండల వడజల్లు పడమటి వాయువు
లను, క్రోవి గుండు లుదక్క గుల్లలుబ్బంగ నివిరిన కొంగరా యుడికి మిడికి
కెంకరదయు కడిశపావరము ల్గు ముష్టంగి కుంటముక్కు సుకొంపి గ్రుమ్మరా
నిందె, వాలుగ ములకు దమ్మ వ్లైక గండె కల్ల రుజు బెడస రాతిగారుకు
మడిసె॥

౨౩౫॥తే॥ నూతయుల జిల్లకారువుల నుండరాక, నాశ్లైసల్లు నెగల్లు నుగప్పు లిడిచి
తరలి కొంతల నూతి గుంతల వసించె, నూష్ణతరమైన నప్పు హరిగ్రీష్మమునను॥

టీ॥ దండిని ప్పుల వసంతములాడు నెండల, దండి, విస్తారముగానను, నిప్పుల వ
సంతములాడు, నిప్పులు [illegible] వసంతమనగా [illegible]
[illegible] ఎండల, ఆతపములచేత నున్న, వడజల్లు పడమటి వా
యువులను, వడ, ఉష్ణాతిశయమును, జల్లు, వ్యాపించుచేయు మండేటి, పడ
మటి వాయువులను, వ్యాపించు తయములచేత నున్న, క్రోవి గుండు లుద
క్క, కొన్నిగుంతలు మాత్రము గాక, గుల్లలుబ్బంగ, శంఖాదులు
చెడిపోగాను, గుల్లలనగా శుక్తిగవ్వలు, నివిరిన, జలములు ఇంకిపోగా
కొంగరా యుడికి మిడికి, కెంగా, కెక్కెరల యొక్క, రాయుడికి ఉప
ద్రవమునకు, మిడికి, దుఃఖించి, కొరదయు కడిశపావరములు ముష్టం
గి కుంటముక్కు సుకొంపి గ్రుమ్మరా నిందె. కొరదయు, కొరదనే ఓన్ని, క
డిశ, కడిశనే ఓన్ని, పావర, పావరనే ఓన్ని, మల్గు, మల్గు అనే ఓన్ని, ము
ష్టంగి, ముష్టంగి అనే ఓన్ని, కుంటముక్కు, కుంటముక్కనే ఓన్ని, ఈపేర్లుగ
లచేపలు, కొంపి, కుకుదయుండు, గ్రుమ్మరానిందె, ~~దూరుకొనెను~~.

దూరుకొనెను. వాలుగములకు దమ్మ వ్లైక గండె కల్ల రుజు బెడస రాతి
గారుకు మడిసె. వాలుగ, వాలుగనే ఓన్ని, ములకు దమ్మ, ములకు దమ్మనే
ఓన్ని, వ్లైక, వ్లైక అనే ఓన్ని, గండె, గండె అనే ఓన్ని, కల్లరుజు, కల్లరు
జు అనే ఓన్ని, బెడస అనే ఓన్ని, రాతిగారుకు, రాతిగారుకనే ఈపేరుగలచేప
లు, మడిసె, చచ్చెను. నూతయుల జిల్లకారువుల నుండరాక, నూతులు, జాలరు
లచే పలవేట కుసాధనములైన నూతులవల్ల నైనట్టువంటి, ఆల జిల్ల, పేరు
నోత, కారువుల నుండరాక, కారువులు, తటాకములయందు, నుండరాక,
నిల్వగూడక, నాశ్లైసల్లు నెగల్లు నుగప్పు లిడిచి, నాశ్లైసల్లు, పెద్దపెద్ద
~~[illegible]~~ నెగల్లును, తంతునాగములున్న,
అనగా జలజంతువులు, గప్పులిడిచి, తామును పుష్టి బారిగ్లెలు
విడిచి, తరలి కొంతల నూతి గుంతల వసించె, తరలి, అన్నరోసుంచి కదలిపోయిం
తలు, సమీపమందుండె, నూతిగుంతలు, వాపి [illegible] యందు, వసిం
చె, నివసించెను. ఉష్ణతరమైన నప్పు హరిగ్రీష్మమునను, ఉష్ణతరమైన, అతి
కఠినమైనట్టువంటి, అప్పు హరిగ్రీష్మమునను, ఆపుహత్తరమైన [illegible] కాల
మందు, అనగా ఆపు హరిగ్రీష్మకాలమందు ఎండలచేత వాయువులచేత
తటాకములలోనున్న ఇగిరిపోగాను అందున్న సకలమైన జలచరాదు
లు కొన్ని కొన్ని ప్రస్థానములందుల యున్నె పోయెను. కొన్ని కొన్ని, మాదిర
గా చిక్కిన నాశ్లైసల్లు మొదలైన వినూతి గుంతలలో ప్రవేశించెను. ఆగ్రీ
ష్మము యొక్క వేడిమికి నిలవలేకనని తాత్పర్యము॥

౨౩౬॥ శంబరశోషణ క్రియకు జాతిదురంతతర ప్రతాపశో
ఖంబ ధిరాంగ కంబుల కుకాక ఘటించి హరిత్తు రంగశ్లే
ష్యంబు మహాబలోద్ధతము న్నైన శతాంగము నెక్కియున్నదా
ఘంబు నపద్మినీ యువతికాముడు కాముని దప్పి పెంపు ల్పునన్

టీక॥ శంబరశోషణక్రియకు జాతి. శంబర, ఉదకముయొక్క, శోష
ణక్రియకు, ఇగిరింపజేసే [illegible] జాతి, సమర్థుడై, అఖాంతరము
శంబర, శంబరాసురుని యొక్క, శోషణక్రియకు, శోషణ, సంహారము
ట యొక్క, క్రియకు, కార్యమునకు, జాతి, [illegible] ౖ, దురంతతర

ప్రతాపశేఖరంబధికాంగకంబులకు నాకర్షించి। దురంతతర, నాశనముచే
నష్టమంది। ప్రతాపశేఖర। ప్రకృష్ట[illegible]ము యొక్క। అతిశయము
చేత। పథికాంగకంబులను। పథిక। మార్గస్థుల యొక్క। అంగకంబులను
అవయవములకున్నా కర్షించి। ప్రస్ఫారితకృత్యమును కలుగజేసి। అర్థాం
తరము। దురంతతర ప్రతాపశేఖరంబధికాంగకంబులకు। దురంతతర।
చెడిపోనష్టమంది। ప్రతాపశేఖర। పరాక్రమాతిశయముచేతను। పథి
కాంగకంబులకు। పథిక। వియోగులయొక్క। అంగకంబులకు। అవయవ
ములకు। నాకర్షించి। విరహతాపమును కలగజేసి। హారితురంగసేవ్యం
బు। హారితురంగ। పచ్చని గుఱ్ఱములచేత। సేవ్యంబు। వహింపతగినదగునంది
ది। మహాబలోద్ధతముతైన। మహాతి। అధికమైన। బల[illegible]ముచేత। ఉ
ద్ధతముతైన। ఉత్కృష్టమైనదగునంది। శతాంగము నెక్కి। శతాంగమును। ర
థమును। ఎక్కి। ఆరోహించి। ఆనగా రథము మీద కూర్చుండెననుట।
అర్థాంతరము। హారితురంగసేవ్యంబు। హారితురంగ। హారితి। పచ్చని
వర్ణము గల। తురంగ। బలకగుఱ్ఱములచేతను గాసేవ్యంబు। వహింపతగిన
దగునంది। మహాబలోద్ధతమునైన। మహాబల। వాయువనేది। ఉద్ధత
మునైన। ప్రసిద్ధమైనదగునంది। శతాంగమును। రథమును। ఎక్కి। ఆరోహించి।
ఆనగా కూర్చుండెననుట। అన్నిదాఘంబున ఆగ్రీష్మకాలమందు। పద్మినీయు
వతి నాముడు। సూర్యుడు। పద్మిని। పద్మలత। అర్థాంతరము। పద్మినీయువతి
పద్మినీజాతిస్త్రీకిన్ని। కాముడు। ప్రియుడైనదగునంది సూర్యుడు। పొఱ్ఱన
పోలికచేత। నాముని। మన్మథునిక్రింద తెల్పె। తన్ను మన్మథునిగా తెలియ
జేసెను। ఈపద్యమందు మొదట వ్రాసిన అర్థము సూర్యపక్షము। అర్థాం
తరము నివ్రాసినది మన్మథపక్షము। ఈగ్రీష్మకాలమందు సకలనదుల
జలములను శోషింపచేయుచున్న మార్గమున నడిచే జనులయొ
క్క అవయవములకు నుష్ణతాపములు కలుగజేయుచున్న సూర్య
డు ప్రకాశించి తనయొక్క చక్కదనముచేత తన్ను మన్మథునిగా తెలి
యజేసెననగాను। శ్లేషాక్షముచే త విరహుల యొక్క అవయవ

ములకున్న విరహతాపము పుట్టించి బలకగుఱ్ఱములు కలిగిన వాయురథము
మీద ఆరోహించి శంబరాసురసంహారము చేసి సాక్షాత్కరించిన మన్మథు
డనిన్ని ప్రకాశించెనని తాత్పర్యము॥

౨౩౭॥ మరియును వ్రేసవి శోషితసింధురాజంబై ధనంజయుని కృశకృ
తదశకంధరంబై దాశరథిని ఘనాగనర్తితశిఖిమండలంబై కంధ
రారంభంబు భోగివిరాజమానంబై బలిసదనంబున నుంకరించె నట్టి
సమయంబునా॥

టీక॥ మరియును వ్రేసవి। మరియును। మఱిన్ని। ఆవ్రేసవి। ఆగ్రీష్మకాల
ము। శోషితసింధురాజంబై। శోషిత। ఇంకింపబడినదగునంది। సింధు
రాజంబై। నదీనదశ్రేష్ఠములు కలదై। అర్థాంతరము। శోషితసింధురాజంబై।
శోషిత। సంహరింపబడినదగునంది। సింధురాజంబై। సైంధవుడు కలిగినదగు
నందిదై। ధనంజయుని। అర్జునుని। అర్జునుడు సైంధవుని వధించెడి ము
భారతమందు ప్రసిద్ధము। కృశకృతదశకంధరంబై। కృశకృత। [illegible]
బడినదగునంది। దశ। అవస్థ గలిగినదగునంది। కంధరంబై మేఘ
ములు కలిగినదై। అర్థాంతరము। [illegible]। దశప్రస్థుల యొక్క।
కంధరంబై। కంఠములు కలిగినదగునందిదై। అర్థాంతరము। కృశకృత
దశకంధరంబై। కృశకృత। [illegible]యబడినదగునంది। ఆనగా వధిం
పబడెననుట। దశకంధరంబై। రావణాసురుడు కలిగినదగునందిదై।
దాశరథిని। శ్రీరామస్వామిని। ఘనాగనర్తితశిఖిమండలంబై। ఘన। అధిక
ములైన। అగ। పర్వతములందు। నర్తిత। విజృంభించినదగునంది। శిఖి।
అగ్నిహోత్రుని యొక్క। మండలంబై। సమూహము కలిగినదై। అర్థాం
తరము। ఘన। అధికములైన। అగ। పర్వతములయందు। నర్తిత।
నటింపబడినదగునంది। శిఖి। నెమళ్ళ యొక్క। మండలంబై। సమూ
హము కలిగినదై। కంధరారంభంబును వర్షాకాలమును। భోగివిరా
జమానంబై। భోగి। [illegible]వంతులచేత। విరాజమానంబై। ప్రకాశించుచు
న్నదై। అర్థాంతరము। భోగివిరాజమానంబై। భోగి। సర్పముల

చేత। విరాజమానంబై। ప్రకాశించుచున్నదై। బలిసదనంబును। రసాతలం

బును। అనుకరించా। అనుసరింపా। అప్తిసమయంబున। అప్పుడంచి

గ్రీష్మకాలంబునందు॥

౨౩౮॥ అనిమిషమండలీరుచిరమై కవిరాజవిరాజితోరుశస్త్రల్

దనరి మరున్నికేతనము నంగనుపట్టిన దానికెక్కటో

గని యెసరోవరంబు ఋషకంబులబట్టుకొనంగశక్తులే

కనివిచిత్రాంబమెచ్చరియుఁ గారియుఁ తత్తడినూరకుండఁగన్

టీక॥ అనిమిషమండలీరుచిరమై। అనిమిషులేపలయొక్క। మండలీ।

సమూహముచేత। రుచిరమై। ప్రకాశించుచున్నదై। అర్థాంతరము।

అనిమిషమండలీరుచిరమై। అనిమిష। దేవతలయొక్క। మండలీ। సమూ

హముచేత। రుచిరమై। ఒప్పుచున్నదై। కవిరాజవిరాజితోరుశస్త్రలందనరి।

కవిరాజ। జలపక్షిశ్రేష్ఠములయొక్క। విరాజిత। ప్రకాశించుచున్నట్టువంటి।

ఉరుశస్త్రలన్। ధ్వనులచేతను। తనరి। ప్రకాశించినదై। అర్థాంతరము। కవిరాజ

విరాజితోరుశస్త్రలం దనరి। కవి। శుక్రాచార్యులయొక్క। రాజ। చంద్రునియొ

క్క। విరాజిత। ప్రసిద్ధములైనట్టువంటి। ఉరుశస్త్రలన్। వాక్యములచేత। తనరి।

ఒప్పినదై। మరున్నికేతనమునంగనుపట్టిన దాని। మరుత్। దేవతలయొక్క

నికేతనమున్। ~~[illegible]~~ స్థానమునగా। స్వర్గమును। ఒక్కచో। ఒకప్రదే

శమందు। కనుపట్టిన। చూడబడిన [illegible] ట్టువంటి। దాని। అట్లాప్రసిద్ధమైనట్టువం

టి। సరోవరంబు। కాసారశ్రేష్ఠమును। క్రౌంచము। కొంగ। కనియెను। చూచెను।

అట్లుచూచి। ఈపదము అధ్యాహారము। ఋషకంబులపట్టుకొనంగశక్తి

లేక। ఋషకంబులనే పలను। పట్టుకొనంగ। [illegible] కొనే దానికి। శక్తిలేక।

సామర్థ్యములేక। తత్తడి। ఆసరోవరతీరమందు। నిలిచి। నివసించి। వి

చిత్రంబు కారియు। ఎచ్చరియు। దరికొనేటి। కారియు। ధ్వనిచేత। ఉర

కుండగన్। నిశ్చేష్టితమై యుండగన్॥ ~~దానిని రక్షింపు యెుక్క కుళీరంబు~~

~~ట్లని తెలి॥~~ దానినిరక్షించు యొక్క కుళీరంబిట్లనియె॥

టీక॥ దాని। అకొంగను। నిరక్షించి చూచి। ఒక్క కుళీరంబు। ఒకఎండ్రి।

106

ఇట్లనియెం। ఈప్రకారము మందలించెను॥

౨౩౯॥ బకమా గృహదఖిలకదంబకమా యాహారవిధికి బాసిటుల సరో

నికటమున నూరకుండెదవు వికటోయిది యేమియనిన నదియిట్లని

యొర్న॥

టీక॥ గృహదఖిలకదంబకమా। గృహ। ఇల్లువలెనా ~~[illegible]~~ ఆచరించుచున్నట్టు

వంటి। అఖిల। సమస్త ~~[illegible]~~ ములైన। కదంబకమా। కదిమి పక్షులు

కలిగినట్టువంటి। బకమా। కొంగా। ఆహారవిధికి బాసి। ఆహారవిధి

కి భక్షణకొరకు [illegible] యుకుబాసి। ఎడబాసి। ఇటుల। ఈప్రకారముగా

ను। సరోవరనికటమునను। సరస్సులయొక్క। నికటమునను। సమీపమం

దు। ఊరకుండెదవు। నిశ్చేష్టితుడవై యున్నావే। అకటా। అయ్యయో।

ఇది యేమి యనినన్ ఇట్లు [illegible] యడవు [illegible] యని

న। [illegible] ను నిమిత్తమునిన్। అది। ఆకొంగ। ఇట్లనియెన్। ఈప్రకారముగా

మందలించెను॥

౨౪౦॥ ఈదశయెట్లుగాదె విసిత్రివు కుళీరమునిక్కువంబుమ

త్స్యదుదవృత్తినాకిది యెుచ్చైనను నీయెడనే మిజాప్పద

త్వాదృతి నీవ్యవస్థకరయంగతమున్నది విన్న జాలరుల్

మేదురశక్తినిక్కలని మానవులం గానిపోవువారలై

టీక॥ కుళీరమా। ఓ ఎర్రటికమా। ఈవు। నీవు। ఈదశ। నాయొక్క

ఈలయవస్థను। ఎట్లుగా। ఎట్టిరతిని। తెల్పితివి। ~~తెలుసు~~ కొన్నదాన

వైతివి। నిక్కువంబు। నిశ్చయంబుగా। నేను। నేను। మత్స్యదుడ। ~~[illegible]~~

ములను భక్షించేవాడను। నాకు। ఇష్టవంటి నాకు। వృత్తి। జీవన

ము। ఇది యేమి। మత్స్యములను భక్షించడమేనుండినను। అట్లాయైన

ప్పటికిన్ని। నీయెడ। నీదగ్గరను। [illegible] మిజాప్పు। ఏమును కోవలసినది।

వ్యవస్థకరయంగతమున్నది। ఈవ్యవస్థను ఇట్లాగా మత్స్యములను

భక్షణకొరకు [illegible] [illegible] డేటినాయొక్క ~~అ[illegible]~~ అరయన్। వి

చారించగా। గతమున్నది। ఒకహేతువున్నది। దత్తాదృతి। దత్త। ఇయ్యబడిన

ఆదృతి। ఆదరణముచేత। విస్మ। విస్మయము। జాలరులు। చేపలబట్టెడివారలు।
అనగా జాలస్త్రవారలు। దుర్దశ। చేదురు। నిష్ఠురమైన। శక్తి। సామర్థ్యము
చేత। ఇక్కాలని మీనములన్। ~~...~~ పట్టెడి చేపలను। కొనిపో
ప్రవారలై। పట్టుక పోగలవారలై॥

౨౪౯॥క॥ వలువురు రానున్నారని। తెలియునప్పుడె జప్పన తిక మాతోనిం
దులనై యాహరింపం। దలపక వలవంతనొందె దంగర్షటకా

టీక॥ వలువురు। అనేకులు। రానున్నారని। ఈకొలనికి వచ్చెదరని। ప్రాణములు
గలవారై యున్నారని। తెలియునప్పుడె। వెస్సగా వినిన మాతోడ ~~...~~ మా
తోడి మాతోడను। చెప్పవచ్చితివి। ఈవృత్తాంతము తెలియజెప్పవచ్చితివి। ఇం
దులకై। ఇందుని మిత్రమైన। ఆహరింపం దలపక। మత్స్యములను భక్షిం
పను స్మరించక। కర్కటకా। ఓ కుళీరమా। వలవంతనొందెదవు। వలవం
తనము। దుఃఖరూపమైన విచారమును। ఒందెదవు। పొందుచుండెదవు॥

౨౫౦॥క॥ జాలములంగాలములన్। మీ వెల్లం బాలియకున్నె మృత్యువు
ఒ। జాలి యెడనుండి వచ్చెంగాలము తరియింపరాదుగద మీ
పేరికిన్॥

టీక॥ జాలములన్। వలలచేతనున్ను। గాలములన్। గాలములచేతనున్ను।
మీ వెల్లరు పాలియకున్నె। మీ వెల్లరు। చేపలన్ని। పాలియకున్నె। నాశనముగాక
యుండునె। మృత్యువు। మరణము। ఎవరికైనా గానిమ్ము। సమంబు। తుల్య
ము। ~~...~~ జాలి యెడనుండి వచ్చెన్। ~~...~~ జాలి। ~~...~~ విచారము। ఎచ్చట
నుండి వచ్చెన్। ఎక్కడినుంచి సంభవించెను। కాలము। ~~...~~ తరింపరాదు
కదా। దాటరాదు కదా। అనగా కాలమును అతిక్రమించకూడదు కదా
అనుట॥

అని యతృమిత్రాంబకంబై బకంబు వగచు నవిషంబునం గల ఝుషం
బులన్నియు నెరుకజేసుకొని యక్కుళీరకిల్లనియె॥

టీక॥ అని। ఈ ప్రకారముగా నుండదలంచి। అతృమిత్రాంబకంబై। అశ్రుక
స్త్రీటితోడను। మిశ్రిత। కూడుకొన్నట్టువంటి। అంబకంబై। నేత్రములు కల
దై। బకంబు। ఆకొక్కెర। వగచి। దుఃఖపడి। నవిషంబునం గల। ఆసరో

వరజలంబునందు కలిగిన। ఝుషంబులన్నియు। చేపలన్నిట్టి। ఎరుకచేసుకొ
ని। ఒకరికొకరు తెలియజేసుకొని। అక్కుళీరకిల్లనియె। అకొంగతో కీఠ
కారముగా నుండదలంచెను॥

౨౫౧॥ ఆరయు మీనభక్షకుడవయ్యును కూరిమి మెప్పడు మాయెడన్
గారుణికాగ్రగణ్యుడవు గావున విప్రతిపత్తి లేదు నీ
ఘోరమయ మారమమ్మునెంకమొప్పున దుఃస్థితినొందకుండనీ
చేరుపుత్రమయ్యె సేమము ఘటింపుగదయ్య ప్రసన్నమూర్తివై

టీక॥ కారుణికాగ్రగణ్య। కారుణికర। దయుంగలవారలలో। అగ్రగణ్య।
ముందుగా ~~...~~ నెన్నికచేయుతగినట్టువంటి ఓ బకమా। ఆరయ। విచారించ
గా। మీనభక్షకుడవయ్యును। మీన। చేపలను। భక్షకుడవయ్యును। నీవు
ఘటించువాడవైయుండిన్నీ। మాయెడన్। మాయందు కూరిమి మెప్పడు। కూరిమి।
ప్రేమాతిశయము। మెప్పడు। విస్తారముగలదు। అటుగావున। అట్లు ప్రేమక
లిగినవిగనుకనే। విప్రతిపత్తి లేదు। నీయందు సహ్మక తేవపరవట్ను వ్యతి
రేకము లేదు। ఘోర। ఘోరపుడు। రయము। తీవ్రముగాను। మమ్ము జలచారులమైన మమ్మం
దరినిన్ని। ఒకమొప్పున। ఒక ఉపాయముచేత। దుఃస్థితినొందకుండ।
దుర్దశను పొందకుండా। ఉద్ధరించుమయ్య। రక్షింపు మయ్య। ప్రస
న్నమూర్తివై। ప్రసన్న। నిర్మలమైన మూర్తివై। శరీరము కలవాడవై। సేమ
ము ఘటింపుగదయ్య। కుశలము పొందింపుమయ్య॥

కం॥ అనుచుం బ్రసన్నంబులు తన్నుం బ్రార్థించునట్టి సమయమునం బకంబు
తనలోన॥

టీక॥ అనుచున్। ఈ ప్రకారము నుండదలంచుచు। అమ్మీనంబులు। చేపలు।
తన్నుం బ్రార్థించునట్టి। రక్షించుమని యాచించిన। సమయమునందు। తనకార్య
మును చక్కదిద్దుకొనే దానికి యుద్యుక్తంబై। బకంబు। ఆకొక్కెర।
తనలోన। తన మనస్సుందు॥

౨౫౨॥ ఈ యంబుచారములు నా। మాయకు లోనయ్యెకంటి మునననిషం
బోలాయతి నంతర్లీనములు సేయుచు మాయా కల్పారసిక
తిబలిగెన్॥

టీక॥ ఈ యంబుచారములు। ఈ చేపలు। నా మాయకు లోనయ్యె।

నానారసయుక్త, మాంసరసము, కర్తవ్య మనరా। లోనవ్వ్య। లోకము
వ ఆరయుచును, మనసును ప్రతికూలముగ కంటె, ఉపాయము తెల్పకుండ
టిని, అని, ఈప్రకారము తనమనసులో కైకొని, సంతో
షంబున, సంతోషము గుణము యొక్క। ఆయతి। ప్రాప్తికాల ప్రతిక్రియ
ము। అంతట్లోన మనసే అయుచు। తనమనస్సులో నేదానిని। మాయా
కళారసికమతి। మాయ, కపటకృత్యము యొక్క। కళ। అంశ
లయందు। రసిక। నిపుణమైనదని వంటి। మతి। బుద్ధికలిగినబకము।
పల్కెను। మీనములగూర్చి పలుకదలంచెను॥

౨౪౭॥ వాదింపజాలరులనా। గాదన నాచేత గాదు, కదనిజప్రకృతి
స్వేదమునకు నోరుమూసిన। రాదే కద పరమదుష్కరమున
దపూనన్॥

టీక॥ వాదించి। ప్రవహించి జాలరులను పలు బట్టుకొనివచ్చిన వాస్తవారలను।
జాగాదన। జాను। నాపు। అనగా ఈకార్యము చేసేదానికి మీకు తగును।
తగదు అనేదానికి నాచేత కాదు గదా। నన్నుంచి కాదు గదా। నిజప్రకృతిస్వేద
ము నరుని జ। తన యొక్క। ప్రకృతిస్వేదము నరుని జీవన విచిత్రరీతి। ఓరుచు
కావలసినది కదా। సహించుకొన సాధు గదా। పూనన్। ఈవాస్తవాంఛ తోటా
కృత్యము భరించుటకు। పరమదుష్కరము కదా। మిక్కిలి చేయ శక్యముకాదు గదా॥

౨౪౮॥ వినని కనని మిసెయుద। మేనెక జెరుగింతు జేయు దిష్టంబైనన్
మీనములనితరసలిలస్థానంబున నెట్టి వెడదమిము గరుణన్

టీక॥ ఇట్లు। ఇంతమాత్రమున। ఏమి చేయుదము। ఈమంత్రము యత్నము
పలుకబిన వారము కాము। వినక ఇట్టి దుష్కరమైనప్పటికిని। ఏమనుక జెరుగిం
తు। నేనొక యుపాయమును తెలియజేతును ఇష్టంబైనన్। మీకు శిష్ట
మైనట్లా యెను నా। చేయుదును। దాన్ని సమ్మతించితి। అది ఇష్టము ఐతేను। కరు
ణాదయచేతను। మీనములను చెప్పినట్లుగా వంటి। మిమ్ము, మిమ్మును ఇతర
సలిలస్థానంబుగా। ఇతర। ఈకొలనుకంటే అన్యమైనది వంటి। సలిలస్థానంబున।
లోతైన నీళ్లు కలిగిన సరస్సందు। పెట్టి వచెదన్। అంబియై తెంచి చెదను॥

౨౪౯॥ రావలసినరాకం దని। ఖావంబున వేని కరుణాపరిష్వవిలంగా
నావృద్ధ బకము బలికిన। జీవనభారములు విశ్వసించిన మదితోన్

టీక॥ ఆవృద్ధబకము। ఆముసలికొంగ। ఖావంబున వేని కరుణా। ఖావంబున
వచ్చిన మందు। వేని। శరణాన్వేషమయిన వంటి। కరుణా। దయారసము। పరిష్వవిలంగా।
ప్రకటము గాగా। రావలసినరాకం దని। ఆసరస్సుకు వచ్చేవారలైతే
[illegible]। పలికిన। ఆమాటలతోవం దలించగా। జీవనభారములు। మీనములు। విశ్వ
సించిన మదితోన్। విశ్వసించిన। ఆకొంగను నమ్మినట్టి వంటి। మదితోన్।
మనస్సుతోను॥

౨౫౦॥ చేపెరుగని కూనలు మీ। లా టోపము మీరచేరనరిగిన నికత
త్రొటికొనక ఝషము గొనిరొలుక। బాటికి జని తిని వగపులు బుత్తమ్మరిరోన్

టీక॥ చేపెరుగని। కీడు తెలియని। కూనలు। శిశుప్రాయములైన। అనగా నా
ధర్మము తెలియని। మీనములు। చేపలు। ఆటోపము మీరచేరనరిగిన। ఆ
టోపము మీర। త్వరాతిశయము మీరగా నమ్మి చేరనరిగిన। ఆకొంగ సమీప
మునకు పోయిన। నికత త్రొటికిని కత। వాడియైన త్రొటికము చేతను।
ఒకఝషము గొని। ఒకచేపను తీసుకొని। ఒకబాటికి। ఒకప్రదేశమున
కు। చని। పోయి। తిని। ఆతసుక పోయిన చేపను భక్షించి। వగపులు బు
ద్ధిగ్రహించుచున్న। చిమ్మరిరోన్। తిరిగివచ్చెను॥

౨౫౧॥ కా॥ రారండి కనుక దని రాజీరి యొక్కా నెంక ఝషంబు కుత్తచంచుపున్
గూర్చి చనిమును మెసవిన। చొరకూపర మెసవి తెంచి బాపునవరన్॥

టీక॥ ఇంతమాత్రమున। ఒకడు। ఒకడొకడు। రారండు రమ్మని। రాజీరి।
వచ్చేటట్టుగా బిలిచి। ఒకానొక ఝషంబు। ఒక్క చేపను। కుత్తచంచు
నన్ గూర్చి। కత। వాడియైన। చంచుపునన్। ముక్కున। గూర్చి। ఘటించి।
చని। పోయి। మునుమెసవినచోట। మునును। పూర్వమందు। మెసవినచోట। తానుచే
పను భక్షించినచోటునే। కూపర మెసవి। తెచ్చి భక్షించి తెంచి మెప్పున
ములను పడవచెనే। మరలున్। మళ్లించుచున్ బహుగ్రహించుచుండెను॥

౨౫౦॥ మగుడి విరివింరుసు లోకుం। దిగియుంగలన ప్రవిచిలితం గొన్నితిన
క్షైగముబు దన్నిర్ మృత్యువు। మొగము నెరా రుత్త మాంగ ముం డాకార్

టీక॥ మగుడి। అరికెక్కైర తిరుగానప్పు। విరివియును విస్తారముప్పు। లోకుర్। ఆగాధముప్ప లోకుప్ప। దిగియుర్। లోకుం ... ముప్పు। ... ప్పువంటి। నడ। ఉదకమం దుం। కొన్నితిన్ని। ... చేపలప్పు। విచిలితర్। ... అక్కగమబు ఆ నటలో నాచేత ... బదినచేపలు। మృత్యువు। ... యొక్క। మొగము ముఖముసుప్పు। నోరు। నెరా ... ఉత్తమాంగముస్। తలనుప్పు। డాకార్। తము యొడము ... చేతను। తన్నిర్। తాడనము చేసెను॥

౨౫౧॥ మీకును మృత్యుత్రాసము। తేరుండ రజో ంరునేర్పు చేతం దసరా
నా కెంక్కైర యొక మీనము। గ్రైకొని చని తిని సరొవ ముఖ్యమున కరుప్పర్

టీక॥ మీకు। ఈసరసులోనున్న మీకు। మృత్యుత్రాసము। ... భయము। తేరుండర్। కలగరుం ... చేయు నేర్పు। ... చేతను। చేతం। దసరా। కమీనము। ... కరాను తెచరాగాను। అకెక్కైర। అకొంగ। గ్రైకొని। అచేపను తీసుకొనిచని పోయి తిని। భక్షించి సరోవ ముఖమునకు ... తెలను యొక్క। ముఖ్యమునకు। మొదటనున్న తావునకు। వచ్చుర్। తిరుగా ... వచ్చెను॥

౨౫౨॥ పడితాకితాకి యొంకెర మగుడున నిడుప్పైర కమునకు రుదియును మరి
అయుగ బుడుగుం గొప్పైర మీలం। గడుపారక్ కెంచన విత్రప్తి గ్రైకొని యంతర్

టీక॥ పడి। శీఘ్రముగా నుం తాకితాకి। అచేపలను గ్రహించును కొని। ... మగుడున। చేర్చిన కొలనందు। ఇడున్నైర తమమున। ... పడినడు। కొతవముసాన పముచేతను। మరింయు ... యుర్। తిన్నితిరిగిన్న। బిడుగుం కొనన్నైర। ముఖలసి కొంగ। మీలం చేపలను। కడుపారక్ ... నిండాను। కెంచన। భక్షించి। తృప్తి గ్రైకొని। అకనితృప్తకొని। అంతర్। అటుతర్వాతను॥

... సరోవరతీరంబునగా బునిలిచి వాంఛితపరనిరస్థానంబులగు
మీనప్పుల గదిసియుర్లనియె॥

టీక॥ సరోవర। అకొలను యొక్క। తీరంబున। దరియం జూక్తాబునిలిచి

... వాంఛిత పరనిరస్థానంబు। వాంఛిత। అభిలషింపబడిన। పర। ... నుకంచే మరిక్కకరైనమువంటి। నిరస్థానంబులగు। మడుగుకవిగినవంటి। మీనంబులన్ చేపలను। కదిసి। డాసి। ఇట్లనియె। ఈప్రకారముగా పలికెను॥

౨౫౩॥ అరిగి తిరిగినేడి కలసిత్రిభరమూన। వసమెంముాడుగాళ్లముసవిగానె
కండవడియెయు వయసుగర్వమెడా సంహారశక్తియుమును కెక్క ... సంభవనియు

టీక॥ అరిగి। చేపలతెసుకొని పోయి। తిరిగి। చేపలను ... బదినపుడుగునుంచి ... పచ్చి। నేడి। ... దినము। నకు। అలసితిని। బడలితిని। భరమూన। భరముగ ఖరము। బరువును। ... అని। మాను టకు। పసమె। నాకు శక్య మూనా। ... చేను। మూడుగాళ్లముసవిగానె। అతివృద్ధునకదా। కండవడి యెయు। తిండి వల్లనైన దేహపుష్టియు లేదు। వయసుగర్వమే। యౌవనపు యొక్క అహంకారము ప్రచేయు। ముదుకకు। ముసలివానికి। సంహారశక్తి। ... తిరిగి సామర్థ్యము। ... సంభవింపా ... ప్రకారము ... ను॥

౨౫౪॥ బడలికవాసిన తిరుగం బడిస్త్రానసమూను లయినబంధువులనియను
నంమ్మ మడుగున జెప్పెద ననియొడ। బడజప్పుం దనతునరుగపారినద
ముకర్॥

టీక॥ బడలికవాసిన। బడలిక। అలసట। వాసిన। నివారణమైంతేను। తిరుగం బడి। తిరుగ ... పిమ్మట నుబడి। శీఘ్రము గాను। స్నానసమూనులైన ... తుల్యులైనవంటివి బంధువులు మిత్రులైన। మిమ్ము। మిమ్ములను। అమ్మ డుగున। అచేపలనుంబనచాలనందు చేస్తుదనని। వివిచిపెట్టేదను। అని। ఈప్రకారము ... తనకు అరగవారిన దనుకర్। ... వచ్చే ... తము। ప్పు। బడలి ... జాప్పున్। అచేపల సప్పు తింటే ఓట్టుగా మందవించును॥

౨౫౫॥ తనివిసనక తిన్నిరు। దినములకు దరానలంబు దీరన్నాయా
ఖినిరయాబుడుగుం గాక్కైర। యునపూ యూపెం కిమీలనన్నిడిచె
సవేర్॥

టీక॥ తనివిసనక। తృప్తి దీరక। ఇట్లు ఈప్రకారము। కతిపయదినములకు। కొన్ని కొన్ని దినములకు। ఉదరానల ... తీరగ। ఉదరానలంబు జఠరాగ్ని। తీరగ। ఉపశమించే ఓట్టుగాను। అనపూ। ... వాయుసమూ।

మాయయాపులని। మాయ। కపటకృత్యములకు। పులని। అప్పుడయిన పట్టునన్ ఆ
బకపుంగవుకైరా। ఆముసలికొంగా। ఆటెంకి। ఆసరోవరమందుండే।
మీలనన్నిటిన్। అన్నివేళలను। మెసవెన్। భక్షించెను॥

ఇట్లు నిరవశేషంబుగా యయ్యానంబులం దిని యొండెనియుం బోవనుద్యో
గించు యజ్జీరతబకంబునై రుకవేసుకొని మున్నెరింగించుచున్న కుళీరం
బిట్లనియె॥

టీక॥ ఇట్లు। ఈప్రకారముగ। నిరవశేషంబుగా। ఒకచేపైన అన్నింటిలను
లోవేనట్లుగాను। అయ్యానంబులం దిని। అయ్యానంబులన్। అన్నడనుండే
చేపలనన్నిటిని। తిని। భక్షించి। ఒండెనియున్। ఒక్కడినైనాను।
[illegible]। ఉద్యోగించు। ప్రయత్నముచేయుచున్నట్టువంటి।
ఆజ్జీరతబకంబును। ఆముసలికొంగను। ఒకరుకవేసుకొని। తెలి
యజేసుకొని। మున్నెరింగించుచున్న। మున్ను। పూర్వమందు। తెలియంగ
చుకొన్న। పరిచితిజేసుకున్నట్టువంటి। కుళీరంబిట్లనియె। కుళీరం
బు। ఎండ్రి। ఇట్లనియె। ఆముసలికొంగతో ఈప్రకారము పలుకుచుం
డెను॥

౨౧౯॥ ఖావిత్రైపత్రకత్రాసభగ్నమాన। మానముల మీనములనెండుమడుపజే
సి। సుకృతసామ్రాజ్యవిభవంబు చూరగొంటి। బకపురందర గలదే నీపాటిదక్షి।

టీక॥ బకపురందర। బకశ్రేష్ఠమా। ఖావిత్రైపత్రకత్రాసభగ్నమానమానముల
మీనములనెండుమడుపజేసి। ఖావి। భవిష్యత్కాలమందు రాగలవారలైన
ట్టువంటి। త్రైపత్ర। తెపస్తవారలయొక్క। త్రాస। భయముచేత। భగ్నమాన।
కొట్టబడినట్టువంటి। మానములు। అహంకారములు గలిగినట్టువంటి। మీన
ములన్। చేపలను। ఎండుమడుపజేసి। ఈకొలనుకంటె మరియొక్క కొలను
యందు విడిచిపెట్టి। సుకృతసామ్రాజ్యవిభవంబు। సుకృత। పుణ్యస్వ
రూపమైన। సామ్రాజ్య। సార్వభౌమత్వముయొక్క। విభవంబు। సంపదను। చూరగొం
టి। గ్రహించితివి। నీపాటిదక్షి। నీవంటి ధర్మాత్ముడు కలడే। ఉన్నాడా। అనగా
నీవంటి పుణ్యాత్ముడు లేడనుట॥ ని॥ కైవర్తేదాశధీవరావిత్యమరః॥

౨౬౦॥ క॥ నాళీజంఘాదులు వినుము। బోలరు పరహితవిలాసమునను ప్రవులం
బాలించి తనన్నేలా। పాలింపను సఖుడగానే పగవాడనెకో॥

టీక॥ పరహితవిలాసమున। పర। అన్యులకు। హిత। ఇష్టమైన। విలాసమునకున్
లీలయందు। అనగా పరోపకారక్రియయందనుట। నాళీజంఘాదు
లు। నాళీజంఘ। నాళీకజంఘుడనే పేరుగల కొంగమొదలైనవారు। నిను
బోలరు। నీకుదీటురారు। నాళీకజంఘునికథ భారతమందు ప్రసిద్ధము॥
చుట్టములన్ పాలించి। చుట్టములన్। బంధువులైన మీనములను। పాలించి।
రక్షించి। నన్ను। కుళీరమాత్రుండనైన నన్ను। ఏట్లాపాలింపవు। ఏందుకు
రక్షించవు। సఖుడగానే నీకు మిత్రుడనుకానా। పగవాడనెకో। శ
త్రువుడనా ఏమి। అనగా శత్రువునుగాను మిత్రుడనే యగుదును॥

౨౬౧॥ జలస్థలాంతరంబున్ పొగడ్త విడయుమని నైవారంబు జేయుచు కు
ళీరంబు నిరీక్షించి కర్కటకమాంసంబు ప్రాప్యంబని యెంచి విచా
రవలయునని విచారించి యుక్తంబైర దానిం గరచుకొని వధ్యశి
లాతలంబునకుం బోయి భక్షింపదిప్పరుడయ్యె నయ్యుద్యోగం
చారింగి యయ్యెండ్రి॥

టీక॥ జలస్థలాంతరంబున। ఈసరోవరమునకంటె మరియొక మడుగుం
డు। నన్ను ప్రవేశింపజేసి। పొగడ్త వీడయుమని। స్తోత్రము
చేయుచు బకప్రవాడ నిరంతరంబుసేయు। స్తోత్రముచేయుచు। కుళీ
రంబు। కర్కటకము। నిరీక్షించి। చూచి। కర్కటకమాంసంబు ప్రాప్యంబని।
కర్కటకముయొక్క మాంసంబు। ఆమిషము। అప్రాప్యంబని। ప్రాప్య
మందు లేదని యెంచి॥ విజూడవలయునని। దీనిరుచి తెలియవలెనని
యెంచి విచారించి। మరియుక్తంబైర। ఆకొంగ దానిన్। ఆకర్కటకము
ను। కరచుకొని। ముక్కున బట్టుకొని। వధ్యశిలాతలంబునకుం బోయి। వధ్య
వధార్హమైనట్టువంటి శిలాతలంబునకు। పోయి ప్రాణప్రదేశమునకు
పోయి। చని। భక్షింపతిప్పరడయ్యె। భక్షింప। తినేటందుకు। తిప్పరడయ్యె।
త్వరపడుటయు। ఆయుద్యోగంబారింగి। ఆప్రయత్నమును తెలిసి। ఆ
యెండ్రి। ఆకర్కటకము॥ ని॥ స్యాత్కుళీరః కర్కటకే ఇత్యమరః॥

౨౫౮. ఖరముఖహూహూడింభరము పట్టుకొనక విడితేక మాయపుం
దలపున రిత్త జాలరులదాడిగ డించి ఝషంబులన్నిరా
కులగతి మెక్కెనిమ్ముసము కెక్కెర యన్యజలాశయంబునన్
గలఝషసంఘముం జనదుగా కపటాత్ముల విశ్వసింపగన్

టీక. ఖరముఖ. సత్వము చేతనున్న. హూహూడింభ. వేగాతిశయము చేతను. తరము వెంటతగిలి పోయి పట్టుకొనక (గ్రహించుట) కానేటందుకు. విడిచితేక. జవము బాలక మాయపుందలపున. మాయపున్న కపటరూపమైన. తలపున. (కొరికె) తల్లాపు చేత. రిత్త జాలరులదాడిగడించి. రిత్త. వట్టిదైనట్టువంటి. జాలరులదాడి. వారలయొక్క దాడి. దండయాత్రను గడించి. ఉద్దేశించి. ఝషంబులన్. కాలునులోనుండి చేపలను. అన్యజలాశయంబునన్. అన్య. ఇతరమగు కంటె వేరైనట్టువంటి. జలాశయంబునకు మడుగునకు. కలఝషంబునకు కలప్రాపొందినట్టువంటి. ఝషంబునకు నావమ చేతను. ఇమ్ముస విసుక్కెర. ఈమ వికారంగా నిరాకులగతి. నిరాకుల. తొట్రుపాటు లేనట్టువంటి. గతి. మార్గము చేతను. మెక్కెన్. భక్షించెను. కపటాత్ములు. (కృత్రిమ) ఆత్ములను. విశ్వసింపగన్. నమ్ముటకు. చనదుగా. తగదు కదా. అనగా ఒప్పదు గదా అనుట.

౨౫౯. మోసిన నమయంబున ధృతి వాసిన మరికార్యహాని ప్రాణులనెల్లన్
బ్రాసె విధి ధృతికి నేలా గాసిల పౌరుషము విడువగానేమి జికిన్

టీక. మోసిన. కార్యము పోనినట్టువంటి. సమయంబునకాలమందు. ధృతి వాసిన. ధృతి. ధైర్యమును. వాసిన. విడిచినట్టాయెనా. మరి కార్యహానిని. (మిక్కిలివదవి) ... విధి. బ్రహ్మదేవుడు. ప్రాణులు. సకల జీవులను. నెల్లన్ బ్రాసె. వ్రాసె. సరకు (విచారించి) నాడు. ధృతికి. బాపు కలుగా. సిలు. బాధపడవలసినది. ఏలా. పొందుటకు. పౌరుషము. పరాక్రమము. విడువగానేమి జికిన్. (తప్పించు) వలసినది ఏందుకు.

౨౬౦. పరుషకరపత్రధారాస్ఫురణా భ్రాజించు మద్విపుల దంష్ట్రికలన్
శిరము త్తరించి పాథఃప్రరముల కాలదరు సరసంబున ననుపుమర్

టీక. పరుష. కర్కశములైనట్టువంటి. కరపత్రా. రంపములయొక్క.

ధారా. అంచులయొక్క. స్ఫురణా. తీక్ష్ణత్వము వంటి తీక్ష్ణత్వము చేత. ప్రకాశించు. దీపించుచున్నట్టి. మద్విపుల దంష్ట్రికలన్. మత్. నాయొక్క. విపుల. విస్తారములైన. దంష్ట్రికలన్. కోరలచేతను. శిరము త్తరించి. తల త్రుంచి. పాథఃప్రరములకున్ దరు. పాథఃప్రరములు. చేపలయొక్క. కాలదరు. మగద్రుంగుదును. ఈశరసంబున. ఈకృప చేత. ఈకృప అనగా ఓర్పు లేకపోవడము అనుట. అనుచున్. ఈప్రకారము మనస్సులో (తలచు) అనుకొనుచున్నది.

౨౬౧. అక్కర్కటము నుండగ నక్కైరతత్తర సమొలిచి కానితినునది
లైమత్కైత్తి సామునాలో నెక్కాంగాండ్లనిరికి యొత్తెన్ గళమున్

టీక. అక్కర్కటము. ఆయెండ్రి. ఉండగ. ఆప్రకారము మనస్సులో నిశ్చయించుక(యుం)డగా. అక్కైర. అకొంగ. తత్తరసమొలిచి కానితినునదిలై. తలే. ఆకర్కటకము యొక్క. తరసము. మాంసమును. (కోరి) చలనిభేదించకొని. తినునదియై. భక్షింపవలసినదై. మత్కైత్తి సామునాలో. (కొత్తయుక్త పనాయుక్తి) మత్కైత్తి సామునాలో (దానే) ఉంతలోను. ఒకపూర్ణ. ఒకప్పే. కాండ్లనిరికి. కాండ్లసందున నిరికించి (గ్లోలసందుకరదలకపట్టిత్రుంచి) గళమున్. అకొంగకంఠమును. ఒత్తెన్. కొరికెను.

౨౬౨ క. ఒత్తిన సుమదుండుభకము కత్తెరచేదునియమాక్షి కర్కటదంష్ట్రా
కృత్తగళంబైనేత్తురు జొత్తిలనలవృద్ధబకము సోలెన్ గూలెన్

టీక. ఒత్తిన. ఈప్రకారము కాండ్లచేత నొరకగా. సుమదుండుభకము. సుమ. ప్రష్టము యున్నైన. దుండుభకము. కొండుతలలపాము. కత్తెరచేదునియమాక్షి. కత్తెర. కర్తరిచేతను. తునియమాక్షి. కత్తిరింపబడినదానివలెనే. కర్కటదంష్ట్రాకృత్తగళంబై. కర్కటక. ఎండ్రియొక్క. దంష్ట్రా. కోరలచేతను. కృత్త. (త్రెంచ)బడినట్టువంటి. గళంబై. కంఠము గలిగినదై. నేత్తురు. రక్తము. జొత్తిల. (దొ)డ్డగా ప్రవహించగా. అలవృద్ధబకము. ఆముసలికొంగ. సోలెన్. పరవశము నొంది. కూలెన్. నేల (బడె)ను. అనగా చచ్చెననుట.

౨౬౪. రౌంయక ప్రాణులకపకృతి జేయు దురాచారుడిట్లు జైదుకదు వినుమెూ

వాయసవల్లభ శిశురిపు। వాయసభుజంగుఁ జిఘ్ని నిష్టి వాఁడై యుండి నిర్
జీక॥ రోయక। మనస్సులో విచారపడక। ప్రాణులకు ద్రుంతుప్లునను। అప
కృతి। అపకారమును చేయు। చేసేటి। దురాచారుఁడు। దుర్జనుఁడు। ఇట్లు
ఈవలెన విశేషంగ వచ్చెనే। కఁడు। మిక్కిలి దుష్టుఁడు। నాశమును బొందునను।
ఓ వాయసవల్లభా। ఓ కాకరాజా। వినుము। నామాట నాలింపుము। ఇ
ష్టివాఁడై యుండి నిర్। ఇట్లాగా పరులకపకారము చేసేవాఁడై యున్నండు
చేతను। శిశురిపువాయసభుజంగుఁ జిఘ్ని। శిశు। నీపిల్లలకు। రిపు। పగవా
డైన। వాయసభుజంగుఁడు। సర్పము। కీల్గు। నశ్చును॥

౨౬౭॥ భవదన్యాహితకృష్ణసర్పహారకనోపాయంబెరింగింతు నే
నవధానంబున జేయుమేమరక రాజాగారసంచారివై
నవిమత్కాంచనమేఖలాలతిక దృష్టంబైన లాగించి నే
నవిలంబంబున నబ్బుమమ్మ నికిరా జాపాము జంపించెదన్

జీక॥ భవదన్యాహితకృష్ణసర్పహారకనోపాయంబెరింగింతు। భవతీ
నీయొక్క। అన్య। శిశువులకు। అహిత। శత్రువైన। కృష్ణసర్ప। నల్లపా
ముయొక్క। హారకనోపాయంబు। సంహరించే ఉపాయము। ఎరుంగింతు।
తెలియఁజేతును। నీవవధానంబున జేయుము। నీవు। నీవు। అవధానంబు
న। అప్రమాదుఁడవై। చేయుము। కావించుము। ఏమరక। మరచిపోక
రాజాగారసంచారివై। రాజ పార్థివునియొక్క। అగార। గృహమందు। సం
చారివై। తిరుగుచున్నవాఁడవై। నవిమత్కాంచనమేఖలాలతికన్। నవిమ
తీ। కాంతి గలిగినట్టువంటి। కాంచన। సువర్ణమయమైనట్టువంటి। మేఖ
లాలతికన్। మొలనూలును। దృష్టంబైన। కనుపడిన। నీవు। లాగించి। గ్రహించి
అమ్మనికి। ఆసర్పముండే స్థలమందు। అవిలంబంబున। శీఘ్రముగా నుపెట్టి
ము। వేయుము। రాజు। ఆపాముగల నరపతి। ఆపాము। శిశువులకు పగ
డైన సర్పమును। చంపించెదన్। మృత్తిబొందింపఁజేతును॥

౨౬౮॥ నావిని కాకము విధమున సంచరియించెదనంచు బోయి రా
జావసథంబు జేరి యురయంబతిసాధనజేయు బోవుచున్
ప్రాప్తవమేఖలాలమును రత్నపకంఠము జూచ్చి దానినా

లోవెనసంప్రులంగమిచి లోకముయుగ నైనసన్నిగామితై
జీక॥ నావిని। త్రుబుద్ధులు చెప్పగా విని। కాకము। ఆవాయసము। అ
విధమునన్। అప్రబుద్ధులు చెప్పిన ప్రకారముగా। చరియించెద నం
చు। సంచారము చేసెదనని। పోయి। రాజావసథంబు జేరి। రాజ
నరపతి యొక్క। ఆవసథంబు। గృహము నుపోరి। ప్రవేశించి। అరయంగ
[illegible]
వెతకగాను। పతిసాధనచేయుచున్న [illegible]
ప్రాప్తవమేఖలాలమును। ప్రాప్తవము ఉండుకొనే చెట్టు దగ్గర ఉంచిన। మేఖ
లాలతి। మొలనూలు ఖుర కుప్పక కంఠము జూచి। ఖుర। గదికా
లయొక్క। ప్రకంఠము సమీపమందు ఉంచిన వస్త్రము పొంది చూచి దానిని।
అమునుపక్షములను। అలో। ఆరాజు పెట్టినంత ఉండిన లోను।
పైన। శీఘ్రముగాను। అంగుళులతో। కాళ్ళ చేత। పట్టుకొని। గ్రహించి। లోక
ము। జనములు। కన్నెత్తి చూచు చుండగా। అట్లాగానుండెను। ఆకాశ
మునకెగసినదై॥

౨౬౯॥ అరుదుఘటిల్ల నందగతి నంతట నింతట నాదపాటుగా
నరుగుచునుండ రాజపురుషావళి వెంబడియుండ రాజునానతిన్
గెరలుచు వెంటదాకి యుతకృష్ణభుజంగము మున్నె వ్రేగ్ర కో
టరము నవేఖలన్ విడిచి పాకున నంబడి పేరనంబడితన్

జీక॥ అరుదుఘటిల్లనందగతి। అరుదుఘటిల్ల। ఆశ్చర్యముపొం
దేటట్లుగాను మెల్లమెల్లగా పోవుచు। మందగతిని। మందగమనముచేత। అంతట నింతట। అం
తటింతటను। ఆసనామ్ముగా। చిక్కుతుండగా। అదాయపాటుగా। ఆశ్చర్యపడేటట్లుగాను। అ
రుగుచునుండ। పోవుచుండగా। రాజపురుషావళి। నృపునిసేవకులు సంబం
ధులైన భటులసమూహము। వెంటయును। వెంబడిచేయుచుండగా। రాజునా
జ్ఞయొక్క। ఆనతిన్। ఆజ్ఞచేతను। గెరలుచు। విజృంభించుచు। వెం
టదాకి। తనమొదలు మనసుదేరిచి। తాను ఉన్న తొఱ్ఱ దగ్గరను। కృష్ణభుజంగము
వాయుపాము। అప్పటికి నాయమునే చేరుక ప్రొద్దు దినమున వంటి। ప్రొద్దు కోటర

ముగ్గు చెట్టుయొక్క తొఱ్ఱయందు। మేఖలను విడిచి। మేఖలన్। ఆరాజువెలనాలు
ను। విడిచి। పడవేసి। దాపునసమీపమందు। ఉండు కొక వృక్షమునందిన।
ఒండొకచో। వృక్షపు తొఱ్ఱన। వల్మీకమందు ఉండిన। నివసించగాను। అనగా ఆకా
రాజువెలనాలు ఎత్తుకొని తిరిగివచ్చునని ఆకాశానకెగసిపోగా రాజాజ్ఞా
త రాజసేవకులరుచుచుండగా తనవెంట రాగా కొంతదూరము అంతట
చిక్కిననే ఆకాశపట్టి ఉట్టుగా మెల్లమెల్లగా పోయి కృష్ణసర్పముండే మాని
తొఱ్ఱలో ఆరాజువెలనాలును విడిచిపెట్టి ఆ మానికి దాపున ఉం
డినవారు కాకచెట్టుమీద ఆ కాకి కూర్చొని ఆట్లాచూచుండగా నితాత్ప
ర్యము॥

౨౬౮॥ పరశుప్రహారములతత్తరుకోటరమునగలవైచి తత్ర కృష్ణసా
బారిగొని మేఖలయుంగొని పరిజనులౌ చనిరి కాకి పగయుం దీర్చె

టీక॥ పరశుప్రహారములు। పరశు గండ్రగొడ్డండ్లయొక్క। ప్రహారములా దెబ్బలచేత।
తత్తరుః ఆ కృష్ణసర్పనివాసమైన। తరు వృక్షముయొక్క। కోటరము। తొ
ఱ్ఱ। అగలవైచి। బద్దలుచేసి। తత్ర కృష్ణసర్పమ్ ఆ తొఱ్ఱయందుండే కృష్ణసర్ప
మును। బారిగొని। చంపి। మేఖలయుంగొని। మేఖలన్। ఆరాజువెల
నాలును। కొని। తీసుకొని। అజనులు ఆతుతర్వాత। పరిజనులు। రాజభ
టులు। చనిరి। పోయిరి। కాకి పగయుం తీర్చె। కాకి। ఆ వాయసముయొక్క। పగ
యును। విరోధమును। తీర్చె। పోగొట్టుకొనెను॥

పరాక్రమంబునకంటె యుపాయంబు కార్యసాధకంబని యెఱిఁగి దమ
నకుండు॥

టీక॥ పరాక్రమంబునకంటె। శౌర్యమునకన్నా। ఉపాయంబు కార్యసాధకంబని।
ఉపాయంబు। సర్వకార్యసాధకమని। అతిశయమైనదని। ఎఱిఁగి। దమన
కుండు చెప్పి। దమనకుడు కరటకునితో చెప్పి। చెండియు మఱియు చెప్పుచు
న్నాడు॥

౨౬౯॥ ఎలబుద్ధిగలుగునతనికి। బలముంగలదెట్టులనిన పటుబుద్ధిస
ముజ్జ్వలమొక శశకమొకానొక కాలమున సున్మత్త కరిరిపుం బారిగొనదే

టీక॥ ఎలబుద్ధిగలుగునతనికి బలముంగలదెట్టులనిన। ఎల। భూమియందు।
బుద్ధిగలుగునతనికి। ప్రజ్ఞగలిగినవానికి। బలమున్। సత్తువ బలము స్థానే సంయుక్త
గలదు। కలుగును। ఎట్టులనిన। అది యెట్లాగంటేను పటుబుద్ధిసముజ్జ్వల
మొక శశకము మొకానొక కాలమున సున్మత్త కరిరిపుం బారిగొనదే। పటు
బుద్ధిసముజ్జ్వలము। పటు। సమర్థమైన ఘనమైన। బుద్ధి ప్రజ్ఞచేతను। స
ముజ్జ్వలము। జాగరూకమైనట్టి। ఒకశశకము। ఒక కుందేలు। ఒకా
నొక కాలమున। అరణ్యభూమియందు। ఉన్మత్త కరిరి
పున్। ఉన్మత్త। మదించిన ఘనమైన। కరిరిపున్। సింహమును। బారిగొనదే।
చంపదా। చంపెను। అనగా బుద్ధిబలము గలిగినవానికి పరాక్ర
బలము స్థిరకలుగును। అది యెట్లాగంటేను। బుద్ధిబలము గలిగిన
యొక శశకమొకానొక అరణ్యభూమియందు మదించిన సింహము
ను చంపలేదా అని దమనకుడు వచించెను॥

౨౭౦॥ నావిని కరటకుడదియెట్లు విధమెఱుగింపుమనిన నినసంసత్సం
భావితనయశాస్త్రకళా కోవిదుడాయన దమనకుండిట్లనియెన్

టీక॥ నావిని। ఆదమనకుడు చెప్పగా నాకర్ణించి విని। కరటకుడు। కరటకుడనే ప్ర
ధాని। అది। ఆకథ। ఎట్లు। ఏలాగున ఉండి। విధము కథయొక్క
విధము। ఎఱుగింపుమనిన తెలియజెప్పుమనగా। ఇనసంసత్సంభావితనయ
శాస్త్రకళా కోవిదుడాయన దమనకుండిట్లనియెన్। ఇనసంసత్। ఇన।
రాజులయొక్క। సంసత్। సభలచేతను। సంభావిత। స్తోత్రము చేయబడినట్టి
వంటి। నయశాస్త్ర। నీతిశాస్త్రముయొక్క। కళా। అంశమందు। కోవిదుడు।
పండితుడైన। దమనకుండు। దమనకుడనే ప్రధాని ఆయనకు అక్కర
టకునకు। ఇట్లనియెన్। ఈలాగున వచించెను॥

౨౭౧॥ స్ర॥ దంతిదంతాగ్రనిర్భిన్నతతమస్తరగళన్ముక్తముక్తాఫలపాండురభూతంబు
బహుళతిరస్కృతప్రతిహతస్వైరదవదగ్ధరఘుసంవిత లాస్త్రదముడూర
ముష్టిఖల్లప్రహారాస్త్రముఖ్యరణత్రపంకకృత్తదన్త్రాతలంబు
బిలపదాహారతుందిలసంకునిర్భిన్నతసాంకవ సుఖితస్త్రాణమూలు

౨౭౨॥ తే॥ మూషకతాఖండవాగురికావతరిత। రజ్జురజ్జ్వగ్రరుజ్జటాభ్రాంతిదాయి।
చమరవాలవిలోకసంచకితమృగము। కలదుకానొకగహనమక్షీణ

టీక॥ దంతిదంతాగ్రనిర్దళితమస్కరగళన్నూత్నముక్తౌఘపాండూకృతంబు।
దంతి। ఏనుగులయొక్క। దంత। కొమ్ములయొక్క। ~~అగ్రములు కొమ్ములయొక్క।~~
అగ్ర। కొనలచేత। నిర్దళిత। పగులగొట్టబడినట్టివంటి। మస్కర। వెదుళ్లవల్లనుం
చి। గళత్। జారుచున్నట్టివంటి। నూత్న। నవీనములైనట్టివంటి। ముక్తా
ఘ। ముక్తా। ముత్యములయొక్క। ఓఘ। సమూహములచేత। పాండూకృ
తంబు। విశదముగాచేయబడినట్టివంటిన్ని। బహుళతిరశ్చ్యప్రతి
హతస్యందనదర్పురఘునస్తనితలాస్యమయూరము। బహుళ। విస్తార
ములైనట్టివంటిన్ని। తిరశ్చ। అడ్డముగాపడియుండేటి। వృష్టి।
పాషాణములయందు। ప్రతిహత। కొట్టబడుటవల్ల। స్యంద। వేగముగల
నదుల। నదత్। మ్రోయుచుండేటి। ఘుర। ప్రవాహములనేటి। ఘన।
మేఘములయొక్క। స్తనిత। గర్జితములచేత। లాస్య। తాండవము
చేయబడుచుండేటి। మయూరము। నెమళ్లు కలిగినట్టివంటిన్ని। అన్న భ
ల్లప్రహారాస్తశస్త్రనాశిక ... ప్రాతలంబు। ~~...~~ అన్న భల్ల। ఎలుగుబంట్ల
యొక్క। ప్రహార। గోటిదెబ్బలచేతను। అస్త। త్రోయబడినట్టివంటి।
మాక్షిక ... తేనెపెరలచేతను। పంకిల। బురదగాచేయబడినట్టి
వంటి। ప్రాతలంబు। భూతలములు కలిగినట్టివంటిన్ని। బిలపదాహార
బిలసంకుచిత సాంకవసురభితస్థానీయమూలము। బిలపద। మూషక
ములయొక్క। ఆహార। భక్షణముచేతను। తుందిలు। బలసినట్టివంటి। సంకవ।
జవాదిపిల్లులచేత। నిర్ముక్త। విడువబడినట్టివంటి। స్థానీ। మోడువె
ట్లయొక్క। మూలములు। మొదళ్లు గలిగినట్టివంటిన్ని। అపుతానిఖండవాగురి
కావతరిత। రజ్జురజ్జగ్రరుజ్జటాభ్రాంతిదాయి చమరవాలవిలోకసంచ
కితమృగము। అపుత। అంతటచుట్టబడినట్టివంటి। అఖండ। ~~...~~
ములుగానట్టివంటి। అనగా తునిగిపోనట్టివంటివనుటు। వాగురికా।
వలలయందు। అవతరిత। కూరాబడినట్టివంటి। రజ్జు। త్రాళ్లయందు।

రజ్జుతా। తగులుకున్నట్టివంటి। గరుత్। పక్షులయొక్క। జటాజూటసమూహ
ములచేత మొదలైనట్టి। భ్రాంతిదాయి। భ్రాంతి। భ్రమను। దాయి। ఇచ్చుచుండేటి
ట్టివంటి। చమరవాల। చమర। సవరపు మృగములయొక్క। వాల। తోకల
యొక్క। విలోక। చూచుటచేత। సంచకిత। భయపడుచున్నట్టివంటి। మృగ
ము। హరిణాది జంతువులు కలిగినట్టివంటి। ఒకానొకగహనము। ఒకా
నొకటైన అరణ్యము। కలదు। ఉండును। అస్థానమునందున। ఆయరణ్యమందుం
దు। అనగా ఏనుగులయొక్క కొనకొమ్ములచేత చీల్చబడిన వెదుళ్లవ
ల్లనుంచి జారుచుండేటి ముత్యాలచేత విశదముగా చేయబడినట్టివం
టిన్ని। వెదుళ్లయందు ముత్యాలుపుట్టేదిశాస్త్రప్రసిద్ధము గనుక చెప్పినాడు।
గొప్పరై అడ్డముగాపడియుండేటి సాఖానిములను ... ప్రవహించేనదులయొక్క ధ్వనులనేటి మేఘధ్వనులచేత నాట్యమును
చేయుచుండేటి నెమళ్లు కలిగినట్టివంటి దన్ని। మేఘములు ఉరిమితే నెమ
ళ్లు తాండవమాడేది ప్రసిద్ధము। ఎలుగుబంట్ల గోళ్లచేత కొట్టబడి
శిథిలములైన తేనెపెరలచేత బురదయైన భూతలములు కలిగినదన్ని।
మూషకములభక్షించి బలిసిన జవాదిపిల్లులవల్లనైన పునుగుచేత
పరిమళించేటి స్థాణువులు కలిగినదన్ని ఆ అడవిలో మృగ
ములువలలోపడేనిమిత్తము వేటకాండ్లచేత అంతటచుట్టబడిన
వలలత్రాళ్లయందు తగులుకున్న పక్షియీకెలనే భ్రాంతినిచ్చేయుచుండే
చమరీమృగముల తోకలుచూచి భయపడుచుండే మృగములు కల
దన్ని ఆయరణ్యవర్ణనయీప్రకారముచేయబడెనని తాత్పర్యము॥

౨౭౩॥ సు॥ డింభరియనగునొకహరికృష్ణము మృత్యువుసహరహమును
ర్యాథాదక్షంపైనానామృగశిక్షాభక్ష్యాలను ... నొకయర్

టీక॥ సుడింభరి। పొట్టపోసుకునేదానియందు సమర్థమైన। ఒక
హరికృష్ణము। ఒకసింహము। మృత్యుంజయ ~~...~~ దును। అది।
ఆసింహము। ఆహారము। ఉత్తుల్లిప్పుడుద్ధా। నానామృగశిక్షాభ

భక్షా ప్తి। నానా। అనేకవిధములైన। మృగ। హరిణ వ్యాఘ్రాది జంతువు లయొక్క।
శిక్షా। శాసించుట యొక్క। భక్ష్య। భుజింపదగిన వాని యొక్క। ఆప్తి। పొందుటచేతను। అ
మర్యాదా దక్షం పై। అమర్యాదా। అమేయరక్షణ తిత్రపె యెక్కాన ట్టుగాను। దక్షం పై। సముత్థమైన
దైః నరంరుర్। ముక్తివిస్తి। ఉల్లసిలు। ప్రకాశించును॥

౧౬౪॥ ఇతి తీవ్రమారియు। వారణావారణ విరోధి వధియింపంగా
ఘోరాతెరువెరు గకనా। ఘోరాటవి మృగములెల్ల గుముల్తై భీతిన్

టీక॥ ఇట్లారీతి। ఈప్రకారముగాను। అవారణ వారణ విరోధి। అవార
ణా। అనర్గళమైన। వారణ విరోధి। సింహము। వేరమారి। హఠముచేతను।
వధియింపంగా। మృగముల సంహరించుచుండగా। ఘోరాతెరువైరుగకనో
ఘోరత్వమైన పాట్యేటం దుకున్న। వచ్చేటం దుకున్న। తెరువెరుగక
మార్గము తెలియక। ఆఘోరాటవి। ఆభయంకరమైన అరణ్యమందు।
మృగములెల్ల। హరిణాది। సమస్త జంతువులన్ను। భీతిన్। భయముచేత। గుములై। గుం
పులై॥

వచ్చి యుక్కైసరికిం బ్రణామంబు లాచరించి

టీక॥ వచ్చి। సింహము దగ్గరికి తెంచి। ఆక్కైసరికిన్। ఆసింహరాజునకు। ప్ర
ణామంబులు। నమస్కారములు। ఆచరించి చేసి॥

౧౬౫॥ సీ॥ గిరిదరములు బహుద్విరదశోణిత సిక్త గండశైలము కనత్కనకపేరి
పరితోవిసారి శంబరలు లాంగు వ్యాఘ్రహరిణాఘోషము లుతూర్య
రవములు। మస్తకాపరిపతన్నహాధరాద్రి వ్యాఘ్రరుకు రవారి యుభిక్షేకస
లిలధార। సవిధపాదపలతా స్థాయి నిడజకులాంబి తరుతుల్ భూ
సురాశీరవములు॥

౧౬౬॥ తే॥ గాపె మృగరాజ విఖ్యాతి గన్ననీకు। నారగాంభీర్య మారసాహసవిలాస।
మతారగౌరవమార సత్వాతిశయముపారుత రమూర్తి పంచాస్య చక్రవర్తి॥

టీక॥ గిరిదరములు బహుద్విరదశోణితసిక్త గండశైలము కనత్కనకపేరి।
గిరి। పర్వతము యొక్క। దరి। గుహ యొక్క। ముద్వారదేశంబుగా నుండెడు
వంటి। బహు। అనేకములైన। ద్విరద। ఏనుగుల యొక్క। శోణిత। రక్తము

చేత। సిక్త। తడుపబడినట్టు వంటి। గండశైలము। గుప్పపాషాణము। కనత్కనక
పేరి। కనత్। ప్రకాశించుచున్నట్టు వంటి। కనక। సువర్ణమయమైనట్టు వంటి భేరి। సిం
హాసనము। పరితోవిసారి శంబరలు లాంగు వ్యాఘ్రహరిణ ఘోషము లుతూ
ర్యరవములు। పరితోవిసారి। అంతటా వ్యాపించినట్టువంటి। శంబర। జింకల
యొక్కయు। లాంగు। దున్నపోతుల యొక్క। వ్యాఘ్ర। పెద్దపులుల యొక్క।
హరిణ। లేళ్ళ యొక్క। ఘోషములు। ధ్వనులే। తూర్యరవములు।
చతుర్విధ వాద్యములున్ను। మస్తకాపరిపతన్నహాధరాద్రి తుషారఝర
వారి యుభిక్షేకసలిలధార। మస్తక। శిరస్సు యొక్క। ఉపరి। ఊర్ధ్వప్ర
దేశమందు। అనగా శిరస్సు మీదనను। పతత్। పడుచున్నట్టువంటి।
మహోధరపర్వతము యొక్క। అధిత్యకా। ఊర్ధ్వప్రదేశము యొక్క।
తుషార। శీతలమైనటి మంచు యొక్క। వారి। ఉదకమే। అభిషేకసలిలధార।
అభిషేక। పట్టాభిషేకసంబంధమైన। సలిలధార। ఉదకధార। సవిధపాద
పలతాస్థాయి నిడజకులాంబి తరుతుల్ భూసురాశీరవములు। సవిధ।
సమీపస్థములైన। పాదప। వృక్షముల యొక్క। లతా। శాఖల యందు।
స్థాయి। ఉన్నట్టువంటి। నిడజ। పక్షుల యొక్క। కులా। సమూహముల యొ
క్క। అంబిత। ఒప్పుచున్నట్టువంటి। రుతుల్। ధ్వనులే। భూసురాశీ
రవములు। భూసుర। బ్రాహ్మణుల యొక్క। ఆశీరవములు। ఆశీర్వాద
ధ్వనులు అనుట। బారు। తరము। ఉప్పుచున్న। మూర్తి। శరీరము కలి
గినట్టువంటి। పంచాస్యచక్రవర్తి। పంచాస్య। సింహములకు। చక్రవర్తి।
సార్వభౌముడవైన ఓ సింహరాజా। మృగరాజ విఖ్యాతి గన్న నీకు। మృ
గసమస్తములైన జంతువులకు। రాజ విఖ్యాతి। ప్రభువు అనే ప్రసిద్ధి
ని। కన్నట్టువంటి। నీకు। పైన చెప్పబడిన కనకపేరి మొదలైన పదస్థములు। కావే। కావా। ఉండును। గాంభీర్య।
సాహసవిలాసము। సాహస। దండెత్తడము యొక్క।
విలాసము। ప్రకాశము। ఔదార్యము। గౌరవ। పెద్దతనమున్ను।
అత్యంత। సత్వాతిశయము। నిబలాధిక్యమున్ను। ఔదార్య
ము। అనగా మృగములు సింహరాజును గూర్చి సింహము తెలానీయొక్క

గాంభీర్యాది గుణములు ఆశ్చర్యమని మృగరాజైన నీకు ఈ పైన చెప్పిన
కనకసింహాసనము మొదలైన పదవులు నీకు తగునని స్తోత్రము చేసె
నని తాత్పర్యము॥

౨౭౪॥ హరిసాగా నీరూప మదియు, శిరము నధరియించి రాదె శక్తిం బాను
రుతు త్రిపంక్తి కనక కశిపుం గరివైరి నిన్ను బొగడగా మాతరమే॥

టీక॥ కరివైరీ ఓ సింహరాజా, హరిసాగా, విష్ణుప్రకాశమున్నను, నీ
రూపము నీ చెలుకు ఆకృతిని, శిరమున ధరియించెగాదె, శేషసాహస్రముఖ
చే కదా, మరుత్ త్రిపంక్తి మరుతాం, దేవతలకు, పరిపంక్తి, శత్రువైన
ఘువంశి, కనక కశిపుని, హిరణ్యకశిపుని, శక్తింబా, చంపెను, నిన్ను పొగడ
దగా మాతరమా, నిన్ను స్తోత్రము చేసుటకు మాకు శక్యమా, నిన్ను స్తో
త్రము చేయుటేమి సమర్థులము గాము నుడి॥

౨౭౫॥ అని యనేక ప్రకారంబుల మాతంగ ధ్వంసిని ప్రశంసించి యుల్లా
సంబు బుట్టించి మెచ్చు బుట్టునని వచ్చిన కార్యంబడుగబడినయ
ది ప్రాజ్ఞ మృగంబులు మృగపతి కడ్డనిడెం॥

టీక॥ అని, ఈ ప్రకారముగా మందరించి, మృగంబులు, మా
తంగ ధ్వంసినా, సింహమును, అనేక ప్రకారంబులు, బహు విధములచేత
ప్రశంసించి, స్తోత్రము చేసి, ఉల్లాసంబు బుట్టించి, సింహము నకు సంతో
షంబుగలుగజేసి, మెచ్చు పుట్టునని, మెప్పు అని, కార్యం బడుగబడిన
యది యె, కార్యంబు, తాము వచ్చిన కార్యమును, అడుగబడినయది
యె, మృగపతికడ్డనియెం, మృగపతికి, సింహరాజునకు, ఇడ్డనియెం, ఈ ప్ర
కారముగా మందలించెను॥

౨౭౬॥ ఆగపడినవాని నెల్లన్, జగడూర్పక పేరమేసితిని మనువడి వీ
మృగముల జాతికి నొకడొక, డుగ నిది మాను నవి చెవినిడుము
మృగనాథా॥

టీక॥ ఆగపడినవాని నెల్లన్, చూచిన మృగముల నెల్లను, జగడూర్పక, చంప
క, మేరమేసి, హద్దు ఏర్పరచి, జాతికి, మృగకులమునకు, ఒకడొకడుగ, ఒక్కొ

క్కదాన్నిగాను, అడవి మృగముల, అరణ్య జంతువులను, తినిభక్షించి
మనుము, సుతుడుము, మృగరాజా, సింహమా, ఇది ఈ ప్ర
కారమైన, మాకుసవి, మావిన్నపము, చెవినిడుము, శ్రోత్రమునకు ఎక్కించుము॥

౨౭౭॥ ఈతగపునడప్పమని సంజాత త్రాసముననతను ప్రశంసించిన నా
రతి రెయి స్వాదననియుడి జాతికి నొకడొకడుగా నెపనదిమొదలున్

టీక॥ ఈతగపునడప్పమని, యుముచుప్పమని, సంజాతత్రాస
మున, సంజాత, పుట్టిన ఘువంటి, త్రాసమున, భయముచేతను, తను ప్రశం
సించిన, తన్ను స్తోత్రము చేసినను, ఆరతి యెయి స్వాదనని, ఆరతి
నా చెప్పిన ప్రకారము, స్వాదనని, జేసెదనని, అది, సింహము,
అది మొదలున్, ఆ ప్రొద్దు చేసిన దివసము ప్రారంభించి నని, జాతికి,
మృగకులమునకు, ఒకడొకడుగ, ఒక్కొకద్దాన్నిగా, నెపప్రభక్షిం
చును॥

౨౭౮॥ అంతనొకవారమున తనవంతగు నొయు నిశితబుద్ధి మహాన
ముధర స్వాంతమెనక ధూర్తశశకము దంతిప్రతిపక్షి కడుప
తనియించు నట్లన్॥

టీక॥ అంతనొకవారమున, అంతట, అటుతర్వాతను, ఒకవారమున,
ఒకదివసమందు, తనవంతగునోయు, తాను వెళ్ళవలసిన దివసమందున,
నిశితబుద్ధి మహానము, నిశిత, తీక్ష్ణమైన, బుద్ధి, ప్రజ్ఞను, మహానము,
బినఘువంటిన్, ధీరస్వాంతము, ధీర, చలించనఘువంటి, స్వాంతము,
మనస్సు కలిగినఘువంటి, ఒక ధూర్త శశకము, ధూర్త, వంచకమైన, శశ
కము, ఒక కుందేలు, దంతిప్రతిపక్షి, సింహము యొక్క, కడుపు తని
యించు నట్లున్, ఉదరమును నిండించుటకొరకు॥

౨౭౯॥ బాపనకుం దెగి తొందరంబోవుచు దలపోసి స్వగతమున నిట్లను
మ్యోవననిధి జొచ్చెరులు లైవడి హరికడుపు జొచ్చెగానమృగములు

టీక॥ బాపనకున్ దెగి, బాపనకున్, తాను మృతి జెందుటకు, తెగి, తెంపుచేసి,
తొందరంబోవుచున్, తొందరగ, మార్గమందు, పోవుచున్, స్వగతమునన్, తన
బుద్ధిలోనంచు, ఇట్లనుని ఈ ప్రకారముగా తలపోసెను, అదెట్లా, కటకటా,

వననిధిజైవస్సారులక్రైవడి। వననిధి సముద్రమును జొచ్చిపు। ప్రవేశింపరు

ఘోరులక్రైవడి। నదులవలనే। వన మృగములు। అరణ్యములలో నుండే

మృగములు। హరి। సింహము యొక్క। కడుపు జూచెగా। కడుపులో ప్రవేశించెగదా॥

౨౮౫॥ ఈనెరసరి జఠర దవాగ్ని నత దినము కడి తెక్క దినగా మృగసం

తానంబు మసలెపడిన నే నిర్భయుల జైపున్నే మిశివపాదముల

టీక॥ ఈనెరసరి। ఈసింహము। దినము కడి తెక్క। దినదినము। ప్రతిదినస

ముందు। ఒకటి లెక్కగా సంఖ్యచేతను। తినఁ బట్టింపగా। జఠరదవా

గ్ని నత జఠరాగ్నిచే అనేటి। దవ। దావానలము అనేది। అర్థమ తపన

మాటచేతను। మృగసంతానంబు। మృగ। నానావిధమృగముల యొక్క

సంతానంబు। కులము। మసలెపడిన నే నిర్భయులు। మళ్ళె పడినను। మళ్ళె

గాయాపరుగక్షి గద్దపె రిగితె చేసునేపౌసు। నే నిర్భయుల

నే నాప్పనే మిశివపాదము వలసినదేవ్వరు శివపాదమ్ములు। నాశనమౌ రెండను॥

౨౮౬॥ దీనికి తుద మొదలెయ్యది। పోనెయ్యది తెరువు బుద్ధిపూర్వక

ముగనే దీనెరసరి బారిగెనిగోలు నేరని వనమృగాళి కెలల

వారింతుర॥

టీక॥ దీనికి తుద మొదలెయ్యది। దీనికి। ఈమృగసంహారరూపమైన

పనకు। తుదమొదలు। ఎయ్యది। ఏమి। అనగా। ఆద్యంత

ములేదనుట। పోనెయ్యది తెరువు। పోవుటకు ఏదారి।

తెరువు। మార్గము। ఎయ్యది। ఏదది। బుద్ధిపూర్వకముగ। నామనస్సు

పూర్వకముగా। నేడు। ఈదినమందు। నెరసరి। ఈసింహమును। పొరిగొని

ని। చంపి। నేలలో నేరని మృగాళి। నేలలో నేరని। నిర్భయింపు

మృగాళి। మృగసమూహము యొక్క। కెలవారింతుర। కెలలు। దుఃఖములను

వారింతుర। నివారింతును। అనగా యీసింహమును చంపి మృగముల

ను సంరక్షణచేతునని భావము॥

౨౮౭॥ బలమునకంటెను ప్రజ్ఞా। బలమెంతో ఘనుడుగాదె బుద్ధిబలము నబో

రప్పలము నక్రైదుపుడెవిగా। తలద్రుంచుంజెండి రెంచద్రాపుడు

టీక॥ బలమునకంటెను ప్రజ్ఞాబలమెంతో ఘనుడుగాదె। బలమునకంటెను। శరీరబల

ముకంటె। ప్రజ్ఞాబలము। బుద్ధిబలము। ఎంతో ఘనుడుగాదె। అధికము కదా।

గనుక। బుద్ధిబలమేమనగా ప్రజ్ఞాబలము చేతను। పెద్దలములనుమాతపుర్వ శిశ

యుదములచేతను। క్రైదుపుడెవిగా। ఆయుధము లేకనే రెండు ద్రాపుడు తిరిగి।

సింహము నుకరెండు ద్రాపుడు। అనగా రెండు సుగదాన్ని తినేవి సింహమునుట।

రెండు తలద్రుంతు। శిరస్సును ఖండించివేతును॥

౨౮౮॥ ధైర్యము పెక్కువిధనాముల ధైర్యము నానాశుభప్రదము నేడదయు

ధైర్యము కాదు ధుర్యనరుని। వార్ధియు లెక్కతి వివార్ధి వలయితధా త్రిన్

టీక॥ ధైర్యము పెక్కువిధనాముల। ధైర్యము। మనస్థిరత్వము। పెక్కువిధనాముల

కట్టు నిరోధి। అనగా। తనధైర్యమే తనను కాపాడును। ధైర్యము నానా

శుభప్రదము। నానా। బహువిధములైన। శుభ। మంగళము। ప్రదము।

ఇచ్చేటిఫలంబు। ఏనేడదయుల। ప్రాపకము। అనగా దిక్కు। ధైర్యము

రాదు ధుర్యనరు। ధైర్య। ధీరత్వము యొక్క। దురాకారమును ధుర్యనరు।

ధరించినవానికి। వార్ధివలయితధాత్రిని। వార్ధి। సముద్రముచేత వ

లయితపరివేష్టింపబడిన ధాత్రిని। భూమియందు। ఆవార్ధము లెక్క

డి వినివారింపశక్యము లుగానివి। యొక్కడనున్నవి। అనగా

ఎక్కడ అభ్యంతరము లేదనుట॥

౨౮౯॥ కావున నధైర్యాదిగుణంబులుగలిగి యిస్థైరతచాపి కొనియెదనని నిశ్చ

యించి చంపగమనంబు నబ్రాప్తు బోయినతర్వాత దాయంబుజ

టయునతిడు వివాసా ఖరాతంబగునన్నలి శరవంబు రోషతాయి

తేజ్ఞాణంబులని కద్దించి శవకంబు నకిట్టునిరవు॥

టీక॥ కావున। ధైర్యముగలుగుటెడె జ్ఞానముగాన్నను। ధైర్యాదిగుణంబు

లుగలిగి। ధైర్యము మొదలైనటువంటి। గుణంబులు। సుగుణం

బులు। కలిగి। పాదనై। ఈస్థైరతవాపికొనియెదనని నిశ్చయించి।

ఈస్థైరత। ఈసింహముచేత అన్యాయముగా మృగములు నాశనమై

పోయ్యేటియీతత్వమును। బాపికొనియెదదీనిఫోలోకొ ఘ్నముకొనుదును। అని।

ఈప్రకారముగా తనమనస్సులో అనుకొని। నిశ్చయించి। ఈయాసంకల్ప

ముసు నిజము చేసుకొని। మందగమనంబునన్। మంద। మెల్లి మెల్లనైన। గమనంబున। నడుపు చేత। ప్రాప్తుడాయెను తరువాత। కాలాతిక్రమణాసుందరాంయంబొప్పుటయు। సింహము దగ్గిరికి చేరుటయు। అతిక్షుత్పిపాసాభిభూతంబగు। అతి। అతిశయములైన। క్షుత్। ఆకలిచేత। పిపాసా। దప్పిచేత। అభిభూతంబగు। మిక్కుట పడుచున్నదైనటువంటి। అక్కంఠీరవంబు। ఆసింహము। రోషకషాయితేక్షణంబులు। రోష। కోపము చేత। కషాయిత। ఎఱ్ఱనైనటువంటి। ఈక్షణంబులు। నేత్రములచేత। నిరీక్షించుచూచి। శశకంబునకిట్లనియె। కుందేటితో యీప్రకారము పలుకుచుండెను॥

౨౮౮॥ ఓరి యోరి కటకటా క్రుస్సితి సరగరా కుంటెల్లు త్రాసంబుతే
దారాహారముల వాసిరా మనసురా దోర్వృత్తిమార్గంబునన్
దేరదృష్టంబుగ వారె నాబలిమి నెందేనేమి చేకూరె నా
యారాజాజ్ఞ నతిరించితివని నత్రుజ్జా యుత్తచిత్తంబునన్

టీక॥ ఓరి యోరి కటక్రుస్సితిన్। ఓరీ। ఓశశకా। ఆకటన్। [illegible] చేత క్రుస్సితిన్। కృశించితిని। సరగరా కుంటెల్లు। సరగ। శీఘ్రముగా। రా। కుంటెల్లు। ఏతెంచకయుం[illegible]డవు। ఎట్లు। ఎట్లుండువల్లను। త్రాసంబుతేదో। త్రాసంబు। భయము। తేదో। తేదా। రా। ఆహారములవాసిరా మనసురా దోర్। రాహారముల। భార్యమొదలైనవారలను। బాసిరా। విడిచి వచ్చుటయందు మనసురాదో। నీచిత్తము యిటుర్లేదా। వృత్తిమార్గంబునందేరదృష్టంబుగ వారె నో। వృత్తిమార్గంబునందు। నీవు యిక్కడికి తెంచుటకు వృత్తి[illegible]యుండు। [illegible]దృష్టంబులు। [illegible]। ప్రవాహము। అదృష్టంబుగ వారెనో। నిన్నుయిక్కడికి రాకుండా నీకు [illegible] ప్రవహించెనో। బలిమి నెందేనేమి చేకూరెనో। బలిమిని। బలాత్కారముగా। ఎందేని। ఎక్కడనైనా। సుఖ[illegible]మైనా నీకు చేకూరెనో। ప్రాప్తమాయెనో। యారాజాజ్ఞ నతిరించితివనినా। ఆరాజాజ్ఞా। ఆపూర్వమయిన। ఆజ్ఞనతిరించితివనినా। యీ। నీవు। ఆజ్ఞ। ఆజ్ఞను। అతిరించి తివి। చేసితివి। అనినా। యీప్రకారము సింహము పలికింపగా। ప్రజ్ఞాయుత్తచిత్తంబునన్। ప్రజ్ఞా। మేధచే। ఆయుత్త। అధీనమైనటువంటి। చిత్తంబునన్। మనసు చేతను॥

౨౮౯॥ కేసరి పంకజాక్షి పలికెన్ శశమేన పరాధిరాజు విూ।
యాసరసీరుహాప్తుడుదయంబగునప్పుడె వచ్చి యాకటన్
గాసిలె వల్లభుండని తగంబరతేరగ [illegible] వసన్నిష
ష్టేసరపజ్త్రి దూలమెక కేసరినాథుడ హా యవారణన్

టీక॥ శశము। కుందేలు। కేసరి పంకజాక్షి। సింహము విన్నవించెను। ఏను। నేను। అపరాధిగాను విూ। నేరము కలవాడగాను [illegible] అని [illegible] పలికెన్। పలికెను। ఆసరసీరుహాప్తుడుదయంబగునప్పుడె వచ్చి। ఆసరసీరుహాప్తుడు। సరస్సుయందు పుట్టిన తామరపువ్వులకు స్నేహితుడైన ఆసూర్యుడు। ఉదయంబగునప్పుడే। ఆవిర్భవించుచున్నప్పుడే [illegible] యుగుండు। వచ్చి। నిద్ర [illegible] వల్లభుండు। రాజైనటువంటి సింహము। ఆకటన్। క్షుత్తు చేతను। గాసిలె। బాధపొందెను। అని। ఈప్రకారము నా మనస్సులో తలచుకొని। తగన్। తగినట్లుగాను। తేరగ। రాగా। త్రోవ [illegible] మధ్యమందు। ఆహా। ఆశ్చర్యము। అవారణన్। అడ్డము లేకను। ఒకకేసరినాధుడు। ఒక సింహరాజు। ఉచ్ఛిష్టేసరపజ్త్రిదూల। ఉన్నిషత్। వికసింపుచున్నటువంటి। కేసరపజ్త్రి। కేసరములు అనే తంత్రుకలయొక్క। పజ్త్రి। సమూహము। తూలి। వర్ధింపగను॥

౨౯౦॥ సెలవుల వెంట భూరి మదసింధుర మజ్జలు గారగా విశ్రృం
ఖలగతి వచ్చె వచ్చి యరికట్టి యదృశ్య సమీపవర్తియై
పలికె వృగాధమా బలము బాపెద మత్ప్రభుశబ్దపాహితుం
బాలముల గావవేగదిసి పోరు నరింపగ నింపు బుద్ధిడున్

టీక॥ భూరి మదసింధురమజ్జము। భూరి। విస్తారమైనటువంటి। మద। మదము గలిగినటువంటి। సింధుర। ఏనుగలయొక్క। మజ్జ। మెదడు। సెలవుల వెంట। పెదవుల కొనల వల్లనుండి। కారగ। స్రవింపగా। విశ్రృంఖలగతి వచ్చె। విశ్రృంఖల। నిరంకుశమైన। గతి। గమనముచేతను। వచ్చె। అడ్డమై వచ్చెను। కేసరి పంకజాక్షి పలికెన్ అనుమనే పద్యమునకు యీ పలరెండు పద్యములో త్రోవ నుండి వచ్చుచున్నప్పుడు తనకు మరియొక్క సింహము అడ్డము వచ్చెనని తన ప్రభువైన సింహముతో శశము పలికెనని తాత్పర్యము। వచ్చి। అట్లు అడ్డమై వచ్చి। అరికట్టి। నన్ను రాకుండా అడ్డగించి। అదృశ్య। నిలిపి। సమీపవర్తియై। సమీప

(సంచరింపు నిలిచియు)
చేరువయుండు. వర్తిల్లైను. ప్రవర్తించుచున్న దువంటిదై. పలికె. మందలించెను.
(వైతేకులే)
ఓమృగాధమా. మృగ. తులవులోను. అధమా. నీచమైన క్షుద్ర
శశకమా. దుష్ట ద్విపాహతుఁడ. మతినాతోడను. సదృశ. సమానమైన
(గజవిరోధి అయినటువంటి)
దువంటి. ద్విపాహతుఁడ. సింహమును. పాలవులకానవే. పాలవులు. ఈ
అరణ్యములయందు. కానవే. చూడవా. బలము చూపెడి శక్తిహీనుని నిపోస
దను. కదిసి పోరుసరింపగనింపు గ్జైదుర్. కదిసి. ఆసింహము తోకలసి.
పోరుసరింపగ. కలహముచేసెకొరకు. యింప్రియ్యైదుర్. యిన్నగలుగు
ను.

౩౬౨
౬౯౫॥ క॥ ననుబోలసింగము లుతే. వనికేసరి పోసలించియూడిన మాటల్
వినివినివారి తల్లీతిక. ఘనరతిగజాళి యూతిగని యుట్లండిర్.

టీక॥ ననుబోలసింగములుతేవని. ననుబోల. నావంటి. సింగములు. సింహము
లు. లేవని. ఈ అరణ్యభూములయందు కలగవని. కేసరి. సింహము. పోసరిం
చి. గర్వించి. ఆడినమాటల్. పలికినపలుకులు. విని. ఆలకించి. వినివారి తల్లీతిక.
వినివారితపోగుల్టుబడిన భీతిన్. భయము కలిగినట్టివంటి. ఘనరతి. ఘన
(కుంభస్థలిఅయిన)
అధికమైన. రతి. మర్యాదచేత. గజాళి యూతి. ఆసింహమును చూచి ఈ
ట్లుండిర్. ఈప్రకారముగా పలికితిని.

౩౬౩
౬౯౬॥ సంగరసంరంభస్ఫుటా. సంగరము ప్రాంగదేనిఘ్నా మూత్రమునే
ల్వంగలవే తోడితెచ్చెదు. ముంగలికరి మదనభంగ ముఖసింగంబుర్.

టీక॥ సంగరసంరంభస్ఫుటా సంగరము ప్రాంగదేని. సంగర. యుద్ధమందు. సం
రంభస్ఫుటా సంరంభస్ఫుట. విజృంభించుచుండెడి వంటి. ఆగతి. ఆనవే
దను. కరము. మిక్కిలిన్ని. ఉప్రాంగదేని. నిల్వగలగితివి. ఘ్నామూత్రము. కంబి
(నిలిచి ఉండగలవా)
ల్యాలము. నిల్వంగలవే. యెక్కువ యుండగలవా. నీవు యుక్తిచేత ఈదినట్టియె
నా. ముంగలికరి. నీయెదుట. అరిమదనభంగము. అరిమదన. శత్రుసం
హారము. చంగము. సమర్థమైనట్టివంటి. సింగంబుర్. సింహము
ను. తోడితెచ్చెదన్. వెంటబెట్టుకవచ్చెదను॥ని॥ చంగమ్మాళ్ళకనదస్సుయో కోళ్ళ—

౩౬౩
౬౯౭॥ అదినీకొరకై దీర్ఘం. గదలకుమిన్నాటననుచుగాధప్రజ్ఞా
భ్యుదయము నడ్డెసిమావకెంబ్రతికి యుండెపొనీకు విన్నపము
చేయుదుకున్.

టీక॥ అదినీకొరకై దీర్ఘంగదలకుమిన్నాటననుచు. అది. ఆసింహము. నీకొరకై
కై. నీవాంఛితమును. తీర్చుటకు సఫలముచేయుటకు. ఇట్లాటు. ఈస్థలమందు. కదల
లకుము. చలించకుము. అనుచు. ఈప్రకారముగా ఆసింహముతో మందలిం
చుచు. గాధప్రజ్ఞాభ్యుదయము నడ్డెసి. గాధ. దృఢమైనట్టివంటి. ప్రజ్ఞా.
వేదయొక్క. అభ్యుదయము నడ్డెసి. ప్రాదుర్భావము చేతనైన. ఆహా. ఆశ్చ
ర్యము. మావకెం. మృతినిబొందక. బ్రతికి. జీవితుండై. నీకు. ప్రభువైననీకు.
విన్నపము. విజ్ఞాపనము. చేయుదుకున్. చేసెకొరకు॥

౩౬౪
౬౯౮॥ ఏతెంచితి తద్దయుటకిది హేతువు పంచాస్యమూర్తివి వగుదుజుమా
తెలతీవ్రశౌర్యయూరాజాతత విఖ్యాతనిరతుడై యొప్పెసగున్.

టీక॥ పంచాస్యమూర్తివి వగుదు. ఈప్రా. నీవు. పంచాస్యమూర్తి వగుదు. సింహ
రాజవగుదు. అర్థాంతరము. పంచాస్యమూర్తివగుదు. ఈశ్వరుఁడవగుదు. అనగా
నీవుయీశ్వరుడవైనందువల్ల. మృతినిజెందక వచ్చితినని అర్థము. ఏతెంచితి.
వచ్చితిని. ఈరీతియూపదములపై పద్యముతో సంబంధము. ఈ...
(ఈరాజుకు)
తదయలుడకు. నేను ఆలస్యము చేయుచున్నది. ఆసింహము అడ్డముమచ్చి
నిల్పెదమే. హేతువు. కారణము॥ ఓ తీవ్రశౌర్య. తీవ్ర. ఉగ్రమైన. శౌర్య. పరా
క్రమముగలిగినట్టి ఓ సింహరాజా. ఆరాజు. ఆమృగరాజైన సింహము. ఆత
(యశస్సులయందు ఆసక్తిగలవాడై)
తవిఖ్యాతినిరతుడై. ఆతత. విస్తారముగాను. విఖ్యాతినిరతుడై. ప్రతిఖ్యాతిశ
యము గలవాడై. ఒప్పెసగున్. ప్రకాశించును॥

౩౬౫
౬౯౯॥ వేరినినుగెలువవచ్చెనో. వారక యూహరినెగెలువవచ్చెనొ మాకే
వ్వారింతురాజులనగ. శేరవమిట్లనిరెనివ్వ దిక్కశశము నరున్.

టీక॥ వేరినినుగెలువవచ్చెనో. వేరి. నదర్గిరికివచ్చి. నినుగెలువవచ్చెనో. నిను
నిన్నె. గెలువవచ్చెనో. సేవించవచ్చెనో. వారక యూహరినే. వారక. (సేవించు)
(లయియునో)
ముచేక. ఆరూహరినే. ఆసింహమునే. గెలువవచ్చెనో. సేవించవచ్చెనో. మా
కెవ్వారింతురాజులన. ఇందు. ఈయరణ్యభూమియందు. మాకు
మృగములమైనమాకు. ఇవ్వారు. ఎవ్వరు. రాజులు. ప్రభువులు.
అన. ఈట్లాగా శశకము మందలించగ. శశయునకున్. ఆముందేటితో.
రంశీరవము. సింహము. నావ్వడిన్. తీవ్రముగాను. ఈట్లనియెన్. ఈట్లు

ఈరీతి ప్రకారము పలికెను॥

౨౯౬ ఓయేమీ నిను నడ్డగించునట్టివాడెవ్వడనాని కష్టమా
నావేళ నసమశ్రమ యింతబలువానా పాదహూహూపలే
వా ముష్టిక్షత గండవప్పర మగర్వపులంఖి మహ్వాతదం
ష్ట్రామోఘాభిఘాతిక విధింతునేరినాహరింతు తన్మాంసము

టీక॥ ఏమేమీ। ఓయి త్లెట్లా। నిను। నిప్పు। అడ్డగించునట్టివాడెవ్వడనా। అరికట్టినా। ఇట్లొ
డెనా। ఈలాగునవుండవచ్చెనా। అనగా ఎంతవాడనా తోసమమైన సిం
హము ఉండినట్లైనను ఆసింహముతో కలహించి దాన్ని భంగపరచి బ
లము వాపుదునని యుండవచ్చెనా। నిర్కమానా। ఈలాగు ప్రకారము పలికిన ది ని
జమే శ్రమానా। పేశే। యుంటినే కదా। సమర్థుడ। నాతో యుద్ధము చేయతగిన
దము। ఎంతబలిష్ఠానా। ఏంతప్రబలమగునా। పాదమూ। ఆసింహము
న్నమోడికి తల్లుదామా। ముష్టి। ముష్టి ఎదుర్కడగండవి। ఎత్తుకలముండు
చూచితివి। చూపతే వా। చూపడుకు అహా। మాన్యము వైతేను। అప్పరము గర్వముం
ధి। మిక్కిలి అహంకారయుక్తమైన ఆసింహము మహాత దంష్ట్రామో
ఘాభిఘాతిక। మతి। నాయొక్క। నాతి। వాడిమైన। దంష్ట్రా। కోరలయొక్క।
అమోఘా। వ్యర్థము గాని పువండి। అభిఘాతి కొట్టుటచేతను। అనగా।
కొరకడము వలన। విధింతు। సంహరింతును। తన్మాంసమును। తలి। ఆసింహ
ముయొక్క। మాంసమును। ఆ మిషమును। నే తిన్నీ మిక్కిలి విన్ని। అహరింతును
నా। భక్షింతును॥ నిపిళితంతరసంపూరంపలలక్రవ్యామిషం॥

౨౯౭॥ నావిని శశకము నావా। యింటాపగుడి జిక్కే సింహము నియ్యబిమా మా
టే వావిచ్చే యము సంధ్యా విభవం బు సగ జూపె దంట్ర ప్రతిపక్షి
టీక॥ నావిని। సింహము ఈప్రకారము బలుకగా విని। శశకము। కుందేలు।
నావూ యింటాపగుడి జిక్కె సింహముని। సింహము। ఈమృగము లభక్ష్యమే
కంఠీరవము।
సింహము నా వూ యింటాపగుడి। నా। నాయొక్క యూయింటా। తపడుట్లో త్య
మునేడి వాపగుడి వలయుండు చిక్కే। తగులుకొనెను। అని। ఈప్ర
కారము వలలో చిక్కె గదా అని ఉబ్బుచు సంతోషింపుచు। ఓ దేవా
ఓ సింహరాజా। విచ్చే యుము। పోదము రమ్ము। సంధ్యా విభవం బసగ।

సంధ్యా। ఆసింహముతో నాచేత నోయబడిన ప్రతిజ్ఞయొక్క విభవం
బు సంపత్తి ఎసగ। ఒప్పెడట్లుగా ప్రతిపక్షి। నీకు శత్రువైన సింహమును
జూపెదగ। కనుగొనజేసెదను॥

౨౯౮॥ నిలువర వత్తుగాకని వనిం గొని పోయి వలింపక రసా
తలజలపూర్ణ కూపముల తత్ప్రతిబింబము జూపి శశంబు బన్నె లో
పలగను పట్టి జూడు ప్రతిపక్షి నసంబరి కించి తజ్జల
ప్రతిబింబిత సింగము బవెళి నిజప్రతిబింబము గోపరింపగ

టీక॥ వనిక। అరణ్యమందు। నిలువర। అలస్యము చేయక। వత్తుగా
క। వచ్చెదను। అని। ఈప్రకారము వచించి। వనంబు। ఊండేలు। కొని
పోయి। ఆ సింహమును వెంటదీసుకొని పోయి। వలింపక। ఈడ్చుట్లుగదల।
ఆరసాతలజలపూర్ణకూపము। ఆరసాతల। నాగలోకపర్యంతము వ్యాపిం
చియుండే ॥జలపూర్ణా — ఉదకములచేత నిండిన॥
పువండ్లి కూపము। ఒక నూతిని। చూపి। కనుపరచి। ఉచిత
స్థితి బన్నె। ఉచిత। ఆసన్నమయిన కుతగిన పువండి। స్థితి। మర్యాదతో డను
పరె। యుండవచ్చెను। ఈలాగు ఉండవచ్చెనంటేను లోపల కనుపట్టు। లోపల।
ఆనూతిలోగాను స్నా। కనుపట్టు। కనుపించుచుండే ఉన్నవండి। ప్రతిపక్షి
నీకు శత్రువైన సింహమును చూడుము చూడుము। అనగ। ఈప్రకారము తెలిపె
యుచెప్పగా। పరికించి। ఆనూతిలో జలమును చూచి। తజ్జల ప్రతిబింబిత। ఆ
ఆనూతియొక్క। జలప్రతిబింబ। ఉదకప్రదేశమందు। నిజప్రతిబింబము। నిజాతన
యొక్క। ప్రతిబింబము। ప్రతిఫలనము। అనగా ఆనూతి నీటిలో కనుపడిన
తననీడ అనుట। పెరసింగము బవెళి। ప్రతిసింహము వచ్చెనే। గోపరింపగ।
కనుపించగను॥

౨౯౯॥ కడుగెరలి యెంగిసి నూతం బడుమనికి యము నింగితేని పానీయ ముల్
కడుపార త్రావి యసువులవిడిచెగరిమైరి తీవ్రవేదన క్లేశమై॥

టీక॥ కడుగెరలి। కడు। మిక్కిలి। కెరలి। క్రో
ధించి। ఎగసి పైకి యెగిరి। నూతంబడమనికి। మనికి। బ్రతుకు
కి। యము నింగి। ఆనీటిలో మునిగి తేలి నీళ్లపైకి తేలి పానీయము ల్।
ఆనూతిలోని నీళ్లను। కడుపార త్రావి। ఉదరము నిండా త్రావి। తీవ్రవేదన। తీవ్ర।

ఉగ్రమైన। వేదనా। బాధచేతను। కృశమై। విక్షేపింపబడినదై। అసువులు। ప్రాణవాయువుల ను। విడిచెన్। త్యజించెను॥

౩౨౦ ॥ బుద్ధిగలవానికి బలంబు నుంగలదనుట కిది నిదర్శనం బనుచు నయ్య కరట కుండు దమనకున లఱుమొగంబు జూచి నీవు బుద్ధిమంతుండవౌదు మిత్ర భేదంబునకు దొడంగింపుము పోయి రమ్మనన తండును కరటకు వీడ్కొని సంజీవకుండు లేని యెడ పింగళకు సమీపంబున కరిగి ప్రణామం బా చరించి నిలిచిన మృగరాజ మంత్రి తనయున కిట్లనియె॥

టీక॥ బుద్ధిగలవానికి। ప్రజ్ఞావంతుడైనవానికి। బలమున్ను గలదనుట కు। సామర్థ్యము కలిగి యుండుననుటకు। ఇది। దృష్టాంతము। నిదర్శనంబు। దృష్టాంతము। అనుచు। దమనకుడిట్లు మందలింపగా। కరటకుండు। కరటకుడనే ప్రధాని। దమనకున లఱు మొగంబు జూచి। దమనకుని యొక్క। అలరు। ఒప్పుచుండెడి। మొగంబు। ముఖమును। చూచి। నీవు బుద్ధిమంతుండవగుదు। నీవు। నీవు। బుద్ధిమంతుండవు। ప్ర జ్ఞావంతుడవు। జాడ్యు। అగుదువు। మిత్రభేదంబునకు ఉద్యోగింపుము। మిత్రు ఆప్తులైనట్టి పింగళ సంజీవకుల యొక్క। భేదంబునకు। వేఱుపఱుచుటకు। భేదించుటకు। ఉద్యోగింపుము। ప్రయత్నము చేయుము। పోయి రమ్మనన తడు। పోయి రమ్ము। పనిని తేర్చుకొని రమ్ము। అని ఈప్రకారము కరటకుడు మందలించగా। అతండును। ఆదమనకుండున్ను। కరటకుని వీడ్కొని। కరటకుని విడిచిపెట్టి। సంజీవకు డు లేని యెడ। పింగళకు నిదగ్గిర సంజీవకుడు లేని సమయమందు। పింగళ కుసమీపంబున కరిగి। పింగళకుని దగ్గిరికి పోయి। ప్రణామం బాచరించి ప్రణామంబు। నమస్కారమును। ఆచరించి। చేసి। నిలిచిన। నిలువబడియున్న। మృగరాజు। పింగళకుడు। ఆమంత్రితనయునకు। ఆప్రధానికుమారుడైన దమనకునకు। ఇట్లనియె। ఈప్రకారముగా పలికెను॥

౩౨౧॥ నీవలన సామ్రాజ్య రాజ్యములు గావించెద గాదె దమనకా ఏ కార్యం

బైనాదితె లుపవచ్చితివి వావిధమెరుగింపుమనిన నతడిట్లనియెన్

టీక॥ దమనకా। ఓదమనకా। నీవలన। నీవల్లనుంచి। సామ్రాజ్య। అధికమైనట్టి వం టి। రాజ్యము। మృగరాజ్యములు। గావించెద గాదా। చేయుచున్నవాడనే

కదా। ఏలాగు। నీవు। ఏకార్యంబు। ఏకార్యమును। ఉద్దేశించి। పొని। తెలు పవచ్చితివి। నాతో। తెలుపగలవు। తెలియజెప్పవలెను। ఆవిధము। నీవు యిప్పుడు ఆ కార్యమును। ఎఱుంగింపుము అని నాతో విన్నవింపుమనిన। అతడు। ఆదమ నకుడు। ఇట్లనియెన్। ఈప్రకారముగా మందలించెను॥

౩౨౨॥ సీ॥ చిరకాలసంశ్రయస్థితి నమ్మదిరిగిన తనవారి చెసన నాదరత నిలిపి పిసిరి గోరి నడుమ వచ్చినవారి మన్నింతురభినవప్రియులు భూవిభులు గారె। పురుష గుణాగుణంబులు విచారింపక నే లమపతి కి మన్నింపజాలుప। పరులనందరత మంచి నిరోద్ధింతు రక్కరటులుజను తెల్లవారుగ రేరు॥

౩౨౩॥ తే॥ నమ్మగలవారుగా కదుర్లయము పెట్టిన వెంటెట్టుజేయుదు రోయె ట్టువారుగవచ్చు। కర్షిక గాదు గదముంటి గంటిచె విరులగా పర స్థాంతము నిన పింగళకుడతని॥

టీక॥ చిరకాలసంశ్రయస్థితి నమ్మదిరిగిన తనవారి దెసన నాదరత నిలిపి। చిరకాల। బహుదినములనుంచి। సంశ్రయ। ఆశ్రయించుట యొక్క। స్థితి। మర్యాదచేత। నమ్మతిరిగిన। విశ్వసించి తోడ్తుగా సంచరించి నట్టివంటి। తనవారి దెస। ఆప్తులైనవారియందు। అనాదరత। తిరస్కారభావమును నిలిపి। ఉంచి। సిరిగోరి నడుమ వచ్చినవారిమ న్నింతురభినవప్రియులు భూవిభులు గారె। సిరిగ సంపదను। కోరి। ఆపేక్షించి। నడుమ వచ్చినవారికి। నడుమంత్రమున వచ్చినవారికి మధ్యస్థలాగతులైనవారిని। నూతన మన్నింతురు। మన్ననసేయుదురు। భూవిభులు। రాజులు। అభినవప్రి యులుగారె। నూతనప్రియులైనవారుగారె। రాజులు నూతనప్రి యులనుట। పురుషగుణాగుణంబులు విచారింపక నే తియేంప తికి మన్నింపజాలుప। పురుషా। తన్ను ఆశ్రయించిన పురుషుని యొక్క మంచిచెడ్డలనుటు గుణాగుణంబులు। సుగుణదుర్గుణములను। విచారింపక। పరిశీలిం చెడచేయక చకనే। పతికి। రాజునకు। మన్నింప। మన్ననసేయుటకు। చెరుప। రాజ్యానష్టం బుతుని। నీతి యెంచని న్యాయమే నా। అనగా। న్యాయము గాదనుట। పరుల నందరతమంచె నిరోద్ధింతు రక్కరటులు జను తెల్లవారుగ రేరు।

~~సందర తము చెనిర్దోషులు క్రూరులు జనులు త్రావ తెరుగలేరు~~ పరులనం
దర। అన్యులైన సమస్త జనులను। తముచెరి। తమవలెనే। నిర్దోషులు। యూ
తురు। అక్రూరులు। అదుర్జనులు। చిత్రావము। పాయ్య వర్గములను।
ఎరుగలేరు। తెలియరు (జ్ఞాలురు) వారు నమ్మగలవారు గాక దుర్జనులు యెప్పుడైన నమ్మగల
వారు గాక। విశ్వసింపదగని వారలై। దుర్జనులయిన వారి దు
ర్జన బుద్ధి యొక్క। అభిప్రాయము చేత। ఎప్పుడును। ఏ జనులు। ఎట్టివా
రై యుందురో। ~~ఏలాగు చేతురో~~ (ఏ రీతిగా ప్రవర్తింతురో) ఎప్పుడు ఎరుగవచ్చు। ఏ ప్రకారముగా
తెలియవచ్చును అనగా తెలియరాదనుట। పరస్వాంతము। పర। అన్యు
ల యొక్క। స్వాంతము। మనస్సు। కర్కటికగాదు గదముండి గండి తెలియగా।
ముండి। (కంటకము) ~~ముల్లుచే~~ తనైన పువ్వంటి। (ముల్లులతోగూడిన) గండిద్తమము చేతను। అనగా॥ కాటుచేత
ననుట। తెలియగా। (ఎరిగె) [illegible] రెరకు। కర్కటికగాదు। గదు। దోసకాయరా
దు గదా। అనిన। ఆట్లా దమనకుడు మందలించిన। పింగళకుడు। సిం
హరాజైన పింగళకుడు। అతని। ఆదమనకుని॥ కనుగొని పలైననియీ
వలపద్యముతో। యీసేన పద్యానకు అన్వయసంబంధము॥

౩౦౪॥ కనుగొని పల్కె నో దమనక నామది శంకితమయ్యెనిప్పుడి
ట్లను టకుహేతువెట్టి తెలియవలె సత్యము జెప్పు మన్ననా
యనయను విన్నవింపవలె నా మృగవల్లభ నీతిజెప్పగా
విను వినకుండు నాకు తగవే కలకార్యము కప్పి పుచ్చగన్

టీక॥ కనుగొని పల్కెన్ కనుగొని। చూచి। పల్కెన్। మందలించెను। ఓ దమనకా।
దమనకుడనే పేరు కలిగినటువంటి ఓ మంత్రిశ్రేష్ఠుడా। మది। నామనస్సు
శంకితమయ్యె। సందేహము కలిగినదాయెను। ఇప్పుడు। నీవు నాతో
సంభాషించె ఇట్టాలు మందు। ఇట్లను టకు। ఏ ప్రకారము మందలిం
చుటకు। హేతువెట్టిది। కారణమేమి। తెలియవలె। నేను (మెరిగికొన) ~~తెల్సుకొ~~నవలె
ను। సత్యము జెప్పుమన్న। యథార్థమును పలుకుమనిన। ఆ యన। ఆద
మనకుడు। అను॥ మందలించును। మృగవల్లభ। మృగములకు రాజైన ఓ పింగ

ళక। విన్నవింపవలెనా। మనవి చేయవలెనా। నీతి చెప్పగా। నీతి। న్యాయమార్గ
మును చెప్పగా। నేను పలుకగా। విను వినకుండు। ~~విను వినకపోవుట~~ (ఆలకింపుము ఆలకింపక) కలకా
ర్యము। కల। కలిగినటువంటి। కార్యమును। కృత్యమును। కప్పిపుచ్చగన్। మూ
సిపెట్టుటందుకు। నాకు తగవే। నాకు న్యాయముగునా। ~~అనగా~~ న్యాయము
గాదనుట। అనగా॥ పింగళకుడు దమనకుని జూచి యిప్పుడు నామనస్సు నీ
వు యిట్లా చెప్పినందుచేత సంశయించుచున్నది యీలాగున నీవు చెప్పుటందు
కు యేమి హేతువు కలదని మందలించి దమనకుని యథార్థముగా చెప్పు
మనినాల్లాందుకు ఆదమనకుడు నీతో యిప్పుడు యీ వృత్తాంతము (మన) మనవి
ని చేయవలెనా। మనవి చేసేను। నీతిమార్గమును నేను నీతో చెప్పగా
నీవు వినుము॥ వినకపోవుట। కలిగిన కార్యము దాచేది నాకు ధర్మము కాద
ని పింగళకునితో సంజీవకుని యందు దాక్షిణ్యము కలిగినట్లు చెప్పుటందు
కు దమనకుడు ప్రయత్నము చేయుచున్నాడని తాత్పర్యము॥

౩౦౫॥ త్రావకశుద్ధ సాధుచరితుండని చిత్తమునందలంచి సం
జీవకు దెచ్చి నీ సఖుని జేసితి నీవును వాని కూర్జిత
శ్రీవిభవంబు సంగిసవరించితి వందరమూల భృత్యులన్
జీవితతుల్యులన్ విడుకజేసి కడంబడ వైచి వేసటన్

టీక॥ త్రావక శుద్ధ సాధుచరితుండని। త్రావక। కడగానుంచక। శుద్ధ
సాధుచరితుండని। శుద్ధ। నిర్మలమైనటువంటిన్ని। సాధుసుజనులయొక్క।
(నడతవంటి నడతకలవాడని)
చరితుండని। చరిత్రమువంటి ~~చరిత్రము~~ కలవాడని చిత్తమునందలంచి।
చిత్తమునకు। నామనస్సందు। తలంచి। స్మరించి। సంజీవకు। సంజీవకుడనే
పేరుగలవానిని। తెచ్చి। తీసుకవచ్చి। నీసఖుని చేసితి। నీ। నీకు। సఖునిచేసితి।
మిత్రుని గావించితి (విరచి)। నీవును। నీవున్ను। జీవితతుల్యులన్। ప్రాణ (సమాన) సమానులైనటువంటి
వంటి। అందరు। సమస్తమైనటువంటి। మూలభృత్యులన్। ప్రాప్తములను
యున్నటువంటి సేవకులను। వేసటన్। చలించి [illegible] చేతను। విడుక
చేసి। విడువకనచేసి। కడంబడవైచి। కడగానుంచి। దగ్గిరకి రాకుండా
దూరంగా ఉంచి। వానికి। ఆసంజీవకునికి। ఊర్జితశ్రీవిభవంబు సంగి।

ఊర్జితబలిష్ఠమైనట్టి వంటి। శ్రీవిభవంబు। సంపత్తిని। ఒసంగి। ఇచ్చి। సవరిం
చితివి। కుదిరించితివి॥

౩౦౬॥ శ్లో॥ సదృశభోగములు సమాసనము తుల్యవిభూతియును భృత్యులనను నీ గిచ్చిన
నడు పతికి। నిన్నియు నతనికిచ్చితి సామ్రాజ్యమే మిపాపము జేసె నిత్యగారవ
సంజీవకుని తోడి సఖ్యంబు పైవచ్చె పెంచి యియ్యాపద దెచ్చుకుంటి
పెంచి పాడునఁ జాతఁ డెకనాడు నాతోడ నొడకనీసుద్దు లున్నదింబి

౩౦౭॥ తే॥ రహితశక్తిత్రయుఁడు మందరశ్మియాఢ్యుఁడితని కెక్కడ సామ్రాజ్యమెచ్చట
నాదియుతెకతెరమను చుకేరడములాడె నని నవిన్నవిన్నమైయుండె హరివరుండు॥

టీక॥ సదృశభోగములు సమాసనము తుల్యవిభూతియును భృత్యులను
నీ గిచ్చినడు పతికి। సదృశభోగములు। తన భోగములతో సమానమైనట్టి వంటి।
భోగములు। సుఖములున్ను। సమాసనము। సమ। తన సింహాసనముతో సమానమైన
ఆసనము। పీఠమున్ను। తుల్యవిభూతియు। తుల్య। తనతో సమానము
గా। విభూతియు। ఐశ్వర్యమున్ను। భృత్యులను। సేవకునకు। ... ము
ము। ఇచ్చు। పతికి। రాజునకు। చనడు। తగదు। అనగా భృత్యుడైనవానికి రా
జు తనతో సమానముగా సకలమైన అనుభవములున్ను తనతో సమాన
ములైన పీఠములున్ను తనతో సమానముగా నైశ్వర్యమున్ను
ఇయ్యరాదనుట। ఇట్లా యిచ్చినట్టితే వాడు గర్వించి రాజును హాని
చేయునని భావము। ఇన్నియు నతనికిచ్చితి। ఇన్నియు। ఈ ప్రకారముగా
సదృశభోగాదులైన సంపదలను। అతనికి। ఆసంజీవకునకు। ఈ వు। నీవు
ఇచ్చితి। ఒసగితివి। సామ్రాజ్యమే మిపాపము జేసె నిత్య ... గాక। సామ్రా
జ్యము। ఈ మృగరాజ్యము। ఏమి పాపము జేసె। ఏమి దుష్కృతము
చేసెను। నిత్యగారవ। ఈ రాజ్యమున్ను సంజీవకునకు ... గాక।
అనగా నీతోడ సమముగా వైభవములున్ను సమముగా సింహాసనమున్ను
సమముగా నైశ్వర్యమున్ను అన్నిరాజ్యలక్షణములు ... యిచ్చిన
యిచ్చినావు యికమిగిలిన యీ రాజ్యమున్ను యిచ్చినట్టితే నీ ప్రభు
త్వము మానకపోని యుండదనుచు ననిభావము। సంజీవకుని తోడి సఖ్యం
బుపై వచ్చె పెంచి యియ్యాపద దెచ్చుకుంటివి। సంజీవకుని తోడి। సంజీవ

కునితోడ చేసుకున్న। సఖ్యంబు। మిత్రత్వము। పైవచ్చె। నీ మీదికి వచ్చెను।
పెంచి। ఆసంజీవకుని। పెద్దవానిగా జేసి। ఆపద దెచ్చుకొంటివి। ఆపద।
కష్టమును। తెచ్చుకొంటివి। సంపాదించుకొంటివి। ఒంటి పాటునఁ జాతఁ డెకనాడు నాతోడ నొడకనీసుద్దులున్నదింబి॥ ఏకాంత
మందు। ఆతఁడు। ఆసంజీవకుఁడు। ఒకనాడు। ఒకదివసమందు। నాతోడ।
నాతో। ఓడక। భయములేక। నీసుద్దులు। నీసంబంధమైన నీతులను।
ఉగ్గడించి। పలుకు టారంభించె। రహిత శక్తిత్రయుఁడు। శక్తిత్రయములేని
వాడు। శక్తిత్రయమనగా। ప్రభుమంత్రోత్సాహములు ... లేనివాడనిన్ని।
మందరశ్మి। మంద। స్వల్పమైన। రశ్మి। తేజస్సు కలిగినవాడు। అనగా। తేజో
హీనుడనిన్ని। మూఢుఁడు। వివేకములేనివాడు। ఇతనికి। ఈ
పింగళకునికి। సామ్రాజ్యమెక్కడ। సామ్రాజ్యము। ప్రభుత్వపదవి।
ఎక్కడ। ఎక్కడను। చతురుఁడు। ... ములున్ను। ఏడ। ఎక్కడను। అనగా లేదనుట।
తెకతెర। అప్రయత్నముగా। మనుచు। చతురుడు ... వాడై। నాదిపో ...
... నని। కేరడములాడె। పరిహాసకములుల్లాసైను। అనిన। ఈ ప్రకారముగా
దమనకుడు మందలించిన విని। ... హరివరుండు। సింహరాజైన
పింగళకుడు। విన్నయుండె। ఖిన్నుడైయుండె ... ॥

౩౦౮॥ మృగవిభుండిట్లు విన్నని మొగముతోడ మరలు గుమురుండంగ మరియును
మంత్రిసుతుఁడు మంత్రియొకడైన యతఁడ సన్నాసన్నుడైన ప్రభుమిక చేడ్ల
చేటులజాడునిజంబు॥

టీక॥ మృగవిభుండు। పింగళకుడు। ఇట్లు। ఈ ప్రకారముగా। విన్నని మొగ
ముతోడ। చిన్నబోయిన ముఖముతోడను। మరలు గుమురుండంగ। తలవం
చుకొండగాను। అమ్మంత్రిసుతుడు। ఆదమనకుడు। మరియును। తిరిగి
చెప్పుచున్నాడు। మంత్రియొకడైన। మంత్రి। ప్రధాని। ఒకడైన। ఒక్కడే ... నా
సన్న। అతడు। ఆమంత్రి। అసన్నాసన్నుడైన। అయోగ్యుడైనట్టి ...
... రాజు। చేటుల్ల చేటులు। ... నిజంబు।
... సత్యము॥

౩౦౪॥ శ్రవణాయుగాంతరాచరణాచక్రము లగ్గలుఁబట్టి తూరఁ బం
జాపడు కర్ణనిరావసథస్థము కుసుమ్మలికా దృష్టిపా
టవము దురుక్తి నాలుకను డాసిన ముష్టివు పారుపత్యపుం
దెవులు నవైద్యసాధ్యమెడఁ ద్రిప్పఁగ నెవ్వనినాశ్రయించినన్

టీక॥ శ్రవణాంతరుగాంతరాచరణాచక్రము। శ్రవణాయుగ। కర్ణద్వయము యొక్క। అంతర। మధ్యప్రదేశమునందు। ఆ చరణాచక్రము। వలయాకారమైన ప్రాకారమును। తూరఁ బంజా విస్తారమైన ... లగ్గలుఁబట్టి యోగవాకై ప్రయత్నములు చేసెను। అనగా పరులమాట వినకుండుట। కర్ణనిరావసథస్థము కుసుమ్మలికా దృష్టిపాటవము। అదృష్టిపాటవము గూఢకపోలదము। కర్ణనిరావసథస్థము కుసుమ్మకర్ణనిరా। నల్లగుడ్డ యొక్క। ఆవసథ। స్థానమునందు। సమకర్ణిదేశమునను। ఉమ్మలికాడు। అధికారియైనవాడు। దురుక్తి। దుర్వాక్యములు। నాలుకను। జిహ్వను। డాసిన ముష్టివము। దగ్గరి బంధువు। పారుపత్యపుఁ దెవులు। పారుపత్యమనే రోగము। ఎవ్వరినాశ్రయించినన్। ఎవ్వరిని। ఎటువంటివారిని। ఆశ్రయించినన్। పొందినను। ఏడ త్రిప్పఁగత్తెగి చెప్పక। అవైద్యసాధ్యము। వైద్యులచేత సాధింప శక్యముగాని ఇది। అనగా ఎవ్వరియందు అధికారమనే రోగము పొందునో వారు పరులమాట వినరన్ని దృష్టించుమూడరన్ని దుర్భాషల నుభాషింతురన్ని యుండుమేత అధికారమనే రోగము వైద్యులకు అసాధ్యమనుట। ఇటువంటి అధికారము సంజీవకునియందు కల్గుడవల్లె అతనియందు దాస్యము ప్రబలెనని దమనకుడు పింగళకునితో మందలించెనని తాత్పర్యము॥

౩౦౫॥ కరణాముధికారియైనం దరవెక్కలు వ్రాయువారతని వారైనం
బొరఁబడి బుట్టించే ధరణీశ్వరునకు తదితరులని ఉపవవెపనిమీదర్

టీక॥ కరణామధికారియైనన్। ధర। భూమియందు। కరణాము। ... వాడు। అధికారియైనన్। ... లెక్కలు వ్రాయువారు ... అతనివారైనన్। ఆ కరణాలనకు వశులైన వారైనను ధరణీశ్వరునకు। రాజునకు। పొరఁబడి పుట్టునే। ఆ కరణాలు మీద ద్వేష

కలగదు॥ అనగా ... ప్రద। తదితరుల నిలుపవచ్చునని మీదర్। పనిమీదర్। ...
నుంచియుండదు। తదితరుల। ఆ అధికారముగల కరణానకంటే అన్యుల
ను। నిలుపవలె। ఉంచవలెను। అనగా। స్థానానికి అధికారము రాజు
యిచ్చినను వాని చుట్టాలను వాని దగ్గిరను లెక్కకు నిలుపరాదు వానికం
టే అన్యులను పనులయందు నిలుపవలెనని భావము॥

౩౦౬॥ పరిశుద్ధుల కరణాల్ పరస్పర బంధువులయ్యు సర్వభక్షకులయ్యున్
నరవల్లభు దగ్గర మాత్సరభంగి రిత్త పోరుదురు పనివారల్

టీక॥ పరిశుద్ధుల కరణాల్ పరస్పర బంధువులయ్యు। పరస్పర। అన్యోన్యు
బంధువులయ్యు। చుట్టములయిన్ని। సర్వభక్షకులయ్యున్। సర్వము
ను అనుభవించేవారలయ్యిన్ని। అర్థాంతరము। సర్వభక్షకులయ్యు।
సర్వ। సమస్త పదార్థములను। భక్షకులయ్యున్। భుజించేవారలయ్యిన్ని।
పరిశుద్ధుల కరణాల్। రాజద్రవ్యమును గ్రహించక నిర్మలులైనవారివలనే।
అర్థాంతరము। పరిశుద్ధుల కరణాల్। అన్నిసమానులవలెనే। నరవల్లభు
దగ్గర। రాజసన్నిధియందు। మాత్సరభంగి। అన్యోన్యశత్రువులవలె।
పనివారలు। కార్యమందు నియంత్రితులైనవారు। రిత్త పోరుదురు। రిత్త।
వృథముగాను। పోరుదురు। తమలోదాము కలహింతురు॥

౩౦౭॥ తనఘనరాజ్యమంతయు ప్రధానునిపైనిడి యున్నమంతుగా
చనుచు నరేశ్వరుండు నడపించిన వాడతిరూఢమూఢుఁడై
తనుఁ గని వల్లభున్ సరకుగాఁగొన డాసచివావనీశులం
దనరుచు నెప్పుడాస్యతము దైవమును వానిన జేరుల క్ష్మియయ్యున్

టీక॥ నరేశ్వరుండు। రాజు। తనఘనరాజ్యమంతయు। తన। తనయొక్క।
ఘన। అధికమైన। రాజ్యమంతయు। రాజ్యము। ... భారము। అంతయు।
సమగ్రమున్ను। ప్రధానునిపైనిడి। ... మంత్రిమీద నిల్పియుండి
నను। మంతుగా। ఘనముగా। చనుచు। మంతుగా। గొప్పవానిగా చేసి। ప్రఖ్యాతి పొందించి।
నడిపించిన। సకల స్వాతంత్ర్యవైభవములను జరిపించిన। వాడు। ఆ ప్రధా
ని। అతిరూఢమూఢుఁడై। అతిరూఢ। మిక్కిలి ...

స్థానములగలవాఁడై। కనుకని జాగరూకుఁడై। అనగా। రాజు వర్తమానము తెలుసుకున్నవాఁడై। పల్లవుఁడు రాజును। సరకుగాగొనఁడు। లక్ష్యపెట్టఁడు। అసచివావనీశులందు। ఆసచివ। అమంత్రియందు। ఆయువనీశులందు। ప్రభువందు। తప్పేపుడు। ప్రవేశించుఁడు। ఆధృతముడై। శ్రేష్ఠుడైనను సును। ప్రభుకునో వానిని। అజ్ఞాతశేషతముడైన ప్రధానినేకాని। రాజునేకాని। అనయము। పైకొల్లిపుచున్న। లక్ష్మియు। రాజ్యసంపదయు। వేరు। పొందును॥

౩౧౩॥ ధారుణి నుపకారికి నుపకారముగా వింపువారిగానము తప్పు
జారిత్రుల యెడ విశ్వాసారంభనావమనుచితము శ్రియాని పుణులకున్

టీక॥ ధారుణి నుపకారికి నుపకారముగా వింపువారిగానము। ధారుణిలో। భూమియందు। ఉపకారికిన్। ఉపకృతి చేసినవానికి। ప్రతిసహాయము చేయువారికిని। ఉపకారము। ప్రత్యుపకారము। గా వింపువారి। చేసెవారిని। గానము। చూడము। తప్పు జారిత్రుల యెడ। తథావిధ ప్రసిద్ధులైన వుంటి। దుశ్చారిత్రులయెడ। దుష్టచరిత్రము గలవారలందు। విశ్వాసారంభనము। విశ్వాస। నమ్మికె యొక్క। ఆరంభనము। ఆచరించడము। అనగా విశ్వసించడము। శ్రియాని పుణాలికున్। శ్రియా। రాజకార్యములయందు। నిపుణాలకున్। నేర్పరులైనవారలకు। అనుచితము। తగదు। అనగా లోకమందు ఉపకారముచేసినవారికి తిరిగి ప్రత్యుపకారముచేసేవారే కానుకనము। దుష్టులైనజనులయందు నమ్మకె చేయరాదు। కార్యనిపుణులైనవారలకనగా యీ సంజీవకుడు దుష్టతముడు వీనినమ్మరాదని దమనకుడు పింగళకునితో వచించెనని భావము॥

౩౧౪॥ ఓగెడు పల్లును విసమున। దోగినవంటకము సుత్తి తుండగు మంత్రిన్
లోగక యమ్మాత్యుని। బాగగు నమ్మిందవైన సుఖమె భూపతికిన్

ఓగెడు పల్లును విసమున దోగిన వంటకము। ఓగెడు। కదిలాడుచుండెడి। పల్లును। దంతమున్ను। విసమునన్। విషముతోడను। తోగినా। తడిసినట్టి వంటి। వంటకము। అన్నమును। సుత్తి తుండగు మంత్రిన్। సుత్తితుండగుం దుర్జనుడైనట్టి వంటి। మంత్రిన్। ప్రధానిని। లోగక। ఆలోచించక।

ఉపేక్షింపినచో। తీసివేసినసమయమందు। అత్యంతమైన సమగ్రమైనట్టి। సంతోషించుటకు। సౌఖ్యము। భూపతికిన్। రాజునకున్న। కలుగు। అనగా। ఓగులాడే పల్లును విషముతో కలసిన అన్నమున్ను దుర్జనుడైన మంత్రిని సంశయించక పరిగ్రహించినప్పుడు సౌఖ్యము కలుగునా అనగా యీ సంజీవకుడు దుర్జనుడు గనుక వీనినీవాపనమునందు కుంచాచేసినట్లైతే నీకు సుఖము గల్గును లేకపోతే నీకు కష్టమే కలుగునని దమనకుడు పింగళకునితో వచించెనని తాత్పర్యము॥

౩౧౫॥ క॥ నీవెఱుగవు నేనెఱుగుదు। పైపడ్డ ముప్పు ఇది బడదెప్పింప సంజీవకుడతనికి రాజ్యం। బొప్పెడు బలిమినా తడేదై కొనునో॥

టీక॥ నీవెఱుగవు నేనెఱుగుదు। నీవు। నీవు। ఎఱుగవు। తెలియవు। నేనెఱుగుదు। నేను తెలియుదును। అనగా సంజీవకుని బుద్ధి నీకు తెలియదు నాకు తెలుసునను టయింది। ఆ సంజీవకుని తోడి స్నేహము। పైపడ్డది। నీమీదికివచ్చెను। అనగా నీమీదికి ఉపద్రవము సంభవించెననుట॥ సంజీవకుడు కొలది పడదెప్పి। సంజీవకుడు నిన్ను తప్పు వచ్చేసెను। అతనికి। ఆ సంజీవకునికి। రాజ్యంబు। రాష్ట్రమును। ఏలవిచ్చెదో। నీవు అతనికి లోకువయైనవాడవై। యొసంగెదవో। బలిమి। బలవంతుడాడొనేత। ఆతడే। ఆ సంజీవకుడే। కైకొనునో। రాజ్యమును గ్రహించునో। అనగా నీ రాజ్యమును ఆ సంజీవకుడు బలవంతుడై గ్రహించగలవాడై యున్నాడని తాత్పర్యము॥

౩౧౬॥ సంజీవక సాచివ్యము। సంజేయకు నీకు నీవు నసువెప్పగల
యుంజెప్పితి నూనుటనా కుంజూడశుభంబు మేలకాదు తెరువుల్

టీక॥ సంజీవక సాచివ్యము నంజేయకు నీకు। సంజీవక। సంజీవకుని యొక్క। సాచివ్యమునకు। మంత్రిత్వము చేత। పింగళకుడవైన నీకు। నీకు। మేలు। కీడానును। నీవు సంస్థాన। ఇట్లా నేను చెప్పిన తర్వాత నీకు చిత్తమునకు తోచితే అట్లాగా చేయుము। నేచెప్పిన మాటలు విని యీ ప్రకారము సంజీవకుని తీసివేసినట్లయితే నామంచి దేను। కేవల నీకు కష్టము వచ్చినప్పుడు కిన్నిక అతని మంత్రిగా నుంచినమంచి దేను। అతనిచేత నీకు కీడు గలిగేది నిజము నను ఓచెప్పగలట్లు చెప్పితి।

ఆ సంజీవకుని బుద్ధిని తెలిసి ... నీకు వచ్చే కష్టము స్పష్టముగా తెలిసె నీవి
మార్గములను ... అన్ని సంగతులను నీకు తెలియజేస్తి
నా కంబూడ ... మూను డి శుభంబు. మాను డి. సంజీవకుని
తోడి సఖ్యము విడుము. శుభంబు. నీకు సేమము వెదుకు పుల్
తాను ... మార్గములు. సేమలకారా ... తాను వెడి పోవు
మార్గము లేమి లేదాయనుడు॥

అని బోధించు దమనకు నకు పింగళకుండి ట్లనియె॥

టీ॥ అని ... ప్రకారము. బోధించుట తెలియజెప్పు చున్న దమనకుని
దమనకునకు. దమనకుడనే ప్రధానికి. పింగళకుండు. పింగళకుడనే
సింహరాజు. ఇట్లనియెను. ఈ ప్రకారము వుండవలెను॥

౩౦౭॥ నీవచనంబులు సత్యములు నిక్కములు విను మిట్టులైనను
జీవకు పైన విశ్వసన చిత్తము బుట్టద శౌర్య ప్రవృత్తి యతా
గాపుత దోషదుష్టము లు గాదెశరీరము భేరి కింగళా
కోవిదవాని నిట్లను డి దుశ్చింతి బుట్టునె నారు జెప్పుమా

టీ॥ నీవచనంబులు సత్యములు. నీవచనంబులు. నీమాటలు. సత్యములు.
నీతిశాస్త్రోక్తములు. నిక్కములు. సత్యములు. అట్టులైనను. అట్లైనను
ఇప్పుడికిన్ని. సంజీవకుని పైన విశ్వసన చిత్తము బుట్టదు. సంజీవకుని పైని. సంజీవకు
నిమీదను. అవిశ్వసన చిత్తము. విశ్వాసరహితమైన మనస్సు. పుట్టదు. శౌర్య
గదా. ఆ శౌర్య ప్రవృత్తి. యతా గాపుత. అతి యుమైన సహము వంటి. ప్రవృత్తి.
వ్యాపారము గలవాడు. ఇతాగాపుత. ... ఇప్పుడికిన్ని. భేరికి
ఏమి వంటి వాని కిన్ని. శరీరములు. దేహములు. దోషదుష్టములు. దోష
పాపము. లవేత. దుష్టములు. దూషితములైన ఏమి వంటివి. కావు. కావా.
శరీరములు దోషసహితము వేను చెయవి కిన్ని అనుడి. కళాకోవిద. కళా
నీతి విద్య యందు. కోవిద. పండితుడవైన ఓ దమనకా. వినుము. ఆకర్ణించు
ము. వానిని ఆ సంజీవకుని. నీవిట్లను ట కుక్క. విడిచేటందు కు. నాకు
చిత్తము. నాకు నాకు మతి బుట్టునా. బుద్ధి పుట్టునా. బుద్ధి పుట్టదను ట
చెప్పుమా. నీవు చెప్పుమా॥

౩౦౮॥ శ్లో॥ నావిని దమనకుడతి రోషావిలచేతస్కుడగుచు నసుకపై
నక్కలతోడగూడం బోవిడుడేనే మిక్కిలి ప్రభుతృష్ణాఘన॥

టీ॥ నా. పింగళకుడు ఇట్లు వుండవలెనగా. విని. ఆకర్ణించి. దమనకుడు.
దమనకుడనే ప్రధాని. అతిరోషావిలచేతస్కుడగుచు. అతిరోషావ. కో
పాతిశయము చేత. ఆవిల. కలకబారిన హృదయంగల. చేతస్కుడగుచు. మనస్సు
కలిగినవాండై వాడగుచు. ఆ సుగ్రీవప్రకారముగా వుండవలెను. అక్కినక
ఆ సంజీవకుని విడిచిపెట్టిని వాడవైనట్టాయెనా. నీకేమి ఆకి. నక్కలను.
నక్కలతోడగూడన. భృత్యులతో కూడాను. ప్రభుతృష్ణాఘన. ప్రభు
తృ. ఆ ధీరత్వము వల్లనైన. శ్లాఘన. మెప్పును. పోవిడు. విడిచిపెట్టు
ము ఆనగా. పింగళకుడు సంజీవకుని విడువనని వుండవలెనగా వినిదమన
కుడు పింగళకునితో నీవు వాని విడిచిపెట్టినట్లైతేను నీకేందుకు రాజ్య
ము. భృత్యులతోటి రాదా విడిచిపెట్టు మనగా ఆసంజీవకుడే దొరతన
ము చేయ నీకేల యిందేంర తనకేము లననుట॥

౩౦౯॥ క॥ తనువు ఖరం బని వీడ్కొన దనలోదల పోయుమూఢ తరుమందను
నట జనపతి బాదకౌరత్వకని రాజ్యము మంత్రి కైవసముగా
వించుర్॥

టీ॥ తనువు. దేహము. ఖరంబని. మహాభారమని. వీడ్వాన. విడిచిపెట్టేరా
ము. తనలో. తనమనస్సులో. తలపోయు. తోచేటప్పుడు. మూఢతర
మందమున. ఆ వివేకి వైన వాడు వాలెను. జనపతివలె. ఆవివేకి
యైన. పతి. ప్రభువు. బాదకౌరుత్వక. బాదకు. రాజ్యభారము నను. ఓర్వక.
సహించలేక. రాజ్యము. తనరాష్ట్రము ను. మంత్రికై వసము గావించుర్.
మంత్రి. ప్రధాని యొక్క. కైవసము గావించుర్. హస్తగతమైన దాన్ని గాజేసు
ను. ఆనగా. తన రాజ్యము ను మంత్రి వశము జేసును ను ట॥

౩౧౦॥ సిరి ఖరి హరించు నరుడు వెంపురుషాపము పిస్సు గుండు వాడుం బ్రోహా
దరుడు దాదిగస్సేపస శ్రయియ. గరిమంసంపదల బాదలగాంధ్యం తురిల్
టీ॥ సిరిసంపదను. ఖరి హరించు నరుడు. పరిహరించు. పోగొట్టే టప్పు
డు. నరులు. పురుషులు. దోపిళ్లు. భోజనము కలరు. పావమా. అట్లా

సిరిని పొరగొట్టుకునే వారిని (పలుకుచున్నాడు) అని దమనకుడు పింగళకునితో
ముందలించియుండా కొన్ని నీతులు ముందలించుచున్నాడు। పంచుకుండువాడు
పెహొడరుడాదిగ। పిచ్చుగుండువాడుం। రాళ్ళు లేనివాడున్ను। ప్లెహొద
రుడుగ। కడుపులో బల్లులు కలిగినవాడున్ను। ఆదిగా। మొదలుగా। నృప
సంశ్రయగరిమ। నృప॥ రాజుయొక్క। సంశ్రయ। ఆశ్రయముయొక్క। (అనగా చేపట్టుటయొక్క)
గరిమచే। గౌరవముచేత। సంపదలన్ వైభవములతోడను। పొదలన్ ప్రకాశిం
చెదరకు। ఇలన్। భూమియందు। కాంక్షింతురు। అపేక్షింతురు। అనగా
పుండువాడున్ను బల్లలచేత ఉదరము పెరిగినవాడున్ను మొదలైన జనులు
రాజుల నాశ్రయించి సంపదలతో సుఖముగానుండే కొరకు అపేక్షించగా
యీలోకమందు సంపదలను పరిహరించేవారు మరెవ్వరున్నారనగ
యెవ్వరు సంపదను పరిహరించరని తాత్పర్యము॥

వ॥ సత్పురుషుల మతినతిక్రమించి యసత్పురుషుల బుద్ధిం బ్రవర్తించు
రాజు వినమ పథ్యానురాగి యగురోగియుంబోలె ప్రాణభరణా
సమర్థుండు గాడు స్వబుద్ధి రాజుకు విశేషించి వలయు బుద్ధిరా
హిత్యంబు నకు మంత్రి వశుండై తిరిగెనేని యా రాజు విరోధి ని
రోధింతుడగున క్లిగుట హితతంత్రి యగు మంత్రి వాక్యంబులు రాజున
కవశ్యకర్తవ్యంబులు వినునప్పుడ ప్రియంబులు పరిణామంబున ప్రి
యంబులగువానినుపదేశించు మంత్రియు నవ్వాక్యంబులాదరించు రా
జును గలుగడు గలిగెనేని యుద్ధిక్షనంబాక్షు వంజాదకసిరులు బా
రుగు చుండు॥

టీక॥ సత్పురుషుల। సుజ్జనుల యొక్క మతిన్। బుద్ధిని। అతిక్రమించి। మీరి।
అసత్పురుషుల బుద్ధిన్। దుర్జనుల యొక్క బోధ
చేతను। ప్రవర్తించు। నడిచేటువంటి। రాజు అపథ్యానురాగి
యగురోగియుంబోలె। అపథ్య। రోగానుకూలము గాని పదార్థము
ను। అనురాగియగు। అపేక్ష కలిగినటువంటి। రోగియుంబోలె। (వ్యాధిగ)
లపురుషుడువలెను। ప్రాణభరణసమర్థుండు గాడు। ప్రాణ। (అసువుల)
యొక్క। భరణ। సమర్థుండు గాడు। నిర్వాహకుడు గాడు। వినుము।
ఆకర్ణింపుము। స్వబుద్ధి రాజుకు విశేషించి వలయు। రాజుకు। (ప్రభువుకై) నటువంటి

పురుషునికి। విశేషించి। మిక్కిలి। స్వబుద్ధి వలయును। స్వకీయమైనటువం
టి బుద్ధి। జ్ఞానము। వలయును। కావలయును। బుద్ధిరాహిత్యంబున। (జ్ఞాన)
హీనుడవుటచేత। కు మంత్రి వశుండై తిరిగెనేని। కుమంత్రి। దుర్జనుడైన ప్రధా
నికి। వశుడై। అధీనుడై। తిరిగెనేని। కు మంత్రివాడు చెప్పినట్లు వినిప్రవర్తిం
చెనా। ఆ రాజు। ఆ నరపతి। విరోధి నిరోధితుండగు। విరోధి। శత్రు
వులచేత। నిరోధితుండగున్। అడ్డగింపబడును। అట్లగుట। అప్రకార
ము శత్రువులచేత నిరోధితుడౌట వల్లను। హితతంత్రియగు మంత్రివా
క్యంబులు రాజునకవశ్యకర్తవ్యంబులు। హిత। అభీష్టమైనటువంటి। తం
(తంత్రి యగు।) గిన కార్యవిచారము కలిగినటువంటి। మంత్రి। ప్రధానియొ
క్క। వాక్యంబులు। నీతిశాస్త్రోచితములైన (పలుకులు)। రాజునకు। నరపతికి।
అవశ్యకర్తవ్యంబులు। మిక్కిలి చేయదగినవి। వినునప్పుడప్రియంబు
లు పరిణామంబున ప్రియంబులగు వానినుపదేశించు మంత్రి
యును వినునప్పుడు మంత్రిచేత చెప్పబడిన మాట (అనాకర్ణించేటి) సమ
యమందు। అప్రియంబులు। హితములుగానుండనటువంటివి।
పరిణామంబున। కార్యపరిపక్వకాలమందు। ప్రియంబులు। హిత
ములుగానుండేటువంటి। వాని। అటువంటి వాక్యములను। ఉ
పదేశించు మంత్రియు। ఉపదేశించుచెప్పేటువంటి। మంత్రియున్।
ప్రధానియున్ను। అవ్వాక్యంబులాదరించు రాజునున్। అవ్వాక్యంబులు
అలాగున అద్యంతములయందు అప్రియప్రియంబులగు (పలుకు)
లను। ఆదరించు। అంగీకారము చేసేటువంటి (నృపతియు)న్ను। క
లుగడు। సంభవించడు। కలిగెనేని। ఒకానొకదిక్కున అటువంటి
మంత్రియు రాజున్ను (సంభవించి)నట్టాయెనా। అద్దిక్కున। అటువంటివారు
న్నట్టి స్థలమందు। పెక్కువంజాదకరి। పెక్కు వడ్ల విస్తారములుగాను। చాదక। నశిం
చక। సిరులు పెరుగుచుండు। సిరులు। సంపదలు। పెరుగుచుండు। వృ
ద్ధిబొందుచుండును॥

క౩౨౩॥ ఘనుడా స్తబ్ధుడనగు సంజీవకుడు। వినుము పింగళరాజనీతివేదిత్యటకీరు

స్యసమునకి తాన్ త్రియబల్గె! మును వెగటుం బిదప హృద్యమునై యుండున్

టీకా॥ వెయ్యిటికి ... అనగా విశేషముగా మాటలాడెరాని

మిత్రము తేదనుట! ఘనుడు! గుణాధికుడైన షువంటి! అప్తుడనగు

మిత్రుడైన షువంటి! సచివుడు! ప్రధాని విను పించిన రాజనీతి! వినుపించిన

చెప్పిన షువంటి! రాజనీతిన్యాయోచితమైన వాక్యము! రుగ్ణునకు

రోగికి! చికిత్సా త్రియబల్గె! చికిత్సా రోగాపహారి యైన! త్రియబల్గె

ఔషధము వలెనే! ముందు వెగటుగాను, ముందుగాను, వెగటుగా

అపథ్యమున్ను! పిదప తరువాత హృద్యమునై యుండున్! హిత

మునై యుండును! అనగా గుణాధికుడున్ను కేవల ఆప్తుడైన మంత్రి విని

పించిన రాజనీతి రాజుకు తొలాగున ఉండు నంటేను రోగికి రోగము

ను పోగొట్టే సామర్థ్యము గల ఔషధము ముందుగా రుచింపక పరి

మండు సహించ కూడనిదై పిదప రోగమును పోగొట్టుచు మన

స్సుకు హితమైనట్టు వలెనే ఘనుడైన మంత్రి యొక్క నీతివాక్యమున్ను

రాజుకు తనకార్యము యొక్క ఆద్యంతములందు అహితముగా

తోచినా హితమై యుండును గనక రాజుకు సమస్తకార్యకుశలత్వము

ను కారియగా మంత్రి కలగవలెనని తాత్పర్యము॥

౩౭౭ శ్లో॥ నరపతి మూలబలంబులు! తెరువు పొల్లక నడుమ నరుగుదెంచి
నవారిం బరిపాలించుట కంటెను! కరివైరి యొండు మేటుగలదే
ప్రమదమిన్॥

టీకా॥ కరివైరి! ఓ పింగళకుడా! నరపతి! రాజు! మూలబలంబులు మొ

దటినుంచి యుండిన సైన్యములయొక్క! తెరువు పొల్లక! మార్గమును

విచారించక! నడుమ నరుగుదెంచిన వారిన్! నడమంత్రాన వచ్చినవారి

ని! పరిపాలించుటకంటెనున్! పోషించేదానికంటెనున్! ఒండు మేటుగలదే!

మరియొకటి కీడు గలదా! ప్రమదమిన్! భూమిలో యుండదు! అనగా మూలబల

మును విచారణము జేయక నడమంత్రముగ వచ్చిన వారిని ప

రిపాలించుటే రాజుకు కీడని దమనకుడు పింగళకునితో మందలి

చి మొదటినుంచి ఉన్న మన్నుల ను విచారించక నడుమ వచ్చిన

సంజీవకుని పరిపాలించుట నీకు కీడని పింగళకునితో తెలియ

చెప్పిననిశ్చయము॥

౩౭౮ శ్లో॥ మూలబలంబులు గలభూపాలునకు నరాతిజాతి భయము పడు లక్ష్మీ
భూలావణ్యవతుల్ హరి! మూలాలం జెడవాయరవ్విభుని ననువిదమున్॥

టీక॥ మూలబలంబులు! మొదటినుంచి స్థిరరాజులను నమ్మికగల సైన్యము

లు! అనగా! పాతరికపు భటులున్ను గల! అటువంటి భటులు గల్గినసట్టి

యంటి! భూపాలునకున్! రాజునకు! అరాతిజాతి భయము పడు! అరా

తిజాతి! శత్రుసమూహము! భయము పడు! భీతినిజెందును! లక్ష్మీభూ

లావణ్యవతుల్! లక్ష్మీ! శ్రీదేవియును! భూలావణ్యవతుల్!

భూమిదేవియు! హరిబోలెన్! శ్రీమహావిష్ణువు పూరావలెనే! అనువిద

మున్! ప్రత్యహమున్ను! అవ్విభుని! అట్లా పాతరికపు భటులు గల

రాజును! విడవాయరు! విడిచిపెట్టరు! అనగా మూలబలంబులు

గల రాజునకు శత్రువులు భయపడుదురన్ని లక్ష్మీభూదేవులు

ట్లా విడువక పొందియుందురో ఆదేప్రకారము ఆరాజున్ను శ్రీదేవి

భూదేవతలు విడవాయరనుట! అనగా శత్రుసంహారకుడై ఆరాజు

భూమిని తనవశము చేసుకొని మహాలక్ష్మీసంపన్నుడై యుండుననితా

త్పర్యము॥

౩౭౯ క॥ తానెంతశూరుడైనను! భూనాధుడు మూలబలము పొందె
ల్లకని! స్థానపరిపంథి నరవరసేనాపారంపర విజేత యగుగెంకో॥

టీక॥ భూనాధుడు! రాజు! మూలబలము పొందెల్లక! పాతరికపు భ

టుల తోకూడి యుండదము లేకను! తానెంతశూరుడైనను! తా

ను! తాను! ఎంతశూరుడైనను! ఎంత దొడ్డపరాక్రమము గల

వాడైనప్పటికిన్ని! నిస్థానపరిపంథి నరవరసేనాపారంపర విజేత య

గుగెంకో! నిస్థాన! అమితములైన షువంటి! పరిపంథి! శత్రువులైన

షువంటి! నరవర! రాజులయొక్క! సేనా! సైన్యములయొక్క! పారం

పర! సమూహమును! విజేత యగు నెంకో! జయించేవాడే యౌనే!

అనగా రాజు పాతరికపు భటుల విడిచిపెట్టి తాను బహు పరాక్ర

మశాలి అయినప్పటికిన్ని శత్రుసేనలను గెలవలేదనుట! సంజీవకుని

తెలా నెత్తిగా స్నేహము చేసుకొని మూలబలములైన మమ్ముల విడిచి
పెట్టినందువల్లను నీ వెంతపరాక్రమము గలవాడవైనాను శత్రుప్ర
లజయించ లేవనిన్ని తమ రాజ్యతను తమతో సంబంధ మున్న
పింగళకునికి కలిగే టట్టుగాను పింగళకునితో దమనకుడు తెలియ
జెప్పెనని తాత్పర్యము॥

౩౨౭॥ జీవితమిచ్చి యాదరము చేసి జనస్థాదన సంవిభాగసం
భావన కృతినే ధరణీపాలుడు భృత్యుల బ్రోచు నద్ధరి
త్రీవిభు ప్రస్తుతంబున శరీరము లర్ప్యము గాదలంచు నరుడ్
జీవితమిచ్చునంగా యాయముల చేబడు నెంతె బటుండు దబ్రోతన్

టీక॥ జీవితమిచ్చి। జీతమిచ్చి। ఆదరము జేసి। ఆదరించి। జనస్థాదన సం
విభాగసంభావన కృతిన్ జవాదన। అన్నాదకములయొక్క। సంవిభాగ।
అంశములచేత। సంభావన। సత్కరించుటయొక్క। కృతి। సంపదచేత।
ఏద్ధరణీపాలుడు। ఏరాజు। భృత్యుల బ్రోచున్। భటుల పోషించునో।
అద్ధరిత్రీవిభు ప్రశస్తంతంబున। ఆరాజు కార్యమందు। భటుండు। సేవకు
డు। శరీరము లర్ప్యముగా। శరీరము। తనదేహమును। అర్ప్యముగా।
గణ్యము చేసినట్టుగా। తలంచు నరుడ్। స్మరింపుచున్న। ఉదరత్తన్। సము
మానట్టుగాను। జీవితము। తన ప్రాణము మిమ్మును। గాయములచే బడు నెం
డె। శత్రుఖడ్గములచేత నెట్టబడును। అనగా జీతమిచ్చి ఆదరించి అజ్ఞీ
తముగాక అన్నాదకములచేత సత్కరించి యేరాజు భటుల పోషిం
చునో ఆరాజుయొక్క కార్యమందు భటుడు తన దేహమును తృణ
మాత్రముగా తలచి తన ప్రాణములు లయించును। శత్రుఖడ్గములచేత
గాయములు పడు నని భావము॥

౩౨౮॥ పరిజన గౌరవము ధరా। వరునకు నత్యంత గౌరవము వెండియున
పురిజనలాఘవము ధరా। వరునకు నత్యంత లాఘవము సుమ్మిం

టీక॥ పరిజనగౌరవము। పరిజన। భటులయందు। గౌరవము। తాజేసి
న గురుత్వము। ధరావరునకు। రాజునకు। అత్యంత గౌరవము। అత్యంత
అతిశయమైన సుషువంపి। గౌరవము। గురుత్వము గును। వెండియు।

అటుగాక పురిన్ని। యర్థేంద్రున్। అర్థేకార్యమందు। అ పురిజన లాఘవము।
ఆ భటులయందు జేసిన లఘుత్వము। ధరావరునకు। రాజునకు। అత్యంత
లాఘవము। మిక్కిలి లఘుత్వము గును। సుమ్ము చూడుమా॥

నీవు మూలబలంబులం దిరస్కరించి యభినవాగతుల బురస్కరించుకొ
న్నాడవు॥

టీక॥ నీవు। రాజవైన నీవు। మూలబలంబులన్। పాతరికైన భటజనమును।
తిరస్కరించి। అనాదరణచేసి। అభినవాగతుల బురస్కరించుకొన్నాడవు।
అభినవాగతులన్। క్రొత్తగా వచ్చిన భటులను। పురస్కరించుకొన్నాడవు। ముం
దరనుంచుకొన్నాడవు। అనగా మూలబలమును తిరస్కారము చేసినందు
చేత క్రొత్తగా వచ్చిన భటుల శ్రేష్ఠులనుగా జేసినందుచేతను నీ ప్రభుత్వ
మునకు హాని యగునని దమనకుడు పింగళకునితో వుండవించుట॥

౩౨౯॥ క॥ సేవకుడని చూడకు సంజీవకు నిన్న తడు నరకు సేయుడు రాజ్యం
బే వేళ నతని పాలై। పోపు నెంతు దినెంత కెంత బుట్టును నీకున్

టీక॥ సంజీవకు। సంజీవకున్। సేవకుడని చూడకు। సేవకుడని। పరిజన
మాత్రుడని। చూడకు। విచారించకుము। అతడు। ఆ సంజీవకుడు। నిన్ను నరకు సే
యుడు। నిన్ను లఘ్యము చేయుడు। ఏవేళనో। ఏకాలమందు। రాజ్యంబు।
నీ రాజ్యము। అతని పాలై పోపునో। ఆ సంజీవకుని వశమై పోవునో
తుది। కెనకు। నీకున్। నీకు। ఎంత కెంత బుట్టునె। ఏమి హాని తగ్గు
నో॥

౩౩౦॥ క॥ నావిని పింగళకుడు నయ। కోవిదు దమనకుని బలికె కూరిమి
నభయం। బివిప్పింపగ నిచ్చితి। నా విధము తడే లమరుచు నది యెట్టులగున్

టీక॥ నా। దమనకుడు యిట్లా వుండవించగా। విని। ఆకర్ణించి। పింగళ
కుడు। సింహరాజైన పింగళకుడు। నయకోవిదు। నయ। నతివిద్యయం
దు। కోవిదు। విద్వాంసుడైన సుపుంపి। దమనకుని। దమనకుడనే ప్రధాని
నిగూర్చి। పలికె। వుండవించెను। కూరిమిన్। ప్రీతిచేతను। అభయంబు।
అభీతిహస్తమును। యివ్వపు। నీవు। యిప్పింపగ। నాచేత యిప్పింపగ।
యిచ్చితిని। ఆవిధము తడే లమరుచు। అతడు। ఆ
సంజీవకుడు। ఆవిధము। ఆలాగున నీవు నాచేత నభయహస్తమును।

యిప్పించిన రీతి నిశ్శేషముల మరము। ఇష్టేంద్రుకుగాను। మరము। విస్తృతినివా
దమును। మరవడనుట। అది యెట్లులగు। అది। ఆ మరవడము। ఇష్టేష్టము
గుర్। ఇష్టేంద్రునే ... స్నేహము। ఆశ్రితసాంకర్యదోష ... —

అనిన దమనకుండు॥

టీ॥ అనిన। పింగళకుడు యీప్రకారము సంభవించినదని దమనకుండు। దమ
నకుడనే ప్రధాని పింగళకునితో సంభాషించుచున్నాడు॥

332॥ కొనియాడిన కొలిచిన దుర్జనుడాత్మప్రకృతి విడిచి వర్తింపడు విడి
చినను రుచి జూపితేమిన, తనకు కీలకుకత్తితోకాని ముచ్చుకోడు

టీ॥ కొనియాడిన। స్తోత్రముచేసినప్పటికిన్ని। కొలిచిన। తన్ను సేవించినప్ప
టికిన్ని। దుర్జనుడు। దుష్టుడగు మనుష్యుడు। ఆత్మప్రకృతి విడిచి వర్తింపడు। ఆత్మ। తనయొక్క।
ప్రకృతి। స్వభావమును। విడిచి। చేసిన రుచిచెడ్డతో మనసు త్యజించి। వర్తింపడు। మరియొకవిధ
ముగా ప్రవర్తించడు। విడిచిన। బుజ్జగించినప్పటికిన్ని। ఆ ముందరముఖలయిన విడిచినప్పటికిన్ని॥ ముక్కుతోనే। శునక
ముతోకా। తా। తాను। తనకు కీలతా। తనకు స్వతంత్రపు వృత్తిమునూవిడువకయు
విడిచిపెట్టునా। విడిచిపెట్టదనుట। అనగా ముక్కుతోకచేయువచే
తో యున్నప్పటికిన్ని। బుజ్జగించినప్పటికిన్ని తన వక్రభావమును యేలా
గున విడువదో అదేప్రకారము దుర్జనుడున్ను తన్ను స్తోత్రముచేసినప్ప
టికిన్ని తనదుస్స్వభావమును విడిచి సజ్జనత్వమును పొందడు గనుక యీసంజీవ
కుడున్ను నేను మీచేత అభయహస్తమునిప్పించి యెంతవిహారముచేసినప్ప
టికిన్ని తనదుర్జనత్వము మానడని దమనకుడు పింగళకునితో సంజీవకు
నియందు దుర్జనత్వము ఆపాదించుచున్నాడని తాత్పర్యము॥

333॥ కొలిచిన నవధీరితుగా। దలచిన జేయుంబరోపతాపములిట్లా
దలనిడుకొన్న। నైనను తంప్రంబా వుబడలు పడగరయుగదా

టీ॥ ఖలుడు। దుర్జనుడు। కొలిచిన। తన్నుసేవించినప్పటికిన్ని। అవధీరితు
గా తలచిన। నమస్కరించినప్పటికిన్ని। పరోపతాపములే యున్న పరు
లన్నులకు। ఉపతాపములు। ... చేయుచున్నాడు। తలంచుకొనుచున్నాడు। స్వ
ర్పేము। శ్లాదలనిడుకొన్నను। నెత్తిమీద పెట్టుకున్నాగాని। త్రుక్కినా। రాలతో
తమనగా నళ్ళును చేసినా ... త్రొక్కిన। బలితంపుర్కసాయు। బలితంపుర్। బలిష్టమైనప్పుడుంటు। పాముసర్పము

బడలుపడచావిడిపొందేటట్టుగా నగు। కరచునగదా। కరచేదే గదా। అ
నగా నెత్తిన పెట్టుకొన్నను కాలత్రొక్కినాను పాము యేలాగున కరచునో
అదేప్రకారము దుర్జనుడున్ను తన్ను కొలిచినాను నిందించినాను యేలాగు
నైనను పరులకు పరితాపమును చేసేదిస్వభావసిద్ధము గనుక యీ
సంజీవకుడున్ను నీవు ప్రసన్నుడవై మంచిమాటలు హితము చేసినప్పటి
కిన్ని తనస్వభావము కొలదిని యిట్లే సంచరించి మీకు కీడును
చేయదలచుచున్నాడని పింగళకునితో దమనకుడు చెప్పినని
తాత్పర్యము॥

333॥ సారఘనసారము సంస్కారంబున లక్షునపు శుభగంధముపో
వునా క్రూరుడు ప్రతివాసరరచి। తారాధన విధుల విడువ దాత్మప్ర
కృతిన్॥

టీ॥ సారఘనసారముల్ సంస్కారంబున। సారా। నిరర్థమైనట్టి ఘ
నసారం కర్పూరమే। ముల్లి। మెదత్తైనసుగంధముల యొక్క। సంస్కా
రంబున। శోధనములతో। లశునములు। వెల్లుల్లి। ఆ శుభగంధము పో
వునా। అశుభ్ర। అసంగళకరమైన। శుభ్రకరమైనట్టి ఘటంటివిది గంధము పోవునా। పరి
మళమును పొందునా। అనగా దుర్వాసన అనుట। క్రూరుడు। దుర్జను
డు। ప్రతివాసరరచితారాధన విధుల। ప్రతివాసర। ప్రతిదివస
ముందు। రచిత। చేయబడినట్టి। ఆరాధన విధుల। పూజా
విధానములచేత। ఆత్మప్రకృతిన్। ఆత్మ। తనయొక్క। ప్రకృతి। స్వ
భావమును। విడువడు। త్యజించడు। అనగా కర్పూరము మొదలైన
సుగంధద్రవ్యములచేత సంస్కరింపబడినప్పటికిన్ని। వెల్లుల్లి తన
చెడువాసనను యేలాగున పరిత్యజించదో అదేప్రకారము
దుర్జనుండు ప్రతిదివసమందు అనేకవిధముల తన్ను పూజించిన
ప్పటికిన్ని తనదుష్ట స్వభావమును విడువడని చెప్పి సంజీవకునియం
దు దుర్జనత్వము ఆపాదించి పింగళకునితో దమనకుడు చెప్పెనని
తాత్పర్యము॥

334॥ హితవాక్యమునన్నడుగడు। పతినాకేమిటికి ప్రశ్న పరిభాషణాము
చతివిధానములు ... నుండుడు। మతమునరుసు నీతివిదులు మంత్రులకొ
ండంగ

...తి। రాజు। హితకార్యములు। హిత। ~~[illegible]~~ (అనుకూలము)లైనట్టివంటి। కార్యములను
కృత్యములను। సన్నిధిగతుల(ప్రక్క)చేయుడు। అప్రస్తుతభాషణములు। రాజు
నన్ను అడుగక యుండగా సంభాషించుటయు నాకేలనంటు। నాకెందు
కనుక। అతిమహానమయిన ముద్రనుండుట। మూఢలా దక మహాన ~~[illegible]~~ము (నొరలుముగాసికానిల్లము)
డుట। శ్రేష్ఠుండున్। శ్రేష్ఠసమయములందు। మంత్రులకు (శ్రే)ష్ఠానులకు।
సునీతివిదులు। (నార్యులు) ~~[illegible]~~ మూరిపులను తెస్సనా తెలిసినవారు। మతమునకు
మంచిదనరు। అనాహితకార్యములను గురించి నన్నేమియు నడుగడు (ప్రభువు)
అప్రస్తపరిభాషణములు నాకేలనని మహానముద్ర నరించియుండడ
ము మంత్రులకుచితము కాదని నీతివిదులు చెప్పుదురుగనుక నీవు
హితములను గూర్చి నీతో సంభాషించుటకుని దమనకుడు పింగళకుని (నన్నడగని వాడవైనప్పటికిన్ని నేను నీ హితములు గూర్చి)
తో మందలించెనని తాత్పర్యము॥

337॥ సంజీవకదుర్భాషా। పుంజము విని లవహించి పోల్లోలముచి
జృంభింపఁ బదుగ్గయు। గంజాకరనాంబు జైరపు గదమృగరాజా

టీక॥ సంజీవకదుర్భాషా పుంజము విని లవహించి। సంజీవక। సంజీవకు
నియొక్క। దుర్భాషా। దుర్వాక్యములయొక్క। పుంజము। సమూహము
ను। విని లవహించి। శాత్రములను ధరించి। పోల్లోలము। తగత
గములను। అనగానాన్యాయోపాయముల నుండి। ఇష్టము
అభీష్టములు గాను। చింతింపవు। తలచవు। దుర్గయు గంజాకరనాంబు
జైరవు గదమృగరాజా। ~~మృగరాజా~~ (మెకములకొరలయిన) పింగళకుడా। దుర్గయు। దుర్గ
తి అనేటి। గంజాకరనాంబు। మద్గ్రహములను। అనగా సంకటపు
ఆపత్స్థానమును గూర్చి। చేరవుగదా। ప్రవేశింపవుగదా। అనగా పింగ
ళకుడా నీవు సంజీవకుని దుర్భాషలను వినితగితగములైన మహా
కార్యములను ఎప్పుడు యోచించియున్నవు। ఆ సంజీవకుని దుర్గతి అ
నేటి మద్గ్రహములను ప్రవేశించవుగదా। ప్రవేశించనట్లైతే మహామంచిదే
ను లోపలవినవని దమనకుడు పింగళకుని తో మందలించెనని తాత్ప
ర్యము॥

338॥ అవనివిభుండనీతివశుడై మదమెత్తినదంతిబోలెని

చ్చవలసినట్లు గ్రుమ్మరుచు స్వైరణాభృత్యజనాపరాధములన్
జనములఁ గప్పిపుచ్చుచు నజస్రము దుర్వినయత్వసక్తుఁడై
రవివిపదంబురాశిఁబడు గ్రాగుదురంత విషాదవేదనన్

టీక॥ అవనివిభుండు। రాజు। అనీతివశుడై। అనీతి। దుర్నీతికి। వశుడై। అధీనుడై।
మదమెత్తినదంతిబోలె। మదమెత్తిన। మదములకెక్కినట్టివంటి (కానొరుదకొరదేవములుగల) దంతి బోలె। ఏను
గవలెనే। ఇచ్ఛవచ్చినట్లు। తనమనసువచ్చినట్లు (స్వేచ్ఛారముగ) గ్రుమ్మరుచు। తిరుగుచున్న।
స్వైరణా। స్వహానములచేత। భృత్యజనాపరాధములన్। భృత్యజన। సేవకుజ ~~[illegible]~~ల
యొక్క। అపరాధములన్। నేరములు లనూజ్జ వములనకప్పిపుచ్చుచు। జనములనీ
గము గాను। కప్పిపుచ్చుచు। అణిచివేయుచు। అజస్రము। ఎల్లప్పుడున్ను। దుర్విన
యత్వసక్తుఁడై రవివిపదంబురాశిబడు। దుర్వినయత్వ। నీతిరకపోవుట అ
నేటి। సక్తి। జలజంతువులచేతను। స్వైరవ। భయంకరమైనట్టివంటి। విపత్।
ఆపదయనెటి। అంబురాశి। సముద్రమందు। పడు (పతనమగును)। దురంతవి
షాదవేదనన్। దురంత। అపరిమితమైనట్టివంటి। విషాద। ఖేదముయొక్క। వేదనన్।
వ్యధచేతను। క్రాగు। పరితపించును॥

339॥ క॥ ఏ జాడ వాడు రాజగు। నా జాడనె ప్రజయు దిరుగు ననుదినము యథా
రాజా తథా ప్రజా యను। నీ జనవాదంబు వింతయె యిపుడనుడున్

టీక। రాజు। రాజ్యపరిపాలకుడైనట్టివంటి ప్రభువు। ఏ జాడవాడు। ఏట
వంటి మార్గము కలవాడు। అగునో। ప్రజయు। లోకమున్ను। ఆ జాడ
నే। ఆ మార్గమందే। అనుదినము। ప్రతిదివసమందు। తిరుగున్। ప్రవర్తించును।
యథా రాజా తథా ప్రజా యను నీ జనవాదంబు వింతయె యిపుడనుడున్।
రాజా। దేశమేలే ~~[illegible]~~ (నరపాలుడు)। యథా। ఏట్టువంటివాడో। ప్రజాః। ~~[illegible]~~లున్ను।
తథా। అట్టివంటివారేను। అను। ~~[illegible]~~ లాగున పలికెటి। ~~[illegible]~~ జనవాదం
బు। ~~[illegible]~~ (నరవాక్యము)। ఇప్పుడు। ~~[illegible]~~ కాలమందు। వింతయే। ఆశ్చర్యమా।
ఆశ్చర్యము కాదు అనుచున్। దమనకుడు యీ ప్రకారము మందలించెగా
ను॥

340॥ చిరబోధబాధమేచేసరికే సరి బలికెనంత నపలాత్ముడకో
పరమసఖా సంజీవకు। దరుదేరంచెవిసి మాతమా యన్నేటిన్

టీక॥ చిరబోధ్యబాధమేనేసరి। చిరబోధ। చిరకతదవగా చెప్పబడినబోధ।

నీతిజ్ఞుఁడవల్లనైన। వాధనా। వ్యథవేతః వేసరి। విసిరి। కేసరి। పింగళకుఁడు। ఇట్లని।
ఈ ప్రకారము మందలించెను। పరమసఖా। పరమ శ్రేష్ఠమైన సఖుఁడు గనుక సఖా।
... ఓదమనకుఁడా। సంజీవకుఁడు। ఆ సంజీవకుఁడు। అంతపలా
మృదకా। ... బుద్ధికలవాఁడా ఏమి। ఆరుదేరక। ఇక్కడికి వచ్చితే
ను। తెలిసి ... కెంటాము। ఆప్తైజిక। ఆ సంజీవకుని రావ
దమును। పిలుపించుమనేకించిరి పద్యములోనున్న క్రియాపదము అన్వయిం
పవలసినది॥

౩౬౯॥ క॥ పిలుపింపుమనిన దమనకుఁడు ఉలుకుచు ననునేఁడి కార్యము హించి
తిరిపింగళకా నీవే పినిగా। దలచితివా నిష్ఠుర ప్రతాప ప్రబలున్

టీ॥ పిలుపింపుమనిన దమనకుఁడు ఉలుకుచు నను। పిలుపింపుమనిన
పింగళకుఁడు సంజీవకుని యిక్కడికి ... పుమని దమనకుని తెలా
మందలించిన। దమనకుఁడు ఆమాట వినిని। ఉలుకుచు। ... పడుచున్న।
ఉలుకనగా। భయజనితమైన శరీర కంపనమనుట। అనుచు। పింగళ
కుని తెలా మందలించును। పింగళకా। ఓ పింగళకుఁడా। ఏమి కార్యము
హించితి। ఏటువంటి కార్యము మనసులోనే ...
అనగా సంజీవకుని యిక్కడికి పిలుపించే పని తలచినది మంచి కార్యము
కాదనుట। నీవు। నీవు। ఆ నిష్ఠుర ప్రతాప ప్రబలున్। నిష్ఠుర। భరింపశక్యము
గానటువంటి। ప్రతాప। పరాక్రమము చేతను। ప్రబలున్। ప్రసిద్ధుఁడైనటు
వంటి ఆ సంజీవకుని। ఏపనిగా దలచితివి। సామాన్యుని గానెంచి
నావా। అతడు సామాన్యుఁడు గాఁడనుట॥

౩౭౦॥ క॥ మదవింప వచ్చునే టుది। ద్విదిత ప్రభునతని వాని వేనించితని
ష్టిదియైన మంత్రచేష్టియ। తుది ముట్టుంజాప్పు మాయ తులనతి నిధీ

టీక॥ విదిత ప్రభు। విదిత। ... తములయుండు। విదిత। ప్రసిద్ధమైన
టువంటి। ప్రభు। తేజస్సు కలిగినటువంటి। అతని। ఆసంజీవకుని। వానివేని
బచె। లోకసామాన్యుఁడైన వాని ... వలెనే। ఏటు మదత్నింపవచ్చు।
ఏ ప్రకారము సమ్మతునిగా ... అనగా సమ్మతుని చేయకూడ
దనుట। ఆతులనీతి నిధీ। ఆతుల। అసమానమైనటువంటి। నీతి। శాస్త్ర

మేం। నిధీ। నిక్షేపముగా కలిగినటువంటి ఓ పింగళకుఁడా। మంత్రము। మంత్రాలో
చనము। ఏష్టిదైన। ఏ ప్రకారమైతేను। అనగా ఏ పురుషుని కొరకై
మంత్రాలోచనము చేయబడెనో ఆ పురుషుఁడు పిలువఁబడి అతనితో
ఆ మంత్రాలోచనము తెలియచేయఁదగు మంచిదికాదనుట॥ శ్రోత్రియ।
ఏ ప్రకారముగా। తుది ముట్టున్। నిర్వాహకమగును చెప్పుమా। నాతో
మందలించుమా। అనగా యిటువంటి మంత్రాలోచనము చక్కగా జ
రగనేరదనుట॥

౩౭౧॥ క॥ పరిపక్వ మంత్రబీజము। నిరతిశయారంభ పాలనీయము దానిన్
బరిభిన్నము చేసిననం। కురదర్శన మగునె నీతి కోవిదచెప్పుమా

టీక॥ నీతి కోవిద। నీతిశాస్త్రము చదివిన ఓ పింగళకుఁడా। పరిపక్వమం
త్రబీజము। పరిపక్వ। కార్యపరిణామము కొరకైనటువంటి। మంత్ర
ఆ మంత్రాలోచనమనేటి బీజము। విత్తనము। నిరతిశయారంభపాల
నీయము। నిరతిశయ। మంత్రాలోచనము చేసినవారి కంటె విశేషజ
నులు లేనట్టిగాను। ఆరంభ। మంత్రాలోచనా పత్రము కాలమందు। పాలనీయ
ము। రక్షించతగినది। దానిన్। అటువంటి మంత్రబీజమును। పరిభిన్న
ము చేసిన। భేదించినను। అనగా। ఆ మంత్రాలోచనము పరులచేత వి
నబడదమనుట। అంకురదర్శనమగునె। అంకుర। మొలకయొక్క
దర్శనము। కనుపించడము। అగునె। అవునా। అనగా కనుపించద
నుట। అనగా మంత్రాలోచనకుపరులు విన్నట్టాయెనా కార్యమనే అం
కురము కానేరదనుటగా చెప్పుమా। పలుకేమా॥

వ॥ ఇందుకు ప్రథమోదాహరణంబుగ నొక్క యితిహాసంబు
గలదు। దానిని వర్ణింపుము॥

టీక॥ ఇందుకు। ఈ మంత్రాలోచనము పరులు వినకుండా రక్షిం
చతగినందుకు। ప్రథమోదాహరణంబుగ। మొదటి దృష్టాంతముగా ఉదాహరణం
బుగ। ఒక్క యితిహాసంబు గలదు। ఒక పూర్వకథా వృత్తాంతంబుగ
లదు। దాని। ఆ కథా వృత్తాంతమును। ఆకర్ణింపుము। చెప్పెదను వినుము॥

౩౭౨॥ క॥ కలదుత్తరమున నతి నిస్తుల వస్తు విశేష మహిమ ధురముదురధరా
వలయపుర మధురతేజో బలసారసబంధు దగుసు బంధుండేలున్

టీక॥ ఉత్తరమున। ఉదగ్భాగమందు। అతినిస్తుల వస్తువిశేష మహిమధురః అతినిస్తులా మిక్కిలి అసమానములైనట్టివంటి। వస్తు। ద్రవ్యములయొక్క। విశేష। అతిశయమైన। మహిమ। మహాత్త్వముయొక్క। ధురః భారము కలిగినట్టివంటిన్ని। ధరావలయపురమధురః ధరావలయః భూమండలమందలి। పురః పట్టణములకు। మధురః ముఖ్యమైనట్టివంటి। మధుర। మధుర అనేపేరిటి పట్టణము। కలదు। కలిగియుండును। తేజోబలసారసబంధుడగు। తేజః మహాప్రభావముయొక్క। బల। సామర్థ్యముచేత। సారసబంధుడగు। సూర్యుడైనట్టివంటి। సుబంధుండు। సుబంధు అనే రాజు। ఏలెన్। ఆ మధురాపట్టణము ॥ నేలెను దానికతన ఏలుచుండెను —

౩౮౩॥ క॥ ఆలఘుకళావిలసితుడగు। నలరాజు సుబంధుడయ్యె న
సుబంధుండై। జలధిపరీతాఖిలభూతలవిహరజ్జనుల సంతతము
పాలించున్॥

టీక॥ ఆలఘు। విస్తారములైనట్టివంటి। కళా। విద్యలచేతను। విలసితుడగు। ప్రకాశితుడైనట్టివంటి। అలరాజు। ఆ పట్టణమేలే దొర। అర్థాంతరము॥ ఆలఘుకళావిలసితుడగు। అలఘు। అధికములైనట్టివంటి। కళా। షోడశకళలచేతను। విలసితుడగు। ప్రకాశిస్తున్నట్టివంటి। అలరాజు। ఆ చంద్రుడున్ను। సుబంధుడయ్యె। ఆ రాజు సుబంధుడనే పేరు కలవాడయ్యెన్ను। ఆ సుబంధుండై। సుబంధుడు రానివాడై। ఇది విరోధపక్షము। అసుబంధుండై। ప్రాణాంశపుడయి అక్షము విరోధపరిహారము। జలధిపరీతాఖిలభూతలవిహరజ్జనులసంతతము పాలించున్। జలధి। సముద్రములచేత। పరీత। పరివేష్టింపబడినట్టివంటి। అఖిల। సమస్తమైన। భూతల। భూమండలమందు। విహరత్। క్రీడించుచున్నట్టివంటి। జనుల। ప్రజలను। సంతతము। సర్వకాలము। పాలించున్। రక్షించును। అనగా అతిశయమైన విద్యలచేత ప్రకాశితుడైన ఆ మధురాపురమేలే ప్రభువు తాను రాజనామము కలవాడు గనుక। విస్తారములైన షోడశకళలచేత ప్రకాశితుడైన చంద్రుడువలెనే ఉండేటట్టువంటి ఆ రాజు సుబంధుడయ్యె। అసు

బంధుండై భూజనుల పరిపాలించె ననగా సకలజనులకు ప్రాణబంధుండై పరిపాలించెనని తాత్పర్యము॥

౩౮౪॥ జనలోకపారిజాతుం డనదనరి యపారిజాతుడగు నమ్మహీభృ
త్తనయుని జాస్తరకాంబున ననఘా యొకయూరకయుపారహ
ము వర్ణించున్॥

మనుజునివాసమితిప్పవయునకనిఠలు॥

టీక॥ జనలోక। మనుష్యలోకమునకు। పారిజాతుండన। కల్పవృక్షమనగా। తనరి। ప్రకాశించి। అపారిజాతుండగు। పారిజాతుడు కానట్టువంటిన్ని। అనగా విరోధాభాసము॥ అర్థాంతరము। ఆ పారిజాతుండగు। అప పోయినట్టివంటి। అరిజాతుండగు। శత్రుసమూహము కలవాడైనట్టివంటిన్ని। ఇది విరోధపరిహారము। అమ్మహీభృత్తనయుని జాస్తరకాంబున। అమ్మహీభృత్తనయు। ఆ రాజపుత్రునియొక్క। నిజాస్తరకాంబున। నిజ। స్వకీయమైన। ఆస్తరకాంబున। పానుపునను। అనఘా। ఓ పింగళకుడా। ఒకయూరక। ఒకతోరపేను। అహరహము। ప్రతిదినము। వర్ణించున్। సంచరించుచుండును॥

౩౮౫॥ క॥ అదిమది వేగిర వెరుగక। నదనారసి సురతఖిన్నుడై రాజంతే
నిదురింపగ దిసిత్రావుఠ। తదుదితశోణితము కడుపుతని విసనంగన్

టీక॥ అది। ఆచేరపేను। మది। తనమనస్సందు। వేగిర వెరుగక। వేగగ మనమున
తెలియక। అదనారసి। సమయము తెలిసి। సురతఖిన్నుడై। సురత। రతిక్రీడచేతను। ఖిన్నుడై। అలసినవాడై। రాజు। ఆ ప్రభువు। ఉండంతే। విస్తారముగాను। నిదురింప। సుప్తిసెందగా। కదిసి। ఆ రాజుదేహమును అంటి। తదుదితశోణితము। తత్। ఆ రాజుదేహమందు। ఉదిత। పుట్టినట్టువంటి। శోణితము। నెత్తురును। కడుపుతని విసనంగన్। ఆకలి తీరేటట్టుగా నుత్రావున్। పానముచేసును॥

౩౮౬॥ క॥ మరియొకన్ల ప్రమదాదులచే। డెరుగక పై పాడుసు వేకనాక్రడిశయ్యాం
గరుబిలైని తననమనేయు। క్రరపాడుసు తేకగాంతాలము గడపెన్

టీక॥ మరియున్। వెండియు। ప్రమదాదులు। స్త్రీప్రభృతులచేత। నెడెరుగక।
తెలియక। పైపాడుకుపేను। మరియొకరి వల్లనంపద్రుపము తన్నెట। నేర్పడి। చేడెరిగిన

చేరపేను। కయ్యంగరచుకొని। పానుఘనసు అంటుకొని। తనకు తనను। చెరపేను ఆయ్యా
ఈ యత్కర పాడునుతేత। ఈ వింని మిత్తము తప్పి కొంతగాలము గడపి
కొన్ని దినములు కాలక్షేపము చేసెను॥

౩౮౭॥ క॥ మూరుత వశములన నపుడా। భూరమునా వతంసు పానుప్రవజందత
రా। కారము డుండుభుకంబను। దారుణామ తుణాము పక్షితంపై నిమ్మా

టీ॥ మూరుత వశములన। వాంఛితార్థీనత చేతను। ఆపుడు। ఆ చేరపేను రా
జు శయ్యను కరుచుకొని యున్నసమయమందు। ఆభూరమునా వతంసు।
ఆకుబంధు దనే రాజశ్రేష్ఠునియొక్క। పానుపున। శయ్యయందు। చంద
తరాకారము। చండతర। ఉగ్రమైనట్టి వంటి। ఆకారము। ఆకృతి స్వరూపము గల
గినట్టి వంటి। డుండుభకంబను। డుండుభక మనే పేరు కలిగినట్టి వంటి।
దారుణామ తుణాము। దారుణ। భయంకరమైనట్టి వంటి। మత్కుణ
ము। నల్లిపోతు। ఉపస్థితంపై। సమీపమును పొందినదై। నిలిచెను। ప్రం
తైను॥

౩౮౮॥ క॥ నిలిచిన మందవిసర్పిణి యుల మత్కుణముం బ్రకల్పితాతి
స్వనమునే నలిరింబ్రాలు నికనే నెలవున నాయాదవల దుష్టే
గుమన॥

టీ॥ మందవిసర్పిణి। మందవిసర్పిణి అనే చేరపేను। నిలిచి। ఆ
ప్రకారముగా శయ్యయందున్నట్టి వంటి। అల మత్కుణముగ। ఆనల్లి
పోతును। ప్రకల్పితాతిస్వనముతే। ప్రకల్పిత। ...
ఉన్నట్టి వంటి। అతి స్వనముతో। అతినిసత్తరముతో। అలరింబి। సంతో
షముప్పెం। నెలవున నాయాదవలదు నీవేగుమనిన।
బాలున్నాను। తమాదడమ। ఇక్కడ నెలవున। ఇక శయ్య
యందు। నాయాదవలదు। నిలువ వద్దు నీవేగుము। పొమ్ము।
అనెను। ఈ ప్రకారము చేరిపేను మందలించెను॥

౩౮౯॥ నిరవధి తృష్ణా విరచిత నరదంశన గుణము మత్కుణము దీనంబై
శరణా నిను మందవిసర్పిణి। చరణాంబుల ప్రాలి దీనముసంబున బలికె

టీ॥ నిరవధి తృష్ణా విరచిత నరదంశన గుణము మత్కుణము దీనంబై। నిరవధి।

మితము లేనట్టి వంటి। తృష్ణా। ఆశ చేతను। విరచిత। చేయబడినట్టి వంటి।
నరదంశన। మనుష్యులను కరచే టట్టి వంటి। గుణము। స్వభావము కల్గిన
ట్టి వంటి। మత్కుణము। నల్లి పోతు। దీనంబై। దారిద్ర్యమును పొందినదై।
శరణానిం తన్నురక్షింపుమని। మందవిసర్పిణి। చేరపేను యొక్క। చరణాం
బులన్నావి పాదములందుం దుపడి। దీనసంబున। దైన్యము చేతను।
పలికెన్। మందలించెను॥

౩౯౦॥ క॥ దైవాధీనంబు ననిడు। దైవస్పృతి నిన్నెందుకడకు సరుగందిరుగం
నావిష మెయ్యందు నెలకొని। తావెద రాజన్య శోణితము నీకరుగన్

టీ॥ దైవాధీనంబున। నిరతి మనుచేతను। ఈ ఉట్టె ప్రవృత్తిని। ఇక్కడికి
ప్రవేశం డగలదానవై। ప్రవృత్తి తిని। ఒండుకడను। మరొకచోటికి।
అరుగగ। పొమ్మ్య ఉందుకున్న। తిరుగగ। సంచరించుటకు। నావశము
నాయత్తము కాదనుట। ఇందు। ఇక్కడ రాజు శయ్య
యందు। నెలకొని। నిలిచి యుండి। నీకరుగన్। నిదయము చేతను రా
జన్య శోణితము। రాజన్య। మూర్ధాభిషిక్తులు రాజు యొక్క। శోణితము। రక్తమును
తావెద। పానము చేసెదను॥

౩౯౧॥ క॥ నావిని మందవిసర్పిణి। తావంతం గుంది తీక్ష్ణదంశుండవు దూ
రావసరుండవు డుండుభ। కావారక కడుపుబ్బిగ సినపడెల్లన్

టీ॥ నావిని। నా ఈ ప్రకారము డుండుభకమనే నల్లిపోతు పలుకగా
విని। ఆ మాట ఆకర్ణించి। మందవిసర్పిణి। మందవిసర్పిణీ అనే పేరుగల
చేరపేను। తా। తాను। వంతన్। దుఃఖముచేత। కుంది। విచారపడి। అనల్లి
తో మందలించుచున్నది। తీక్ష్ణదంశుండవు। తీక్ష్ణ। చురుకగునట్టిగా
ను। దంశుండవు। కరిచేవాడవు। దూరావసరుండవు। చేపినన
మయప్రకారము నడుచుకునేవాడవు కావు। డుండుభకా।
ఓ నల్లిపోతా। వారక। అభ్యంతరము లేక। కడుపుబ్బిగ సినపు
డెల్లన్। జఠరాగ్ని ప్రజ్వలించిన పుడెల్లను। అనగా। ఆకలియైన
పుడెల్లననితాత్పర్యము॥

౩౫౨॥ క॥ ఒడలు బడల్పడ గరచిన కడునావృదినదరిలేచి కంకటి చిదినల
గడలు వెదకించి రాజనం బడనరపతినిన్ను నన్ను బరిమార్పించున్

టీక॥ ఒడలు। శరీరము. బడల్పడ। ఆయాసము చెందే ఓట్టుగాను। కరచిన. నీవు [దంశనములు కావించితివేని] నరపతి। సంజీవకుడనే రాజు। కడునావృది। కడు। మిక్కిలి। నావృది। శీఘ్రముగాను। అదరి। భయపడి। లేచి। నిద్రలేచి। [వెళ్ళిన] కంకటి। శయ్యయందు। చిదినల। చెంబడిగానే। నల్లలను వెదకించి। నాల్లు దిక్కులను [నన్వేషింపచేసి] రాజనం బడ। [అగుడు] పడగా। నిన్ను। నిన్ను। నన్ను। [దుండుభుడనే మందవిసర్పిణియనే] నన్ను। పరిమార్పించున్। చంపించును॥

౩౫౩॥ క॥ తులువా నీకతము నజాడ। వచెనటు జాగుదిగి యిచ్చ వచ్చిన
దెసకున్। వెలువడు మిసుడనచరణాం। బులమీద క్రావిడుం డుభు
కమిట్లనియెన్॥

టీక॥ తులువా। కుత్సితమైన పుర్వం ఓ పైనల్లిపోతా। నీకతమున నీవల్ల
నుంచి చెడవచ్చెనాపవచెను। అటు। అందువల్లనుంచి। జాగుదిగి। జాగు। ఆలస్యమును। ఉడిగి। మానించి। ఇచ్చవచ్చిన దెసకున్। నీమనస్సుకు హితమైన చోటికి। పొమ్ము। ఎన్నా మందుమా। వెలువడుము। పొమ్ము। అని। ఈ ప్రకారముచేరపేను మందవింపగా। దుండుభురము। నల్లిపోతు। చరణాంబుల మీద క్రావి। చరణంబుల మీదన్। ఆచేరపే సు పాదములయొక్క [పైపడి] క్రావి। పడి। ఈట్లనియెన్। ఈప్రకారముగా మందవించెను॥

౩౫౪॥ క॥ నీవెందు నివిపితస్థలోటా నైనా యూదియుండెదం బాష్టకునీ
వేవేళ దయదలంచితి। వావేళ నరాజురక్త మూహరింతున్

టీక॥ నీవు। నీవు। [మందవిసర్పిణినీవు] ఎందుండు। ఏస్థలమందు। నివిపితి। [ఉండాలది] ఆస్థా। ఆస్థలమందు। తావై। కుదురై। నాయూదియుండెదన్। పాదుకౌని [నిలిచి] యుండెదను। పొట్టకు నీవే వేళ దయదలంచితివి। పొట్టకు। నా జఠరా
గ్నికి। నీవు। నీవు [మందవిసర్పిణీనీవు] ఏవేళ। ఏసమయమందు। దయదలంచి
వి। [కల్పి]చేసెదవో। ఆవేళ। ఆసమయమందే। రాజు రక్తమును। [నరపతి] సుబంధుడనే రాజు యొక్క। రక్తమును। నాత్తురను। ఆహరింతున్। పానము

చేయుదును।

౩౫౫॥ విడనాడకుము నిదైన్యం। బడరగ మత్కుణము బ్రార్థనాలాపములన్
గడు గరగించిన నాదృతి। గడలుకొనగ యూకయట్లనాకని పలికెన్

టీక॥ మత్కుణము। నల్లిపోతు। విడనాడకుము। నన్ను యక్కడనుంచి పోగొట్టకుము అని। దైన్యంబు। దీనత్వము। అడరగ। [పెచ్చు] ఓట్టుగాను। ప్రార్థనాలాపములన్। ప్రార్థన। స్తోత్రపూర్వకములైన। ఆలాపములన్। భాషణములచేత। కడు కరగించిన। కడు। మిక్కిలి। కరగించినా చిత్త పరచిన। యూకచేరపేను। ఆదృతి। ఆదరణము। గడలుకొనగ। విస్తరించగా। అట్లనాకని
పలికెన్। నీవు మందవించిన ప్రకారమే అగుగాకని మందవించెను॥

౩౫౬॥ ఒండు దిక్కునకు బోనోపవేనని కదా యర్థి బ్రార్థించెద వైననుండు
పతిరతిశ్రాంతి తల్పమున నిద్రితుడైనతరిజేరి నెత్తురుద్రావి త్రుతుకు
మిది నీకు సమయ మంచదియూర కుండిన నాడ ప్రదోషంబు ననవి దేవ
గుణాము మత్కుణామతి ప్రవృద్ధశరత్యాపవేశండాన ప్పర్శవిభుని కరచె

౩౫౭॥ తే॥ కరవనరవరుడదరి మేల్లాంచబనుల। జనులనజ్ఞ నిరూపింపబనుపవారు
దివియలవ్వేళ గాం[చు]నేతెరనరిగి। నికట రంధ్రాంతరము దుండుభుకము
జొచ్చె॥

టీక॥ ఒండుదిక్కునకు బోనోపవేనని కదా యర్థి బ్రార్థించెదవైననుండు। ఒండుదిక్కునకు। మరొక ప్రదేశమునకు। పోనోపవేనని కదా। పోవ్యే
దానికి [అశక్తుడ]నవేకదా। అర్థి। మిక్కిలి। ప్రార్థించెదు। [వెదుకొని] నన్ను స్తోత్ర
ము చేసెదవు। అట్లైన। నీవు మరొకస్థలానికి పోలేనట్టాయెనా। ఉండుము। [ఇ]క్కడనే [నివసింపు]ము। పతిరతిశ్రాంతి తల్పమున నిద్రితుడైనతరి। పతి
సుబంధుడనే రాజు। రతిశ్రాంతి। రతి। [సు]రతక్రీడవల్లనైన। శ్రాంతి। అలసటచేత
ను। తల్పమున। శయ్యయందు। నిద్రితుడైనతరి। [సుప్తిచెంది]న సమయమందు। చేరి।
రాజుశరీరమందు ప్రవేశించి। నెత్తురు త్రావి త్రుతుకు[ము]। నెత్తురు। రక్తము।
త్రావి। పానముచేసి। త్రుతుకుము। జీవించుము। ఇదినీకు సమయంబదియూ
రకుండిన। ఇది। ఈరాజు నిద్రబోవుట ఏదో। నీకు సమయము। నీకు అవసర

౩౧౩॥ క॥ ఒడలు బడల్పడ గరచిన కడునొప్పిని దరలేచి కంకటి విడి నల్
గడలు వెదకించి రానం బడ నరపతి నిన్ను నన్ను బరిమార్పించున్

టీక॥ ఒడలు। శరీరము ను। బడల్పడ। ఆయాసము నొందెడట్టుగాను కరచిన। నీవు దంశనము కావించితేని। నరపతి। సుబంధుడనే రాజు। కడునొప్పిని। కడు। మిక్కిలి యొప్పిని। నొప్పిచే। శీఘ్రముగాను। ఆదరి। భయపడి లేచి। నిద్రను మేల్కొని। కంకటి। శయ్యయందు। విడి। వెంబడిగానే। నల్లగడలు వెదకించి। నాల్గుదిక్కులను నన్వేషింపజేసి। రానం బడ। అగపడగా। డుంఢుభుడనే మందవిసర్పిణి అనే నిన్ను నన్ను నన్నున్ను పరిమార్పించున్। చంపించును॥

౩౧౩॥ క॥ తులువా నీకథ మునజాడ। వచ్చెనడు జాగుదిగి యిచ్చి వచ్చిన
దెసకున్। వెలువడు మిప్పుడ చరణాంబుల మీద వ్రాలి డుంఢుభుం
డమిత్లు నియెన్॥

టీక॥ తులువా। కుత్సితమైన పురుషుడా నల్లిపోతా। నీకతము నా। నీవల్ల నుంచి। చెడవచ్చెను। రావచ్చెను। అటు। అందువల్ల నుంచి। జాగుదిగి। జాగు। ఆలస్యమును। ఉడిగి। మానించి। ఇచ్చుపచ్చిన దెసకున్। నీవు వచ్చిన వైపుకు మరలి। ఇప్పుడు। ఇప్పుడే। వెలువడుము। పొమ్ము। అనిన। ఈప్రకారముచెప్పెను మందవిసర్పిణి చెప్పగా। డుంఢుభకము। నల్లిపోతు। చరణాంబుల మీదన్। చరణాంబుల మీదన్। ఆ చెరపేను పాదములమీదను। వ్రాలి। పడి। ఇట్లనియెన్। ఈప్రకారముగా పలికెను॥

౩౧౪॥ క॥ నీవెందు నివిపితప్పో। తామైనా యీదినయుండెదం బొప్టుకునీ
వేవేళ దయదలంచితి। వావేళ నరాజు రక్త మాహరింతున్

టీక॥ నీవు। నీవు। ఎందునివిపితి। ఇంటను నివిపితివో। తామెవ్వరి అష్టలనుందు। తావై। కుదుర్రై। నాయీదినయుండెదన్। పాదునకు నిలిచియుండెదను। పొప్టకు నీవే వేళ దయదలంచితివి। పొద్దుకు। నా జఠరాగ్నికి। నీవు। నీవు। ఏవేళ। ఏ సమయమందు। దయదలంచితి వి। కలపజేసెదవో। ఆవేళను। ఆసమయమందే। రాజు రక్తము। సుబంధుడనే రాజు నరపతి యొక్క। రక్తము నెత్తురును। ఆహరింతున్। పానము

చేయుదును।

౩౧౫॥ విడనాడకుము నిదైన్యం। బడరక మత్కుణము ప్రార్థనాలాపములన్
గడు గరగించిన నాధృతి। గడలుకొనక యూకయట్ల నావని పలికెన్

టీక॥ మత్కుణము। నల్లిపోతు। విడనాడకుము నీ। నన్ను యిక్కడనుంచి పోగొట్టకుమని। దైన్యంబు। దీనత్వము। అడరక। ఇంపొట్టగాను। ప్రార్థనాలాపములన్। ప్రార్థన। స్తోత్రపూర్వకములైన। ఆలాపములన్। భాషణములచేత। కడు కరగించిన। కడు। మిక్కిలి। కరగించినా। మెత్త పరచిన। యూక। చెరపేను। ఆ ధృతి। ఆదరణము। గడలుకొనక। విస్తరించగా। అట్లేకాకని పలికెన్। నీవు మందవించిన ప్రకారమే అగుగాకని మందవించెను॥

౩౧౬॥ ఒండు దిక్కున కుబోనోపవేనని కదా యర్థిప్రార్థించెదవైనసుంధు
పతి రతిశ్రాంతి తల్పమున నిద్రితుడైనతరిజేరినెత్తురుప్రావిత్రుతుకు
మిందినీకు సమయముచదియూరకుండినవాడప్రదోషంబునసవిదచ
గునావుమత్కుణముతిష్ఠ ప్రదశరాత్ర్యాపవేశండానమస్కర్త్య విభుని కరచె

౩౧౭॥ తే॥ కరవనరవరుడదరిమేల్లాంచి బనులజనులసజ్జనిరూపింపబనుపవారు
దివియలవ్వేళగాంచినేతరశరిగా। నిక డరంధ్రాంతరమున డుంఢుభకము
జొచ్చె॥

టీక॥ ఒండు దిక్కునకు బోనోపవేనని కదా యర్థిప్రార్థించెదవైననుండు। ఒండు దిక్కునకు। మరొక ప్రదేశమునకు। పోనోపవేనని కదా। పొందవ్వ
దానికి వెడుకొని నశక్తుడనే కాదా। అర్థి। మిక్కిలి। ప్రార్థించెదు। నన్ను స్తోత్ర
ము చేసెదవు। అట్లైన। నీవు మరొక స్థలానికి పోలేనట్టిది యైనా। అందు
ఇక్కడనే నివసింపుము। పతిరతిశ్రాంతి తల్పమున నిద్రితుడైన తరి। పతి
సుబంధుడనే రాజు। రతిశ్రాంతి। రతి। సురతక్రీడవల్లనైన। శ్రాంతి। అలసటచేత
ను। తల్పమున। శయ్యయందు। నిద్రితుడైన తరి। సుప్తిజెందిన సమయమందు। తరి।
రాజు శరీరమందు ప్రవేశించి। నెత్తురు ప్రావిత్రుడుకు। నెత్తురు। రక్తమును।
ప్రావిపానము చేసి। ప్రదుకుము। జీవించుము। ఇదినీకు సమయముచదియూ
రకుండిన। ఇదివి। ఈరాజు నిద్రబోవుట లేదు। నీకు సమయము। నీకు అవసర

ము। అంచు। మందరించుచు। అది। ఆచెరపెను। ప్రారకుండిన। మరి మిలన
కలయుండిన। నాడు। ఆదివసమందే। ప్రదోషంబున। సాయంకాలమందు।
నలి। మిక్కిలి। శిష్టి। నీచగుణము। నీచ। స్వల్పమైనట్టిమంచి। గుణము। స్వభావము
కలిగినట్టిమంచి। మత్తుణము। నతిల్లిపోతు। అతిథుష్టుడు। అతి। అధికమైన
ట్టిమంచి। ఫలితో। జఠరానలము యొక్క। పేడ। బాధచేతను। శయ్యాపవే
శుడా నత్కృత్య విభుని గరమా। శయ్యాపవేశుడాగపానుపందు। ఉపవేశుడా।
ప్రవేశించియున్నట్టిమంచి। ఆమత్కృత్య విభుని। ఆరాజును। కరచె। ~~కరచెను~~ దంశనము చేసెను
కరవనరవరుడదరిమెల్లాంచి। కరచ। అనల్లి ~~పాలు~~ ~~కరచునమా~~ త్రముననా దంశము కావించగానే
నరవరుడు। రాజు। అదరి। ఉల్లిపడి। మేల్లాంచి। నిద్రలేచి। భవనులజనుల సజ్జని
రూపింపబనుపవారు। పనులజనుల। తనపరిచారక ~~జనులను~~ పనిచేసెడువారిని। సజ్జ ని
రూపింప। సజ్జ। శయ్యను। నిరూపింప। చూచేనె రకుపనుప। అంప
గా। వారు। ఆపరిచారకజనులు। అప్పుడు। ఆసమయమందు
దివియలు। దీపములను। కైకొంచు। తీసుకొని। ~~ఏం~~ తేర। రాగా। డుండు
భుకము। నల్లిపోతు। అరిగి। పోయి। నికటరంధ్రాంతరము। నికటశ
య్యాసమీపమందలి। రంధ్రాంతరము। ~~బిలమును~~ బిలము ఛిద్రదేశ ము ను। చొచ్చె। ప్రవేశించె
ను॥

౩౫౮॥ క॥ కాలవశతేమిగాదృఢి। పోలేకున్నైదనెయుండపాడగనిత్రేల్లన
గిలిబిమందవిసర్పిణి। నాలోనంబులిమిన్నైబిరసుపులువెడలన్

టీక॥ నాల। ~~స్థానా~~ పాదముల యుండు। వదివే మిక్కిలి గమున్నేరపోవు ఉచ్చేతను। కాదృఢి।
లోపడి। పోలేకున్నైదనే। పోలేక। అవలచనుర్దక ఉతక్కి। ఉన్నైదనే। తానుమును
పున్నద్దలమందే। ఉండు। ~~ఉండగా~~ నివసించగా పాదగ నైచూచి త్రే ళ్లగ। వ్రేళ్లను। అంగుళులచేతను। గిలిబి
పొందించి। మందవిసర్పిణి। చెరపేనన్న ఆలోన। చూచినంతలోనే। అసువు
లు వెడలన్। ప్రాణములు పొయ్యెడట్టుగా। పురిమిన్నైబిరి। నలిచి వేసిరి॥

౩౫౯॥ వ॥ డుండుభుకంబువేచ్చకొని భిన్నమంత్రంబైయూరజస్త్రెమంత్రం
బువెలిబుచ్చుటగాదని దమనకుండాడిన పింగళకుండవాక్యంబు
లు చిత్తంబున నెక్కి నిక్కువంబులుగానగచి యమ్మంత్రికుమారు
నకిట్లనియె॥

టీక॥ డుండుభుకంబు చేచ్చుకుని। డుండుభుకంబు। డుండుభుకమునే నల్లి
పోతును। చేచ్చుకొని। తనదగ్గరనివసింపజేసుకొని। భిన్నమంత్రంబై। భిన్న।
భేదింపబడిన। మంత్రంబై। ~~ఆ~~ లోచనము కలిగినట్టిమంచిదై। యూరక।
చేరపేను। చస్త్రె। వృత్తిని బాంచెను। మంత్రంబు। ~~ఆ~~ లోచనమును।
వెలిబుచ్చుట। అన్యులకుతెలియజేసుట। కాదని। కారాదని। దమనకుం
డాడిన। దమనకుండు మందరించిన। పింగళకుం ~~డు~~ వాక్యంబులు। పింగ
పింగళకుడనెడి వేరుగల
ళకుండు। సింహరాజు। ఆవాక్యంబులు। ఆదమనకుడుచెప్పినమా
టలు। చిత్తంబునకెక్కి। మనస్సునకు పట్టి। నిక్కువంబులుగానగచి। నిక్కు
వంబులుగా। సత్యములైనట్టిమంచివాటినిగా। నగచి। విచారించి। ఆమ్మం
త్రికుమారునకిట్లనియె। ఆమంత్రికుమారునకు। ~~ఆ~~ దమనకునకు। బుద్ధిమాని ఫలిత్రి శగు
~~ఈ~~ ట్లనియెను। ~~ఈ~~ ప్రకారముగా మందలించెను॥ ముందరవచ్చేటి

౩౬౦॥ క॥ నాపైసంజీవకుడతి। కోపంబునరాకకైదిగురుతుసునీతి
వ్యాపారశీలచెప్పుమా। గోపనగతి ననిన్నదమనకుండిట్లనియెన్

టీక॥ నాపై। నామీదను। సంజీవకుడు। సంజీవకుడనేవాడు। అతికోపం
బున। కోపాతిశయముచేతను। రాకకు। వచ్చుటకు। ~~ఏ~~ దిగురుతు।
ఏమిచిహ్నములు। అభిజ్ఞానములు। ~~ఏమిగురుతు~~ సునీతివ్యాపారశీల। సునీతి। సుతెస్సైనట్టిమంచి। నీతి। ~~నీతి~~ శాస్త్రము యొక్క। వ్యాపార। విచారమందు। శీల। స్వభావము కలిగినట్టిమం
చి ఓదమనకుడా। గోపనగతి రహస్యమార్గముగానుచెప్పుమా। పలుకు
మా। అనిన। ఇట్లు పింగళకుడు మందలించినను। దమనకుడు। దమన
కుడనే ప్రధాని। ఇట్లనియెన్। ఈప్రకారముగా మందలించెను॥

౩౬౧॥ క॥ వానతరిసొరబాగై। యూననముమంరంగకొమ్ములవనప్రుంబుల్
గానిటకువచ్చునతడది। గోనిన్నువధింపవచ్చుగురుతెవ్వడికిన్॥

టీక॥ వానతరి। ~~వానా~~ వర్షకాలమందు। కొమారవాగై। యూననమువురంగ।
ఆననము। ముఖము। ఓరవాగై। ఒకపార్శ్వమందు వంపుగానే యుబడిన
దై। అమరంగ। ఒప్పుగా। కొమ్ములు। విషాణములు। అవనప్రుంబుగా।

నేలకు వంగగా, గ్రీవ ఉరువయు, ఈ విధా ప్రకంపితములు, అతడు, ఆ సంజీవకు
డు, నిన్ను వధింపవచ్చు గురుతు, నిన్ను చంపెడుందుకు వచ్చెనను ఘనవంతి చిహ్నములు,
ఎప్పటికిన్ని, ఈ కాలము నన్నైనాను, అదిగో, అట్లా వచ్చునేని గురుతు, అ
నగా ముఖములను ఘోరగా జేసుకుని కొమ్ములను వంచుక వచ్చెదిరోదిగ
లడా అదే నిన్ను వధింపవచ్చెడందుకు గురుతని దమనకుడు పింగళకు
నికి తెలియజెప్పెనని తాత్పర్యము॥

౩౬౭॥ వ॥ అని యిట్టి జ్ఞానంబు జెప్పి యుపాంశువ్యాసంబున నుపాస్యంబై యా
స్యంబులరసవృంచకంబు జూలి వావి వుంద. మందగమనంబు న సంజీ
వకుడాయంబోయి వెడవెడ తలయూచి నిట్టూర్పు నిగుడించుచుయుండ
తండు దమనకుం బరికించి సఖా సుఖంబున బోదలు దే భద్రమేయని
నన్నుం త్రితనయుండు॥

టీక॥ అని, ఈ ప్రకారము చెప్పి, ఆ వృంచకంబు, ఆ పింగళకుడనే
సింహమునకు, ఉపాస్యంబై యాస్యంబులరు, ఆస్యంబు, సంజీవకుని ముఖ
ము, ఉపాస్యంబై, సేవ చేసేటు రకు తగినదై, అలర, ఒప్పగా, అట్టి జ్ఞా
నంబు, గురుతును చెప్పి, తెలియచేసి, అనగా పింగళకునికి వధార్థము
సంజీవకుడు వచ్చె గురుతును తెలియచేసెననుటి. ఆ వృంచకంబు, ఆ దమన
కుడనే నక్క, అప్పోటుగా వాసి, ఆ పింగళకుడుండే స్థలమును విడిచి, మంద
మందగమనంబున, మెల్ల మెల్లనైననడు ప్రమేత, సంజీవకుడాయం
బోయి, సంజీవకుని దగ్గరికి చనసొంచి, వెడవెడ తలయూచి, వెడవెడ,
కొంచము కొంచముగా, తల యూచి,
శిరఃకంపము చేసి, నిట్టూర్పు నిగుడించుటయు, నిట్టూర్పు,
నిశ్వాసమును, నిగుడించుటయు, విస్తరింపచేసుటయు, అతండు,
ఆ సంజీవకుడు, దమనకున్, దమనకుడనే నక్కను, పరికించి, చూచి, సఖా, మి
త్రుడైనటువంటి దమనకుడా, సుఖంబున బోదలు దే, సుఖంబున ఆరోగ్యము
గాను, పొదలుదే, ప్రకాశింతువా, భద్రమే, కుశలమా, అనిన, ఇట్లా సం
జీవకుడు సంధించగా, అన్నం త్రితనయుండు, అప్రధానికుమారుడైన దమన
కుండు॥

౩౬౩॥ చిత్తము నిర్వృతంబు దృఢసేవ ఘటించిన విత్తముల్ పరా
యత్తము లాశ జీవితము లంతెక యొంపుడు లేదు వృత్తులా
పత్తి విధాయినుల్ చను వపాటవ మెక్కడి భద్ర మేడ మేల్
క్రొత్తవె రాజసంశ్రితులకున్ బలుమాటలు వేయునేటికిన్

టీక॥ రాజసంశ్రితులకున్, నృపసేవకులకు, చిత్తము నిర్వృతంబు, చిత్తము,
మనస్సు, అనిర్వృతంబు, సుఖములేనటువంటిది, దృఢసేవ ఘటించిన విత్త
ముల్ పరాయత్తములు, దృఢ, గాఢమైనటువంటి, సేవ, కొలువు, ఘటిత,
ఘటించిన, ప్రాప్తమైన, విత్తముల్, ధనములు, పరాయత్తములు,
పరాధీనములు, ఆశ జీవితము లంతెక యొంపుడు లేదు॥ ఆశ, తృష్ణ,
జీవితములు, ప్రాణములు, అందు, ఒక యొంపుడు లేదు, ఒక కాలమందున్ను
స్వాధీనములు, వృత్తులాపత్తి విధాయినుల్, వృత్తులు, సేవకవ్యాపారములు,
ఆపత్తి విధాయినుల్, ఆపత్తి, ఆపదలను, విధాయినుల్, చేసేటటు
వంటివి, చనువపాటవము, చనువు, ప్రీతి, అపాటవము, దార్ఢ్యము లేక బలము లేనటు
వంటిది, ఎక్కడి భద్రము, ఎక్కడి శుభము, ఏడ మేల్, ఎక్కడను
శుభము లేదనుటి, మేలు లేదనుటయున్న, క్రొత్తవె, నూతనములా, ప్ర
థమమునుంచిన్ని కలిగినవనుటి, పలుమాటలు, బహు భాషలు, వేయునే
టికిన్, సహస్ర విధములుగా చెప్పవలసినదేమి, అనగా, రాజసేవకుల
కు చిత్తము సుఖము కల్గియుండదు వారు సేవచేసినందున ప్రాప్తమైన
ధనము స్వాయత్తము లేక పరాధీనమై యుండును జీవితము నిమిత్తము
ప్రాణములమీద బరాతము చేసినందున పరాధీనమనుటి ప్రాణము
లమీద ఆశలేదనగ రాజులు యుద్ధార్థులై శత్రువులతో పోరాడు
టకు పంపింతురు గనుక ఆయుర్దాయ జీవితులగుట ప్రాణములందు
ఆశలేదనుటి, వృత్తులాపత్తి విధాయినులనగ ఆయుర్దాయ జీవితులగుట
వల్లను చనవు బూలదనగ సేవకుల యందు రాజులకు ప్రీతి కలిగియుండద
నుటి, ఇదివి ఈ పూర్వోక్తములైనవన్ని క్రొత్తలుగావు సగా మొదటినుంచి
కలిగినవేననుటి, ఈ ప్రకారముగా సంజీవకునికి పింగళకుని యందు

మిత్రత్వములచే దీపావళ్లుపడ్డగాను దమనకుడు సంజీవకుని తోను
వుండ విడచెనని తాత్పర్యము॥

౩౬౪- స్తులు వహించి యూపదలగా సిలడెప్పుడు బొంద్లమే లేవే
షను ని కవనంబు ఖండితము గాదిలనే ప్పుడు నేర్పు గాలమున్
కను గొన వనే వశీపకుడు గారవ మందె ఖలాప్తి సాఖ్యమే
జనుడు భజించె రాజులకు సత్రియుడై ప్పుడు నాకు జెప్పుమా

టీక॥ ఎప్పుడు। సేవజనుడు। ఆపదలా విపత్తులచేతను। సనలు వహించి
సనలు। కోపములను। వహించి। పూని। గాసిల డు। శ్రమపడడు। శ్రీమప
డునను డు। సేవకునని। సేవమహాత్ముని యొక్క। చిత్తము। మనస్సు। బొం
డ్లచే తగ్గిస్త్రలచేతను। ఖండితము గాదు। ఖండిత ము గాదు। స్త్రీలచేత యెవ్వ
వంచి పురుషుని యొక్క చిత్తము చలింపచేయబడునను డు। ఇలన్ భూతల
మందు। సేవం ప్పడు। సేవ పురుషుడు। కాలమున్। సమయము వలను। కనుగొనకతెలు
సు డు కు। నేర్పు। చాతుర్యము। కాలప్రేరా పము సుతెలిసే డుండు రనె వడుసమర్థుడు
గాడనునడు। సేవ నేకపకుడు యూచకుడు। గారవమందె। గురుత్వము
ను పొందెను। యూచకుడైనవాడు గురుత్వము ను కాంచడనుడు। సేవజనుడు।
సేవకుడు। అలాప్తి। దుర్జన సాంగత్యము చేత। సాఖ్యము। సుఖము।
భజించె। పొందెను। పొందదనుడు। సేవకుడు। సేవ పురుషుడు। రాజుల
కు। ప్రభువులకు। సత్రియుడు। ముంచివిహితుడు। నాకు జెప్పుమా। నాతో
వుండవలయు మా। రాజులకు విహితమైన పురుషుడు లోకమందు లేనప్పుడు
వాడని సంజీవకుని తోను దమనకుడు వుండవలెనని తాత్పర్యము॥

౩౬౫॥ చ॥ నలు కువ జూచి యూడదీని నంగసరుం గ్రక్షియించి యున్న వా
నలరు ప్రపూర్ణమైన నెరయుం బరికింపగలేడు నా కునే
నెలు విక జాలు నన్న కుసి గుంపుల వెట్టి వధింప జూచుకే
వల నరకంబుగాగా లు చువారికి దుష్టభుసంశ్రయంబు స్సే

టీక॥ నలుకువ జూచి। భటుని యొక్క నలగడమును జూచి। [illegible] డు। జీత
మియ్యడు। అది గాక। భటుడైనవాడు పల్లవించి నప్పుడికిన్ని। కసరుకొనుపను

చేసును। క్షీసియించి యున్న వాడినలరు। భటుడు శోషించుచున్నప్పుడు। ఆలరు।
సంతోషించురను। ప్రపూర్ణమైన నెరయుం పరికింపలేడు। ప్రపూర్ణమైనసేవను దన్న
వస్త్రాదుల చేత సంపూర్ణమైనట్టి యేనా। నిరంతరుర్। విక్షిప్తిన్। పరికింపగలేడు।
చూడలేడు। నాకు నేనెలువికాలు నన్న। ఇట్టి। ఇంత మాదడనన। నేను
ఉప్ప। నీ యొక్క సేవ। నాకు। నాకు వాలు నన్న। పరావృత్తము నగా। కుసిగుంపుల
వెట్టి వధింప జూచు। కుసిగుంపులవెట్టి। వృద్ధశ్రమ బాంధించి। వధింప జూచు। చంపదల
చును। నెలు చువారికి। రాజాశ్రయ పోసేవారికి। దుష్టభుసంశ్రయంబు। దుష్ట
రాజాశ్రయము। కేవలనరకంబుగా। కేవల(ము)మైనప్పుడు। నరకంబు
గా। నిరయము గదా। ఇది। ఈదుష్టభురాజాశ్రయ మెంతచెడు॥

౩౬౬॥ ఆ॥ తనువు బాదలనీడు తాపంబు ఖర్జించు। పస్తువెట్టు మూలవార్తైను
కెలు చు సజ్జనులకు కుత్సితవసువు తీవల్లభుండు చేకివంచిపాడు॥

టీక॥ తనువు బదలనీడు। తనువు। దేహమును। బాదలనీడు। వృద్ధిపొందనీయ
డు। తాపంబు ఖర్జించు। తాపంబు। పరితాపమును। ఖర్జించును। [illegible]
పస్తువెట్టు। ఉపవాసిగా [illegible]చును। అన్నము వెట్టడనుడు। మూలవార్తై
ను। [illegible] బడవేసును। కెలుచు సజ్జనులకు। సేవసేసే సత్పురు
షులకు। కుత్సితవసువు తీవల్లభుండు। కుత్సిత దుష్టచిత్తుడైన। వసువు
తీవల్లభుండు। రాజు। వేకివంచి వాడు। రోగము తెలిసనాసుడైన
వాడు। అనగా రోగము స్వదేహమును క్లేశింపజేసును ఉపతాపమును
ఖర్జించును రోగప్రాప్తమైన వానికి లంఘనము వేసుటచేత పస్తువెట్టిడ
మున్నజాను। రోగప్రాప్తుడు గను నాదులు లేక [illegible]కమూలపడియుండు
నను డు॥

౩౬౭॥ నగవుల కుం ప్రసాదవచనం బాక డూడడు మైత్రాలనిప్పినన్
మొకవుడు వెట్టుకే ల్గాగిను మెక్కినపెమెద లింపదాజిలో
పగరనడంచి కొల్పిడినపాటును గెల్చినగెల్పు నేతయుం
గగనసుమంబు నచ్చుమొసగంబడు నోయని దుష్టభుండిలన్

టీక॥ నగవులకుం ప్రసాదవచనంబాకడూడడు। నగవులకున్ నవ్వుటలు మైనా। ప్రసాద

వచనంబు। ప్రసాదు। నిర్మలమైన। వచనంబు। వాక్యమును। ఒకటొడఁడూ। ఒకట
మాత్రమైన మాటాడఁడు। మెత్తలనిప్పనక మొగమునఁటు బెట్టు। మెత్తల। తననెదురుగా నున్న
నగ। నిలుచున్నప్పటికిన్ని। మొగము। ముఖమును। ఆడుచెట్టున్। ఆవలగాచేసు
కొనును। గ్రక్కున మోగిచి మ్రొక్కినచో మెదలింపఁడు। కేల్మోగిచి మ్రొక్కినా। చేతులు జోడించి
దండము పెట్టినప్పటికిన్ని। మెదలింపఁడు। [illegible] కదలింపఁడు। ఆజిలో పగర
నడంచి కొల్పుడిన పాటును గెల్చిన నగల్పు సేతయుం గగనసుమంబు నప్పు। ఆజిలో।
యుద్ధమందు। పగర। శత్రువుని। అడంచి। సంహరించి। కొల్పుడిన పాటును। భంగ
పడిన విధమును న్ను। గెల్చిన నగల్పు సేతయున్। గెల్చిన। జయించినప్పటికి। గల్పు
సేతయున్ జయకార్యమున్ను। గగనసుమంబు నప్పు। ఆకాశపుష్పము నుగా
చేసును। [illegible] లన్ భూమియందు। ఒయోసగంబడునో యని సన్నానవచ్చో
యనుచున। అనగా యీచెప్పినప్పువంటి పేకలయిన కార్యములను కల్పి
తుడైన రాజు శరాన్యములుగా చేసునని భావము॥

౩౮౯॥ కాననవాసియైన నసుఖంబు విశిష్ట గృహాన్న భిక్షకుం
డైన వరంబు లూత్కలకనౌశనుడైన శుభంబు రక్షకుం
డైనను మేలు నీటజలరాశల మార్లఁబడి వెస్సుబూవెన
న్నానకరుండుగాని నరనాథు భజించుట కన్న నేరికిన్

టీక॥ సన్నానకరుండుగాని నరనాథు భజించుట కన్న నేరికిన్। సన్నానకరుం
డుగాని। మన్ననచేసేవాడు కానప్పువంటి। నరనాథు। రాజును। భజించుట
కన్నా। కొలిచేదానికంటెను। ఏరికిన్। ఏజనులకైనాను। కాననవాసియైన
నసుఖంబు। కాననవాసియైనా। అరణ్యమందుండుడమైనను సుఖంబు। [illegible]
ముగును। విశిష్ట గృహాన్న భిక్షకుండైనవరంబు। విశిష్ట। యోగ్యులుగా నివారియొక్క
గృహ। [illegible] యందలి। అన్న। అశనమును। భిక్షకుండైనను। భిక్ష ఎత్తి
భక్షించేవాడు అయినా। వరంబు। శ్రేష్ఠము। ఉలూత్కలకనౌశనుడైన శుభం
బు। ఉలూత్కలు। రోళ్లసమీపమందు పడియుండే ఓక। కణ। ధాన్యకణము
ను। అశనుడైన। భక్షించేవాడైనా। శుభంబు। శ్రేయము। కర్షకుండైనను మేలు।
కృషిచేసుకొని జీవించేవాడైనా। [illegible] మంచిది। [illegible] శరానల మార్లఁబడి [illegible]।

నీట్ల। ఉదకముచేత। జలరాశలము। క్షుధాగ్నిని। ఆకృటు। ఉపవాసములను పొందియుండు
చెస్సు। యోగ్యము। జూచె। కూడుమా। అనగా సన్నానముచే యని రాజును సేవించుటకం
టె యీచెప్పిన అరణ్యవాసము మొదలైనవి మంచివని దమనకుడు సంజీవకుని
తో మందలించెనని తాత్పర్యము॥

౩౯౦॥ మడగి పరుండ ప్రాణులక మంచపు కుక్కికి నిల్పరెల్లి బులే
గుడిసెను నెండు రెండెను పగొల్లనునోరికి పొరక వర్జ్యకుం
కుడువగ కూడికిన్ మొలలకు కోలకకుసదిర మెంతలా తలఁపే
వడువున దుష్టభుంగాయిచి పనుని సేయను జీవికోడికిన్

టీక॥ అనుజీవి కోడికిన్। అనుజీవి। భటజనులయొక్క। కోడికిన్। సమూహమునకు।
మడగి పరుండ ప్రాణులక మంచపు కుక్కికి। మడగి। దేహమును ముడుచుకొని। పరుం
డినప్పువంటి। మంచపుకుక్కికి। ప్రాణులకు। ప్రాతములతో అల్లబ
నివసించి [illegible] ఉండుకు। రెల్లుపులి [illegible] తో కప్పబడినప్పువంటి। గుడిసె
కు। చవికె కున్ను। ఒండురెండెసుప గొల్లకు। ఒకటిరెండు మాత్రమైన [illegible]
కున్ను। నోరికి పొరక వర్జ్యకుం। నోరికి। నోటికి। పొరక వర్జ్యకుం [illegible]
కున్ను। కుడువగ కూడికిన్ కుడువగ। భోజనము చేసేదానికి। కూడికిన్। అశనమున
కున్ను। మొలలకు కోలకకు। కట్టుకునే బట్టకున్ను। సదిరము। దరిద్రతాబుండగా।
[illegible] తలఁతు। చిక్కిలి ఆసహ్యము। దుష్టబుద్ధి కల్పితుడైనప్పువంటి రాజును। సే
వడువున। [illegible] ప్రకారము గాను। కొలువవచ్చు। సేవించ కూడును। అనగా
కొలువ కూడదనుట। [illegible] కష్టము। అనగా। దుర్జనుడైన రాజును కొలిచిన
భటులకు యీపద్యములో చెప్పిన ప్రకారము సమస్త పదార్థములకు దారిద్ర్య
మేగనుక కష్టమనుటే యీప్రకారము కల్పితుడైన పింగళకుని కొలువరాదని దమన
కుడు సంజీవకునితో మందలించెనని తాత్పర్యము॥

౩౯౧॥ పనిగొన వూడ నిల్పడెడ పాదపపంజరనాడు వచ్చు చె
చ్చెలు దిగమ్రింగుతేం [illegible] లత జూచిన బూర్పన జూడదేవుడుం
జులుకదనం బెనర్చునెరసుల్ గనియుంచు నదప్పి మైచుకే
వలనృప సంశ్రయంబు పగవారలకున్ వలదిప్పు సుందరా

టీక॥ పలికిన మాట। తాను నోటచెప్పిన పలుకును। నిల్పడు। స్థిరముచేయడు।
అనగా తాను నోటచెప్పిన మాటను చెప్పలేదని అసత్యములాడుననుట। ఏక
పాదపపంచెదనాడు। ఏకపాదపక్షి। అప్పుడప్పుడు చెదనాడు। మనస్సు
చెప్పినట్టుగా పలుకులు చెప్పును। వచ్చు చెప్పులు దిగమ్రింగు। వచ్చు। తనమనస్సును
హితములైన। చెప్పుట్లు। చెప్పినపనులను। దిగమ్రింగు। లోనాచ్చును। అనగా
చెప్పినవాక్యములను మంచివని నోటచెప్పక తనమనస్సులోనే అణచివేయు
ననుట। తొల్దొలుత చూచిన జూపున జూడడు। తొల్దొలుత నీయుందర
యుందరను జూచినజూపున। తనుకన్న ప్రసాదదృష్టిచేతను। చూడడు।
వీక్షింపడు। అనగా ఆదియందు ప్రసాదదృష్టిచేత చూచి తర్వాత నట్టి
పదృష్టిచేత జూడడనుట। ఏవృథంబులు కదనంబు నెన్నచు। ఏవృథక। ప్రకటి
మయ్యెడిట్టుగాను। బలకదనంబు నెన్నచు। లాఘవము నుజేసును। నేరము
లగణియించు। నేరములు। నేరములను। గణియించు। లెక్కపెట్టును। అప్పునైపుణ
గదిరించివేయును। ఏప్రభుసుందరక్। ఈభూమియందు కేవలప్రసం
శ్రయంబుకేవలప్రప। రాజు ఒక్క సంశ్రయంబు। ఆశ్రయముపొగవారల
కుక్। శత్రుజనులకున్ను। వలదు। వద్దు। అనగా ఈభూమియందు మర్జనా
జాశ్రయము మనవంటివారలకు వద్దనేవద్దు। మరిన్ని మనపగవారలకైనా
ఈపువంటిరాజాశ్రయము కారాదని దమనకుడు సంజీవకునితోను పింగ
ళకునియందు ఈప్రకారము దౌర్జన్యము కలిగియున్నట్టుగాతెలియజెప్పె
నని తాత్పర్యము॥

321॥ హతదాక్షిణ్యుల నర్థకారులభిమానాత్ముల వ్యంజన
ప్రతిపక్షుల్ సుజనప్రియంవదులు సంపత్సన్నిపాతాశ్రితి
శ్రితకుల్ సత్యపరాఙ్ముఖుల్ ధనపిశాచగ్రస్తులార్యావన
చ్యుతులజ్ఞాంతులనాంతరంగికులు రాజుల్ గారె యూహింపఁగన్

టీక॥ హతదాక్షిణ్యులు। హత। కొట్టబడిన పువంటి। దాక్షిణ్యము। మొగమాట
ము కలిగినవారలు। అనర్థకారులు। అశుభములైనట్టి ఘనకార్యముల చేసిడివారలున్ను।

అభిమానాత్ములు। అభిమాన। గర్వముచేత। ఆధ్మాతులు। పూరితులైనట్టి
వంటివారలున్ను। అవ్యంజనప్రతిపక్షుల్। అవ్యంజన। నిమిత్తములేని। ప్రతిపక్షుల్।
శత్రువులు అయినట్టి వంటివారలున్ను। సుజనప్రియంవదులు। సుజన। దుర్జను
లతోడను। ప్రియంవదులు। ఇష్టవాక్యములను పలికేవారలున్ను। సంపత్స
న్నిపాతాశ్రితిశ్రితకుల్। సంపత్ ఐశ్వర్యముచేతనున్ను। సన్నిపాత। సంప్రాప్త
ముచేతనున్ను। ఆశ్రితి। మరపున్ను। శ్రితకుల్। తెలివియున్నకలవారలు। సత్యపరా
ఙ్ముఖుల్। సత్య। తథ్యవాక్యమునకు। పరాఙ్ముఖుల్। విముఖులైనట్టి వంటి
వారలు। ధనపిశాచగ్రస్తులు। ధన। విత్తమనే। పిశాచ। భూతముచేత। గ్ర
స్తులు। పొందబడినట్టి వంటివారలున్ను। ఆర్యావనచ్యుతులు। ఆర్య। పెద్దల
యొక్క। అవన। రక్షణామందు। చ్యుతుల్। విడవాసినవారలున్ను। అ
జ్ఞాంతులు। సహనములేనివారలున్ను। అనాంతరంగికులు। అనంతర। ప్ర
వర్తక జనరహితులైనవారలున్ను। అనగా మనస్సు కలసినవారితోను మర్మ
ము విడిచి మాటాడనివారలనుట। ఊహింపఁగన్। తలచగా। రాజు
లారె। ప్రభువులుగారా। అనగా రాజు లేననుట। ఈప్రాక్పూర్వోక్త ప్రకా
రము వర్తించేవారు రాజులేగాని అన్యులుగారనిన్ని ఈపింగళకుడు
ఈలాగున దాక్షిణ్యాదిగుణరహితుడని దమనకుడు సంజీవకునితో మంద
లించెనని తాత్పర్యము॥

322॥ చుట్టములెవ్వరు దేశంబెట్టిది యాయవ్యయంబులెట్టివి కాలం
బెట్టిదియేనెట్టిదబల। మెట్టిది నాకని తలంప మానవుఁ డెన్నన్

టీక॥ నాకు। సంజీవకుడైననాకు। చుట్టములెవ్వరు। చుట్టములు। బంధువులు।
ఏవ్వరు। ఏవ్వారలున్నారనిన్ని। దేశంబెట్టిది। దేశమ్ము। ఉండేస్థలమున్ను। ఎట్టిది।
ఏలాగైనదిన్ని। ఆయవ్యయంబులెట్టివి। ఆయ। ఆదాయమున్ను। వ్యయ।
వెచ్చములున్ను। ఎట్టివి। ఏప్రకారములైనట్టివంటివిన్ని। కాలంబెట్టిది। కాలం
బు। ఇప్పుడునడిచేసమయమున్ను। ఎట్టిది। ఎటువంటిదైనదిన్ని। ఏనెట్టిది।
ఏను। నేను। ఎట్టిది। ఎటువంటివాడననిన్ని। సంజీవకుడైన నాకు। నాకు। బలమెట్టిది।

నా సతతస్నేహము వంటి దని నీవు, నీవు, తలంపుమా, ప్రదర్శించి నమ్మి, అనుచు౯,
ఈప్రకారముగా సంజీవకుని తోడ దమనకుడు మందలించెను॥

౩౨౩॥ క॥ దమనకు నాలోకించి సంజీవకుం డనుననుజీవులకు దుష్ప్రభుసం
శ్రయంబు గాదని యు దేశకాలంబులు విచారింపవలయు నని యన్యా
పదేశవిశ్వాససంధర్శంబుగా నొడివి విశ్వాసులకు మిత్త్రభేదమౌ యని యా
రకుండిన వెండియు దమనకుం డిట్లనియె॥

టీక॥ దమనకు నాలోకించి, దమనకు౯, ఆదమనకుని, ఆలోకించి, చూచి,
సంజీవకుండు, సంజీవకుడు, అనును, దమనకుని తోడ మందలించును, అను
జీవులకు దుష్ప్రభుసంశ్రయంబు, అనుజీవులకు, భటులకు, దుష్ప్రభు, దుర్జను
డైనరాజు యొక్క, సంశ్రయంబు, ప్రాపకము, కాదని యు, తగదని యును,
దేశకాలంబులు విచారింపవలయునని, దేశ, శత్రుమిత్రస్థానములను, కాల,
వృద్ధిక్షయరూపమైన సమయములను, విచారింపవలయు, విమర్శింపవలెనని,
అని, ఈప్రకారము మందలించి (అన్యా)పదేశవిశ్వాససంధర్శంబుగా నొడివి, అ
న్యాపదేశ, మరియొక నెపముతో వినిపించినవంటి, విశ్వాస, స్తోత్రములను
ప్రోత్సాహ సందర్శంబుగా, అనుకూలములు గలుగునట్లుగాను, అంటివి మందలిం
చితివి, విశ్వాసులను, వాక్యములను, నిమిత్త మేమకొ యని, నిమిత్త
ము హేతువు, ఏమకొ, ఏమి గలదు, అని, ఈప్రకారము సం
జీవకుడు దమనకుని తోడ మందలించి (ఆ)యూరకుండిన (మరియొక మాట
మందలింపక తూష్ణీంభూతుడై యున్నను), వెండియు దమనకుం డిట్లనియె, దమనకుండు
దమనకుడు వెండియు, తిరుగాను, ఇట్లనియె, సంజీవకుని తోడ యీ
ప్రకారముగా మందలించెను॥

౩౨౪॥ ఉ॥ నావచనంబు ఘోషమని నమ్మి దురూహలత్రోవ బోకసం
జీవక యేగుదెంచితివి సింహముఖంబు వకాట్లు భద్రసం
భావన జేయుచుండగ విపద్దశ లొంతి నకాల నొప్పినా
హా విభుడీ శసింపగదవయ్య నిమిత్తము వేని నీపయి౯

టీక॥ సంజీవక, ఓసంజీవకుడా, నావచనంబు ఘోషమని, నా, నాయొక్క,

వచనంబు, వాక్యమును, ఘోషమని, సత్యమని, నమ్మి, విశ్వసించి, దురూహల
త్రోవబోక, దురూహల, దుర్విచారముల యొక్క, త్రోవబోక, మార్గము నవలంబింప,
సింహముఖంబునను, సింహ, పింగళకుని యొక్క, ముఖంబునను, ఈదడికి,
ఏగుదెంచితివి, వచ్చితివి, నీపయి౯, నీమీదను, నిమిత్తము లేమి, హేతువు లేకనే, విభుడు,
పింగళకుడు, ఘోరసింపగదవయ్య, విరోధింపగదయ్య, హా, ఆశ్చర్యము,
విపద్దశలొంతి నకాలనొప్పి, విపద్దశలు, ఆపద్రూపములైన అవస్థలు, ఒత్తిన కాలను
పొందినప్పుడు, ఓర్వశిసహింపవేను, తగ, ఆయాపదలకు సకలశోభలుగ నట్లుగాను,
ఏట్లు భద్రసంభావన జేయుచుండు౯, ఈప్రకారము శుభములు కలుగునట్లుగా వింతలుగ
ఆనగా శుభములు గలుగునట్లుగాను యేలాగు నమ్మియుతేనను డు॥

౩౨౫॥ క॥ సరసవినీతరసానీ తరసములు విరసతనగలి తనసు ఖడుపరం
పరకిత్తునని యెపతియెు వ్వరుదిక్కై కనీతులున్నవా రాజులకు౯

టీక॥ సరసవినీతరసా, సరస, సరళవతానట్లుగాను, వినీత, పొందబడిన, రసా
నీతిశాస్త్ర విచారములు గలఓసంజీవకుడా, పతి, పింగళకుడు, నీతరసములు, నీశరీరమాం
సము, విరసతనము త్రపర్శిలు చేతను, అగలి, ఖేదించి, తనసుఖడుపరంపరకిత్తు
నని యెు, ~~ఉపాదననిరె, ఉక, యుంతమాదటను, దిక్కై వ్వరు, రక్షకులెవ్వరు~~
~~న్నారు, ఎవ్వరు దిక్కైరనుడు, రాజులకు౯, ప్రభువులకు, నీతులున్నవా~~
~~న్యాయమార్గములు గలవా, న్యాయములు లేవనుట~~, తన, తనయొక్క, సుభ
టసేవకుల యొక్క, పరంపరకు, సమూహమునకు, ఇత్తునని యెు, ఇచ్చు
దునని యెు, ఇక, ఇంత మాదటను, దిక్కై వ్వరు, రక్షకులెవ్వరు, లేరు, ఎ
వ్వరు దిక్కు లేరనుట, రాజులకు౯, ప్రభువులకు, నీతులున్నవా, న్యాయమా
ర్గములు గలవా, న్యాయములు లేవనుట॥

౩౨౬॥ క॥ పరివారము దూరవసుంధరని డివడిదె వ్వనేకతంబున నన్నా
ద్విరదారి జేరి చిత్తం బారియుంగా పిడుగు వంటి యూదుర్వార్త౯

టీక॥ పరివారము, పరిచారకులైన వారలను, దూరవసుంధరని, దూరమైన ప్రదేశ
మందు, ఇడి, ఉండనియుమించి, ఆద్విరదారి, ఆపింగళకుడు, నన్ను, నన్ను,
జేరి, పిలిచి, ఏకతంబున, ఏకాంతమందు, చిత్తంబారియుంగా, చిత్తము, నావు

నస్ను । తీరరియుంగా । దహించగా । పిడుగువంటియా దుర్వార్త । పిడుగువంటి । అశనివలెనే తాపకరమైన । ఈ దుర్వార్తను । నిష్ఠురంపైదనవాక్యమును । వడిగల ప్రమముగానుత్తరపునాకు ఱెఱుంగజేసెను ॥

ప్రాణసమానుండవగు నకు కపి ప్రచారాలింజేసి చెప్పితిని దినములనయుం

దని వ్యనావిని సంజీవకుండు విషాదవిహ్వలుండై ॥

టీక ॥ ప్రాణసమానుండవగు । జీవితతుల్యుడవైనవాడవు । నీకు । కపిప్రచారాలింజేసి । వేగులు చెయుకలూడనందుచే తప్పితి । వందనంబలితి । ఇదినావేత చెప్పబడిన యీమాటను । నీవు నంబుననునవ చిత్తమున ఉండని

వ్యు ఉంచు వ్యు నా । ఉపాయరాక విషదవునరుడు వందవించగా । వినిపించ

నవాడై । సంజీవకుడు । ఆసంజీవకుడు । విషాదవిహ్వలుండై । విషాదఖేద

మునేత విహ్వలుండై నివ్వెరపోయిన వాడై ॥

322 ॥ క ॥ ధరణి రవలుబింతాసంభరమున బలెవ్వరము వాంఛి పరికించుచుగునా

కరు సంజీవకు గనుగొని । గురువరా యశాలిదవునకుండిట్లనియెన్

టీక ॥ ధరణి రవలు చింతాసంభరము నబలె । ధర । భూమియందు । నిరవధిని

సీమమైనప్పవంటి । చింతా । విచారముయొక్క । సంభరము నంబలె । అతిశ

యముచేతానతను । ఎవరము వాంఛి । తలవంచి । పరికించుచు । విచారపడుచుండె

డివానంటి । గుణాకరుగుణా । గాంభీర్యాది గుణములకు । ఆకరు । అప్పుడైన

వంటి । సంజీవకుసంజీవకుని । కను గొని । చూచి । గురువరాయశాలి । గురు

అధికమైన వాయశా । కపటకృత్యములో తెలియు పుండెడి వంటి

దమనకుండు । దమనకుడు । ఇట్లనియెన్ । ఉపాయరాకవుమందవించెను ॥

323 ॥ క ॥ చింతానలమునవేతః । కాంతారముగుచితెప్ప్రాప్తకాలమునారా

ధింతుపగాకనతడ । త్యంతధృతిస్ఫురితచిత్తుడై దనలోనన్

టీక ॥ చింతానలమునను । చింతా । విచారమునే । అనలమున । అగ్నిచేతను ।

చేతఃకాంతారముగుచితెచే తః చేతస్సనెడి । కాంతారము । అరణ్య

ము చితెచే దహించెను ప్రాప్తకాలమును ప్రాప్తము । పొందబడినదనునవంటి ।

కాలమును । చింతాకాలమును సరదముగాలి । ఆరాధింతునుగాక । సేవింతునుగాక ।

అనల ఉపాయరాకము దమనకుడు వందవించగా । అతడు । ఆసంజీవకుడు ।

అత్యంతధృతిస్ఫురితచిత్తుడై । అత్యంత । అతిశయమైన । ధృతి । ధైర్యముచేత । స్ఫురిత । ప్రకాశించుచున్నట్టువంటి । చిత్తుడై । మనస్సుకలిగినవాడై । తనలోనన్ । తన మనస్సులోనను

325 ॥ ఉ ॥ కరిగమనల్ దురాత్మకులగా నిరమింపరు హీనజాతి రా
పురుషులగాని భూభుజులు పూవరు కానలగాని వేషముల్
గురియరు సత్యశౌచములకున్ బెడబాసిన వారిగాని యిం
దిరవరి యుంరదుర్బియతు వినీతులగాని భరింపదెంతయున్

టీక ॥ కరిగమనల్ దురాత్మకులగా నిరమింపరు । కరిగమనల్ । స్త్రీలు । దు

రాత్మకులగాని । దుర్జనుల । నిరమింపరు । స్త్రీ । డించరు । హీనజా

తిరా పురుషులగాని భూభుజులు ప్రోవరు । హీనజాతి । కులభ్రష్టులైన

రా పురుషులగాని । దుష్టులైన పురుషులకు భూభుజులు । రాజు

లు । ప్రోవరు । పోషింపరు । కానలగాని వేషముల్ గురియరు ప్రాకానలగా

ని । అరణ్యములయందే । మేఘముల్ । మెలుగుల్లు । కురిపించరు । వర్షి

ంపరు । సత్యశౌచములకున్ బెడబాసిన వారిగాని యిందిరవరియుం

దదు । సత్యశౌచములకును । సత్య । సత్యవాక్యములకును

శుచిత్వములకును । బెడబాసిన వారిగాని । దూరమైన వారి నిపారాగా । ఇందిర ।

శ్రీమహాలక్ష్మి । వరియించదు । అనీతులగాని । నీతిరహితు

లైన పురుషులను విడిచి । ఉర్వి । భూదేవి । ఎంతయున్ । మిక్కిలిని । భరియిం

పదు । భరియించదు । అనగా యీలాగున । దుర్జనుడైన పింగళకుడు నా

వంటి సజ్జనుని ఏలపరిపాలనచేయునని తా ప్రకర్షము ॥

326 ॥ క ॥ పలుగూతలకరువానిం । గలుస్వాధుడు వానిచెప్పులు గరమైవానిం

బాలతులదెమ్మెవానిం । బాలగింపక సంతతంత దుకరుకాజన్యుల్

టీక ॥ పలుగూతలకరువానిన్ । బహుభాషలుభాషించే వానిని । కలుస్వాధు

డువాని । సుశ్రావకమునుచేయు వాని । పుల్లుగరచేవానిన్ । కెంజె

ము చేప్పేవాన్ని । పాలతులదెమ్మెవానిన్ । పాలను దెబ్బచేవానిని । తెల

గింపక । తొలగించ యక । రాజన్యుల్ । సంతతంబును । సంతరించుదురు సంర

క్షణముచేతురు ॥

౩౮౧॥ ఏకశ్రీవముగా నాలోకన మెనరించి నిష్ఫలుం గావించుతుదిం
గాకెడసితి గద కలవే, మొకటి కటి సత్యశాఖము లు రాజులకున్

టీక॥ ఏకశ్రీవముగా నాలోకనమెనరించి, ఏకశ్రీవముగా, పింగళకుడు నేను
స్వేచ్ఛాక్షవిధముగా, ఆలోకనమెనరించి, చూచి, నిష్ఫలున్, నిత్యము స్నేహించి
చి, సేవించి, తుదింగాకెడసితి గద, తుదిని, కానకుండా, కాక (ఇష్టుడను) కాని వాడనై ఎడసితి
గద, వేరైతి నిగదా కటకటా, అయ్యయ్యో, రాజులకున్, (నరపతు)లకు సత్య
శాఖములు, సత్య, (మిత్ర)వాక్యములున్ను, శాఖములు, శుచిత్వములున్ను,
కలవే మో, కలవొ లేవో, అనగాను పింగళకుని నమ్మి అభేదముగా తన
తో కలసి సకల కార్యములందును తన్ను సేవించిన పుటికిన్ని కెంనకు నే నువేరైతి
నిగదా, రాజులకు సత్యమున్ను శుచిత్వమున్ను కలిగి ఉండేది యధార్థ
ముగా తెలియదని సంజీవకుడు దమనకునితో వందలించెనని తాత్పర్యము॥

౩౮౨॥ నళినములంచు రేలు కొలనం గల హంసకులంబు రిక్షనీ
డలకబళించి కాంక్ష ముగుడం గడ కేగి మనోజ్ఞగంధముల్
జివికెడు తమ్ములం బగలు చేరని బాడ్పున మోసపోయిచుం
చలులగు వారికెక్కడిది సత్యపదార్థములందు నమ్మికెల్॥

టీక॥ కొలనన్, సరస్సందు, కలహంసకులంబు, కలహంస, (మానసౌకస్సు)లయొ
క్క, కులంబు, సమూహము, రేలు, రాత్రులయందు, నళినములంచు, పద్మము
లనుకొని, మోసపోయి, దగాపడి, రిక్షనీడల కబళించి, రిక్ష, నక్షత్రముల
యొక్క, నీడలన్, ఆసరోవరమందు ప్రతిఫలించిన చ్ఛాయలను, కబళించి,
మ్రింగి, కాంక్ష ముగుడన్, కాంక్ష, కోరికె, ముగుడన్, వెనకకురాగా, పగటి
యందు, (దివసమునందు) దివసమందు, మనోజ్ఞగంధముల్ జివికెడు,
మనోజ్ఞ, (సుందరములైన అనగా) మనోహరములైన, గంధముల్, పరిమళములను, జివికెడు
వెదజల్లుచుండేటి, తమ్ములన్, పద్మములయందు, చేరని బాడ్పున, (ప్రవే)
శించని విధమునను, చంచలులగు వారికి (శీ) చపలబుద్ధి కలిగినవార
లకు, సత్యపదార్థములందు, సత్య, యథార్థములైనట్టి, పదార్థ
ములయందు, వస్తువులయందు, నమ్మికెల్, విశ్వాసములు, ఎక్కడివి.

ఏర్పడనున్నవి. అనగా నమ్మికెట్లేర్పడును. అనగా రాజహంసలు కొలనందు
రాత్రులయందు పద్మములని తెలిసి ఆకొలని జలములందు ప్రతిఫలిం
చిన నక్షత్రచ్ఛాయలను భక్షించి పద్మములు యీనాందుచేత, తమవాంఛితము
వెనకకురాగా పగటియందు సుగంధములను వెదజల్లెడి పద్మములయం
దు ప్రవేశించని విధముననే చపలబుద్ధులు సత్యపదార్థములయందు వి
శ్వసించరన్నందుచేత శ్రీత్యశాఖములచేత స్థిరబుద్ధి కలవాడనై నిత్యము సే
వించేటినాయందు పింగళకుడు విశ్వాసరహితుడగుటకు ఆతడు నిశ్చల
బుద్ధి గలవాడు కాదని సంజీవకుడు దమనకునితో వంచరించెనని తా
త్పర్యము॥

౩౮౩॥ దోషగుణంబు గూర్చి కుపితుండగు నాతడు ప్రార్థనావిధిన్
తోషితుడై యభీష్టఫలదుండగు ~~నాతడు~~ దోషములేక కారణ
ద్వేషము బూనియున్న కుపతిం బ్రకృతిస్థుని జేయ ప్రార్థనా
భాషలగాదు సంస్తవయుగాంగులగాదు ఘటింపవేగులన్

టీక॥ దోషగుణంబు గూర్చి, దోష, అపరాధముయొక్క, గుణంబు గూ
ర్చి, గుణమును (గురించి) కుపితుండగు, కోపము కలిగినట్టి, ఆత
డు, ఆపురుషుడు, ప్రార్థనావిధిన్ స్తోత్రము చేసుటచేతను, తోషితుడై,
సంతోషము బొందినవాడై, అభీష్టఫలదుండగు, అభీష్ట, వాంఛితములైన,
ఫలదుండగు, (వాంఛిత)ఫలములను యిచ్చేటివాడవును, దోషము లేక కారణా
ద్వేషము బూనియున్న కుపతిం బ్రకృతిస్థుని జేయ (బ్రా)ర్థనా భాషలగాదు,
దోషము లేక, తప్పులేకనే, అకారణద్వేషము, నిర్హేతుకమైన వైరమును,
బూనియున్న, వహించినట్టి, కుపతిన్, దుష్ట ప్రభువును, ప్రకృతిస్థునిజే
యుటకు, ద్వేషరహితుడై యథాప్రకారముండేవానినిగా (జేయుటకు), ప్రార్థనా
భాషలగాదు, ప్రార్థనాభాషల, స్తోత్రరూపములైన వాక్యములచేతను, కా
దు, రానేరదు, (యోగ)ములన్, ధనాదిత్యాగములచేతనున్ను, ఘటింపదు,
పొందదు. అనగా అన్యులయందు దోషము కల్గుటచేత కోపము గల
పురుషుని ప్రార్థించి వాంఛితార్థఫలదాయకునిగా చేయవచ్చును గాని

నిష్కారణముగా తప్పుతేనిదైనా పరులయందు ద్వేషము వహించినపురుష
శ్రేష్ఠ సాక్షనాదులచేత ద్వేషరహితుణ్ణిగా చేయకూడదన్నందుచేత అపరా
ధములేనినాయందు ద్వేషముకలిగిన యీపింగళకుని ద్వేషములేనివానిగా
చేయకూడదని సంజీవకుడు దమనకునితో మందలించెనని తాత్పర్యము॥

౩౧౪॥ ఫలితచికిత్సరోగముల బాపశుభక్రియల్ మహాఘముల్
పాలుపరచె యనీతి ధనముల్ బహుభంగులగూడబెట్టితే
వలపరతంత్రులై మెరయు వైద్యవిపశ్చిదమాత్యులుం ధరా
తలపతిబాసి బోవుదురతండు కృతఘ్నుడుగాకయుండిదన్

టీక॥ ఫలితచికిత్స। ఫలిత। ఆరోగ్యప్రదమైనట్టివంటి। చికిత్స। వైద్యముచేత
రోగములన్ బాప। వ్యాధులను పరిహరించేవారున్ను। శుభక్రియలన్।
శుభ। మంగళప్రదమైన। క్రియలన్। సుకర్మములచేత। మహాఘముల్।
మహాత్। అతిశయములైన। అఘములు। పాపములను। పాలుపరచియా
నశింపజేసేవారున్ను। నీతి। న్యాయమార్గముచేత। ధనముల్। విత్తములను
బహుభంగులు। అనేకప్రకారములుగాను। కూడబెట్టి। కూర్చేవారున్ను।
కేవలపరతంత్రులై మెరయు। ముక్తిలి పరాధీనులై ప్రకాశించుచుండేటి
ట్టివంటి। వైద్యవిపశ్చిదమాత్యులున్। వైద్య। భిషక్కులున్ను। విపశ్చిత్। విద్వాంసులు
న్ను। అమాత్యులు। ప్రధానులున్ను। అతండు। తథావిధప్రసిద్ధుడైనట్టివంటి। ధ
రాతలపతి। రాజు। కృతఘ్నుడుగాకయుండిదన్। పరులుచేసినమేలు తలు
చకోనట్టివంటివాడైనప్పాయైనా। బాసిపోవుదురు। విడిచిపెట్టి పోదురు।
అనగా యీపింగళకుడు కృతఘ్నుడు కానందుచేత యితనివిడిచిపెట్టి పోన్య
దిన్యాయమూ కాదని దమనకునితో సంజీవకుడు మందలించెనని తాత్పర్యము॥

౩౧౫॥ మ॥ లవణాపయోనిధానసలిలంబు ఘనాననదేశసంగతం
బగుచు మనోజ్ఞతం బరయు సమ్మధురాంబుప్రవాహ్లిజేరియు
ప్పుడుగతికుత్సితంబమల వాననలంబతికుత్సితంబగున్
దవిలి మహాత్మతాశ్రయమునం పరితుష్టసమాశ్రయంబునన్

టీక॥ లవణాపయోనిధానసలిలంబు। లవణాపయోనిధాన। ఉప్పుసముద్రముయొ

క్క। సలిలంబు। ఉదకము। ఘనాననదేశసంగతంబగుచు మనోజ్ఞతం
బరయు। ఘన। మేఘముయొక్క। ఆనన। ముఖముయొక్క। దేశ। స్థానము
దు। సంగతంబగుచు। పొందినట్టివంటిదాకుంచున్ను। మనోజ్ఞతంబరయు।
మనోజ్ఞత। మధురత్వమును। బరయు। పొందును। అంమ్మధురాంబుపూ
ర్ణమైన యుదకము। వార్ధిజేరి। లవణసముద్రమును బొంది। ఉప్పు
వు। లవణముగును। గతి। ఆశ్రితిని। మహాత్మాశ్రయము నందవిలి। మ
హాత్। గుణాధికమైనట్టివంటి। ఉత్తమ। శ్రేష్ఠములైన వస్తువుయొక్క।
ఆశ్రయమునన్। ఆశ్రయమందు। తవిలి। పొంది। కుత్సితంబు। నికృష్టవస్తు
వు। అమలమతాను। స్వచ్ఛమైనట్టివంటిదాను। పరితుష్టసమాశ్రయంబు
నన్। పరి। తుష్టసమాశ్రయంబునన్। తుష్ట। మలినవస్తువుయొక్క।
సమాశ్రయంబునన్। ఆశ్రయముచేతను। అమలంబు। స్వచ్ఛమైనవ
స్తువు। అతికుత్సితంబగున్। మలినమైనట్టివంటిదాను। అనగా యీపింగళ
కుడు దుర్మంత్రిసాంగత్యముచేత దుర్జనుడైనాడని సంజీవకుడు దమనకు
నితో మందలించెనని తాత్పర్యము॥

౩౧౬॥ లలితపటీరపాదపములంజులవల్ కమలోజ్జ్వలజ్జల
స్థలముల గ్రాహముల్ గుణుల చక్కి పరప్రతికూలదుర్జనుల్
పొలుచు నిధానజాతముల భూతములుం గమనీయమూర్తిరా
వలిసరసుల్ సుఖంబులకు వారని విఘ్నము లేర్పడుంగదా

టీక॥ లలితపటీరపాదపములన్ బిలువల్। లలిత। మనోహరములైనట్టి
వంటి। పటీరపాదపములన్। చందనవృక్షములందు। బిలువల్। సర్పములున్ను।
కమలోజ్జ్వలజ్జలస్థలములు। కమల। పద్మములచేత। ఉజ్జ్వలత్। ప్రకాశించుచుం
డేటట్టివంటి। జలస్థలములు। సరోవరములయందు। గ్రాహముల్। నక్రములు।
అనగా। మొసళ్లు। గుణుల చక్కి। గుణులు। వితరణాదియైనట్టి సుగుణా
ములుగల పురుషులయొక్క। చక్కి। ప్రదేశమందు। పరప్రతికూలదుర్జనుల్। పర।
అన్యులకు। ప్రతికూల। విరోధులైన। దుర్జనుల్। దుష్టజనులున్ను। పొలుచు నిధాన
జాతములు। పొలుచు। ఒప్పుచుండేటి। నిధాన। నిక్షేపములయొక్క। జాత। సము
సమూహములందు। భూతములున్। పిశాచములున్ను। కమనీయమూర్తిరావలి

సరసులో। కమనీయ। మధురమైన। మాధ్వీక। తేనెపెరలయొక్క। ఆవళి। పఙ్క్తియందు।
సరసులో। తేనెయీగలున్న। సుఖంబులను। స్వర్గప్రాప్తికి। వారని। స్వేదతెగని। విఘ్నము
లు। అంతరాయములు। రోష్ఫ్రుదుర్గదా। వృత్తపతానుగదా॥

౩౮౭॥ కేతకులురు కంటకసంఘాతలు జంబాలజములు కంజాతంబుల్
నాతులు కుటిలస్వాంతలు। ఖాతుందిలమనులు దోషపటలావృతముల్

టీక॥ కేతకులు। కంటకసంఘాతలు। కేతకులు। మొగలిపుష్పములు। ఈరు కంటకసం
ఘాతలు। ఈరు। విస్తారములైనవంటి। కంటకము। ముండ్లయొక్క। సంఘాతము। స
మూహము కలిగినవంటివి। కంజాతంబుల్। పద్మములు। జంబాలజములు। బు
రదయందు పుట్టినవంటివి। నాతులు। స్త్రీలు। కుటిలస్వాంతలు। వక్రములైన
చిత్తములు కలిగినవంటివారలు। ఖాతుందిలమనులు। ఖా। నాం। తవోతను।
తుందిల। బలసినవంటి। మనులు। రత్నములు। దోషపటలావృతముల్।
దోష। ఆసాదుహాంశములయొక్క। పటల। సమూహముచేతను। ఆవృతములు।
ఆవరింపబడినవంటివి॥

౩౮౮॥ అనుసంజీవకు పలుకులు। వినిదమనకుడని యొనెట్లు విశ్వసనీయుం
డనవచ్చు మానసంబున। గనలుక్ష్వేళనికరంబు గలయారాజున్

టీక॥ అనుసంజీవకుపలుకులు విని। అను। ఈరీతిగా పైపద్యములో చెప్పినప్రకా
రము బక్ష్యక్షమంబిపస్తువుయందు మరెక్కడు గ్గనొమాశ్రయించి యుండి దుడని
మందలింపుచుండెడువంటి। సంజీవకు పలుకులు। సంజీవకునిమాటలు।
విని। ఆలకించి। దమనకుడు। దమనకుడనే ప్రధాని। అనియె। సంజీవకునితో
మందలించెను॥ మానసంబున। అంతరంగమందు। కనలుక్। కోపమున్నటువంటి
వాహ్యసందు। నికరంబుగల। కరుణకలిగినవంటి। ఈరాజున్। ఈపింగ
ళకుని। ఎట్లు। ఏప్రకారముగా। విశ్వసనీయుండనవచ్చును। నమ్మత
గినవాడనవచ్చును॥ అనగా యితడు నమ్మతగినవాడు కాడనుట॥

౩౮౯॥ పురతఃప్రాంజలిసాశ్రుదృగ్గలజుడుత్ఫుల్లాస్యుడాశ్లేషణా
దరణారంభణకేళిసత్ప్రియకథాసంపన్నదత్తాధికా
దరుడున్నాయిబహిఃశ్వహర్మధురుడంతర్గాఢహాలాహలుం
డరౌదుర్జనుడెంతశిక్షితుడపూర్వాప్యుప్రసాద్బ్యవతిన్

టీక॥ పురతః। ప్రాంజలిః। పురతః। ముందరగాచేయబడినవంటి। ప్రాంజలిః। చేతు
లు జోడించబడము కలిగినవంటివాడ్ని। అర్థాంతరము। పురతఃప్రాంజలిః। పురతః।
ముందుగాచేయబడినవంటి। ప్రాంజలిః। ప్రాంజలి కలిగినవంటివాడ్ని। సాశ్రు
దృగ్గలజుడు। సాశ్రు। కన్నీటితో కూడుకున్నవంటి। దృగ్గలజుడు। నేత్రప
ద్మములు కలిగినవంటివాడ్ని। అర్థాంతరము। సాశ్రుదృగ్గలజుడు। ఆనందబా
ష్పములతో కూడుకున్నవంటి। నయనపద్మములు గలిగినవంటివాడ్ని। ఉ
త్ఫుల్లాస్యుడు। ఉత్ఫుల్ల। వికసించియున్నవంటి। ఆస్యుడు। ముఖము గలిగి
నవంటివాడ్ని। అర్థాంతరము। ఉత్ఫుల్ల। వికసమానమై ఉన్నవంటి। ఆస్యు
డు। ముఖపద్మము గలిగినవంటివాడ్ని। ఆశ్లేషణాదరణారంభకేళి।
ఆశ్లేషణ। ఆలింగనములయొక్క। ఆదరణ। కౌగిలించుటయందు।
ఆరంభణ। విజృంభించుచున్నవంటి। కేళి। క్రీడ కలిగినవంటివాడ్ని। అర్థాం
తరము స్నేహపూర్వకముగ వచ్చునట్టి నాలుగు వేసు। సత్ప్రియకథాసంపన్న
దత్తాధికాదరుడు। సత్। యోగ్యమైన। ప్రియ। స్నేహితునియొక్క। కథా।
వృత్తాంతములయొక్క। సంపన్న। అనుమోదముచేత। దత్త। ఇయ్యబ
డినవంటి। అధిక। అతిశయమైనవంటి। ఆదరుడు। గౌరవము కలిగి
నవంటివాడ్ని। అర్థాంతరము। సత్। యోగ్యమైనవంటి। ప్రియ। ప్రేమా
స్పదమైనవంటి। కథా। శృంగారాదిగాథలయొక్క। సంపన్న। అనుమోదిత
సమూహముచేత। దత్త। ఇవ్వబడినవంటి। అధిక। అతిశయమైనవంటి।
ఆదరుడు। ఆదరణ కలిగినవంటివాడ్ని। ఉన్నాయి। కపటకృత్యములు క
లిగినవంటివాడ్ని। అర్థాంతరము। ఉన్నాయి। అనేకవేషవ్యాజములు గలి
గినవంటివాడ్ని। బహిఃశ్వహర్మధురుడు। బహిః। బాహ్యమందు। మహామధురు
డు। మనోహరత్వములుగల విశేషములు గలిగినవంటివాడ్ని। అర్థాంతరము। బహి
శ్శహర్మధురుడు। బహిః। బాహ్యప్రసిద్ధమైనవంటి। మహామధురుడు। స్త్రీ
వేషాదులచేత మనోహరుడైనవంటివాడ్ని। అంతర్గాఢహాలాహలుండు।
అంతర్గాఢ। మనస్సులో దాగినవంటి। హాలాహలుండు। సహజనాలు

స్త్రీము కలిగినవాఁడున్ను. అర్థాంతరము. అంతర్గూఢ బహిఃప్రకటి
ముకానట్టివాఁడు. హాలాహలంబున్ను (విషయువంటి) సహజప్రకృతి కలిగినవాఁడున్ను.
దుర్జనుఁడు. కుత్సితుఁడు. అపూర్వ్యాపూర్వానుబంధి. అపూర్వ[illegible]
చేసినవాఁడు. అత్యర్థ్యు విస్తారకమైనవాఁడు. నాట్యనృత్యములయొక్క
జ్ఞాబితి. (తగిన) [illegible] యుండును. [illegible]ంతశక్తిఁడుఁడు. విస్తారముగా (శాసిం)[illegible]
బడినవాఁడు. అరరా. అపూర్వ్యము. అనగా దుర్జనునికిని జనునికిని అభేదా
ద్యవసాయమును గాంచి యావద్వసుంధరాప్రభుడినది. [illegible]పింగళకుఁడు యిట్టి
వాఁడైనా జ్ఞస్థ్యలక్షణములు కలవాఁడని సంజీవకుఁడు దమనకుని తో వందిం
చెనని తాత్పర్యము॥

౩౯౦॥ ఇతరోత్కర్షణ వాణాన ప్రభుఁడు నిజశ్లాఘన ప్రవృత్తుఁ సుసాధుఁ
ప్రతిపక్షి దుష్టరక్షారతుఁడు జుమీ కుజనుఁడైన రాజు హింసా॥

టీక. ఇతరోత్కర్షణవాణాన ప్రభుఁడు. ఇతర. అన్యునియొక్క. ఉత్కర్షణ.
స్తోత్రమువందు. వాణాన ప్రభుఁడు. వాఙ్మయము మువ్వగలవాఁడు. నిజశ్లాఘనప్ర
వృత్తః. నిజ. స్వకీయమైన. శ్లాఘన. స్తోత్రమునందు. ప్రవర్తః. విశేషవాచాలుఁ
డైనవాఁడున్ను. సుసాధుప్రతిపక్షి. సుసాధు. సజ్జనులకు. ప్రతిపక్షి. శత్రు
వైనవాఁడున్ను. దుష్టరక్షారతుఁడు. దుర్జన (పాలన) [illegible] ప్రియుఁడైనవాఁ
డు. కుజనుఁడైన. కుత్సితుఁడైన. రాజు. ప్రభువు. [illegible]హింసా. తలచగా. జుమీ.
[illegible] వాఁడు గుణములు కలవాఁడు చూడుమా॥

౩౯౧॥ కరుణావిలాసమే గలిగప్పి ప్రజ్ఞ నోకొలపంబు శిష్టుల గురియుచుండు.
సత్యభాషణము చెప్ప డిగడ్డిపెట్టినో. బాధయుచాంతు చెరరబాధలుచుండు
నుపకారకరణ చెంట్లుపసంహరించెనో పరపీడ హృదయంబు బడ్డెకుండు.
నాచార్యమె ట్లదృశ్యముగా నాశ్రైనో పరవు లోభము బుద్ధిచా యకుండు.
౩౯౨॥ నీతి యేనూ తద్రోయునో నైరయసుష్ట. ముష్కరత్వంబుచేతలవెూసుకెత్తు
వేంలుదిగద్రావి కేడుద్గమింపజే యుపాపకర్మండు రాజైనప్రతుకు గలదె॥

టీక॥ కరుణావిలాసంబు. కరుణా. దయారూపసముదాయముకృ. విలాసంబు. ప్రకాశ
ము. ఏ గతి. ఏ మార్గమునచేతను. కప్పిపుచ్చెనో. అణ్గారించివేశెనో.

నోకొలపంబు శిష్టుల గురియుచుండు. నోకొలపంబు. శాంతరసమును. శిష్టులనేత్ర
ములయందు. కురియుచుండు. వర్షింపుచుండును. సత్యభాషణము చెప్పుడు కట్టిపె
ట్టినో. సత్యభాషణములు. సూనృతవాక్యములను. ఎప్పుడు. ఏప్రదేశమందు.
కట్టిపెట్టినో. బంధించి (దాయం)చెనో. బాధయుచాంతుచేనోరబాదలుచుండు.
బాధయుచాంతుచె (ఉన్నకుని) వచనే అసత్యవాక్యములు. నోరకొనములు(ఖమం)
దూపాదలుచుండు. ప్రకాశించుచుండును. ఉపకారకరణ వెంట్లుపసం
హరించెనో. ఉపకారకరణము. (పరులకుమేలు చేయుట) [illegible] ఏపాట్ల. ఏప్రకార
ముగా. ఉపసంహరించెనో. ఉపశమింపచేసెనో. పరపీడ హృదయంబుప
ట్టకుండు. పరపీడ. (అన్య)ల నుబాధింపవలెననే. హృదయంబు. మనస్సందు. పట్టుకుం
డు. (తాపువాలకయున్నది. అనగా)
సం ఫురార్థం [illegible] దున్నటుజా దాక్ష్యమెట్ల దృశ్యముగా నెచ్చైనో. దా
ర్య్యము. దాక్షిణ్యమును. ఏట్లు. ఏరీతిచేతను. అదృశ్యముగా. కనపడన
ట్టుగా. (జి)ను నచ్చైనో చేసెనో. పరవు లోభము. కార్పణ్యతిశయము. బుద్ధి
బాయకుండు. బుద్ధిగిత్తము. పాయకుండు. ఏపుడు తగిలియుండు
ను. నీతి యేనూ తద్రోసెనో. నీతి. న్యాయమార్గమును. ఏనూత. ఏరూప
ముండు. (తోయ) [illegible]నో. పద (దాఖల్లు) [illegible]నో. నైరయుశుద్ధ ముష్కరత్వంబు. నైరయు.
మిక్కిలిన్ని. శుద్ధ. (కేవల)మైనవాఁడు. ముష్కరత్వంబు. మూర్ఖత్వము. సేత
లమోసుకెత్తుగ్న్నే తలు. సమస్తక్రియలయందు. మోసులెత్తు. అంకురించు
ను. వేంలుదిగద్రావి కేడుద్గమింపజేయు. వేంలు. పరులు చేశినవుంచికృత్య
ములను. దిగద్రావి. అణచివేసి. కేడు[illegible] మింపజేయు. కేడు. చెడ్డకార్య
ములను. ఉద్గమింపజేయు. బహిః ప్రకటముగా (చింబు)ను. పాపకర్ముండు
రాజైనప్రతుకు గలదె. పాపకర్ముండు. (అఘ)ములనుచేసినవాఁడు. రాజైనప్ర
భువు అయిన. (ఉద్ధారము) ప్రతుకు కలదె. ప్ర[illegible] (ఖునథ)ము కలదా. అనగా యీప్రకారము
పైనచెప్పిన కరుణావిలాసము మొదలైన సద్గుణములను పరిత్యజించి
పైనచెప్పినశాస్త్రధము మొదలైన దుర్గుణములను ప్రకటింపజేసేటువంటి
పాపకర్ముడైన రాజు కలిగినట్టాయెనా ప్రజలకు జీవించటము కలదె అనగా
సకలజనులు సుఖముగా జీవించటము వేదనిచెప్పినందుచేత యీపింగళ

కుడు యీప్రాకారోక్త ప్రకారములైన సకలదుర్గుణములు కలవాడని సంజీవకు
నితో దమనకుడు వచించెనని తాత్పర్యము॥

క॥౩॥ ఉ॥ అవనిపుడెట్లునాశ్రితములాడున నరాధిపుడెట్లు దృష్టిపా
టవము వహించు రాజెడలఁ దంబడు కొఱవి నక్వ ధారతో
డువవిముఖుండు శంభువరస్థానని యుక్తుడు నౌరగన్నులం
జెవులను బంచవేత్రుడెడసేయకశ్శ్రమ లూదియుండుటన్

టీక॥ వధూరతోత్సవవిముఖుండు। వధూ। స్త్రీలయొక్క। రతః। సురతక్రీడల
యొక్క। ఉత్సవ। వేడుకకు। విముఖుడు। పరాఙ్ముఖుడైనవాఁడు। శంభువరదాన
నియుక్తుడు। శంభు। సాంబశివుని యొక్క। వరదాన। వరప్రదానము పొందుటచేతను। ని
యుక్తుడు। ప్రేరితుడైనవాఁడు। పంచవేత్రుడు। పంచవేత్రుడనే రాక్షసుడు।
పంచవేత్రుడనే రాక్షసుని ఈశ్వరుడు పుట్టించి రాజులయందు ప్రవేశించియుం
డుమని నియోగించెనని పురాణాంతర ప్రసిద్ధము॥ నోరం। నోటియందును। క
న్నులం। కండ్లయందు। నేత్రములందు। చెవులను। కెంపుకర్ణములయందున్ను। ఏడసేయక।
ఎడబాయక। శశ్వములు మేములను। ఊదియుండుట। పెట్టియుండుట
చేతను। అవనిపుడెట్లునాశ్రితములాడును। అవనిపుడు। రాజు। ఏట్లు। ఏప్రకా
రము। ఆశ్రితములాడును। మాటలు పలుకును। నరాధిపుడెట్లు దృష్టిపాటవము
వహించును। నరాధిపుడు। ప్రభువు। ఏట్లు। ఏప్రకారముగా। దృష్టిపాటవము
వహించును। కన్నులచూపును। రాజెడలఁ దంబడు కొఱవి వినక। రాజు। పార్థివుడు।
కొఱవి వినక। నోరి। అపేక్షించి వినక। పరుల మాట అంగీకరించడు। ఏట్లు
యు। ఏప్రకారము। ఒడంబడును। సమ్మతించువాడవును॥ అనగా ఈశ్వర నియు
క్తుడైన శ్రీలతో రతిక్రీడా మహోత్సవము సకు విముఖుడైన పంచవేత్రుడనే రాక్ష
సుడు రాజుల యొక్క నోటియందును కండ్లయందును చెవులయం
దు తన పంచవేత్రములను అవకాశము లేకుండా ప్రవేశింపజేసి యుండుటచే
తను రాజు పరులతో మాట్లాడడు అన్ని కన్నులచూడను చూడడు అన్ని
పరుల మాటలను చెవులతో వినడని చెప్పినందుచేత యీ పైతోను సంభాషిం
చడము పేదు కన్నుల చూడడమున్నూ లేదు మాటలు వినడము లేదని దమనక
డు పింగళకుని యందు యీప్రకారము దాక్షిణ్యము గలిగియుండడని సంజీవ
కునితో చెప్పెనని తాత్పర్యము॥

క౪॥ ఉ॥ తిమిరనివారణార్థియగు దీపము వారిధి నిస్తరింప పో
తము వివాపదవిస్తారరవితాపభరంబడగింప నాతప
త్రము కలుషంబులంజారు పద్యర్శముబాపు విడియుండు గాని యా
కృములజుడుక్కసు బోద్యముడుగాడు దురాత్ముని చక్క జేయఁగన్

టీక॥ తిమిరనివారణార్థియగును। చీకటిని పోగొట్టుటకైకార్యమునకు। దీపము దీప్తి
దీపము। వారిధి నిస్తరింప పోతము। వారిధి। సముద్రమును। నిస్తరింప। దాటుట
కు। పోతము। ఓడ। వివాపవస్త్ర। పోగొట్టుటకు। వస్త్రా। అ
గ్నిహోత్రుడు॥ రవితాపభరంబడగింప నాతపత్రము। రవి। సూర్యుని యొక్క।
తాపభరంబు॥ ఉష్ణాతిశయమును। అడగింప। అణిచివేసుటకు।
ఆతపత్రము। గొడుగు। కలుషంబుల జారు పద్యర్శము। కలుషంబులన్।
పాపములను। చెరుప। సంహరించుటకు। ధర్మము। యాగాది సుకృతము।
పా విడియుండుగాని। ఆలా యనైయుండుగాని। దురాత్ముని చక్క జేయ
గన్। దురాత్ముని। దుర్జనుని। చక్క సేయగన్। సజ్జనుని గా చేయుటకు। ఆక్ర
ముల జుండుడు। ఆబ్రహ్మదేవుడు। స్రు। సుఖోద్యముడు గాడు। సుఖ। సులభ
తరవతానఘుగాను। ఉద్యముడు గాడు। ఉద్యుక్తుడు గాడు। అనగా తిమిర
ము మొదలైన యీ పూర్వోక్త వస్తువుల కౌషధములు పదార్థము నివారించే
టందుకు ప్రతీకారములు గలవు దుర్జనుని చక్కజేసేటందుకు బ్రహ్మదే
వుడున్ను ఉద్యుక్తుడు గాడని తాత్పర్యము। కట్లా చెప్పినందుచేత పింగ
ళకుని దుర్జనత్వము నివారించుటకు బ్రహ్మాదులచే తగాదని దమనక
డు సంజీవకునితో వచించెనని వ్యంగ్యార్థము॥

అనుదమనకునకు సంజీవకుండిట్లనియె॥

టీక॥ అను। ఈ ప్రకారముగా వచించుచుండే దమనకునకు
సంజీవకుండు। సంజీవకుడు। ఇట్లనియె। ఈప్రకారముగా వచించె
ను॥

క౫॥ ఉ॥ సాధువు జీవప్రియుండివస పాతిజమంబు రుహాంతరాళసం
రోధము చంచరీకని కురుంబ మెంతయుం గాక పోవునట్లుత్రై
సాధుర నానుకెంత్ర మను బ్రకరంబ నుజీవితేషన
స్వాధములైన భూమి విభునంటరదాగతవాధగాన మిన్

టీక॥ చంచరీక నికురుంబము, చంచరీకా తుమ్మెదల యొక్క, నికురుంబము,
సమూహము, సాధుమధుస్పృహాః, సాధు, మనోహరమైన, మధు, మకరం
దము యొక్క, స్పృహా, వాంఛ చేతను, దివసాత్యయము, సాయంకాలమందు
ప్రక్షిప్తమగుచుండె, అంబురుహాంతరాళ సంరోధము, అంబురుహ, పద్మము
యొక్కనైన, అంతరాళ, అభ్యంతరము యొక్క, సంరోధము, అరికట్టుట
త్తెరుంగక పోవునట్లు, తెలియని విధమును, తృష్ణాధురీ, తృష్ణా, అతి
యొక్క, ధురీ భారమును, అనుకొన్న, వహించినదగుచుండె, మనుజప్రకరం
బు, మనుజ, మనుష్యుల యొక్క, ప్రకరంబు, సమూహము, అనుజీవితే
భృశ్, అనుసరించి బ్రతుకుచుండువారి చేత, తదాగతబాధ గానము, తత్
ఆ రాజువల్లను, ఆగత, ప్రాప్తమైనట్టి పన్నగుచుండె, బాధ, వృధమూ
నమః, క్షానకపోయినందుచేత, అనగా తెలియక పోయినందుచేత తన
నుండి, ఆహ్లాదముకైన, పరిశుద్ధముగాను, అధముడైన, నీచుడైన
గుచుండె, భూమిభృత్, రాజును, అండు, పొందును, అనగా తుమ్మెదగుం
పు మకరంద పానేచ్ఛ చేత దివసాంతమందు సంభవించుచున్నట్లుండెను. కప
ద్మాంతరాళ నిరోధమును తెలియనట్లు పాపను మనుజసమూహము
న్ని ఆనాధారము భరించినట్లుండె ఇట్లు బ్రతుకుదామనే కాంక్ష చేత
రాజువల్ల వచ్చెడి బాధను తెలియక పరిశుద్ధముగా అధముడైనరా
జును ఆశ్రయించునని తాత్పర్యము. ఈశ్లోకము చెప్పినందు చేత పింగళ
కుని వల్ల వచ్చే బాధను తెలియక జీవితకాంక్ష చేత నీతని నాశ్రయించి
తినని సంజీవకుడు దమనకుని తోడ పలికినాడని భావము॥

౩౯౮॥ సరసులతోడి నెయ్యములు జాలిపడా కఠోరదుర్గమ
ద్విరదశరస్ఫురత్కటకదేశములన్ వసియించి తచ్ఛల
పరుషతరశ్రమానిహతి భగ్ననిజాంగకమై పొరింబొరిం
ధరబడి తేరి నెమ్మనమునన్ దలపోంచిసి నీ విహారముల్

టీక॥ సరసుల తోడి నెయ్యములు, సరసులతోడి, కెలనులతో
డను, నెయ్యములు, స్నేహములు, జాలి, విడిచి, అత్యంతరము,

సరసులతోడి నెయ్యములు జాలి, సరసులతోడి, రసికజనులతోడి, నె
య్యములు, స్నేహములను, జాలి, విడిచిపెట్టి, పుడాలి, మద, గర్వం మత్తిలినద
దంటి, ఆళి, తుమ్మెద, కఠోరదుర్గమద్విరదశరస్ఫురత్కటకదేశములన్ వసి
యించి, కఠోర, కఠినములైన దుర్గమ, పొందశక్యముగానట్టి, ద్విరద
ములయొక్క, శరః, సంసక్తులమందు, స్ఫురత్, ప్రకాశించుచున్నట్టి
కటకప్రదేశములన్, గండభాగములందు, వసియించి, నివసించి, తచ్ఛల పరుషత
రశ్రమానిహతి, తత్, ఆ ఏనుగ యొక్క, చలత్, కదలుచున్నట్టి,
పరుషతర, నిష్ఠురతరములైన, శ్రమ, కర్ణములయొక్క, నిహతి, తాడన
ముచేతను, భగ్ననిజాంగకమై, భగ్న, భంగములైన, నిజ, స్వకీయములైన
అంగములై, అవయవములు కలిగినదై, పొరింబొరిన్, అత్యంతము
ధరబడి, భూమియందు పడి, పతనముయొక్క, తేరి, మూర్ఛ తేరి, బిసినీ విహారముల్, బిసినీ
పద్మలతల యందలి, విహారములు, సంచారములను, నెమ్మనమునన్, దలచున్
నెమ్మనమునన్, చిత్తమందు, తలచున్, స్మరించును, అనగా, సరసుల
తోడి స్నేహములను రసికజనులతోడి నెయ్యములను చాలించుకొనుచుండిం
చిన తుమ్మెద కఠినములైన ఏనుగుకుంభస్థలమందు ప్రకాశించుచున్న
ట్టుండి గండభాగముల యందు నివసించి ఆ ఏనుగ యొక్క చలించు
చున్నట్టుండి పరుషతరములైన కర్ణములతాడనముచేత భగ్నములైన
అవయవములు కలిగినదై మాటిమాటికి భూమియందు పడి మూర్ఛదేరి
తన మనస్సులో పద్మలతా విహారములను దలంచునని తాత్పర్యము॥ ఈశ్లో
కాలు చెప్పినందుచేత ఈ తుమ్మెద వలెనే నేను కష్టసంప్రాప్తుడైన పింగళ
కుని దగ్గిర జేరి బాధపొందుట అని సంజీవకుడు దమనకునితోడ పలిం
కినాడని భావము॥

౩౯౯॥ కడు కఠినుండగు భూపతి, కడజేరిన నిలువనేడ గలదా వెడదా
ప్రడమి నెనకశ్శము వేసవి, కొండదాపని తాతినాశ్రయించిన కతనన్

టీక॥ కడు కఠినుండగు భూపతి కడజేరిన నిలువనేడ గలదా, కడు, మిక్కిలి

న్తి। అతిసుందరము। కర్మశుంభద్రైన ట్టువంటి। భూపతి। రాజుయొక్క। కడజేరిన।
సమీపమందు ప్రవేశించిన నను। నిలువ। నిలిచేటందుకు। నీడగలదా। స్థాయి గలదా।
అనగా నాధారము లేదనుట। పృథివి। భూమియందు। ఒకశకటము। ఒకబండిలు
వేసవి రోజు। గ్రీష్మసమయమందు। దాపని రాతి నాశ్రయించిన కతన।
దాపని। సమీపమును। రాతిని। ఒక పాషాణమును। ఆశ్రయించిన కతన।
అనుసరించినం
~~ఆశ్రయించిన~~ దుర్గతనుగా దదాపడెను॥

౩౯౯॥ నావిని దమనకుడల। సంజీవకు నీక్షించి నీతి కళా రమల
గవిధము తెలియ వెలెజప్రు। మావీడుక నవిన నతనిక తడిట్లనియెన్

టీక॥ నావిని దమనకుడల సంజీవకు నీక్షించి నా। అనగా। సంజీవకుడు
యీప్రకారము మందలించగా। విని। ఆలించి వాడై। దమనకుడు। దమనకుడ
డనే ప్రధాని। అలసంజీవకుని। ఆసంజీవకుని। ఈక్షించి। చూచి। నీతి
లా। నీతి। న్యాయరూపమైన। కళా। స్వభావము గలదైన సంజీవకా। ఆ ఈ
విధమును। ఈకథా ప్రకారమును। తెలియవలెనని ~~.......~~ ఎరిగెనని
ను। వేడుక। సంతోషముగా నమాప్రమాపలుకుమని। అనిన। ఈ కథ
చెప్పుమని దమనకుడు మందలించిన। ఆదమనకునకు। ఆ తడు।
ఆసంజీవకుడు। ఇట్లనియెన్। యీప్రకారముగా మందలించెను॥

౩౯౯॥ మడుపులను నీరిపుర మందవిహారము మానివాయు ప్రల్
వడమరసాగ పర్వతము లందవముల్ తలత్రైనెండలన్
బడతలత్రస్తకూల వృగపంక్తులు పాంథుల కుంధరిత్రిపై
నడుగిడ ప్రాణసంకటములైన దెయునానిక మందువేసవిన్

టీక॥ మడుపులను నీరిపుర। మడుపులు। ~~మడుగు~~ సరస్సులయందు। ఉన్న
ఉండిన ట్టువంటి। నీరు। ఉదకము। ఇపుర। ~~.......~~ ఇంకిపోవగా। మందవి
హారము మాని। మందగమనములను విడిచిపెట్టి। ~~..~~ మెల్లమెల్లగా యడుపు। వవన
ములు। పడమర। పశ్చిమదిక్సాగములవల్లనుంచి। సాగ। సంచరించగా। వ
నములు। కాల్పము। పర్వతములందు। కొండలయందు। తలత్రు।

విజృంభించగా। మృగపంక్తులు। మృగ। హరిణావ్యాఘ్రాదుల ~~....~~ లయొక్క।
పంక్తులు। సమూహములు। ఎండలంబడు। ఆతపములయందు తిరుగగా।
తలత్రస్తకూల। శిరస్సులు ~~తలలు~~ పగిలిపోవగా। పాంథులకున్। మార్గమున నడిచేవాలకును
ధరిత్రిపై। భూమిమీదను। అడుగిడ ప్రాణసంకటములైన। అడుగిడ। పాదము ~~అడుగు~~ పెట్టే
టందుకు। ప్రాణసంకటములైన। జీవితాం ~~ప్రాణ~~తములైనట్టువంటి। ఒకానొకమందు
వేసవిన్। ఒకానొక। ఒకానొకటైన। మండు। జ్వలింపు ~~మండ~~చుండెడుట్టువంటి। వేసవిన్
గ్రీష్మకాలమందు॥

౪౦౦॥ వనయువన విరహితంబగు। వనసంచారంబు చాలి వారని జాలిం
తనువెరియం దివ్రచరుం। డను శశరాజాఖ్యనాడుదాత్త స్ఫురతోన్॥

టీక॥ వనయువన విరహితంబగు। వన। ఉదకముచేతను న్ను। యువ। యవస। గడ్డి
చేత। విరహితంబగు। శూన్యమైనట్టువంటి। వనసంచారంబు చాలి। వన। అర
ణ్యమందు। సంచారంబు। విహారంబు। చాలి। విడిచిపెట్టి। వారనిజాలిన్।
వారని। అధికమైనట్టువంటి। జాలిన్। విచారముచేతను। తనువెరియన్।
తనువు। శరీరము। ఎండి ఎరియన్। తపించగా। దివ్రచరుండను శశరాజు।
దివ్రచరుడనేపేరుకలిగిన కుందెళ్లదొర। ఒక్కనాడు। ఒక్కదివసమందు।
ఉదాత్త స్ఫురతోన్। ఉదాత్త। అధికమైనట్టువంటి। స్ఫురతోన్ వేగము
తోడను॥

౪౦౧॥ నిలువక వచ్చి వచ్చి ధరణింజిరుపెంచిక లుక్ వసుంధరన్
గలసినగూడ యున్ జీవికి కంపలగాచిన వెల్లిసాల్లితే
వెలుచి గిరింతగం టుగమి మాతులుగప్పిన సూడువాతరల్
గలదెయిక రయూరపాదుపాదగజైనవేరగబోయి రయమ్మటన్

టీక॥ ధరణిన్। అరణ్యభూమియందు। నిలువక। ఆగక ~~నిలువబడక~~। వచ్చి వచ్చి।
గమనములచే సిసేసి। చిరుపెంచికలున్। చిన్నపెంకులున్న। వసుంధరన్ గలసిన
గొడలున్నగానెల పాల్లైన కుశ్యములున్న ~~గలసిన గొడలున్న~~। చివికి కంపలగాచిన వెల్లిసాల్లితే
ములుచివికాల కుపెట్టినట్టువంటి కంపలు వెలుగులయందు। కటుతుంబిలతలున్న। అనగా రచేములనపకా నాయిటి తీగలనుయు॥
వెల్లిసాల్లితీగలు। ~~......~~। చిగిరింతగంటుగమి ~~......~~
~~......~~ తల్లగాండ్లెదపు దలబ్బులయొక్క ~~......~~ సమూహములున్న। వాతులుగప్పిన వారు

[illegible]

అప్పుడు । ఆగ్రామనేత్రవంటిది॥

నేలం గలసిన యొక దేవాలయ నికటమున నారయం బొడవైహిం
తాల గతి స్పైర యగుశిలల । బోలగ నలశ్శకు లాధిప్రభు గని వేడ్కన్

టీక॥ నేలం గలసిన యొక దేవాలయ నికటమునన్ । నేలం గలసిన । భూమిని యందు [illegible]

[illegible]

అనలము వంటి యెంతయు నుదలారఁటి మందగ నాత్మలోనని
ట్లని తలపోఁ కరంబు విత్తాకృతి సంపద జూచి దీని దా
పున వసియించి యుట్లయితి ప్రాప్తికమాయ వహింతు బందజ
రినదు రవస్థలం బెర యు రజనులంచవి బొయెనె వ్వగన్

టీక॥ అనలము వంటి । అగ్నిహోత్రము వంటి । [illegible] తము చేతను ।

[illegible]

వేదు। జీవించుటవలు వేదు॥ అనగా యీ పింగళకుని దగ్గిర చేరిన నాకు బ్రత
కవలు వేదనుట॥

౪౦౬॥ పలుపురు క్షుద్రులు మాయా। పులు పాపుర వసువు తేధవుని కడనున్నం
బాలియుంతురు శత్రువులకే। వలవ ద్రువ్యజంపి మొసవవా కాకాదులు॥

టీక॥ మాయావులు। కపటక్రియలు కలిగినట్టి వంటి। పలుపురు। అనే
కులైనట్టి క్షుద్రులు। దుర్జనులు। పాపుర వసువు తేధవుని కడనున్నన్। పాపు
లు। నీచులైనట్టి వంటి। వసువు తేధవు। రాజు యొక్క। కడనీసు మీపమందు।
ఉన్నట్లైతే ఉండినట్లాయెనా। శత్రువులు। సజ్జనులను। బాధియింతురు। సం
హరింతురు। కాకాదులు। (వాంతసము) కాకి మొదలైన జంతువులు। కేవలము। వ్రత
మైన। ఉష్ట్రమున్। లొటిపిట్టను। చంపి। సంహరించి। మొసవవా। భక్షిం
చవా। అనగా భక్షించెననుట। పది మంది దుర్జనులు కుజనులైన రాజు ద
గ్గిర వుండినట్లైతే సజ్జనులను బాధింతురు అది యెట్లాగంటేను పూర్వమందు
కాకి మొదలైన జంతువులు వ్రతమైన ఒక లొటిపిట్టను చంపి తాము భక్షి
చిన విధమునని సంజీవకుడు దమనకునితో వుండదించెనని తాత్పర్యము॥

౪౦౭॥ నా విని దమనకుడలసం। జీవకు నీక్షించి నీతిశీలాయే లా
గవిధము తేటపడ జెపు। మావిని యెదనని ననతని కతడిట్లనియెన్।

టీక॥ నా। సంజీవకుడు యిట్లా చెప్పగా। విని। (ఆలించిన) వాడై। దమనకుడు। దమన
కుడనే ప్రధాని। అలసంజీవను। ఆ సంజీవకుని। ఈక్షించి। చూచి। నీతిశీ
లా। నీతి। న్యాయరూపమైన। శీలా। స్వభావము గలవా సంజీవకా। ఈలావి
ధము। ఆ కథ ప్రకారము। (తే) లాగు। (యె) ట్టువంటిది। తేటపడ చెపు
మా। (తెల్లగా) తెలియచెప్పుమా। విని యెదనని। నేను (ఆకర్ణింతును) అని వుండదించిన।
అతనికి। ఆ దమనకునికి। ఆతడు। ఆ సంజీవకుడు। ఈట్లని యెన్। ఈలా
ప్రకారముగా వుండదించెను॥

౪౦౮॥ విటపసమృద్ధి పత్రముల త్రెగున పందిలి గొన్న కానుగుం
దుటములు గప్పి యెండ పొడ దూరక ఘోర కఠోర జంతుప
ర్యటన దురాప యొక్క భయదాటవి రాజిలు నప్పుడున్ మదో
త్కటమను సింహమప్రతిమ గర్వధురంధర మొప్పు దానికిన్

టీక॥ విటపసమృద్ధి। విటపా। కొమ్మల యొక్క। సమృద్ధి। అభివృద్ధి చేతనున్న
పత్రముల త్రెగున। పత్రములు। ఆకుల యొక్క। త్రెగున। అతిశయము చేతను।

పందిలిగొన్న (కాంయుభూనకుల వలెనున్న) ~~పందిళ్ళవలెనున్న~~ ట్టి వంటి। కానుగున్ దుటములు। కానుగున్।
(తాపించవృక్షముల) ~~...~~ యొక్క। తుటుములు। (లు) సమూహములు (లు) తో। గప్పి। (వ్యాపించి) ~~ఆచ్ఛాదింపబడిన~~
~~ట్టి వంటి~~ ఎండ పొడదూరక। ఎండ। ఆతపము యొక్క। పొడ। లేశమైన। దూ
రక। ప్రవేశింపక। ఘోర కఠోర జంతు పర్యటన దురాప। ఘోర। భయంకరము
లైనట్టి వంటివి। కఠోర। కర్కశములైనట్టి వంటి। జంతు। అరణ్య మృగములయొ
క్క। పర్యటన। విహారము చేత। దురాప। పొందశక్యము కానట్టి వంటి। ఒక్క భయ
దాటవి। భయద। భయంకరమైనట్టి వంటి। (ఒకరుటు) అటవి। ఒక అరణ్యము। రాజి
ల్లు ప్రకాశించును॥ అప్పుడున్। ఆ యరణ్యమందు। అప్రతిమ గర్వధురంధర
ము। అప్రతిమ। అసమానమైనట్టి వంటి। గర్వ। అహంకారము (యొక్క)। ధురంధర
ధౌరేయకమైనట్టి వంటి। మదోత్కటమను। మదోత్కటమనే పేరు గలిగిన
ట్టి వంటి। సింహము। (మృగరాజు) ~~సింహము~~ ఒప్పు। (కలుగును) ~~...~~ దానికిన్। ఆ మదోత్కట
మనే సింహమునకు॥

౪౦౯॥ పులియును నక్కయు కాకియు। నలయక పరిచర్య సేయు ననిమొకనాడా
ప్పులమున దిరుగుచు నొకమో। ములు గంపలు మెసవుచున్న యుష్ట్రముగని దమలోన్

టీక॥ పులియును। వ్యాఘ్రమున్ను। నక్కయు। జంబుకమున్ను। కాకియు। వాయ
సమున్ను। అలయక। అలసట లేక। పరిచర్య సేయుచుండ। సేవ జేయుచుండ। అవి। ఆ
వ్యాఘ్ర జంబుక వాయసములు। ఒకనాడప్పులమునన్। ఒకనాడు। ఒకదివ
సమందు। అప్పులమునన్। ఆ యరణ్యమందు। తిరుగుచు। సంచరింపుచు। ఒకమో।
ఒక స్థలమందు। ములు కంపలు। ముండ్లు కలిగిన (ముండ్లలను) ~~కంపలను~~। మెసవుచున్। భక్షిం
చుచున్నట్టి వంటి। ఉష్ట్రమున్ గని దమలోన్। ఉష్ట్రమున్। లొటిపిట్టను। కని
చూచి। దమలోన్। తమ మనస్సుల లోనను॥

౪౧౦॥ ఎక్కడి మొగ మెక్కడి పాద। మెక్కడి రూపేడ గమన మెక్కడి కంఠం
బెక్కడ వినమిక నుంగుని మిక్కైక్కెర మెకము ననుచు నెంతె రదానిన్

టీక॥ ఎక్కడి మొగము। ఎంత వికారమైన మొగము। ఎక్కడి పాదపు। ఎంత
వికారమైన। ఎక్కడి రూపు। ఏ ష్టువంటి రూపు। (తెలియక) ఏడ గమనము। ఎక్కడి నడుపు
ఎక్కడి కంఠంబు। ఎంత దీర్ఘమైన మెడ యిది। ఎకడ వినము। ఎక్కడ। ఏదేశమందు।
వినము। ఈలాటి జంతువును చెప్పగా (ఆకర్ణింపలేదు) ~~...~~ రము గావము। కనుంగొనము। చూచి
నవారము గాము। ఈ యుక్కైరమెకము ననుచు మా కెక్కెర। ఈ లాటి దెంగవంటి।

మెకమున నుచు। మృగము సు। అనుచు। ప్రకారములను కుంచుచున్నా। ఏడ్చె
రు। ప్రతాపముచేత దానిన్। అలా చెప్పెడిను గూర్చి॥ . . .

౮౦౧॥ ఇప విభక్తి రువ్యాఘ్రంబు లు డాయంబోయి పట్టికె మున్నే। న్నడుచే
పాలమున మెలగపు చెప్పుమా తెలియగనెందుండి వివిమృగముఖ్యా॥

టీక॥ బవిభుక్। కాకి ఫేరు। నక్కయు। వ్యాఘ్రంబు। [illegible] పెద్దపులి
యున్నా। డాయంబోయి। దగ్గరికి పోయి। పలికె। అలా చెప్పెడి తోడను
దవింపాను। మున్నైన్నడు పాలమున। మున్నా। లోగడను। విన్నము। ఒకదినమం
దున్న ఈ పాలమున ఈ యరణ్యమందు। మెలగపు। సంచరించపు। ఎండుండి
ఏ దేశము వల్లనుంచి। వచ్చితివి। [illegible] చేరితివి। మృగముఖ్యా। మెలనేవియుల
శ్రేష్ఠమైన మొఖ్య। తెలియగ। [illegible] రిగ టెష్టుగా। చెప్పుమా। పలుకుము
మా॥

౮౦౨॥ కాననసత్త్వంబులలో। గానము నీవంటి రూపు కడు వెరగయ్యెన్
మానిబిడాశ్చర్యమగు రూపు। మానెవ్విధమున నినదియు మరల నిట్లనియెన్

టీక॥ కాననసత్త్వంబులలో కానము నీవంటి రూపు। కానన। అరణ్యము దున్న
సత్త్వంబులలో। జంతువులలో। నీవంటి రూపు। [illegible] అనగా
నీలాంకృతిని [illegible] గలవానిని। కానము। చూడము। కడు వెరగ
య్యెన్। కడు। మిక్కిలి। వెరగయ్యెన్। ఆశ్చర్యమయ్యెను। మానిబిడాశ్చ
ర్యము రావా। మా యొక్క। నిబిడ। సాంద్రమైన। అద్భుతము। ఆశ్చర్యము।
అరా తగ్గిపొయ్యెటట్టుగా। నీవిధము। నీ శతిని చెప్పుమా। పలుకుమా
అనినన్। ఈప్రకారముగా మందలించిన। అది। అలా చెప్పెడియు। అమర
చెప్పెడట్టుగాను దీట్లనియెన్। ఈప్రకారముగా మందలించెను॥

౮౦౩॥ ధనువిను చోళమండలమునన్ వసుమంతుడనా ప్రసిద్ధిగాం
చినయొక శ్రేష్ఠియుండు నలసంపన్నుడైన వారు విభాతికే గుమర్
తన ధనరాశిపై నిడిన ద్రవ్యము హూహూటి హుటినే ఖానుమం
తుని కిరణాంకురంబులను దూరని యొండొక కానబోవగన్॥

టీక॥ ధను। వినుము। ఆకర్ణింపు। చోళమండలమునన్। [illegible] దేశమందు।
వసుమంతుడనా। వసుమంతుడు అనగా। ప్రసిద్ధిగాంచిన। ప్రతిష్ఠవహిం
చిన। ఓకశ్రేష్ఠియుండు। ఒక [illegible] అలసంపైన। ఆవసుమంతుడు।

మారు విభాతికే గుమర్। మారు దేశమునకు బోవుచున్నా। దేశాంతరమునకు పోవుటకు। తన। తనయొ
క్క। ధనరాశి। ధన। విత్తము యొక్క। రాశి। సమూహము పైని। నిడిన। నా
మొదవేసిన। ద్రవ్యము। ధరించి। హూహూటి। అతివేగము చేత। ఖానుమం
తుని కిరణాంకురంబులను। ఖానుమంతుని। సూర్యుని యొక్క। కిరణ। మయూ
ఖముల యొక్క। అంకురంబులన్। మొనలు। అనగా కిరణప్రవేశముల
నట। దూరని। ప్రవేశింపని। ఒకటి। డొక కానబోవగన్। మరొక్క అర
ణ్యమునందు వనగానను చొచ్చెను॥

౮౦౪॥ సుషిరాస్పృష్ట లజాత ఘూంకరణ కద్దుర్నాశ మభ్రోచ్చల
దృషదాస్ఫోటన పాతితంబు సురజూతిగ్రస్తకూలంకషా
విషము న్మూలితరూఢమూల వివిధానోకజంబు వాహ్యాకిర
ఘుష కస్థానజలంబు [illegible] ఝంఝామారుతంబు క్షితిన్

టీక॥ సుషిరాస్పృష్టలజాత ఘూంకరణ కద్దుర్నాశము। సుషిర। వెదురు
ద్రుముల యొక్క। అస్ర। ముఖముల యొక్క। స్థల। ప్రదేశముల యందు
జాత। పుట్టినట్టువంటి। ఘూంకరణ। ఘూంకరణ ధ్వనుల చేత। దుర్నా
కెంపబడినట్టువంటి। ఆశము। దిక్కులు గలిగినట్టువంటిన్ది। అభ్రోచ్చల
దృషదాస్ఫోటనపాతితంబు। అభ్ర। ఆకాశమునకు। ఉచ్చలత్। ఎగుగు। పరస్పరసంఘర్ష
స్ఫాపం చేసినట్టువంటి। దృషత్। పాషాణములవల్లనైన। ఆస్ఫోటన। భేద
నము చేత। పాతి। కిందపడుమాన్నట్టువంటి। భంబు। నక్షత్రములు కలిగి
నట్టువంటిన్ది। సురజాతిగ్రస్తకూలంకషావిషము। సురజంః। భూప
రాగము చేత అతిగ్రస్త। మిక్కిలి గ్రసింపబడినట్టువంటి। కూలంక
షానదుల యొక్క। విషము। ఉదకము కలిగినట్టువంటిన్ది। ఉన్మూలితరూ
ఢమూలవివిధానోకజంబు। ఉన్మూలితా। పెకలించివేయబడినట్టువంటి। రూ
ఢ। ప్రాదుర్భావమైన మూలా। వేళ్ళు కలిగినట్టువంటి। వివిధ। నానావిధ
ములైనట్టువంటి। అనోకజంబు। వృక్షములు కలిగినట్టువంటిన్ది। వాహ్యాకిర ఘు
షకస్థానజలంబు। వాహ్య। వెలపటికి। ఆకిరత్। వెదజల్లునట్టువంటి। ఘుష
కస్థాన। సముద్రముల యొక్క। జలంబు। ఉదకము కలిగినట్టువంటిన్ది।
ఒక ఝంఝామారుతంబు। వర్షముతో కూడుకున్న ఒకవాయువు।
ఉద్ధతిన్। వడిగా। వేగా। విసిరెను॥

౨౧౫॥ చిన చిన తెఱపులు పొడిపొడి చినుకులు ముసముసకవేసగు చీకటులున్
నుదొచిన నొకరి నొకరుగానక తారని రాలోచిసియు గన్నబాయుల బరచెన్॥

టీక॥ చినచిన। కొంచవము కొంచమైన। తెఱపులు। విరంచులున్నూ। పొడిపొడి చినుకులు। కొంచ్చెము కొంచవము వర్షధారలున్నూ। ముసముసకవేసగు చీకటులును। ముసముసకవేసగు। కవరకవరగా వుండేటువంటి। చీకటులును। తిమిరములును। తొచినను। ప్రకాశించగా। ఒకరి నొకరుగానక। ఒకరిని ఒకరు చూడక। అనగా అన్యోన్యదర్శనము లేకనుచునిరి। పోయిరి। అలో। ఆసమయమునందు। పసియులు। పశువులున్నూ। కన్నబాయులబరచెన్। కన్నబాయులు। సకలదిక్కులకు పరుగెత్తి పోయెను॥

౨౧౬॥ అనిశి పసియులను నెండాక। మానిసియుంబడకు దృష్టిమార్గంబునన్
లైననుగా ద్రొటునజన। గానెకమొనుపరిభ్రమము కంపలున్ తెర్న్

టీక॥ అనిశి। ఆరాత్రియందు। పసియులను। పశువులనున్నూ హమున్నూ। ఒండొక మానిసి యరున్। మరియొక్క మనుష్యుడున్నూ। దృష్టిమార్గంబునన్। దృష్టి నేత్రములయొక్క। ఆమార్గంబున। అనగా। దృష్టిపథమందు। పడడు। పొందడు। అనగా కనుపడడనుట। అట్లైనను ఆ ప్రకారమయ్యెగాను। గాడ్పుడునన। వాయువు వల్లనైనను తెల్పు మార్గమును తప్పి ఆతగాని మార్గమయిన పోవులు పోడుపో తను। ...నగాన్ పోవగా। ఒకచోట ఒక ప్రదేశమందు ఉపరిభ్రమము పైనున్నంచిన ధనరాశిభారము। కంపలన్ తెర్న్। కంపలు। ముండ్లచెట్లయందు। ప్రతేర్న్। చిక్కుకైనెను॥

౨౧౭॥ తూరుపు తెలతెలనైరాగా రుప్పెం నవిసరునిదగాలింయు సంయుా
సారము సుము ట్లుకైనెనే। పైరొక్కనెరుంగనిబడనా గితి పద ముల్

టీక॥ తూరుప్పు। పూర్వదిగ్భాగము। తెలతెలనైరాగా। ధవళమైన తెల్లనాయెను। అనగా తూరుపునతెల్లవారగాననుటు। రుప్పుంనవిసరు। నిదగాలియును। ఈదగాలియున్ శీతవాతము రుప్పునవిడిగా విసరున్। విసురును। అనగా ధవళాలంకారాచల్లనిగాలివీసుతుండగాను। ఆయ్యాసారమును। ఆజడివానయున్నూ। ధారాసంపాతవర్షము ...డుకైనెను। అండుకైనెను। ఏపైరొకనెరుగని। ఏపైరో। విధములైనది నేను వారందరు యే పైరెక్కా ... ఏరుంగని। తెలియను। ఘోచడనాగితిపదములో। ఘోచడన్ ...లనుండు। పదములో। ...। ఆగితి। నిలిపితిని॥

క॥ ...రుప్రశ్నంబు॥

టీక॥ ...పేరుగ్నా మద్దేయుము। ఈప్రశ్నంబు। లాడిపెడు॥

౨౨౦॥ అని తనకథ యెఱుగించిన విని వాయసముఖులు గారవించు సుహృత్వం
బనఘా పాయక మాతోనెనరింప నుమనెమ్మిగలసి యుండుదము సుమ్మీ

టీక॥ అని। ఈప్రకారముగా చెప్పి। తనకథ యెఱుగించిన। తన। తనయొక్క। కథ। వృత్తాంతము। తెలిపిన। ...రుగించిన। తెలియచెప్పగా వాయసముఖులు। కాకులు మొదలైనజంతువులున్నూ। విని। ఆలాడిపెడు చెప్పిన వృత్తాంతమును ఆకరించి గారవించి। ప్రీతిజేసి। అనఘా। నిర్మలహృదయుడవు గలవాడా। ...పాయక। ... మాతోను హృత్వంబు। మాతోస్నేహము। ఒనరింపుము। చేయుము। నెమ్మిగలసి యుండుదము సుమ్మీ। నెమ్మి। సుఖముగాను। కలిసి యుండుదము। మనము నివసింతము ...దము। అనుచున్। ఈప్రకారము మందలించు చున్న॥

౨౨౧॥ ప్రత్యయపూర్వకంబుగా నతని నాదరించి కథనకుండనునామం
బిదితెచ్చి మండూకటంబు గనుపించి యభయదానంబు మొదలగు
బహుమానంబులం బొంపు సేయించి సనాకవ్యాఘ్రగోమాయువులం
గలసి కొంతకాలంబు ప్రవర్తించె॥

టీక॥ ప్రత్యయపూర్వకంబుగా। విశ్వాసముతోనుగాను। అతని। ...నాథుని। ఆదరించి। ...। కథనకుండనునామంబు। కథనకుండను। కథనకుడనే। నామంబిది। పేరుపెట్టి। తోడితెచ్చి। తెచ్చి। వెంటబెట్టుకవచ్చి। మండూకటంబు గనుపించి। మండూకటంబున్। మండూత్కటమను సింహమును। కనుపించి। చూపి। అనగా। ఆసింహదర్శనముచేయించిరనుటు। అభయదానంబు మొదలగు బహుమానంబులం బొంపుసేయించిన। అభయదానంబు। అభీతి హస్తము। మొదలగు। ఆదిగా గల। బహుమానంబులన్। సన్మానసత్కారములను। పెంపుసేయించిన। గొప్పగా ...నచ్చువంటి। నాకవ్యాఘ్రగోమాయువులం గలసి। నాక। ...। వ్యాఘ్రము। పులి। గోమాయువులు। నక్కలున్నూ। ...తోను కలసి। కూడుకొని। కొంతకాలంబు ప్రవర్తించె। కొంతకాలంబు। కొన్నిదినములు। ప్రవర్తించెను। సంచరించెను॥

శా॥ ఆటవికుల ప్రతాపఖండనదాంతుపు విశంకట వృక్షమహావనో
త్కటము విదాహమోహపిటకశ్రమశోకప్రరోగశోకసం
కటమున దప్పివేటకరుగ్దిరుగ్వరగంధసింధుర...
ఘటలను నెంపజాలు పవిజాలక నేలను వ్రాలియుండగన్

టీక॥ ఆట। అడవితర్వాతను। బడులు। సమర్థమైనట్టువంటి। ప్రతాప। శౌర్యము యొక్క। ఖండన। ఖేతికరమైనట్టువంటి। అంశు। ప్రభచేతను। విశంకట। విస్తారము గల్గినట్టి అయినట్టువంటి। అవృక్షమహావనోత్కటము। మహాతి। అధికమైనట్టువంటి। అవృక్షదోత్కటము। మహోత్కటవనే। ఆసింహము। విదాహమోహపిటకశ్రమశోకప్రరోగశోకసంకటములన్। విదాహ। విశ్లలిపిపాసంబులున్ను। మోహ। మూర్ఛయు। పిటక। పరువు కాయలు। శ్రమ। మార్గాయాసము। శోక। దుఃఖము। ప్రరోగ। మొదలైన। రోగ। ఆపదలు వ్యాధులవిద్యనట్టువంటి। సంకటములన్। సంబాధములచేతను। దప్పి। అలసి। వేటకరుగన్। వేటకు। గజాదిమృగములను సంహరించేకొరకు। అరుగన్। పోయ్యేటందుకు తిరుగన్। సంచారము చేసేటందుకు। వరగంధసింధురఘటలను। వర। శ్రేష్ఠములైనట్టువంటి। గంధ। మదించినట్టువంటి। సింధుర। ఏనుగలయొక్క। ఘటలను। సమూహములను। నెంపన్ సాధించేకొరకున్ను। పంప। వధించేకొరకున్ను। పవిజాలక। వేగము లేక నేలను వ్రాలియుండగన్। నేలను। భూమియందు। వ్రాలియుండగన్। పడియుండగాను॥

ఉ॥ చరణములన్ వ్రాలె ప్రవి। యుక్తరదగ్గరిమైత్రైవంచకము ప్రణమిల్లెం
గరటము భద్రమేశు భవమే। పరిణామము యనుచు వినయోపాటవమంచరన్

టీక॥ పృథి। వ్యాఘ్రము। చరణములన్। ఆసింహముయొక్క పాదములమీదను। వ్రాలె। పడెను। అక్తరదగ్గరిమైత్రై వంచకము। వంచకము। నక్క। అక్తర। ప్రకటాజనాశ్రమైన। దగ్గరి। సమీపము నరుండోయు। మైత్రై। నతిజేసెను। ప్రణమిల్లెన్। కరటము। కరటము। కాకి। ప్రణమిల్లెన్। నమస్కారము చేసెను। భద్రమే। కుశలమా। శుభమా। ద్రేమమా। పరిణామమెం। మేలుగదా। అనుచు। ప్రనారము వంచించుచున్ను। వినయపాటవము మరన్। వినయ। స్తోత్రము యొక్క। పాటవము। సామర్థ్యము। అమరన్। ఒప్పగాను॥

ఉ॥ నతిజేసి నిలిచె దంతి। ప్రతిపక్షి కుక్షిదావపావకు శేక్షైర్
గతిచెప్పవా యాహార। స్థితికేవని శంతుజేయు సింహంబని యెర్గ్

టీక॥ నతిజేసి। నమస్కారము సవిస్తరము జేసి। నిలిచె। నిలువబడె। దంతి। ప్రతిపక్షి। దంతి। యేనుంగులకు। ప్రతిపక్షకత్వానదైన సింహరాజా। ఓ సింహరాజైన మదోత్కటమా। కుక్షిదావపావక శైక్షైక। కుక్షి। జఠరమంబంధమైన। దావపావకుడు। కార్చిచ్చు। శైర్ణ। దహించుచున్నాడు। ఆహారస్థితికి। ఆహార। భక్షణముయొక్క। స్థితికి। మర్యాదకు। ఉపాయు। నీవు। గతిచెప్పుమా। మార్గము నుడువుమా। అని। ఈశతిగా మంచవించి। శంతుజేయు మాతలు వాక్యగా। సింహంబు। అమదోత్కటము। అనియెన్। కాకజంబుకవ్యాఘ్రములతోను మంచవించెను॥

ఉ॥ శతనఖరాంకురాగ్రములచే ప్రతివాసరము దావళ
క్షితిపుల ప్రస్ఫుమజ్జము భుజింతుము దంతిత భుక్తశేషమా
శ్రితులకు బెట్టుచుండగ భుజింతురు మీరు శరీరపాటవం
బతిశయితంబుగాదు గమనాగమనంబులకై మిసేయుదున్

టీక॥ శతనాఖి అయినట్టువంటి। నఖాంకుర। గోళ్ళ వంటి గోళ్ళయొక్క అగ్రములచేతను। ప్రతివాసరములన్। ప్రతిదివసమందు। మదావళక్షితిపులన్। గజశ్రేష్ఠములను। ప్రస్ఫుటభేదించి। మజ్జము। కలకొవ్వు। భుజింతుము భక్షింతుమును। దంతితభుక్తశేషము। మతోనాయొక్క। అంచిత ఒప్పుచుండేది। భుక్తశేషము। భక్షణచేయగా మిగిలిన మాంసము ను। ఆశ్రితులకు బెట్టుచుండగ। ఆశ్రితులకు ఇచ్చుచుండగా। భుజింతురు మీరు। మీరు। పరిజనులైన మీరున్ను। తగ। వెస్సగాను। భుజింతురు। భక్షింతురు। గమనాగమనంబులకు। గమన। వేటకు పోయ్యేదానికి। ఆగమనంబులకు। తిరిగి స్వస్థలానికి వచ్చేదానికి। శరీరపాటవంబు। శరీరదేహమందు। పాటవంబు। దార్ఢ్యము। అతిశయితంబుగాదు। మిక్కిలి లేదు। సేయుదున్। నేనేమి సేయగలవాడను॥

ఉ॥ వ్యవహారయోగ్యములుగా। పవయువములుగలుగుచైట్టులాహారములు
కనిహితము మైకతిపయ దివసంబులు భోజనము దెహత్రయమున్

టీక॥ అవయవములు నాయొక్క సకలాంగములు। వ్యవహారయోగ్యములుగాను।

వ్యవహారి, గజాది మృగముల విధమైన దేహ్యాగమునకు, రొమ్ములు యుగా వ్రా
శక్యములైన విగారు. ఆహారము భక్షణము కలుగవెట్టుము. సంభవించెడి
బాగుగ. అనగా ఆహారము కలగనేరదనుడి. మీరు. కాక వ్యాఘ్ర జంబు
కములైన మీరలు ఆపోహ తమతుమై. ఆపోహతి నుకలమైన. మతుమై, బుద్ధి
గలవారలై. కతిపయ దివసంబులు కొన్ని దినములు. దేహాత్రయమున
హీనమూడు శరీరములను. పోషణము చేసుకొనంది. అనగా నీ
వు గగ్గరి శరీరములను [illegible] కొనంతియును టు.

టీక॥ తను పునస్సుఖరం వచ్చిన. ధనాత నకాను మిషంబు దాత్ర ప్రీతిలో

గొనితెందు పాండు మీరన. ఘనత్రక్షంగా కజంబుకవ్యాఘ్రంబులు

టీక॥ తను పునరు దేహమునరు. అసురు. ప్రాణమును. వచ్చిన దనకా. సిహాంశాంతమైన
పర్యంతమున్న. తనకా మిషంబు. తనకున్న నాతు. ఆమిషంబు. మాంసము
ఉదాత్త ప్రీతిని. ఉదాత్త. అధికమైనట్టి వంటి. ప్రీతిని. ప్రియముచే తనుం
మీరు కాక జంబుక వ్యాఘ్రములు కొని తెండు. తీసుకరండు. పొండు. అరుగుడు
అనట్టి ప్రకారము మందలించగా. ఘనత్రక్షన. ఘన అధికమైనట్టి
క్షన. అనచే తను కాక జంబుక వ్యాఘ్రంబులు. కాక. కరటకములు జంబుక. నక్క
యు. వ్యాఘ్రంబులు. పులియున్నా. [illegible] యూడున్న॥

శ్లో॥ తిరిగి పోయి పోయి బలుదెంపల కంపల మొల్ల బొల్ల స్రా
బూరుల దారులంగడిచి పుట్టలతిట్టల బొళ్ళ రాళ్ళవే
పారక రకముల్ గలుగు వింతల గుంతల నొల్ల గట్లనా
హారము తిం[illegible] రించి జరరానల పూరకమబ్బ నేర్కన్

టీక॥ తిరక [illegible] అమరూ త్రడుమనే సింహము యొక్క మాటను
తేసినే యవేకపోయి యుప్పోయి [illegible] బలుతెంపల కంపలు. ముళ్ళు. పిస్రా
రముగాను. తెంపలు. ప్రోగ్గైన. కంపలు. [illegible] యుండున్న. ప్రోళ్ళ. నదుల
యుండున్న. బొళ్ళ. మడినేలలందున్న. స్రా బూరులు. స్రాతగడ్డి గలస్థలము
లందున్న. దారులన్. కాష్ఠములందున్న. అర్థాంతరము. దారులన్.
మార్గములందున్న. కడిచి. గెంపులైనట్టి వంటి. పుట్టలు. వల్మీకములు
లయుందున్న. తిట్టలు. గడప్రోసల యుందున్న. బొళ్ళు. [illegible] లయుం
దున్న. రాళ్ళ. పాషాణములయుందున్న. నేపారకరకముల్ గలుగు వింతలగుం
తలు. నేవారని ప్పరి వడ్ల యొక్క. కరకముల్ నెల్లకలుగు. [illegible]

వి. వింతలు. వాగుల రొంపకి [illegible] తల. సందులయుందున్న. వల్మీకముల గోళ్ళయుందున్న.
గట్ల. పర్వతముల యుందున్న. ఆహారము తిని. ఆహారి. భక్షణము చేసి. మతిని బు
ద్ధిచేతను. చరించి. సంచారము చేసి. జఠరానల మూరకన. జఠరానలు. ఔదరాగ్ని.
ఆరకట్టి ఉపశమనముగా కట్టుమ్మరన. తిరుగాను వచ్చి. ఆ సింహము దగ్గరికి తెంచి॥

శ్లో॥ తమలోన బదరుకొని యుష్ట్రము వాకిట నిల్వబనిచి రహిన మృగ్యా దుర

సమకమున కరిగి యుండు దరమ జూపి యుబ్బారి తో కరటమిట్లనియె

టీక॥ తమలోన బదరుకొని. తమలోన తమ మున్గిరిలో నూపదరుకొని. మాట్లాడు
కొని. ఉష్ట్రము. లొట్టిపిట్టను. వాకిట నిల్వబనిచి. వాకిట. బహిర్ద్వారమందు.
నిల్వబనిచి. ఉండెట్టుగా పంపించి. రహిన మృగ్య. అమ్మాదున. ఆ కాక వ్యాఘ్ర
జంబుకములు. సమకమునకరిగి. ఆ సింహము సమ్ముఖమునకు పోయియుండ్రం
దు. ఆ మూడి యుందు. కరకట మునాకి. ఉదరము జూపి. కడుపు జూపి. [illegible]
రితో ఆ సింహముతో. ఇట్లనియెన. [illegible] ప్రకారముగా మందలించిన
దాయెను॥

శ్లో॥ తిరుగగలదిక్కులన్నియు. దిరిగితిమి కనేమి యలసితిమి మాపట్లు

తరువాహారము హారము. దొరకదు నిప్పుడు. ఉండుదు మనేమి తొల్

టీక॥ తిరుగగలసంచారము చే యదగిన దిక్కులన్నియు [illegible] కరుణ
సర్వదిక్కులయందున్న.
తిరిగితిమి. సంచరించితిమి. ఇకనేమి. [illegible] కయుమునే యవలయింది. అలసి
తిమి. తిరిగినందుచేత బడలితిమి మాపట్లు. ఉత్తర్వు మాపట్లు. మాకు.
ఉత్తరువుగా ప్రభుత్వమనవిచేసు. అనగా. పలుకులంతయునుండిననను
డు. ఆహా. అప్పర్యము. ఆహారము దొరకదు. ఆహారము. భక్షణము.
దొరకదు. లభింపదు. నీ తొల్లి. నీయెదుట. నిప్పుడు. ఉండుదుమే. వెంతయు
మాత్రము. ఆహారము వేయుం డుదుమా॥

శ్లో॥ లావరి యిప్పుడు డంగవికలతనము హానిపిలుపు అవిప్పు యుష్మహా

గావు మహాని వేళము నగాల్ని నీ వర యుండమై పద్దం

జీవితమం దుపొజ్జ నము నే యర నే ము నునిస్తరింమడు

ఫ్రా విదమాన తిష్ఠు సుగుణార్ణవ యూరక యుం [illegible] పునే

టీక॥ లావరి. బలములు నా [illegible] పుడు [illegible] సము యరవందు. అంగవికలత

ములాడిరి। అంగ। అవయవములకు విశ్లత్వము। శిథిలత్వము। పొందిరి।

ప్రాప్తమైన। తపస్వి। క్లేశించి। ఋష్యమూకపర్వతగుహానివేశమునగాంచి। ఋష్యమూకగా

వ। మహాపర్వతము యొక్క। గుహానివేశమున। గుహా। నది యొక్క। నివేశమున।

ప్రవేశమందుగాంచి। నిలిచి। దేవర యందు। దేవర। మూకునాథుడైనసి

ఉండిన / నిరీక్షించగా

షప్రా। ... । ... । ... విధిగ। ... ప్రకారముగా। జీవితముండు।

ప్రాణములు ... ॥ భోజనము సేయక। ఆహరించక। ... ము। మేము।

నిస్తరింపజెడ్లు। కడతేరదియే విధముగాను। సుగుణాకర। సుగుణాస

ద్గుణములకు। ఆకర। సము ప్రాయమైన ... మహోత్తమా। ఆ విధము।

ఆహరించకనే బ్రతికె చెప్పుము। అనతిమ్మా। ఆజ్ఞ ... । ఓరక। భక్ష్య

ములేకనే। ఉండుటొప్పునే। ... ఒప్పునే। తగునా। అనగా। భక్ష్య

ణాములేక ప్రస్తుందదము ... ప్రాణం దదనుటో॥

శ౩౦॥ ఊరక యున్నా నెట్లు గుని జాఠర పూరణా మేటి జ్వాలియా

హారము లేదు మావలన నక్కడ యేమెంకమా టజెప్పెదన్

గోరిక మీరకని క్షుధన సంభారి బుభుక్షిత దంగమాంసము

జ్యా రుణాస్త్రైవదేవ జఠరానలమారు పుము తీర్పుమాత్రతన్

టీక॥ ఊరక యున్న। భక్ష్యణాములేయక యున్నదైతే। నిజోదర పూరణాము।

నిజ। స్వకీయమైన పొట్ట। ఉదర పూరణాము। కడుపునించుకొనుట। భర్తృము। అనగా।

కడుపు నింపుకొనవలెను। ... విధముగా ... । అనగా।

కానేరదనుట। ... జాఠరి। ... విచారము। మావలన మావల్లనుం

... ఆహారము లేదు। భక్ష్యణాము లేదు। ఇక్కడ। కట కట। ... నుక మాట

చెప్పెదన్। ... ను। నేను। ఒక మాట। ఒకపలుకు। చెప్పెదన్। మందవించవనా

కైరాకమీర। కైరాళి। కాండ్సు। మీర। ప్రబలే ఉట్టుగా। ... క్షుధనము

పొరిబుభు। ... క్షుధనము। క్షుధనము అనే పేరుగల యీ ... ము। పొరియు

... తదంగమాంసము। జ్యారుణా సేవి। తతో। ఆకలనకు నీయొక్క।

శరీరము / ఆమిష

... । అవయవములు యొక్క। మాంస। ... ము యొక్క। మజ్జా। ...

యొక్క। అరుణ। రక్తము యొక్క। సేవ। గ్రహించి। ... జఠరానల

ఉదరాగ్నిని। అనగా / శాంతిపరచుచుడు

మారుపుము। జఠరానలము। ఉష్ణము। ఆరుపుము। చల్లార్పు ... ఆర్తిన్।

దేహమును। తీర్పుము। ... ॥ బలియు జేయుము। అనగా తన శరీరము

॥వ॥ అని చెప్పిన నప్పుని కుప్పనదియై మదిలోన త్రటంబు కరటంబునకిట్లనియె॥

టీక॥ అని చెప్పిన ... ప్రకారము మందవించగా। అప్పుడి। ఆకథనకు నిచందవ

మునకు। ఒప్పు నదియైన। ... నమాధాన పడునట్టి। మదిలో త్రటంబు। ఆసింహ

ము। కరటంబునకిట్లనియె। కరటంబునకు। కాకితో। ఇట్లని యె। ఈప్ర

కారము మందవించినదా యెను॥

శ౩౧॥ ఇట్టిదిగాదె నీకు తుదినేడికి జెప్పెద ధర్మతత్త్వముల్

జెట్టులగట్టి నమ్మమని చేతడియూరదు చంపుడెట్లుదా

నెట్లు సహించుదైవమిటనే పరి నెత్తయు ధరిత్రియుక్కడా

పొట్టికు వేకనిష్టైనడి పోకలబోవ మదిన్ దలంచినన్

టీక॥ నను। నీకు ఇట్టిదిగాదె। తుది। కునకు। ... ట్లానె కదా। ... కథనునకు నికి అ

యిన గతికాదా యనుట। ఆ ధర్మతత్త్వముల్। ఆ ధర్మ। అన్యాయరూపములైన

తత్త్వములు। బోధనములను। ఏడికి జెప్పెదు। పలుపలుకులుచునాళ్లు ... । జెట్టులగ

ట్టి చేతిలో చేయి వేసి అనగా ప్రమాణము జేసి। నమ్మమని చేతడి యూరదు। నమ్మ

మని। నమ్మ ... చేతడియూరదు ... । అనగా విశ్వసిం

పుమని చెప్పి తదప్రతేదనం టుచంపుడెట్లు। కథనకుని సంహారించుట యేవిధ

ముగాను। అక్కటా। అయ్యయ్యో॥ పొట్టికు వేకనిష్టైనడి పోకలబోవ మదిన్

దలంచినన్। పొట్టకు తేక। కడుపు నింపుకునే టందుకు ... । ఇట్టినడి

పోకలు। ఇట్టి వండి దుష్టమార్గములను। పోవ। ...

స్మరించి ...

... తానెట్లు సహించు దైవము। దైవము। దేవుడు। తాను। తాను

... ట్లు। ఏప్రకారముగా। సహించు। ... ను। ఇటువంటి లేనా। ధరిత్రి।

భూదేవి। ఏ విధి। ... లాగున। నెత్తియు। ప్రజాప్రముఖ్య నిఖిల భారములను

భరించును॥

శ౩౨॥ ఉడుగుమి కననన్నైతే। వాడి తిమినీ సత్త్వమింత జైసెనయంచే

స్పద బాధించిన దానిన్। గడవ పులన్ గూర్చనంచు కరటము పరియున్

టీక॥ ... । ... తవిరాదటను। ఉడుగుము। నీ పచెప్పే మార్గములను

చాలింపుము। అనగా ... ట్లా సింహము మందవించగా ... కరటముబల్కుచున్నది।

అట్లైతే
నీ వచ్చె ప్పిన ప్రకారము సూంతమై వాదితిమి। విఫల ప్రయత్నులమైతిమి। నీ సత్యమునం తవ్వొనె।
నీ (నీ) యొక్క సత్యమును సూనృతవాక్యమును ఇంత జేసె ... రావింపనగు
అనగా యీలాగున దుష్టబుద్ధి తుల జేసెననుట॥ సయంబెప్పుడ బోధించినదా
నిం గడచి పులం గూర్చినను। సయంబు। న్యాయమును। ఏప్పుడు। విశదముగా
ను। బోధించిన। తెలియజేసినను। దానికి। అనీతిబోధమును। కడచి పులం గూర్చిన
కరటకుడలదా
... పులమైనావె పుడు। అసుము। ... లాగున సంభవించుచున్నది। కరటకుడు
నాకము। మరి యెట్లు। తిరిగిన్ని సంభవించుచున్నది॥

౪౩౩॥ నిలుపోపరాని యాకట। పువ్వి పిల్లల భుజగము ండ ములభక్షింపన్
కలుషమునకు లోనయ్యెనె। తులుదలపోయునె బుభుక్షితుడు తత్వమునన్

టీక॥ నిలుపోపరాని యాకట। నిలుపోపరాని। అపశమింపశక్యము
గాని। ఆకటి। ఆకలిచే తనపుత్రి। వ్యాఘ్రము। పిల్లలు। తాను కని సశ
శుపులను। భుజగము। సర్పము। అండములన్। తాను పెట్టిన గుడ్లను। భక్షిం
పన్। తినునట్టి। బుభుక్షితుడు ఆకలిగొన్నవాడు। తత్వమునన్। తనమన
స్సుందు। కలుషమునకు। పాపమునకు। లోనయ్యెనె। అసహ్యపడునా।
అనగా అసహ్యపడడనుట। నీతులు తలపోయునే। నీతులు న్యా
యపద్ధతులను। తలపోయునే। స్మరించునా। అనగా న్యాయమును
తనమనస్సులో తలంచడనుట॥

౪౩౪॥ ఏవిధి నీతిపక్షతికి నేగు దయాపరతంత్రచిత్తుడై
తైనడి నా మహాదురితకర్తుడుగాకెట్లుండు ధర్మసం
భావితుడెట్లగున్ వినయపాటవమే క్రియనేర్చు గారవం
బెవలనం భజించు సుఖమే గతిగాంచు బుభుక్షితుండిలన్

టీక॥ ఇలన్। భూమియందు। బుభుక్షితుండు। ఆకలిగొన్నవాడు। ఏవిధి నీతి
పక్షతికి నేగు। నీతిపక్షతికి। న్యాయమార్గమునకు। ఏవిధిని ప్రకారముగా
నుఏగు। పోవును। అనగా పోడనుట। దయాపరతంత్రచిత్తుడు।
దయాళుక్ష్మునకు పరతంత్ర(అధీన)మైనమనసువంటి।
దయార్ద్ర। కరుణాసక్తమైన మనసువంటి। తంత్ర। విచారము ందుగల చిత్తుడు। మన
స్సు కలవాడుగా ఎట్లు ... వశి। ... విధముగాను। జా। ... అనగా దయా
పరమైన చిత్తము కలవాడు కాడనుట। మహాదురితకర్తుడుగాకెట్లుం
డు। మహాతీ। అధికములు గాను। దురితకర్తుడుగాక। పాపములను చేసెవాడు

157

గాక। ఎట్లుండును। ఏ ప్రకారముగా ఉండును। మహాపాపములను చేసు
గాని చేయక పోడనుట। ధర్మసంభావితుడెట్లగున్। ధర్మః పుణ్యమార్గమునచేత
సంభావితుడు। సన్మానింపబడినవాడు। ఎట్లగున్। ఏలాగవును। పుణ్యమును
సు చేయడనుట। వినయపాటవమే క్రియనేర్చు। వినయపాటవము। వినయము। ఆచా
రమందు నేర్పు నమ్రత్వమందు నేర్పు। పాటవము। సామర్థ్యము। ఏ క్రియ। ఏవి
ధముగా నేర్చున్। అభ్యసించును। గారవంబెవలనన్ భజించు। గారవంబు।
గురుత్వము। ఎవలనన్। ఏ దు వల్లను। భజించుచూ పొందును। పొంద
డనుట। సుఖమే గతిగాంచు। సుఖము। ఆనందమును। ఏగతి। ఏలాగున
ఈచెప్పబడిన ధర్మములను ఆకలిగొన్నవాడు నశి
గాంచు కనుగొనును। అనగా సుఖమును పొందనేరడనుట॥ వచనుల-

౪౩౫॥ క్షుద్బాధరి కొన్నపట్టున। వీక్షించునే దేహధారి చపలత్వము నిహ
శ్రేష్ఠుడు విశ్వామిత్రుడు। భక్షింపడె సారమేయ పలలము తొల్తన్

టీక॥ క్షుద్బాధరి కొన్నపట్టున। ఆకలిచేత కడుపు మండెసమయమందు। దేహ
దేహధారి అయినవాడు। ఋషులు। చపలను। వేళల। అవసరములను।
వీక్షించునె। చూచునా। అనగా ఆకలిగొన్నవాడు ఋషులను అవసర
ములను చూడడనుట। అదెట్లనగా। తొలుతన్। పూర్వకాలమందు।
మునిహార్యుడు। ఋషిశ్రేష్ఠుడైన ఘనుడు। విశ్వామిత్రుడు। కాశిక తన
ఓము నీశ్వరుడు। సారమేయ పలలము। కుక్కమాంసమును భక్షింప
డె। భుజించడా। భక్షించినాడనుట। ఆ విశ్వామిత్రుడు కుక్కమాంసము భ
క్షించిన కథ భారతమందు ప్రసిద్ధము॥

౪౩౬॥ కలశజుడు జూడ నొకరాజు కానలోన। దండియాకట తనమేను
తాన తినడె। పరపు తరి పుణ్యధనులు గీర్వాణములను యు। మేరిపేను
గగరవి భక్షింపరాకనే॥

టీక॥ కలశజుడు। అగస్త్యుడు। చూడన్। కనుగొనగా। ఒకరాజు। శ్వేతుడనే
యొక్క రాజు ...
... కానలోన్। అరణ్యమందు। దండియాకట। దండి। విస్తా
రమైన ఘనమైన। ఆకట। క్షుత్తుచేత। తనమేను। తనదేహమును। తానతినడె।
తానె భక్షించడా। భక్షించినాడనుట। ఈకథ రామాయణమందు
ఉత్తరకాండలో ప్రసిద్ధము॥ పరపుతరి। అనావృష్టికాలమందు।

ప్రసిద్ధము। ధర్మపరులైనట్టి శ్రావణము నను (దేవతా ఋషు
లు। వారి। సమీపమున నుండి। పసుగరచి। శపమును నొడ దంశనము చేసి కా
ని। భక్షించరాక్షా! భుజించరా యేమి। అనగా దేవతాఋషులు అనా
పేక్షితాలమందు పసుగ దగ్గరజేరి ఆ పసుగను నోటకరచుకొని భక్షిం
చెను। ఇది పురాణాంతర ప్రసిద్ధము॥

౪౩౮॥ కరువునకుగాకము స్వకా కాప్ర కొడుకు। దారపుత్రాదుల వధిం
చి తానతినడె। యీ పదలబోటని యకార్యము హుళిక్కా! శాస్త్రమత
మిదివలదు దుస్సంశయంబు॥

టీక॥ ముస్సు। తొల్లి కాలమందు। ఒక కాప్ర కుమారుడు। ఒక శూద్ర కుమారు
డు। కరువునకు ఆగక్షామకాలమునందు॥ దారపుత్రాదులు। దార। భార్య
ను। పుత్రాదులు। బిడ్డలు మొదలైనవారిని। వధించి। చంపి। తానతినడె।
తానే భక్షించడా। అనగా। భక్షించినాడనుట। ఆ పదలమోడ నియమ
కార్యము హుళిక్కా। ఆపదలవోడి। ఆపత్కాలమందు। నియమరా
హిత్యము। నియమములేనట్టి శాస్త్రనిర్ణయము లేని కార్యము। కృత్యము। హుళిక్కా!
అసత్యము। శాస్త్రమతమిది। ఇదినా శ్రుతి స్మృతి మొదలైన యీనతి మా
ర్గము। శాస్త్రమతము। శ్రుతిస్మృతమైనట్టిది। వలదు దుస్సంశ
యంబు। దుస్సంశయంబు। దుష్టమగు సంశయము। వలదు। వద్దు। నీమనస్సున
తలచవద్దు। యీ కథ పురాణాంతర ప్రసిద్ధము॥

౪౩౯॥ పోషించిచంపనేలాహో। దోషంబని బుద్ధి దలచెదో సస్యములన్
బోషించి కాదె కోయుదు। రిషత్తుల్యము గల్గనే యిట్లోటన్

టీక॥ ఓహో। ఆ సస్యము। వృద్ధి బొందించి। పోషించి। చంపనేల
ముచేయగాను। దోషంబని। పాపమని। బుద్ధి దలచెదో। నీవు తి
లయందు స్మరించెదవో। సస్యములను పోషించి కాదె కోయుదురు। రిషత్తు
ల్యము గల్గనే యిట్లోటన్। సస్యములన్। కలమాదులైన పైరులను।
పోషించి కాదె। వృద్ధిబొందించి కాదా। కోయుదురు। ఖండింతురు।
అట్లోటన్। తాము పోషించిన సస్యములను కోసినదాని యందు। ఈ
షత్తుల్యము। ఈషత్। కొంచమైనట్టి। తుల్యము। పాపము।

కల్గనే। సంభవించెనా॥ అనగా సంభవించలేదనుట॥

౪౪౦॥ దొరలవసరమున జంపెదు। కారకుగదా వెదకి ప్రజల గూర్పుట
నిదిసీ కరిదియు వసరము కథనకు। బరిచరు పొరిబుచ్చి తేరంప వెప్రాణములన్

టీక॥ దొరలు। ప్రభువులు। వెదకి। విచారించి। ప్రజలను। జనులను। గూర్పుటకు
గుంపుజేసుట। అవసరమున చంపెదు కొరకు గదా। అవసరము నకార్యకాలమందు చంప
కొరకు గదా। ఇది దీకరిది। ఇది। ఇప్పుడు ఆసమయము వచ్చినప్పుడు
భటమాత్రుడైనవాని సంహరించేది। నీకరిది। నీకార్యము। ఆ అవసరము
ఇది సమయము। పరిచరుడైనట్టి। కథనకు। కథనకుడనేది
యుద్ధమును। పొరిబుచ్చి। వధించి। ప్రాణములన్। పంచప్రాణములను తేరు
పవే। కడతేరుపవలెను।

౪౪౧॥ అమిత విరోధి విపునిమిషార్థము నీకు శరీరపాటవం
బమరకయున్న రాజ్యమబియూ తలపోలగునట్లు గానరా
శము నకు మూలమిప్పుడు విచారము దూరము చేసి చంపుము
ప్రము జఠరాగ్ని నార్పుతరసంబిడు మాకు దయారాములుంచవై

టీక॥ ఈ ప్ర। నీప్ర। అమిత। అనాగణితములైనట్టి। విరోధి। శత్రు
పు। కలవాడవు। నిమిషార్థము। అర్ధనిమిషమాత్రమైన కాలముగుట।
నీకు। నీకు। శరీరపాటవంబమరకయున్న। దేహమందు పటుత్వము
కలగకపోయినట్లాయెనా। రాజ్యము। నీయొక్క దేశము। అభి
యూతులపాలగు। శత్రువుల వశమై పోవును। అట్లుగాను। అటుగనుక
నే। నీకు దేహమందు పటుత్వము లేకపోయినట్లాయెనా నీరాజ్యము
శత్రువుల వశమై పోవుగనకనే। నాశమునకు మూలము। నశించుట
కు హేతువైనట్టిది। ఇప్పుడు విచారము। కథనకుని చం
పకూడదనే దుర్వాలోచనను। దూరము చేసి। పరిత్యజించి। ఉద్ధ
ము। కథనకుడనే ఊటొపెటును। చంపుము। వధింపుము। జఠరాగ్ని
నీయొక్క దేవసలమును। ఆ క్షుత్। ఉపశమింపజేయుము। దయారాము
లుంచవై। జఠరాగ్ని వాడైనమాకు। వ్యాఘ్ర జంబుకాదులమైనమాకు। తరసంబి
డు। నీవు భక్షింపగా మిగిలిన యీ ఊటొపెటు మాంసమును। ఇమ్ము। ఇమ్ము॥

౪౪౧॥ మెరయుదు స్వాశ్రితావనసమోనహి ధర్మ మటంచు వేదముల్
పరిజనరక్ష సేనికనపాయని దాని త్యజించి సూనృతా
చరణము బూని యుండెదవు బాగుగ జీవిత విత్త మాన భూ
సురహరణాది కార్యముల బోగణియుంపర సత్యదోషముల్

టీక॥ వేదములు। ఆమ్నాయములు। స్వాశ్రితావనసమోనహి ధర్మమటంచు। స్వ। తన్ను। ఆశ్రిత। ఆశ్రయించిన జనుల యొక్క। అవన। రక్షణము తోడ। సమః। సమానమైనట్టి। ధర్మము। పుణ్యము। నహి। లేదు। అటంచు। అట్లా పలుకుచున్నవి (గెట్టిగా)। మెరయుదు। పలుకకుము। సేనికి। రాజునకు। పరిజనరక్ష। పరిజన। సేవకుల యొక్క। రక్ష। పోషణము। అనపాయని। ఎప్పుడు తెగకుండా కూడియుండును। అనగా నాశనములేనిదనుట। దాని। ఆ పరిజనరక్షను। త్యజించి। విడిచిపెట్టి। సూనృతాచరణము। సూనృత। సత్యవాక్యమును। ఆచరణ। ఖరిగించుటను। అనగా సత్యవాక్యమును పలుకదమనుటు బూని యుండెదవు। అంగీకరించి యున్నాడవు। బాగుగ। ఆశ్చర్యము। జీవిత విత్త మాన భూసుర హరణాది కార్యములబో। జీవిత। ప్రాణముల యొక్క। విత్త। ధనము యొక్క। మాన। సన్మానము యొక్క। భూసుర। బ్రాహ్మణుల యొక్క। హరణ। సంహరణము। ఆది। మొదలుగాగల। కార్యముల బోగనుల యొక్క సమయములందు। అసత్యదోషముల్। అనృతవాక్యములను పలికినందువల్లనైన। దోషముల్। పాపములను। గణియింపరు। లెక్కపెట్టరు। విచారించరనుట॥ శ్లో॥ ఆత్మార్థే జీవలోకే ... ము ఆత్మాపహారములు లోకమప్యుకొందరు ... బులనికత్వపదము ల ధ్యాహారముగ చేయ్య

౪౪౨॥ క॥ బలసంపద వలెనో కేవలసూనృతభాషణంబు వలెనో నీలో
గలతలపు చెప్పుమని గాసిలియొత్రిన కాకి జూచి సింగంబనియెన్

టీక॥ బలసంపద వలెనో। బల। సేవకజనుల యొక్క। సంపద వలెనో। సంపత్తి కావలసినదో। కేవలసూనృతంబు వలెనో। కేవల। ముఖ్యముగాను। సూనృతంబు। సత్యవాక్యము। వలెనో। కావలెనో। నీలో గల తలంపు చెప్పుమని। అన్నియు శ్రోతాయుముసహా ... చెప్పుము। నీలో। నీ చిత్తమందు। కల తలపు ... పలుకుము। అని। ఎట్లాగా మందలించి। గాసిలి యొత్రిన। గాసిలి। ఆయాస

మునుజెంది। ఏత్రిన। దుఃఖించినట్టి। కాకి। వాయసము। చూచి। కన్నుల కరుణాని। సింగంబనియెన్। సింగంబు। ఆ మృగోత్తముడైన సింహము। అనియెన్। ఈ ప్రకారముగా కాకితో మందలించెను॥

౪౪౩॥ మతి మీఱ విరారనాపేరని తనికి నిష్కృతిదాన మిప్పించితి రుం
చితిరా సొళ్లనె డుర్ధృతులై వధియింపుమని యెదరు కథనకునిన్

టీక॥ మతిమీఱ। మతి। బుద్ధి। మీఱ। హెచ్చుగా। విరార। నా కవ్యాధ్రజంబుకములైన మీరే। నాపే। నా పేరను। ఇతనికి। ఈ కథనకునికి। నిష్కృతిదానమిప్పించితిరి। నిష్కృతిదానము। అభయప్రదానమును। ఇప్పించితిరి। ఇప్పించినట్టి వారలైతిరి। ఉంచితిరి। ఇట్టి కృద నిపి తిరి। అనోళ్లనె। ఆరడిగుని లవేతనే। నేడు। ఈదినమందు। ఉద్ధతులై। ఘాతుకులై। కథనకునిన్। కథనకుడనేటి లోడిపెటును। వధియింపుమని యెదరు। చంపుమని చెప్పెదరు॥

౪౪౪॥ మతిజూచునె శరణాగతు। హతుగా నెటువంటి కుత్సితుడైనను
పుణ్యశ్రుతులు పనిగొను మదియుశ్రుతులాకర్ణింపనేరుచునె మీరా
రుల్॥

టీక॥ ఎటువంటి కుత్సితుడైనను। ఎంత కుత్సితుడైనవాడున్న। శరణాగతుని। రక్షింపుమని తన్ను పొందినవాని। హతుగా। చంపేవానిగా। మతిజూచునె। మతి। మనస్సందు। జూచునె। విచారించునా। అనగా శరణమును పొందినవానిని చంపుదామని యెంత కుత్సితుడైనవాడున్న తన మదిలో తలచడనుట॥ పుణ్యశ్రుతులు పనిగాను మదియు శ్రుతులు। పుణ్యశ్రుతులు। పుణ్య। పవిత్రములైనట్టి। శ్రుతులు। వేదములను పనిగొనగా అంగీకరించుచున్నట్టి। మదియు। నా సంబంధములైన। శ్రుతులు। చెవులు। మీరాడిన అనృతములని న్యాచిపుచ్చేనో మీరాడిన వాక్యములను। ఆకర్ణింపనేరుచునే। వినసేరవనుట॥

౪౪౫॥ శరణాగతరక్షణమున। తురగక్రతుఫలము చెందురు రెండురు
యుగాలు॥

౬ కరణావము ధృతిగలుగు తెలఁగు దురితంబులు వేరనొందు దుఃఖౌఘంబుల్

టీ॥ శరణాగతరక్షణమున, శరణాగత [రక్షింపుమని తలఁచి] పొందినవానియొక్క, రక్షణమున, పోషణముచేతను, తురగక్రతుఫలము, అశ్వమేధఫలము, దొరకు, లభించును, దొరకు యశోలంకరణము, యశోలంకరణము, యశః కీర్తి అనెడి అలంకరణము భూషణము దొరకు, పొందును, ధృతిగలుగు, ధృతి ఆనందము, కలుగు, ప్రాప్తమగును, తెలఁగు దురితంబులు, దురితంబులు, పాపములు, తెలఁగు, పోవును, వేరనొందు దుఃఖౌఘంబుల్, దుఃఖౌఘములయొక్క ఓఘంబుల్, సమూహములు, వేరనొందు, వేరగు దగ్గఱికి వచ్చెదానికి, ఓడు, వెఱచు నని॥

౪౪౭॥ వేరదు కీర్తిగౌరవము విక్రమరాదు శుభంబు పూర్ణమై
నీరగు పాపమంతయు ప్రజ నిల్వదు నెల్వదు కష్టగట్టివీ
రారులు వెక్కగాగెనర హార్దివసంబు విపత్పరంపరా
ఖారము నెండవైపరగు చాపరసత్యము లేనిపట్టునన్

టీ॥ సత్యము లేనిపట్టునన్, [తత్త్వ]విహీనమైనస్థలమందు, వేరదు కీర్తి, కీర్తి, విఖ్యాతి, వేరదు, రాదు, [గౌ]రవము విక్రముఁడు గౌరవము, గురుత్వము, విక్రమ ఉండదు, రాదు శుభంబు, శుభంబు [మంగళ]ము, రాదు, ప్రాప్తము కాదు, పుణ్యములు సుకృతములు, నీరగు, నశించును, పాపమంతయు, పాపము, దురితము, అంటు పొందును, ప్రజ నిల్వదు, నిల్వదు, ప్రజ, జనము, నిల్వదు, దగ్గరనుండదు, నెల్వదు, సేవించదు, కష్టగట్టి వీరారులు వెక్కగాగెనరు, వీరారులు, వీర, శూరులైన, అరులు, శత్రువులు, కష్టగట్టి, జయశ్రీలను నిర్జించి వెక్కగాగెనరు, గర్వాన్వయరు, అహర్దివసంబు, ప్రతిదినమందును, విపత్పరంపరా ఖారము, విపత్, ఆపదలయొక్క, పరంపరా, సమూహములయొక్క, ఖారము, అతిశయము, నెండవైపరగు, నెండవై, పర్వతప్రాయములై, పెరుగు, వృద్ధిబొందును, బాపురె, ఆశ్చర్యము॥

౪౪౮॥ కృపగష్టిపెక్షి మీపా, పప్రఖ్యులు పక్షి పక్షి పగపుష్టివిని
ష్పపటు ఘకనకుని బారిగెంని, యపసిడిబడియుండు వాడనటనెనకట

టీ॥ కృపగష్టిపెక్షి, కృప, దయారసమును, కష్టిపెక్షి, బంధించివేసి, అనగా, దయలేకనని అర్థము, మీపాపప్రఖ్యులు పక్షి, మీ, [వాయసజంబుకవానప్రసులనే] మీయొక్క పాపప్రఖ్యులు [కిల్బిష] ప్రఖ్యాపమైనబుద్ధులు, పక్షి, అంగీకరించి, పక్షిపగపుష్టి, నిష్కాతుకవైరము కల్గి, వినిష్టపటు, [కైతవ] ములుతేనప్పటికి, కధనకుని, కధనకుడనే యమ్మమును, పారిగొనిచంపి, అటుల అట్లాచంపిన తర్వాత, అపసిడిబడియుండు వాడను, అపసిడిబడి, అపవాదమును పొంది, [ఆ]యుండు వాడను, ఉండెడి వాడను, ఏన [అకటా ఆశ్చర్యమ్మా]

వ॥ అనిమగియుంబలికి సహృదయనిర్భిన్నకాలాయసంబు వాయసం
బు మృగపతికిట్లనియె॥

టీ॥ అని, మదోత్కటుడనే పేరుగల సింహము, [ఆ]మగియుంబలికిన, కథ నకుని చంపనివిధము గామందపించెన, హృదయనిర్భిన్నకాలాయసంబు, హృదయము, చిత్తముయొక్క, నిర్భిన్న, భేదించబడ్డ యుండు, కాలాయసంబు, [ఇ]నుపగుడి అయినప్పటికి, వాయసంబు, కాకి, మృగపతికి, మదోత్కటు మనే సింహమునకు, ఇట్లనియె, [ఈ]లావిధముగా మందపించెను॥

౪౪౯॥ దేవివారవేను విన్నపము చేసినమాట లాలించుకేనియున్
శివశివ యెంతవేఢ్యయను జెప్పులవాపులు జూడనిప్పర
బవలును నెల్లుజీ యుడుముపాటు ఘరాయిటు వాదెరుంగనా
ష్టుపనికసత్యమానవడికైనను బొంకెడ వేనువరయున్

టీ॥ ఏను, నేను, విన్నపము చేసిన, విజ్ఞాపనము [గావించిన] పంటి మాటలు వాక్యములు ఒకింతకేనియున్, కొంచెమైనా గాని, దేవి జూరవు, దేవివిన్నో త్రమందు, [జొరే]రవు, ప్రవేశించవు, శివశివ, హరహర, అనుజీవులవాపులు జూడ, అనుజీవులు, పరిచరులయొక్క, వాపులు జూడ, మరణావిముల [కనుగొనుట] ను, యెంతవేఢ్య, నేను, యెంతటివాడను, నిన్ను, మదో త్కటుడనే పేరుగలనిన్ను, శేవలును, అహోరాత్రములయందు, నెల్లుజీ సేవించుచు, [ఈ]యుడుము పాటునకా, ఉరఘపాటునకా

...తాత్పర్యంగా ... విషయుల య్యేది తెలియదు. అనగా అనుజీవులు బాహ్య ... ముందు చెడకపడదమ నుడు. ఒష్టిపు నిరూపత్వమాను. ఒష్టిపు ... అసత్యము ... సత్యవలాను సత్యమేగాని ... నేనుప్పు. వెరయు. ... రక్త్రా ... ము ... నట ... నను ... లవమున్మైనను ... దము. చనియుదము॥

౨౪౯॥ అనజనదు తగుయు తగులని తనుప్రాణాంబుకంటె తగువెడ్డయు

హో. చనుసనుపువిడిచి ప్రాణముచనిబాలని వారుగలరె సమయంబైనన్

టీక॥ తగుయు తగులని అన్యోన్య సాంగత్యముయు సాంగత్యమని. అనజనదు. ... తగదు. తనుప్ప ... ప్రాణాంబుకంటె తగువెడ్డి యయుకొ. తనుపున్. దే...

[illegible]

... ప్రొమె ప్రశంసమతెత యూమడెూత్త ... దగ్గర కెలుపుకొనిచి కూడికి బట్టకూవేక చప్పె దానికంటె యూకెలుపు విడిచి ... అయి ప్రతికేదిమేలని కాకి మందలించెనని తాత్పర్యము॥

౨౫౦॥ ... లనచయులు పందిలి। నిడిహస్తము చలుసు ముంజికైనయౌది నముల। ... పుచు బూమ్య నుదయ్యా। గడప్ర ... పుంబాయు జెవగలస్సైంబుల్।

టీక॥ గుడుప్రలన। మాటల చెత్తనే। బయులు పందిలి నిడి। బయులూ ... రూప సైన। పందిలి నిడి। ... హస్తము బలుసు ముంజికైనయౌ। హస్తము। ...

[illegible]

161

భయంకరుఁడైనట్టివాఁడై। పరిపంథి। శత్రువులయొక్క। జయ (గెలుపు)
చేతను। ఉత్సేకి। గర్వము కలవాఁడవు। కట్టని। అగుచు నీవిషాదశీ
లుఁడవుగాఁ। విషాద। ఖేదమునే। శీలి। అభ్యాసముగాఁ గలవాఁడు। లో। తనమన
స్సులో। నుండఁగ। ప్రచ్ఛరిల్లెదను॥

వ॥ కాకవ్యాఘ్రగోమాయుప్రభృతులు స్థలాంతరంబునకు నుద్యో
గించినన్॥

టీక॥ కాక। కాకియు। వ్యాఘ్ర। పులియును। గోమాయు। నక్కయు। ప్రభృతులు। గల
మొదలైనవారలు। స్థలాంతరంబులకు। మఱొక ప్రదేశములకును। ఉ
ద్యోగించిన। పోవుటకు ప్రయత్నము చేసినను॥

౧౫౪॥ బలపరనిక్షిప్తములన్ గలఁగంబడి మాటపట్లు గలరాజయ్యున్
తలవాంఛ యుండె కేసరి ఖలులకసాధ్యములు లేవు పుడమిలోకములన్

టీక॥ బలపరనికి। బలిష్ఠజనముల యొక్క। పోనికి। తెరపోవడమునకు।
ప్రణాశాంతరములు। బలపరనికి। తనదేహ (సత్వ) మునకు కేసరి యగుటను।
చిత్తములన్। మనస్సులను। కలగంబడి। కలత (పొంది)। మాటపట్లుగల
రాజయ్యున్। సత్యవాక్యములు గలిగిన ప్రభువు అయ్యును। కేసరి। మృ (గసంతృప్తులు చేసి నివసించెను)
దొరత్తడము నేసింహము। తలవాంచి యుండె। తలవంచుకొని యుండెను।
(పుడమి) లోకములన్। జగములందు। ఖలులకసాధ్యములు లేవు పుడమి।
ఖలులకు। దుర్జనులకు। అసాధ్యములు। సాధింపశక్యములు గాని
కార్యములు। లేవు పుడమి। (కలగవు) లేకపోలేదుగదా॥ అనగా (దుష్టులకు) కార్యము
లు సాధ్యములేననుట॥

౧౫౫॥ అట్లు లబ్ధావకాశంబైన కాకంబు వ్యాఘ్రగోమాయువులతో
నేకాంతంబు చేసి కథనకంబు పిలుచుకొని లోపలికరిగి నిలు
వంబడి యుండ వ్యాఘ్రంబు లైక్కి నిలువంబడి కేసరికడ్డ నిలుచు॥

టీక॥ అట్లు। ఆప్రకారముగా। లబ్ధావకాశంబై। లబ్ధ। పొందబడినట్టి
వంటి। అవకాశంబై। ఎడము కలిగినట్టి వంటిదై। కాకంబు। అనాకి

వ్యాఘ్రగోమాయువులతో। వ్యాఘ్ర। పులితోను। గోమాయు। నక్కలతో।
నక్కతోను। ఏకాంతంబు చేసి। రహస్యముగా ఆలోచనము చేసి। కథన
కుని పిలుచుకొని। కథనకుని। కథనకుఁడనే (ఒంటె) ఉష్ట్రమును। పిలుచుకొని।
వెంటఁదీసుకొని। లోపలికరిగి। మదోత్కటమున్న అంతఃప్రదేశమునకు
పోయి। నిలువంబడియోని। నిలుచుకొని యుండెను। అందు। అచ్చటను।
వ్యాఘ్రకాకోష్ట్రములందు। వ్యాఘ్రంబు లైక్కి। వ్యాఘ్రంబు పైకి
లైక్కి। దండము చాఁపి। నిలువంబడి। నిలుచుకొని। కేసరికిడ్డనిలుచు। కేసరి।
అమదోత్కటమునకు। (ఈ) ఉష్ట్రని చే (త) ప్రకారముగా మందలించెను॥

౧౫౬॥ సటలంకించుట యెప్పుడత్యవనతాస్యంబాత్తినానాహరి
త్తైటకంబుల్ వరికించుటెప్పుడు దృఢస్కంధంబు సంబాంధుగా
దిటమూవాసము (సే) యెటెప్పుడకటా దేహంబు సామయ్యెనా
కటికష్టంబుగ నారగింపుమి వెనాక వ్యాఘ్రగోమాయువుల్

టీక॥ సటలంకించుట యెప్పుడు। సటలంకించుటెప్పుడు। సటలు। (కేసరములను) కొసవెం
డ్రుకలను। అంకించుట। విజృంభింపఁజేయుట। ఎప్పుడు। ఏ (కా) లము
నందు। అత్యవనతాస్యంబాత్తినానాహరిత్తైటకంబుల్ వరికించుటె
ప్పుడు। అత్యవనత। మిక్కిలి వంచబడినట్టి వంటి। ఆస్యంబు। ముఖము
నూ (ఎత్తి)। (అన్నమునకు ఖచితి)। నానాహరిత్తైటకంబుల్। నానా। అనేకములైనట్టి
వంటి। హరిత్। దిక్కులయొక్క। కటకంబుల్। ప్రదేశములను। వరికించుట। చూ
డడము। ఎప్పుడు। ఏదినమందు। దృఢస్కంధంబునన్। దృఢ। గాఢమైన
ట్టివంటి। స్కంధంబునన్। మూపునను। బాందుగా। పెస్సగా। దిటము।
పటుత్వమును ఆవాసము (సే) యుఁడెప్పుడు। నిలుపుటెప్పుడు। ఎన్నఁ
డనుటు। అకటా। అయ్యో। దేహంబు సామయ్యె। దేహంబు। శరీరము। సా
మయ్యెను। సగమాయెను। ఇదె కాక వ్యాఘ్రగోమాయువుల్। కాకి పులి
నక్కలు (ఇవి) పురొవరుస్తై (ఉన్న) అన్నవి। అకటకష్టంబుగా। ప్రస్తుతము వల్ల
కటుప్తుగాను ఆరగింపుము। భక్షింపుము॥

౪౫౭॥ ఏ వెంట వదము పరపక్షదేవా మము సంతరించితివి నీపాలం

జావగుట తమకు దగునటు గాన భక్షింపు వనరగానే మిటికిన్

టీ॥ దేవా ఓ మదోత్కటమనే పేరుగల సింహరాజా ఏవెంటవదము పరపక్షదేవెం

టి ఏవిభు [illegible] సు కడవ పరపక్ష తక్షువవేయుక మము సంతరించితివి

మము [illegible] సంతరించితివి సంరక్షణము చేసితివి నీపాలం జావగుట

తమకు తగును నీపాలక్షీణవిషయమై మాకు గుటి [illegible] యేల తమకు

పొరు తగును న్యాయముగనుక అటుగాన అట్లాగా న్యాయము గనుక

వనరగానే మిటికిన్ వనరగా మనస్సులో దుఃఖపడగా ఏమిటికిన్

ఏం దుకు॥

౪౫౮॥ క॥ అని పలికి తెలగ జెప్పి విను పునవంచకము వాయసము దోశ[illegible]

ప్లన పలికెనప్పుడు కథనకు దమనకుండప్పుడు రులార యుకవానని [illegible]

టీ॥ చెప్పి వ్యాఘ్రము అని ఈ ప్రకారముగా పలికి మందలించి తెలగ

కడగా [illegible] వెనుక ప్రియము కల్గు ఓపేత వంచకము నక్క యున్న

వాయసము కాకి తో [illegible] వేగటవెంటనే అట్లు పలికె ఆ వ్యాఘ్ర

ము మందలించిన ట్లుగానే తామున్న పలికిరి అప్పుడు అనవుయుమందు

అనఘుండు నిర్మలుడైనప్పు వండి కథనకుడు ఒండై యున్న అప్పద

రులార యుక [illegible] రల కపటవాక్యములను విచారించక తాను తా

నున్న అని మోసమున మందలించెను॥

౪౫౯॥ మృగవల్లభ యూకటివే సగర్వైతివి నీకు సైవసముగానన్నం

తగచేకను నెనపాల లగు కథనకు [illegible] రగింపు మూకే జైతన్

టీ॥ మృగవల్లభ మదోత్కటమనే సింహరాజా అకటివే సగర్వైతివి

అకటిమ్మోజైత రాజ్ఞివే తను సగర్వైతివి కృశించితివి నన్నున్ ఉత్తమునైన

నన్ను నీకు సైవసముగా నీకు హస్తగతమైనప్పు వండి దాని గాను కను గొని

చూచే టందుకు తగదే [illegible] తగునను టు నీపాలగు కథనకుండు కథన

కుడు నా కథనకుడనే పేరుగల [illegible] ము నీపాలగు నీవశమౌను చేజే

తన్గ చేజే తనే ఆరగింపుమా భక్షింపుమా॥

౪౬౦॥ అనువచనము తో వెలిగా పెను రాదతో గరచి ప్రచ్చి చెప్పి సింహం

బునకు సరి కథనకా మిష వున తృప్తిం బొందిరా కమ్ము ఖులకు మొసగ౯్

టీ॥ అనువచనములు ఆవెలిగా ఈప్రకారము కథకుడు తను భక్షింపుమని

మదోత్కటము తో మందలించే మాట [illegible] పెను రెండు గా ఏడ్పు

ధ్వనితో కూడా చెప్పి వ్యాఘ్రము గరచి కాకరలతో రెక్కలు ప్రచ్చి

సింహంబునకు సగ మదోత్కటమనే పేరుగల మృగరాజు నకు ఇచ్చె

ను కథనకా మిషము నుత్తృప్తి బొంది కథనక కథనకు డనే ఒంటె యొ

క్క ఆ మిషము మాంసము చేత తృప్తిపొంది సంతుష్టిపొంది

యా మదోత్కటమనే సింహము కాకము ఖులకు నొసగె కాకిమొదల

గు జంబుక వ్యాఘ్రములకు నిచ్చెను॥

౪౬౧॥ ఇట్టి మాయాపు లున్న యొడ సత్యంబు మూలబడి కల్ల వెల్లివి

రియు పింగళకుం డును నట్టి దోషంబు వడుపు నకు మంత్రిమం

త్ర యంత్రంబు నడుగు లు వాడు గాడె యునవిని దమనకుం డుదుష్ట

పరివారుండగుచు భూరమను నీకెల ప్పుడే యు [illegible] ప్పుడు న

సంజీవకుండ తనికి ట్లనియె॥

టీ॥ ఇట్టి మాయాపు లున్న యొడ ఇటువంటి కపటకృత్యములు యిచే

యగలిగిన జనులు [illegible] స్థలమందు సత్యంబు మూలబడి సత్యంబు

యధార్థము మూలబడి [illegible] కల్ల వెల్లివిరియు కల్ల

అసత్యము వెల్లివిరియు ప్రకాశించును పింగళకుండును ఈ సిం

హరాజైన పింగళకుండును అట్టి దోషంబు వడుపున ఆ మదో

త్కటమనే సింహము వలెనే కుమంత్రి మంత్ర యంత్రంబున తగులు

వాడగాడె కుమంత్రి దుష్టుల యొక్క మంత్ర రహస్యాలోచనమ

నే టి యంత్ర పాశమందు తగులు వాడగాడె చిక్కినవాడే కాడా

అనగా ఆమంత్ర యంత్రమందు చిక్కినవాడే ననుట॥ అని ఈ ప్రకా

రము సంజీవకుడు మందలించగా విని ఆ రెండు లాక్షణింపు దమనకుం

డు దమనకుడనే ప్రధాని దుష్టపరివారుండగుచు భూరమను నీకెల

ప్పుడే యు [illegible] ప్పుడు నా దుష్టపరివారుండగుట దుష్టదుర్జనులైన

పరివారుండగుట. పరిచరులు గలుగుటచేతను. భూరమణునకు. రా
జునకు. ఒప్పుచేయు దౌనా. యోగ్యతను క్షాళింప చేర్చుదా యెమిచెప్పుము. వ
లుకుము. అనిన. ఓరో ప్రకారము దమనకుడు పుండదలింపగా సంజీవ
సంజీవకుడనే కుండు. అతనికి. అదమనకునకు. మిత్రునికై. ఓరో ప్రకారములుగా మం
దలించెను॥

౧౬౨॥ అమరు మరాళసంవళితమైసితగృధ్రము హంసమట్లహం
సము పరుషశ్వానఖగసంవృతమైగనుపట్టుగృధ్రము
ట్లమలమతుల్ దురాత్మవిమలాత్మునిజేయుదురట్లుయుత్తముం
దమవలెనుండజేయుదురు తప్పియునెరయ్యదివేయుజెప్పుమా॥

టీక॥ సితగృధ్రము. తెల్లరెక్కలుగల గద్ద. మరాళసంవళితమై. మరాళ
హంసలచేత. సంవళితమై. పరివేష్టింపబడినదై. హంసమట్లు. చక్రాంగము
హంసము వలెనే. అమరు. ప్రకాశించును. హంస యు. రాజహంసము. శ్వేతగరుత్మ
పరుషశ్వశానఖగసంవృతమై. పరుష. కఠినములైన. శ్వానా. కాకియం
దరి
మున్నగు. గద్దలచేతను. సంవృతమై. పరివేష్టింపబడినదై. గృధ్రమట్లు.
గద్దవలెనే. కనుపట్టు. అగుపడును. అమలమతుల్. అమల. స్వచ్ఛ
మైన. మతుల్. బుద్ధిగలవారలు. దురాత్ము. మలినబుద్ధియైన దుర్జను
ని. విమలాత్మునిజేయుదురు. నిర్మలబుద్ధిగలవానిగా జేయుదురు. (వింతల)
అట్లులుచ్చెప్పు (నీచుల) యు. ఉత్తముగ. సజ్జనుని. తమవలెనుండజేయుదురు
తమవలెనే స్వచ్ఛమైయుండేవానిగా జేయుదురు. (వింతలు) తప్పియు. నావే త
జెప్పబడిన అర్ధంబియందు. ఏమియ్యది. ఏదివేయు. మంచిదివె
ప్పుమా. పలుకుము॥ అనగా తెల్లటియారెక్కలుగల గద్ద రాజహంస
పరివేష్టితమైనదై హంసవలెనే యొప్పుచుండునన్ని. హంసము శ్వశానఖా
మియుండుదే గద్దలచేతపరివేష్టితమై గద్దవలెనే కనుపడుచుండును న
అమలమతులు దురాత్మునివిమలాత్మునిగాజేతురనేర్నిస్వచ్ఛుయుత్తము
పురుషుని తమవలెనే స్వచ్ఛబుద్ధి కలిగియుండేవానిగాజేతురనేర్నిసా
చేతచెప్పబడిన యీయర్ధంబియందు రెండిమేలని సంజీవకుడు దమనకునితో

నప్రశ్నవునివుండదలించెననగా॥ దురాత్మునివిమలాత్మునిగాజేసెదియొ
కటి. ఉత్తమపురుషుని దుర్జనునిగాచేసేదియొకటి యీరెండియందు నీకుమా
డ యేదిమంచిదిచెప్పుమని దమనకునితో సంజీవకుడు మందలించుటచేత
యీపింగళకుడు దుష్టమంత్రులమంత్రాలోచనము వల్ల దుర్జనుడైనాడని
దమనకునకు తెలియచేసెనని తాత్పర్యము॥

౧౬౩॥ కోడెరుగరుమేతెరుగరు బాడికిచెవి జేరుదురు కజనలోకవిభుల్
పాడియు పంతము గలవాడైద మెరుకును లువని లువనేవ్వారలకున్

టీక॥ జనలోకవిభుల్. రాజులు. కోడెరుగరు మేతెరుగరు. కడుబాధ కార్య
ములను (నెర్కి) తెలుసుకొనెరుగరు. తెలియరు. మేతెరుగరు. మంచికార్యములను (నెర్కి) తెలి
యరు. ఉరక. నిమిత్తము లేనిదే. బాడికిచెవిజేరుదురు. బాడికి. కొండెములన
కుమాటవిజేరుదురు. (కన్నానుకు) తెరుదురు. అనగా బాడిచెప్పేవారికి వశులై యుండుదుర
నుట. ఎవ్వారలకున్. ఏభేదజనములకున్నా. తాలువనిలువనుకొని లువ
సేవించుటకున్నా. నిలువ. నివసించుటకున్నా. పాడియుపంతము గలవా
డైడెదిరకు. పాడియు న్యాయమున్నూ పంతము ప్రతిజ్ఞయున్నూ కల
వాడు. కలిగినస్థలము. ఏడదెంరుకు. ఎక్కడ దొరుకును. అనగా
పాడిపంతము గలస్థలము యెక్కడాలేదనుట॥

౧౬౪॥ న్యాయంబన్యాయంబని. రాయిడిచెవినిల్లుగట్టుకొనిచెప్పంగా
నేయొజ్జవినకుండునె. మాయాప్రలమాటవెట్టి మహిపతియైనన్

టీక॥ న్యాయంబన్యాయంబని. న్యాయంబు. ధర్మము. అన్యాయంబని. అధర్మమ
ని. రాయిడి. రాతలచెట్టిచెవినిల్లుగట్టుకొనిచెవి (శ్రవణానుకర్ణముల) ల్లు కట్టు
కొని. గృహముచేసుకొనిచెప్పగా. పలుకుచుండగా. అనగా చెప్పుడున్ను
చెవిదగ్గరచేరిబాడిమాటలుచెప్పగాననుట. మాయాప్రలమాటలు. మా
యాపులు. దుర్జనులయొక్క. మాటలు. వాక్యములను. ఏట్టి మహిపతి
యైనన్. ఏటువంటిరాజైనాను. ఏయొజ్జన్. ఏప్రకారముగానైనా. విన
కుండునే (ఆకర్ణింపకుండు) నా॥ అనగా వినునను ట॥

౧౬౫॥క॥ ఏకరణివికలితాత్ముడు. గాకుండుబతిపరోపఘాతనకరణా

స్తోకవ్యాయామసూత్రకీకృతములు దుర్జనాశ్రితులచేతన్

టీక॥ పరోపఘాతనకరణా స్తోకవ్యాయామసూత్రకీకృతములు దుర్జనాశ్రి తులచేతన్॥ పరోపఘాతన। పర। అన్యులకు। ఉపఘాతన। ఉపద్రవమునకు। కరణా। చేసెడు ఉపాయంబు। అనైతా। అతిశయమువైన। వ్యాయామ। వ్యాపారములచేత। ఆత్రకీకృత। ఆత్ర। అపకృష్టమైనటువంటి [illegible] నిష్టుగ్గాన్ను। కీకృతనాయట్టునాయబడినట్టువంటి। ముఖ్య। వదనములు కలిగినట్టువంటి దుర్జన। దుర్జాత్ములయొక్క। ఆశ్రితులచేతన్। దుర్జ్ఞనులచేతను। పతి। రాజు। ఏకరకోన్। ఏప్రకారముగా। వికలితాత్ముడుగా నుండున్। వికలిత। చంచలింపబడినట్టువంటి। ఆత్ముడుగా నుండున్। మనస్సుకలవాడుగా నివాసై యుండును। అనగా దుర్జనులదుర్వృత్తులచేతను రాజు వికలత్వమును పొందినమనస్సు కలవాడగునని భావము॥

వ॥ అవశ్యంబు రాజులు చెవిపేదలని బలికివెండియు సంజీవకుండు॥

టీక॥ అవశ్యంబు। అత్యంతమున్ను। రాజులు। ప్రభువులు। చెవిపేదలని। చెప్పుడుమాటలు వినేవారలని। పలికి। మందలించి। వెండియు। మరిన్ని। సంజీవకుండు। సంజీవకుడు పలుకుచున్నాడు॥

౪౬౬॥ కులిశమును రాజుతేజము తలపోయ మహాదురాసదములచలములన్
కులిశము బడు నృపతేజము। పలుకులు వెయ్యేల తునియబడునెయ్యెడలన్॥

టీక॥ కులిశమును రాజుతేజము తలపోయ మహాదురాసదములు। కులిశమును। వజ్రాయుధమున్ను। రాజుతేజము। రాజు। ప్రభువు యొక్క। తేజము। ప్రతాపము। తలపోయ। విచారించగా। మహాదురాసదములు। మహాతి అధికమైనట్టుగాను। దురాసదములు। పొందశక్యములు కావు। అనగా అనతిక్రమ్యములనుట। కులిశములు। వజ్రాయుధములు। అచలములన్ [illegible]బడు। పర్వతములమీద పతనమగును। నృపతేజము। [illegible] ఎల్లెడలన్। [illegible] స్థలములందున్ను। అనగా సకలదేశములందనుట। తునియబడును। తునకలై [illegible] వ్యాపించును। పలుకులు వెయ్యేల। సహస్రమాటలు [illegible] చెప్పనేల।

౪౬౭॥ కావున రాజు నాదెసనకారణవైరము బూని ద్రోహబుం
తావశుడయ్యె బాలునికతప్పజనంబు మహాపరాక్రమ
శ్రీవిలసిల్లకయ్యమొనరించెద భ్రుంతెడ గెల్వదక్షినన్
చావమరుం దిగంతపరిశత్ప్రథచేకురు శంకయేటికిన్

టీక॥ కావున। పిడుగుకన్నా తీక్ష్ణమైనతేజస్సు కలవాడుకాగా నుండుటు। రాజు। పింగళకుడు। నాదెస। నాయందు। అకారణవైరము। నిర్హేతుకశత్రుత్వమున్ను బూని। వహించి। ద్రోహబుంతావశుడయ్యె। ద్రోహబుంతా। ఘాతుకమునుచేసే తలంపుకు। వశుడయ్యె। అధీనుడయ్యెను। అనగా ఘాతుకబుంతను లోనయ్యెననుట। బాలునికతప్ప జనంబు। తప్పజనంబు। తత్। ఆ పింగళకునియొక్క। భుజనంబు। కాబున్ బాలునికి। ఇంతటువంటి మహాపరాక్రమశ్రీవిలసిల్ల। మహాతి అధికమైన। పరాక్రమశ్రీ। విక్రమసంపత్తి। విలసిల్ల। ప్రకాశింపగా। కయ్యమొనరించెద। పింగళకునితో యుద్ధముచేసెదను। [illegible] పింగళకుని చంపెదనగెల్వదక్షినన్। నాకు జయము లేకపోయినట్టాయెనా। చావమరున్। చావు। మరణము। అమరున్। నాకు కల్గును। దిగంతపరిశత్ప్రథచేకురు। దిగంత। సకలహరిద్దేశములయొక్క। పరిశత్। సభలయందు। ప్రథ। విఖ్యాతి। చేకురు। కలుగును। అనగా యుద్ధముచేసి పింగళకుని చంపినవాడనైనా లేక యుద్ధమందు ఆతనిచేత నేను చచ్చినవాడనైనాగాని దిగ్దేశములందు నాకు కీర్తి కల్గుననుట। శంక। [illegible] విషయములనకు నైభయము। ఏటికి। ఎందుకు। భయమువనిలేదనుట॥ ని॥ దిశస్తు కకుభః కాష్ఠా ఆశాశ్చ హరితశ్చతా ఇత్యమరః॥

౪౬౮॥ సవనములాచరించి గను శత్రునికేతము భూరిదానధ
ర్మవిధులొనర్చి పొందు సురమందిరముల్ గతపస్సమాధులం
దవులుమరుత్పదంబతులితప్రశరూరుడు గాంచు ప్రాణముల్
తవతమలోకనిచ్చి జగడంబున [illegible] ప్రసిద్ధిపున్

టీక॥ సవనములాచరించి। యజ్ఞములు చేసి। కను। చూచు। శత్రునికేతము। స్వర్గము। భూరిదానధర్మవిధులొనర్చి। భూరి। అధికములైన। దాన।

(క్షారాపూర్వకముగాని ...) ... మహాదానములను ... ధర్మవిధులొనరిచి. వేదోక్త సమస్త క్రియలు
నుచేసి పొందుదగిన సురమందిరము. స్వర్గమును. ఉగ్రతపస్సమాధు
లన్. ఉగ్రములయి యంతకన్న ... తపస్సమాధులన్. ...
తపములచేసి. ముఖ్యంబు. స్వర్గమును. అనగా. యాగములచేత
నున్ను దానధర్మవిధులచేతనున్ను తపస్సమాధులచేత పొందదగినస్వ
ర్గమును. శూరుడు. వీరుడైన పురుషుడు. జగడంబునన్. యుద్ధమందు.
తనతనువేక. అర్థమునేక. నిలిచి. ... ఏతెంచి. ముక్తి. ...
ముతో. ప్రాణములన్. (అసువులను) ... ఉజ్జిపించినన్. త్యాగముచేసి
నందుచేత. అతులితభారి. అతిశీఘ్రముగా. కను. యాగాదులవల్ల
పొందదగి తాదృశమైన స్వర్గమును గాంచును. అని తాత్పర్యము॥

౧౬౯॥ గెలిచిన శ్రీ దొరకును వనిం బాసిన రంభాదియువతి భోగము దొ
రకున్ దలగడయుదిగ దపమృత్యువు. కలనికి మాపునకు నేల క్లేశమందన్

టీక॥ గెలిచిన. శ్రీ దొరకును వనిన్. అనిన్. యుద్ధమందు గెలిచిన. శత్రువు
లసాధించినట్టాయెనా. శ్రీ. సంపద. దొరకును. ప్రాప్తమగును. పాల
సినా. యుద్ధమందు పురుషుడు వీరుడై శత్రువులచేత చచ్చినట్టాయెనా.
రంభాదియువతి భోగము దొరకున్. రంభాది. రంభ మొదలైన. యువ
తీ. దేవతాస్త్రీల యొక్క. భోగము. సౌఖ్యానుభవము. దొరకున్. లభిం
చును. మృత్యువు. చావు. తలగడయుదిగదా. (నిశ్చయమైనవియు) ... యున్నదిగదా.
కలనికి. యుద్ధమునకున్ను. చావునకు. మరణమునకున్ను. ఏల క్లేశ
మందన్. ఎందుకు భయపడవలెను. అనగా చావునకు భయపడ
వలసినది వేదని తాత్పర్యము॥

౧౭౦॥ బలము యశంబు ప్రాభవము ప్రాణము రాజ్యము మూలవిత్తముల్
కలననరణ్యసీమలను గావ మహామహులైన వారికిన్
కలదొకమిత్రమాజియుడుగన్ స్మృతినిశ్చయమాహవార్థియై
మలసినమోటమృత్యువనుమానము మాటలు వేయునేటికిన్

టీక॥ బలము యశంబు ప్రాభవము ప్రాణము రాజ్యము మూలవిత్తముల్

కలననరణ్యసీమలను గావ మహామహులైనవారికిన్. మహామహు
లైనవారికిన్. మహాత్ములైనవారికి. బలము. సైన్యమున్ను. శరీరసౌర్యమున్ను.
యశంబు. కీర్తియున్ను. ప్రాభవము. ప్రభుత్వమున్ను. ప్రాణము. జీవము.
రాజ్యము. రాష్ట్రము. మూలవిత్తముల్. (అసలు. ఎన్నదగినదివింబనాధనమనుట) ... ధనమున్ను. కలనన్.
యుద్ధమందు. అరణ్యసీమలను గావన్. (కాపాడుటకు) ... శక్యములుగావు. వార
క్షింపశక్యముకానట్టి. ఒకమిత్రము. ఒక సహాయము. కలదు. క
దు. ఆజియుడుగక స్మృతినిశ్చయము. ఆజి. యుద్ధమును. ఉడుగక.
విడిచిపెట్టక. స్మృతి. ధర్మశాస్త్రము. నిశ్చయము. నిజము. ఆహవార్థియై.
(యుద్ధాపేక్షకలవాడై) యుద్ధార్థియై. మలసినమోట. ... స్థలమందు. మృత్యువనుమాన
ము. మృత్యువు. మరణము. అనుమానము. సందేహము. మాటలువేయు
నేటికిన్ (సహస్రవాక్యములతో) ... నిమిత్తమేమి. అనగా విశేషముగా మా
టలు చెప్పవలసిన దిక్కేమి లేదనుట॥

౧౭౧॥ పింగళకునితో మాశ్వాసిని సంగరమొనరింతునెంతు సంప్రదు సత్త్వం
భంగమున కోర్వననుచున్ దంగట కటిమిడికి పలికె దమనకుడతనిన్

టీక॥ పింగళకునితో. పింగళకుడనే సింహముతో. మార్వాని. తిరగబ
డి. సంగరము నరింతున్. యుద్ధమును చేతును. నెంతు. నెంపింతును.
... సంహరింతును. ... వానిసేను చంపనేకపోయినట్లైతే
నువానిచేతనే ... భంగమునకోర్వ. పరాభవమునకు నేను
సహించలేను. అనునంత. ... ప్రకారము సంజీవకుడు మందలించు
చుండగా. అసమయములోను. దమనకుడు. దమనకుడనే ప్రధాని.
కటకట మిడికి. సంతాపము కలుగునట్లుగా దుఃఖించి. అతనిన్. ఆసంజీ
వకుని కూర్మి పలికె. మందలించెను. అనగా సంజీవకుడు పారుష్యవాక్కు
లను యీలాగున మందలించే సమయములో దమనకుడు తాను సంతా
పము కలవాని వలెనే దుఃఖించి సంజీవకునితో మందలించెననగా
వానిమనస్సు కుమలనట్టుమును కలగజేయునని తాత్పర్యము॥

౧౭౨॥ నినుతునిబలము ... ...

సమధికబలముగు టిట్టిభకముతోఁ బగఁబూని వాడిన కంధియుఁబోలెన్

టీక॥ విమతుని బలము రయక, విమతుని, శత్రువుని యొక్క, బలము, పరాత్ర మాది సామర్థ్యము పదను, ఆరయక, విచారించక, వైరముగొను జనుఁడు పగఁగానె నష్టుఁడు, సమధికబలముగు టిట్టిభకముతోఁ పగఁబూని, సమధిక, అతిశయము మైన ఘనంబు, బలముగు సహాయము కలిగిన ఘనంబు, టిట్టిభకముతో, అరుణునికి యనే పక్షితో, పగఁబూని, శత్రుత్వమును వహించి వాడిన కంధియుఁబోలెన్, వాడిన, భంగపడ్డ ఘనంబు, కంధియుఁబోలెన్, సముద్రుడువలెనే, ప్రేవిడన్, ప్రకటముగా, పరాభవమొందున్, భంగమును పొందును॥

౪౭౩॥ నావిని దమనకునకు సంజీవకుఁ డిట్లని యెనతి శీలాదులా గవిధము తేటబడఁజెప్పు, మావిని యెదనని ననతని కతఁడిట్లని యర్న

టీక॥ నా, ఈ ప్రకారము దమనకుఁడు చెప్పఁగా, విని, ఆకర్ణించి, సంజీవకుడు, సంజీవకు వృషభము, దమనకునకు, దమనకుని తోనిట్లని యెను, ఈ ప్రకారము వందరించెను, నతిశీలా గుణమునకు స్వభావముగా కలయా దమనకుడా, ఏలాగవిధము, ఏ విధము, ఈ టిట్టిభక సముద్ర సంబంధమైన కథ, ఏలాగు, ఏడుపుంటిది, తేటపడఁజెప్పుమా, తెలియఁ బల్కుము, వినియెద ననిన సంజీవకుడు వందరించిన, అతనికి ఆ సంజీవకునకు, అతడు, ఆదమనకుడు, ఇట్లనియె, ఈ ప్రకారముగా వందరించెను॥

౪౭౪॥ త్రిభువన కీర్తి తాంబునిధి తీరమునందు వసించు గన్గి యుండు టి ట్టిభమిథునంబు దైవగతి టిట్టిభి దోహదలాలసాంగయై శుభమతి ప్రాణవల్లభుని జూచి ప్రసూతికివేళయయ్యెఁ దే విభవయెందుఁ గాఁజెప్పఁగదవే స్థలమేయ్యది నాకునా ప్రదున్

టీక॥ త్రిభువన, ముల్లోకములచేత, కీర్తిత, స్తోత్రముచేయబడిన ఘనంబైన, అంబునిధి, సముద్రముయొక్క, తీరమున, తటమందు, టిట్టిభ మిథునంబు, టిట్టిభ లనుమగలనే పక్షులయొక్క, మిథునంబు, జోడు, మును గన్గియుండు, పూర్వము నివసించియుండును, దైవగతి, విధి వశముచేతను, టిట్టిభి, టిట్టిభాంగన, దోహదలాలసాంగయై, దోహద, గర్భధారణముచేత, లాలసా

లంపటత్వాం దిన ఘనంబు, అంగయై, అవయవములు గలిగినఘనంబైనది, శుభమతి, కుశలబుద్ధిచేతను, ప్రాణవల్లభుని జూచి, తన భర్తను వీక్షించి, ప్రసూతివేళ యయ్యెను, ప్రసవసమయము యయ్యెను, దేవి భవ, ఐశ్వర్య సంపన్నుఁడవైన యో ప్రాణేశ్వరుఁడా, స్థలమెయ్యది, తావెయ్యది, చక్కఁగ నున్నది, నాకెఱుఁగఁ జెప్పవె, నాకుఁ దెలియఁ బలుకుము, నాప్రదున్, ఈ ప్రకారము టిట్టిభి వందరించఁగను॥

౪౭౫॥ టిట్టిభ మిట్లను నీకుం గట్టని నీడములుగావె కంధితటంబుల్ పట్టయినవాఁడు గృధ్నగపెట్టుము నీవనిన టిట్టిభి కతనసైసగన్

టీక॥ టిట్టిభమిట్లను, టిట్టిభము, మగపక్షి, ఈలాగున, ఈ ప్రకారము వందరించును, నీకుం గట్టని నీడములుగావె కంధితటంబుల్, కంధి, సముద్రముయొక్క, తటంబుల్, తీరములు, నీకుం గట్టని నీడములుగావె, నీకు నిర్మాణముచేయని గూడులుగావా, కట్టిపెట్టిన గూడులవునను టి, పట్టైన చోట గుడ్లఁబెట్టుము నీవనిన, పట్టైనచోట, నీకుని యుచితము యోగ్యమైనస్థలమందు, గుడ్లఁబెట్టుము నీవనిన, నీవు అండములను నిడుమని చెప్పినను, టిట్టిభి ఆడుదలకుముకును కనలెసగన్, కనలు, కోపము, ఎసగఁగా, ఒప్పఁగను॥

౪౭౬॥ మగనిగని పలికెనేలా, తగుతగదనక ట్టుపలికెదపు వనధితటీ జగతులు కట్టని గూండ్లే, ట్లగు నీకిది యెంతకెంచి చూకనుగొనగన్

టీక॥ మగనిగని పల్కె, మగనిగని, తనభర్తను చూచి పలికె, వందరించెను, తగుతగదనక ——॥ యోగ్యాయోగ్య విచారము చేయక, ఏలాయిట్లు పలికెదవు, ఏందుకు యీ ప్రకారము చెప్పెదవు, వనధితటీ జగతులు, సముద్రతీరప్రదేశములు, కట్టని గూండ్లెట్లగు, ఆ మునుపని కులాంతరములేలాగున మనకౌను ఇది, ఆశ్చర్యము, కనుగొనగన్, చూడఁగను, నీకెంత కెంచి చూ, నీకెంత స్వల్పమా॥

౪౭౭॥ పిట్టవు నీవు వారినిధి పెద్దలకెల్లను పెద్దవెల్లిగా మెట్టునెనా నెకప్పుడతి దూరము తుంగతరంగ సంఘముల్

బిట్టి దుర్గ హరించు నతి భీమ భుజంగము లేపెనొప్పుగా
వెట్టిడు నూతి కట్టుపసి బిడ్డలుగా వెనుదండ పిండములే

టీక॥ పిట్టపు నీపు నీపు, నెపు, పిట్టపు పక్షి మా త్రుడవు॥ అనగా నీవు స్వల్ప
డవనుట॥ వారి నిధి॥ సముద్రుడు॥ పెద్దల కెల్లను పెద్ద॥ గొప్పవారల లోకెల్ల
గొప్ప॥ వెల్లిగా వెట్టు నెక్కాను కప్పుడు॥ ఒకానొక ప్పుడు॥ ఒకానొక సమయ
మందు॥ వెల్లిగా వెట్టి వెల్లువగా ప్రవహించు నట్టి అతి దూరము గాను
తరంగములు తుంగతరంగ సంఘములు॥ తుంగ॥ ఉన్నతము లైనట్టు
వంటి తరంగ॥ కరళ్ల యొక్క॥ సంఘములు॥ సమూహములను॥ బిట్టి దుర్గ॥
బిట్టు వృద్ధి గాను అడరుగ॥ ఆగరకట్టుచు॥ అతి భీమ భుజంగము
లు॥ అతి భీమ॥ మిక్కిలి భయంకరములైనట్టి భుజంగములు॥ సర్ప
ములు॥ హరించు॥ అపహరించును॥ ఆడ॥ ఆకాసము తో తరము దుఃఖ
ప్పుగా ఆ ప్రకారము గాను పెట్టుడు॥ గ్రుడ్లను పెట్టుదును॥ మదండపిండ
ములే॥ మనా యొక్క॥ అండపిండములే॥ అండ॥ గ్రుడ్ల యొక్క పిండ
ములే॥ సమూహము॥ నూతి కట్టుపసి బిడ్డలుగావె॥ నాలిగతప్పును
నియున్న శిశువులుగావె॥ అని యనుటే॥

౪౭౮॥ కానకనాంబిన యాసం తానము మనవలయు వార్షివరియేటికిని
చో నైనని పడయెంచకతానకమెరుగింపు వెట్టి దెగ్గుడ్ల మర్మ

టీక॥ కానక నాంబిన నటి నిష్ఫలం బి॥ ఆకాసం తానంబు॥ ఆకాసం
తతి మనవలయు॥ అభివృద్ధి పొందవలయు॥ వార్షి వరి యేటికి॥ సముద్ర
తీరమందెందు॥ ఎట్టి వెనైనను॥ ఎట్టి దైనాను॥ ఏమిపడ॥ ఆకాసము
లయమందే ఒంక డెంక తానక మెరుగింపు॥ మరొ క్కెష్టలను సతి నియమ
ము॥ అచటిక॥ అక్కడ మండు గ్రుడ్లు॥ అండముల సుపెట్టెదర ఉండెద
నా॥

౪౭౯॥ నా విని యట్టిభు వెలుపకను గ్రైవలకే వల ముదెర కైరలికొనా
కావముచేత న యాసం గుంపా వని నేపించి డెట్టి భంబిట్ల నియెంగ

టీక॥ నా విని॥ ఆ ప్రకారము డెట్టిబ మండలింపగా విని॥ డిట్టిభంబు॥ మగపక్షి॥
ఆట్టి॥ అరుణ నాంతి యొక్క॥ వెలుపు॥ ఒప్పిదము॥ కనుగ్రవల॥ నేత్రపార్శ్వము

లందు॥ కేవలము మిక్కిలి విప్పి తేరగా కైరలి విజృంభించి కదొనా
రావమున కరలౌను కదిన మైనప్పుడంఁడ॥ ఆ రావమున॥ ధ్వని చే తనతన
యనుం గుంపా వని పేట్టించి పవిత్రురాలైన తన భార్యను చూచి యట్లని యెంగ
ఆప్రకారము మండలించెను॥

౪౮౦॥ ఎక్కినవారికిగురువు ఏనుగు నేకసు మైననైతిగా
కైక్కువ గాగ నన్నారు గునే సరిదీఁశుడునాను వార్షికిం
దిక్కరి మధ్యమాంతరము తెల్పగనే డికిగ్రుడ్డపెట్టుమే
దిక్కనమైన వాని దెసదేరికనుంగొన దేరదేరికిన్

టీక॥ ఎక్కిన వానికి గురువు ఏనుగు॥ ఏను గు॥ గజము॥ ఎక్కినవానికి
ఆగజారోహణము చేసినవానికి మాత్రము॥ గురువు॥ తక్కువ॥ నేకసుమైన
నైతిగాక॥ నేను తక్కువ వాని గానైతే నైతిగాక॥ అనగా॥ నేను స్వల్పు నిగా
నూ చితే నూచు గాక॥ ఎక్కువ గాగ నన్నారు గునేసరిదీఁశుడు॥ ఆకాస
మునరిదీఁశుడు॥ ఆకాసము గ్రుడు॥ ఎక్కువగాగ నన్నారుగు॥ నన్ను అధి
కునిగా తెలుసును॥ నాకు వార్షికిన్॥ నాకాసము గ్రునికి॥ దిక్కరి మధ్యమాం
తరము॥ దిక్కరి॥ దిగ్గజములను॥ మధ్యమా॥ ఆకాగరు॥ అంతరము॥ ఎక్కు
వ తక్కువ యేలాగో॥ ఆ ప్రకారము॥ అనగా॥ హస్తి మధ్యమాంతరమును
డ తెల్పగనేడికి॥ నీకు నా వృత్తాంతము తెలియచే యవలసినదెందుకు॥
ఆదిక్కనమైన॥ ఆకాసము తీరమందుం రొట్టలమంనైన గ్రుడ్లుపె
ట్టుము॥ నీవు అండములను బుచ్చుము॥ వాని దెసతేరి కనుంగొన దేరదేరి
కిగ॥ ఆరికిన్॥ ఎట్టి పరికిన్॥ వాని దెస॥ ఆక్ష డ్లది క్కు॥ తేరిగనుంగొన
దేరదు॥ చూచే దానికి శక్యము గాదు॥

అను వచనంబులాకర్ణింపఁగూడక ప్రాణేశ్వరి ప్రాణేశ్వరునకిట్లనియె॥

టీక॥ అనువచనంబులు॥ ఆప్రకారము తనపతియైన డిట్టిభము పలికే
పలుకులను॥ ఆకర్ణింపఁగూడక॥ వినసహ్యముగాక॥ ప్రాణేశ్వరి॥ ఆడి
డిభ॥ ప్రాణేశ్వరునకు॥ తనపతియైన డిట్టిభునకు॥ ఇట్లని యెం॥ ఆప్ర
కారముమండలించెను॥

[illegible]

ப-௪௱௭. A. M. R. N. 467.

பஞ்சதந்திரமென்ற The mitrabheda of Panchatantra.

மித்திரபேதம். 1st Santrar. Poems with their

கீதங்களுக்குத்திரம்- meaning. Original by Venkatar-

வெங்கடாசாரியர்- ya. le Telugu. C. 468. L. 28. good

தெலுங்கு. order.

వెయిదటివాం లవయి - విచిత్రాన్నిదవయి - టీకాం సహితం తము

ఇష్టజనోత్తములు వినక విన ష్టదశం బొందు దుర్వినయుడు వరాళా
త్త్పుత్రి జనక కాష్ఠ భ్రష్టంబై తెగిన కష్టపడు బొందుట
[illegible]

కుంజకుటీవిహారములు కుంజవనాంబులు నిర్ఝరాంబులం
కుంజరములు సజింపబలు కూడెపు భోయులబాలు నేడు సా
గంజలరేగి సాళువపుత్రుడు గూండ్లకు పుల్లమోఘనిం
కంజరుపుల్ భయంకరము గానెకవేసవి దొరవె తోలెనన్
[illegible]

నిసర్గమధురగానాంగంబులునైన వైకుంఠధామంబును । పరివేష్టిత
ద్విజాతంబును । పావనశిష్టసమేతంబును । పరమాగమప్రాతం
బులునైన హేమపురంబు నంబురఁడించు ॥

టీక॥ అదిసమగ్రశరంబును । అది । ఆసరస్సు । సమగ్రశరంబును । సమగ్ర
సంపూర్ణమైనట్టివంటిది । శరంబులును । ఉదకము కలిగినట్టివంటిన్ని । అర్థాం
తరము । సమగ్ర । అతిశయములైన । శరంబులును । బాణములు కలిగినట్టి
వంటిన్ని । సమదసారంగఘోషశరంబులును । సమద । (స్వరము) మృగములతోఁ గూడుకు
న్నట్టివంటిది । సారంగ । తుమ్మెదలచేత । ఘోషశరంబును । ప్రకాశించుచున్నట్టి
(ని॥ మదవారధానవిత...)
వంటిన్ని । అర్థాంతరము । సమద । (ఝంకారోదక) మదధారతోఁ గూడుకున్న । సారంగ ।
ఏనుగలచేత । ఘోషశరంబును । ప్రకాశించుచున్నట్టివంటిన్ని । సరసపత్ర
రథరుచిరంబునునై । సరస । ధ్వనితోఁ గూడుకున్నట్టివంటి । పత్రరథ । జల
పక్షులచేత । రుచిరంబునునై । మనోహరమైనట్టివంటిదై । అర్థాంతరము ।
సరస । వీరరసములతోఁ గూడుకున్నట్టివంటి । పత్ర । అశ్వములచేత ।
రథ । (స్యందన) ...ములచేత । అనగా ...క్రడను । అశ్వారోహకులచేతను । రథి
కులచేతనను టి । రుచిరంబునునై । మనోహరమైనట్టివంటిదై । సంగ్రా
మంబును । జయమును । అనిమిషకులాధారంబును । అనిమిషదేవల
యొక్క । కుల । సమూహమునకు । ఆధారంబును । ఆస్పదమైనట్టివంటిన్ని ।
అర్థాంతరము । అనిమిషకులాధారంబును । అనిమిష । దేవతలయొ
క్క । కుల । సమూహమునకు । ఆధారంబు । ఆశ్రయమైనట్టివంటిన్ని ।
అమృతరసపూరసంచారంబును । అమృతరస । అమృత । (సుధా) ...
తుల్యమైన । రస । ఉదకము యొక్క । పూర । ప్రవాహము యొక్క । సంచారంబు
ను । అతిశయము కలిగినట్టివంటిన్ని । అమృతసుధ - - - - యొక్క । రస ।
రుచి యొక్క । పూర । సంపూర్ణత్వముచేత । సంచారంబును । భరింపబడినట్టివం
టిన్ని । అనవద్యతరువిస్ఫారంబునునై । అనవద్య । అనిందితమైన । తరు । వృ
క్షములచేత । విస్ఫారంబునునై । ప్రకాశించుచున్నదై । అర్థాంతరము । అనవ
ద్యతరువిస్ఫారంబును । అనవద్య । శ్రేష్ఠములైనట్టివంటి । తరు । కల్పవృక్షముల

(నీలాలకవేణి)
చేతను । విస్ఫారంబునునై । ప్రసిద్ధమైనట్టివంటిదై । సురధామంబును । ప్రస
రావతీపట్టణమును । నిర్భయయుక్తరథాంగంబును । నిర్భయయుక్త । ఏర్పడతగ
నుండా (జయము) ...చేయుచున్నట్టి । రథాంగంబును । చక్రవాకములు కలిగినట్టివంటి
న్ని । అర్థాంతరము । నిర్భయయుక్తరథాంగంబును । నిర్భయయుక్త । అపాయ
మైనట్టివంటి । రథాంగంబును । సుదర్శనచక్రము కలిగినట్టివంటిన్ని । నిత్యోర
మలానుషంగంబును । నిత్య । (ఎడతెగని) ...రుండేటట్టివంటి । కమల । పద్మములతోఁ
ను । అనుషంగంబును । కూడుకొనియుండేటట్టివంటిన్ని । అర్థాంతరము ।
నిత్యకమలానుషంగంబును । నిత్య । అనపాయినియైన । కమలా । లక్ష్మి
తోడను । అనుషంగంబును । కూడియుండేటట్టివంటిన్ని । నిసర్గమధు
రగానాంగంబులునై । నిసర్గ । సహజమైనట్టివంటి । మధురగానా ।
(తియ్యనిగానము చేయుచు) ~~[illegible]~~ చేత । అంగంబులునై । సమృద్ధమైనట్టివంటిదై । అ
ర్థాంతరము । నిసర్గమధురగానాంగంబులునై । నిసర్గ । సహజమైనట్టి
(మధులను వేఁడిరెంగలరాక్షసుండిని సంహరించినాడుగనుక మధుహరః ఎను విష్ణునామము)
వంటి । మధుర । విష్ణుదేవుని యొక్క । గానా । అనంతకల్యాణగుణములు
చేతను । అంగంబులునై । ప్రకృష్టమైనట్టివంటిదై । వైకుంఠధామంబును ।
(శ్రీవిష్ణుదేవుని) ... పరివేష్టితద్విజాతంబును । పరివేష్టిత । అంతట
నావరించియుండేటట్టివంటి । ద్విజాతంబును । జలపక్షులు కలిగినట్టి
వంటిన్ని । అర్థాంతరము । పరివేష్టితద్విజాతంబును । పరివేష్టిత । ప్రవేశిం
చియుండేటి । ద్విజాతంబును । బ్రాహ్మణులు కలిగియుండేటట్టివంటి
ది । పావనశిష్టసమేతంబును । పావన । మందమారుతములతోను । శిష్ట ।
పరులయుండెడి...తోడను । సమేతంబును । కూడియుండేటట్టి
వంటిన్ని । అర్థాంతరము । పావన । పవిత్రములైనట్టివంటి । శిష్ట । శ్రేష్ఠాచార్యుల
తోడను । సమేతంబును । కూడియుండేటట్టివంటిన్ని । పరమాగమప్రాతం
బులునై । పరమ । ఉత్కృష్టములైన । ఆగమ । వృక్షములచేత । ప్రాతంబును ।
పవిత్రమైనట్టివంటిదై । అర్థాంతరము । పరమాగమప్రాతంబులునై । పర
మ । శ్రేష్ఠములైన । ఆగమ । వేదశాస్త్రములచేత । ప్రాతంబునునై । పవిత్రమై
నట్టివంటిదై । హేమపురంబును । యాగములు సుమ్మీ ప్రకాశించుచూ ఉండు...

దేటపువంటి॥

౧౫॥ అక్కైలను నాడునాడికి। వెక్కసమైన్ త్రాముపెట్టువేసవులనస ల్
జక్కజలము నివిరిపోయిన। కుక్కెరలకు జయము మాలకుంభయము
మయ్యెన్॥

టీ॥ అక్కైలను నాడునాడికి అక్కైలను। తథావిధప్రసిద్ధమైనట్టువంటి
సరస్సు। నాడునాడికి। నాడినాడికి అనగా దినదినమునకును వెక్క
సమై। అధికమైనట్టువంటిదై। త్రాముపెట్టువేసవుల। త్రాము తపింపచేయు
చుండెడు వంటి। వెట్టవేసవుల। వెట్ట। తీక్ష్ణములైనట్టువంటి। వేసవులను
గ్రీష్మదినములచేత అసల్ జక్కజలము దమాత్రము నిలిచెడు వట్టుగా। జలము
నివిరిపోయిన జలము। నీళ్లు। ఇంకిపోయిన [illegible] యాసను। కుక్కె
రలకు జయము। కుక్కైలకు। కొంగలకు। జయము। [illegible] మాల
కుంభయము మయ్యెన్। మాలకున్। చేపలకు। భయము మయ్యెన్। క్షితిపుత్రైన॥

౧౫॥ క॥ ఆ విపినసరసి కంబుగ్రీవంబును కష్టపడు జరింపనతని
చ్చొ వికటసంకటములన। గా వరహంసలు యిరెండు గలవను గుజా ల్

టీ॥ ఆ విపినసరసి। ఆ యరణ్యమందుండే కొలనందు। కంబుగ్రీవంబను
కష్టపము। కంబుగ్రీవమనే కూర్మము। చరింపు। [illegible] ను। ఆ తనికి ఆ కూ
ర్మమునకు। ఆప్తో। ఆ సరస్సందు। వికటసంకటములనగా। వికటసంకట
ములనే పేరు కలిగినట్టువంటి। వరహంసలు యి। వర। శ్రేష్ఠములైన। హంస
ములు। [illegible] అను గువాలులాసు హృత్తులైనట్టువంటివారల
ప్రకలిగియుండును॥

౧౬॥ జావిదల్పింకి యప్పికటసంకటరంబుల పారదూరయా
త్రాలను దీనతానతనిజాస్య వయస్సు గురించి యిట్లనున్
రాలును నా పు జక్క నివ్వరంబడి యొంగులనై ట్లు నిల్పగా
జాలుదు మెందుకేని యును జా గుడమే నిను [illegible]సి కష్టపా

టీ॥ జాలి। విచారమువేత। తలంకి। భయపడి। ఆ వికటసంకటంబులు।
వికటసంకటులను
[illegible] పేరు గల హంసలు। ఆ పారదూరయాత్రాలను అపార। అవధి।
లేనట్టువంటి। దూరయాత్రా। దూరమునా గాపోవడమునను। అలను మ్ము

171

దుర్మైనట్టువంటి న్ని। దీనతానతనిజాస్యు। దీన తాత్పైన। దీనన్నత్వమయుచేత। అనత। నమ్ర
మైనట్టువంటి। నిజ। స్వకీయమైనట్టువంటి। ఆస్య। ముఖము కలిగినట్టువంటి
వయస్యు। స్నేహితుడైన కంబుగ్రీవుని గురించి। కూర్చి। ఇట్లనున్। ఈ ప్రకా
రముగా పలుకవలెను। రాలును నాపు జక్క నివ్వరంబడియొంగుల
లను। రాలును పాషాణములు ఉన్న। నాపు। స్వామితోనియున్న। విక్క। తప్ప
గా। మెలను। సరస్సులో పుర్రం బడియొంగ। ఒగరబడియెను। ఒంటిట్లు నిల్ప
గా జాలుదుము। ఎట్లు। ఈ ప్రకారముగా। నిల్పగా జాలుదుము।
ఈ సరస్సందు నివసించి యుండగలము। కష్టపాపికూర్మమా। నినువా
సి। నిన్ను విడిచి వెళ్ళి। ఎట్లుందుకేనియును। జలములు కలిగిన దేశ
లము నకై నాగుడుమే। పొందుమా॥

౧౭॥ ఈ యరువున నఖమాంసన్యాయంబు ననువ్వ పనలన యొవ్వోసెదు
గా జైయూర విధి నడిలో పాయంబు నదోసె కండి పాయులచ్రో
పన్॥

టీ॥ ఈ యరువున। ఈ సరస్సందు। నఖమాంసన్యాయంబునగో
కొంటిరవి నెందవాయక కూడియుండే వాడు ప్రకారము
గాను। అనగా నఖమాంసన్యాయ ప్రకారముగాను। [illegible]
వంటి మనల। మనములను। ఆ యొ్వు। కటకటా। వాడు కొంతైన అరదివే
ధి। ఆ రది। అపకీర్తి కలోనైన విధి। బ్రహ్మదేవుడు। కుటిలోపాయంబు
నకుటిల। వక్రమైనట్టువంటి ఉపాయంబునను రప్పువే తనుపా
యన్ చెల్లెన్। ఈ డవా నేమార్గమునుచేసి। ఓనరింపను। కంటె
చితివా॥

౧౮॥ కావునన స్వసరోవరస్థై వారతి బొదుమెూరసిరవర్ణ్యయిం
దివుందుమనిన కంబుగ్రీవుండిట్లని యెవానికిం బ్రియమెసగన్

టీ॥ కావున। అట్లాగనుకను। అన్యసరోవర। దేనికంటే యుత్తరమైనసరస్సును।
సేవారతిన్నేవించియుండుట యుందవి ప్రీతిచేతను। పోదుము। పనిరొందవము। చిర
సికవర్ణ్యైన్ [illegible] కూర్మమా। ఇందు। ఈ కొలను యుందు। ఈ
పుండుమనినన్ [illegible] మనినను। కంబుగ్రీవుండు [illegible] యను। కంబుగ్రీవుండు।
కంబుగ్రీవమనే కూర్మము వానికిన్। ఆ హంసములకు। ప్రియమెసగన్।
[illegible] మెలుప్పగాను। ఈ ట్లని యొ। ఈ ప్రకారము మందలించెను॥

శ్లో॥ లావులు గలిగిన వారలు గావున మీ తలపు లొప్పు గద నేనైతే
మీ వంటి వాడ గా గద। యేవిధము ననియెదు వాడ నక్కటి నిలువడి

టీక॥ లావులు కలిగిన వారలు గావున మీ తలపు లొప్పు గద। శక్తులు కలిగిన
వారలు గనుక మీరు తలంచిన సంకల్పములు బాగా నొప్పును గదా। నేనైతే మీ
వంటి వాడ గా గద। నేను మీ వలె శక్తులు గలవాడ గాను గదా। [illegible]
[illegible] కెంలని యుండు। ఎక్కటి। [illegible] టి వాడనై। ఏవిధము నని యెరుగ వా
డ। [illegible] ప్రకారము గా నివసింతును। అనగా। మీరు శక్తులు గలవారై [illegible]
దరు మీ వలె నేను శక్తులు గలవాడను కాను గదా యీ సరస్సందు ఒంటరి
వాడనై యీలాగున నుండువాడనను టి॥

శ్లో॥ అతివేల పుణ్య మానస। యుతులమలా శ్రీతులు సుగతి యోగ్యు
లు మరి యాశ్రిత పక్షపాతుల కటా హా తమోహముల భంగిన రుగ నగు నే మీరున్

టీక॥ అతివేల పుణ్యమానస యుతులు। అతివేల। అతిశయమైన। పుణ్య। సుకృత నిరత
పవిత్రమైన। మానస। చిత్తము తో। యుతులు। కూడి యుండే టువంటివారు।
అర్థాంతరము। అతివేల। వేలాతిక్రమణమైన టువంటి॥
పుణ్య। పవిత్రమైన టువంటి। మానస। మానస సరస్సు తో డను। యుతు
లు। కూడి యుండే టువంటివారు। అమలాశ్రీతులు। అమల। స్వచ్ఛములైన
ఆశ్రీతులు। ఆకారములు కలిగిన టువంటివారు। సుగతి యోగ్యులు
[illegible] సుగతి। పుణ్య లోకము నకు
యోగ్యులు। అర్హులైన టువంటివారు। అర్థాంతరము। సుగతి యోగ్యులు। సువెన్న గాను। గతి। గ
మనము నకు। యోగ్యులు। అర్హులైన టువంటివారు। మరి। తిరిగిన్ని ఆశ్రిత పక్
షపాతులు। ఆశ్రిత। మిమ్ము నాశ్రయించిన జనుల కు। పక్షపాతులు। సహా
యభూతులైన టువంటివారు। అర్థాంతరము। ఆశ్రిత పక్షపాతులు।
ఆశ్రిత। పొందబడిన పక్షపాతులు। పక్ష। రెక్కల యొక్క। ప్రసరణము యొక్క
కలిగిన టువంటివారు। మీరు। ఏ తాదృశ గుణ సంపన్నులైన మీరు। హ తమో
హముల భంగి। [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

శా॥ నాకెవ్వి త్రావయు నివిన్నంబై యయ్యున్న రదు పునం జేయుటి కలంబినట్లు

గుటంయు మరాళంబులు కంబుగ్రీవునారదించె॥

టీక॥ నాకెవ్వి త్రావయు ని విన్నంబై యయ్యున్న। నాకు [illegible] అని ఖేదపడు
చున్న। కదు పునం జేయుటి। [illegible] కలంబినట్లు గుడియు। తిప్పిన
ట్టుండగా। మరాళంబులు। హంసలు। కంబుగ్రీవునారదించె। ఆ కూర్మ
మును ఆశ్వాసించె॥

శ్లో॥ జడియక మనఘా నీకుం। గడవారమె నిస్సహాయగా మామిత్రం
బాడబడునె యొండు మాటలు। తడవక మాపను ప్రజేసెదవే [illegible]

టీక॥ జడియకు మనఘా। అనఘా। పాపములేని యో కూర్మమా। జడియ
కుము। వెరవకుము। నీకున్ గడవారమె। నీకు దూరమైన వారమా। అనగా
దూరస్థులము కాము నే మాట। నిస్సహాయగా మామిత్రం బెడబడునె। నిస్స
హాయగా। నిస్సహాయ దిశలకు। మా మిత్రంబు మా మనస్సు। బెడబడునె।
సన్మతించునా। సన్మతించదనుట। ఒండు మాటలు తడవక। మరొక్క [illegible]
లు తలంపక। మాపను ప్రజేసెదవే। మేము చెప్పిన ప్రకారము చేసేనా
అట్లైనన్। మేము చెప్పిన విధముగా నీవు చేసిన ట్లాయెనా॥

శ్లో॥ తరల కనత్కాష్ఠాం। తరమిరి యుంబట్టు నిశిత దంష్ట్రల నిదివే
మిరుగడల గరుడ [illegible] నిస్సర నాకాశము నబరవె దవు నేడాప్పన్

టీక॥ [illegible] తత్కాష్ఠాంతరము। [illegible] దారువు ద్వంద్వ
ము ను। నిశిత దంష్ట్రలన్। నిశిత। తీక్ష్ణములైన। దంష్ట్రలన్। [illegible] తను। ఈరి
యుంబట్టుము। బిగపట్టుము। ఇది వే మిరుగడల। [illegible]
ఇరుగడల। రెండు దిక్కులను। మేము। మేమిద్దరము। కరము నెని।
[illegible] నిస్సర। వేగము గాను। నేడు। [illegible] ఒప్పన్
నెస్సగాను। ఆకాశము న [illegible] పోయెద ము॥

శ్లో॥ అనఘ సరోవరాంతరము నందిదు సంతసమతాన యుద్ధతి
నెనవల యుంబు మీరు యుని సన్ముఖంగ మరాళ నిమ్మితంబున్
గొని యెలవాన జాలి పులు గుల్ గగనంబున బోవ సాగ లో
చన ము [illegible] గరంబు మగ్రసం పదన్

టీక॥ అనఘ సరోవరాంతరమునందిదు సంతసు। అనఘ। నిర్మలమైన

లోకాశ్చర్యమా। సరోవరాంతరము నందిడు నంతను। కొలకులన్నీ సరస్సుకంటె
శ్రేష్ఠమైన కొలనులయందు విడిచిపెట్టిన పక్షులు మానసము ద్రైకెన
వలయుంజుమీ యని। మానసము ద్రి। మాటలాడక యూరకుండదవు
ను। శ్రైకెనవల యుంజుమీ యని। అంగీకరించవలెను చూడుము అనినం
దవించి। పక్షుంతమురా గుణిని విప్రధంబున। పక్షుల। మిత్రుడైనప్పుడు। కవు
రా గుణి కూర్మశ్రేష్ఠములను। ఈవిధంబున। ఆలాపిన చెప్పిన ప్రకార
అనగాంతపక్షులకు బాధపడే బిటువంటి పక్షులు హంసలు మానసకాలము
ముగాను। కొని। తీసుకొని। మానజాతి ప్రులుగుల్। హంసలు। గగనంబున
బోవ। ఆకాశమార్గమున వెళ్లుమానుండగా। త్రోవ। మార్గమందు
విదిశానగరంబు। విదిశా అనేపేరుగల పట్టణము। సముగ్ర సంపద। స
మగ్రు। అధికమైనట్టువంటి। సంపద। సంపత్తిచేతను। లోచన మహామా
చరించె। నేత్రోత్సవమును చేసెను॥

౯౯౩॥ పరిఘలు కోటలు మేడలు। కరులు శతాంగములు హరులు కాల్బల
ములతోడా। సురలు భుజభవులు వైశ్యులు। చరణాభవులుం గలిగి యొప్పు సగుణ
న ప్రోడన్॥

టీక॥ ఆప్రోడన్। ఆవిదిశా పట్టణమందు। పరిఘలు కోటలు। పరిఘలు।
అగడ్తలు। కోటలు। ప్రాకారములున్నవి। మేడలు। సౌధములున్నవి। కరు
లు। ఏనుగులున్నవి। శతాంగములు। తేరులున్నవి। హరులు। గుఱ్ఱాలున్నవి। కా
ల్బలములు। పదాతి వీరులున్నవి। భూసురులు। బ్రాహ్మణులు। భుజభవులు। రాజులు
న్నవి। వైశ్యులు। కోమటులు। చరణాభవులు। శూద్రులున్నవి। కలిగి యుండి
ఒప్పు। సగుణ। ఒప్పు। శమదమ యుక్తమై ప్రకాశించును॥

౯౯౪॥ కరిబృంహితంబులు ఘన। తూర్యఘోషితంబులు రథ్యా
పరధద్ఖిలజనరవంబులు। శరనిధి ఘోషంబు నెల్లనగవిని మించున్

టీక॥ కరిబృంహితంబులు। కరి। ఏనుగుల యొక్క। బృంహితంబులు। ఘీ
ంకారములు। ఘన తూర్యఘోషితంబులు। ఘన। మహాంపబడినట్టు
వంటి। తూర్య। వేగముకలిగినట్టువంటి। ఘోషితంబు। ఘోషముకదేశమందు
పుట్టిన గురాలయొక్క। ఘోషితంబులు। ఘోషాలున్నవి। రథ్యాచర
దఖిలజనరవంబులు। రథ్యా। రాజమార్గమందు। చరత్। సంచరించుచున్న
ఖిలజనసకల జనుల యొక్క। రవంబులు। ధ్వనులు। శరనిధి ఘో

షంబున ట్లు। సముద్రము ధ్వని చేసిన విధముగాను। ఎసగ। ఒప్పగా। మించున్। ఆకా
శమందు। విని। ఆకర్ణించి॥

కంబుగ్రీవుండు వికటసంకటంబులం జూచి

టీక॥ కంబుగ్రీవుండు। కంబుగ్రీవమనే కూర్మము। వికటసంకటంబులం జూచి।
వికటసంకటములనేపేరుగల హంసలను చూచి పల్కుచున్నాడు॥

౯౯౫॥ ఇలవినన యొయ్యదు నేత। త్రులకలకలమెరుగింపదనిన కరచిన దంష్ట్రల్
వెలువడిన కాష్ఠాంతం త్రో। గళతంత్రైనేల కూలి కమఠము బావిసెన్

టీక॥ ఇల। భూమియందు। వినన యొయ్యదు। ఆలకింపలేటట్టువంటి। ఏతత్త్రులంబు। ఏతత్
ఇల్లాప్రసిద్ధమైనట్టువంటి। కలకలము। కోలాహలధ్వనిని। ఎరుగింపదని
యెప్పుడు। అనిన। ఇట్లా మందలించగా। కరచిన దంష్ట్రల్ వెలువడిన। కరచినకా
ష్ఠమును ఇరికించుకున్నట్టువంటి। దంష్ట్రల్। కోరలు। వెలువడిన। కడకు రాగా। కమఠము।
కూర్మము। కాష్ఠాంతం త్రో గళతంత్రైన। కాష్ఠాంతః। దారుదండము వల్లనుంచి। గళ
తంత్రైజారిన నేలకూలి। భూమిమీద పడి। పాలిసెన్। చచ్చెను॥

౯౯౬॥ నీవును కంబుగ్రీవుని కైవడి సుహృదుక్తి యుండదు గాధాదరము।
గావింపకపోడు త్రోవన్। బోవు దుర్వచని పల్లి కవల్లభుని కదిమరియున్

టీక॥ నీవును కంబుగ్రీవుని కైవడి। నీవా కూర్మము వలెనే। సుహృదుక్తి యందు।
మిత్రభాషితమందు। గాధాదరము గావింపక। గాఢ। దృఢమైనట్టువంటి। ఆద
రము। విశ్వాసమును। కావింపక। చేయక। పోడు త్రోవన్। బోదువని
పట్టి పోడు త్రోవన్। దుష్టమార్గమునను। పోవుదువని। చనియెదవని। పల్లి
మందలించి। వల్లభుని కదిమరియున్। మరియున్। తిరిగి। అది। అడి
ప్పిభి। వల్లభునకు। తనకు భర్తయైన టిట్టిభుని తోడను॥

౯౯౭॥ పవిత్రైకమనుడుగు లోనంగలదు ఝషత్రితయము మందు ఘనశీతకళా
కలితములు తండు తక్కినజలచరమతిమూఢతావశంగతమంరయున్

టీక॥ పవిత్రైకమనుడుగు లోనన్ కలదు ఝషత్రితయము। ఒకమడుగులో
నన్। ఒకహ్రదయమందు। ఝషత్రితయము। ఝషః। మీనముల యొక్క।
త్రితయము। త్రయము కలదు। ఎందును। అనగా ఒకమడుగందు మూ
డు చేపలున్నవి ఒకటియుండునవి। అందు। అమడుగు చేపలందున్నాశెం దుకొా
పట్టుబడియుంటే ఘనశీతకళా కలితములు। ఘన। అధికమైనట్టువంటి। శీతకళా।

స్త్రీ శాస్త్రముతోడను. కలితములు. కూడియుండేదెట్టిదనగా. వివేకములే
నిగినవాడు. తక్కిన జలచరములు ఓరెండును గాకని విశిష్టము. అరయుట. పరిశో
ధించగా. అతిమూఢతావశంగతములు. అతిమూఢునా. అత్యంతావివేకములన
ను. వశంగతములు. అధీనములైనవెట్టివి? అనగా. తమాత్రములై వివే
దనుడు. పలికె. ఓకథను తనభర్తయైన టిట్టిభముతో టిట్టిభి మందలించె
నని పూర్వపద్యముతో అన్వయము॥

౧౦౨॥ క॥ నావిని టిట్టిభకము తనదేవి నిరీక్షించి గుణావతీమణి చెపుమా
యీ విధమంతయు వివరము గా వేడుక ననిన నది మగనికి ట్లనియెన్

టీక॥ నావిని టిట్టిభకము. నావిని. ఓప్రకారము టిట్టిభి మందలించగా విని
టిట్టిభకము. మగలకుడు. తనదేవి. తన భార్యయైన టిట్టిభిని. నిరీక్షించి చూచి.
గుణావతీమణీ. గుణావంతులైన స్త్రీలలో శ్రేష్ఠురాలైన ఓ టిట్టిభీ. ఈ విధ
మంతయు. ఈ పల కథాప్రకారము సమగ్రము. వేడుక సంతోషముతో
వను. వివరముగా. తేటపడగాను. చెప్పుమా. పలుకుము. అనిన ట్లాటి
ట్టిభము మందలించగా. అది. ఆ టిట్టిభి. మగనికి. టిట్టిభమైన తనభర్త
తో ఈ ముట్లనియెన్. ఓప్రకారముగా మందలించెను॥

౧౦౩॥ మున్నొకమడుగున ప్రత్యుత్పన్నప్రజ్ఞుండనాగతవిధాతయును
శ్వస్నేతి యద్భవిష్యుడ నన్నెగడు మూడు మీలనఘ ఘనతరవుల్

టీక॥ మున్నొకమడుగున. అనఘ. పాపరహితమైన టిట్టిభమా. మున్ను. పూ
ర్వమందు. ఒకమడుగున. ఒకజలాశయమందు. ప్రత్యుత్పన్నప్రజ్ఞుండు.
ప్రత్యుత్పన్నమతి. అనాగతవిధాతయు. శ్వస్నేతి సహమనైన ఘనుండు.
యద్భవిష్యుడు. అనన్. అనగా. ఘనతరములు. శ్రేష్ఠములైన
మీలు. మూడు. మత్స్యములు. నెగడున్. వృద్ధినొందుచుండును॥

౧౦౪॥ సీ॥ ఘనశిలాయితమరుత్కపిలవిద్యుల్లేఖమండదావహుతాశనా
మిధేని సమజమస్తకనగస్వరుపాతమహిమరుజ్జలజరాగమహోదశానాచక్ర
~~ప్రేంఖదాతపశిఖిస్ఫులింగము దశదిశావృతమృగతృష్ణాతివృష్టిఘనము~~
మధ్వన్యచరణాలగ్నాందుప్రుబహుసింధుపాథోరసగ్రాహిబాడబంబు
ప్రేంఖదాతపశిఖిస్ఫులింగము దశదిశావృతమృగతృష్ణాతివృష్టిఘనము

౧౦౪॥ తే॥ చించికాఫలహృష్టిపుష్టిప్రమంచకారుచతుష్టశరత్కోష్ణపరిణతాజ్య
పాతసురభిళగిరిదృషత్ప్రసవకంబు కటికివేసవి దాటెనక్కాలమునను॥

యిది [illegible] నై పాఠము యుక్తమైను

టీక॥ ఘనశిలాయితమరుత్కపిలవిద్యుల్లేఖ. ఘన. అధికములైనవెట్టివి. శిలా
యిత. పాషాణములవలెనే. ఆచరించుచుండేదెట్టిది. మరుత్. వాయువా
యుప్రేరకు. కపిలవిద్యుల్లేఖ. కపిల. పిశంగ వర్ణమైనవెట్టిది. విద్యుల్లేఖ.
సౌదామినీప్రాయమైనవెట్టివి. పశ్చిమవాయుప్రసారించేకెరకు క
పిలవిద్యుత్కారణామునిజ్యోతిశ్శాస్త్రమందు ప్రసిద్ధము. చండదావహుతా
చండతీక్ష్ణమైనటువంటి దావవహ్నియొత్తాశని
శనామిధేని. సామిధేని ప్రకారమైనవెట్టివి. సమజమస్తకనగస్వరు
పాతము. సమజ. పశుసమూహములయొక్క. మస్తక. శిరస్సులనేటి.
నగ. పర్వతములకు. స్వరుపాతము. వజ్రపాతమువలెనుండేదెట్టివి.
అహిమరుజ్జలజరాగమహోదశానాచక్రము. అహిమరుక్. సూర్యుడ
నేటి. జలజరాగ. పద్మరాగమునకు. మహోద. తేజస్సునుయిచ్చే దెట్టివి. శా
నాచక్రము. సానవలెనుండేదెట్టివి. అధ్వన్యచరణాలగ్నాందుప్రు. అ
ధ్వన్య. మార్గస్థులకు. చరణాలగ్న. పాదములందు తగులుకొన్న. ఆంధు
ప్రసంకైల వలెనుండేదెట్టివి. బహుసింధుపాథోరసగ్రాహిబాడ
బంబు. బహు. అనేకములైన. సింధు. నదులనేటి. సింధు. సముద్రమునకు.
పాథోరసగ్రాహి. ఉదకసారమును పీల్చు మన్నట్టిది. బాడబంబు. బడ
బాగ్ని వలెనుండేదెట్టివి. ప్రేంఖదాతపశిఖిస్ఫులింగంబు. ప్రేంఖత్. చలించు
చుండేదెట్టిది. ఆతప. ఎండ అనేటి. శిఖి. అగ్నిహోత్రమునకు. స్ఫులిం
గంబు. అగ్నిప్రజ్వలనార్థములైనకాండారములైనదిన్ని. దశదిశావృత
మృగతృష్ణాతివృష్టిఘనము. దశదిశా. పదిదిక్కులందు. ఆవృత.
ఆవరింపబడినట్టిది. మృగతృష్ణా. ఎండమావులనేటి. అతివృష్టి.
అతిశయమైనవర్షమునకు. ఘనము. మేఘప్రాయమైనట్టిదిన్ని. చం
చికాఫలహృష్టిపుష్టిప్రమంచకారుచతుష్టశరత్కోష్ణపరిణతాజ్య
పాతసురభిళగిరిదృషత్ప్రసవకంబు. చించికాఫల. చింతపండు వేతను.
హృష్టి. సంతోషించుచుండేదెట్టిది. పుష్టి. అడవిపందులయొక్క. ఖుర
చతుష్టా. నాలుగు గిట్టలవల్లనున్ని. శరత్. బారుచున్నట్టిది. కోష్ణ. కిం
చిదుష్ణమైనట్టిది. పరిణత. పక్వమైన. ఆజ్య. నెయ్యియొక్క. పాత.
ప్రసరణముచేత. సురభిళ. పరిమళించుచుండేదెట్టిది. గిరి. పర్వతములం

డు॥ ధృష్టద్యుమ్నవకంబు। రాతి ప్రొద్దు కలిగినట్టువంటిన్ని। కడిక వేసవి కాలమైన సక్కా-
లమునను। కడిక। కలిన నైనట్టువంటి। వేసవి। గ్రీష్మ రుతు ప్రవేశించెను। ప్రకాశించెను। అ-
కాలమునను। ఆగ్రీష్మ సమయమందు। అనగా గ్రీష్మ ఋతువందు। రాళ్లు రువ్వి-
నట్టి పడమటి గాలి వీచేనన్ని। హరిణాది సకల మృగములు తలలు పగిలి చచ్చిన-
వన్ని। సూర్యుడు తేజోధికుడాయెనన్ని। మార్గము నడిచేటి మనుష్యులు కా-
ళ్లు దహించుచున్నందువల్ల తగవున నముచే యుఖ్యం పడుచురున్ని। సముద్ర-
నదులు ఇగిరెనన్ని। యెండ ప్రజ్వలించెనన్ని। మరుమరీచికలు ప్రకాశించెనన్ని।
చింతపండు భక్షించి మదించిన వరాహముల కళ్లుల వల్ల జారుచున్న నెయ్యి-
చేత పరిమళించుచున్నదై పర్వతములందు రాతి ప్రొద్దు కలిగి యుండు నని
తాత్పర్యము॥ ఇట్టువంటి గ్రీష్మ సమయమందు॥

౧౦౬॥క॥ చెరిబారలు నడికొండొకల। నలగిన యీతగాని మడుగు నకుం కొండొకనా-
డలసే తరగతి వలగొని। వలగొని యొక వేటకాడు వచ్చెన్ జొచ్చెన్

టీక॥ చెరిపారలు నడికొండొక నలిగిన। చెరిపారలు నడిచి। చెలువడికిని
గ్గ మించేటి జలముచేతను। కొండొక నలిగిన। మరి కొంత తక్కువ బడినట్టువం-
టి। యీతగాని మడుగునకు। ఆ గెంప కొలువులకు ఒండొకనాడు। ఒకానొక
దివసమందు। అలసే తరగతి। తీవ్రగమనముచేతను। వలగొని। మడుగును
జుట్టుకొని। వలగొని। చేపల పట్టే జాలము తీసుకొని। ఒక వేటకాడు। ఒక
జెస్తవాడు। వచ్చెను। మడుగు దగ్గిరికి చేరెను। జొచ్చెన్। ఆమడుగులో ప్ర-
వేశించెను॥

౧౦౭॥క॥ చొచ్చి యగాధ జలంబుగు। డిచ్చుం దల పోసి వేటకిది సమయమగా-
దచ్చుపుడెందల లోబడి। వచ్చిన తరువాత మగుడి వచ్చెదననుచున్

టీక॥ చొచ్చి యగాధ జలంబుగు డిచ్చుం దలపోసి చొచ్చి। ఆమడుగులో
ప్రవేశించి। అగాధ జలంబుగుటి। లోతైన జలము కలుగుటచేతను। ఇచ్చుక
తక్కువచేతను। తలపోసి। విచారించి। వేటకిది సమయము గాదు। చేపల
పట్టెడము నకిది కాలము గాదు। అచ్చుపుడెండల లోబడి వచ్చిన తరువా-
త। అచ్చుపుడెండల। ప్రకటమైన ఆంతపములచేతను। లోబడి వచ్చిన। నీళ్లుతీ-
సి పోవచ్చిన। తరువాత। మళ్లటను। వచ్చెదననుచున్। వాడు మడుగులో చేపల
పట్టేదానికి తెంపుచెదను అనుచున్। వాడు ప్రకారము తనలో అనుకుంచుపోయెను॥

౧౦౮॥క॥ అన్నీమడరుగుటయును। దృష్టిని ధనుండనాగతవిధాతయును
ప్రత్యుత్పన్నమతి యద్భవిష్యులన్నది కింబొలయు దివసంబున పరికెన్

టీక॥ అన్నీమడరుగుటయు। అన్నీమడు। ఆతుచ్ఛుడైన జెస్తవాడు। అరుగుటయును। పోగా-
ను। ఉద్దృష్టిని ధనుండనాగతవిధాత। ఉద్దృత। ప్రకాశించుచున్నట్టువంటి। నేత్రి। నేత్రములు గల జ్ఞానము గల-
చే। ధనుండు బుద్ధిమయములు గాకలిగినట్టువంటి। అనాగతవిధాత। అనాగత విధాత అనే
పేరుగల మీనము। సమయు ప్రత్యుత్పన్నమతియు యద్భవిష్యులనే దికింబొలయు। ప్రత్యుత్పన్న-
మతి యద్భవిష్యులనే మీనములు రెండున్ను। సముద్రము చేరి। దివసంబున
పరికెన్। దివసంబున। ధైర్యముతోడను పరికెను। మందలించెను। ఆ ప్రత్యుత్పన్న-
మతి యద్భవిష్యులతో మందలించెనను [illegible]

౧౦౯॥క॥ తెలతెలవారగ తెరపగ్గెగొని యొకవేటగాడు వచ్చుం జొచ్చెన్
జలమివిరి చట్టులతో। నలయక మరిమరి వత్తు ననియెన్ జనియెన్

టీక॥ తెలతెలవారగ। ప్రాతఃకాలమందు। తెరపగ్గెగొని। విస్తారమైన తెరప్రగ్గె తేసుకొని। యొకవేటకాడు। ఒక జెస్తవాడు। వచ్చెను। మడుగు దగ్గిరికి చేరెను। జొచ్చెన్। మడుగులో దిగెను। జలమివిరిన। నీళ్లు తెసి పోయిన తరువాతను। చట్టులతో బంధువులతో కూడాను। అలయక। అలసటలేకను। మరిమరి వత్తు। తిరుగా వత్తును। అనియెన్। వాడు ప్రకారము అనుకొనియెను। జనియెన్। పోయెను॥

౧౧౦॥క॥ జలమివిరిన జాలరులే తలమునకదనరసి వచ్చెదరు వారి వర
ప్రళయము గని యుపవలదీనాలపున కొండెడకం బొయి నిలుతమెంబుద్ధిన్

టీక॥ జలమివిరిన। నీళ్లింకిన। జాలరులు। జెస్తవారలు। తలమునకు। మడుగునకు। అదనరసి వచ్చెదరు। సమయము విచారించి వచ్చెదరు। వారి
వర ప్రళయము। వారిచేత చేపలకు ప్రళయము నాశము గల్గు-
ను। ని యుపవలదీనాలపున। నెల మనకు మడుగు గండూని
యువవలదు। ఒండెడకు బొయి। తెలివిమీదను। ఒండెడకు మరొక్క-
టి జలమునకు పోయి। క్షేమముగా నిలుత మెనవసించుదము॥

అనువాక్యంబులాకర్ణించి ప్రత్యుత్పన్నమతియనాగతవిధాతకిట్లనె
సర్వాదూరంబున నేమి కార్యంబు తప్పనంబైవనప్పుడికి పోలిన తెరంగు చూచి
కొందము॥

టీక॥ అనువాక్యంబులు ఈ ప్రకారము అనాగతవిధాత మందలించు మాడ్కిలా
ఆకర్ణించి విని ప్రత్యుత్పన్నమతి ప్రత్యుత్పన్నమతి ఆక్షేపరుగలచే అనాగతవిధాత
కిట్లను అనాగతవిధాత ఆక్షేపకుడు ఇట్లను ఈ ప్రకారము మందలించుచు
సఖా మిత్రుడవైన ఓ యనాగతవిధాత దూరంబున నేమి కార్యంబు దూరం
బునకాలవిలంబనమందు ఏమి కార్యంబు ఏమి ప్రయోజనము ప్రస్తుతం
బైనప్పుడికి పోలిన తెరంగు చూచికొందము ప్రస్తుతంబైన ఆపత్తు వారల రావ
ము కలిగినను అప్పుడికి ఆసమయమునకు పోలిన తెరంగు తగిన మార్గమును
చూచుకొందము విచారించుదము॥

౧౮౧॥ నెట్టన నొండొక కార్యము బుట్టిన నాపునికి నిశితబుద్ధిగలుగునా
దిట్టండా కార్యము గెలుచు గుట్టున జారప్రియము నగుల్లైతబోవెన్

టీక॥ నెట్టన నొండొక కార్యము పుట్టిన నెట్టన అత్యంతము ఒండొక కా
ర్యము మరొక ప్రయోజనము పుట్టిన సంభవించినను ఎవ్వనికి ఏమి జను
నికి నిశితబుద్ధిగలుగు నిశిత తీక్ష్ణమైన బుద్ధిగలుగు మేధకలుగునో
ఆ దిట్టండు ఆ ధీరుడు ఆ కార్యము గెలుచు ఆ ప్రయోజనమును నిర్వహించు
కొనును గుట్టున జారప్రియము నగుల్లైతబోవెన్ గుట్టున గుప్తమాన
ట్టుగాను జారప్రియము నీ దరిజారుల విల్లను గెల్లైతబోవెన్
గెల్లి దానిపవెనను అనగా యుక్తి జారుల వల్ల నుంచిన జారప్రి
ము ప్రకటము గానట్టుగాని ర్వాహకురాలైన గెల్లి దానిపవెనె దిట్టమైన
పురుషుడు సమయమైనప్పుడు తనకార్యము నిర్వహించుకొనును
నిశ్చయము॥

౧౮౨॥ నావిని యతి వినిశితమే ధావన నిధి యలయు నాగతవిధాతయనన్
ధావనమానస యదిజెప్ప మావిని యెదనని ననతని కదిట్లనియెన్

టీక॥ నావిని యతి వినిశితమే ధావన నిధియలయు నాగతవిధాతయనన్
నావిని ప్రత్యుత్పన్నమతి యీ ప్రకారము చెప్పగా విని అతివినిశిత మతితీక్ష్ణ
మైన మేధా ప్రజ్ఞ కు వసనిధి సముద్రప్రాయమైనట్టివంటి అలయనాగతవిధా
త ఆ యనాగతవిధాత అనన్ ఈ ప్రకారముగా ప్రత్యుత్పన్నమతితో

మూందలించు నా పావనమానస పావన నిర్మలమైనట్టి మానస మన
స్సు కలిగినట్టి యో ప్రత్యుత్పన్నమతీ అది చెప్పుమా ఆ గెల్లి దాని కథ
పలుకు మా విని యెదనని సవినవలతునని మందలించినను అతనికి ఆ
యనాగతవిధాతకు అతడిట్లని రెన్ ఆ ప్రత్యుత్పన్నమతి యీ ప్రకారముగా
చెప్పెను॥

౧౮౩॥ గురియలమందరూ బసుల గుంపక్షేత్రియు దుర్గిడెల్ల దా
ట్టి రికిడిపెల్లుగం పబివి యుంచిన లోగిలి ముల్లుపెం డెమల్
దరుపులగాడి కోడియల దామెన గాదెల కెల్లు కల్గి యే
కెరతము వేకనుం డు నెంక గెల్లైత యొండొక పట్టణంబునన్

టీక॥ గురియలమంద గుంపు మేషసమూహము గుంపసు ఆ బసుల గుంపు ఆ వులమం
దయు క్షేత్రియు శ్రేష్ఠము దుర్గిడెల్ల దుడ్డి దుర్గ యెప్పుడు కలిగిన
ప్రదేశము ఇరికిడిపెల్లు కంపబివియుంచిన లోగిలి ఇరికిటి సందు లే
నట్టుగాను పెల్లు విస్తారము గాను కంపబివి యుంచిన ముండ్ల తాళ్ళుగలతో
గించినట్టివంటి లోగిలి గృహావరణము నను లోనైన ప్రదేశము ము
ల్లుపెండెము లన్ తరుపులగాడి తరుపులు పెయ్యల దూడల కట్టి
వేచినట్టివంటి గాడి భిక్షకోర్ధ్వ కోడియల దామెనసమగ దూడల కట్టివేసే
డామెనలు ... ఉండే అనేక పశుబంధనార్థము పలుపులు కలిగి యుండేది
టిదామెన తాడు గాదెల కెల్లు కుసూలములు నిండిన ధాన్యము కల్గి ఈ ప్రకారము
పైనచెప్పిన వస్తువులన్ని కలిగి ఏమి కొరతయు లేక ఏమి వస్తువులను చిత
కొవలేక ఒక గెల్లైత ఒక పల్లెవస్సిగ్రామము ఒండొక పట్టణంబునన్ ఒకానొక పట్ట
ణమందు ఉండు ఉండును నివసించును

౧౮౪॥ వస్త్రము బెట్టుకట్టు చలువల్ చలువల్ పెదచల్లచన్నులన్
కన్నుల కల్లి సారయు సిరి గందము మందము రత్నహారముల్
జున్ను బుశేవ పెన్నుస్తము దుముంగ డు మొక్క పుట్టై ప్రిరల సరుల్
పన్ను శిరోధి వీధిగను పట్టున యారా రయు యారవేవృదన్

టీక॥ కన్నుల కల్లి ఆ గెల్లది వస్త్రము బెట్టుగా సాగసు లు చేసుకొను చలువల్
ధౌతవస్త్రములను కట్టు ధరించుకొనును చలువల్ పెదచల్లి చలువల్ శిశిర
ములను పెదచల్లు ప్రకటింపజేసేటట్లుగా చన్నులన్ కుచములయందు

సిరిగంధము। శ్రీగంధమును। ప్రాయపుతేపనముతోసును। మందమరుత్తి సౌరభము

లో పిల్లవాయువులు। జున్నులు రేపు తేనెల విజృంభింపఁజేయగా। మెచ్చు। స్తో

త్రముచేసును। అనగా ముడు [illegible] పువ్వుల తేనెలనను। కడు మొక్క ప్రత్రెప్పిరు

లో కడు। ముత్తివిన్న। మొక్క ప్రత్రెప్పిరులో। పంచిపుష్పులను। ముడుచుక। ధరింపును।

శరలాధివీధి। సంతసంబు। సరులో। ముత్తెపుహారములను। పన్ను। ఆమత్తినా

బయ్యారపు పడక। బయ్యారము। సౌందర్యము। [illegible] పడక। ప్రకట [illegible]

ట్టిగాను। కనుపట్టు [illegible] పట్టును। అయ్యారా। ఆశ్చర్యము॥

౫౦౫॥ పాయని మందమందు [illegible] జనుడెంచు బూయని

బూయనమోరలిక్షదడ [illegible] జనుడెంచు [illegible]

[illegible]

[illegible]

టీక॥ పాయని మందమందు [illegible] జనుడెంచు బూయని

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

అనగా। [illegible]

[illegible] ఆశ్చర్యము॥

౫౦౬॥ కనిపెంచని గొడ్రాలది। గనదొయుడయుం దెందయునడలు కడినెన్నడు ముం

జనుదెూయి మెరుగుజిగిబిగి। యునయం బున్ [illegible] ప్పెసగున్

టీక॥ అది। ఆగొల్లది। కనిపెంచని గొడ్రాలుగన। [illegible] బిడ్డల కనడమును పెంచడమువే

[illegible] డలున్ దేహమున్నా। [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ఆసంయంబున్ [illegible]

[illegible] ప్పెసగున్। [illegible] ప్రకాశించును। అన

గా। ఆగొల్లది బిడ్డలకనిపెంచడము [illegible]

[illegible]

[illegible] ప్రకాశించుననితాత్పర్యము॥

౫౦౭॥ వేవిన నిద్రమేలుకని [illegible] రప్పుతోడఁ

[illegible]

[illegible]

[illegible]

టీక॥ వేవిన నిద్రమేలుకని। వేవిన। తెల్లవారగా। నిద్రమేలుకని। [illegible]

[illegible] ర్పుతోడ।

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] మజ్జిగజిలుకును॥

౫౧౮॥ వేదవేదవిది వెన్నెరయు వేనలి మస్తకస్థ మాతత్రపుం
గడవ యొకింత పరస్వేదకణగాకర దోమునను రాజమాజ్యపుం
బిడు తపికాంగనోక్తి దలపించునె యుంగము రంగవేటన
ప్పుడతుకముల్ల విఝ్ఝి కనుపండువ జారుల కాచరింపవర్ణ

టీక॥ వేదవేదవిది వెన్నెరయు వేనలి॥ వేదవేద। కొంచెము కొంచెముగాను। వేదివది। వెన్నెరయు। వేపుసు [కష్టణావకుపోయుచుం] జేటపువండి। వేనలి। కొంపుస్న। మస్తకస్థమ తత్రపుం గడవ। మస్తకస్థము। తలమీదను। తత్రపుం గడవ [ఒకభాగము వేకముగల] మజ్జిగ యున్న। ఒకింత పరస్వేదకణగాకర దోమునను రాజమము। ఒకింత। కొంచెముగా। పరస్వేదకణగాక। స్పేటకొంగునవెవిగాన్ని। ఆరదోమము। సగము కనుపించుచుండే ఏటపువండి। ఆ రాజము। రుచి యున్న। ఆజ్యపుం బిడ తానెయ్యి నించిన గరిక యున్న। పికాంగనోక్తి దలపించునెయుంగు। పికాంగన। ఆడుకోయిల యొక్క ఉక్తి। స్వరమును। తలపించు। స్వరి...ప జేయుచుండేటపువండి। ఏయుంగు। కంఠధ్వనిన్ని। ఆమరంగ। ఒప్పగా। వేట। పట్టినావుండు। అప్పుడతుక। ఆ ఘుల్లది బోరులను। ఉప[తుల]తులను। కనుపండువ ఐనె తొట్ట్రవమును। ఆచరింపవర్ణ। వేయుచున్న। వల్ల విఝ్ఝి। వల్ల। మజ్జిగను। విఝ్ఝి। అన్నము॥

౫౧౯॥ ఆదిదండపాలకుండను। మొదటితలారి రహస్యమున బిలుచుకొని
డెదనెరుగకుండనెంతొక। కొందువయుగాకుండవాని కొడుకరంబిలుచున్

టీక॥ ఆది దండపాలకుండను। ఆది। ఆఘుల్లది। దండపాలకుండను। దండపాలకుడనే పేరుగల। మొదటి తలారిని। ముఖ్యమైన [యజమానుని] రహస్యమున ...కాంతముగాను। పిలుచున్। రతికి రమ్మనును। వాడు ఆమొదటి తలవరియైన దండపాలకుడు। ...దనెరుగకుండ। ...ద। మనస్సుండు। ...మెరుగకుండ। తెలియకుండ। ఏట్టిగాను। ఒండొకకొందవయుగాకుండ। మరి ...తమాత్రము తక్కువగాకుండ। వాని కొడుకుం బిలుచున్। ఆదండపాలకుని [పుత్రునిన్ని] రతిక్రీడకు రమ్మని పి... ఆ...వేసియుంచుకొనియుసు॥

౫౨౦॥ ఈ కేళి విరుగకొండొక కాలమరిగె నరగుడయు నొకానొకనాడు
యువ్వాలకి గొల్లెత పట్టణపాలతనూభవుని గూడి బహురతిగతులన్

టీక॥ ఈ కేళి విరుగ। ఈకేళి। ...ప్రకారముగా। తిరుగ। సంచరించుచుండ।

కొండొక కాలమరిగెను। [ఇట్లా కొన్ని] ... జరిగెను। ఆ కుసుంయు। ఆకాలము జరుగగా। ఒకానొకనాడు। ఒకదివసమందు। ఆ యువ్వాలకి గొల్లెత। వ్యభిచారిణియైన [కట్టువసిన్ది] ... పట్టణపాలతనూభవునిగూడి। దండపాలకుడనే తలారి కొడుకును పొంది। బహురతిగతుల్। బహు। అనేకములైన। రతిగతుల్। సురతమార్గములచేతను॥

౫౨౧॥ కుముదునై దండపాలకుడు దక్కడిక్కేతెంచెనప్పుడాతని గనితా
గుక్కన తల్లిశి తత్తుతు। కొక్కెనకుసూలమునడావె సుచితంచెసగర్

టీక॥ మొక్కునైడ। రతి విశేషములచే తమత్తుగొని యున్నసమయమందు। దండపాలకుడు దండపాలకుడనే మొదటి తలారి। అక్కడికి। ఆ గొల్లదాని యింటికి। ఏతెంచె। వచ్చెను। అప్పుడాతని గని। అప్పుడు। ఆసమయమందు। ఆతని గని। ఆదండపాలకుని జూచి। తల్లిశి। వ్యభిచారియైన ఆ గొల్లది। తాను గుక్కక। తానుగుక్కక। తగ్గక। తత్తుతు। ఆదండపాలకుని కొడుకును। ఉచితంచెసగర్। ఆసము యుములనకు తగిన యోగ్యత యొప్పగా। కుసూలము నగాదె లోను। దాచె। [తిరస్కారముచేసెను]॥

౫౨౨॥ దాచి యెదురుబోయి దక్కినగతి నప్పు నిప్పుటిల్ల వదననేరజమున
గూర్చి మెట్టుబట్టు కొనితెచ్చె లోపలి। కవదగాకి నారి యుత్తలారి

టీక॥ దాచి। దండపాలకుని కొడుకును గాదెలో [గుప్తము జేసి]। ఎదురుబోయి। [ఆ భర్తముఖముగా వచ్చి] ఆదండపాలకునికి। దక్కినగతి। వానికి తాను వశమైనదాని వలెనే। వదననేరజము నగవు మిప్పరమందు నప్పు నిప్పుటిల్ల। నప్పు। మందహాసము। నిప్పటిల్ల। ప్రకాశించగా। గూర్చి మెట్టుబట్టు కొనితెచ్చె లోపలి కవదగాకి నారి యుత్తలారి। ఆవదగాకి। పలగాకియైన నారి। ఆ గొల్లది। ఉత్తలారి। ఆ దండపాలకుడనే తలారిని [హస్తగ్రహణము జేసి] లోపలికి। తెచ్చె। తీసుకవచ్చెను॥

౫౨౩॥ తెచ్చి కుసూలము లోపల। జొచ్చిన బూజుగని గసిరెను గసిమూడ గనప్పుడా
దిచ్చరి హెచ్చరికం బ్రియుం గుచ్చి రతిక్రియ లసెంప్రగుఱ్ఱుమనుండెన్

టీక॥ తెచ్చి కుసూలము లోపల। తెచ్చి। లోపలికి తీసుక వచ్చి। కుసూలము లోపలన్। గాదెలోనను। జొచ్చిన। ప్రవేశించియున్న పువండి। బూజుగు। విటకాడైన ఆదండపాలకుని కొడుకును। [కనుగొని] ... గసి యెగసిమూడ గగ్గని క్రిని క్రి। అప్పుడు।

ఆ సమయమందు విష్ణుశర్మ పలగాకి త్రైన ఆ గొల్లది। పెన్నుర రికర జాగ్రత్తతో తోడను। ప్రియుఁడు తనకు యుక్తుడైన ఆ దంతపాలికుని। గూర్చి। కాంతలను తెలిసి। రతిక్రియలు। సురత చేష్టల తోడను। సాంద్రములకును సుందరమై। శృంగారవిలాసమున ప్రకాశించుచుండెను॥

ఆ సమయంబునా॥

శ్లో॥ ఆసనముఖము అనా। ఆకాలమందు॥

శ్లో॥ ఆ ప్రతోతిత్తిన పాత్ర మెట్టుము కడుగుటం బలిపారి కలతోడి వరువ తాళ్లు

నదిప్రాత వుడుక గానను విందు చు లకించు వలయు శత్రువుకుమిది ఊరేకుడు

మనోవి కాసల సంస్థాపించిన పెయి లత్తాడు తద్విధాన ఫలం బులు పొంది యును.

వదిసెల ప్రాంతమున వదినుచు ప్రాంతలగుదియూ ప్రస్తైత్రేయ గోపదంబు

౧౬౪॥ తే॥ తూత తైలమ్ముల కంపొంపిన యొడమె జిడ్డు। దెల్ల గొల్లవి ధూళి ధూసరితము

తైనకురుల నవరనాసిక కంబుగ। వుండనుండి యుండి వుగడుపట్టె

శ్లో॥ ఆ ప్రతోత్తిన పాత మెట్టుము। తాళ్లపుర ఊడిన పాత మెట్టుము। కడుగు టంబ కడుగుటం బలి। కుల్మాషము తాళ్ల వగాంత్యాలి

త్రిపారికెల తోడి వరువ కాళ్లను। [illegible]

తమిడి పింకిలి [illegible] సెజ్జలతో కలసి

[illegible] చారికెల తోడి। చారకల తోడ కూడుకున్న। యున్నవి। ముదువ కాళ్లు। ఒప్పినవారా

ఎగల [illegible] పాదములున్న। నదిప్రాత వుడుకగోనము। నదిప్రాత। సగము పాతగిలినట్టు

వంటి। ముడుకగొనము। మొద్దయిన [illegible] ములను కట్టుకునే వస్త్రములున్న। మించు

తులకించు వుయు శత్రు [illegible] ఒప్పుచూ [illegible]

కత్తి। మించు। నిగ్గువే। తులకించు। ఒప్పుచుండె। ముఖశత్రి। వున్న ముఖమున్న।

అరమిడి ఊరకలను। అరమిడి ప్రాపులముత్తికపట్టె [illegible] వేళ్లలపట్టి [illegible] మొదలయుగల్లి

విదెలా సలసంస్థాపించిన మెయి లత్తడు। కొండిదెలా యున్న [illegible] తోకూడా

కమ్మిన [illegible] కతూరు సూత్రము। శిరసున ధరించిన [illegible] కూడియున్న

[illegible] కలగారల్ల [illegible] కీర్తి [illegible]

[illegible]

విరళములైన సందుగా కెంపపురంధ్రములుగల। తెల్లగొవి। పిల్లగొవి యయుంటి। ధూళి ధూసరితములైనకురులు। ధూళి। మేకలకాల్ల మున్నెవేడను। ధూసరితములైన కొంపులయు తెల్లగావయుబడిన పువండి। కురులు। తలవెంట్రుకలు। ఆమరా

ఒప్పగా। ఆకస్మికంబుగ। అయింతిగా। మందనుండి। గొల్లమంద్రనుండి [illegible] గుంపునుండి

ఓమగడువచ్చె। గృహాధిపతియైన గొల్లవాడు। తెంచెను।

౧౬౭॥ వచ్చిన జడియక కానిగిడు। గూర్చినయుల దండపాళికు నకను నప్పుడా

ది పురికంజేకావది। దన్నెంబతిజోయు మెక్క తెరగెరుగం దుర్

టీక॥ వచ్చిన। ఒగోంగి యుజ [illegible] మైన గొల్లవాడు [illegible]। జడియక। భయపడక। ఆ [illegible] మరి। ఆ గొల్లది। కానిగిడు గూర్చిన యులదండపాళికునకు। కౌగిట గూర్చిన। ఆలింగనము చేసుకొన్న షువండి। ఆలదండపాళికునకు। ఆ మెయిద

ఓతలారి తోడను। అప్పుడు। ఆసమయమందు। అసుడు। మందరించుచును

నావది దెబ్బపతి। పతి। నామగడు। కావది దెచ్చె। [illegible]

[illegible] కంటే। [illegible] బితివే। ఒక్క తెరువెరుగం దుర్। ఒకమార్గ

మునుసీకు తెలియ చేతును। [illegible]। ఆ ప్రకారము [illegible]॥

౧౬౮॥ కసరత్తి ముక్కుదున్నిన। పసరము వలెరేగి పరుష భాషలనర్జ్

విసువక వగబాటుచు బూ। మ్మసము నసన దండపాలుడ బ్లొసరించెన్

టీక॥ కసరత్తి ముక్కు దున్నిన పసరము వలెరేగి పరుష భాషలనర్జ్

కసరత్తి। కొలవము ఖష్ఠి। ముక్కు దుస్సిన పసరము వలె। [illegible]

[illegible] విసువక। రేగి। విజృంభించి। పరుష భాషలన

వ్సర్। విసువక వగనాటుచు। పమ్మసము నసన। పరుషభాషలు। కఠినో

క్తులచేతను। వస్సర్। విసువక। వస్సు। గూర్చి। విసువక। విసరిలక। వగ

బాటుచు। వగ। వత్తు త్రిముసు। నాటుచు। పలుకుచున్న। అసము నసము

[illegible] తోడను। పొమ్ము। అని। [illegible] ప్రకారము ముండవించుగా।

దండపాలుడ బ్లొసరించెన్। దండపాలుడు। ఆ మెయిదిఓతలారి। ఆర్లోన

రించెన్। ఆ ప్రకారము గావించెను॥

౧౬౯॥ ఆ కొకు పట్టురుగుటి యయువ కొరకెడ్డ [illegible] గోపకుండను మహిళా

కారణమేమీ తలవరి। కరూపునవచ్చె మెరసియుండరు దేరన్

టీక॥ ఆ రాకుఁడట్లు రుగుటయు చకోరోక్తిం జూచి। ఆ రాకుఁడు। ఆ దండపాశికుఁడనే తలారి। అట్లు రుగటయు। ఆ ప్రకారము పోగానె। గోపకుండు। దానిమగడైన గొల్లవాఁడు। చకోరోక్తిం జూచి। చకోరోక్తిని గొల్లదాని ... కనుగొని। అను। ... వడుమా। ... తలవరికి। ... దండపాలుఁడనే తలవరికి। ... రూపున వచ్చె మెరసి। ... రూపున ... ప్రకారముగాను। వచ్చె మెరసి ప్రకాశించి। ఇందరరుదేరఁగ। ఇక్కడికి వచ్చెడిందుకు కారణమేమిరా। నిమిత్తమేమిరా। అనగా యితఁడు యిక్కడికి రావలసిన పని యేమనుటి॥

గ౨౯॥ వచ్చుట యెఱుఁగాక నెవరికి। వచ్చిన యట్లే పురోగ పదరుఁ జూడఁగన్
గచ్చగయు బోవుచున్నా। డచ్చెరువిది తెలియజెప్పుమా నాకనుడున్

టీక॥ వచ్చుట యెఱుఁగాక। ఇక్కడికి వచ్చుమాత్రమే కాక। నెవరికి వచ్చిన యట్లే పురోగ। నెవరికి వచ్చిన యట్లు। నెవ్వరికి తెలియనట్లాగా। పురోగ। విస్తారముగా విజృంభించి। వడరుచు। ... చూడఁగన్। ... గచ్చగయు। దాంభికత్వము ... ప్రకటముగాగా పోవుచున్నాఁడు। వనుచున్నాఁడు। అచ్చెరువిది। ఇది। ఈప్రకారము కలుగుట ... ఆశ్చర్యము। తెలియజెప్పుమా నాకనుడున్। నాకు ... అనుడున్। ఆ గొల్లవాఁడు యీప్రకారము మందవించఁగన్॥

తరుణి మగనికిట్లని యె॥

టీక॥ తరుణి మగనికిట్లనియెం। తరుణి। నాయకురాలైన ఆ గొల్లది। మగనికి। తనభర్తకు। ఇట్లనియెం। ఈప్రకారము మందవించెను॥

గ౩౦॥ వెదవెదనాక్షుచు పెరికిన పిడియుచు వలకేల గ్రాలు బిరబిర వెండిన్
బడియడి పోడుపుడు మిత్రుం। గెడుకుం డెగఁజూచెనందు కొనె నెరుఁగన్

టీక॥ వెదవెదనా ... ఆనగా। ... పెరికిన పిడియుచు వలకేల్ గ్రాల। పెరికి ... ఊనుంచి యిక్కితేసిన పిడియము ... వలకేల। కుడిహస్తమందు। గ్రాల। ప్రకాశించగా। బిరబిర। అతిశీఘ్రముగా। వెండిన్ బడి। వెంబడించుచు॥

ఆ పోడుపుడు। ఆ పోటరియైన దండపాశికుఁడనే తలారి। మిత్రుం। గెడుకుం డెగఁజూచెను। మిత్రుం। గెడుకుం ప్రియుఁడైన పుత్రుని తెగఁజూచెను। ... కొనె నెరుఁగన్। ... నాకు తెలియదు॥

గ౩౧॥ తరువుడుఁ బడి మేనృదకళ। పరిపరియగు తాత్పాపు బరువెత్తి యరుపెరా
వెఱపున నిలుజొచ్చి నరఁడు। పరిమురి చే బెట్టి కలచి నటులైతే వతే

టీక॥ తరువుడు బడి। ... మేనృదకళ। శరీరము కంపించగా। పరిపరియగు తాత్పాపు ... అతిశీఘ్రముగా ... ఆహా। ఆశ్చర్యము। వెఱపున। భయము చేతను। ఇలుజొచ్చిన। ఇంటిలో ప్రవేశించినను। పతి నాకుభర్తయైన యెూ స్వామీ। కడుపు ... అరిమురి మాటిమాటికి చేబట్టి కలచినట్లెయ్యె ...

ఆట్లు భయాతురుండై యిల్లుజొచ్చి వచ్చిన నచ్చిరుతవాని నతిస్థాలంబగు నీరుసూలంబున డాచితే॥

టీక॥ ఆట్లు భయాతురుండై। అట్లు। ఆ ప్రకారముగా। భయాతురుండై। ... ఆతురుండై। తొందరపడినవాడై। ... వచ్చిన ... ఆచిరుతవాని। అచిన్నవాని। అతిస్థాలంబగు నీరుసూలంబున డాచితి। అతిస్థాలంబగు। మిక్కిలి గొప్పదైన ... సూలంబున ... గాదెలో నను। డాచితి ...

గ౩౨॥ అప్పుడు కన్నులనిప్పులు। గుప్పతిలంగా రవి పండ్లు గొరుకుచువాఁడా
చెప్పునని వచ్చినన్నెడ। తప్పక వీక్షించి ప్రల్లదంబున బలికెన్

టీక॥ అప్పుడు కన్నులనిప్పులు। అప్పుడు। ఆ సమయమందు। కన్నులు। నేత్రములందు। నిప్పులు। అగ్నికణములు। గుప్పతిలన్। రాలగా। ... విజృంభించి పండ్లు గొరుకుచు। దంతములు ... వాఁడు। ఆ తలారియైన దండపాలుఁడు। ఆ చెప్పునని। ఆ ప్రకారముగా పిడికత్తి చేతనే పట్టుకొని వచ్చి యింటిలో చొరబడినన్నెడ తప్పక వీక్షించి ప్రల్లదంబున బలికెన్। ఈ ప్రకారము

ఆయెడ। ఆసమయమందు॥

౧౩౮॥ సీ॥ నారుమొసళ్ళ నాకట్టు మందులు చరణాంగుళంబుల తాకుటుంగరములు
కడవేని నడగట్టి పడిన పిక్కలు ముట్టి మొక్కిన మొలత్రాళ్ళ చిక్కములును
ముంగలల్లాడు గోచులు తండు గోలలనెట్టు గొప్పిన మాలపుట్టికలును
ప్రతిదినాందోళికాభృతినబ్బు తైమెంట్లు కలు నిండిరాయులుగల భుజములు॥

౧౩౯॥ తే॥ చెప్పలప్రేలుముల్ కురుచ వ్రాతచప్పులనాగుబ దగపోగులు మెవిగొన్న పచ్చ
దములు నమరగుని గూడి జాలరులరుగుదెంచిర లరు మొగముల త్రోవతోడి
వలలు గొనుచు॥

టీక॥ నారు మొసళ్ళ నాకట్టు మందులు। నారు మొసళ్ళ పాగరు కొన్న సకర
ములలొ మొక్క। నాకట్టు మందులు। నాగ్నం దనము చేసెడి ఔషధములు।
చరణాంగుళంబుల తాకుటుంగరములు ...
గట్టిపడిన పిక్కలు। కడవేని। అంతమువేని। నడ। గమనము చేత। గట్టిపడిన।
కఠినములైన। పిక్కలు। జంఘలున్ను। ముడిపెట్టిన మొలత్రాడు చిక్కములు
ను। ముడిపెట్టిన। ప్ప దకకు మోపిన ఘువండి। మొలత్రాళ్ల ...
ములున్ను। ముంగలల్లాడు గోచులు। కొనచూరుగులు। అల్లాడు। కదిలాడు
చుండేటి। గోచులు। కౌపీనములున్ను। తండు కోలలనెట్టు గొప్పిన మాలపుట్టికలు
ను। తండు కోలలు। ... నెట్టుకెంప్పిన। అంటి కప్పిన పువం
టి। మాలపుట్టికలు ... పలవబట్టి వేశెడి ... ప్రతిదినాందోళి
కాభృతి। ప్రతిదిన। ప్రత్యహము। అందోళికా భృతి। పాలకీలు మో
సుకూలి చేతను। నబ్బు తై। ... పక్షములైన। మెంట్రుకలు। రోమములు।
నిండి। సంపూర్ణమైన। కాయలు గల భుజములు। ...
... చెప్పల ప్రేలుముల్ కురుచ వ్రాతచప్పులనాగుబ దగపో
గులు। చెవులు। కర్ణములు ... యుండు। ప్రేలు। ... చుండే పువంటిన్ని
ముల్। కొన యందు ... రూపము కలిగినపువంటిన్ని। కురు। కొంచ
ములైనపువంటిన్ని। ప్రాత। ప్రాచీనములైనపువంటివిన్ని। చప్పులు। కాంతిచేత
... ప్పుచుండేటి। నాగు పడగ పోగులు ...
మెచ్చిన్న పచ్చదములు। ... గొప్పలైనదుప్పట్లున్ను। అమర। ఒప్పగా।
గుమిగూడి। గుంపులై। అలరు మొగములతో। అలరు। ప్రకాశించుచున్నపు

వంటి। మొగములతో। ముఖములతో। త్రాటివలలు గొనుచు। ... కట్టబడిన
... తెసుకొని। అరుగుదెంచిరి। వచ్చిరి॥

౧౪౦॥ వచ్చి తజ్జలస్థలంబవారణాంగలంగిరా। జొచ్చి జాలములవిచ్చి చూడ యదృష్టవి
ప్రపులోనగం బడలింపనెందు జొత్తునంచు వేగ। యిప్పాటుమొందనత్తరింజరిం
వల్లదే॥

టీక॥ వచ్చి తజ్జలస్థలంబు వారణాంగలంగిరా। వచ్చి। జాలరులు యీప్రకా
రముగా వచ్చి। తజ్జలస్థలంబు। తథావిధ ప్రశస్తమైనపువంటి। జలస్థలంబు।
మడుగు। అవారణాంగ। అనర్గళముగాను। గలంగిరా। కలకబారి పోవుడ
ట్టుగాను। జొచ్చి। ఆమడుగు లోప్రవేశించి। జాలములు। వలలు। విదిక్షు
లోటు। విదితింపోతిస్థలమందు। యదృష్టవిస్తృదు। యదృష్టవిస్తృదనేచే
ప్రోప్తి। ... అంతటఁ బ్రత్యుత్పన్న మతి। ... లోనికంచి
... యందు జొత్తునంచు। ఆస్థలమందు ప్రవేశించు వగ్గుమావేగ।
శీఘ్రము। యిప్పాటుమొందు। నిశ్శేష్టతను పొందగా। అత్తరిన్। ఆసమయ
మందు। నల్లదే। నా ... దిక్కులందు। చరించె। సంచరించెను॥

౧౪౧॥ మున్నాడి యెడలు దాపక యున్నెడం జచ్చితేలినడుపవె ప్రత్యు
త్పన్నమతి నీతిరతి యుండెన్నరుప మధీరతాపడిష్టం దగుటన్॥

టీక॥ మున్నాడి। ముందుగానే। యెడలు దాపక। శరీరము నుదాచక।
యున్నెడన్ చచ్చితేలినడుప వె। ప్రత్యుత్పన్నమతినీతిరతి। నీతిరతి।
... శాస్త్రమందు రతి। ఆసక్తుడైనపువంటి। ప్రత్యుత్పన్నమతి। ప్రత్యుత్ప
న్నమతి ... నేచే ప। అన్నెడన్। ఆసకాజలమందు। ... తేలినడుపవె।
... దానివలనే। నిరుపమధీరతాపడిష్టండగుచున్। నిరు
పమ। అసమానమైన। ధీరత। ధైర్యము చేత। పడిష్టండగుటన్। సమర్థుం
డు ... ఉన్నవాడాయెను-

౧౪౨॥ జాలరులు దాని జచ్చిన వాలుగ నిశ్చయించి వలెననకనరః
కూలములనకు ద్రోచిరి మ్రైలగతిం దిక్కులంబు ప్రేలన్ లీలన్॥

టీక॥ జాలరులు వేపలబట్టే వాస్తవారలు। దానికి। ఆ ప్రత్యుత్పన్నమతి అనే
చేపను। చచ్చిన వాలుగా నిశ్చయించి। ... చేపగానే నిర్ణయము చేసి।
వలెననక। అదితమకుకావలెననక। నరః కూలములనకు ద్రోచిరి॥

ఆయెడ ఆసమయమందు॥

౧౩౮॥ సీ॥ వారు మొసళ్లవాకట్టుమందులు చరణాంగుళంబుల తాకు టుంగరములు
కడవేని నడగట్టి పడిన పిక్కలు మట్టి మెట్టిన మొలత్రాళ్లచిక్కములును
మంగలల్లాడు గొలుసులు తండుగోలల నెట్టు కొప్పిన మాలపుష్టికలును
ప్రతిదినాందోళికా భృతినల్పులైన మెంట్రుకలు నిండిరాయు లుగల భుజము లు॥

౧౩౯॥ తే॥ చెవులప్రేములల్ కురుచుత్రాతమచ్చులనాగుబడగపోగులు మెవిగాన్న పచ్చ
దమ్ములు సమరగునికూడి జాలరులరుగు దెంచిరి రలరు మొగములన్ త్రాడవలలు గొనుచు॥

టీక॥ వారు మొసళ్ల వాకట్టుమందులు॥ వారు మొసళ్లను పాగరు కొన్నారు సళ్లటివన్నెగల మందులు కొనుక॥ వాకట్టుమందులు వాక్స్తంభనము చేసెడి ఔషధములు॥ చరణాంగుళంబుల తాకు టుంగరములు॥ కడవేని నడగట్టిపడిన పిక్కలు॥ కడవేని॥ అంతము లేని॥ నడ॥ గమనము చేత॥ గట్టిపడిన
కరినములైన॥ పిక్కలు॥ జంఘలున్ను॥ మట్టిమెట్టిన మొలత్రాళ్ల చిక్కములు
సుమట్టి మెట్టిన ప్రదకరు మెరసిన ష్టువంటి॥ మొలత్రాళ్ల చిక్కములులును॥
మంగలల్లాడు గొలుసులు॥ కొనచెరుగులు॥ అల్లాడు॥ కదిలాడు
చుండెడి॥ గొలుసులు॥ కొవ్వీనములు న్ను॥ తండు కోలలనెట్టు కొప్పినమాలపుష్టికలు
ను॥ తండుకోలల॥ పొడుగైన కఱ్ఱలచేతనె ట్టుకొప్పిన॥ అంటి కట్టినట్టువం
టి మాలపుష్టికలు నున్ను॥ పలుబట్టివేశెడి ప్రతిదినాందోళి
కాభృతి॥ ప్రతిదిన॥ ప్రత్యహమందు॥ ఆందోళికాభృతి॥ పాలకీలు మో
సుటచేతను॥ నల్పులై నల్లనలైన॥ మెంట్రుకలు॥ రోమములు॥
నిండి॥ సంపూర్ణములైన॥ రాయులుగల భుజములు॥
వెంపులప్రేములల్ కురుచత్రాతమచ్చులనాగు పదగపో
గులు॥ చెవులు॥ కర్ణములయందు॥ ప్రేములు॥ లంబితములు॥ వ్రేలాడుచుండెడి ష్టువంటివ్ని
ములల్॥ కొనయందు రూపములు కలిగినట్టువంటివ్ని॥ కురుచ॥ కొంచె
ములైనట్టువంటివ్ని॥ త్రాతమచ్చులైనట్టువంటివ్ని॥ చప్పుల॥ కాంతిచేత
ప్పు మచ్చుండెడి॥ నాగుపడగపోగులున్ను॥
మెవిగాన్న పచ్చదములు॥ కొప్పులైన దుప్పుట్లున్ను॥ ఆమరి॥ ఒప్పగా॥
గుమిగూడి॥ గుంపులై॥ అలరుమొగములతో॥ అలరు॥ ప్రకాశించుచున్నట్టు

వంటి॥ మొగములతో॥ ముఖములతో॥ త్రాడువలలు గొనుచు॥ దారకములతో కట్టబడిన త్రాళ్లతో గూడుకొని॥ అరుగుదెంచిరి॥ వచ్చిరి॥

౧౪౦॥ వజ్రితజ్జలస్థలంబవారణాంగలంగిరా॥ జ్జాలములవ్వి బిర్రుచాటియజ్ఞవిష్ణువు
ప్రసులోన గంధళింప నందు జాతు నంచుమేన్॥ ఖుపాటు నెందనత్ర రింజరింప
నల్లదన్॥

టీక॥ వజ్రితజ్జలస్థలంబవారణాంగలంగిరా॥ వజ్రి॥ జాలరులు యాప్రకా
రము గా నతెంచి॥ తజ్జలస్థలంబు॥ తత్తాదృశ ప్రశస్తమైనట్టువంటి॥ జలస్థలంబు॥
మడుగు॥ అవారణాంగ॥ అనర్గళముగాను॥ గలంగిరా॥ కలకబారి వసిడ
ట్టుగాను॥ చొచ్చి॥ ఆమడుగులో ప్రవేశించి॥ జాలములు॥ వలలు॥ విదిర్చు
చూట॥ విదిలించెడి స్థలమందు॥ యజ్ఞవిష్ణుదు॥ యజ్ఞవిష్ణుడనేవిప్ర
శ్రేష్ఠుడు॥ ఆయప్పటి॥ ఆలస్యము॥ తాంతస్వాతను॥ లోనౌత నవు నన్ను లో॥ కంద
ళింపవందు జాతు నంచుము॥ తన స్థలమందు ప్రవేశించు నన్గరుమా మేన్॥
శరీరము॥ ఖుపాటునెందు॥ నిర్వేషతను పొందగా॥ అంతరింప॥ ఆసమయ
మందు॥ నల్లదన్॥ నాల్గుదిక్కులందు॥ చరించె॥ సంచరించెను॥

౧౪౧॥ ముస్నాడి యెుడలు దాపక యున్నఁడం జచ్చితే లినఁడు వాలె త్రుప్త
ప్తప్త మతి నీతి రతి యున్ దెన్నిరుప ముధీరతాపటిష్టుండగుటన్

టీక॥ ముస్నాడి॥ మునుందుగానే॥ ఒడలు దాపక॥ శరీరము ను దాచక॥
అన్నడున్ వచ్చితేలినడు వాలె త్రుప్తప్తమతినీతిరతి॥ నీతిరతి॥
నీతిశాస్త్రమందురతి॥ ఆసక్తుడైనట్టువంటి॥ ప్రత్యుత్పన్నమతి॥ ప్రత్యుత్ప
న్నమతియనేవిప॥ అన్నఁడున్॥ ఆసరోజలమందు॥ వచ్చితేలినఁడు వాలె॥
దానివలెనే॥ నిరుపమ ధీరతాపటిష్టుండగుటన్॥ నిరు
పమ॥ అసమానమైన॥ ధీరత॥ ధైర్యముచేత॥ పటిష్టుండగుటన్॥ సమర్థుం
డు॥ ఉన్నవాడాయెను॥

౧౪౨॥ జాలరులు దానిజచ్చినవాలువగా నిచ్చయించి వలెననసరః
కూలమునకు దీచుము ప్రేలగతిం దిక్కులంబు ప్రేలన్ వీలన్

టీక॥ జాలరులు॥ మెపలబట్టెనస్త వారలు॥ దానిని॥ ఆప్రత్యుత్పన్నమతి అనే
చేపను॥ వచ్చినవాలువగా నిచ్చయించి॥ చేపగానే నిర్ణయము చేసి॥
వలెననసరః॥ అదితమకు వలెననక॥ సరః కూలమునకు దీచుచు॥

మడుగుయొక్క కూలములను తీరములను త్రోచి దాన్ని సముద్రముల గతిని సముద్రుల అతిశయమైన గతిని గమనముచేత వినష్టులు చేసి లంబు అంబు ఉదకము ప్రేలన్ బింది పడి ఉట్టిగాను ప్రేలన్ విలాసముచేతను॥

౪౪౩ టీ॥ దుముకులు వేయుచున్నాయా సముద్రంబుల జలము తెత్తి చల్లుచువలె [illegible]

[illegible]

[illegible]

అపహరించెదవనుచు। వెద్రించి చరించి ట్టిట్టిభిక। ఆడులకుముకి। గాఢార్తిన్।
దుఃఖముచేతననుట
గాఢ। దృఢమైన। ఆర్తిన్। పీడచేతను॥

~~౫౪౮॥~~ తనుగవవాప్తవారి దురర్గళ వారుగ నన్గొని దూరి యప్పుడి
ట్టిభియె బంధుతో కలహవాదిహగంబు నకెంత పేదుబో
వ్వునకు నంజి నైభవదహంకృతి నమ్మి ప్రసూతి నైతిని
వ్వననిధి తీరభూమిని దెవాడెహరించెను దండపిండముల్

టీక॥ తనుగవవాప్తవారి దురర్గళ। తనుగవ। శాండు ~~...~~ (నేత్రము) లయందున్న। వాప్ప
వారి। కన్నీళ్లు। దురర్గళ। ప్రవించగా। వరుగిత నష్ఠ్రము (కన్నీని(చాలా) ... దూరి। నిందించి
అప్పుడిట్టిభియెప్పుడు। సముద్రుడు తాపెట్టిన గుడ్లను హరించినసమయ
మందు। ఆ టిట్టిభియె। ఆప్రకారము మందలించెను। బంధువులతో। స
ముద్రముతో। కలహమా। పోరాటమా। ఏం తపేదు పొమ్మనక। ఏంత
(తనుముట్టనివచింప)
మాత్రము కలహముపనిలేదు ~~...~~ కనుచునంటినై। దుర్బుద్ధికలదానినై। భ
వదహంకృతి నమ్మి। భవతః। నీయొక్క। అహంకృతి। గర్వమును। నమ్మి। విశ్వసించి
ఈ వననిధి తీరభూమి। ఈ వననిధి। ఈ సముద్రముయొక్క। తీరభూమి
తటప్రదేశమందు। ప్రసూతినైతి। గుడ్లనుపెట్టితిని। అనగా। సంతానము
గాంచితినను। ఈ దెవాడె। ఈదిగో। ఆ సముద్రుడే। మదండపిండము
లను। నాయొక్క। అండపిండములు। ~~పిండపాలు~~ (ముక్క) లవంటి। అండములను
(చేకొనెనని)
అనగా నె తత్తరుకండమైన గుడ్లనను। హరించె। అపహరించె నలుగురు

౫౪౯॥ జలనిధి యుత్ప్రక్షిండని, తెలిసియు నీవలతి వగుట తెలిసియు (ప్ర)జ్ఞా
బలము తుద జదివి యుకటా। వలవంతంగంటి గారవము వేడ్కొంటిన్

టీక॥ జలనిధి యుత్ప్రక్షిండని తెలిసియు। జలనిధి। సముద్రుడు। ప్రత్యక్షిండని।
(టిట్టిభమని। అలతివస్తు)
అధికుడని। తెలిసియు। ... నీవలతి వగుట తెలిసియు। నీవు ప్రక్షుముద్రునికంటె
కె తక్కువవాడవైన ~~...~~ ప్రజ్ఞాబలము తుద జదివి తుద। అంత్య
మునకు। బ్రజ్ఞాబలము। నామేధాతిశయముచును। చదివి। పోగొట్టి। అకటా।
అయ్యయ్యా। వలవంతంగంటి। దుఃఖరూపమైన వికారమును పొందితిని। గా
రవము వేడ్కొంటిన్। గారవము। గురుత్వమును। వేడ్కొంటిన్। పోగొట్టుకొంటిని॥

౫౫౦॥ నీ కతన తనకు వాటిలె నీ కారియము చిత్తమెరియంగాశో
కాకులమతి సతి దూరిన నాకంఠక్రోధవివశ నై ఖగము నిట్లన్

టీక॥ నీకతన। నీవల్లనుంచి। తనకు। ~~తనకా~~ అనగాగ్ని (టిట్టిభికాశక నాశకు) ~~నాశా~~। ~~...~~కారియం। ~~...~~దు:
(అనగా గుడ్లు నాశనంగా మున్న శాకము)
ఖముల్ వాటిలె చేసి వయస్సు అనుచు। మందించుచు। చిత్తమెరియంగా।
చిత్తము। మనసు। ఏరియంగా। తపించగా। శోకాకులమతి। శోకః।
దుఃఖమువేతను। ఆకుల। తొత్రుపడుచున్న। మతి। బుద్ధిగలిగిన। సతి।
ఆడులకుముకిపడ్డి। దూరిన। తన్ను నిందించగను। ఆకంఠక్రోధవివశనై।
ఆకంఠ। ~~కంఠ~~ (గళ) పర్యంతమైన। క్రోధ। కోపముచేతను। వివశనై। పరవశనై
నక్షువంటిదై। ఖగము। మగలకుముకిపడ్డి। అనియెన్। మందలించెను॥

౫౫౧॥ ఇంతమురంతచింతదగునే ననునెప్పునిగాదలంచితో
యింతిమదీయశక్తి యసుదేవసుదేవదురాసదంబునే
డింతకు జైవవారినిధి యాసునఁ బ్రుచ్చిలి గొన్న గుడ్లకు
క్షింతు భవద్ఘనార్తి దెలగింతు ధరింతు యశఃపరిస్థియన్

టీక॥ ~~ఈం~~ (ఇం)తమురంతచింతదగునే ననునెప్పునిగా దలంచితో ~~...~~ (యి)తి। ఓ
(తి) ~~...~~ఓడి ట్టిభాంగనా। ఇంతమురంతచింతదగునే। ఇంత। ~~...~~ (ఈ) ఆత్ర కా
రము విస్తారమైననను వంటివి। దురంత। మితిలేని ఘవంటిది। చింత। దుఃఖ
(యుక్తము)
రూపమైన వికారము। తగునే। ~~తగునా~~। (అనగా తగును) ~~తగదనుట~~। ~~...~~లాగున విస్తా
రముగా నీవు దుఃఖపడెదవి యుక్తము గాదనుట। ననునెప్పునిగాదలంచితి।
(టిట్టిభుడనైన)
నన్నున్। నన్నును। ఏ వ్వనిగాదలంచితి। ఏ ఘవంటివానిగా ~~...~~ (స్నా)హించినావు।
మసుదేవదురాసదంబు మను। అష్టవసువులకు। దేవ। దేవతులకు। దురా
సదంబు। సహింపకూడనివంటి। మదీయశక్తి। మదీయ। నాసంబంధ
మైన। శక్తి। సామర్థ్యము। అసుదే। కొంచమా। కొంచము గాను ట। వారినిధి।
సముద్రము। నేడింతకు వచ్చె। నేడు। ~~...~~ దినమందు। ~~...~~ తకు వచ్చె। ~~...~~
పరాక్రమునకు మెచ్చెను। అనగా నాబలము తెలిసిన ~~...~~ దినము ~~...~~
యా గుడ్లను గ్రహించినవాడాయెననుట। ~~...~~ సునఁ బ్రుచ్చిలి గొన్న గుడ్లు। ~~...~~
సునా నామీదిపగచేతను। ప్రుచ్చిలిగొన్న। దొంగతనముచేత తేసుకొన్న వంటి। గుడ్ల।
(... యాసేవించు)
అండములను। క్రక్కింతు। వెళ్ల~~...~~ అనగా। యాసముద్రుడు దొంగైకేసుకొన్న
గుడ్లను తిరిగి ఆతనిచేతనే నేను గ్రహించె దనా బలమును తెలియచేసి యనుట। భవ
(ద్ఘనా)
~~...~~ర్తి దెలగింతు। భవతః। నీయొక్క। ఘన। అధికమైన। ఆర్తి। పీడను। (తొ)లగింతు। పో
గొట్టుదును। యశఃపరిస్థియన్। యశః। కీర్తి। అనెడి। పరిస్థి। యన్। భూషణమును।

ధరింతు। భరింతుము॥

౫౫॥ అనినిజదారసూరడిలునట్టిగపష్టిపరోపరోపకారుల
దనుకనుకష్టిగొల్పజనితవ్రతగాత్రుణిగాంచెమందరా
ఘనబలషూతిహేతిభయకంపసమాగతమైనకాసుతా
పనకరణప్రహృష్టహిమవన్నగరుద్రుపయస్సముద్రునిన్

టీ॥ అనినిజదా॥ అని। యుద్ధప్రాకారము మందలింపు। నిజదారసూతవర్గ్య
ల్నైనవడిష్టిభిని। ప్రాకడిలునట్లు దుఃఖవిచారమునుమాలింపనట్టుగామందలిం
చి। తప్తతగాత్రుణి। తప్త। తప్తాని ధరుసిష్టుడైన। పతగాత్రుణి। పక్షిశ్రేష్ఠుడైన
టిట్టిభుడు। పరోపరోపకారులు। జలపక్షిశ్రేష్ఠములు। తనుకనుగల్గి
గుల్పి। తను। తన్ను। కనుగల్గి। జాగరూకత్వముగల్గి। నెంల్పి। సేవింపదాక్షిని।
ఘోరయి। మందరగ। తోడుడను। ఘనబలషూతిహేతిభయకంపసమాగ
తమైనకాసుతాపనకరణప్రహృష్టహిమవన్నగరుద్రుపయస్సముద్రునిన్।
ఘన। అధికమైన। బలషూతి। దేవేంద్రుని యొక్క। హేతి। వజ్రాయుధమువల్ల
నైన। భయ। భీతిచేతను। కంప। వణుకుచుండెడువంటిన్ని। సమాగత।
తనతాపునకు వచ్చినవంటి। మైనాకుని యొక్క। ఆపనకర
ణ। ఆపన। రక్షణము యొక్క। కరణ। క్రియచేతను। ప్రహృష్ట। సంతోష
పెట్టబడినవంటి। హిమవన్నగ॥ రుద్రు। సాంబశివు
డు కలిగినవంటి। పయస్సముద్రునిన్। పాలసముద్రుని। గాంచె। చూచె
ను। అనగా ఈసముద్రుడు గ్రుడ్లను హరించినందుచేత దుఃఖించెడి తన
భార్యను దుఃఖమువావింప జేయుటకుగా తన ప్రతాపసామర్థ్యములను
ప్రకటముగా తెలియవలెనని టిట్టిభుడు జలపక్షులు తన్నుజాగరూకత్వ
ముకలిగి సేవించగా దేవేంద్రుని వజ్రాయుధమువల్లనైన భయముచేత
కంపించి తనతాపునకు వచ్చిన మైనాకపర్వతసంరక్షణక్రియచేత సంతోష
పెట్టబడినవాడు హిమవంతుడు సాంబశివుడు కలిగిన పాలసముద్రుని జూచె
ననుట। మైనాకరక్షణక్రియచేతను హిమవంతుని సాంబశివుని సంతో
షపెట్టినవాడుమండు। మైనాకునికి హిమవంతుడు తండ్రిగనుకను ఈశ్వరు
డు మైనాకునికి బావమరదిగనుకను సంతోషపెట్టబడిరని తాత్పర్యము॥

వ॥ కనితత్పారావారతీరంబునన్॥

టీ॥ కనితత్పారావారతీరంబునన్। కని। సముద్రుని చూచి। తత్పారావారతీరం
బునన్। ఆసముద్రతటంబునందు॥

౫౫౩॥ సీ॥ తనతల్లికై గ్రొన్నచ్చిన పాపరామాతకడుపునకదివిచ్చిడినవాని
గజకచ్ఛపాకృతిగ్రాసమర్పణాతృప్తి వెలుగొందుజాఠరానలమువాని
ముఖసరిద్విడమధ్యముననసాధునిషాదఘోరవాహానినుంచుకొన్నవాని
లాప్రాపంపునకులగ్రావపక్షస్నైదినిశితాసివేడిమానిచినవాని

౫౫౪॥ తే॥ నెల్లజగములతనలోననిముడుకొనినా నిశిచరారంభసంశోధినిజశరీరి
దివ్యమణిపోలెదాల్చి పత్త్రిల్లువాని। పరమకారుణ్యప్రాజ్ఞసుపర్ణుగనియె॥

టీ॥ తలతల్లికై గ్రొన్నచ్చిన। తన్। తనయొక్క। తల్లికి। వినతకు। అట్లైగ్గొన్నచ్చిన
కడుచేసినవంటి। పాపరామాత। సర్పశ్రేష్ఠములకు తల్లియైన కద్రు
వయొక్క। కడుపునకు। గర్వమందు। కడిది। అధికమైన। చిచ్చిడినవాని।
కపుగాచ్చినవంటివాని। అనగా కద్రువకొడుకులైన సర్పములను
గరుత్మంతుడు నాశనమును చేసినది ప్రసిద్ధము। గజకచ్ఛపాకృతిగ్రాసమ
ర్పణాతృప్తి వెలుగొందు జాఠరానలమువాని। గజకచ్ఛపాకృతి। దంతిక
మఠస్వరూపమైనవంటి। గ్రాస। అశనము యొక్క। అర్పణా। భక్షణము
చేతనైన। తృప్తి। సంతుష్టిచేతను। వెలుగొందు। ప్రకాశించుచున్నవంటి
జాఠరానలమువాని। జఠరాగ్ని కలిగినవంటివానిన్। అనగా గరుత్మం
తుడు గజకచ్ఛపముల భక్షించినదియు భారతమందు ప్రసిద్ధము। ముఖసరి
ద్విడమధ్యముననసాధునిషాదఘోరవాహానినుంచుకొన్నవాని। ము
ఖసరిద్విడమధ్యమునన్। ముఖ। తనముక్కునందెడి। సరిద్విడమధ్యమునన్।
మునుమధ్యమందు। అసాధునిషాద। అసాధు। దుష్టులైనవంటి। నిషాద। బో
యలయొక్క। ఘోరవాహాని। ఘోర। భయంకరమైన। వాహాని। సేన। ఆనేటి।
వాహాని। నదిని। ఇముక్కడక్లిష్టరూపకము। ద్రుంచుకొన్నవాని। నిలుపుకొన్న
వంటివానిన్। లాప్రాపంపునకులగ్రావపక్షస్నైదినిశితాసివేడిమానిచిన
వాని। లాప్రాపంపున। తనవల్లాశ్రయముచేతను। కులగ్రావ। కులపర్వత
ములయొక్క। పక్షస్నైది। రెక్కలను ఛేదించిన దేవేంద్రుని యొక్క। నిశితాసి।
నిశిత। తీక్ష్ణమైనవంటి। అసి। వజ్రాయుధము యొక్క। వేడి। ఉష్ణత్వము

ను। మానిచినవాని। అనాచి వేసినట్టువంటి వాఙ్మి। [illegible] ఎల్ల జగములు లతనలు

ననిముడుకొనిన నిశాచరారంభసంరోధి। ఎల్ల జగములు। సకల లోకములను।

తనలోననే। తన కడుపులో పలను। ఇముడుకొనిన। ఇముడ్చుకొన్నట్టువంటి। నిశ

చరారంభసంరోధి। శ్రీమహావిష్ణువును। నిజ-శరోధి। నిజ। తనయొక్క।

శరోధి। (గ్రీవా) ప్రదేశమందు। దివ్యమణియో యన। దివ్య। ప్రకాశించుచున్నట్టు

వంటి। మణియో యన। నీలరత్నమునువలెను। తాల్చి। ధరించి। వర్తిల్లువాని।

ప్రవర్తించుచుండెడట్టువంటి వాఙ్మి। పరమకారుణ్యపూర్ణ సుపర్ణ గరు

డో। పరమ। అత్యధికమైన। కారుణ్య। కరుణారసముచేతను। పూర్ణ।

సంపూర్ణుడైనట్టువంటి। సుపర్ణ। గరుత్మంతుని। [illegible] యనుచెను। ఖ్యా

పద్యమందు చెప్పినకథలు భారతమందు ప్రసిద్ధములైయున్నట్టువంటి గ

రుత్మంతుని సముద్రతీరమందు టిట్టిభములు యాచననితావృత్తము॥

౧౧౧॥ కని త్రైలుక్యనిలయ వినతావనితాసత్యదవిధాయి వచ్చినకార్యం

బు నుచరముఖ్యానాతో। ననురాగంబు ప్రజప్పు మానివినుడుర్

టీక॥ కని త్రైలుక్యనిలయ। కని। గరుత్మంతునిజూచి। త్రైలుక్య। నమస్కారము

జేసి। నిలయ। [illegible] యుండగా। వినతావనితాసత్యదవిధాయి। వినతా

వినతయనేపేరుగల। వనితా। ప్రమదయైనతనతల్లికి। సత్యదవిధాయి।

ఆనందమునుజేయుచున్న గరుత్మంతుడు। అనుచరముఖ్యా। సేవకాగ్రగణ్య

వైనయో టిట్టిభకా। నేనువచ్చినకార్యంబు। నీవి [illegible] మని। నా

తోడ్నాతోడను। అనురాగంబు ప్రేమయు [illegible] గా చెప్పుమా। మం

దలించుచు। అనుడున్। [illegible] లాగున గరుత్మంతుడు పలుకగాను॥

౧౧౬॥ పతికెన్ టిట్టిభమో విహంగకులదీపా కోపమేపారన

జ్జలధిగ్రామణి నీ భటుండనని నిచ్చల్ నే [illegible] సంక్షింపగా

సిలుగుల్ జేసి గణింపకేడ్చె రహారించాక్ మం[illegible]యాండంబుల

గ్గలమేదేవర కన్నసాగరవెంరుంగంజెప్పుడాలాపనన్

టీక॥ టిట్టిభము। మంగలకుముకి। పక్షి। పతికెన్। గరుత్మంతునితో మందలించెనో

ఓ విహంగకులదీపా। పక్షి (వంశప్రకాశ) కుడ్వైన యో గరుత్మంతుడా। అజ్జలధిగ్రామణి।

ఆసముద్రుడు। కోపమేపార। కోపముతోడను। ఏపార అతిశయించగా దు

నీ భటుండనని నిచ్చల్। నిచ్చల్। నిత్యమున్ను। నీ భటుండనని। నీ వరుడనని।

నే ప్రసంగింపగా। నేను చెప్పగా। సిలుగుల్ జేసి। ఆపదలను జేసి। గణింపక। లెక్కపెట్ట

కను। ఏడ్చెరా। మిక్కిలి [illegible] తాపహాముచేతను। మత్ప్రియాండంబులు। మత్ తానాయొక్క

ప్రియా। భార్యయొక్క। అండంబులు। గ్రుడ్లను। హరించెన్। అపహరించెను। దేవర

న్నా మా కడు రక్తనమా కండేను। సాగరము। సముద్రములా ప్రసన్న బలముచేతను

అగ్గలమై। గ్లోక్కువైనదై। ఏగ్గెరుంగజెప్పుడా। తెలియజెప్పుడా [illegible] బలుకరాదా

౧౧౭॥ నాకన్న నింతకగ్గో। నాకడికినెట్లుగలుగు నని టిట్టిభము

తేనెకతవినుపించెనరో। స్వామి తత్స్వాంతుడై ఖగాధిపుడనియెన్

టీక॥ నాకన్న। నీకన్న నధికమైన దిగాక యుండి ఇక నెంతగర్వో। నాకడికినె

ట్లుగలుగు। ఆకడికి। ఆసముద్రమునకు। అంతగర్వంబు। ఇటువంటిది

కారము। ఎట్లుగలుగున్। ఏపు ప్రకారము కలుగును। అని। ఏట్లొగా మం

దలించి। టిట్టిభములకు ముకి పక్షి। ఆ తేనెకతవినుపించిన। ఆ తేనెకతా స

ముద్రుని గర్వితిశయముననువినుపించిన। [illegible] కులాపాకు నిత

స్వాంతుడై। కోపాగ్నికోపముచేత। ఆకులిత। కలతబడినట్టువంటి। స్వా

తుడై। మనస్సు కలవాడై। ఖగాధిపుడనియెన్। ఖగాధిపుడు గరుత్మం

తుడు। అనియెన్। ఏమిట్లనుచందలించెను॥

౧౧౮॥ ఏమేమీ నాసు భటుడ। గ్రామణి నని నీవు బల్కగా టిట్టిభశం

నామస్తుడు గాకబ్టి। స్వామిమహోహమికనిట్టి వాడవ్వెగదా

టీక॥ ఏమేమీ నాసు భటగ్రామణి నని నీవు బల్కగా టిట్టిభ। టిట్టిభా। ఓ మంగ

లకుముకీ। ఏమేమీ। నాసు భటగ్రామణి నని గరుత్మంతుని బంటునని।

[illegible] నీ వు పల్కగా। నీవు చెప్పగా। శంనామస్తుడు గాకబి స్వామి।

అబ్ధి స్వామి సముద్రుడు। శంనామస్తుడు గాక। భయము [illegible] డుగాక

మహోహమికనిట్టివాడవ్వెగదా। మహా। అధికమైన। అహమికను।

వీరావేశముచేతనున్నిట్టివాడవ్వెగదా। [illegible] లాగున నీ భార్యపెట్టినగ్రు

డ్లనపహరించినవాడాయెగదా॥

౧౧౯॥ ధీరగరుత్మనమారకా హతిక్ష నవిలంబుల జల్లి దృష్టిదు

ష్ప్రారకకోటి జీవితము లుమ్మితి మింగిల రక్షసాదివా

బ్బారములంగన జ్జరజజ్జ్వలనాస్త్రలవిల్లి వార్థిని

స్నారము జేసి త్రవ్వరనె సంగడు తృప్తిని తాండవింపదముల్

టీక॥ ధీరగరుత్సమీరణాహతిన్ సలిలంబు లుజ్జగిల్లి। ధీర। చలించినట్టివంటి। గరు
త్తారక్షుల వల్ల పుట్టినట్టివంటి। సమీరణా। వాయువు చేతనైన। హతిన్। కొట్టు
టచేతను। సలిలంబు లుజ్జగిల్లి। ఉదకములు నేలనుండి ... దుష్టోరగకోటిజీవి
తములు ఊడ్చెన్। దృష్టి। నాయూపు చేతను। దుష్టోరగకోటి। దుష్టత్వరము
లైనట్టివంటి। ఉరగ। సర్పముల యొక్క। కోటి। సమూహముయొక్క। జీవిత
ములు। ప్రాణములను। ఊడ్చెన్। వదలించి। అనగా చలింపజేసెననుట। తిమిం
గిల కచ్ఛపాది వార్చరముల్। తిమింగిల। మత్స్యములున్ను కచ్ఛప। కూ
ర్మములు। ఆది। మొదలైన। వార్చరముల్। జలజంతువులున్ను। కనజ్జఠర
జజ్వలనార్చుల వేచెన్। కనత్। ప్రకాశించుచుండేటిట్టివంటి। జఠరజ। కడు
పులో పుట్టినట్టివంటి। జ్వలనార్చులు। అగ్నిజ్వాలల చేతను। వేచెన్। వాడి।
వాడి। సముద్రమును। నిస్సారము జేసి। హీనమైన దానిగా జేసి। త్వద్వి
నతాండపిండముల్। త్వత్। నీయొక్క। వనితా। భార్యయొక్క। అండపిం
డములో పిండప్రాయములైన గుడ్లను। తస్కరసంఘము తిరుగాయి
త్తును॥

౧౬౦॥ కులిశాయుధభీషణమై వెలసిన నాలాపు గనఁడు వినయోన్న
గుణమిచినవాడని నిన్నుం। దెలియుడు సాగరుడు చూచితే తలద్రొవ్వే

టీక॥ కులిశాయుధభీషణమై వెలసిన నాలాపుగనఁడు। కులిశాయుధ। వ
జ్రాయుధమునకంటె భీషణమై భయంకరమై। వెలసిన। ప్రకాశించినట్టివంటి।
నాలాపు। నాబలమును। సాగరుడు। సముద్రుడు। కనడు। చూడడు। విన
యోన్నతుల నెఱ్ఱఁగ తేదా। వినినాడనుట। నన్నుం గావించినవాడని నిన్నుం దెలి
యడు। నన్నున్ సేవించినవాడని నిన్నెరుఁగడో। అట్లావాడయ్యెనిప్పు
డు। తలద్రొవ్వెన్। (అహంకారము శిరస్సు కెక్కైనది అనగా) గర్వించినవాడాయెను। చూచితే। వీక్షించితివే॥

౧౬౧॥ అని యులూకములకలోత్తమ విన శతముఖంగా సిన యుపాయమై వినతా
తనుతాపహర్త జనగా। గనుపన్న ... నిదైత్యఘస్మరుడని

టీక॥ అని యులూకములకలోత్తమ। అని। ఖగప్రకారము చుందవించి।
అలూకములకలోత్తమ। అలూకా। కోపము। ములకలోత్తమ। అంతకుపగా

మున్నా। వనరాశిన్। సముద్రునిగా సిసి యువాడై। వాధపట్టైవాడై। వినతా
తనుతాపహర్త। వినతా। తనతల్లి యైన వినతయొక్క। అతను। విస్తారమైనట్టి
వంటి। తాప। సంతాపమును। అపహర్త। పోగొట్టుచున్నట్టివంటి। గరుత్మంతు
డు। అర్థాంతరము। వినత। నమ్రులైనట్టివంటి సుజనుల యొక్క। అతను।
విస్తారమైనట్టివంటి। తాప। సంతాపమును (విపత్తు)। అపహర్త। పోగొట్టుచు
న్నట్టివంటి గరుత్మంతుడు। దైత్యఘస్మరుడు। నారా
యణుడు। కనుపన్నం మాన్చి। గనుపన్న। కన్నసంజ్ఞచేతను। మాన్చి। కోప
మును నివారించి। అనియెన్। ఆజ్ఞాప్రకారముగా మందవించెను॥

౧౬౨॥ మామహిళాజనకుడు మా। మామమదుల్లసితకేళి మందిరమాప్త
రావుణిమణి నికరాకరుడా పేరుంజా రుపను బిత మానికరుణన్

టీక॥ మామహిళాజనకుడు। మామహిళా। (తనకు భార్యయైన) లక్ష్మీదేవికి। జనకుడు। తండ్రి
యైనవాడున్ను। మామాము। నారు (శయనుడై)నవాడున్ను। మదుల్లసితకేళి
మందిరము। మత్। నారు। ఉల్లసిత। ప్రకాశించుచున్న। కేళీమందిరము।
క్రీడాగృహమైనవాడున్ను। ఆప్తరావుణి। మిత్రశ్రేష్ఠుడైనవాడున్ను।
మణినికరాకరుడు। మణినికర। రత్నసమూహములకు। ఆకరుడు।
ఆస్పదమైనట్టివంటివాడు। అనేకులైజరుపు। ~~అప్పుడేజరుపు~~। అలా
గునశ్రేష్ఠుడైనట్టివంటి సముద్రుని (కోపమొంచించే) కొరకు। అరుగన్। పోవ
డము। నీకుబితమా। నీకు తగునా। తగదనుట।

౧౬౩॥ పలుకులనె జక్కజెయుం। గలకలహంబుల కడవి కడవాడాగో
ష్ఠి గోరఖర్వుదానికి। వెనాకనలుడుగుమునిన వడిన్ద్రుం
డై॥

టీక॥ పలుకులనె చక్కజెయుం గల। పలుకులనె। మాటలచేతనె। చక్క
జెయుం గల। నేను కుదురు పరచగలవాడను। కలహంబులా। యుద్ధమేం
దు। అనగా కలహము పనియేదనుట। కడలి కడవాడా। కడలి। సముద్ర
డు కడవాడా। అన్యుడా। అన్యుడుగాదనుట। గోష్ఠి గోరఖర్వుదా
నికి వెనా। గోరఖర్వుదానికి। ~~గోష్ఠిపనియేది~~ గోష్ఠి వెనా।
గోష్ఠికావలెనా। అనగా। గోష్ఠితో పనియేదనుట। కనలుడుగుమునిన

కోపముచాలించుమనినను వదినదృష్టుండై। వడి। శీఘ్రముగాను। దుష్టుండై
వినతుండై। అనగా। సముద్రునితోఁ గలహము సనితేదు నేను మాటవేత
నే చక్కఁజేయఁగలనని నారాయణస్వామి ముందరవింటగా శీఘ్రముగా గరు
త్మంతుఁడు సన్నుఁడాయెననుట॥

౧౬౪॥ ఉరగాంతకుఁడని యెంచుము హరీ। పురుషాననుఁ గారవమునుఁ బొందిం
పండే। పరకుదల పృష్ఠమత్తుం। ధరమెక్కి పయోధిఁ గరుగుఁ దడవేమిటికిన్

టీక॥ ఉరగాంతకుఁడనియె। ఉరగాంతకుఁడు। గరుత్మంతుఁడు। అనియె।
ముందరవింటెను। ఓ మహాపురుషా। పురుషోత్తముఁడవైన యోస్వామీ
ననుఁ గారవమునుఁ బొందింపన్। నన్ను గురుత్వమును బొందించే కొరకు। దేవరకు
తలపృష్ఠతలమునకు మనస్సు ఎలాగున యిచ్చగించినా। మత్తుం ధరమెక్కి।
నాకంధరము మీఁద నారోహించి। పయోధిఁ గరుగు। సముద్రమునకుచ
నుమా। అనగా సముద్రుని దగ్గరికి చనుము సుమీ। తడవేమిటికిన్। ఆలస్యమెం
దుకు॥

౧౬౫॥ కడుపునకా మహామహులగావుటఁ గొల్చుట గారవంబునన్
గడుబాడవై సుఖించుటకుగాక సముద్రునిచే లఘుత్వమున్
బడసితి వృక్షము తలవంచన జన్మము దేవ యేమిటే
... డు తన మేడలావు తనకుం దలవంచి కొనంగ నోచితిన్

టీక॥ కడుపునకా మహామహులగావుట గొల్చుట। మహామహులు। దొడ్డ
వారలైన పురుషశ్రేష్ఠులను। కావుట। కనిపెట్టుకయుండడమున్ను। కొ
లుచుట। సేవించియుండడమున్ను। కడుపునకా। ఉదరపోషణమునకా।
అనగా స్వోదరపోషణమునకు కాదనుట। గారవంబునన్। గురుత్వము
చేతను। కడుబెడవై సుఖించుటకుగాక। కడు। మిక్కిలి। బాడవై। గొప్పై।
సుఖించుటకుగాక। సుఖమునుఁ బొందే కొరకుగాక। సముద్రునిచే లఘుత్వమున్
బడసితి। సముద్రునిచే। అపకారాధిచేతను నేను। లఘుత్వమున్ బడసి
తి। లాఘవమును పొందితిని। వృక్షము తలవంచన తనజన్మము। తనునా
యొక్క జన్మము। పుట్టుకయు। తలపన్। ఊహింపగా। వృక్షము। నిష్ప్ర
యోజకమైనదాయెను। దేవ। ఓ స్వామీ। ఏడ్డి యెక్కడు దనము। ఏడ్డ కడ

గెప్పతనము। ఏటిలావు। ఏక్కడిబలము। ఏక్కడిది। తనకు [illegible] తలవంచు
కొనంగ నోచితిన్। తలవంచుకొనే ఓట్టుగా। నోచితిని। పూజచేసినవాడనై
తిని॥

౧౬౬॥ అదరంగాదు సముద్రుఁడంతతగులాయంబుంచు వారించుతు
న్నదరం దేవరకేనుగానెతగులాయం బస్వదీయం స్థితం
బదుగంజొప్పి భిసంఘటింపుము మదీయస్వాంతసంవాసివై
వదివిన్నేయుము శబ్దనిగ్రహనాగశ్రీగ్రంథికిన్ కంధికిన్

టీక॥ అదరంగాదు। విజృంభింపగాదు। సముద్రుఁడంత తగులాయంబుంచు
వారించితి। సముద్రుఁడు। హంగరుఁడు। అంత। మిక్కిలి। తగులాయంబు
సంబంధము। అంచు। ఈప్రకారము ముందరించుచు। వారించితి। నన్ను ని
విరిచి। ఉత్కటరన్ దేవరకేనుగానె తగులాయంబు। ఉత్కటరన్। ఉత్కృష్ట
రబులము। అదరన్। ప్రకాశింపగా। దేవరకు। స్వామివైననీకు। తగులాయం
బు। తగు యోగ్యమైన। లాయంబు। ఆశ్రయము। ఏనుగానె। నేనుగానా।
నేనాఁదుననుట। అదుగన్। నేను ప్రభుత్వముగా। అస్వదీయం స్థితంబు। అస్వదీ
యు। నాసంబంధమైన। ఏపోస్థితంబు। అభీష్టమును చెప్పితి। నీతోఁ బలి
కితిని। సంఘటింపుము। ఆ యభీష్టమును పొందింపుము। మదీయస్వాంతసం
వాసివై। మదీయు। నాసంబంధమైన ఘనం ఓ। స్వాంతః। అంతఃప్రదేశమందు।
అనగా మనస్సునుట। సంవాసివై। ఆరోహించి నివసించువాడవై। అఖ
ర్వనిగ్రహనాగశ్రీగ్రంథికిన్ కంధికిన్। అఖర్వ। విస్తారముగాను। నిగ్రహనా।
వహించినఘనం ఓ। గర్వగ్రంథికిన్। ఆత్మహంకారియైనఘనం ఓ। కంధికిన్। స
ముద్రునకు। విన్నేయుము। వంచేయుము॥

౧౬౭॥ అని విన్నవించి వినతాతనయుఁడు నికటమున నిలువ దనుజారి కన
త్కనకగిరిహేళిపో వెన్। ఘనతం దత్స్కంధమెక్కి ఖచరులు వెన్నెంకన్

టీక॥ అని విన్నవించి వినతాతనయుఁడు। అని। ఈప్రకారముగా। వినతా
తనయుఁడు। గరుత్మంతుఁడు। విన్నవించి। విజ్ఞాపనముచేసి। నికటమున। తనస
మీపమందు। నిలువ। నిలిచియుండగా। దనుజారి। శ్రీమన్నారాయణస్వామి।
కనత్కనకగిరిహేళిపోవెన్। కనత్। ప్రకాశించుచుండే ఘనంబు। కనకగిరి।

మేరుపర్వతమందు। హేళిపోలెక్। సూర్యునివలెనే। ఘనతేజుఁడుగా। తత్వంత
మెక్కి। తత్। ఆగరుత్మంతునియొక్క। కంఠమెక్కి। కంధరారోహణము చేసి। ఖచ
రులు। దేవతలు। మ్రొక్కఁగ। నమస్కారముసేయఁగాను॥

శ్లో॥ ఇట్లు గరుడారూఢుండై గగనంబునకు న్దవిలి నిలింపులు గుంపులై
కొలువ నురస్స్థలంబున పద్మ యొప్పన ప్పరంధాముండేతెంచి॥

టీక॥ ఇట్లు। ఈ ప్రకారముగాను। గరుడారూఢుండై। గరుత్మంతుని మీఁ
దనెక్కి। గగనంబునకు దవించి। ఆకాశమునకెగసి। నిలింపులు। దేవ
తలు। గుంపులై (సంఘములై) కొలువ। తత్సేవింపగా। ఉరస్స్థలంబున। వక్షఃస్థ
లమందు। పద్మ యొప్ప। పద్మ। లక్ష్మీదేవి। ఒప్ప। ప్రకాశింప। ఆ పరం
ధాముండేతెంచి। ఆ పరంధాముఁడు (సర్వాధికతేజోవంతుఁడైన) ఆ శ్రీమన్నారాయణమూర్తి
ఏతెంచి। వేంచేసి॥

౧౬౮॥ కలితాతిప్రీతిరీతిం గని యెం బహుజలగ్రాహనిగ్రాహఖాడీ
చలపాఠీనాత్వతమీనాచరితసితమహాశ్వామకరగ్రామప్రాజ్యా
ఫలరేఖాపట్టభద్రుం బలరిపునగరప్రాంతవిశ్రాంతగంగా
లలనాసంశ్లేషభంగాలఘుకరనికరోల్లాసముద్రున్సముద్రున్

టీక॥ కలితాతిప్రీతిరీతిన్। కలిత। ఒప్పుచున్నట్టివంటి। అతిప్రీతి। అతిశ
యప్రేమయొక్క। రీతిన్। మర్యాదచేతను। బహుజలగ్రాహనిగ్రాహ
ఖాడీచలపాఠీనాత్వతమీనాళితసితమహాశేషామకరగ్రామప్రాజ్యా
ఫలరేఖాపట్టభద్రున్ బహు। అనేకములైనట్టివంటి। జలగ్రాహ। జల
చరములందుండేటివంటి। గ్రాహ। మొసళ్ళయొక్క। నిగ్రాహ। అవగా
హింపకూడనట్టివంటి। ఖాడీ। షండ (గమనాగమనశీలుల) ఘోరమనోత్తమైన। చలపాఠీ
నములచేతను। పాఠీనాత్వత। పాఠీ। పడుచుండేటివంటి। ప్రత్వాత।
ఎగసిపడుచుండేటివంటి। మీన। చేపలచేతను। ఆచరిత (చోటు) ఆచరింప
బడినట్టివంటి। సిత। తెల్లనివైనట్టివంటి। మహాత్। అధికమైన
ట్టివంటి। మకర। మొసళ్ళయొక్క। గ్రామ। సమూహములచేతనైన। ప్రా
జ్య। పరిపూర్ణయొక్క। ఫల। లాభములయొక్క। రేఖా। రాజలక్ష్మీనామ
చేత। పట్టభద్రున్। రాజ్యాభిషిక్తుఁడైన రాజువలెనున్నట్టివంటి।

ఆనగా సముద్రుఁడు తనయందున్న మొసళ్ళధాటిచేతను భయపడి పడుచుయుం
డుచున్నమీనములు ఉవిం జామర లువేసినట్లుండగా। పట్టాభిషిక్తుఁడైన రాజువలెనే సము
ద్రుఁడుగనుపట్టెనని తాత్పర్యము। బలరిపునగరప్రాంతవిశ్రాంతగంగాలలనా
సంశ్లేషభంగాలఘుకరనికరోల్లాసముద్రున్। బలరిపు। దేవేంద్రునియొక్క।
నగర। స్వర్గపట్టణముయొక్క। ప్రాంత। సమీపమందు। విశ్రాంత। విశ్రమించుచు
న్నట్టివంటి। గంగా। ఆకాశగంగయనేటి లలనా। స్త్రీయొక్క। సంశ్లేష। ఆలింగన
ముందు భంగ। తరంగములనేటి। ఆలఘు। విస్తారములైనట్టివంటి। కర।
హస్తములయొక్క। నికర। సమూహముయొక్క। ఉల్లాసముద్రున్। విలాసచి
హ్నము కలిగినట్టివంటి। ఆనగా సముద్రుఁడు స్వర్గపర్యంతము ప్రసరించిన
తరంగములు గలవాఁడని తాత్పర్యము। సముద్రున్। ఉదధిని। కనియెను।
చూచెను॥

౧౬౯॥ కనికదియఁబోవుటయును। పెనరాశిమహాపతంగవల్లభకంఠా
సనవర్తినాదిమూర్తికి। ఘనకీర్తిహృతాశ్రితార్తి గనిమొదవర్
టీక॥ కనికదియఁబోవుటయును। కని। ఆసముద్రుని జూచి। కదియఁ
బోవుటయును। సమీపమునకు చను టయు। ఆపెనరాశి। ఆసముద్రుఁ
డు। మహాపతంగవల్లభకంఠాసనవర్తి। మహాత్। అధికమైనట్టివంటి।
పతంగవల్లభ। గరుత్మంతునియొక్క। కంఠాసన। (గళ) పీఠమందు। వర్తి।
(కలా) వర్తిన్నట్టివంటి। ఘనకీర్తి। ఘన। సాంద్రమైనట్టివంటి। కీర్తి।
యశస్సు కలిగినట్టివంటిన్ని। హృతాశ్రితార్తి। హృత। హరింపబడినట్టివంటి।
ఆశ్రిత। భక్తజనులయొక్క। ఆర్తి। పీడలు కలిగినట్టివంటి। ఆదిమూ
(సర్వప్రథమశరీరము గల విష్ణువునకు। అనగా)
ర్తికి। ఆదినారాయణమూర్తికిని। కని। చూచి। మొదవర్। సంతోష
ముపుట్టగాను॥

౧౭౦॥ అకలంకరత్నములు గా। నుకలుగ జగదేకమోహనులు వాహనులు
తుకలిలవెండరాగా। మకరాలింజేరిసంభ్రమంబున మ్రొక్కెన్।

టీక॥ అకలంకరత్నములు కానుకలుగ। అకలంక। నిర్మల (రాజు)ములైన
ట్టివంటి। రత్నములు। మణులు। కానుకలుగ। ప్రాభృతములుగా। జగ
దేకమోహనులు వాహనులు। జగదేకమోహనులు। జగత్సమ్మోహనాంగులై
(అనగా లోకములను సంతోషపెట్టేటి ఆకారముగలవి)
నట్టివంటి వాహనులు। నదులు। ఉత్తుకలిలు। సంతోషరీతిచేతను। వెంట

ఘనతెంత్రుని భాంధవేసిన ముకవముదుసంహరించినదుఅంటి
రాగా। తనతోడుతరాగాను। మకరారిం జేరి। నారాయణునిదగ్గరికి పోయి।
సంభ్రమంబున। వేగముగాను। శ్రీకృష్ణ। సముద్రుడు నమస్కారముచేసెను॥
వ॥ శ్రీకృష్ణునియుపంబడి కరంబులు మోడ్చి యిట్లని స్తుతియించె॥
టీక॥ శ్రీకృష్ణుని ~~యుపంబడి కరంబులు మోడ్చి~~ యిట్లని। నమస్కారముచేసి। నిలు
వంబడి। దగ్గర నిలుచుండి। కరంబులు మోడ్చి। చేతులు జోడించి। యిట్లని స్తు
తియించె। యీప్రకారము స్తోత్రముచేసెను॥

౧౭౧॥ శ్రీవారిజాతాలయావక్షకేపూర్వ
రంగస్థలత్వాస్తుశద్యోతముక్తామ
ణీదామకస్తూరికాసారఘోరావార
పాటీరచర్చోల్లసద్వక్షదేశాంబు

౧౭౨॥ జోత్స్నాలనాళీలనిర్గానదానజ్వ
లద్గానవానేకపధ్వంసనావార్య
హార్యుష్ణధాత్రంబికాపప్పిరధ్యుష్ట
వైశ్వానరార్ద్యుగ్రపాళ్లోధిరాజాని

౧౭౩॥ లాక్షైశవాతాళిస్ఫురత్పాదుకాద్యాసి
నిష్పిష్టసంసారగంధద్రుబోధప్ర
కాశార్యమేతస్సరోనిత్యసత్యాధి
సాధాపటిత్వ్యజ్జ్వలస్వర్ణదివార్య

౧౭౪॥ రందత్రభాభాసురస్వర్ణమంజీర
హంసస్వనత్పాదకంజాతధాత్రీధ
రారాధనాహంత్రియామస్థదేవక్ష
భస్పష్టనిర్దిష్టదుష్టైనపలాసార

౧౭౫॥ సంరోధిగోవత్సనక్షత్రనిక్షిక
గోగోపళసంజాతగోపాంగనాపాంగ
రాంతిప్రటాచంద్రికాద్యాతసద్భ్రూ
పుట్రూలతారల్పకల్పారనీకాశ

౧౭౬॥ నేత్రస్ఫురచ్చంపకాళోల్లాసనాసారు
హోష్ఠాలికాలంకృతగ్రస్తకస్తూరి

తాబింబసారధ్యవిభ్రాజిరాజాస్య
తాపత్రయారాతిషడ్వర్గపంచేంద్రి

౧౭౭॥ యారాతిపృష్టారిపసంసారదూరాది
మోపాస్యవాబాలకేయూరపారంప
రీరమ్యసమ్యగ్రమాపాళిసంస్థాల
నంబుల్మహాయోగయు[illegible]సాంతర్వ

౧౭౮॥ లీఖేలనంబుల్సదావర్జితప్రాణి
సవ్యోదముల్భేదవిచ్ఛేదముల్భుక్తి
ముక్తిప్రకర్షేదముల్కల్మషత్రాస
నిర్భేదముల్నీమహాపాదముల్శతాళి

౧౭౯॥ గళింతుభార్యాసుతభ్రాతృమిత్రప్రి
యశ్రేష్ఠపృథ్వీగృహారామసందేహ
దుర్గాహసంసారనీరాకరభ్రాంతి
తాలంబసంతారకల్దుఃఖనిస్తార
కల్శంబరారిస్ఫురత్పాపభావాదికల్భూరజ

౧౮౦॥ పప్రప్రియాధారకల్రక్షితప్రాణిసంఘుల్భ
వద్ఝంఘలస్రింతుపాందర్శ్యలక్ష్మీవి
హారాలయద్వావ్పుహార్లగ్నరంభాధ
రాజాతముల్దానవధ్వంసనారంభ

౧౮౧॥ కేళీకళావ్విత్రముల్కాంచనాబ్జాదినాంభోధి
తంబుల్శుభాపాదితంబుల్మునిజ్ఞప్ర
భాబారుపుల్తావకీనోరువుల్గాఢ్యు
సంవర్తవేళావినిక్షిప్తవిశ్వప్ర

౧౮౨॥ పంచస్థితిక్షోభాసురస్వప్నకృత్తిచ్ఛి
ప్రమారాభిభారజ్వలత్తుందరాండాయ
తిస్నాభిశోభాసనాభింప్పదీయంత్ర
శంసింతునస్సత్తుసతాత్రీదనాగార

౧౮౩॥ మంగళాస్తుభశ్రీపరిష్కారముందిప్తి
రాజన్నళీహారముర్న్నలభాభృత్త

డేరుల్ప విస్తారమున్ సారకవిత్వరి
తారహార భూధారము హేమమ ప్రస్తుత
రేయు ద్యుతిస్థిరము దానకర్తీ మ
హాసవర్ష మున్ భూమినే శాసకేరంభ
సంస్థానసావర్ష మున్ సాంసున్న తింతున్ స
రాజాత మ ద్రి బ్జ కేరు మెర [illegible] మంక్తి
ముల్ దు ష్కృతి [illegible] విశ్వాస వస్త్రైర్యి
ముల్ రాబి కాలరాజ మాద్వి తు ద్యాంగ ద్వి
యానీదముల్ రత్నకే యయూరసంపద
ముల్ దీననిక్షేత్ దానత్రి యూ శస్త
ముల్ తృప్తతు పాత్ర ముల్ ప్రస్తుతింతు సు
ధాంశూ ద్రత జ్యోత్స్నారా విశ్రమ న్నాంతి
కైస్త్యం ద హాస ద్యుతి శ్రీకముం గుంద
బృంద ప్రతిస్పర్ధి దంతాం కురోత్సేక
ముం జంపకాకార నాసాము నర్తేకుండ
లాలంకృత శ్రోత్ర కంఠ ద్వి సందర్శ
నాక్షి జగం దర్పణా స్వీత ముత్రి క్షి
రు ధ్యానుకం పాదప్లుత [illegible] చయమున్న
రాజాత ముల్ నీత రోచి స్సముం బుక్ ము
ఖంబుక్ ధ్వదే యద్భుంబు వక్షిం తు న ప్రుం ద
ప్రాం జనగ్రా వర్ష్యం గా ద్రు జా ద్రస్వ
హే గ్రాం సు ధి కృ స్న హా రత్న కాం డీర
ముం దుందు వేం దిం ది రా క్షి శ్రీ గ ద్రావి
నిద్రావ కానస్త్ర ముం దార కు సుమ్ర
గావెలా దికె శాళి విస్ఫార మున్ రత్న
రజ్ఞాస రద్రు స్త ముం దా వ క శ్రీ మ
హేమ వస్త ముల్ ప్రస్తుతింతుం జగన్నాథ
యూ లోల కల్లోల పైంతాలు మూలాయ
త శ్రీ ప్రు మార్గంబు నం బ త్ని జా ప్నుంబి

యేలు స్త మ్రు కింగ ల్పకే శూరు కు ద్వారి
పా రంబు వారి నక్షు పాకార వత్సేద
హృత్రాత్ర త్ర్పుసుగ్ రాయనే వాయతా లోప
హేపారగాదం ప్రి రా వైఖ్యరీ బాప
శ్రీతిగ్ము హరసీరస్నాతిం [illegible] నాళంబు
వాక్శుద్ధ బ్ద్యావిద్య మూధార రాపత్రి
యరుప్ర తి యు చెల్లుగాపె ల్లువాటిం ప
వేపావ్య భు త్రు వ్య్భు క్సైటు తష్మల్ త్పీ
వీ యూ జ్ఞ సస్వ న్న సౌల్ని ష్ఠురాజై యం
నాతా శర బ్జు ప్రు మన్యం దర గ్రావ
శా నాంబు చిన్నం ద దా ద్వార భూతప్తి
రూ పం బు నం గ స్య ప స్క ష్ప తగ్ మస్తు
నా లో ప్ర వర్త్రిం పవే దివ వ త్సు క్ష్మ
యూత్రాపదితే జుల్ హి రన్యా ద్రసాధ్యా త్ర
తి ప్రా క్షని రోష్మి భరాణా న లో ద్దా మ
రామూ ద్ర టిం కంబు లం దారక స్తక
మూ క్షాత్ర పలంబుల్ తొయల్ నాప ధావ త్య
రాం త క్షుత గ్రావ ముల్ గజ్జి లోరాల
క్షీలం మొదాళిం ప ఖ్యానా ద్ర సం క్ష్మి
తప్తి ప్రు మేక చన స్త్ర జ్జి లం బాక్త
డుం ప్రు య క గా విష్ణు నా యూ మ దం త్రిస
కం గం బులై స ప్పదికు ద్య్ ముల్ ప్రయ్యు
వీ పిం వరు వ యూ ద్రి దిగ్హి నా కొం త్ర స్నం ష్ఠిం తు
యు ష్ణ ద్వి త్రై ఖ్యా ధారా ధర స్త్రస
నిస్తుం ద్ర వి సాద్ర రానా ప్రు క్షి కర్ణమర్త్య
కంతీర వా వై రవారా వ ముల్ రొఘ
రాగాయు వ స్ప్ర క్షు నాక్షీ నా వ క్షుల్ భ
వేద్యూర నానావృ డీ నిర్గరశ్వాస

మృగగర్జయుక్ష్మీం చుఖుంగా వ్రుసంగాన
౯౫౯॥ వస్త్రాఘరీ విప్రదాస్థాని శిలంఘు
శ్రీశ్రీంద్రజాత్మైక దానాంబుధారా ప్లుత
తిం ప్రత్యుత్తా తేజ మవ్వ మనాకార
బిజంబహూదివ్య ధాత్రిజతంబెందు
౯౬౦॥ యుత్పృష్ఠత స్థాలపాదత్రయుణ్వీష్టి
పత్త్రైకముంగప్ప గాపంచవేదంద
శంఙాసము ప్రండ దోర్దండ ఖండింపు
విస్ఫారపారష్ట శస్త్రార ధారాహ
౯౬౧ వాశేష రాజన్య గాత్రస్థ
వత్రక్తశోణప్లవీంప్ప ప్రవదాంభోజ
సంభూతకేశి మహా వ్యూహార్ప్లిత కుసుంభు
బూఢోటవీసంగరుగసంగరుగనిత్య
౯౬౨ సాపత్త్ర పాదంబు గప్పింప వేజాను
దృష్యుంద్వైమైథిలీశుల్క రూపాత్య
వాశాసనబ్రాహ్మగాత్మిరుసంకల్ప
సంపాదనోత్తాహనిర్జాంపుచాంపార
౯౬౩ గానెంప సూహింపు శంభుండు మహారోష
సంరంభు జ్యాక్లుష్టి నిర్భిన్నతత్కార్య
కోదాత కల్పాంత గర్జాన ముఖ్యంబు
తద్భాన సంత్రాసయుక్తా గజాశ్లేష
౯౬౪॥ సంపత్తి వేదేవ్ర వేరాము రాజన్య
సంతాపశేషాయుతేషా విళల్లాంగ
లత్రాతి కౌశలము తాపతసత్రాసి
తంజేసి దుర్దాంతకాంతార నవప్రు
౯౬౫॥ పద్యద్ముమాధ్వావ దుష్టాంశు బాత్స్య
శోభంధమైదూర్యనా ళస్ఫురద్వారి
జాతంగలంగింపచ్చేర్దైర వైకంజ
మాతిప్రసాద ప్రభావంబు సంగావ

౯౬౬॥ రంజిత్రిము ల్లోకముల్ హల్లకల్లోల
ముల్ జేయుఘోర్ధాన వ్రాతముల్ దిగ్జ
యోద్వృత్తముల్ ఘోరమాయాకళాస్ఫీత
ముల్ శౌర్యసందీప్తముల్ ద్రుంపనానా వ
౯౬౭॥ రత్నేశి వాలింప నైలింప విద్విట్టు
రహ్హాంగ నామాన ఖంగంబు గావింపి
శ్లోకనసర్వ ఖ్యాతా భూతి యుర్మార
జిత్వంబు నిర్దృప్తరాజన్యముంజెందు
౯౬౮ నేమైరరుద్ధకర బ్రహ్మకుడిమాత్ర
భూరిభవలోకముంగర్వి
దు ర్లోకముల్ శాశ్వరానేకములు శాత
ధారా కఠోర క్షురప్రప్రతేకాశ
౯౬౯॥ పాదాగ్ర సంద్రుష్ట్ర ముంజేసి గంధర్వ
విఖ్యాతి దీపింప వే విశ్వరూపాజ
గద్గీపనీ మస్తకంబంత రిక్షంబు
నీనేత్రముల్ సోమతగ్మాంశు వుల్ తావ
౯౭౦॥ శాకకరస్త్రోత్రముల్ దిక్కులుర్వీసు రక్షత్ర
౯౭౧॥ విట్పాద్రజన్మస్థలంబుల్ ప్రదీయాస్య
బాహూరుపాదాబ్జముల్ నీమవిస్ఫూండ
వంభోజగర్భుండ
౯౭౨॥ ప్రంస్తవనివేకదాశూలి వింద్రాది
గర్వాను లున్నవని ర్జిత ప్రద
నాదిత్యయుల్ నీవనీ సద్భులూరుండు
విశ్వంబునీ వితృ విస్తార్ధముల్ నింద్రు
౯౭౩॥ శం స్యాంప వేదాగముంబుల్ త్రిలోకైక
రక్షాకరస్సైర జారాధ్య పాసాంద్ర
వీక్షాపృతప్పర్గ వృష్ణాపరబ్రహ్మ

యూర్తి విధూతాశ్రితార్తము నిస్స్వాంత
వర్తి జగత్పూర్ణ కీర్తి విపత్త్రాల
చిత్రానతాంభోజ మిత్రాసనము దృష్టి
రిత్రాసురస్తోత్రపాత్రాననమస్తేనమః

శ్రీవారిజాతాలయానర్తకీపూర్వ రంగస్థలత్వాన్ముఖద్యోతయుక్తా
మసోదావమకసత్వాదికాసారఖేలా దారపాటీరచర్చోల్లసద్వక్షః శ్రీవారి
జాతాలయా శ్రీ మహాలక్ష్మి అనేటి నర్తకీనాట్యము సల్పుటకు పూ
ర్వరంగస్థలత్వమును పొందిన అవిరామము ఉన్నవంటి
వక్షస్సుచేత నమస్కారము ద్యోతమానములైన ప్రకాశమును కలిగినట్టిదియైనట్టి
ముఖమైన మసోదావమ ముత్యాల హారములచేత నున్న కస్తూరికా మృగమద
ము యొక్క సారఖేలాదార ఘనసారసమేత ఉదార శ్రేష్ఠమైన
పాటీర శ్రీగంధము యొక్క చర్చా పూతచేత నున్న ఉల్లసత్ ప్ర
కాశించుచున్నట్టి వక్షస్సుకలిగినట్టివాడా దేవా
ముజ్యోమ్నాలక్ష్మీనాభీలనిర్గ్లదవానజ్జ్వలద్దానవానేకపద్మంసనా వార్యా హార్య
దేవ దేవతలనేటి అంబుజ పద్మముల యొక్క ఉన్నాల న పేకలించి
ను ఉండుటకు అతిశయించినట్టిదియైనట్టి నిర్గ్లన అమిక్కిలిమైనట్టి
వంటి దానవ మదమల దోచకములచేత జ్వలత్ ప్రకాశించుచున్నట్టి
దానవానేకప దానవ రాక్షసులనేటి అనేకప గజముల యొక్క
ద్వంసనా సంహరమందు అవార్య అనర్గళమైనట్టి హార్య
సింహము వలెనుండేటివంటివాడా ధాత్రంబరాపప్రదద్ధిషైకావన
రాఘవప్రభాక్షోణిరాజానిలాఖ్యశరతా వస్ఫురత్పాదుతాధ్యాసినిస్స్పృ
హసంసారగంధప్రబోధప్రకాశార్యచేతస్సరోనిత్యసత్యాధినాథావలి
ప్యజ్జ్వల స్వర్ణదివార్యరంధ్రఖాఖాసురస్వర్ణమంజీర హంసప్రసన్నాబ్జపద
జాత నా స్ప్రభ్రహ్మదేవుని యొక్క అంబరా పాంశుపతియొక సర్వ
వృష్టి దేవేంద్రుని యొక్క వైశ్వానర అగ్నిహోత్రుని యొక్క అగ్ని యముని

యొక్క అసురపతిరైఋతి యొక్క అబ్ధాధిరాజ వరుణదేవుని యొక్క
అనిల వాయువు యొక్క అర్థేశ కుబేరుని యొక్క మహాభూత శోటములనేటి
స్ఫురత్ ప్రకాశించుచుండేటివంటి పాదుకా పాదకోళ్లయందు అధ్యా
సి అధివసించి యుండేటివంటినిన్ని నిస్పృహ స్పృశింపబడనట్టివంటి సం
సారగంధ సంసృతిలేశము కలిగినట్టివంటి ప్రబోధ పరమాత్మవిషయక
జ్ఞానముచేతను ప్రకాశ ప్రకాశించుచున్నట్టివంటి ఆర్య సజ్జనులయొక్క
చేతః మనస్సనేటి సరః సరస్సునకు నిత్య శాశ్వతముగా నివసి
యుండేటివంటినిన్ని సత్యాధినాథ బ్రహ్మదేవునిచేత తచేయబడిన పూజ
పూజయందు ఉజ్జ్వల ప్రకాశించుచున్నట్టివంటి స్వర్ణదివార్యరంధ్ర స్వర్ణ
దీ ఆకాశగంగ యొక్క వార్యరంధ్ర ఉదకమనే మకరందము కలిగినట్టివం
టిన్ని ప్రఖ్యాఖాసుర ప్రఖ్యా కాంతిచేతను ఖాసుర ప్రకాశించుచున్నట్టివంటి
స్వర్ణమంజీర బంగారు నూపురములనేటి హంస హంసములచేత ప్రసన్న
మైయుండేటివంటి పాదకంజాత పాదపద్మములు కలిగినట్టివంటి
వాడా అనగా పాదపద్మములు ఎట్టివంటివనిన బ్రహ్మేంద్రరుద్ర
ప్రముఖసకలదేవతల కిరీటములే పాదుకలుగా కలిగినవన్ని సంసారము
నా విరహితులైన సజ్జనుల విమల చిత్తమనే సరస్సులోనివసియుండేవ
న్ని బ్రహ్మపూజాసమయమందు పూజార్థమైయుంచిన పాద్యరూపమైన
గంగాజలము మకరందముగా కలిగినవన్ని బంగారందెల మ్రోతలే హంస
లధ్వనులుగా కలిగినవన్ని వాక్యార్థము॥ ధాత్రీధరారాధనాహంత్రి
యామక్షదేవక్షపప్రష్టనిర్దిష్టదుష్టాపలాసారసంశోధిగోవర్ధన
క్షత్రనిక్షేప రోరోపసంజాతగోపాంగనాపాంగకాంతిన్నదాచంద్రికా
ధాతసద్భ్రమద్భ్రూలతాకల్పకల్హారనీరాశనేత్రస్ఫురచ్చంపకోల్లాసనాసౌరు
సౌహాలకాలంకృతప్రస్తుతకస్తూరికాబిందుసారస్య విభ్రాజరాజాస్య
ధాత్రీధరారాధనపర్వతపూజయందు అహంత్రియామక్ష అహంత్రియా
అహంకారము అనుష కైలాధముకలిగినట్టివంటి దేవక్షప దేవేంద్రుని

యొక్క। చేత। స్ఫుట స్పష్టముగా। నిర్దిష్ట। ప్రేరేపింపబడినట్టి వంటి। దుష్టోపలాసార।

దుష్ట। సహింపరానట్టి వంటి। ఉపలాసార। శిలావర్షములను॥ సరశిలాధి। అ

ష్టి పెట్టుచున్నట్టి వంటి। గోవర్ధన। గోవర్ధన పర్వతమనెడి। ఛత్ర। గొడుగు గల

తను। నిర్భీక। భయరహితులైనట్టి వంటి। గో। ఆవుల యొక్క। గోప। గోపా

లుర యొక్క। సంజాత॥ సమూహము యొక్క। గోపాంగనా। గోపస్త్రీల

యొక్క। అపాంగ॥ కడకంటిచూపుల యొక్క। కాంతిచ్ఛటా। శోభాసమూహ

మనెడి। చంద్రికా। వెన్నెల చేత। ధౌత। పరిశుద్ధమైనట్టి వంటి యున్ను। అనగా।

ప్రకాశితమైన దనుట। సద్విభ్రమ భ్రూలతా కల్ప। చతురమైనట్టి వంటి। విభ్రమ।

విలాసము కలిగినట్టి వంటి। భ్రూలతా। తీగెల వంటి కనుబొమలే। ఆ కల్ప। అలం

కారముగా కలిగినట్టి వంటి యున్ను। కల్హారనేత్ర స్ఫురత్। కల్హారనాం

గకపుల తోడ సం। నీకాశ॥ సమానములైనట్టి వంటి। నేత్ర స్ఫురత్। నేత్ర।

కన్నుల చేత। స్ఫురత్। ప్రకాశించుచున్నట్టి వంటి యున్ను। చంపకోల్లాస నాసా।

చంపక। సంపెంగమొగ్గ వలెనే। ఉల్లాస। ప్రకాశించుచున్నట్టి వంటి। నాసా

నాసికము చేతను। అనగా ముక్కు। అరుణోష్ఠ। అరుణ। ఎఱ్ఱనైనట్టి వం

టి। ఓష్ఠ। అధరము చేతనున్ను। అలక। ముంగురుల చేతనున్ను। అలంకృ

త। అలంకరింపబడినట్టి వంటి యున్ను। ప్రసృమర కస్తూరికాబిందు సారస్య విభ్రాజి

రాజాస్య। ప్రసృమర। జారుచున్నట్టి వంటి। కస్తూరికాబిందు। మృగనాభి తిల

కము యొక్క। సారస్య। వాసన చేతను। విభ్రాజి। ప్రకాశించుచున్నట్టి వంటి।

రాజాస్య। రాజ। చంద్రుని వంటి। ఆస్య। ముఖము కలిగినట్టి వంటి వా

డా॥ తాపత్రయారాతి శష్పగ్ర పంచేంద్రియారామ మృగ చారూష సంసార

ఆధ్యాత్మికమనగా శిరోరోగాదులు। ఆధిభౌతికమనగా సర్పవ్యాఘ్రాదులవలన భయము। ఆధిదైవికమనగా అశనిపా

దూరాది యోపాస్య॥ తాపత్రయ। ఆధ్యాత్మికాధిభౌతికాధిదైవికములు

తాదులనే మూండటికిన్ని। ఆరాతి శష్పగ్ర। కామక్రోధలోభమోహమదమా

త్సర్యములనెడి శత్రువుల ఆరింటికి గుంపునకున్ను। పంచేంద్రియ। శ్రోత్ర త్వక్ చక్షుః జిహ్వా

ఘ్రాణేంద్రియముల యొక్క ఐదింటికిన్ని। ఆరామ। తోట। మృగ। అసత్యమునకు।

లాష। కోపమును కూడ। సంసార। సంసృతికిన్ని। దూర। దూరమైనట్టి వం

టి। ఆదిమ। ఆద్యులైన మహాపురుషుల చేతను। ఉపాస్య। సేవింపయోగ్యమైన

ష్పవంటివాడా॥ బాహాలక్కేయూరహారంపరీరమ్యసమ్యగ్గ్రహాపాణిసం

స్థాలనంబులు। బాహాల। భుజముల యొక్క। ... కేయూర। భుజకీర్తు

ల యొక్క। హారంపరి। సమూహము చేతను। రమ్య। సుందరమైనట్టి వంటి యున్ను।

సమ్యక్। యోగ్యములైనట్టి వంటి। కమలా। లక్ష్మీదేవి యొక్క। పాణి। హస్తముల

చేత। సంస్థాలనంబులు। ఒత్తబడినట్టి వంటి యున్ను। అనగా స్పృశింపబడి

నవనుట। మహాయోగ యోగాసాంతస్థలీ శైలనంబులు। మహత్।

యమనియమాసనప్రాణాయామప్రత్యాహారధ్యానధారణాసమాధులనెడు

అధికమైన। యోగ। అష్టాంగ యోగాయములతోడను। యుక్త। కూడుకున్న

ట్టి వంటి యోగుల యొక్క। మానసాంతస్థలీ। మనోమధ్యప్రదేశమందు॥

శైలనంబులు। క్రీడించుచున్నట్టి వంటి యున్ను। సదావర్ధిత ప్రాణిసమ్మోదములు।

సదా। సంతతమున్ను। వర్ధిత। వృద్ధిపొందింపబడినట్టి వంటి। ప్రాణి। స

కల జంతువుల యొక్క। సమ్మోదములు। ఆనందము కలిగినట్టి వంటి

యున్ను॥ ఖేదవిచ్ఛేదములు। ఖేద। మనోవిషాదములను। విచ్ఛేదములు। పోగొట్టే

టి వంటి యున్ను। భుక్తిముక్తిప్రదశ్రీదములు। భోగమోక్షప్రయోజక

మైన సంపదలను యిచ్చేటి వంటి యున్ను। అనగా। భోగసంపదను మోక్ష

సంపదను యిచ్చేటి యనుట। కల్మషత్రాసనిర్భేదములు। కల్మష।

కల్మషమైనటువంటి

పాపములన్నిటికి। త్రాస। భయములను। నిర్భేదములు। పోగొట్టేటి వంటి। నీ

మహాపాదములు। నీ। మహత్తరములైన చరణపద్మములను। నతానీక

శరస్సందు॥ తింతు। పొందింతును॥ భార్యాసుతభ్రాతృమిత్రప్రియా

ప్తదృగ్భీషణగ్రాహసందోహదుర్గాహసంసారనీరాకరభ్రంశితాలంబ

సంతారకల। భార్యా। పెండ్లామనేటిన్ని। సుత। పుత్రపుత్రులనేటిన్ని। భ్రాతృ।

అన్నదమ్ములనేటిన్ని। మిత్ర। సఖులనేటిన్ని। ప్రియ। హితజనులనేటిన్ని। ఆ

ప్తాసక్తజనులనేటి। దృగ్భీషణ। దృక్। నేత్రములకు। భీషణ। భయంకర

ములైనట్టి వంటి। గ్రాహ। మకరాది జలజంతువుల యొక్క। సందోహ।

సమూహముచేత। దుర్గాహ। అవగాహింపకూడనట్టి వంటి। సంసారనీరాకర।

సంసార। సంసృతి యనెడి। నీరాకర। సముద్రమందు। భ్రంశిత। పడినట్టి వంటి వారికి।

ఆలంబ। పట్టుగొమ్మలై। సంతారకల। తరింపజేసేటి వంటి యున్ను। దుఃఖినిస్తారకల। దీ

నులనిస్తారకములైనట్టి వంటి యున్ను। శంబరారిస్ఫురత్ప్రాహళాదారకల। శంబరారి।

సఖీరిఅనగా

మన్మథుని యొక్క। స్ఫురత్। ప్రకాశించుచున్నట్టు వంటి। రాహుళ్ సఖీరుల యొక్క। ఆకార
కల్। ఆకృతి వంటి ఆకృతి గలిగినట్టు వంటిన్ని। భూ భువన ప్రస్త్ర యాధారకల్। స్వర్గము
పాతాళములలన్॥ లోకత్రయముకు ఆధారమైనట్టు వంటిన్ని। రక్షితప్రాణసం
ఘంలో। రక్షిత। [illegible] బడినట్టు వంటి। ప్రాణసంఘుల్। జంతు సమూహముల
కలిగినట్టు వంటి। భవజ్జంఘలచ్చింతు। భవతీని యొక్క। జంఘల్। పిక్కలను।
ఆచ్ఛింతు। పూజంతు। సాందర్శ లక్ష్మీ విహారాలయ ద్వారప్రహార్గళ రంభాధరా
[illegible] సాందర్శ। [illegible] లక్ష్మీ శ్రీదేవి యొక్క। విహారాలయ।

[illegible]

[illegible]

ద్విష్టాంగ, మాద్యతీ మదించినట్టువంటి। రక్తాంగ, చక్రవాకములయొక్క ప్రియా। విక్షునములనకు। నీదములలో। పిష్టిగాడుమైనట్టువంటిన్ని। రత్నకేయూరసంపదములలో। రత్న। మణిమయములైన। కేయూర, భుజకీర్తులచేతను। సంపదములలో బరియబడుచున్నట్టువంటిన్ని। దీననిక్షితి దానక్రియా శస్త్రములలో। దీన, దరిద్రజనులకు। నిక్షితి దానక్రియయా। అభయదాన వింష్ఠ ఉదయంబు। శస్త్రములలో। ప్రశస్తములైనట్టువంటి॥ చతుర్హస్తములలో। చతీ। మీ రొక్క। చతుర్హస్తములలోచతుర్భుజములను। ప్రస్తుతింతుర్। స్తోత్రములుచేతను। సుధాంశూద్గతజ్యోత్స్నా విభ్రమస్ఫాంతి క్రీస్యందహాసద్యుతిశ్రీకముల్। సుధాంశు, చంద్రునివల్లనుంచి। ఉద్గత, వెలువడికి వచ్చినట్టువంటి। జ్యోత్స్నా, వెన్నెలయొక్క। విభ్రమ, శోభలనేడి। స్ఫాంతి క్రీతీ। [illegible] నిద్యయు చుండెడి। మందహాస, చిరునవ్వుయొక్క। ద్యుతిశ్రీకముల్। కాంతి సంపత్తి కలిగినట్టువంటిన్ని। కుంద బృందప్రతిస్పర్ధిదంతాళి సారాత్మకముల్। కుంద, మొల్ల మొగ్గల యొక్క। బృంద, సమూహముతోడను। ప్రతిస్పర్ధి, ఒరుసుకొండెడునట్టువంటి। దంతాంకుర, మొలకలవంటి రదనములయొక్క। ఉత్సేకముల్। గర్వాతిశయము కలిగినట్టువంటిన్ని॥ చంపకాకార నాసామణి కుండలాలంకృత శ్రోత్ర కందర్ప సందర్పణ భ్రాజి గండస్థలాన్వీతములై చంపక। సంపంగి యొక్క। ఆకార, ఆకృతివంటి ఆకృతి కలిగినట్టువంటి। నాసా, నాసికముతోడను। మణి కుండల, రత్నమయములైన కర్ణవేష్టనములచేత, అలంకృత, భూషింపబడినట్టువంటి। శ్రోత్ర, కర్ణములతోడను। కందర్ప, మన్మథుని యొక్క। సందర్పణ, అద్దములవలెనే, భ్రాజి ప్రకాశించుచుండెడునట్టువంటి। గండస్థలాన్వీతములతోడను। అన్వీతముల్। కూడుకొని యుండెడునట్టువంటిన్ని। నిర్నిరుద్ధా సుకంపావ్యతస్నిగ్ధ చక్షుస్సరోజాతముల్। నిర్నిరుద్ధ, అనివారితమైనట్టువంటి। అనుకంపా, కరుణా రసమేచేత ఆవృత। ప్రియరూపాషమునే తను। స్నిగ్ధ, నునుపైనట్టువంటి। చక్షుస్సరోజాతముల్।

నేత్రపద్మములు కలిగినట్టువంటిన్ని॥ శతకోటిరవిస్పష్టజంబుల్। శతకోటి, వి చంద్రునితోడను। సంఖ్యంబుల్। సమానమైనట్టువంటి। త్రుటి దింయ్యంబు। నిసబంధమైనట్టువంటి। ముఖ్యంబుల్। మోములను। వర్ణింతుర్ నుతియింతును। అభ్రంకషప్రాంజనగ్రావశృంగాగ్రజాగ్రన్మహాగ్రాంశు ధీరత్నహారత్నకోటీరముల్। అభ్రంకష, ఆకాశమునొరయుచుండెడి। ప్రాంజనగ్రావ, కాటుకకొండయొక్క। శృంగ, శిఖరములయొక్క। అగ్ర, తుదదయందు। జాగ్రత్, ప్రకాశించుచుండెడునట్టువంటి। మహాగ్రాంశు, నవనూతనమైనట్టువంటి। ఉగ్రాంశు, సూర్యుడనేడి। ధీ, మతిని। హృత్, హరియించుచుండెడునట్టువంటి। మహారత్నకోటీరముల్। మహత్, అధికమైన రత్న, మాణిక్యమయమైన। కోటీరముల్ మకుటములు కలిగినట్టువంటిన్ని॥ తుందిలాతుందిలాఖర్వగర్వాతినిర్వాపణాపృథ్వమందారగుచ్ఛప్రగామోదికేశాళివిస్ఫారముల్। తుందిల, బలిసినట్టువంటి। తుందిల తుమ్మెదలయొక్క। అఖర్వ, అధికమైనట్టువంటి। గర్వ, అహంకారమును। అతినిర్వాపణా, పోగొట్టుటయందు। పృథ్వ, వ్యాసక్తమైనట్టువంటిన్ని। మందారగుచ్ఛ। మందార, కల్పవృక్షములయొక్క। గుచ్ఛ, స్తబకములయొక్క స్రక్, దండలచేత। ఆమోది, పరిమళించుచుండెడునట్టువంటి। కేశ, తలవెండ్రుకలయొక్క। ఆళి, సమూహముచేత। విస్ఫారముల్। ప్రకాశించుచుండెడునట్టువంటిన్ని। రత్నకల్పాపరస్తముల్। రత్న, మణిమయమైనట్టువంటి। [illegible]మైన, సర, ముత్యాలదండచేత, గ్రస్తముల్। అలంకరింపబడినట్టువంటి। తావక శ్రీమహాహస్తముల్ తావక, నీ సంబంధమైనట్టువంటి। శ్రీమహాహస్తముల్। శ్రీకర [illegible] శిరస్సును। ప్రస్తుతింతుర్ స్తోత్రముచేతను। జగన్నాథ। జగత్కర్త [illegible]న యోస్వామి। ఆలోలకల్లోలమై। ఆలోల, అంతటా చరించుచున్నట్టువంటి। కల్లోలమై, మహత్తరంగములు కలిగినట్టువంటిదై, తాలుమూలాయతస్ఫీతమార్గంబునన్ బన్మి। తాలుమూల, దవడలయొక్క। ఆయత, విస్తారమైన। స్ఫీత [illegible] గుంతలయొక్క। మార్గంబునన్। [illegible]

[illegible]

[illegible]

ముని। ప్రశంసింతు। స్తోత్రములచేతను। అయుష్మ ద్విషద్దైత్య ధారాధర ప్రస్త
నిస్తంద్ర క్షీరోత్ర వార్ధి [illegible] సవితృ శంకరవా [illegible] రావముల్ [illegible]
గాయిత ప్రేక్షణాద్యేనా దీప్త్యల [illegible] దుష్కర నాసా పుటే నిర్గత శ్వాసములు
గర్జయుష్మింబులుగా దృష్టులుగా। సవితృ శంకరవా। ఓ నృసింహస్వామి॥
అయుష్మ ద్విష ద్దైత్య। అయుష్మతో। నీను। ద్విషతో। శత్రువైన। దైత్య। హిరణ్యకశి
పుడనే పేరుగల రాక్షసుడనెడి। ధారాధర। మేఘము వల్లను। ప్రస్త। జార
బడినట్టువంటి నా। నిస్తంద్ర। జాగరూకమైనట్టువంటిన్ని। విస్తా। ఆ మగంధ
ము కలిగినట్టువంటి। ఆ క్షీరవార్ధి క్షీర। అత్ర। రక్త మయమైనట్టువంటి
వార్ధి షీరేణ ధారావర్షము [illegible] భైరవారావముల్। భైరవ। భయంకర
ముగైనట్టువంటి ఆ రావములు ధ్వనియుష్మ। రోష రాగాయిత ప్రేక్ష
ణాద్యేనా దీప్త్యల। రోష। క్రోధరసము చేతను। రాగాయిత। ఆరుణ
వర్ణముగా ప్రవర్తింపబడినట్టువంటి ప్రేక్షణా। నేత్రముల యొక్క।
అద్యేనా। [illegible] నట్టువంటి దీప్త్యల। కాంతులున్ను। భవ దుష్కర నాసా
పుటే నిర్గత శ్వాసముల్। భవతో। నీ యొక్క। ఘోర। భయంకరములైన। నా
సాపుటీ। ముక్కు గొల్లవల్లను నిర్గత। వెళ్లవచ్చినట్టువంటి శ్వాసములు।
నిష్ఠూరమ్ములగు గర్జ యుక్త ఉరుములున్ను। మింపులుగా। మెరుపులున్ను గాక్ష
ప్తంగావాయు [illegible] గదా। అనగా నృసింహావతారమందు నీ కుత్తుకపై
డైన హిరణ్యకశిపుని వక్షస్థలము నుత్పాదింపగా ఆ వక్షస్థలము రక్తము
నుకురుచుండగా। ఆ రాక్షసుడనే మేఘమునకు శ్రీనృసింహస్వామి భ
యంకరమైన అట్టహాసధ్వని ఉరుమువలెనుండెను అన్ని। కోపారుణిత
నేత్రాంతులు మెరుపులవలెనుండెనన్ని నాసారంధ్రములవల్ల విహర్గ
తమైన నిశ్వాసము వాయువువలెనుండెనన్ని భావము। సమస్తాక్షోణీ విశ్వ
దా స్థానలీలల్। సమస్తాక్షోణీ। యజ్ఞ భూతలమనెడి। విశ్వదా స్థానా విశ్వద
సమస్తము నుధ్యుత్తేపట్టువంటి। ఆ స్థానా। ధర్మ జ్ఞ సభయందు। లీలల్। విలా
సములచేతను। బలీంద్రేంద్ర జాలైక దానాంబుధారా ప్లుతిన్। బలీంద్ర

బలిమకలరత్సలి [illegible] ఇంద్రజాల। ఇంద్రజాలవిద్యవలె నా [illegible] ము ఖ్య
మైనట్టువంటి దానాంబుధారా। దాన। భూ [illegible] మైన। అంబుధారా। ప్రద
కధారవల్లనైన। ఆప్లుతిన్। తడుపుచేతను। ప్రక్షాళిత జయము। ప్లుతీ। నీ యొక్క
కళా। [illegible] తెలుమారుడు నర్ష్మ శంకర। తె జ ము। [illegible] కలిగినట్టువం
టి। ఆ పావనాకార బీజంబు। [illegible] కరాపమనే విత్తు। ఆహా। ఆ
శ్చర్యము। విప్ర ధాత్రీజతం బెంబి। విప్రా। దేవతా సంబంధియైన। ధాత్రీజ
సంబెంబి। కల్పవృక్షభావము ను [illegible] ది॥ అత్యుష్ట రస్థూలపాదత్ర
యితా అత్యుష్టా మిక్కిలి ఆశ్చర్యకరమైనట్టువంటిన్ని। స్థూలా। బలిసినట్టు
వంటి పాదత్రయితా కరణాత్మ్గా మచ్చేతను। అనగా మూడుపాద
ములచేతనను ఆ స్థాంతరము। పాదత్రయిత మూడు వేరులచేత
నే। విష్ణుపత్త్రైకముల్। మూడు లోకములను। కప్పగా। ఆ వరింపగా।
అనగా వామనావతారమందు బలిచక్రవర్తిని యజ్ఞవాటమం
దు మూడడుగులు భూమిని బలిని యాచింపగా ఆ బలి చక్రవర్తి భూ
దానకాలమందు దానోదకము సంతసముచేతు లో వేసినప్పుడు
ఆ వామనుడైన విష్ణువు తన మూడు పాదములచేత మూడు లోకము
లను ఆక్రమించితనవిరాట్రూపము ను సమస్తమైన సర్వదిదేవతలను
[illegible] లకు మను వ్యాలకు పురాశింపచేసెననిభావము। చండవేదం
డశుండా సమ ప్రచండ భుజా దండము విస్ఫార పారశ్వ ధశూర రధా
రాహతా శేష రాజన్య గాత్ర స్రువ ద్రక్త రోచిష్మినీన్। చండ। ఉగ్రమైనట్టు
వంటి। వేదండ। [illegible] ను గు యొక్క। శుండా। తొండము వలె నే। సముప్రచండ
దీర్ఘమైనట్టువంటి దోర్దండ [illegible] ఖండము। ఆప్రభం
దార్ఢ్య తిగాను। విస్ఫార। పురాశింపజేసినట్టువంటి। పారశ్వధ। గండ్రగొడ్డ
లి సంబంధమైన। శూర రధారా। శూర। తీక్ష్ణమైన। ధారా అంచుచేతను। ఆ
హతా। కొట్టబడినట్టువంటి॥ అశేష। సమస్తమైన। రాజన్య। మూర్ధాభిషిక్తు
లైన [illegible] ల యొక్క। గాత్ర। శరీరము వల్ల సుంబి। స్రవత్। స్రవించుచు
న్నట్టువంటి। రక్త రోచిష్మినీన్। [illegible] నదిచేతను। ప్రపదాంభోజ సంభూ

తకుర్। త్వత్। నీయొక్క। పదాంభోజ। పాదపద్మమందు। సంభ్రాంతకరుణ। ఉత్త
మ్మైనదయవండిన్ని। మద్గృహస్త్రీ తకుర్। మత్। నాయొక్క। గృహ। మందిరమునకు
అభ్యాగతకుర్। పొందియుండెడు దయవండిన్ని। శంభుజూటాటవీసంగకుర్। శంభు।
సాంబశివుని యొక్క। జూట। (చుట్టబుట్టినజడలసమూహం) ~~[illegible]~~ మనెడి। అటవీ। వనమును। సంగకుర్
పొందియుండెడు దయవండి। గంగకుర్। (సురనిమ్నగకు) ~~[illegible]~~। నిత్యసాపత్న్యవాదం
౬౦౧౫ ౧ బుగప్పింపవే। నిత్య। శాశ్వతమైన దయవండి॥ సాపత్న్యవాదంబు। సవతిపో
రును। జామదగ్న్యుండవై। పరశురాముడవై। కల్పింపవే। పుట్టింపవే। అన
గా కల్పించినావనుట। రాజన్యసుత్రామ రామ। రాజన్యసుత్రామ। (మహారాజశ్రేష్ఠ) ~~[illegible]~~
శ్రేష్ఠుడవైన। రామ। శ్రీరామస్వామి। మైథిలీశుల్కరూపాత్తబాణాసనద్రో
హాగాక్షేయసంకల్పసంపాదనోత్సాహనిష్కంపం పొరగా నెంపనూ
హించు శంభుర్। మైథిలీ। సీతాదేవికి। శుల్కరూప। ఓలియైన దయవండి।
ఆత్తబాణాసన। ఆత్త। తనయొక్క। బాణాసన। శివుధనుస్సుకు। ద్రో
హా। (అపకారివైన) ~~[illegible]~~ దయవండి। అనగా శివుని ధనుస్సును విరిచినాడవనుట।
గాక్షేయసంకల్పసంపాదనోత్సాహ। గాక్షేయ। విశ్వామిత్రుని యొక్క।
సంకల్ప। యజ్ఞ (దీక్షతుదిముట్టుట) ~~సంకల్పము~~ యొక్కన్ సంపాదన। (ఆచరించబడ్డయట్టుంచులు) ~~[illegible]~~ ఉత్సా
హ। పూర్షకము కలిగిన దయవండిన్ని। (నిర్గ। నిన్నం) ~~[illegible]~~। పొంపు। విజృంభణాత్పము॥
౬౦౧౬ ౧ పెంపారగా। వృద్ధిబొందగా॥ నెంపనూహించు। నెంపన్ బాధింపేరు
రకు। (ఆలోచించుచున్నట్టి వారి) ~~ఉపహించు~~ ~~[illegible]~~ దయవండిన్ని। మహారోషసంరం
భు। మహత్। అధికమైన దయవండి। రోష। క్రోధముచేత। సంరంభు। (తొందరపాటు)
~~[illegible]~~ దయవండి। శంభుశసాంబశివుని। జ్యాక్లేషినిక్షిప్తతత్కార్ముకో
ద్భూతకల్పాంతగర్జాసముజ్జృంభితధ్వానసంత్రాసయుక్తాగజాశ్లేషసం
పత్తిచే దర్పవే। జ్యా క్లేషి। జ్యా। అల్లెత్రాటియొక్క। ఆక్లేషి। ఆకర్షణ
ముచేత। నిక్షిప్త। భంగమైన దయవండిన్ని। తత్కార్ముకోద్భూత। తత్। అట్లా
ప్రసిద్ధమైన। కార్ముక। శివుధనుస్సుందు। ఉద్భూత। పుట్టిన దయవండి। కల్పాం
తగర్జా। కల్పాంత। ప్రళయకాలమందలి। గర్జా। ఉరుము వలెనే। సము
జ్జృంభిత। (సారిక్కొనుచున్న ప్రకాశింపజేయు) ~~[illegible]~~ చున్న దయవండి। ధ్వాన। ధనుశ్శబ్దముచేతనైన। సంత్రాస

భయముతో డను। యుక్త। కూడుకున్న దయవండి। అగజా। పార్వతీదేవియొ
౬౦౧౭ ౧ క్క। ఆశ్లేష। ఆలింగనము యొక్క॥ సంపత్తిచే। సంపదచేతను। తృప్పవే। సం
తోషపెట్టినావా। అనగా సీతాదేవికి ఓలిరూపమైన శివధనుస్సుకు ద్రోహ
మైన దయవండిన్ని విశ్వామిత్రుని యాగమునకు నిర్వాహకుడైన దయవండి శ్రీరా
ముకీర్తి తనవిజృంభణాత్పము పెంపుజెందేటట్టుగా నెప్పించ ప్రయత్నించ
కుచున్న దయవండిన్ని మహారోషము కలిగిన సాంబశివుని అల్లెత్రాడును
ఆకర్షించిన మాత్రముచేతనే విరిగిన శివధనుస్సుందు పుట్టిన ప్రళయకాల
గర్జాసముజ్జృంభితమైన ధ్వనిచేత భయపడిన పార్వతీదేవియొక్క
యుంత్రాహరూపమైన ఆలింగనవైభవముచేత ఆరాముడు సంతో
షపెట్టినని తాత్పర్యము॥ శేషాయతేషామిళల్లాంగలత్రోటికో
టీసముత్పాటనత్రాసితంజేసి దుర్దాంతకాంతారనీపద్రుమద్వంద్వమా
ధావదుష్ఠాంశుజాతన్మనోబంధవైడూర్యనాళస్ఫురద్వారిజాతంగలం
గింపవే సరివై। సరివై। బలరాముడవై। మనోజ్ఞబంధవైడూర్యనాళస్ఫుర
ద్వారిజాతః। మనోజ్ఞబంధ। మనోజ్ఞకష్టం దుండెడు దయవండి। వైడూర్య। వై
డూర్యరత్నములవండి। నాళ। నాడమరతూడులచేతను। స్ఫురత్। ప్రకా
శించుచున్న దయవండి। వారిజాతః। పద్మములు కలిగిన దయవండి। దుర్దాం
తకాంతారనీపద్రుమద్వంద్వమాధావదుష్ఠాంశుజాతః। దుర్దాంత।
నాశరహితమైన। కాంతార। అరణ్యమందలి। నీపద్రు। కడిమిచెట్ల
౬౦౧౮ ౧ ముయి॥ మద్య। నడిమి ప్రదేశమందు కలిగిన దయవండి। ధ్వమా। భూమియందు।
ధావత్। ప్రవహించుచున్న దయవండి। ఉష్ఠాంశుజాతః। యమునానదిని।
~~శేషాయతేషామిళల్లాంగలత్రోటికోటీసముత్పాటనత్రాసితం~~
~~[illegible]~~। శేష। (అనంతుడు) ~~[illegible]~~ నివలెనే। ఆయత। విస్తారమైన దయవండి। ఈ
షా। నాగేటిమెంగ తెలాదను। మిళత్। కూడుకున్న దయవండి। లాంగల। నాగే
టియొక్క। త్రోటీ। ముఖప్రదేశము యొక్క। కోటి। అగ్రమువల్లనైన। సముత్పా
టన। ఛేదనక్రియచేతను। త్రాసితంజేసి। భయపెట్టబడినదాన్నిగా (విరిచి) ~~[illegible]~~। కలంగింపవే।
కలతపెట్టినావా। అనగా కలతపెట్టినావనుట। బలరాముడవు బృందావనమందు
కడిమిచెట్ల మధ్యప్రదేశమందు ప్రవహించు (చున్న) ~~[illegible]~~ డటు దయవండి.

యమునా నదిని అదిశేషుని వలెనే విస్తారమైనపువంటి మడుగు నెంగ
యందు పొందియుండెడి నాగేంద్రుని యొక్క మైన మేను కద్దించి ఆ నదిని భయ
పెట్టెనని భాగవతమందు ప్రసిద్ధము॥ కంజసూరి ప్రసాద ప్రభావంబు నగా
పరంజ్యోతి। కంజసూతి। బ్రహ్మదేవుని యొక్క। ప్రసాద ప్రభావంబు నగా।

[illegible]

[illegible]

౬౧౦॥ జగద్గర్భుండవున్నీవ నీవ నీవే। అంభోజగర్భుండవు। బ్రహ్మదేవుడవు నీవే
నను ఓ। నీవే కదా। నీవే రా దా। శూలి విష్ణువ। శూలి వి। త్రిశూలము కలిగిన
సాంబశివుడవున్ను। మహేంద్రాది గర్వాణులుం నీవ। మహేంద్రాది। దేవేంద్రు
డు మొదలైన దేవతలున్నీవే। సర్గస్థితిప్లోషదనాదిత్రియులనీవ। సర్గ
ఉత్పత్తిన్ని। స్థితి। పోషణము స్థున్నాదనాది। లయము మొదలైన।
త్రియులీ। పనులు నీవ। నీవేను। నీకుక్షిలోనుండు విశ్వంబు। నీకుక్షిలో।
నీకడుపులోను। విశ్వంబు। చరాచరలోకము। ఉండును। నిన్నివియుం
డును। నీవి తత్తు విష్టాష్టములు। ఇష్టాష్టములు। నామి … (ప్రయోజనము) ములనూని
వు। ఇత్తువు। ఇచ్చెదవు। నిం బ్రశంసింపలేవా గమంబులా। ఆగ
౬౧౧॥ మంబులు। వేదములు। నిక్కి। నిన్ను ప్రశంసింపలేవు। స్తోత్రము సేయ
(సమర్థములు కావు)
లేవు। త్రిలోకైకరక్షా। త్రిలోక। (ముల్లోకము) … ములను। ఏక। ముఖ్యముగా
ను। రక్ష। రక్షించేట్టువంటి వాడా। శరన్నీరజాక్షా। శరత్కాలమం
దు వికసించిన పద్మములవంటి నేత్రములు కలిగినవాడా। కృపాసాం
ద్రవీక్షా। కృపా। దయారసముచేత। సాంద్ర దట్టమైనట్టువంటి। వీక్షా। నే
త్రములు గలవాడా। హృతస్వర్గవృక్షా। హృత। అపహరింపబడినట్టువం
టి। స్వర్గవృక్షా। కల్ప(ఇంద్రుల కమందార) … కలిగినట్టువంటివాడా। సత్యభామ కొరకు
స్వర్గమందుండే కల్పవృక్షమును భూలోకమునకు కృష్ణుడు తెచ్చి
నాడని భాగవతమందు ప్రసిద్ధము॥ పరబ్రహ్మరూపాశ్రితా। (శుద్ధచైతన్య) …
స్వరూపమైనట్టువంటివాడా। విధూతాశ్రితార్తి। విధూతా। …
కొట్టబడినట్టువంటివాడా। ఆశ్రిత। అనుసరించ్చిన జనుల యొక్క। ఆర్తి। పీ
డగలవాడా। మునిస్వాంతవర్తీ। ముని। సనకాదుల యొక్క।
స్వాంత। హృదయమందు। వర్తి। సంచరించుచుండేట్టువంటి వాడా।
జగత్పావనకీర్తి। జగతి। మహాడు లోకములందు। పూర్ణ। నిండిన
ట్టువంటి। కీర్తి। యశస్సు కలిగినట్టువంటివాడా। విపత్కాలమిత్రా।
౬౧౨॥ విపత్కాల। ఆప(త్తు) (ల) … ములనకు॥ మిత్రా। ఆప్తుడైనట్టువంటివాడా।
నతాంభోజమిత్రా। నత। నమ్రులైన జనులనేటి। అంభోజ। పద్మములకు।

మిత్ర। సూర్యుడువలెనే వుండేట్టువంటివాడా। సముద్భూతరిత్రా। సము
ద్భూత। ప్రకాశించుచుండేట్టువంటి। చరిత్రా। (సదవ్వత్తి) కలిగినట్టువంటి
వాడా। సురస్తోత్రపాత్రా। సుర। దేవతల యొక్క। స్తోత్ర। (స్తవ) … మున
కు పాత్రా। (ఆశ్రయమైనవాడా) ఆధారమైనట్టువంటివాడా। నమస్తే నమస్తే నమః। నమస్తే
తే। నీకొరకు। నమః। నమస్కారము॥ నమః। తే। నీకొరకు నమస్కారము।

౬౧౩॥ క॥ అని ప్రాగడి మంగుడమంగు డగ్నివనరాశిపలాశశాస్తి వరచరణముల్
దనశిరము మోపి వినయంబున నిచ్చి కరాంబుజములు మోడ్చి సద్భక్తిన్

టీక॥ అని। (ఈరీతి) ప్రకారము। ప్రగడ। స్తోత్రము చేసి। మంగుడమంగుడన్। మ
రిన్ని మరిన్ని। వనరాశి। సముద్రుడు। పలాశశాసి వరచరణములన్। పలా
శశాసి। విష్ణుదేవుని యొక్క। వర। శ్రేష్ఠములైన। చరణములన్। పాదముల
యందు। తనశిరము మోపి। తన। తన యొక్క। శిరము। (మస్తకము) మోపి।
నిలిపి। వినయంబున। (నమ్రత్వ) ముచేతను। నిచ్చి। నిలవబడి। కరాంబుజ
ములు। హస్తపద్మములను। మోడ్చి। జోడించి। అనగా (అం)జలిబంధనము
ను చేసినను। సద్భక్తిన్। (వినయాతిశయముతో) … కూడాను॥

౬౧౪॥ ఆ॥ విన్నవించె వేదవిధ్యేయ తావనా। గమనకార్య మెడ్డి గారవమున
నానతీవయనిన నాపగావల్లభుం దిక్కు జూచి వాసుదేవుడనియె॥

టీక॥ విన్నవించె। విజ్ఞాపనము చేసి। వేదవిధ్యేయ। వేద॥ … లచే తను। (ఆత్మ)
విధ్యేయ। (విశేషముగా) ధ్యానము చేయతగినవాడా। నా వనా। గమనకార్యమెడ్డి। తావ
కానీ సంబంధమైన। ఆగమనకార్యము। వచ్చినపని। … మిగార
వము। గురుత్వము చేతను। ఆనతీవయనిన। చెప్పుమని (పల్కగాను) ఆపగావ
ల్లభుదిక్కు జూచి। ఆపగావల్లభుదిక్కు। (నదులకుపతియైన) సముద్రుని తట్టు। చూచి। వీక్షించి।
వాసుదేవుడనియె। విష్ణుదేవుడు పలికెను।

౬౧౫॥ క॥ నారాకకుపని వినుమో। నీరాకరవైనతేయునికి నీవెరుగన్
బోరాని భట్టుడి ట్టిభు। డీశ్రుసమీపత్క్షితో డనెప్పరికముకున్

టీక॥ నారాకకుపని వినుమో నీరాకర। నీరాకర। ఓ సముద్రుడా। నా రాక

కు। నేను వచ్చియుంటిని విను ము, కార్యము నకు ఆలసింపు వలదు, వైనతేయునికి సుదుష్టైన గరుత్మంతునికి నీవెరుగవే నీవు తెలియగాను, ఓ ప్రభుండు లకు ము కొట్టి పోరాని చేటుదు। ఏ దుతె గనిసే వరుడు। ఏ పక్షితో డు। ఏ బ్రహ్మని తోడను। ఎవరైన ము। పగ। ఏ వృరికము రుగ। ఏ వృరి కితగును। అనగా ఆ వృరికిన్ని యా పక్షితో దపగ కరాదదను టి॥

౯౧౬॥ క॥ వనదండపిండము లుబ్ధుని బ్రహ్మనుడు ప్రణామము చేసి యంత్రాశ వెర్గ గొని తెచ్చి యిచ్చెనాలో। వనరాశింబాసి క్షత్ర వత్సలుడరాగ

టీక॥ వనదు। పగ బొట్టు కొల తగదు। అండపిండములు (టిట్టిభి యొక్క) గుడ్లనంతె వచ్చు। తీసుకవచ్చు। అనుడు। ఏ ప్రకారము విష్ణు వుమందవింపక అప్రాశి సముద్రుడు। ప్రణామము చేసి విష్ణుదేవునికి సమస్త శమము చేసి వెర్గ శీఘ్రముగాను గుడ్లను తెచ్చి యిచ్చెను। గుడ్లను తీసుక వచ్చి యొప్పగెను। అట్లా ఆ సము ద్రుడు క్షత్రవత్సలుడు సేవకులందరు ప్రీతిగలవి ష్ణుదేవుడు। వనరాశింబాసి సముద్రుని విడిచి అరిగెగా పోయెను॥

౯౧౭॥ క॥ విమతుని లావరయుకమై రము బూనిన వాడు వారి రాశిత్రి యుక్తి స్వముగాం బలసినుము శాత్రవ దమనకుడగు దమనకుండు తనచెయిగిర్వా

టీక॥ విమతునిలావరయుకమై (enemy) విమతుని శత్రువుని యొక్క। లావు। బలము ను। అరయుక। విచారింపక నుపై రము బూనినవాడు। పగనువహించినవాడు। వారిరాశి త్రియుగ। సముద్రుడు వలెనుపైస్వముగాం బుఘనిజాండు నను। అనుమా। ఏలాగు నవ చ్చును। శాత్రవ దమనకుడగు। శాత్రవ శత్రువుల ను। దమనకుడగు సంహారించే వాడైనట్టి వంటి। దమనకుండా దమనకుడనే ప్రధాని। అతని చెయిగిర్వా। అతనికి। ఆ సంజీవకునికి। పోరు గిర్వా। తెలియ జెప్పెను॥

ఏ వెరు గింఖ న నపులకు లాదరింపక సంజీవ కుండు దమనకునకి ట్లనియె॥

టీక॥ ఏ వెరుగింఖననప్పుడు। ఏపులకు లాదరింపక। ఆ దమనకుని

మాటలు (లకనావరకాకుండ) సంజీవకుండు సంజీవకుడనే వృషభరాజు। దమనకు ని కిట్లనియెను॥ దమనకునితో ఈ ప్రకారముగా నుందవింపెను॥

౯౧౮॥ క॥ కలనికి పింగళకుండెడు। వెనుండగ బోదు సవినవాడు రు దంష్ట్రల్ తెలుపదిన వవనముం బెడదల వాలము నుండవా వతని కెట్టవిధిర్గ

టీక॥ కలనికి। యుద్ధమునకు పింగళకుండెడు వెనుండగ బోదు సవినవాడు పింగళకుండు సింహరాజైన పింగళకుండు। ఏటు వలెనుండగ బోదు ప్రకారముగానుండగా। పోదు అరుగు ముఖమును। అనిన। ఏ దంష్ట్రలు। కోరదంష్ట్రలు తెరచి కొట్టి... నాకు పలుకుటకు నల్లని పదనములు తెలుపి... పదనము। ముఖము ముస్తు పెడదల వాలము నుండు... గమండు। వాలము। తోక యు। ఎత్తుకొని ఉండగాను। వానతని వ్రాలమందు। బొమ్మనిరాగా। వనమునిరుచెను। అనగా దమనకుడు యా ప్రకారము చెప్పినను టి॥

౯౧౯॥ క॥ అని గురు తజెప్పి యంజిగ్గునని లువకవచ్చి కరటకుని గవిసి యుపాయనము లనమిత్రభేదంబానరించితినను వరనాతఘుల్లు బుజప్పె

టీక॥ అని। ఏలాగునపవికి। గురుతజెప్పి (చిహ్నములు తెలియజెప్పి) గురి చెప్పి। అనగా పింగళకునితో కలహించుటకు గురుతజెప్పినాడను టి। అదిగ్గును ఆ సంజీవ కునికి దగ్గరనిలువక। ఏంధకవచ్చి। అచ్చోట నుంచి వచ్చి కరటకునిగ విసి। కరటకుడనే ప్రధానిదగ్గర కు వచ్చి। ఉపాయమునమ్ముల। ఉపాయమలచేత నే। మిత్రభేదం పెనరించితిని। పింగళక సంజీవ కులకు విరోధము పుట్టించితిని అనుచును। ఏద్దు పలుకు ము। వాడు। అదమనకుడు। ప్రెల్లుము। ఆనంధముచెప్పెగా వందవించెను॥

౯౨౦॥ క॥ అప్పుడు గగనము న మొగులుల్ గప్పె మహింద్ర రుచి వెరగాజ్జులు ఈ పైగ గప్పులు వడగండ్లు రివెగ గుప్పులు గొనసోన వానగురియం జెడగర్

టీక॥ అప్పుడు। ఆ సమయమందు। గగనమున। ఆకాశమందు। మొగుల్।

మేఘములు కప్పి ఆచ్ఛాదించెను। మహిం జీరలి మహిని। భూమిని చరచి। స్ఫు
రించి। గాడ్పులు వాయువులు విసరె। వీచెను। కప్పులు। ఖేచరములు। కు
ప్పెన। ధ్వనిచేసెను। వడగండ్లు రాలెను। వడగండ్లు। వర్షోపలములు। కప్పులు
గెను। చండిగాను। ఉరిరెను పడెను। సోనవాన। ~~సోనవాన~~ జడివాన। వర్షములు కురి
యగునట్లుగాను। వర్షించ నారంభము చేసెను॥

వ॥ అయ్యవసరంబున॥

టీక॥ అయ్యవసరంబున। ఆసమయమందు॥

౬౨౧॥ జేవురు సోగకన్నులను జప్పిలనూర్పుల వెంట నుజ్జ్వల
త్పావకశిఖల లొలిగను పట్టిగ కొమ్ములు వంచి కానన
గ్రావములం బ్రతిధ్వనులు గ్రాల ఖణిల్లన రంకె వైచి సం
జీవకు డాగ్రహంబడర సింహముపై బడి యొంటి మల పోటు ద్ధతిన్

టీక॥ జేవురుసోగకన్నులను జప్పిలను సోగ। దీర్ఘములైన। కన్నులను। నేత్ర
కోణాములం ~~[illegible]~~ దు। జేవురు। రక్త వర్ణములు। చిప్పిలను। వ్యాపించగను। ఊర్పులవెం
ట। నిశ్వాసవాయువులతోడను। ఉజ్జ్వలత్పావకశిఖలు। ఉజ్జ్వలత్।
ప్రకాశించుచున్నట్టువంటి। పావకశిఖలు। అగ్నిజ్వాలలు। ఓలిమిక్రి
విన్ని। కనుపట్టిగ। చూపట్టగను। కొమ్ములు వంచి। కొమ్ములు విషాణా
ములను। వంచి। కిందికి వంచి। కానన గ్రావములం బ్రతిధ్వనులు గ్రాల।
కానన। అరణ్యభూములయందున్న। గ్రావములన్। పర్వతప్రదేశము
లందున్న। ప్రతిధ్వనులు। ప్రతిశబ్దములు। గ్రాల। ప్రకాశించగా।
ఖణిల్లన। ఖణిల్లనే ధ్వనికలుగునట్టుగాను। రంకెవైచి। ఆర్భటించి।
సంజీవకుడు। సంజీవకమనే వృషభము। ఆగ్రహంబడర। కోపము
వెలయగా। మహోద్ధతిన్। మహాతి అధికమైనట్టువంటి ఉద్ధతిన్। అత్యహంకారముతోను
జాడ్యత్రము చేతనున్ను సింహముపై బడి తాకెను। పింగళకుడనే మృగేంద్రమును
విరోధ పతనము చేసెను॥ ... తగినవిధంబుగ ... ॥

౬౨౨॥ సంజీవక పింగళకులు ఖంజపరాక్రమములు అడరగా కయ్యమునకే
యంబున్నపుడు మహిభృ ద్దిగ్గజ రషణి ఘోణి కూర్మ కులప
తులదరన్॥

టీక॥ సంజీవకపింగళకులు। సంజీవక। సంజీవకమనే వృషభమున్ను। పింగళ
కులు। పింగళకుడనే సింహమును। ఉగ్రమైనట్టి అప్పుడు। ఆసమయమందు।
మహిభృద్దిగ్గజ ఫణి ఘోణి కూర్మకులపతులదరన్। మహీభృత్తులు। కుల
పర్వతములున్ను। ఇభపుంజర। అష్టదిగ్గజములున్ను। ఫణి। ఆదిశేషుడున్ను।
ఘోణి। ఆదివరాహమున్ను। కూర్మకులపతులు। కమఠ కూర్మశ్రేష్ఠమైన ఆది
~~కూర్మ~~ కమఠమున్ను। అదరగా చలించేటట్టుగా। ఖంజ పరాక్రమములు। ఖంజ
ఆతిశయములైన। పరాక్రమములు। స్వకీయ స్వామిభక్తి పరాక్రమములు। అ
దరగా। ప్రబలంగా। కయ్యము జేయం బూనిరి। యుద్ధము సేయ ప్ర
యత్నము చేసిరి॥

౬౨౩॥ తలగక కలగక వృషపింగళకముల పోటుపోరగా చిత్తమునన్
గలగి వెలవెలని వెంగమునన్ తలగదవిచి కరటకుండు దమనకు
బలికెన్॥

టీక॥ తలగక। యుద్ధభూమిలోనుండి చలించక। కలగక। కలతబడ
క। వృషపింగళకములు। సంజీవకపింగళకులు। అప్పుడు పోరగా। అ
ప్రకారముగా యుద్ధము సేయగా। చిత్తమునన్। మనస్సందు। కలగి। కలత
బొంది వెలవెలని వెంగమునన్। తెల్లనైనట్టువంటి ముఖముతోను। తలగద
విచి। శిరస్సును చలింపచేసి। కరటకుండు। కరటకుడనే ప్రధాని। దమన
కు। దమనకుడనే ప్రధానిని గూర్చి। పలికెన్। వచింపెను॥

౬౨౪॥ అతిహీనమానసా। కతమున జేటొనర్చితి రయనే దుర్
గతికేగెదవో యెరుంగ। మతిమంతుడదండ్రు నిన్ను మతకపు
వ్రి ... రో॥

టీక॥ అతిహీనమానసా। మిక్కిలి నీచమైన మనస్సు కలిగిన యోదమ
నకుడా। ఏలికను। ప్రభువైన పింగళకుని। నీకతమున చేటొనర్చి।
నీవల్లను యిన్నికీడు కలిగెనోహో। నవు। నీవు। ఎట్టిదుర్గతికిన్ పోయెదవో
యెరుగన్। ఎట్టిదుర్గతికిన్। ఎట్టి నరకమునకు। పోయెదవో। పోయెదవో।

ఎవరు గర్గనిష్ఠా। నిష్ఠా। లోకము లు మతిమంతుండు తంత్రబుద్ధిమంతుండని పలుకు
దురు। మతు తెవ్వియకొ। మతులు। బుద్ధులు సెప్పియకొ। ఏపెవ్వా। ఏరుగక।
తెలియరు॥

౬౨౧॥ సీ॥ సాంత్వనంబు భేదంబు సాంత్వనత్వాగిరి। పరమ దుర్ఘర పరాభవము గల్గు
వరుస నాల్గింటి నెంచ్చిరిగా నిసామంబు। ముఖ్యంబు తక్కిన మరాడు బుద్ధి
దలప సంఖ్యామాత్ర ఫలములు జువ్వెది। పములనాతపముల నప్రకట రత్న
దీప్తి చెకడ బోలె తేన్నారి తిమిరంబు। సిద్ధ సామ జ్యోతి చేత విరియు

౬౨౬॥ తే॥ నట్లుగా పునస్సార్హ్యమైనదండ। ముదిపతికి గ్రాహ్యము గజేంయరు నియెముస్వ
తకట నెబుద్ధి గాలనే యుభయంబు। గూల నేనే ర్పునే తేర్పునేల గలంయు॥

టీక॥ సాంత్వనంబు భేదంబు। సాంత్వనంబు సామోపాయము। ప్రుతం
బు। న్యాయమైన షవంటిది। అనగా తగిన షవంటి దనుడు। సాంత్వనత్వా
గిరి। సామోపాయము పరిత్యజించవానికి। పరమ దుర్ఘర పరా
భవములు గలుగు। పరము। ఉత్కృష్టమైన షవంటి। దుర్ఘర। భరింపశక్య
ము గాన షవంటి। పరాభవము। భంగపాటు। కలుగు। నంబ్భుమను।
వరుస నాల్గింటి నెంచ్చిరిగాని। వరుస। క్రమముగా। నాల్గింటిని।
సామదాన భేద దండోపాయము లనే నాల్గింటిని ఎంచ్చిరిగాని। సామం
బిరిగాని। సామంబు ముఖ్యంబు। సామంబు। సామోపాయము। ము
ఖ్యంబు। శ్రేష్ఠము। తక్కిన మరాడు। తక్కిన। సామము గాక నిలిచిన। మరా
డు। దాన భేద దండోపాయములు। బుద్ధి తలప। బుద్ధి। మనస్సుచేత
తలప। యోచించగా। సంఖ్యామాత్ర ఫలములు। లెక్కపెట్టగా తగిన
వే గాని సామము తో సమముగా ముఖ్యమైన। మరాడు। దీపముల
నాతపముల ప్రకట రత్న దీప్తి। దీపములన్ కాంతి మోతనున్న। ఆత
పములన్। ఎండ చేత నున్న। ప్రకట రత్న దీప్తి। ప్రకట। ప్రసిద్ధమైన।
రత్న దీప్తి। మణికాంతి మోతనున్న। చెకడపోలె। తమస్సువలె నే। అనగా।
దీపము చేతనైనను ఎండ చేతను రత్నకాంతి చేతనూ చెకడ పోలాగున విరిగి

పోవునో। అదే ప్రకారముగాను। తేన్నారి తిమిరంబు॥ తేన్న॥ ఉగ్రమైన షవ
ంటి। అరి॥ శత్రువులనెడి। తిమిరంబు॥ చీకటి॥ సిద్ధ సామ జ్యోతి చేత విరియు॥
సిద్ధ। ప్రసిద్ధమైన। సామ జ్యోతి। సామ॥ సామోపాయమనెడి॥ జ్యోతి॥ వెలు
గు చేతను। విరియు। పాడిపోవును। అనగా సామోపాయమనే జ్యోతి చేత
శత్రువులనెడి చీకటి నశించును నిశ్చయము॥ అట్లుగాపున॥ అట్లుగా
గాను। అసార్హ్యమైన। గ్రహించదగ్గ ముగాన షవంటి॥ దండ
ము। సామోపాయమును। అధిపతికి। ప్రభువైన పింగళకునికి।
గ్రాహ్యము గజేసి। గ్రహించ తగిన దాన్ని గాజేసి। అని యెముస్వ
తట। అని। కలహమును। యెముస్వతాప యుంచి నవా జైతిని। అకట।
అయ్యో। నెబుద్ధి గాల। నే। నెరమకు। బుద్ధి। మతి। గాల।
నే రవుని। నే రుచు। ఉపాయములన్న। నే తేర్చు। నే పరిస్థితిం
చుటంయు। నే ఎగలయు। మంచి పొపను॥

౬౨౮॥ శ్రీవనాయుగాంతరా వశనాచక్రము లగ్గు బుద్ధి తారక స్ఫుర
జ్జ్వ పుకనే నిరావనట్టే మురము మృతి రాజ స్ఫుర
ఉవము మరుక్తినాలుకరు ధానిన చమ క్షేమము సాధు పత్త్వస్ఫుర
దేవుల వైద్యసాక్ష్య మెదత్ర ప్రవేన నిప్పుని నాశ్రయించినన్

టీక॥ శ్రీవనాయుగాంతరా వశనాచక్రములగ్గ బుద్ధి తట్టులాన్
యాపక్ష్య ముల పలుకట యాము శ్రీ షేవకులు ము లో నే జీవన్నాశన
దినమున యుక్తదశాయవలశన నిచేవనిశ్రాయమేము॥

౬౩౦॥ శ్రీరుమెక యుంచటేని పరిస్థాన ముదిపతి లాభ్యనాశ్య ముల్
జైరుమునరాతి జాతికెదస్టే యుకహా తెలను ముద్రకళ్యముల్
మరుమలబట్టి జాలు పతి గాలిసినాలు కేయుట్టె యుయనేం
శ్రీరమున యూకె రాజుజె డుమం। అవిపర్జను రాజామయుం పస్తే

టీక॥ నాడుమం। అ। దు ఇ। యేన వాడు। ఇపయుం చుదే నిపరిస్థా
నమిటక॥ ఒకరెంచ ముట్టుపర్వము యెంపరైనా తన నిష్పన్నదయేనా।

తరము। విస్తారము గాను। పతిలాభకార్యములు। పతి। ప్రభువు యొక్క
లాభకార్యములు। రాజ్యాభివృద్ధికార్యములైన పనులను। వైరము। చైశ
జ్జేసును। అరాతిజాతికి। శత్రుసమూహమునకు। ఎడసేయక। అభ్యం
తరములు సేయక। మర్మకర్మములు। మర్మ। గుట్టు తెలియరాని। కర్మములు।
అంతరంగక్రియలను। వాటిని। చెప్పను। పరులకు। స్వల్పులను। పట్టి
జూచుట। గ్రహింపనిష్టయించుటను। అనగా స్వల్పులైనవారిని వాదింపని
ష్టయించుననుట। పతి శుశ్రూషనమొనర్చునెడు జేయు। పతి। ప్రభు
వుకు। శుశ్రూషనమొనర్చునెడు। హితమైన కష్టలమందు। కీడు జేయు। స్వాధీన
జ్ఞానము। మేల్లరము। తనకు చేసిన ... । రాజు। పార్థివ
విపజ్జలరాశి। విపత్। ఆపద। ఆనెడి। జలరాశి। సముద్రము
దు। ముంపడె। ... । అనగా యిట్టివాడు వాడైన మంత్రిరా
జును ఆపద యనెడు సముద్రమందు ముంచునను ఓ। అయారె। ఆశ్చర్య
ము॥

౬౨౯॥ కలహము నిత్యకృత్యము పకారము పెట్టని స్వామ్యసత్యము
బలకజపంబకార్యవిధి ప్రజ్ఞయు నాదరణంబు సద్వ్రతం
బులకకులాగతత్రియు నహంకృతి కీర్తి సుహృత్తిరస్క్రియా
బలము బలంబునీతి కెడవాసి యొనరంబు రదింబు మంత్రికిన్

టీక॥ నీతికెడవాసి। ... దూరస్థుడై। ని నవు। రాజునను। ప్రకరదింబు। ధిక్క
రింపబడు వండి। మంత్రికిన్। ప్రధానికి। కలహము। యుద్ధము। ని
త్యకృత్యము। సంతతకార్యము। అపకారము। పరులకుచేసె అప
కృతియే। పెట్టని స్వామ్యు। సువర్ణాదులచేత అలంకరింపబడని భూషణ
ము। అసత్యపురప్రబలకుజపంబు। అసత్యపురప్రబలకు। అసృతవాక్య
మే। జపంబు నిరంతరము మనస్సునందు స్మరణము। అకార్యవిధి ప్రజ్ఞ। అకార్యవిధి
మేయతగని కార్యములు జేయుటయే। ప్రజ్ఞ। మేధయు। అనాదరణం
బు సద్వ్రతంబు। అనాదరణంబు పరులనాదరింపకపోవడమే
సద్వ్రతంబు। మంచి ... అకులాగతత్రియు
... అహంకృతి కీర్తి। అహంకృతి। అహం

కారమే। కీర్తి। యశస్సు। సుహృత్తిరస్క్రియా బలము బలంబు। సుహృ
త్తిరస్క్రియాబలము స్నేహితులను ... బలము।
శరీర ... మున్నవును॥

౬౨౦॥ వడివడియూగు పణ్ణెరికి వైచిన క్రూర విషప్లుతాస్త్రము
గడువు పనజేర నేకము హితక్తిన నాడిన ములు ల్లుఖుల్లునం
గడుసుఖియించిన ట్లు కెరగాని యమాత్యుని యోగి పెన్నల్
విడిచిసుఖించు భంగి పృథివీపతి విట్టుని మేల్లనందగున్

టీక॥ వడివడియూగు పణ్ణెరికి వైచిన। వడివడి। త్వరత్వరగా పోయి।
... గు। కడు లుబ్ధుండైన వ్యాఘంబు। పణ్ణెరికి వైచిన। ... గా
వేసినను। క్రూరవిషప్లుతాస్త్రముల్ గడుపునచేరనేకము హితక్తిన।
క్రూర। దుష్టమైన। విష। విషముతోడను। ప్లుత। కూడుకున్న ఘంటి
అస్త్రముల్। అశనములు। కడుపునచేరనేక। ఉదరములోనికి పోనియ్యక
ము హితా। భూమి మీదను। ద్రక్తిన। ... ననుం। కాడినములు ల్లు।
పాదమందునాటిన కంటకము। ... ల్లుఖుల్లున్। తీసివేసినను। కడుసుఖియి
ంచినట్లు। కడు। అతిశయముగాను। సుఖియించినట్లు। ఆనందమయి
నట్లున్నా। యోగి। తపస్వియైన పురుషుడు। పెన్నల్ విడిచి సుఖించు
భంగి। పెన్నల్। కొపాతిశయమును। విడిచి। త్యజించి। సుఖించుభంగి।
ఆనందించిన విధముగా। పృథివీపతి। రాజు। కెరగాని యమాత్యుని।
దుర్జనుడైన ప్రధానిని। విట్టుని। విడిచిపెట్టి। మేల్లనందగున్। సుఖ
మును పొందదగును॥

౬౨౧॥ వ॥ అత్తభూత్పక్షంబు రాజు విదితుంగా జెప్పి దొరయుండు
ప యుండం బ్రారంభించి నాడ ప్రరాజులాకేర విరాజుల గుడె రుంగ
పేసఫల యుసంపత్తి వేనరేనిన భియూతి జాతి భీతిరతం జేప్పరము గాదె
యని కినిసి పవికి పవికి పరి యు కర్ష్ణుకుండు॥

టీక॥ అత్తభూత్పక్షంబు। నేసంపదకు రక్తై। రాజు। ప్రభువైన పింగళకుని
వివితుంగాజేసి। అస్వజనరహితునిగా జేసి। ... రుండ వయుండం

ప్రారంభించినాడవు. శ్రీమంతుడవై రాజు దగ్గర నిలుచుటకు యత్నము
చేసినాడవు. రాజులు. ప్రభువులు. అకారణవిరాజులగు వైరుంగదే. అభి
లజనులతో వ్యాపించి ప్రనాశింపజేదీని వ్రే తెలియువా. సహాయసం
పత్తిచేనిశేని. సహాయ. ... యుక్త. సంపత్తిచేని. సంప
దచేని. శేని. రాజును. అభియాతిజాతి శత్రుకులము. భేత్రిరతిః. భయ
ప్రకారముచేతను. చేష్టరముగాచేయని. వారుమ్మగదా యుని. కనిని.
దమనకుని గూర్చి కోపము చేసి. పలికి పలికి. వాక్ష్పాపి. మరియు.
తిరిగిన్ని. కరటకుండు. కరటకుడనే ప్రధానియు చెప్పుచున్నాడు॥

౬౩౨॥ క॥ తనప్రభుకు కెరకుగా దుర్జనుడు నృపాలునకనీతి చాటు శతంబుల్
పనిబూని కఱపు పిమ్మట దనకెడెరుకపడ బతికి డాబగతు దగుర్

టీక॥ దుర్జనుండు. దుర్మార్గుడైన ప్రధాని. తనప్రభుకు కెరకంగా. తనయొ
క్క ... సంరక్షణార్థమై. నృపాలునకు. రాజుకు. అనీతివాదుశ
తంబుల్. అనీతి. న్యాయరహితమైన ఘుమండి. వాదు. ఇష్టకపువూట
లయొక్క శతంబుల్ అనేకములను. పనిబూని కఱపు. కార్యధురం
ధురుండై నేర్పును. పిమ్మట. అటు తర్వాతను. అనగా నీతిరహిత
మైనవాక్యములను చెప్పిన యనంతరమందనుట. తనకెడెరుక
పడ. తనవల్లనైన చేటు రాజుకు తెలియపడగా. పతికి. ప్రభు
వునకు. తాపగతు దగుర్. తా. తాను. పగతుడగుర్. పగవా
డవును॥

౬౩౩॥ పతికి నభివృద్ధి తనకు శోభనములైన. బుద్ధి బోధించునా తండు
వెూను మంత్రి. పత్నీజ్యేష్ఠయు తనకునాపద యొజ్ఞేయు. బుద్ధి
బోధించునా తండు బోధకు మంత్రి॥

టీక. పతికిన్. రాజునకు. అభివృద్ధి. పెంపున్ను. తనకున్ మంత్రియైన తనకు. శోభన
ములైన. మేలైన. బుద్ధి బోధించునాతండు బోధకుడు మంత్రి. బుద్ధి. ప్రజ్ఞ
ను. బోధించు. తెలియజేయు. ఆతండు బోధ. ఆతడే బోధకుడు. సుమంత్రి. మం
చిప్రధాని. పతికి వెట్టయు. పతికి. రాజునకు వెట్టయు. కీడున్ను. తనకునాప
దయు యొజ్ఞేయు బుద్ధి బోధించునా తండె బోధకు మంత్రి. తనకునాపత్తిజేసే

ప్రజ్ఞను తెలియజేసే ఆతడే బోధకుడు మంత్రి. దుష్టప్రధాని॥

౬౩౪॥ క॥ అతిరోషుగడుగుచు శాంతిస్థితికి మతింగపటమూదావలిమికిసు ఖసం
గతుడై విద్యుకపరుష ప్రవృత్తి యంగనకు నాస పడుజనుడెందుర్

టీక॥ అతిరోషుడగుచు. క్రోధాతిశయము కలిగినవుండవాడై.
జనుడు. నరుడు. ఎందుర్. ఎన్నటికి సమయమందు. శాంతిస్థితికి. ఓరుపనకు
సహించుటకై. మతిన్. మనస్సందు. కపటమూది. మాయనుపూనివానికి
మిత్రభేదము నరుడు. సుఖసంగతుడై సాఖ్యములతో కూడుకున్నవాడై.
విద్యకు చదువునకైనను. పరుష ప్రవృత్తుడై. పరుషకఠినమైన ప్రవృ
త్తి నింద్యము కలవాడై. అంగనకున్ స్త్రీకిన్ని. ఆసపడును. ఆశించును. అనగా
రోషము కలవానికి శాంతిసహించడము లేదనిన్ని కపటము కలవాని
కి మైత్రి సౌఖ్యముతో సుస్నేహము పొసగదనిన్ని సుఖము
తోకూడుకున్నవానికి విద్యలభించదనిన్ని. పరుషప్రవృత్తము కలవా
నికి స్త్రీలతో పొందుకాదనిన్ని. కరటకుడు దమనకునితో నీవు
మాయాసహితుడవైనందున నీతో స్నేహము యుక్తము కాదని
చెప్పెనని భావము.

౬౩౫॥ క॥ కడుతేజముసగివయుతో. నెడయుడుతను బెంపుజేయను
బకభీతిర్. నడచుట శోభనకారణా. మదకువభూషణములగాదె
యును జేవులకుర్॥

టీక॥ కడుతేజముసని. కడు. మిక్కిలిన్ని. తేజముసని. ప్రకాశత్వము
నిచ్చి. ఒడయుడు. ప్రభుప్రాదయుతో. కరుణతో వినుట. తనుమంత్రియైన తనున్న. పెంపుజేయన్. అధికునిగా వింపగాను. ఉ
బ్బక. ఉప్పొంగక. నం. భీతిగ భయముతోడను. నడచుట. ప్రవర్తిం
చుట. శోభనకారణము. తాను శుభమును పొందేదానికి హేతు
వు. అనుజేవులకుర్. సేవకజనులకు. అదకువ. వినయము కలు
గుట. భూషణము గాదే. ఆభరణము గాదా. అనగా సేవకులకు
వినయమే భూషణమనుట॥

వ॥ నీ యనుష్ఠానంబున నీ తండ్రి యని నిష్ఠివాడని యూహింపం బడుచు
న్నాడు॥

టీక॥ నీ యనుష్ఠానంబున నీ నడతచేత, నీ తండ్రి యనగా నీ యొక్క తండ్రి
శ్రేష్ఠివాడని, నీవంటివాడనని, ఊహింపబడుచున్నాడు, తలపబ
డుచున్నాడు॥

౬౩౬॥ క॥ జనకాచారము వర్ణ్యము, తనయుం బ్రాపించు ననుట తథ్యము ధరలో
ఘనకైతక కంటకముల, దనరం దళకులంబు దాల్చుటలే దో

టీక॥ జనకాచారము వర్ణ్యము, తనయుం బ్రాపించు, జనకః తండ్రియొక్క
ఆచారము, ఆ వర్ణ్యము, తనయుం బ్రాపించు, పుత్రు
ని పొందును, అనుట, ఈలాగున పలుకుట, ధరలో, భూమియందు,
తథ్యము, సత్యము, ఘనకైతక కంటకముల తనరక, తనరక, ఒప్పెడి
పొంగాను ఘనకైతకః ఘనః శ్రేష్ఠములైన, కైతకః మొగలిపొదసం
బంధములైనట్టివంటి, కంటకములు ముండ్లను, [illegible] దళకులంబు
తతః ఆ మొగలిచెట్లయందు పుట్టినట్టివంటి, దళకులంబు పత్ర
సమూహము, దాల్చుట, వహించుట, లేదో, లేదా. అనగా మొగలి
చెట్లయందుండే ముండ్లను ఆచెట్లయందు పుట్టిన ఆకులున్న, అన
గా పుష్పితదళములును దాల్చుచున్నవని తాత్పర్యము. నీ దంగిరేకు
ల యందు ముండ్లుండేది ప్రసిద్ధమేను. తండ్రి యందున్న గుణాలు [illegible]
కలిగి స్వప్రతీతిచేతను
ము తనయునియందు [illegible] దుర్గుణములు కలిగినందున యుక్తి
దుర్గుణములు మా తండ్రియందున్న కలదని యథార్థములుగా తో
సదృష్టాంతముగా
చబడుచున్నదని మందవించెనని భావము॥ అవశ్యపితరాచారవంతియు

౬౩౭॥ క॥ ఇంగిత మెరుగని నేరున, యోగము బోధింప [illegible]
ము నందు, సుంగతి సూచిముఖాఖ్యప, తంగము కపివేత బోధపాదు [illegible]

టీక॥ ఇంగితమెరుగని నేరు, పరుల హృదయాభిప్రాయములను తెలి
యని నేరు, నయోగము బోధింప, నయోగము, నీతి స్వరూపము
ను, బోధింప, ఉపదేశింప, [illegible] మెరకు, [illegible] భయము [illegible]

మును, తెల్లి, సూచిముఖాఖ్యపతంగము, సూచిముఖమనే పేరుగల పక్షి
దుస్సంగతి, దుష్టసాంగత్యముచేతను, దుర్బుద్ధి, దుష్టముగా బోధించుట
వల్లను, కపివేత, వానరములచేత, [illegible] పడా, [illegible] పోదా, [illegible]

౬౩౮॥ క॥ నావిని దమనకు డిసంస్థాపితు కరటకుని జూచి పలికె జెప్పుమా
యీవృత్తాంతంబనన యు, కోవిదుడా యనకరకటకుండిట్లనియెన్

టీక॥ నావిని, ఈ ప్రకారము జెప్పగా విన్ని, దమనకుడు, దమనకుడనే
మంత్రి, ఈ సంస్థాపితు, ఈ నరాజుచేత, సంస్థాపితు, స్థాపింపబడు
చున్నట్టివంటి, కరటకుని జూచి, కరటకుడనే వానిని కనుగొని, పలికెను,
పలికెను, ఈవృత్తాంతంబు, ఈ కథ, చెప్పుమా,
పలుకుమా, అన, ఈ ప్లాము దవించగా, నయకోవిదుడు, నీతిపారం
గతుడైన కరటకుడు, కరటకుడనేవాడు, ఆ యనకు, ఆ దమన
కునకు, ఇట్లనియెను, ఈ ప్రకారముగా చెప్పెను॥

౬౩౯॥ ఉ॥ అంత నితాంత తైత్యకరమై కర మొప్పు వహించి మించె హే
మంతము సేవమాన లసమాన బకౌఘ విలక్షితాఖిలా
శాంతము పాంతరాంతమిహనార్త జగజ్జన వర్ధిత ప్రధా
నాంతము క్లేశసారము దశం ధన్యపాలని శాంత మెంతయున్

టీక॥ అంత, అటు తర్వాతను, నితాంత తైత్యకరమై, నితాంత, అధిక
మవుపనట్టుగాను, తైత్యకరమై, శైత్యమునకు ఇయ్యదగినట్టివంటి
ని, సేవమానలసమానబకౌఘవిలక్షితాఖిలాశాంతము, సేవమాన
తన్ని [illegible] చున్నట్టివంటి వినవకేనే, లసమాన, ప్రకాశించుచున్నట్టి
వంటి, బక, కొంగల యొక్క, ఓఘ, సమూహములచేత, విలక్షిత, శ్వేత
వర్ణములుగా చేయబడినట్టివంటి, అఖిల, సమస్తములైన, ఆశాం
తము, దిగంతములు కలిగినట్టివంటిన్ని, ఉపాంత, సమీపమందు,
రాంత, మనెలా [illegible] గాను, మిహకార్త జగజ్జన వర్ధిత ప్రధా
నాంతము, మిహనా, మంచుచేత, ఆర్త, పీడపెట్టబడినట్టివంటి,

జగజ్జనలోకమందు కల స్నానపానములచేతను। వర్ధిత। వృద్ధిపొందింపబడినట్టి
వంటి। స్వధాకాంతము। అగ్నిహోత్రుడు కలిగినట్టి వంటిన్ని। ఉపాంతకాం
తశబ్దమును క్రియావిశేషణముగా। వర్ధితశబ్దముతో అన్వయించుకొ
వవలెను। కృష్ణసారమదగంధనృపాలనిశాంతము। కృష్ణసార
మద। కస్తూరియొక్క। గంధ। పరిమళము కలిగినట్టి। నృపాలనిశాం
తము। రాజగృహము కలిగినట్టిది। హేమంతము। మంచుకాలము
...ంత అయిన। విశేషముగాను। కరమొప్పు వహించి। కరము। మిక్కి
లిన్ని। ఒప్పు వహించి। శాఖాగ్రములను ఘూర్ణించి। మించె। వృద్ధిపొందెను॥

౬౪౦॥ స్నపవసు విశ్రాణనప్రీణిత వాసరములకాయాసము దవియ్యనైన వెనుకను
హేరాను ప్తి జైత్రారుతమ్ముల కతిశ్రాంతి రాగలదని చింతిలుటను
తనరాకమను లోకమునకు వాడి విసశ్రాంతి యనుజ్ఞనొంబడచుడికును
సకలసస్యాభివృద్ధికి గభస్తిస్తోత్రజీవనం బవనిపై జినుకుడికును

౬౪౧॥ తే॥ పగలు రుచివాసి యొకవేళ లబిదిసమస్తసత్రములవారి యాత్మతే
జములనరేలు వెలుగుచునున్న కడకేగవలసెననియొ ద్యానుడక్కాల
మునసమందడానుడయ్యె॥

టీక॥ స్నపవసు విశ్రాణనప్రీణితవాసరములకాయాసముదవియ్యనైన వెనుకను। స్వ
తనయొక్క। వసు। కిరణములు। (నైవేద్యనము) యొక్క। విశ్రాణన। వితరణముచేతను। ప్రీణిత
ము। తెప్పగాను। అవిత। రక్షింపబడినట్టివంటి। వాసరములకు। అహస్సులకు। అనగా
సూర్యకిరణప్రసరణముచేత ప్రకాశించేవసంతు। ఆయాసము। దీర్ఘంపము।
(హేరాను ప్తి జైత్రారుతమ్ములకతిశ్రాంతి రాగలదని చింతిలుటను॥)
అదవీ అయ్యెనుచునుటను। తక్షణము నైపోవ్రత్త హేరా నుషక్తిగ్రహారా। లక్ష్మియొక్క
అనుషక్తి। సంయోజనముచేత। జైత్రారు। ఒప్పుచుండేటట్టివంటి। తమ్ములకు
(నైవేద్యోదరుల) పద్మములకును। అతిశ్రాంతి। రాగలిదని। మిక్కిలి బడలిక ప్రాప్తమౌనని। చింతిలు
టను॥ (విచారము) ...జేసుటచేతను॥ లక్ష్మీసంపన్నులైనట్టివంటి తనతమ్ములకు ఆయా
సము ప్రాప్తమౌనని ధ్వని। తనరాకమను లోకమునకు వాడి విసశ్రాంతి
యనుజ్ఞనొంబడచుడికును। తన। తనయొక్క। రాక। ఆగమనముచేతను
మను। ప్రతికేరుట్టివంటి। లోకమునకు। జనములకు। వాడి వినా। ప్రాప్తమైనట్టివం
టి। శీతార్తి। శీత। (చలి) ...ము వల్లనైన। ఆర్తి। పీడను। అనుజ్ఞ నొంబడచుడికును। ప్రతి
క్షణము నుష్ణశ్రాంతిబాధించినేటుండు కేనా। (...)
...। సూర్యుడు శీతహారుడౌట ప్రసిద్ధము।

సూర్యుడు జగద్బాంధవుడగనుక తనరాకవల్లనే లోకమునకు
ప్రాప్తమైన శీతమునేడి ఆర్తిని అనుజ్ఞనము ఆనాచేకొంకకేను। సకల
సస్యాభివృద్ధికి గభస్తిస్తోత్రజీవనం బవనిపై జినుకుడికును। సకల। అశేష
ములైన। సస్య। పైరులయొక్క। అభివృద్ధికి (వసంతుటకు) వృద్ధిబాంచించుటకు
గభస్తిస్తోత్రీ గభస్తి। కిరణములందు। స్తోత్రి। పొంది అయుండేటట్టివంటి
జీవనంబు। ఉదకమును। అవనిపై। భూమిమీదను। చినుకుడికును।
వర్షించేటందుకేను। అనగా సూర్యుడు వర్షాకాలమందు తనకిర
ణములచేత వర్షించేది అజలములను తనకిరణములచేత గ్రహిం
చేదిన్ని తనకిరణములయందు అజలములను నిలిపేదిన్ని ప్రసిద్ధ
ము। అనిలిపినకాలము గర్భస్థుతు హేమంతమందు తనకి
రణములవల్ల జలమును చినికించుట సస్యాభివృద్ధికి హేతువనితెలి
యవలెను। పగలు రుచివాసి। పగలు। దినమందు। రుచివాసి। తే
జోహీనమై। పగలు। వైరము గలస్థలమందు। రుచివాసి తేజోహీ
నమై। అహస్సందు అగ్నిహోత్రుడు దీప్తిలేనివాడౌట ప్రసిద్ధము।
...కవేళలబిడి। అగ్నేయము నేవిధి స్థానిలిచియుండి। అర్థాం
తరము। ఒకవేళలబిడి। బిఒకసందున పతితుడై చయుండి। సమస్తసత్ర
ములజేరి। సమస్త। అశేషములైన। సత్రములు। యాగప్రదేశములను
చేరి। ప్రవేశించి। అర్థాంతరము। సమస్తసత్రములు। నిత్యాన్నదాన
శాలలందు చేరి। ప్రవేశించి। ఆత్మతేజములను। ఆత్మ। (సూర్యునియొక్క) తనయొక్క।
తేజములను। కాంతిచేతను। రేలు। రాత్రులయందు। వెలుగు। ప్రకా
శించేటి। శిఖి। అగ్నిహోత్రుడు। ఉన్న కడకేగవలసెననియొ। ఉన్న। ఉండిన
ట్టివంటి। కడకు। దక్షిణాపుదిక్కునకు। ఏగవలెసెననియొ। పోవలసె
ననో। అనగా ఆహేమంతకాలమందు సూర్యునికి దక్షిణాయ
నము ప్రసిద్ధము। అర్థాంతరము। పగలు కలిగినమోడ ప్రకాశించక

నెంచసంపదున పదియుండి సత్రుస్థానలనుజేరి ప్రపుష్పకాశపలములుగా శత్రుల తేజస్సుచేత రాత్రులయందు ప్రకాశించే రి ఆశిహారాత్రుడు అనలనేనని చెప్పినందున ప్పుడున్నచోట కిరిపోవతెనని యుగాలాగున ఆ లూచవతోసి సహాతుపుచేతను ఖానుడు సూర్యుడు ఆకాలమునా ఆహావమందు తనాలమందు మందఖానుడయ్యె మందతీక్ష్ణతరమైన ఖానుడయ్యె కిరణములుగలవాడాయెను అనగా చల్లనైనకిరణములుగలవాడాయెననుట॥

౬౮॥ శ్లో॥ సదవనమ్మైభవంబు పరచత్రు విభూష్యితనంబు నిస్తులాభ్యుదయము నూనదానవిధియుంబరిపూర్ణకళావిలాపసంపదయును కల్గిరాజు గనుపట్టెనసంతపదప్రవిష్టుడై

యుదిగతమూర్తి తత్ప్రసవ స్థానమై మెరుంగెడు ధరిత్రి తొతయున్

టీక॥ సదవనమ్మైభవంబు నతీనక్షత్రములయొక్క అవన రక్షణము వలి మైభవంబు సంపత్తు అర్థాంతరము సతీసజ్జనుల యొక్క అవన పోషించుటంద మైభవంబు సంపదయును పరచత్రు విభూష్యితనంబు పర శత్రుప్రాయములైన చత్ర రథాంగములయొక్క చక్రవాకపక్షులయొక్కటి విభూష్యితనంబు వధ సంహరమందలి ప్రవృత్తనంబు ప్రయత్నము చేసుటయున్ను అర్థాంతరము పర శత్రువులయొక్క చత్ర సమూహముయొక్క వధ సంహరమందలి ప్రవృత్తనంబు ప్రయత్నము చేసుటయున్ను నిస్తులాభ్యుదయము నిస్తుల అసమానమైన అభ్యుదయము అభివృద్ధియున్ను అర్థాంతరము నిస్తుల పరిచేసిన అభ్యుదయము విశ్వరూపవ్యాప్తియున్ను అనూనదానవిధియున్ అనూన అధికమైన షువంటి దానవిధియున్ అభ్యుదయము దేవతలకొన్నెత్రముమున్ను అర్థాంతరము అనూన అతిశయమగున ఝంగానము దానవిధియున్ త్యాగముచేసుటయున్ను పరిపూర్ణకళావిలాససంపదయును పరిపూర్ణ నిండిన సంపూర్ణమైన కళా షోడశకళలయొక్క విలాస ప్రకాశముయొక్క సంపదయును సంపత్తున్ను

అర్థాంతరము పరిపూర్ణ నిండారినషువంటి కళా సమస్తవిద్యలయొక్క విలాస ప్రకాశముయొక్క సంపదయును సంపత్తున్ను కలిగిన తనయందుకల్గి అనంతపదప్రవిష్టుడై అనంతపద ఆకాశప్రదేశమందు ప్రవిష్టుడై నిలిచినవాడై అర్థాంతరము అనంతపదప్రవిష్టుడై అనంతుశ్రీమహావిష్ణువుయొక్క పద పాదములయందు ప్రవిష్టుడై స్థిరమైన మనస్సు కలవాడై రనుపట్టె చూపట్టెను అనగా చంద్రోదయము తొయ్యెననుట అర్థాంతరము రాజు సమస్తజనులకు చూడతగినవాడై యుండెనని తాత్పర్యము అదిగతమూర్తి తత్ప్రసవస్థానమై అదిగత ముందువల్లనున్న ఉర్జిత వృద్ధి యెందున్న షువంటి ప్రసవస్థానమై సస్యాదిఫలములు గలదై అర్థాంతరము ఉర్జిత బలిష్టములైన అనగా ప్రసిద్ధములనుట ప్రసవస్థాన యోగములు కలిగినదై రాజు యొగ్యతైత్ప్రసన్నప్ప్రదయము కలవాడైతేను భూమియందు అనేకయోగములు చేయుచున్నదనుట ధరిత్రి భూమి ఏమింతయున్ మిక్కిలి మెరుంగెడు అన్ని ప్రకారములు తెలియపరచెను॥

౬౯॥ మ॥ ప్రతిదిక్ప్రోత్థితమస్సమగ్ర రుచిదూరాప్పరప్పిన్ ఖర్వములు లహితగంధామృతముక్తతక్షములు భూయిష్ఠప్రమర్యాదన ప్రతమయల్ నిండెనఖండ సాంద్రతుషార ప్రపూరంబులు ధృతహేమంత గవాక్షి హర్మ్యములు చేతన్ రాజసౌజాలముల్

టీక॥ ప్రతిదిక్ప్రోత్థితమస్సమగ్ర రుచిదూరాపరప్పిన్ ఖర్వములు ప్రతి సర్వోపదిక్కులయందున్ను అనగా సన్నిదిక్కులయందున్ను ప్రోత్థిత కనుపడుచుండెడి తమః చీకటి అనేటి సముగ్ర అతిశయమైన రుచి కాంతిగలిగిన దూర్వా నల్లగరికెయొక్క పరప్పిన్ పచ్చిక ఖర్వములు గొప్పనైనషువంటివన్ని అర్థాంతరము తమః నల్లకలువనే సముగ్ర రుచినల్లని కాంతిగలిగిన దూర్వా గరికెయొక్క పరప్పిన్ పచ్చికచేత ఖర్వములు శ్రేష్ఠములైనషువంటివి హితగంధామృతముక్తతక్షములు హిత యోగ్యమైనషువంటివి గంధ పరిమళించుచున్నషువంటి అమృత సుధ కలిగినవిగనుకనే ముక్త తక్షములు ముక్త విడవబడినషువంటి తక్షములు

భూజనములు

ద। కలిగినట్టి వంటివి। అర్థాంతరము। హితగంధామృతయుక్త తర్షములు యొక్క (హితగంధ)
ష్టమై పరిమళంబు చుండెడు వంటి। అమృత। ఉదకపానము చేత। ము
క్త తర్షములు। ముక్త। త్యజించబడిన। తర్షములు। దప్పి కలిగినట్టి వంటివి।
అమృతపానము చేసిన పిమ్మట పిపాసాదులు తీర పోవుట సిద్ధము। భూ
యిష్టపుష్యవనప్రతతులు। భూయిష్ఠ। శ్రేష్ఠమైనట్టి వంటి। సు। లెస్సగా
ను। అపుష్య। దేవతల యొక్క। అవన। సంరక్షణాసే। ప్రతతులు। నియమ
ములుగా కలిగినట్టి వంటివి। అనగా చంద్రకళలను దేవతలు పానము
చేసి జీవించెదిరి ప్రసిద్ధము। అర్థాంతరము। భూయిష్ఠ। అధికమైనట్టి వంటి
పు। ధనములు గలుగునట్లుగాను। పుష్య। మనుష్యులను। అవనప్రతతులు।
రక్షించుచుండే నియమములు కలిగినట్టి వంటివి। అఖండపాండుర తుషార
క్షీరపూరంబులు। అఖండ। సమగ్రమైనట్టి వంటివి। పాండుర। శుభ్ర
మైనట్టి వంటి। తుషార। మంచునేటి। క్షీర। పాలయొక్క। పూరంబులు। ప్ర
వాహంబులు కలిగినట్టి వంటివి। అర్థాంతరము। అఖండపాండుర
తుషారక్షీరపూరంబులు। అఖండ। అవిచ్ఛిన్నమైనట్టి వంటివి। పాండుర
పుష్టమైనట్టి వంటి (తుషార। మంచువంటి॥) క్షీరపూరంబులు। పయఃప్రవాహములు కలిగిన
ట్టి వంటి। రాజగోజాలములు। రాజ। చంద్రుని యొక్క। గో। కిరణముల
నేటి। గో। ఆవుల యొక్క। జాలములు। సమూహములు। అర్థాంతర
ము। రాజగోజాలములు। రాజ। శ్రేష్ఠములైనట్టి వంటి। గోజాలములు।
గోసమూహములు। ఉద్ధతహేమంతగవాధిపోద్యమములచేత।
ఉద్ధత। ప్రసిద్ధమైనట్టి వంటి। హేమంత। (హేమంతకాలమనెడు) ~~హేమంత ఋతువనేటి~~। గవాధి
ప। గోపాలకుని యొక్క। ఉద్యమములచేత। ప్రయత్నములచేతను। నిం
డారు। సంపూర్ణమై భూమియందు వ్యాపించెను। అనగా యీహేమంత
రాత్రులయందు యీచంద్రకిరణప్రకాశము రాత్రులయందు చీ
కటి లేకుండా సకల దిక్కులను ప్రకాశింపజేసెననిన్ని అమృతప్రకాశ
మానమైన మంచును కురిసెననిన్ని దేవతలకును మనుష్యులకును సంతోషము ఇయ్యెడి
ట్టుగా తృప్తిజేసెననిన్ని సకలజనానందకరమై ప్రకాశించెనని భావము।

మరిన్ని యీ చంద్రకిరణములయందు దేవమనుష్యుల ఆహ్లాదించదగిన్ని
స్వరూపకముచేత ననెత్తిరియనవలెను దీనియందు చంద్రకిరణములను
గోవులకు అభేదాధ్యవసాయముగా జెప్పినాడని తెలియవలెను॥

౬౬౪॥ అతిశీతలవిమలవిధూన్నతపాదాగ్రావతీర్ణనరలోకారా
ధితగాకేయునికిచిత్రము। ఖతలాగతయతితుషారగంగతగంగా

టీక॥ అతిశీతల। మిక్కిలి చల్లదనము కలిగినట్టి వంటివి। విమలవిధూన్నత
పాదాగ్రావతీర్ణ। విమల। స్వచ్ఛమైనట్టి వంటి। విధు। చంద్రుని యొక్క।
ఉన్నత। పొడుగైనట్టి వంటి। పాద। కిరణముల యొక్క। అగ్ర। కొన
లవల్లను। అవతీర్ణ। క్రిందికి దిగినట్టి వంటివి। అర్థాంతరము। విమల। నిర్మ
లమైనట్టి వంటి। విధు। శ్రీమహావిష్ణువు యొక్క। పాదాగ్ర। (ప్రపద) ~~[illegible]~~ ము
లవల్ల నుంచిన్ని అవతీర్ణ। (ఉత్పత్తియైన) ~~[illegible]~~ నట్టి వంటివి। ఖతలాగత। ఖ
తల। ఆకాశప్రదేశము వల్లనుంచిన్ని ఆగత। వచ్చినట్టి వంటి। [illegible]
శాంతికి నిస్సమము। అతితుషారగంగ। (అధికములగు) మంచు అనే (సురనిమ్నగా) ~~గంగా~~ ప్రవాహ
(అర్థాంతరము।)
ము। అతితుషారగంగ। అతితుషార। మంచును అతిక్రమించినట్టి
(ముయొక్క శీతలతను)
వంటి। అనగా హిమకాంతిని అతిక్రమించినట్టి వంటి। గంగ। (సురదీ) ~~ఆకాశ~~
(ర్ఘికా) ~~గంగా~~ ప్రవాహము। తగంగ। లెస్సగాను। నరలోకారాధితగాకేయు
నికి। నరలోక। మనుష్య (సమూహ) ~~లోక~~ ముచేత। ఆరాధిత। గాకేయునికి। సేవించ
బడకయుండడము। చిత్రము। ఆశ్చర్యము। అనగా యేతాదృశ
మైన గంగానది మనుష్యలోకముచేత సేవించపడవలసినది
అయిన్ని సేవించబడకయుండుట ఆశ్చర్యమని. యీలాగు చెప్ప
బడగాను। [illegible]। అతిశీతలమైనట్టి వంటిదై। చంద్రకిరణముల
వల్లనవతరించి ఆకాశప్రదేశము వల్లనుంచి వచ్చిన మంచనే గంగాప్ర
వాహము సేవించబడక పోయెననగా హేమంతకాలమందు బాహు
ము విస్తారమైన మనుష్యులను శ్రమ [illegible] నుండె। అట్లా శ్రమనుచేసి
మంచును యేమనుష్యుడు సేవించడని తాత్పర్యము॥

౬౮॥ చ॥ ఒకతృటికాలమేని పనికెంగ్గక మాదు ఖజూరదుక్కైబం
త్రుసుమరిమానగబ్బిలలకెంతంబడి ఘూసము లూర్చుకూరిరాం
త్రకునాడసేద్యపుంబనుల దస్సి పరుండక దలంచు పెదమై
ప్లకుగవిరించామైశ్వ్య వికలస్థితివానరపంజ్తి లూరటిల్

టీక॥ ఒకతృటికాలమేని పనికెంగ్గక మాదు ఖజూరదుక్కైబంత్రుసు। ఒకతృటికాలమేని। ఒక్క స్వల్పకాలమైనప్పటికిన్ని। పనికెంగ్గక [illegible] [illegible] మాదు ఖజూరదుక్కైబంత్రుసు। [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

౯౪౫॥ చ॥ ఒక తృటికాలమేని పనికెంగక మీఁదు బుజూచు దుక్కిబం
త్రుమరి చనగఖ్యులకు డంబు ఘాసము లూఁడ్చు కూలివాం
డ్రకు నొడ సేద్యపుం బనుల డస్సి పరుండ దలంచు పెద్దయె
డ్లకు గవిదించా సైద్ధ్య వికలప్థితి వాసరపంక్తి లూరటుల్

టీక॥ ఒక తృటికాలమేని పనికెంగక మీఁదులు జూచు దుక్కిబంత్రుడు। [illegible]

[illegible]

[illegible]

౯౪౬॥ సీ॥ అహరాస్యజ [illegible]

[illegible]

ములయొక్క। కలు। సమూహములను। వాసి। శిఖండములు మండెడువండి। దినకర
మెలగెను।
కరుండు। సూర్యుడు। వర్తించె। అనగా యీపైన చెప్పిన ప్రకారము
గానితప్పులను పోగొట్టెకొరకు అగ్నిహోత్రునిదగ్గర చేరియున్న। మలయ
పర్వతపవిత్రప్రవర్తమై తనగుణాలగమనక్రమము తెలియుచున్న సకల
దర్శనీయుడైనటువంటి మహారుద్రుడైన యముని నమస్కారప్రముఖపూజలనుఅం
గీకరించుచున్న మందేహులకు దేహసంబంధమైనట్టి బుద్ధి దిక్కు ఫలాపేక్ష
పట్టినవంటిదైన బుద్ధిని తిరస్కరించి అష్టలములను వాసి నీకడ్లకు
కుడైన సూర్యుడు యీలాగున సంచరించెనని నగా హేమంతకాలమందు
సూర్యునికి దక్షిణాయనగమనము ప్రసిద్ధముగా చెప్పుట॥

౬౪౫॥ ఉ॥ తోషణాకారకమైక వసతుల్ సతులత్తరి భగ్నసైంధవ ౮౧౮
ద్వేషి విషాణగర్భరుచి విస్ఫురితాగరుదారుఖండసం
పేషితనూతనైనమదమిశ్రఘనస్తనదత్తనిష్ఠురా
శ్లేషణకేలకేలుతురు శీతభయార్తుల ప్రాణభర్తలన్

టీక॥ తోషణాకారకమైక వసతుల్ సతులత్తరి। అత్తరి। అహేమంత
కాలమందు। తోషణాకారకమైక వసతుల్ ~~సతులత్తరి~~ తోషణా। సంతో
షముయొక్క। కారణ। హేతువుకు। ఏక। ముఖ్యములుగాను। వసతుల్। ని
వాసభూతములైన। సతులు। స్త్రీలు। భగ్నసైంధవద్వేషి విషాణగర్భరు
చి విస్ఫురితాగరుదారుఖండసంపేషిత నూతనైనమదమిశ్రఘనస్త
నదత్తనిష్ఠురాశ్లేషణకేలన్। భగ్న। విరిగిబడినట్టివంటి। సైంధవద్వేషి।
దున్నపోతుయొక్క। విషాణ। కొమ్ములయొక్క। గర్భ। లోపలి దేశము యొక్క। రుచి।
కాంతివంటి కాంతిచేతను। విస్ఫురిత। ప్రకాశింపబడినట్టివంటి। అగరు।
అంగకములయొక్క
కృష్ణాగరుయొక్క। దారు। చెక్కలయొక్క। ఖండ। తునకలతోడను। సంపే
షిత। నూరబడినట్టివంటి। నూతన। క్రొత్తదియైనట్టివంటి। ఏనుగుమద। క
స్తూరితోడను। మిశ్ర। కూడుకున్నట్టివంటి। ఘన। గొప్పలైన। స్తన। కుచ
ములచేత। దత్త। ఇయ్యబడినట్టివంటి। నిష్ఠురాశ్లేష। గాఢాలింగనము
చలిలయొక్క
లయొక్క। కేలన్। విలాసములచేతను। శీతభయార్తులు। శీత। ~~శీతములు~~
పొందెడు భయ। భీతిచేతను। ఆర్తులు। పీడితులయినట్టివంటి। ప్రాణ

భర్తలన్। భీతి ప్రాణేశ్వరులైన పురుషులను। తేలుతురు। కడతేర్తురు। అనగా
సంతోషమునకు ముఖ్యమైన యీపాటి స్త్రీలు అహేమంతకాలమందు।
విరిగిబడిన దున్నపోతుల కొమ్ముల మధ్యప్రదేశకాంతివంటి కాంతిగలిగిన
టువంటి అగరుచెక్కలయొక్క తునకలతో కూడా నూరబడిన నూతన
కస్తూరిగంధలిప్తమైన కుచములచేత నిచ్చబడిన గాఢాలింగనములచే
తమలికిభయపడిన తమతమ ప్రాణేశ్వరుల కడతేర్తురు। అనగా కృ
ష్ణాగరున్ను కస్తూరి యున్ను ఉష్ణము। యౌవనస్త్రీలయొక్క కుచప్ర
దేశము యున్ను శీతకాలమందు ఉష్ణప్రదములు గనుక అగరుతో
కూడా నూరబడిన కస్తూరియందు ఉష్ణాతిశయత్వము అటువంటి క
స్తూరీ సమ్మిశ్రితములైన కుచములయందు మిక్కిలి ఉష్ణత్వము యుండు
టువంటి కుచకుంభములచేతనైన గాఢాలింగనములచే స్త్రీలు తమ ప్రాణభ
ర్తలైన పురుషుల శీతత్వమును పోగొట్టి హేమంతమందు కడతేర్చ
రనుట॥

౬౪౬॥ ఉ॥ భోగులు బుద్ధిరద్ధివసముల్ ప్రస్థుమపహ్నహసంతితాదిదృ ౮౧౯
ష్టాగతులం గురంగమదసమ్మిళితప్రతినవ్యదివ్యకా
లాగరుచందనంబుల మహోయముళీభవదంశుకంబులన్
రాగరసైకవేదికలరాజముఖీపరిరంభణంబులన్

టీక॥ భోగులు బుద్ధిరద్ధివసముల్। భోగులు। సంపదముగల పురుషులు।
అద్దివసముల్। అహేమంతవాసరములను। ప్రస్థుమపహ్నహసంతితాది
దృష్టాగతులన్। ప్రస్థు। అతిశయముగాను। మహ్న। అగ్నిహోత్రము కలిగిన
టువంటి। హసంతికా। కుంపటులను। దిదృష్టా। చూచెడియిచ్ఛయొక్క।
గతులన్। రీతులచేతనున్ను। కురంగమదసమ్మిళితప్రతినవ్యదివ్యకాలాగరు
చందనంబులు। కురంగమద। కస్తూరితోడను। సమ్మిళిత। కూడుకున్నట్టు
వంటి। ప్రతినవ్య। నూతనమైనట్టివంటి। దివ్య। శ్రేష్ఠమైనట్టువం
టి। కాలాగరుచందనంబుల్। కృష్ణాగరుగంధములచేతనున్న కృష్ణాగరుచందనతైలములచేతనున్నూడు
మహోయముళీభవదంశుకంబులన్। మహత్। అధికములైనట్టివంటి। యము

భవత్. [illegible] షు వంటి. అంశుకంబులనగా వస్త్రములవే తనుస్సారాగ
కస్తూరికలు. రాగరసు. అనెన్నా [illegible] రసము నకు. ఏకా వము [illegible]
లైన. వీటికలు విడియములవే తనుస్సా. రాజముఖ్యపరిరంభణంబులనగా రాజ
ముఖ్య. స్త్రీలయొక్క. పరిరంభణంబులనగా గాఢాలింగనములవే తనుస్సా. పు
చ్చిరి. గడిపిరి. అనగా యీ పైన జెప్పిన నిజాభీష్ట వస్తు సంపదలచేత ఆహ్లా
దంతదినములను జరిపిరనుట॥

౬౪౦॥ సీ॥ నిర్నిద్ర రోష ఘూర్ణిత మనస్కుల భంగి ద్విరద రవంబుల నాన్నంబడి
తేడి. ధృతిబలోద్ధత విరోధి త్రాసితుల కేలి లవారక వడవడ వడకి వడకి
యవనిభృన్నికట వర్త్యను జీవులో యునచైతులంసములపై జెరిచెర్రి
యాభీర వల్లభుల నదల వాకిళ్ల నెంకట యీ పులగుంపు లుత్తి యొత్తి
౬౪౧॥ తే॥ సాగుబడి నాడి కమ్మరజాతి పోతె. గడికని ష్షుల కుప్పలు గదిసి గదిసి
పొలిచి రప్పుడు బోలి నవలిక తమున. నారులత బాంది యిలలోని లో
కు వెల్ల॥

టీక॥ నిర్నిద్ర రోష ఘూర్ణిత మనస్కుల భంగి. నిర్నిద్రు. జాగరూకమైన షువం
డి. రోషః. క్రోధముచే తా. ఘూర్ణిత. తిరుగబడు [illegible] చున్న షు వంటి మనస్కుల భంగి.
చిత్తము [illegible] గలిగిన షు వంటి వారలవలెనే. ద్విరద. గా. ఘమైన. రవంబులు. ధ్వనము
లతో. డను. [illegible] దీడితేడి. పదవులను కొంకిరి కొరికి. ధృతిబలోద్ధత
విరోధి త్రాసితుల కేలి. ధృతి. ధైర్యముచే తాబలు. శరర [illegible] చేత.
ఉద్ధత. ఉగ్రులైనషు వంటి. విరోధి. శత్రువులచేత. త్రాసితుల వేల. భయ
పడినవారలవలెనే. వారక వడవడ వడకి వడకి. వారక. చాలించక.
వడవడ. చంచలము ప్రసిద్ధు గాను. వడకి వడకి. కంపించి కంపించి. అవ
నిభృన్నికట వర్త్యను జీవులో యున. అవనిభృత్. రాజులయొక్క. నికట.
సమీపమందు. వర్తి. [illegible] చుండెడి షు వంటి. అనుజీవులో యు
న. సేవక జనములో యునచైతులంసములపై జెర్రి జెర్రి. చేతులు.
హస్తములను. అంసలములపై. భుజశిరస్సుల మీదను. చెరిచెర్రి.
పొందించి పొందించి. ఆభీరవల్లభుల నదల వాకిళ్ల నెంకట యీ పులగుం
పు లుత్తి యొత్తి. ఆభీర వల్లభులనగా గోపాలకులశ్రేష్ఠులనగా. తలవాకిళ్ల.
[illegible] ఒకటి. ఒకవిధము గాను. [illegible] పులగుంపు. [illegible]

దను. ఉత్తి. యొత్తి. సంఘటించి సంఘటించి. అనగా తలవాకిళ్ల ముందర
ను ఆవులగుంపును నిలుపనని యుండిరనుట॥ సాగుబడి నాడి కమ్మరజాతి
పోతె. లోహ కారకులముచే వేనే. గడికని ష్షుల కుప్పలుగ దిసి కదిసి.
[illegible] రాసుల దగ్గర చేరచేరి. అప్పుడు బోలి నవలికతమునా [illegible]
[illegible] వల్లనుంచి. ఆకులతబాంది. తెమ్ముపాటును జెంది. ఇలలోని
భూమియందు కలిగిన. లోకువెల్ల. సమస్త జనులు. పొలిచిరి. ఒప్పిరి॥
౬౪౨॥ క॥ నేనుకప్పు సరకులు ఆప్రాకయు. నారులు గాంగళ్ల దుడుపుడుంబరము
లు నూ. శీతాలా గురువులోగెను నగ్గిగె మెన ప్రియముత్యాశీతకాలమునందున్॥
టీక॥ నేనుకప్పు సరకులు. [illegible] వస్తువులున్నా. పొరకయు [illegible] కలున్నా. ఆకులు
[illegible] పులు పారకయున్నా. గొంగళ్లు. సన్నపు కంబళ్లున్నా. దుడుపు డుంబరములు.
ము తక వస్త్రములున్నా. శుంఠీ కాలాగురువులు. శుంఠీ. శొంఠి యున్నా. కా
లాగురువు. కృష్ణాగురువులున్నా. [illegible] కెనగ గృహం
చేటండు రున్నా. శీతకాలమునందు. హేమంతకాలమందు. ప్రియము
యొప్పి ప్రతి బుట్టెను॥

౬౪౩॥ ఆరుకకూడు పప్పువరుగా పులవెన్నయు దోసగింజసం
వారపుడొంబరంబు తనిమజ్జిగ వూమెన కంపుతోడతం
డారగ బట్టి రెడ్డి మడియొలుములు కోలు బూని మెడ్లకో
ఠేరులు వైచి దున్నుటకు నేగిరి కొంచము సాలివచ్చినన్॥
టీక॥ ఆరుకకూడు॥.......... [illegible] న్నమున్నా. పప్పువరుగు. [illegible]
[illegible] అంతములున్నా. ఆవులవెన్నయు. గో నవనీతమున్నా. దోసగింజ
సంబారపుడొంబరంబు. [illegible] వేసిన అంబర
[illegible] పదార్థమున్నా. వూమెన కంపుతోడ. [illegible]
[illegible] డాయలతో కూడా. తనిమజ్జిగ. [illegible]
డం డారగబట్టి. కడుపునిండా [illegible] రెడ్డి మడియొలుగ [illegible]
ములు కోలలు బూని [illegible] లుచేతబట్టుకొని. [illegible]
కొఠేరులపైబి [illegible] కట్టుకొని. కొంచము సాలివచ్చినను. కొం
చము. దున్నెడుము సాలివచ్చినా. [illegible] దున్నుటకునేగిరి.

సాగుబడికైయుండి
మున్నెడుకుసాగిపోయిరి॥

౬౧౪॥ సీ॥ చపలవేదబవములు బాలించి తలసాల దరలకచెప్పిళ్ల ద్రావువారు
రాయసంఘులము బాగ్రగ్రంథులు దవినవాట్టి దంబుగనేలవెట్టువారు
రసభూము ముఖిలసూత్రక్షిద్రములవార్రనుబ్బలబడి మూల్గుచుండువారు
ఘోసిగ్గుగాదకొవేరమూరాజుదియున్న వెల్లివావియేనేడువారు

౬౧౫॥ తే॥ కొలారివాలుడుత్రైలంబు గొల్లులువారు కుమలులుకుంపడిసేరవులు
గొరువారు నైరిసెకగెందరష్పవినలక్షబాఖ వానిధాడే విహారంబుబూనుట
యలును॥

[illegible]

[illegible]

టీక॥ ఇతిశ్రీ [illegible] ప్రకారముగాను। పులుగు। సూచీముఖము అను నేపేరుగల పక్షి। పిలువనిపేరటమేతెంచి। పిలువని పేరంటము [illegible]। చెప్పులు [illegible] విడక। చెప్పులు। శ్రోత్రములు। చెవులు। పడక। నొప్పెడఁ ట్లుగాను। వేసారక। వేసటపడక। చెప్పగా। [illegible] మందలించగానున్న। అందు। ఆకోతులగుంపు యందు। ఒక కోతి [illegible] దుష్టమైన యొక కోతియు। పండ్లుకొరుకుచు। పెటపెట [illegible] నున్న। కనుకక। కోపముచేతను॥

౬౨౯॥ క॥ వడిసెడిసి పట్టుకొని కూ। యిడను ఫ్రరమతి [illegible] విరియగశిలతో నడచె [illegible] నెపుడొ ప్రాణము। విద్వద్బోధకుండు వీరడిగాడె॥

టీక॥ వడిసెడిసి పట్టుకొని। వడిసి పట్టుకొని నేలను [illegible] యుక్తగాతలు పట్టుగాను। ఫ్రరమతి। [illegible] వ్వు విరియగ। [illegible] వమక లు విరుగగా। శిలతో నడచెను। రాయితో [illegible] ఎపుడొ ప్రాణము। విడిచె। ఎపుడొ జీవము [illegible] ప్రధానబోధకుడు [illegible] గా తెలుపువాడు। వీరడిగాడె। వెరివాడుకాడా। అనగా వెర్రివాడే యనుట॥

ప్రజ్ఞకథ యిట్ట్యేడుననినిను బోధింప వెరవెద నైనవినుము

టీక॥ ప్రజ్ఞకథ యిట్ట్యే [illegible] ప్రశ్నకథాప్రకారము [illegible] నిన్ను। బోధింపవెరవెద। [illegible] యుపది [illegible] యీయనప్పటికిన్ని। వినుము। ఆకర్ణింపుము॥

౬౩౦॥ క॥ అలఘుతరప్రజ్ఞాధన బలమున నెవ్వాడు గోత్రభరమువహింపన్ పలురులువేయేలనిజం బలయుత్త [illegible] కొనెవ్వానిచే దితల్లిగదా

టీక॥ అలఘుతరప్రజ్ఞాధనబలమున। అలఘుతర। మిక్కిలి అధికమైన। ప్రజ్ఞాధన। ప్రజ్ఞ। మేధ [illegible]। ధన। విత్తము యొక్క। బలముచేత। ఎవ్వాడు। ఏపురుషుడు। గోత్రభరము వహింపన్। గోత్ర। వంశముయొక్క। భర। భారమును। వహింపన్। [illegible] అనగా ప్రజ్ఞాధనబలముచేత నెవ్వడు వంశోద్ధారకుడౌనో యనుట। పలురులువే। [illegible] విస్తారము మాటలేలను। నిజంబు। సత్యము గాను। అలయుత్త [illegible] ము। అపుడు [illegible] ము పురుషశ్రేష్ఠి। నెవ్వా। దేవతాపూజచేసి। కాంచిన

[illegible] తెకనిన దొ। అది అభాగ్యవతి యౌ తల్లిగదా॥ [illegible]

౬౩౧॥ తే॥ దేశకాలాంతరంబుల దీలుపడని బుద్ధిసాందర్యమెయ్యదదృష్టమయ్యా కానాత్ర సాందర్యమేరికి గలుగదని నాని విని విస్మయుండై దమనకుండును॥

టీక॥ దేశకాలాంతరంబుల దీలుపడని। [illegible] దీలుపడని। చిక్కు పడని బుద్ధిసాందర్యమెయ్యది। అదృష్టమయ్యా గాక। బుద్ధిసాందర్యము। బుద్ధి। ప్రజ్ఞయొక్క। సాందర్యము। చక్కదనము। ఒక్కడు। ఒక్కటి। అదృష్టము గాక। ఆశ్చర్యముగాక। గాత్రసాందర్యమేరికి గలుగదని వా। గాత్రసాందర్యము। శరీర [illegible] కలుగకము। [illegible] కలుగు గును। అనిన। [illegible] ప్రకారము కరటకుడు మందలించగాను। దాని। ఆమాటను। విని। ఆకర్ణించి। దమనకుండు [illegible] విస్మయుండై। [illegible] దేశాంతరము [illegible] కాలాంతరము [illegible]

౬౩౨॥ ఉ॥ వేసటతో శిపల్లు తను వేపసఖావము [illegible]

స్వేదము వాడు దేరు వదనంబు ప్రయంకృత ఘోరకల్మష

శ్వాసము గద్గదస్వరము శంకిత దృష్టి కపోలహస్త వి

న్యాసము వాడుదేరు వదనంబు ప్రయంకృత ఘోర కల్మష

త్రాసిత లక్షణంబు లని తప్ప విధిజ్ఞులు చెప్పిరెప్పుడున్

టీక॥ వేసటతో శిపల్లు। వేసటతోడి। [illegible] పల్లు। సంభాషణము। తను వేపసఖావము। శరీరము వణుకుట। గాఢ దీర్ఘనిశ్వాసము। గాఢ। దీర్ఘ। వినిమితోకూడు కున్నఘనంబ్రైన। దీర్ఘ। విస్తారమైన। నిశ్వాసము। నిట్టూరుపున్ను। గద్గదస్వరము। డగ్గుత్తిక యున్ను। శంకితదృష్టి। బెంకదృష్టి [illegible] చూపున్ను। కపోలహస్తవిన్యాసము। చెక్కిట చేయి యిడుకయున్ను। వాడుదేరు వదనంబు। వాడినట్టు వదనమొకయున్ను। ప్రయంకృత ఘోర కల్మషత్రాసిత లక్షణంబులు। ప్రయంకృత। తనచేత చేయబడిన। ఘోర। భయంకరమైన। కల్మష। అపరాధము యొక్క। త్రాసిత। భీతికి। లక్షణంబులు। గురుతులు। అనగా ప్రయంకృతాపరాధ భయము చూపనవము లనుట। అని। [illegible] తప్ప విధిజ్ఞులు చెప్పిరి। ఎప్పుడున్। విభజన

గాను। మెప్పించి పలికెను॥

౬౬౩॥ క॥ ఈశతిసుందనేలను హారము నునకట్లునవ్వనేల విహారాం

కారము తుదజిది మితివని। రారాపు నవానికన్నరటికుడు పరియర్గు

టీక॥ ఈశతినుందనేల। ఈశతి। ఈవిధము గాను। ఉందనేల। నేపత్తిన్నద

మొందుకునన్నట్లు నేల। హారము నునకట్లునవ్వనేల। హారమునునకట్లు

రాజు నకు ఇట్లు। విధము గాను। ఒనవ్వనేల। ఎందుకు నేయుపవేను। వి

హారాం కారము తుదమదిమితివి। విహార। ఆలోచన యనేడి। అంకార

ము। వెలలకయొక్క తుదు। ప్రవునుబిది మితివి। గల్లిన్నైబితివి। అని

ఇట్లాగా మందవింబి। రారాపుమ మక్కిని యొరసుటచేతను। వా

నికి ఆదమునకు నితెలా। అన్నరటికుడు ఆకరటకుడనేవాడు పరి

యర్గు। మరల మందవింబుచున్నాడు॥

౬౬౪॥ క॥ అనయపరుండగు మనుజుడు। తనవారింజారిప్పిదపతాసుంజడు

గా। మును దుష్టబుద్ధి మాడలు। వినితజ్జనరుండు ధూమవేదనదగడే

టీక॥ అనయపరుండగు మనుజుడు। అనయపరుండగు। నీతిమం

తుడుగానట్టి వండి। మనుజుడు నరుడు। తనవారిం జారిప్పిదపతా

నుంజెడుపో। తనవారిని తనసంబంధులైనవారిని। చెరిపి। పరిజైశ

ఓడపు। తనవారిని చెరిచిన తర్వాత సు। తాను। నాశమౌడుపో।

కొడుక్కు। ప్రబో। మును దుష్టబుద్ధి మాడలు। మును। తొల్లి। దుష్టబుద్ధి।

దుష్టబుద్ధి అనేపేరుగలవాని యొక్క। మాటలు పలుకులు వినిని। వినిన

వాడై। తజ్జనరుండు। ఆదుష్టబుద్ధి తండ్రి। ధూమవేదనచెడడ।

పొగచెత్తినది చేతను చెడెను। వానడా। అనగా నాదిచోరమెననుడి॥

౬౬౫॥ క॥ అనిపలికిననీతికళా। ధనునగరటకుజూచి పలికె దమనకుడూస

ద్వీన యార్ణవయేక్షేకత। వినని ష్టంబట్యి యుపవేనాకనుకర్గు

టీక॥ అనిపలికిన నీతికళా। అని। ఇట్లాగ పలికిన। మందవింబిన తర్వాత

ను। నీతికళా ధనుర్థనే తి। రాజనీతి యొక్క కళా। ఎరుశాస్త్రజ్ఞానమవలే

ధనుర్వవము గాగలిగిన। కరటకుజూచి। కరటకుడనేవానిజ్ఞానదమన

కుడు। దమనకుడనేప్రధాని। పలికెను। మందవింబెను। సద్బీగయార్ణవ

ముగ్ధమును। ఓ యొక్క కరటకుడా। ఏక్షేకత। పూర్వవృత్తాంతమును

కాని దివినని। ఇష్టంబట్యి। ఆలకించునట్టి। యుపదేశము। తెలుపవేనా

కనుకర్గు। నాకు నెరుగ చెప్పుము నిమందవింబగా॥

౬౬౬॥ క॥ కరటకుడిట్లను నెంతొకపురవమున ధర్మబుద్ధియనంగా

పరగును కకష్టివానికి। సరిచుష్టము దుష్టబుద్ధి సఖుడై తిరుగుర్

టీక॥ కరటకుడిట్లను। కరటకుడు। కరటకుడనేవాడు। ఇట్లను। ఈ

ప్రకారముగా మందవింబును। ఒండెంకపురవమునర్గ। ఒకానొకపట్టణ

ముందు। ధర్మబుద్ధి యనంగా। ధర్మబుద్ధి అనేటిపేరుచేతను పరగు

నుకకష్టి। కకష్టివాని వెట్లన్నూవానికి। ఆధర్మబుద్ధి అనేవాని

కి సరిచుష్టము। సమానబంధుప్రాయైన। దుష్టబుద్ధి। దుష్టబుద్ధి అనే

పేరుగలవాడు। సఖుండై। మిత్రుడై। తిరుగుర్। వర్తించును॥

౬౬౭॥ క॥ వానికివానికి ప్రాణసమానసుహార్మైత్రి వారుగుమదియుండునది

షానిధికి ధర్మబుద్ధికి। దీనారసహస్రమొక్కదెసగనన య్యెర్

టీక॥ వానికివానికి। ఆధర్మబుద్ధి దుష్టబుద్ధులకు। మదియుండుమ

నసుందు। ప్రాణసమానసుహార్మైత్రివారుగు। ప్రాణసమా। జీవితతుల్య

మైనట్టి వండి। సుహార్తి। ఆధికమైనట్టివండి। మైత్రి। సఖ్యము। పెరుగు।

వృద్ధిపొందుచుండును। ఇట్లుండగనును। మనపానిధి ధర్మబుద్ధికి।

మనపానిధి। ప్రజ్ఞాశాలియైనట్టి వండి। ధర్మబుద్ధికి। ధర్మబుద్ధి అనేటి

కి దీనారసహస్రమొక్కదెసగనన య్యెర్। ఒక్కదెస। ఒక్కదిక్కుందు। దీనా

రసహస్రము। వేయిబంగారువెంహార లు। కననయ్యెర్। అగుపడినది

౬౬౮॥ నానంగన్నైననాంపుని। జానసనమునమెలకలూత్తనప్పా సుహ్మ

న్నానము నదాపనేరక। పూనిసఖుండనుచుదుష్టబుద్ధికజెప్పెర్

టీక॥ నానంగన్నైన। కనుపించ గానే। నిజానసనమున। నిజ। తనయొక్క। ఆన

నమున। ముఖమందు। సొంపు। మెలకలూత్త। అంకురించగాను।

అవ్వార్త। ఆ ధనలాభవృత్తాంతము విని। సుహృన్నాశము నా మిత్రుడనే సన్నా
హముచేతను। దాపనేరక గుప్తపరచి వేక। పూని। యత్నము చేసి। సఖుండను
చు। మిత్రుడనుకొని। దుష్టబుద్ధికి జెప్పెను। దుష్టబుద్ధి అనేవానికి తాపలిప్తను॥

౬౭౧॥ చెప్పిన నప్పురాత్మకుడు సింగడు బూరడునై సుహృత్తముం
దప్పక జూచి పూర్వసుకృతంబున గాంచిన సొమ్ము నెమ్మిమై
నిప్పిలిమేర కేసర మహీరుహ మూలము నందు డాచి పో
నొప్పు నెరుల్ గనుంగొనక యూరికి రమ్మని పోవ జూచినన్

టీక॥ చెప్పిన। ఈ ప్రకారము పలుక వినిన। ఆ దురాత్మకుడు। ఆ దుష్టబుద్ధి।
సింగడు బూరడునై। గుప్పగా సంతోషించినవాడై। సుహృత్తముం ద
ప్పక జూచి। అత్యంత స్నేహితుడైన ధర్మబుద్ధిని తెస్సగా నమ్మించుకొని। పూర్వసుకృతంబున
జన్మాంతర పుణ్యవిశేషముచేత। గాంచిన। కనుగొన్న ధనం డి। సొమ్ము।
ఆ పదార్థములను నెమ్మిమై। ప్రియముతోడను। ఇప్పిలిమేర కేసర
మహీరుహ మూలము నందు। ఇప్పిలిమేర। పొగడ వృక్షము యెల్లసరి
హాంద్యం యుండు ఒక వృక్షము। కేసర మహీరుహ। పొగడ వృక్ష
ము యొక్క। మూలము నందు। మొదటిభాగమునందలి। డాచి పోనొప్పు। దాచి గుప్తము
చేసియుంచి పోయిండుకు తగును। ఊరికి రమ్మని పోవ జూచినన్। ఊరికి మ
నగ్రామమునకు కొనిపోవ। ద్రవ్యమును తీసుకొని పోవనీ నిచినుడు।
చూచినన్। యత్నము చేసినట్లయితే। అ యెంతకటకటా। పరులకు। మనకంటె అ
న్యులైన జనులు। కనుంగొనేరు। ఈ ధనమును చూడరా। అనగా మన
ము యీ ధనమును యీ పొగడ చెట్టు దగ్గర నుంచే పొగడ వృక్ష
మూల ప్రదేశమందు దాచిపెట్టుదాము మన యూరికి తీసుకపో
తే అన్యజనులు చూతురని దుష్టబుద్ధి ధర్మబుద్ధితో మందలించెను॥

౬౭౨॥ ఆ॥ ఇతరులెరుగనేల యుంచికొని పోవ। నేలనేల నిరిసి యెరుగరుం
డు తుండవాతి యింతరుండనే మనుకొమ్ము తగనెన నప్పు మనిన ధర్మబుద్ధి
టీక॥ ఇతరులెరుగనేల। ఇతరులు అన్యజనులు। ఎరుగనేల। తెలి
సికొనవలెను। ఇంటికి కొనిపోవనేల। ఇంటికి। గృహమునకు కొనిపోవనేల

ఇప్పుడు అక్కడ అన్నేలా అర్థమె దనే భూమి యందు। ఇరిసి నెరుగకుండ।
ఇంచుక తెలియకుండానుకుండ పాతి। ధనఖాండమును దాచిపెట్టి। ఇంతరుం
డనే మనుకొమ్ము। యీరా పాడునదెల్ల యుక్తమై తగనెన నప్పు మనిన ధర్మబుద్ధి।
తగిన అత్యుక్తముగా। ఒనరప్పు మనిన। నేను చెప్పిన ప్రకారము చేయుము అనగను।
ధర్మబుద్ధి। ధర్మబుద్ధి అనే సెట్టివాడు॥

౬౭౩॥ ఉ॥ వంచన సొమ్ము బుచ్చుకొను వాడయి వేడిమిలాడు చున్న వా
డంచుమనంబు నందెరియ వాతని నిక్కము నెయ్యుడగా విచా
రించి యొకింత పుచ్చుకొని పృథుసముజ్జ్వలమూలమందు దన
క్కెంచిన సొమ్ము పాతిచెలికాడును దానును బోయి రింటికిన్

టీక॥ వంచన సొమ్ము బుచ్చుకొనువాడయి వేడిమిలాడుచున్న వాడం
చు మనంబునందెరియక। వంచన। మాయచేతను। వేడుకలాడు
దుష్టబుద్ధి। సొమ్ము బుచ్చుకొనువాడయి। ధనమును గ్రహించుకొనేవాడ
యి। ఇట్టులాడుచున్న వాడంచు। ఇట్లు। ఈ ప్రకారముగా।
ఆడుచున్నవాడంచు। మాయగా మాటలాడుచున్నవాడని। మనం
బునన్। చిత్తమునందు। తెలియక। ఎరుగక। అతని। ఆ దుష్టబుద్ధిని।
నిక్కము। నిజమైన ధనం డి। నెయ్యుడుగా। మిత్రునిగా। విచారించి తె
లిసి। ఒకింత బుచ్చుకొని। కొంచెము ఏమాత్రము యిద్దరు తీసుకొని। పృ
థుసముజ్జ్వలమూలమందు। పృథు। వకుళ వృక్షము యొక్క। సముజ్జ్వల
ప్రకాశించుచున్న ధనం డి। మూలమందు। మొదటిభాగమందు। అ
క్కెంచిన సొమ్ము। అ కనుపడిన ధనఖాండమును। పాతి। పూడ్చి పెట్టి।
చెలికాడును। ఆ దుష్టబుద్ధి యున్ను। దానును। ధర్మబుద్ధి అనే పే
రుగలవాడున్ను। ఇంటికిన్। తమ తమ గృహములకు పోయిరి। పోయి
చేరిరి॥

౬౭౪॥ తు॥ పోయిని శిథమైన వెడు బోకల తూపంచి దుష్టబుద్ధి యూ
రేయి గృహంబు పాసి నగరి జనులం గనుమా మిరొంటిగా
బాయక సునే నితూడుకు వియఱ్ఱి పెరగ్గి ధనంబు గాంచుపే

రాం యుపు సెంపు సంజనియె నక్షుతరత్వర నెంచినించికిన్

టీక॥ పోయి। ఇంటికి వెళ్లి నిశీథమైన అర్ధరాత్రమైన తర్వాత నుండు పోకల
తోడ దుష్టబుద్ధి। మోదుపోకల। దుష్టమైన మార్గములచేత ను। దుష్టబుద్ధి।
దుష్టబుద్ధి అనే పేరుగల। కోమటివైశ్యుడు। ఆరేయి। ఆరాత్రి। గృహంబువా
కిలి। ఇల్లు విడిచి। నగరజనులకన్నుబ్రామి। నగరజనులన్। పట్టణా మందున్నవారినందరిని
కనుబ్రామి। నేత్రములను మూసి। అనగా పట్టణాజనులకు కనుపడకుండా
ననుడు। ఒంటిగా ఒకడై। ఆయాంయురు। ఆధనఖాండము దాచినదిక్కు
కు। పోయి। కూడు। పాత్రని అన్నము। బలిజల్లి। ఉపహారములు చాలించి। పెకలి।
ఆధనఖాండము నంపెల్లగించి। ధనంబు గొంచు। ద్రవ్యము నుతీసుకొని।
పేరాంయుపు సెంపునన్। రహస్యకృతమైన బాగుచేతను। అక్షతరత్వర
ను। అక్షతరత్వరితమైన। త్వరితమువేగముతోడను। ఒంటిగా
ఒంటిగా ఒకడై। గృహమునకు। చని యేగెపోయెను॥

౬౨౩॥ ఆ॥ ఆతడు కొన్నిపూటలరిగిననింటికి। బోయి తాన ధర్మబుద్ధికనియె
తిరుగ జూడవలదె శనాక ఖాండంబు। సురగనేము దిగులు జెప్పినాడు॥

టీక॥ ఆతడు। ఆదుష్టబుద్ధియు। కొన్నిపూటలరిగినన్। కొంతదినములు వెళ్లి
గాను। ఇంటికి పోయి। ఆధర్మబుద్ధి అనే వైశ్యనిగ్రహమునకు వెళ్లి। తానే। ఆ
దుష్టబుద్ధి అనేవాడే। ధర్మబుద్ధి కనియె। ధర్మబుద్ధితో మందలించెను। తి
రుగజూడవలదె। దీనారఖాండంబు। దీనారఖాండంబు। మొహరీల
కుండను। తిరుగన్। మరల చూడవలదా। వీక్షింపవద్దా। అనగా మనము
తిరిగి చూడవలెననుట। సురగనేమో। దీనారఖాండంబు పోయెనేమో
నెంచి। దిగులు జెప్పినాడు। నామనస్సు లోభయము చెరబడినదాయెను॥

౬౨౪॥ క॥ అని వెరపు జూపి పిలిచిన। నసేమానము బుద్ధితాను నాతడు జాడై
చని ధర్మబుద్ధి వినిహిత। ధనఖాండము గానడయ్యె తరుమూలమునన్॥

టీక॥ అని వెరపు జూపి పిలిచినన్ అని। ఈప్రకారముగా మందలించి।
వెరపు చూపి। భయము నుసూచనచేసి। పిలిచినన్। పిలువగాను। ఆసమా
నము బుద్ధి। సంశయము బాపి। తాను। ఆధర్మబుద్ధి అనే పేరుగల తాను

న్యు॥ ఆతడు॥ ఆదుష్టబుద్ధిన్॥ జాడై॥ తోడుగ కూడుకొని॥ చని॥ పోయి॥ ధర్మ
బుద్ధి॥ ధర్మబుద్ధి అనే వైశ్యుడు॥ తరుమూలమునన్॥ తరు॥ వృక్షము యొక్క
మూలమునన్॥ మొదటిస్థానమందు॥ వినిహిత ధనఖాండము॥ వినిహిత॥ ఉంచ
బడిన ధనఖాండము॥ మొహరీలకుండను॥ కానడయ్యె॥ కాం
చనివాడాయెను॥ అనగా వృక్షమూలమందునుంచిన ధనఖాండము
ను చూడనివాడాయెనను॥

౬౨౫॥ ఉ॥ తానకటా ననంబుగల గంబడనిట్లను ధర్మబుద్ధియు
రావ్యానిను నమ్మియున్న దని యొంటిమొకత్తము వేకనమ్మియు
న్నా నిడిచన్న నాధనము బోరుని యప్పినబుద్ధనొడివి
స్సునర భూజనంబయిన చెట్టు దలంచనె విశ్వసించినన్

టీక॥ తానకటా ననంబుగలగంబడనిట్లను ధర్మబుద్ధి॥ ధర్మబుద్ధి॥ ధర్మబుద్ధి
అనే వైశ్యుడు॥ తానకటా। తాను దుష్టబుద్ధితో కూడా వృక్షమూలమందు
దాచిపెట్టిన ధనఖాండము మానసంబున కలగంబడ
కలత జెంది॥ ఇట్లను॥ ఈప్రకారముగా దుష్టబుద్ధితో మందలించెను॥
దుష్టబుద్ధియైన
అరావ్యా॥ కటకటా॥ నిన్ను నిన్ను నమ్మియున్న దని॥ మంచిమిత్రుడని॥ ఒంటిమొక
చిత్తముతో॥ ఏకమనస్సుతోను॥ నమ్మి॥ విశ్వసించి॥ ఇప్పుడు వృక్షమూ
లమందున్నది॥ ఉంచిన॥ పోయినట్టుండి॥ నాధనము॥ నాధనఖాండ
ము నాబోరుని యప్పన॥ దొంగవానివలెను॥ అపహరించితివి గ్రహించితివి
న్నావు॥ ఇస్సీ॥ ఛీ తిరస్కరించి యదగునా అనినిందించి॥ ఆదుష్టబుద్ధితో మందలించుచు
న్నాడు॥ విశ్వసించినన్॥ నమ్మినను॥ నరభూజనుండయినన్॥ రాక్షసుడైనా॥ చె
ట్టుదలంచునె॥ కీడు స్మరించునా॥ అనగా రాక్షసుడైనా కీడు తలచడనుట॥

౬౨౬॥ ఉ॥ హానిమదీయవిత్త మిటు బాప్పుతలంచి కింపనర్హుడా
యేమనునన్నవతాని యెరుగె ప్వరిరుంగరు నీవు దక్షనై
ద్రోహిజనతాపరుల్ బారయు రక్షణ ద్రవ్యరత్నముకొంగనో
రానకుబాలుపద్దసనగరానగరాయుదురాత్మనావుదున్

టీక॥ హాని। యంత్రమువేసి। మదీయ। నా సంబంధమైన। విత్తము। మొహరీల

యుండెను. ఇట్టు మోసకాడను. ప్రాప్తుత్తరమున పాతిపెట్టే సమయమందు. పరికింపక

తాంపె వత్రైనా చూచే దానికి. అక్కటా అనర్థా. ఏనును వచ్చెదాని నేనునేవే

ఎరుగక. ఇతరులు చెప్పేరు అగరు. అనర్థాత్మప్పరు తెలియక నీవు ప్రద

ర్శించి నీవు తప్పగాను న్నావు. ఓరీ నిజముతో [illegible] పరుల సొమ్ము

అపహరించి. పరుల అన్యాయంగా కీడుచేసే వాడు దురాత్ముడా. ఓపా

పాత్ముడా. అర్థము. ధనము నుంచుకొని. తీసుకొన్నావు.

దొంగవేరానకపాలు బడ్డవి. చోరకర్మములు అలాయనైతేను నగరా

ము. పురజనులు నగరాన పరిహాసించిరా. అనగా నవ్వుదురు నాప్రకారం

అట్లాలాగున ధర్మబుద్ధి వంచించెను॥

౬౭౬॥ క॥ వినిదుష్టబుద్ధి బుద్ధిం । గలుచున ధర్మబుద్ధి గనుగొని పలికెన్

గనినాడు విననాడు । చనునే నామీద నిష్ఠ యది మోపంగన్

టీక॥ విని. ధర్మబుద్ధి వంచించిన మాటలు నాలించి దుష్టబుద్ధి. దుష్టబుద్ధి అ

నేవాడు. బుద్ధిగా తనమది యందు. కనలుచు కోపముచేత మండిప

డుచున్నా. అధర్మబుద్ధి ఆధర్మబుద్ధిని కనుగొని చూచి. పలికెను. ఎం

చేమట. ఈ మాటను కనినాడు విననాడు. చూచినా వినినాడు లేక

నామీదనే నాపైన నిష్ఠ యది మోపంగన్. ఇటువంటి అపనింద మోపే

దునా. నను తగునా. తగదను॥

౬౭౭॥ క॥ నీ వచ్చ్రమ్మునజీవించిన దోసము మోసము నునేని తోడన గారెద

బావనమయి నోరలోప్ప. లేనోయి ట్లాడనే వ్రేలి. నీవే దొంగ

టీక॥ నీవచ్చ్రము నగలమ్మే హముమే. చరించి ప్రవర్తించి దోసము.

దోషమున్నా. మోసము. ప్రమాదము. నేను ఆ ఓ దినమందు తోడన

కలిగెను. సంభవించెను. నోరు మేర ప్పో. మోగురలా. నోరకల్లో. నోరాడిగ

ర్వెమో. లేనోరీ దొంగ లేక. పరువు చెప్పు కనును. ఎప్పుడిది నీవే

దుర్గ. ఎప్పుడికి నాల్లును. అనగా యిట్లాగా మాటలాడే దానికి యొవరి

కన్ని తగదను॥

౬౭౮॥ పు॥ ముక్కొందినంబు నాపయిని మోపక యుండినను ప్రిబిడ్డవే

పట్టునా నీకు కూడుకుడు దొంగలకాముని ప్రక్క బండవే

గ్రప్పరకన్న సామ్ము తిరుగంబడి సంగెనకన్న నొట్టురా

రప్పకు నంచునర్థిపదరం బడవాడు సుహృత్తుఖావణన్

టీక॥ ముక్కొందినంబు దొంగతనము నాపయిని నామీదను మోపకయుండినను

ప్రిబిడ్డవే. దొంగతనము నామీద మోపితే నేను సిగ్గుకొని కప్పివేయక

తే సిగ్గుకొని కప్పగావనంటు వచ్చునే నీకు కూడుగుడువక. సుబుద్ధియైన నీకు. నీకు. కూడు.

అన్నము. కుడువక. భక్షించక. గూండ్లని అన్నము కూడు కుడుపరాదనుట. కల

భూమిని ప్రక్క బండవే. అఖిలజనకాంతలయొక్క [illegible] అందరి యనింతువారు [illegible] కలకాంతలతో పండవే [illegible] కూడ దనుట.

గ్రప్పర. నీ సొమ్ము కాగా నున్న సొమ్ము. పోయిన ధనమును తిరుగ బయట

పడి సంగెనకన్న నామే తేస కొర్కలు. ఓట్టు [illegible] రప్పరకు

సభకు రా. రమ్ము. అంటు. ఈ ప్రకారము పలుకుచున్న. వాడు. ఆ దుష్ట

బుద్ధి సుహృత్తు ఖావణన్. మిత్ర శ్రేష్ఠుడైన ధర్మబుద్ధిని. ఈ ప్రకారం నేపట్టి గుం

జి. పదరం బడెను. కలహింపబడెను॥ బట్టు॥

౬౮౦॥ వ॥ ఇట్లు ధర్మబుద్ధిని ద్రిప్పుకొనిపని నగరంబునధర్మ వనకుంప్పిపిన్నపె

ద్దలంగూడబెట్టి నధర్మవేదులు భయవాదుల నాలోకించి తమకిం

పకరం తుసేయకత్తుంబు సెలకవిరుపురంగలసి పలుకరయొకరుక

రెంక రపూర్వోత్తరంబులు తెలియునట్లుగా మీమీకు బుద్ధులు గ్గ

డింపుండనుట యనంగ ధర్మబుద్ధి కృతాంజలియై సభవారితో

ట్లనియె॥

టీక॥ ఇట్లు. ఈ ప్రకారముగా. ధర్మబుద్ధిని. ధర్మబుద్ధి అనేవాడ్ని. ఈ

డ్చుకొనిపని. వృద్ధిపొంది. నేపట్టి గుంజుకొని. పని. పోయి. నగరంబు వివా

దానకు ధర్మములనకుప్పిన్నార్లు యమునకునన్నా తెంచి. పిన్నపెద్దలం గూడ

బెట్టిన. ధర్మవేదులను కూర్చినను. శబ్దాలపూర్వకులు ధర్మవేదులు యున్నారు యిముతెలిసిన

పెద్దలు. భయవాదులు వాదిప్రతివాదులని ఇద్దరిని. ఆలోకించి

చూచి తమకింపకరం తే ప్రబలకరం తుసేయక. కూత యవిష్టుకరం. అడు

ఈసెరక. ఒకరిమాట నైకక్ష కక్కుకొరానే. [illegible] రుపర్తం [illegible] పలుకరక

మీరు భయంయుకలిసి కూడావావు పుకా. చేరి ఒకరు కరం [illegible] ప్రాప్యో

వేఱువేఱుగా ననుభవింపరాదో

త్రరంబులు తెచ్చియున్నట్లుగా। ప్రాశస్త్యతరంబులు। తుదమొదలు లాత్తవియు
న్నట్లుగా। క్షేరుగ బడెడు ట్లుగా। మీ మీ సుఖ్యులు। మీ వృత్తాంతంబులు।
ఉగ్గడింపుండనుటయు। ప్రదావారిం [బంధకగా] ~~[illegible]~~। అందు। ఆయుధ
రియుండు। ధర్మబుద్ధి। ధర్మబుద్ధి అనే వైశ్యుడు। కృతాంజలియై మోసేతులు
జోడింపుచున్నవాడై। సభవారికి ట్లనియె। స్వార్జనుల తెలా [illegible] నిచెప్ప
దొడంగెను॥

ఉత్త॥ క॥ ఈతడు నాతోడ వికారైతిరుగంబద్రగాల మరిగెకవినుడే
భూతలమున దీనారస। మేటవి నిక్షేపద్రాంశమేగను గొంటిన్

టీక॥ ఈతడు నాతోడ వికారై। ఈతడు। ఈదుష్టబుద్ధి। నాతోడ వికారైనా
తెలామిత్రుడై। తిరుగళ్ల ప్రవర్తింపగ [illegible] ప్రదకా లమరిగెన్। [illegible] జరిగెను।
వినుడు। [ఆలకింపుడు] ~~[illegible]~~ ఈ భూతలమున। ఈ భూమియందు దీనారస మేటవిని
క్షేపద్రాంశమేగను గొంటిన్। దీనారు మోహరలతోడను। సమేత। సూడు
కున్న ఘువండి। వినిక్షేపడు। శకలముగా నఘువండి। ద్రాంశము కుండను। అన
గా। ధనఘ్రాంక్షమైన ద్రాంశము ను। ఏ। నేను। కనుగొంటిన్। చూచితిని॥

ఉత్త॥ క॥ కనుగొని నిక్రమము వితా। దని పెద్దయు విశ్వసించి యూకథ తెలిని
తనికి నతి గోపనంబున। వినుపించితి నా విపత్తి వీడేనా [illegible]

టీక॥ కనుగొని। ధనద్రాంశమును చూచి నిక్రమము విరాదని। యుక్తాక్షపు మిత్రుడని।
పెద్దయు। అధికముగాను। విశ్వసించి। నమ్మి। ఆకథ। ధనద్రాంశమును చూచిన
యూ వృత్తాంతమును। ఈతనికి। [illegible] నేను। ఈ తనికి। ఈ దుష్టబుద్ధికి। అతి
గోపనంబున। అతిరహస్యముగాను। వినుపించితి। తెలియచేసితిని। నా విపత్తి।
[illegible] నా గోప్యము। వీడేనా [illegible]। కొల్ల పోవగను।

ఉత్త॥ క॥ వినుపించిన నీతడు నా। కనురక్తుని పగిదినని యెనసఘా [illegible]
ధనమూరి యెఱుగనేటికి। నినువెడి దవలయు నిచట నిక్షేపింపన్

టీక॥ వినుపించిన। వినచేసినను। ఈతడు। ఈ దుష్టబుద్ధి। నాకనురక్తుని పగిది।
నాకు [స్నేహితుడు] ~~[illegible]~~ డైనవాడు వలెనే। అనిర్వాపం దలించెను। అనఘా। సుబుద్ధి
అనే పేరుగల ఓ ప్రస్తావ్యుడా। [illegible] తద్ధనమూరి యెఱుగనేటికి। [illegible] తద్ధనము [illegible]
ధనము। ఊరివరిగా [illegible] [illegible]। [illegible] టికి। [illegible] దుకు నిక్షేపించవలెను। నిను
వేడెద। నిన్ను ప్రార్థించెదను। ఇచట నిక్షేపింపవలయును। ఇచట। ఈస్థలమందే। నిక్షేపిం

[illegible]

తరంబులు తెలియునట్లుగా। పూర్వోత్తరంబులు। తుదమొదలు తెలియు
నట్లుగా। శ్లోకగద్యపద్యములుగా। మీ మీ సుస్థులు। మీ వృత్తాంతంబులు।
ఉగ్గడింపుండనుచుండిరి। ఉదాహరించండు। అయ్యిద
రియందు। ధర్మబుద్ధి। ధర్మబుద్ధి అనే వైశ్యుడు। వృత్తాంతం జరిగినట్లు
జూడింపుచున్నవాడై। సభవారికిట్లనియెం। సజ్జనులతో నీవాగు చెప్ప
దెంకరకొనెను॥

క॥ ఈతడు నాతో వాణిజ్యార్థి తిరుగం బెద్దగాల మరిగె వినుడీ
భూతలమున దీనారసమేతమౌ నిక్షేపంబు గాంచె గనుగొంటిన్

టీక॥ ఈతడు నాతో వాణిజ్యార్థమై। ఈతడు। ఈ దుష్టబుద్ధి। నాతో వాణిజ్యార్థమైనా
తో మిత్రుడై। తిరుగక ప్రవర్తించుచు గొప్ప బ్రాలమరిగెన్। శానాదినములు జరిగెను।
వినుడు। ఆలోకింపుడు। ఈ భూతలమున। ఈ భూమియందు। దీనారసమేతమౌని
క్షేపకాండమేగను గొంటిన్। దీనార। మోహరలతో కూడను। సమేత। కూడు
కున్నట్టి వండి। నిక్షేపం। శకలముగా నట్టి వండి। కాండము। కుండను। అన
గా। ధనపూర్ణమైన ఖాండమును। ఏ। నేను। కనుగొంటిన్। చూచితిని॥

క॥ కనుగొని నిక్కపువాణిజ్యా। దని పెద్దయు విశ్వసించి యాకధనంబున్
తనికినతి గోపనంబున। వినుపించితి నా విచిత్ర విధమేల చూడన్

టీక॥ కనుగొని। ధనఖాండమును చూచి। నిక్కపువాణిజ్యా। దని। యథార్థపు మిత్రుడని।
పెద్దయు। అధికముగాను। విశ్వసించి। నమ్మి ఆకధ। ఆ ధనఖాండమును చూచిన
యావృత్తాంతమును। ఈతనికి। ఈ తనికి। ఈ దుష్టబుద్ధికి। అతి
గోపనంబున। అతి రహస్యముగాను। వినుపించితి। తెలియచేసితిని। నా విచిత్ర।
నా గొప్పము। విధమేల చూడన్। కొల్లపోవగను॥

క॥ వినుపించిన నీతడు నా। కనురక్తుని పగిదినని యొనరపూ తొలుత
ధనమూరి లోపడినేడికి। నిను వేడెద వలయు నిచట నిక్షేపింపన్

టీక॥ వినుపించిన। వినచేసినను। ఈతడు। ఈ దుష్టబుద్ధి। నాకనురక్తుని పగిది।
నాకు స్నేహితుడైనవాడు వలెనే। అని యోచింపుచుండిను। అనఘా। సుబుద్ధి
అనే పేరుగల ఓ ప్రభాకర్త్యుడా। [illegible] తద్ధనమూరి లోపడినేడికి। [illegible] తద్ధనము। [illegible]
ధనము। [illegible] వ్రతుముల [illegible] ఓడికి। [illegible] నిక్షేపించెదను। నిను
వేడెద। నిన్ను ప్రార్థించెదను। ఇచట నిక్షేపింపన్ వలయు। ఇచట। ఈ స్థలమందే। నిక్షేపిం

చగవలయు। పాతిపెట్టవలెను॥

క॥ అని తరువూలమున చూపిన మనమున నీ దుష్టబుద్ధి మతమెరుగక
ప్పిన యట్లచేసి పోయితి। తనయింటికి నేతనెంతయు తారుగాబోయెన్

టీక॥ అని। ఆ ప్రకారముగా మందలించి। తరువూలమున చూపిన। తరువూల
ము। వృక్షమూలమును చూపిన। కనుచూపిన మనమున। నామనస్సందు।
ఈ దుష్టబుద్ధి మతమెరుగక। ఈ దుష్టబుద్ధి। ఈ దుష్టబుద్ధి అనేవాని యొక్క
మతమెరుగక। బుద్ధి నెరిగి యుక చెప్పిన యట్లచేసిపోయితి। చెప్పినట్లు
దుష్టబుద్ధి [illegible] ప్రకారముగా। చేసిపోయితి। వృక్షమూలమందు ధనఖాం
డమును దాచి పెట్టి। తనయింటికి। తనగృహమునకు। ఈతడు। ఈ దు
ష్టబుద్ధియు। అంత। అటుతర్వాత। తాను బోయెన్। తాను వెళ్ళి
పోయెను॥

క॥ కతిపయదివసములరుగగ। నితడునను వివిచి నిక్షేపభాగా
మతి నతితాపము చెందెను। నతులగతిం జూడబోదమా విత్తంబున్

టీక॥ కతిపయదివసములరుగగ। కొన్ని దినములు జరుగగా। ఈతడు నను వివివి
కె। ఈతడు। ఈ దుష్టబుద్ధి। నను। వివిచివి కె। నన్ను ఆలోచనముతో మందలించెను। నిక్షేపభాగా
భిలాష సైనవండై। నన్ను। ఓ వణిజా। నామతి నతి తాపము చెందెను। నా
మతి। నామనస్సందు। అతితాపము చెందెను। అతితాపము। మిక్కిలి తపించెను।
చెందెను। సమ్మతిపూర్వ। అతులగతిన్ చూడబోదమా విత్తంబున్। అతుల।
అసమానమైన గతిన్। వేగముతోను। ఆవిత్తంబున్। ఆ ద్రవ్యమును। చూడబో
దము। కనుగొనబోదాము। ఉభయులము చూచేదానికి గమనము చేయుద
మని తాత్పర్యము॥

క॥ అనిపలికిన నన్నుదోడ్కొని। చని తరువూలమున జూడ సంగుప్తధనం
బును చాల పోతేదయ్యెన్। మనసారియుం జుమ్మి వైశ్యమ గ్రజన్యా తిన్

టీక॥ అని పలికి నన్ను దోడ్కొని। అని పలికి। ఆలాగున మందలించి। నన్నుదో
డ్కొని। నన్నువెంట తీసుకొని। చని। పోయి। తరువూలమున జూడ। వృక్షమూ
లమునందు గడ్డలుయుండుకొనుగానగా। సంగుప్తధనంబు। పాతిపెట్టిన ఖాండము [illegible] చూడగా
దాచిపెట్టిన స్థలమందు లేదయ్యెన్। అగుపడక పోయెను। మనసారియుం జుమ్మి। మనసు।
నాహృదయము। ఏరియుంజుమ్మి। తపించెను। వైశ్యమగ్రజన్యాతిన్। వైశ్యా। వీరవాన
ముందు। మగ్రజన్మాతిన్। ముణిగినవాడనైతిని॥

౬౮౮. క॥ సొమ్మున్నదని నీ వొకఁడ దెమ్మని నే నదరక పైఁబడి తెచ్చితి నేఁ దడవున॥
నిమ్మాడ్కి లాడి తిట్టుం దిమ్ములకుం జెప్పి యీవిత్తెఱఁగున సభకున్॥

టీక॥ సొమ్మున్నదని నీ వొకఁడవే. నేను ధనము స్థలమునకు తెమ్మని
నే నదరక పైఁబడి తెచ్చితి నీవు కరమ్మని నేను సుబుద్ధివైన నీవు తెచ్చితివి. చలింపఁ జేసితే
వు. ఈతఁడు దుష్టబుద్ధి. తిట్టున్ దిమ్ములకు జెప్పి దిమ్ములకు జెప్పినవిధము
ఇట్లాడి లాడి. ఇట్టుపండితులు పలుకులను పలికి. సభకున్. రచ్చకును
సభ యిచ్చి తెచ్చె. సన్నుతి పట్టి దుర్మార్గుని చెప్పెను॥

వ॥ ఇట్లంతియే యని ధర్మబుద్ధి యూరకుండె నప్పుడు దుష్టబుద్ధి ధర్మాసన
స్థులకుం బ్రణామం బాచరించి యిట్లనియె॥

టీక॥ ఇట్లంతియే యని. ఇంత మాత్రమే యని. ధర్మబుద్ధి. ధర్మబుద్ధి యనేవై
శ్యుడు. ఊరకుండెను. మరేమి చెప్పక ఊరకుండెను. అప్పుడు. ఆసమయము
దు. దుష్టబుద్ధి. దుష్టబుద్ధి యనే వైశ్యుడు. ధర్మాసనస్థులకున్. న్యాయస్థులకు.
ప్రణామంబాచరించి. దండము పెట్టి. ఇట్లనియె. ఈ ప్రకారముగా మంద
లించెను॥

౬౮౯. ఎనసి నచాళ్ళి నుండు డయ నెక్కడి పాడి తదక్షఖాండవున్
గను డయ నా కుజా ప్పుడ యు కప్పుడ యుంగల దం తనిండ్లకుం
జనియె వనా ఉగేను దివసంబులు ప్రోవఁగ వచ్చి చూడవా
తినకడ సొమ్ము లేదు కని తీసుకెను [illegible] హాజరు సాక్షిగన్॥

టీక॥ ఎనసి నచాళ్ళి నుండు డయు. ఎనసినక లుసుక యుండిన చాళ్ళి నేహము
తోడను. ఉండు డయున్ నివసించు వనము. వక్క డిపాడి. ఏకాంతముగా ను.
తదర్థఖాండవున్ గను డయు. తద వృక్షఖాండమున. తలే. తథా విధప్రశస్తమైన.
అక్షఖాండమున్. వెుహరిలకుండను. కను డయు. చూడడము న్ను. నాకు చెప్పుడ
యు. నా తోడ్పడి వచ్చితిమన్ను. కప్పుడయున్. తరువూలమందు పాతిపెట్టి డము
న్ను. కలడు. నిజముగను. అనగా. ఇటువైన చెప్పిన పక్షీ యొద్రాక్షములనుడు.
అంత అక్షఖాండమును వృక్షమూలమందు పాతిపెట్టిన తరువాతను. ఇండ్లకుగి
మా గృహములకు. [illegible] ని. పోయి. బరనా. ఉగేనుదివసంబులు ప్రోవ
గ. [illegible] నాలు నైదు దినములు జరిగిన పిమ్మట నని వచ్చి చూడ. అచెట్టు వద్దికి వచ్చి

రాగా. పాతినకడ సొమ్ము లేదు. పాతినకడ. వేసుమదాచిపెట్టిన స్థలమందు. సొం
మ్ము లేదు. ధనఖాండము లేదు. మహీజంబు సాక్షిగన్. వృక్షము సాక్షిగా న్ను కని.
చూచి తీసుకెనన్. నేను యీ ధనఖాండమును ఎత్తుకొని లేదం॥

౬౮౯. క॥ నా విని ధర్మాధికృతులో వావాదం బెలయేను వారము తెడమి
రే వివరము నారవనా. దావి స్పృతబుద్ధి దెలుపు డరుగు డు వుగుదన్

టీక॥ నా విని. వాది ప్రతివాదులైన ధర్మబుద్ధి దుష్టబుద్ధుల ప్రకారము చెప్పగా
విని. వారలై. ధర్మాధికృతులో. న్యాయాధికారులు. వావాదం బెలవాగ్వాదం బెందు
కు. ఏలను వారము లేదు. అయిదువాసరములు. మూకపకాశము. మారేవివర
ము. మారు. మీ యుభయులు. ఏలో వివరమును. ఏమి విభజించి చెప్పడము
ను. అరవనాడు. అరోవ దివసమందు. అవిస్పృతబుద్ధి. అవిస్పృత. ప్రకా
శించబడుచున్న షువండి. బుద్ధిన్ ప్రజ్ఞచేతను. తెలుపుడు. తెలియచెప్పుడు.
మగుడన్. తిరుగా మన్న. అరుగు డూ స్రెండు॥

వ॥ అను వచనంబులు విని దుష్టబుద్ధి టీక॥ అను వచనంబులు. ఈ ప్రకారము
పలుకుచున్న ధర్మాధికారుల వాక్యంబులు. విని. ఆలించి వారై. దుష్టబుద్ధి. దుష్ట
బుద్ధి అనేవైశ్యుడు॥

౬౯౦. క॥ అవకాశమేమి యిఁక వసుదివాదంబింక నేమి యిఁక శుద్ధాత్ముల్
దపునితడ విన్నంతరు. తవమెంగడ గసాక్షి దెప్పెదను మీపాలన్

టీక॥ అవకాశమేమి యిఁక వసుదివాదంబింక నేమి యిఁక. అవకాశమే మిఁక
అయిదువారములు వెడ యేమిటికి. వసుదివాదం బింక నేటికి. పనికిరావి న
వాక్యలహమింక నేందుకు. ఇతఁడు. ఈదుష్టబుద్ధి. శుద్ధాత్ముండవు. నిర్మల
మైన మనస్సు గలవాడవు అనిన. సన్నం దూరు. సన్ను సకలజనులు. తవ మెంగడ.
తవ. తవ అన్నప్పుడు తెగ అనే అక్షరము. తప. చెప్పగా న్ను పాగడగ. స్తోత్ర
ము చేయగా. మీపాలన్. మీ వద్దకు. సాక్షి దెప్పెదను. సాక్షిని పిలిపించి
తెలియజేసెదను॥

౬౯౧. క॥ నా విని ధర్మ వువారలు నీవెవ్వరి సాక్షి దెలుపవేఱు ప్రజా ప్రవరా
వావాదము దిగినవనమా యూవాదనశాలి వారి కతడిట్లనియెన్

టీక॥ నా విని ధర్మ వువారలు. నా విని. ఇట్లు ప్రకారము దుష్టబుద్ధి పలుకగా నాలించి
ధర్మ వువారలు. న్యాయాధికారులైన వారలు. నీవెవ్వరి సాక్షి దెలుపవేఱు ప్రవాదు

వా॥ యెవ్వరి సాక్షి పలికింప నేర్తువు నన్ను ప్రమాణము పలుకుము. వాదము
వాక్కలహము ప్రతిగెనని అతిగెననగా వాయువాదన శాలి కపటవాద
అతడు ఆ దుష్టబుద్ధి వారికి ధర్మాధికారులతోడను యిట్లని యెనెను ఈ ప్రకారముగా వందించెను॥

౬౯౨॥ క॥ వృక్షపాదపమూలంబున నా పురాతన ధారపూర్ణ ఖాండము హౌని
క్షేపింపబడియె తెలియగ నా పాదపవిభుండు సాక్షి యగు మీరలకున్

టీక॥ వృక్షపాదపమూలంబున వృక్షపాదప వృక్షము యొక్క మూలం
బున వెలుగుచు నా పురాతన ధారపూర్ణ ఖాండము హౌనిక్షేపింపబడియె
నా పూర్వము వ్రాసినట్టి నారక మోహరీలచేత పూర్ణమై నిండింపబడిన ఖాండ
ము కుండ నిక్షేపింపబడియెను పాతిపెట్టబడెను అహో ఆశ్చర్యము
మీరలకున్ మీరు ధర్మాధికారులైన మీరు అడుగగా
గా ఆ పాదపవిభుడు ఆ వృక్షరాజు తెలియగ మీకు తెలిసేటట్టుగా
సాక్షి యగును సాక్షి అవును॥

౬౯౩॥ క॥ అను దుష్టబుద్ధి పలుకులు విని యెవ్వరు పాటుగడుర విద్వజ్జను
లిద్దినమున కునే ప్రొద్దున జనుదెమ్మని పదముగా సకలంబు నుమిరున్

టీక॥ అను దుష్టబుద్ధి పలుకులు అను ఈ ప్రకారముగా పలుకుచుండే
దుష్టబుద్ధి పలుకులు దుష్టబుద్ధి యనే వైశ్యుని యొక్క మాటలు విని ఆలోచించి
వారలై అవ్వారు పాటుగడుర ఆశ్చర్యము పొంది విద్వజ్జనులు పండితులైన
ధర్మాధికారులు ఇద్దినమున కునేమి ఈ దివసమునకేమి ప్రొద్దున జనుదె
మ్ము రేపటి దినము సకలంబు సమస్తము విన్నాము అరసెదము గాక
విచారించెదము గాక అను వారు వందించుచున్నారు॥

౬౯౪॥ క॥ చనిరంత ధర్మబుద్ధియు జనియె గృహంబునకు వాని జాడనె దొడ్డో
జనియె ప్రతివాది యరులో దినకరుడు పరాబ్ధి వారిదె పుల దేలెన్

టీక॥ చనిరంత చనిరి ధర్మాధికారులు వారి వారి నివాసములకు పోయిరి
అంత వారలు పోయిన పిమ్మట ధర్మబుద్ధియు ధర్మబుద్ధి అనే వైశ్యుడు
గృహంబునకు తన యింటికి చనియెను వాని జాడనె ఆ ధర్మబు
ద్ధి పోయిన త్రోవనే దొడ్డో కూడానున్న ప్రతివాది దుష్టబుద్ధి అనే వైశ్య

డు వానితో పోయెను ఆ రాత్రి అంతట దినకరుడు సూర్యుడు అ
పరాబ్ధి వారిధి అపరాబ్ధి పశ్చిమ సముద్రము యొక్క వారిధి ఉదకమందు
తేలెను దేలెను ఆసన్నమగు సూర్యుడు అస్తంగతుడాయెననుట॥

౬౯౫॥ తే॥ సంజ ప్రబలించె చీకట్లు సందడించె కలువ సంతసింపె చక్రవాకములు
ప్రొక్కె జలజములు వాడె దిక్కులు తేజంబు వీడె ఘూకములు మ్రోసె విహగ
ములు గూండ్లు జేరె॥

టీక॥ సంజ ప్రబలించె సంధ్యారాగము ప్రబలించె చెలరేగెను అనగా
సాంధ్యరక్తిమము ప్రకాశించెననుట చీకట్లు సందడించె చీకట్లు అంధకారము
లు సందడించె విస్తరించెను కలువ సంతసింపె కలువ కువలయములు సంతసిం
పె వికసించెను రాత్రి పూట కలువలు వికసించేది ప్రసిద్ధము చక్రవాక
ములు ప్రొక్కె చక్రవాకములు జక్కవలు ప్రొక్కె బడలినవాయెను దూరస్థ
మయ్యె నంతరము చక్రవాకములు జంటవిడిపోవు రాత్రి
యము జలజములు వాడె జలజములు పద్మములు వాడె ముకుళించెను
పద్మములు రాత్రియందు ముకుళితములవుట ప్రసిద్ధము దిక్కులు
దిక్కులు తేజంబు తేజస్సును వీడె విడిచెను అనగా దిక్కుల యందు కాంతి
హీనమాయెననుట ఘూకములు మ్రోసె ఘూకములు గూబలు మ్రోసె
ప్రకాశించెను విహగములు పక్షులు గూండ్లు జేరె గూండ్లయందు ప్రవేశిం
చెను॥

వ॥ అప్పుడు దుష్టబుద్ధి యేకాంతంబున తన తండ్రి యగు నగులంబిడి
యిట్లనియె॥

టీక॥ అప్పుడు ఆ సమయమందు దుష్టబుద్ధి దుష్టబుద్ధి అనేవాడు ఏ
కాంతంబున రహస్యమందు తన తండ్రి యగు నగులంబిడి తన తండ్రి పాదం
బుల యందు జేరి యిట్లనియె ఈ ప్రకారముగా పలికెను॥

౬౯౬॥ ఉ॥ మారుడె దుష్టబుద్ధి యతి శిష్టుడుగా కని భూరుహంబు నా
పారముగుంపు వైవినస భంబు వికాంచెదనంచు నచ్చితిం
జీరెడు మాట మాత్రమున నోకెను నన్నదభీప్సితంబు ది
నారసహస్ర సంప్రతికి నందనులా భము తండ్రి యొందదే

టీ॥ చోరుడు దుష్టబుద్ధి। దుష్టబుద్ధి దుష్టబుద్ధియనే యితడు చోరుడు।
దొంగవాడా। దొంగవాడు కాడు। అతి శుద్ధుడుగాకని। అతినిర్మలుడే యని భూ
రుహంబువే। వృక్షముచేతను। పౌరులు। పురజనులు। వినఁ ఘోషిత(?) విస్పష్టముగా నుసఖం
బికింపబదనంతడు పుష్పరణి(?) సభ। ఇదు యుండు। పరికింపవదనంతడు। వని
యుంపజేసెదనుమ। విస్ఫుతిగ। ఏత్రించి నమస్కరించి జేసెడు। సభవారలు పిప్పిడు। మాడ
మాత్రము నని ప్రయాసముగా పలికిన మాత్రము చేతనే। అస్మదభీ
ప్సితంబు। అస్మదీనాను। అభీప్సితంబు। అభీష్టమైనట్టిదండి। దీనారసహస్ర
ము। వేయి మోహరీలను। చేకొనును। గ్రహింతును। స్తోప్రతికి। స్తోకాల
ముందున్న। నందనులాభము। పుత్రుని యొక్క అధిక ఫలము। తండ్రి కొందదే॥
అనగా పుత్రుని పొందిన లాభము తండ్రిని పొందదే నే
దు ననుట॥

౯౯౭॥ క॥ తరుకోటరమున నేనే। కరుడవవసియుండ్రు మీరలు గనుగొనుడుం
పరిషజ్జనముదయంబున నరుదెంచిన పలుకుసత్యుడని నన్ను దుర్గ

టీ॥ తరుకోటరమున। తరు। వృక్షము యొక్క। కోటరమున। తొఱ్ఱయందు। నిప్ప
క్షరుడనై నే ప్రత్యక్షమై। వరులు గనుగొనుడుం। వరులు మాడ నుండ టెట్టుగాను
వసించియుండు మని వసించి యుండుము। ఉదయంబున। సూర్యోదయ కాలమందు।
అరుదెంచిన। వచ్చినట్టిదండి। పరిషజ్జనము। సభాజనము। అదుర్గ। చెట్టును గూర్చి
పలుకగా నన్ను। దుష్టబుద్ధి అనే పేరుగలిగిన నన్ను। సత్యుడని। సాధుజనుడని। పలుకు
చెప్పుము॥

వ॥ అనుచు నుంగుడు రునరు తండ్రి యిట్లనియె॥

టీ॥ అను। ఈ ప్రకారము పలుకుచుండ్రు టిష్టమండి। అనుంగుకొడుకున కు పుత్రు
నకు। తండ్రి। వాని తండ్రి। ఇట్లని యె। ఈలాగున నుందవిండెను॥

౯౯౮॥ క॥ నీదుబుద్ధినెరు బుద్ధిగ దివిరినన్నుం బ్రతిష్ఠ చేరిదవిక నా
కొదవాడుగాదు చిత్తముచెడగు లపని పెంపుజెయు వేరద్ధిగలక్షే

టీ॥ నీదుబుద్ధి। క్రూరమైన బుద్ధి। నీకు పుట్టెనే। నీకు కలిగెను గా। దివిరి। పొందిరి। అనగా
నాశనమును పొందెదవనుట। కృతఘ్ను। పరులచేత మేయుబడిన మేలును పోగొట్టి
వానికి కీడుచేసిన మోసమాత్ముడా। ఊరక। ఏంత మీదట నున్న। నన్ను ప్రాణరావద
వెనుకచేసె నపుచిత్తము మనసులు నా దండిగా దు నాకు సత్తము గాదు।
అనగా నా మనస్సు యొప్పదనుట। చెడగులపని పెంపుసేయు వేరద్ధిగలడే। చెడగులు।

పంచతంత్రము ౨౦౧

చెడ్డవారలయొక్క। పని। కార్యమును। పెంపుసేయు। అభివృద్ధిని చేసేటట్టివం
డి। పేరద్ధి। చెడ్డవాడు। కలడే। కలడా। లేడు। అనగా పిచ్చివారలు చేసిన కార్య
మును పెంపును చేసేటి పిచ్చివాడైనా లేడనుట॥

౯౯౯॥ క॥ మొదలనె పాయంబు వెదకుట। పిదపను పాయంబు వెదకుట తగునే
చిదగుదల గాదె మున్నెక। మదికెక్కిర యనుగు సుతులమ్రింగిన కిన్నెర్

టీ॥ మొదల। ఆదియందు। అపాయంబు। నాశనమును। పోసి। కష్టపెట్టెట। పిదపను తర్వాత
తము(?) అపాయంబు। (రక్షణ మొదలుకొని కర్మలనే ఉపాయములు। వెతకెదటువంటివి కలవు)
యనుకూలమా। అనగా తగదనుట। చిదగుదలగాదె। తెలివిలేనివాడనే తనేగాదా। మున్నెక
మదికెక్కిర। ముక్తా తెల్లని। ఒకమదికెక్కిర। ఒక్క ముసలికొంగ। అనుగుసుతుల। ఇష్టులైన తన
పిల్లలను। మ్రింగిన కిన్నెర। మ్రింగిన(?) ...॥

౧౦౦॥ ఆ॥ అనిన దుష్టబుద్ధి జనకుని రీక్షించి। యిట్లనియె నను లమ్మేకత మున
బకవినాశనము లభ్యమెట్లు బకము మిస్సెసయుం తవస్థాపవలయు

టీ॥ అనిన దుష్టబుద్ధి। అనిన। ఈ ప్రకారము పలుకగ। దుష్టబుద్ధి దుష్టబుద్ధియనే
వైశ్యుడు। జనకుని రీక్షించి జనకు। తన తండ్రిని। నిరీక్షించి। చూచి। ఇట్లనియె। ఈలా
ప్రకారము పలికెను। నను లమ్మేకతమున నను। అమ్మేకత మన। ఏకతము న। ఏకాం
తముగను। బకవినాశనములభ్యమెట్లు। కొంగ। శిశుపులను భక్షించెను। బకమేమి
సెసె। కొంగ యేమి చేసెను। ఇంతవట్టు చెప్పవలయును। ఈలాగైన విధము
సు తెలిసేటట్టు పలుకవలెను॥

వ॥ అనియడిగిన కొడుకునకు తండ్రి యిట్లనియె॥

టీ॥ అని యడిగిన। ఈ ప్రకారము విచారించి తండ్రినడిగిన। కొడుకున
కు। పుత్రుడైన దుష్టబుద్ధికి। తండ్రి। అతని తండ్రి। ఇట్లనియె। ఈలా ప్రకార
ము చెప్పెను॥

౧౦౧॥ మ॥ కలదొక్క కష్టభూజరాజ శుకపాక గ్రస్తశస్త్రప్రరం
భలదృగ్వ్యాఖ్యల వ్యుతా లమహోత్ర జలధుర్భంగాంగసంఘద్విజా
విలఘోషప్రతి ఘోషితద్విరదవిద్విడ్దీము దుష్టద్విష
స్థలఖ్యత్రీలదరీనిరాయతమొకకాంతారంబు దుర్వారమై

టీ॥ అత్యంత కష్టభూజరాజ శుకపాక గ్రస్తశస్త్రప్రరం భలదృగ్వ్యాఖ్యము। అత్యం
కష। ఆకాశమును యొరయుచుండెడిదండి। భూజరాజ। వృక్షశ్రేష్ఠములయం
దలి శుకశాకంబులకు పిల్లలచేతను। గ్రస్త। అభ్యసింపబడుచున్నట్టివండ్రి శస్త్ర।
ప్రశస్తములైనట్టివండి। పురుష్టలదృగ్వ్యాఖ్యలయొక్క। వాక్యము। మాటలు కలి

గినట్టుండెను. అనగా ఆవనమందుండే వృక్షములు స్వర్గపర్యంతమున్ను
వ్యాపించి మహోన్నతములైన వనుడు. కూలముద్రుజ ఘూర్భంగాంగ సంఘర్ష
జానిల ఘోష ప్రతిఘోషిత ద్విరదవిద్విట్టమము. కూలముద్రుజ తీరప్రదేశ
ములను చెలరేగుచుండే వనుడు. ఘుర్ఘురీనదుల యొక్క భంగ తరంగము
ల యొక్క అంగ. అవయవముల యొక్క సంఘర్షణ సంఘర్షముల వల్ల జనిం
చిన వనుడు. ఆవిల కలుషితమైన. ఘోష. ధ్వని చేత. ప్రతిఘోషిత. ప్రతిధ్వని
చేయబడుచున్న వనమది. ద్విరద విద్విష్టమము. ద్విరద విద్విట్. సింహములు
చేత. భీమము. భయంకరమైన వనమిది. ఉగ్రద్విపత్ ప్రస్థల కంఠీరవ దరీని
నాయము. ఉగ్ర. భయంకరమైన వనమిది. ద్విప. గజములకు. స్థలి. నివా
సములైన. కంఠీరవ పర్వతముల యొక్క. దరీ. గుహల యొక్క. నిరాయము.
సమూహము కలిగిన వనమిది. ఏతత్కాంతారంబు. ఒక మహారణ్యము. మ
హాపరమై. ఆనివారితమై. కలదు. కలిగియుండును.

౨౨౨ క. ఆవిపినంబునందొక మహామహీజంబున నగ్రశాఖపై
దానసియించి యొక్క టిట్టిభదంపతి పిల్లలఁ జేయుచు జేయునా
శీవిషమా సమీప బిలసీమములన్ వసియించియుండినా
హోవగ నన్నియిచ్చెను సవిహారపు సమాస్వవు విప్రియంబునన్

టీక. ఆవిపినంబునన్ ఒక మహామహీజంబునన్. ఆవిపినంబునందు.
ఆవనస్థలమందు. ఒక మహామహీజంబున. ఒక మహావృక్షమందు. అగ్ర
శాఖపై. కొనకొమ్మమీద. వసి. తాను వసియించి. నివసించి. ఒక టిట్టిభ
దంపతి. ఒక కైరవిషునము. పిల్లలఁజేయుచు. శిశువులను పెట్టుచు. చేయునా
ఆ టిట్టిభదంపతి పిల్లలఁ జేయగా. ఆశీవిష మహాసమీప బిలసీమము
నన్ వసియించి యుండి. ఆశీవిషము. సర్పము. ఆసమీప బిలసీమ
మునన్. ఆసమీప. ఆవృక్ష సమీపమందుండే. బిలసీమములన్. రంధ్రప్రదేశ
మందు వసియించియుండి. వాహోవగా. కబళించుచుగా
నన్ను. సమాస్వమయు ప్రతిసంవత్సరమందున్ను. ఆమె విప్రియంబునన్. ఘోర
ప్రకారముగాను. అన్నియిచ్చె మెసవి హోవు. అన్నియిచ్చి పిల్లలనన్నిటినిన్ని. మెసవి
హోవు. భక్షించి హోవును.

౨౨౩ క. ప్రతిసంవత్సరమును నీ యతిపిల్లలపాము పాలుగావించినమో
గతిఁ బరవిభుసమము పైఁగులుకుఁ ప్రతికృతిగానక యలంత పగలున్ రేయున్

టీక. ప్రతిసంవత్సరము ప్రతిసంవత్సరమందున్ను. ఆగతి. ఆ ప్రకారముగా
ఉత్ప్రకారముగాను పిల్లలఁ తన శిశువులను పాము పాలుగావించి. సర్పాధీ
నము చేసి. మనోగతి. మానసిక వందు. బకదంపతి. కైరవిషునము.
ప్రతికృతిగానక. తనపిల్లల సంరక్షించుటకైనను ఉపాయము తెలియక. అలంత.
బాధచేతను. పగలున్ రేయున్. అహోరాత్రములయందు. పైగులున్.
దుఃఖించును.

౨౨౪ వ. అట్లుండ నెండొకకాలంబునకు తనకాంత కిం ప్రసూతిసమయంబు గుడియు
భుజగభయాలంబకంబగు బకంబు దీనవదనంబై సంతతిసంభరణంబునకు
వినాశ సంహారణంబునకును ఉపాయంబుగానక తానకంబు వాసి ప్రియ
సఖుండును నాప్యాయభావుకుండును నగు కర్కటి పొంకైనా వకు
౨౨౫ తరకుంపొరంబోయి నాయంబదవిపదంగు దీర్ఘ నిశ్వాసములు పుచ్చు
కొన్న కంఠంబున దీనకు వాడి వినవేడుకొను ప్రసంగించి శోకించి ప్రత్యుత్తారా
వికైయంబగు నుపాయంబు చెప్పుమని పద్మరావారలకంబు తె ప్రార్థన
ము నన్నెట్లు చెప్పుము నేవనికనిక కంఠమున దయం న్యాయించు నవ్వకంబు నకుకు శరం
బిట్లనియె.

టీక. అట్లుండఁ తన్ ఆప్రకారము బకమిథునము దుఃఖించుచుండగా నున్న. కొండొకకాలం
బునకు. కొంతసమయంబునకు. తనకాంతకు. తనభార్యకు. ప్రసూతిసమయంబగుటయు.
ప్రసవకాలంబగుటయు. భుజగభయాలంబకంబగు. బకంబు. భుజగ. సర్పము యొక్క.
భయము. భీతి చేతను. ఆలంబకంబు. చలించుచున్నట్టి వనమిది. బకంబు. కొంగ. దీన
ముకంబై. దుఃఖితాననమై. సంతతిసంభరణంబునకు. సంతానసంరక్షణకు. వినా
శసంహారణంబునకు. శత్రునాశనంబునకు. ఉపాయంబుగానక. నేరుపు తెలియక. తా
నకంబు వాసి. స్థానమును వదలి. ప్రియసఖుండును. ప్రియమైన చెలికాడున్ను.
ఆప్యాయభావుకుండును. ఆపత్. ఆపద యొక్క. జయము. విజయమునకు.
ఆభిముఖుండును. ఎదురు అయిన వాడునున్న. అనగా విజయమునకు
కెదురుగా నిలిచియుండే వాడును. అను. ఆప్తుడైన వనమిది. కర్కటి పొం
కైనాముకు. తరకుంపొరంబోయి. కర్కటి పొంకి అనే పేరుగలిగిన ఎండ్రి దగ్గరికి
పోయి. నాయంబదవిపదంగుదీర్ఘనిశ్వాసముచ్చు. నాయంబు. దేహము.

అడవిబడగా। విక్షిప్తపడగా। గుదిగుదికన్నరు। గుదిగుది। తాళతాళిస్రవించుచుం
డెడి। కన్నరు। అశ్రుజలములను। ప్రస్రుచు। అణుచుచుంచుచున్న। బిక్కుకున్నకం
ఠంబునను దగ్గుత్తికతోను। తననుపాడి వినవేడుపాడు ప్రసంగించి। తననుపాడి
విని తనకువచ్చినట్టువంటి। వేడుపాడు। పిల్లలు నాశనమైంపోయ్యే కేడును।
ప్రసంగించిచెప్పి। శోకించి। దుఃఖించి। నేను। సఖుడవైననేను। పుత్రత్రాణ విధే
యుంబుగు। పుత్తలరక్షించేటట్టువంటి ఉపాయంబు। నేర్పును। చెప్పి। ఉపదేశిం
చి। ఆపత్పారావారతీరంబు। ఆపత్। ఆపదల అనేటి। పారావారం। స
ముద్రము యొక్క। తీరంబు। దరిని। తెప్పవై। దాటేటట్టువంటివాడవై। నేర్పుము। పొం
దింపుము। నన్ను దేర్పుము। నన్నుయీ ఆపదవల్ల నుంచి కడతేర్పుము। అని
యీ ప్రకారముగా మందవించి। కనికరంబులయున్। తనయుండునెనరు.
పుట్టేటట్టుగాను। ప్రార్థించుచు। నేత్రత్రయము చేయుచుండేటట్టువంటి। బకంబున
కు। కొంక్కెరకు। నుళ్ళరంబిట్లనియె॥ ఎట్లంటి యీలాగున వందించెను॥

౨౦౬॥ క॥ భువనవిహారి వినవలా। ఘువముల్ లావును గొరంత గాదెన్నటికిన్
దివిరి విధియింతువని మిష। నివహముల నెయ్యంత వాడనైగునొండెన్

టీక। భువనవిహారివి। భువన। ఉదకమందు। విహారివి। సంచరించుచుండేటి
వాడవు। అర్థాంతరము। భువనవిహారివి। భువన। లోకములందు। విహారివి।
క్రీడించుచుండేవాడవు। నవలాఘవముల్ లావును గొరంత గాదెన్నటికిన్।
ఎన్నటికిన్। ఏకాలమునను న్నూ। నవ। ఒప్పుచుండేటి లాఘవముల్।
లఘుప్పు। ఎగురడములు। అనగా। పక్షిగనుక ఎగరడమున్ననుట। అర్థాం
తరము। లాఘవముల్। మనోజ్ఞత్వమున్ను। లావును। శక్తియున్ను। అర్థాంతరము।
లావును। శరీరబలమున్ను। కొరంతగాదు। తక్కువకాదు। దివిరి। పూని। అని
మిషనివహముల। అనిమిష। చేపలయొక్క। నివహములు। సమూహములను। వధియిం
తువు। సంహరింతువు। అనగా కొంగ చేపల భక్షించేదనుట। అర్థాంతరము।
దివిరి। అపేక్షించి। అనిమిషనివహములు। దేవతాసమూహములను। వధియింతువు।
అనుభవింతువు। నెయ్యంతవాడు। నీవంటివాడు। నెగులు। దుఃఖమునను ఒందున్।
పొందదములు। ఎట్లు। ఏప్రకారము। అనగా యేంతాదృశగుణసంపన్నుండవైననీవు

క్షురూపమైన విచారమును పొందదావనుట॥

౨౦౭॥ క॥ శూరాకారులకును పాయములు తెకరణిం బొందుధైర్యమెవ్విధిగలుగుం
రాకడపోకడలకుజవమేమెను మునమెరకుకడకకటె ఓడదానెదర్

టీక॥ శూరాకారులకు। దుఃఖపడితుమైనవారికి। ఉపాయములు। శత్రుభేదనాద్యుపాయసాధనము
ములు। ఉపాయమనగా శత్రువులను భేదించేనేర్పునుట। ఏకరణిన్। ఏప్రకారముగా।
తోచును। స్ఫురించును। ధైర్యమెవ్విధిగలుగున్। ధైర్యము। ధరత్వము। ఏవ్విధి। ఏలాగున
కలుగున్। సంభవించును। రాకడపోకడలకు। యాతాయాతములకు। జవము। వేగ
ము। ఏమౌనుమరుని। ఏమెప్పునను। మెరకు। లభించును। కడకలు। స్వార్థ్యాతిశయత్వము
లు। ఏటువలె। ఏట్లైనదిని। ఓదర్పున్ పొందును। అనగా శూరాకారులైనవారల
కుసదుపాయధైర్యశార్య్యాతుర్యాదిసంపదలు లభించవనుట॥

౨౦౮॥ క॥ వినందినికి తగుతెర। నేనెకెరుగింతుజ్ఞయు మిదిభవదీయ
స్థానతరునికటగతకా। దేనవిలంబునకునకుల వృద్ధవిలమునకున్

టీక॥ వినందినికి। వినవా ఈట్లా అయినప్పటికిన్ని। దీనికి। యీఅపదకు। తగు। తగ్గినట్టు
వంటి। తెరగు। మార్గము। ఏర్పనెను। నేనెరుగింతును। నేనుతెలియచేతును। ఇది। నేచె
ప్పిన యీయుపాయము। మేయముము। ఓకోనరింపుము। భవదీయస్థానత
రునికటగతకాదేనబిలంబునకు। భవదీయ। నీసంబంధమైన। స్థాననివేశమం
దైన తరు। వృక్షమునకు। నికట। సమీపమును। గత। పొందియుండేటట్టువంటి। కాదే
న। సర్పముయొక్క। బిలంబునకు। పెంరికెకున్ను। నకులవృద్ధబిలమునకున్। నకు
లముంగిసయొక్క। వృద్ధ। గాఢమైనట్టువంటి। బిలమునకున్। పెంరికెకున్ను॥

౨౦౯॥ క॥ ఏడత్రివ్వకుండమీలం। బడమైప్రమువానినెల్ల భక్షించుచునే
వ్వడినేగిముంగిపాము। బడలుపడంగరచిచంప పగనేరడగున్

టీక॥ ఎడత్రెవ్వకుండ। సందులేకుండేటట్టుగాను। మీలంబడమైప్రమువు। చేపల
వేయులు। వానినెల్లభక్షింపుము। ఆచేపలన్నిటిన్ భక్షింపుము। నావిధి। శీఘ్రముగా
ను। ముంగి। ముంగిస। ఏసగి। ఆయుపాయమున్। సర్పమును। బడలుపడన్ కరచిచంపు
ఒడలుపడన్। నాశనమైపోయ్యేటట్టుగాను। కరచిచంపు। పాముని
ను। నేను। పగ। వైరము। అడగున్। పోవును। అనగా ముంగిస పాముని కరచి
చంపును। ఆపాము చచ్చిన ట్లాయెనా నీపగపోవుననుట॥

౨౧౦॥ క॥ చనుమని యీపరంబిది। పనిబిననప్పుడు గుచని యెపుంయనమైత

Pancatantra

Vol I

Book I

ద్భినతనయుకకొన్నినాళ్లకు। గొనపై యన్మొఁడగూడ దుష్టులు పెట్టిన

టీ॥ వినుము ని। పొమ్మని। ఆహారంబిడి। భోజనము పెట్టి। ఆహారమునకా వెంతనను టి। పనిచిన। అంపించగను। అప్పుడు। ఆకొక్కెరపై నంపై ప్రయాణమై పోయిన యా పొదను। తద్భినతయొక వెండ్రినాళ్లకు। తద్భినత। ఆ బకాంగన। పొడకొన్నినాళ్లకు। ఒకకొన్నిదినములకు। గొనపై। ఒప్పినదై। ఆమన్మొఁడు। ఆ వృక్షప్రదేశమందుగూడ। కులాయమందు। దుష్టులకొట్టి। అంతములు చేసెను॥

తే॥ పెట్టియురి గ్రుడ్డు పదరుండకట్టిగాచి
పొడుగుడయుఁనైర కొనికొన్ని ఫూడలను
పికితెడింభంబులాలోన బకవిభుండు
నెంత్రిజాప్పిన గతి మాల నిండపైచె

టీ॥ పెట్టి। గ్రుడ్లనుబెట్టి। ముదిరగ్రుడ్లు పదరుండ। దాకట్టి పొదగును। బాగా పెట్టుకొని। పొదుగుడయును। ఆచ్ఛాదించి పిల్లనుంచి। నైరకొని। వృద్ధిపొందించి। కొన్ని ఫూడలను కొన్ని దివసములకు। డింభంబులు। పిల్లలు। పికితెడు గుడ్లలోనుంచి పైకి వెళ్లవచ్చెను। ఆ లోన। ఆ సమయమందు। బకవిభుండు। కొంగలకు అధిపతియైన। ఆ కొంగ। ఏంత్రి చెప్పినగతి। గ్రంథకర్తలు చెప్పినగతి। ప్రకారముగా। మాలచే పలను। నిండపైచె సర్ప ఫలమగా నతలబలము వదినుంచి సర్పబలము పర్యంతముండగా వేసెను॥

అ॥ కప్పలుగా లి వారి గవి వాసి వెలువడి। వరుస మాల దినుచు వచ్చివచ్చి
పాము జంపి పాదపము ప్రాకి బకశిశు। ప్రకర భుక్తి దనిసి నకులమరిగె

టీ॥ నకులము। ముంగిస। కప్పలుగా లి వారి। నిచుకం ప్రవెట్టి। గవివాసి। త్రావనుండి। బిలము విడిచి। వెలువడి। బయలు వెడలివచ్చి। వరుస। క్రమముగాను। మాలచే పలను। తినుచు। భక్షించుచున్నది। వచ్చి। పేరుదాచి చేపల వేసిన మార్గము న వచ్చి వచ్చి। పాముజంపి। పామును వధించి। పాదపము ప్రాకి। వృక్షము మీదికి పోయి। బకశిశు ప్రకరభుక్తి। బక। కొక్కెరయొక్క। శిశు। పిల్లలయొక్క। ప్రకర। సమూహముయొక్క। భుక్తి। భక్షణముచేతను। తనిసి। తృప్తినొంది। అరిగె। పోయెను॥

అ॥ ఒకడిజేయబోవ నొక్కటగు నీబుద్ధి। గూలనవ్వజెరుపరుము దురాత్మ

చెడినదివచేడుము చెప్పకుమీ మాట। లక్షఖాండమెల్ల నన్యమెల్ల

టీ॥ ఒకడి జేయబోవ। ఒకపని సల్పబోగా। ఒకటిగు। మరొకటి యగును। నీబుద్ధి గూల। నీవు తీపాడయిపోను। నన్నుచెరుపకుము। నన్ను కీడుపొందింపకుము। దురాత్మ। పాపాత్ముడైన దుష్టబుద్ధి। చెడినదివచేడుము। నీవు చెడితివి నేను చెడకుండునట్లు। చెప్పకుమీ మాటలు। ఈ దుష్టవాక్యములు। చెప్పకుము। మాటలు పలుకకుము। అక్షఖాండమెల్ల। ఈ మోహాశలకుండ నిర్మించినదెల్ల। అన్యమెల్ల। పరిమిన్ని నిశ్చయించను॥

క॥ అని ముగియుంబిలికిన నా। ననము న ధైన్యంబు దేరనందనుడా సె
తైనకాళ్లమీదబడియిక। వినునావచనంబుడంచు వేడు కొనంగన్

టీ॥ అనిము గియుంబిలికిన। అని। ఈ ప్రకారముగా। ముగియన్ బలికిన సన్మ్రమునకు ప్రాణకమైనదము తెలియజెప్పగను। ఆ ననము న। ముఖమునందు। ధైన్యంబు। దీనభావము। దేర। ప్రకాశింపగా। నందనుడు। కుమారుడైన దుష్టబుద్ధి। అనసె। ఆసెట్టైన। అర్థాధైన వైశ్యునియొక్క। కాళ్లమీదబడి। పాదములయందు పతితుడై। ఇక। ఇం కను। వినునావచనంబుడం ము। నామాట వినుము। నిదుకొనంగన్। గాయింప। ప్రార్థనము సేయగాను॥

తే॥ మొనసపోవని వాడైద యమ్మునుదుకదయ్యె
విధివశంబున చావి వేలవేసిపెట్టి
యక్షరాత్రంబునందేగి యడరియుండె
గూళివంచాన నలవృక్షకోటరమున

టీ॥ మొనసపోవని వాడయ్యె। ప్రమాదమును పొందని వాడయ్యె। ముదుకడయ్యె। ముసలివాడై। విధివశంబున। దైవనిర్భంధము చేతను। చావిపేలవేసి। అదుడయ్యె। ముసలివాడై దుష్టబుద్ధిజెప్పినమాటలు విన్నవాడై। పెట్టి। ఆ దుష్టబుద్ధికి తండ్రియైన వైశ్యుడు। అర్థరాత్రంబునందేగి। రెండుజాములవేళ పోయి। అలవృక్షకోటరమున। ఆ మానితెంరడయుండు। గూళివంచాన। ప్రమాదము పడెనే। అడరియుండె। పొంది యుండెను॥

వ॥ అంతంగొంత ప్రొద్దునకు పద్మబాంధవుండు। పూర్వపర్వతశిఖర సింహాసనంబెక్కిన ప్పుడు పిన్నపెద్దలు భయవాదులరావించి వృక్షసమీపంబునకు వచ్చి యర్చించియుయ్యరుపురలోన వంచకుండెప్పుడు చెప్పుమని ప్రాంజలులైనిలిచిన॥

టీ॥ అంతట। ఆటు తర్వాతను। కొంత ప్రొద్దునకు। కొన్నిసేపు కాలమునకు। పద్మబాం
ధవుండు। సూర్యుడు। పూర్వపర్వతశిఖరసింహాసనం బెక్కె। పూర్వపర్వతఉ
దయగిరియొక్క। శిఖరసింహాసనంబెక్కె। శిఖరాగ్రంగమనేటి సింహాసనం
బు। రాజార్హమైన పీఠమును। ఎక్కె। ఆరోహించె। అప్పుడు। ఆ సూర్యోదయ
సమయమందు। పిన్నపెద్దలు। ధర్మాధికారులైన జనులు। ప్రశ్నియవాదుల
రావించి। ఆ వాదిప్రతివాదులను పిలిపించి। అనగా। ఆ ధర్మబుద్ధి దుష్టబు
ద్ధులను పిలిపించి రనుట॥ వృక్షసమీపంబునకు వచ్చి। ఆ వృక్షముద
గ్గరికేతెరి। అర్చించి। ఆ వృక్షమును పూజించి। ఆట్టీయిరువురలోన। ఆట్టీవాది
ప్రతివాదులయందు। వంచకుండైవాడు। మోసమునేసి యొరులధనఖాండ
మును గ్రహించిన దుర్జనుండైవాడు। చెప్పుమని। తెలియచెప్పుమని। ప్రాంజ
లులై నిలిచినను। చేతులు జోడించుకొని స్థితులయి యుండగను॥

౨౧౭॥ క॥ అట్లుండగ తరుకోటర। తలమునను దుష్టబుద్ధి తండ్రి మహాని
శ్చలు ధర్మబుద్ధి కుసాపోజ్ఞలు వంచకుడని యెల్లవారలు వినగన్

టీ॥ తరుకోటరతలమున। తరు। వృక్షముయొక్క। కోటరతలమునను। తొర
ఓంయందు। ఎలుగు। ధ్వని। బంధుగ। ఏకముగా। అనగా ఏకధ్వనిగా ననుడు।
అదుష్టబుద్ధితండ్రి। ఆ దుష్టబుద్ధి జనకుడైన తండ్రియైన ముసలికోమటివాడు। మహాని
శ్చలు। మహాత్మ। అధికముగాను నిశ్చలు। పాపరహితమైన మనంబుగలవాడు। సుగు
ణోజ్జ్వలు। సుగుణా। పరోపకారము మొదలైన మంచిగుణములతోడ,
ఉజ్జ్వలు। ప్రకాశింపుచుండేటి పురుషుండు। ధర్మబుద్ధి। ధర్మబుద్ధిని। యెల్లవార
లు వినగన్। ఎల్లవారలు। సకలజనులు వినగన్। ఆకర్ణింపగా। వంచకుడని
మోసగాడని చెప్పెను। అనగా। మోసపుచ్చి ధనఖాండమును గ్రహించిన
వంచకుడు ధర్మబుద్ధియని మందలించెననుట॥

౨౧౮॥ అందరు నవ్వాక్కుకు వెరగందిరి యల దుష్టబుద్ధి యానందమునం
బొందిన కియుంచి వారుల ముందర కరతాళగతుల మెఱయ నెరయన్

టీ॥ అందరున్ను। ఆ సభవారలందరున్ను। అవ్వాడకు। ధర్మబుద్ధిని వంచకుడని
చెప్పిన వాక్యమునకు। వెరగందిరి। ఆశ్చర్యమును పొందిరి। ఆ లదుష్టబుద్ధి। ఆ దుష్టబుద్ధి

ఆనందము॥ ఆనందమును పొందెను॥ సంతోషమును పొందెను॥ వారుల ముందర। పరజను
లముందు॥ కరతాళగతులు॥ కరతాళములనేటి॥ తాళగతులు॥ చప్పట్లయొక్క
గతులు॥ ధ్వనివిశేషములు॥ మెఱయగన్॥ ప్రకాశించగా॥ నెరయన్॥ వ్యాపించగా॥
తాండవము చేసెను॥ అనగా దుష్టబుద్ధి వంచకుడు ధర్మబుద్ధిని వంచకుడనుచు చెప్పినందు
న ఆశ్చర్యమును పొందగా దుష్టబుద్ధి చేతుల చప్పట్లు ప్రకాశింపగా పరజనుల
యెదుట సంతోషముతో తకతయ్యమని తాండవము చేసెను॥

౨౧౯॥ ఆ॥ ధర్మబుద్ధి వగచి తలయూచి తనలోన॥ నని యొనకొని సత్యము
ధర్మ॥ మనవిని వెల్లివిరిసె నన్యోన్యం బుభయాతత్రా॥ నిక్కి మిత్రముల్లో నిందబుద్ధి॥

టీ॥ ధర్మబుద్ధి॥ ధర్మబుద్ధి అనే వైశ్యుడు॥ వగచి॥ విచారపడి॥ తలయూచి॥ శిరస్సును
కంపింపజేసి॥ తనలోన॥ తన మనస్సునందు॥ అనియెను॥ ఆలాగున మనంబు నందు
ఏమని॥ సత్యము నిత్యము॥ ధర్మము॥ న్యాయము॥ అనగా॥ తగ్గి పోయెను॥ ఆ
ధర్మము లయమందు॥ అన్యాయము॥ అసత్యము॥ వెల్లివిరిసె॥ విస్తరించెను॥ చూచితే॥
నిక్కి మిత్రము॥ నిజమిత్రములు తేకనే॥ మిత్రుని నిందబుద్ధి॥ యనుచు మీ
అపవాదము సహించెను॥

౨౨౦॥ క॥ తరువులు సాక్ష్యము లౌను నరులచ్చేరువ నుజ్జ్వాలకులను చెపె
యరుసు పరాపు చెంప॥ గవము ప్రయత్నంబుతోడ గలదింకనుతన్

టీ॥ తరువులు సాక్ష్యము లౌను। తరువులు। వృక్షములు। నరులచ్చేరువను
ప్రత్యక్షసాక్షులు। మనుష్యులకుముందు మనుజ్జ్వాలలచే తమసాక్ష్యము
లౌను॥ సాక్ష్యము చెప్పునా। ఏదియైన యరుసు। ఏదియైన ఆశ్చర్యము॥ కర
ము నిక్కమై। ప్రయత్నంబుతోడ। ఈ యత్నము తోకూడా। ఏమిటో। కష్టప
డు సాక్ష్యమందు। పరాపకుల్కుం పగలదు విచారించవలెను గలిగినది॥ అనుచున్॥
~~అనుచు॥~~ ప్రకారము మందలించెను॥

౨౨౧॥ క॥ ఆ కుజ కుసుకోటరమున। నాకులములు పై బయసల పుంజించినన
సైన్యం తరుపూలను యుక్తులై కలుగు ప్రవృద్ధి నియోగంతరమున్

టీ॥ ఆ కుజకుసుకోటరమునన్। ఆ కుజ। ఆ వృక్షముయొక్క। కుసుకోటరమునన్। ఆ
నిక్కమైన కోటరము తొఱ యందు। ఆకులములు పైవి। అనలమంబి

చిన అగ్నిహోత్రము వృద్ధింపగను అస్తోకతరుమూలసంచయము తృప్తై। అస్తోక
అధికమైనట్టువంటి। తరుమూలము (పుట్టుచున్న ప్రదేశము) తెలాదను। సంచయుతమై। కూడుక
స్నేహసంస్థితమై। కేలయు। వుండియు। అంత్యంతరములన్। తెలకలు లోనాడు। ప్రజ్వాలని
చూర్ణమంటుకొనెను॥

౨౨౨॥ క॥ పొగనుద్ధుడిచి మంటల్ సగమవురుగంగాలియ్యకొ ద్విపగసన్నగముల్
దిగనురికి దుష్టబుద్ధిన్। తెగితిట్టుచు బడుగుబడుగు దేహము విడిచెన్॥

టీక॥ పొగనుద్ధుడిచి। పొగ। ధూమము చేతను। ఉద్ధుడిచి। పూరించి పుచ్చుకొనినదై। మంటల్। అగ్నిజ్వాలల చేతను। సగము ఉరుగంగాను। (అర్ధ)ము దేహము నష్టించేటట్టుగా (దహింపబడి) చేయువాడై। ఆ ద్విపగ। దుఃఖము వృద్ధిబొందగా। అన్నగము నుండి గనురికి। అస్యక్షము పల్లనుండి (కిందికి దుముకి) దిగువకు భూమికి పారుచు। దుష్టబుద్ధిన్। దుష్టబుద్ధి అనే పేరుగలిగిన తనపుత్రుడును। తెగితిట్టుచు। తెగి। వానియందు మోహము లేనివాడై। తిట్టుచు। నిందించుచు। బడుగు। ఆముసలికొడుకు బడుగు దేహము విడిచెన్। బడుగు। ముదిసినట్టువంటి దేహము। శరీరమును। విడిచెన్। త్యాగము చేసెను॥

వ॥ అప్పుడు రాజపురుషులు దుస్సాధ్యకార్యధనంబున నద్దుష్టబుద్ధిని శిక్షించిరి॥

టీక॥ అప్పుడు। ఆసమయమందు। రాజపురుషులు। ధర్మాధికారులైన జనులు। దుస్సాధ్యకార్యధనంబున। దుస్సాధ। అధికమైన కార్యధనంబున। కోపము చేతను। అద్దుష్టబుద్ధి। ఆదుష్టబుద్ధి అనే వైశ్యుని। శిక్షించిరి। చూచి॥

౨౨౩॥ సీ॥ చెల్లుజాల్లముల కిత్సింప నిచ్చిన సామ్ము। మగుడ దనకైన కోమటి గులాము
చేజేత విశ్వసించినవారి చెప్పుపప్పులకు కొల్లరులై సాజాతి తెంద
తెగినంటి తేనిపో డుగనెల్ల నవల। గిడ్డలపొడుముచే గినబిగాడి
బూసంబు దరపినే రప్పున నమ్ము కైనుడు। కరుప్రగోరెడు దోసకారిబుడుగ

౨౨౪॥ తే॥ అప్పునపము ననూరారుల డిగి పుచ్చుకొనిన నయంబున దీర్పక కూకపోక
నరుకునప్పటి సరిచెప్పి యరగరాచు చెదగరపు డొక్క కోరాకొరి సెట్టినుక్క॥

టీక॥ చెల్లుజాల్లములకిత్సింప నిచ్చిన సామ్ము। చెల్లువల్లి ములకు। చెల్లనోచెల్లకపోవునొఅని। ఈడ్చింపనిచ్చిన నీచేతికి మూడయిచ్చినట్టువంటి। సామ్ము। ధనము। మగుడ నీచేనికోమటి గులాము। మగుడతిరుగా। తిరిగా లేని। ఇదియెట్టువంటి। కోమటిగులాము। ఓవైశ్యకులాధముడా। చేజేత విశ్వసించినవారి। విశ్వసించినవారి। నమ్మనవారిని। చేజేత। చేచేతను। అనియేవే ననుట। చెప్పుపప్పులు। పరసాకములు చేతను। కొల్లరుచు। వైజాతి తెంద్రతెగినంటి తేనిపో డుగ। తెగి। లోతుగా తెగినం
(సులభపడుదులకు)

టితేని। గంప్పల్ద్వదినట్టువంటి। పొడుగపోడు గలుగునట్టుగాను। తెప్పుడు। పరులను।
అడలగిడలు। అడలుగిడలనే కీమానికెలచేత। పొడుము। పొడిచేసి వేగిన బిగాడి। యజ్ఞాముండాకొడుకా। బిగాడి యనగా యుజ్జాయినుటుబూసంబు దరపినే రప్పున।
బూసంబు। ధాన్యములు। తరపినే రప్పున। తరపి। తరియందు। నే రప్పున। ఉపాయముచేతను। అప్పుకైనుటకు। విత్తియమునే సేటంపుకు। కరపుగోరెడు దోసకారిబుడుగ। (దుష్కర్మములను ప్రార్థించేవాడ) పాపప్రపగిడీకొడకా। అప్పునపము న। (ఋణముగా పుచ్చుకొనే) చేతను। నూరారులడిగి పుచ్చుకొని। నూరారులు। వేలపర్యంతము। అడిగి పుచ్చుకొని। ప్రార్థన చేసి తీసుకొని।
నయంబున తీర్పక। న్యాయముగా తీసుకున్న ధనము తీసుకున్నట్లే ఇవ్వక ఇవ్వకను। కూకపోక నరుకునప్పటి। కూక। పప్పులచేత। పోక। వక్కదబ్బలచేతను। నరుకునప్పటి। బిల్లర దినుసుది వ్వడచేతను। సరిచెప్పి। తీసుకున్న సామ్ముకు (యారిజేసి) అరగరాచు। తీసుకున్న సామ్ము కెగ్గే సేటి। చెదగరపు డొక్క। చెదగరపు చెనటి తనముగల। డొక్క। కడుపు గలిగినట్టువంటి।
కోరాకొరి సెట్టినుక్క। (శునకము)వంటి ఓసెట్టిగా॥

౨౨౫॥ వ॥ అనితిట్టి సామ్ము ధర్మబుద్ధికిప్పించి దుష్టబుద్ధిని గొరతంబెట్టిరి దుష్టబుద్ధి
యనువాడు తనవారిం జెరిచి తానుం జెడునిట్లు రాజునుం జెరిచి తరువా
త నీవునుం జెడుంచెదవని పలికి కరటకుండు వెండియు॥

టీక॥ అనితిట్టి। అని। ఈలాగు ప్రకారముగా। తిట్టి। నిందించి। సామ్ము వాదువంచనజేసి గ్రహించిన పదార్థమును। ధర్మబుద్ధికి। ధర్మబుద్ధి అనే వైశ్యునకు (ఇప్పించి) ఇప్పించి। దుష్టబుద్ధినిన్। దుష్టబుద్ధి అనే పేరుగలిగిన వైశ్యుని। గొరతంబెట్టిరి। శూల (ప్రోతము చేసిరి)। దుష్టబుద్ధి యనువాడు। తనవారిం జెరిచి తానుంజెడు। తనవారిం జెరిచి। తన సంబంధ(వారిని నష్టము చేయించి) తానుం జెడు। తానున్న (కష్టపెట్టి)। ఈట్లు। ఈలాగునను। రాజునుం జెరిచి। ప్రభువైన పింగళకుని (శిక్షింపించి)। తరువాత। పిమ్మటను। నీవును। నీవు చెడుంచెదవని। కిడును బొందెదవని। పలికి। మందలించి। కరటకుండు। కరటకుడనేవాడు। వెండియు। మరిన్ని చెప్పుచున్నాడు॥

౨౨౬॥ చ॥ వడువడుదార్యములదమునా మునా మనుపోచు నేడునే
నడచె జూచి నమ్మదగునా నిను జిల్వకుపాలు పోసి మం
గడపసి యుంప జేసిబరకా లను పాంచిన వేలె తరుంగునే
కడ గగిబడల్వదుంగరముగాక కృతఘ్నులై దుష్టమానసుల్

టీక॥ దమనకా। ఓ దమనకుఁడా। కదుమీ దురాత్ములతో। కదు। మిక్కిలి। చెదురా
త్ములతో। కీడైనపనులచేతను। మనకా। మనక్కైతేను। భయము తొల్గి। భేదింపబడి
ప్రవృత్తిని। నేను। ఇప్పుడు। అనగా యీదినమందనుట। నీనడవడి జూచి।
నీనడత జూచి। నిన్ను। దుర్జనుడైన నిన్ను। నమ్మదగునా। విశ్వసించదగదు। అదెట్లా
గంటేను। బల్లుని పాలుబోసి। బల్లుకు। సర్పమునకు పాలుబోసి। క్షీరమును తాగించి।
ముంగడవసియుంచేసి। ముందరనుండే ఉక్కుగా పెంచి। చిరకాలము పెంచినా। బ
హుదినములు వృద్ధిబొందించినను। కడ. గా। ప్రదెబ్బ గించి। బదులేపడం కరచు
గాక। బలహీనమైన చిడి పొయ్యే ఉక్కుగాక। వేమె తరంగునే। తనకు
పాలుపోసి సాకి వృద్ధి బొందించిన వానిని తెలియునే। అనగా తెలియ
దనుట। అల్లాగునన్నే। దుష్టమానసులకు। దుష్టచిత్తులైన లేనంటి వారలు।
కృతఘ్నులౌ। కృతఘ్నులు। అనగా చేసిన మేలును దుష్టమానసులు మరచి
పోదురనుట॥

౭౨౭॥ కా॥ తెలియని నరుఁడే యుపగనకు। తెలిసిన మానసుని వలదు తెలుపగను
దిలకించి తెలియని కరడికి। తెలిసిన మెరుగింపవమల గర్భుని వశమే

టీక॥ తెలియని నరుఁడే యుపగనకు। తెలియని। ఏమెరుగని వంటి। నరు।
మనుష్యునికి తెలుపగనగు। తెలియజేయవచ్చును। తెలిసినమానసుని జ్ఞా
నము కలిగిన మనుష్యుని। తెలుపవలదు। తెలియజేయవలసినది లేదు।
మదిలో। మనస్సుందున తెలిసియు తెలియనికరడికి। తెలిసియు। ఎరిగియు।
డిన్ని। తెలియని। ఏమెరుగని వంటి। కరడికి। దుర్జనునికి। కలిత సమెరు
గింప। కలితనము జ్ఞానము। తెలియజేసుటందుకు। కమల
గర్భుని వశమౌ। బ్రహ్మకైనా దరముగునా। అనగా తెలిసి తెలియని మూర్ఖు
నకు జ్ఞానమును తెలియజేయను బ్రహ్మచేతను కాదనుట॥

౭౨౮॥ కా॥ పతిత్రికోట్లో కరిరించినది। కితరు లేనంద్య నాగనాంబు లెలుకల చెన

ఉత్తమయువ్వనిసుపత్రాన ను। కతవినవే తెలుత దమనకా నేనును ర్ణ

టీక॥ పతిత్రికోట్లో నరించిన। పతిత్రి। ద్రుజమైన పింగళకునకు। ఏట్లు। ఎట్లా
కారము। ఏమి నరించిన। కీడుజేసిన షువం డి। నేను। ఇతరులకు। పిం
గళునకంటె యితరులయితేను। తృణాకనాంబులు। [illegible]

ఓ దమనకుఁడా। తెలుపుకూర్పుకాలమందు ఈ నువర్తనము। లోహమయమైన
తులలను। ఎలుకలచే భక్షితమయ్యె। ఎలుకలచే। మూషకములచేతను। భక్షిత
మయ్యెను। భక్షింపబడెను। అను। అనేటి। కతను। కథను। నీవు। వినవా। వినవా
అనుచు। ఈ ప్రకారముగా కరటకుడు మందలించగా॥

౭౨౮॥ క॥ దమనకుడల కరటకుడి। కేమెగంటె యెట్లు నీతితో వినయముగ
శ్రీముఖ చెప్పుమని నకట్లు యమలమతిం జెప్పదెరగనతడా తనికిన్

టీక॥ దమనకుడు। దమనకుడనే ప్రధాని। అలకరటకుని దిక్కు జూచి। అలక
రటకునిదిక్కు। ఆ కరటకుడనే వాని పార్శ్వము చూచి। నీపుత్రులు పెట్టినవాడై నీతి
తో వినయముతో కరటకుడా। ఎట్లు। ఆకథ యెట్టువంటిది। అది
ఆ కథను। సర్వము జెప్పుమని। సమగ్రముగా చెప్పుమని దమనకుడుమం
దలించగా। అ కథ। ఆ కథను। అనగా ఈను పత్రానును లోహమయుకలు భక్షిం
చెనన్న కథనందు। అతడు। ఆ కరటకుడు। అతనికిన్। ఆదమనకునకు। అ
మలమతి జెప్పసాగెను। అమలమైన షువండి। మతిన్। బుద్ధిచేతను। చె
ప్పసాగెను। చెప్పనారంభించుచు ఇట్లు చెప్పెను॥

౭౩౦॥ చ॥ సనిచిరకావేరజాతటమునన్ సుహాసారపురంబునందు కో
ష్టునిచెలి మందభాగ్యుడను నోమటిశ్రేష్ఠులు విత్తయుండమం
గిందినలేమి కాటికి నిజోరకు విదిలకై శృంఖం ప్రమం
కనకసువర్ణ శ్రాముల నివిగా కారింపుచు గునతం డు నిష్పుర్గ

టీక॥ కవేరజా తటమునన్। కవేరజా। కావేరీనదియొక్క। తటమునన్। తీర
మందు। సుహాసారపురంబునన్। సుహాసారపట్టణమందు। ననిచి। ఉండెపు
మన్నవాడై। కృతఘ్నుడౌ। కృతఘ్నుడనే పురుషుని కెట్లు బాహుడైనవంటి। మం
దభాగ్యుడనుకొమటి। మందభాగ్యుడనే పేరుగల వైశ్యుడు వణిజులు
నిలయం। షుమందును విత్తయుండవురున్। అప్పుడునే దానికిన్ని। బెడా। లేనుబెనే
దానికిన్ని। గతి తే మిభాగ్యములేనంచుచేత కూడి కినీ। అన్నార్జనకు న్యాయా
రకు। కష్టవస్త్రాలకును। నెదరవై। దరిద్రమై। శృంఖం ప్రమం। శోషింపుచున్న
వసువులు
కనకసువర్ణాముల నివిగా। కండ్ల ప్రాణములు తెట్టుకొని। అతండు ఆ మందభా
గ్యుడనేకొమటి। నిపుణ। ఇల్లప్పుడున్న కారణం। దరిద్రభావమే తగ్గాను।

టీక॥ ఆమాటను। ఆ అసత్యభాషణములను। అలకరాతిగ్రామమని। ఆవైశ్యశిఖామణి। తలయూచి శిరఃకంపము చేసి। అట్లగాకున్న। ఈయెలుకలు భక్షించకయుండిన మైత్రేను। సఖా। ఓ మిత్రుడా। ఈమాట సత్యమే। ఈప్రకారముగా త్రాసు నెలుకలు భక్షించెనని నాకుజెప్పుచున్న నాతో మందలింతువా। మిగుల విన్నతి। ఇది। ఈ యినుపత్రాసు నెలుకలు తినదగినది అప్పుడు ... జుమీ। మునుపటికాల ... దుర్దినమువలె। అయితే యిప్పుడేమి యినుదినము॥

౨౨౬॥ క॥ అని వెగటు దోపకుండగ మునుపటివలె తన్నివేశమున వర్తియుచున్
దనలో లోయుము కతిపయ దినములు క్రమియుంచి కలక దీరిన పిదపన్

టీక॥ అని వెగడు దోపకుండగ। అని। ఈప్రకారముగా మందలించి। వెగటు దోపకుండగ। మనసునకు ఆసహ్యము పుట్టకుండగాను। మునుపటివలె। పూర్వమువలెనే। తన్నివేశమున తతః। అప్పటిమొదలుకొని। నివేశమున। గృహమందు। వర్తియుచున్। ప్రవర్తింపుచున్నా। తనలో। తనమనస్సుందు। లోయుము। విచారపడుచున్నా। కతిపయదినములు కొన్ని దినములు। క్రమియుంచి జరిపి। కలకదీరినపిదపన్। కలక కలత తీరినపిదపన్। పోయినపిమ్మట॥

౨౨౭॥ క॥ బిడుగుర కోమటి తుకతుకనుడుకుచు తులదక్కెననుచు నున్నాడియసి
గుడిద్రిప్పిన కపటాత్ముని తడయక గుట్టైన త్రిప్పి దండెజెతన్

టీక॥ బిడుగుర్ కోమటి। బిడుగుర్। ముసలివాడైన కోమటి। ఆ మందభాగ్యుడు। తుకతుకన్। తుకతుక అని। అనుకరణము। ఉడుకుచు। తపించుచు। తులదక్కెననుచు నున్నాడా। నాయినుపత్రాసు తనకు లభ్యమాయెనని యా కృతఘ్నుడు ఉన్నాడా। ఈ వ్యవహారము నిచ్చితుకుచు ... దేవాలయము ... గుడిద్రిప్పిన కపటాత్ముని। ... తడయక। ఆలస్యము చేయక। గుట్టైన రాళ్ళు ... తోడుతో ... త్రిప్పెదన్। చుట్టైదనువాడు గుడిద్రిప్పెదనను గుట్టుతో ... చెప్పుతానని యోచించెననుట।

౨౨౮॥ క॥ అని తలచి యల కృతఘ్నుని తనయుని చే సొక్కనాడ తడు స్నానేయున
స్నానము ... డియు। చనువున బట్టించుకొని ప్రజల వేడ్కించన్

టీక॥ అని తలచి। అని। ఈలాగున తన మనస్సులో అనుకొని। తలచి స్మరించి। ఆ లక్కృతఘ్నుని। ఆ కృతఘ్నుడనే వాని యొక్క। తనయుని। కుమారుని చేతను। ఆ తడు। ఆ మందభాగ్యుడు। ఓ ... నాడు। ఒకదివసమందు। స్నానేయు। తైలముతో। ఆ స్నానమునకు। పలువిధములుగా నుండెనో ... ఆ ... అనగా తలపులు ముచ్చటైన ...

లయట కలిపియనుతు। చనువున బట్టించుకొని। చనువున। ప్రియముతో నాదను పట్టించుకొని। ఆచిన్నవానిని తనతో యుంచుకొని। ప్రజల్ వేడ్కించన్। ప్రజల్। సకలజనులు। వేడ్కించన్। చూచుచుండగను॥

౨౨౯॥ క॥ స్నానవ్యాజంబున జని। వాని నొకానొక హృత్తి వాసంబున నా
లోనిడి త్రమ్మరుడయుచు। తాన రుద్రై వానికా కృతఘ్నుండనియెన్

టీక॥ స్నానవ్యాజంబున। స్నాన। నదీస్నానము యొక్క। వ్యాజంబున। నెపమున। చేతను। జని। పోయి। వాని। ఆ కృతఘ్నుని కొడుకును। ఒకానొక హృత్తివాసంబున। ఒకమిత్రుని గృహమందు। ఉంచి। ఆ లోపల అంతలోనే। త్రమ్మరుడయు। తిరిగిరాగా। ... తాన రుద్రై। సుదుఃఖితుడై। ఆ కృతఘ్నుండు। కృతఘ్నుడనే పేరుగల ఆ కోమటి వాడు। వానికి। ఆ మందభాగ్యునితోడను। అనియెన్। ఈప్రకారముగా మందలించెను॥

౨౩౦॥ శా॥ అయ్యాలి వచ్చిగదయ్యా నీపిరుదరా దాయెన్ మహాశ్చర్యమం
బయ్యెం జెప్పగదయ్యా నా పడతదత్యార్తుం బలెంబట్టునే
నయ్యోడం సలిలంబులాడగ తటస్స్రోతంబు నాసూనుడితం
బయ్యా నేనుతు కుప్పదప్పకొని పోయెం బ్రీతివాపోవగన్

టీక॥ ఆ అయ్యాలి వచ్చిగదయ్యా। అయ్యాలి। చిన్నవాడు। నీ పిరుద। నీవెనుక। నావ ... గదయ్యా। వెతించి ... రాదాయెన్। తిరిగి రాకపోయిన వాడాయెను। మహా
సాశ్చర్యంబయ్యెన్। మిక్కిలి భయమాయెను। చెప్పగదయ్యా। వెతింపు ... మయ్యా।
అని నాపడు। ఈప్రకారముగా అతడు। ఆ కృతఘ్నుడు। అత్యార్తుంబలెన్।
బల్లు। అత్యార్తుంబలెన్। అత్యంతపీడితుడువలెనే। ఏడ్పు। మందలించగా।
ఆ మందభాగ్యుడు మందలించే మాట యేమంటే। నేన్ను నేను। ఆ వ్యాడున్। మందభాగ్యుడనైనేను
అనది యందు। సలిలంబులాడగ। స్నానము చేయుచుండగా। తటస్స్రోతంబున్।
తటి। దరియందు। స్రోతః। ప్రవాహ దినడుమందు। ఆ స్థూలపాదము లుగలిగినదియు
వండి। నేను తునేనెడుకును। ఆ శూద్ధతంబు। అశు। తీవ్రము చేత। ప్రద్ధతం
బు। జాడ్యతనులుకలు గునట్టుగాను। భీతి। భయము చేత। వాపోవగన్। రోదనము చేయుగాను। గ్రుద్ధ। గృద్ధము। తన్నుకొని పోయెను। ఎత్తుకొని పోయెను॥

ఆవాల్యా। కట కథ॥

౨౮౧॥ క॥ స్త్రీసు విటాహుడనైన। తొలిసివాడు వార్తజాప్పు దుంగా కనుచున్
వేని లువక వఛ్ఛితి సన। నాదన వుర వాడనాతడా తని కని యొన్

టీక॥ ఏను విటాహుడనా। ఏను। నేను। విటాహుడనై ... వాడు వార్త। ... వాడు। నీ తొలి తొల్లను। చెప్పుదుం గా కనుచున్। ... దనని అనుకొన్న వాడనై। వేనిలు వక వఛ్ఛితి సన్। వే। శీఘ్రము గాను। నిలువక। అప్పుడు। ఆలస్యము సేయక। వఛ్ఛితినని ... తెంచిన వాడనైతిని అనగాను। ఆనన ముఖము। ఆర వాడు। రాం తిదరగగా। ఆతడు। ఆకృతఘ్నుడైన కూపము ఆ తనికని యొన్। ఆ తనికి। ఆయుం దక్షాగ్ని నితోను। అనియొన్। మందవించెను। ... వుని కృతఘ్నుడు మందవించె నండ్రేను॥

౨౮౨॥ ఆ॥ చేపజాల్లగాదు నెక్కిళ్ల యును గాదు పిట్టగాదు కోడి పిల్లగాదు
కెండ్రిము ష్ట్రి పష్టు కెనిపోవ పసిబిడ్డ। పేదయాల గ్రద్ద పేదజాపుమా॥

టీక॥ చేపజాల్లగాదు। నెక్కిళ్ల యును గాదు। ... పిల్ల యును గాదు। పక్షి యును గాదు। కోడి పిల్ల గాదు। కుక్కపిల్ల గాదు। కెండ్రి ముష్ట్రి పష్టు కెని పోవ। ... తీసుక పొయ్యేదానికి పసిబిడ్డ పేడు। ... గ్రద్ద పేడ। ... కడను। అనగా। చేపజాల్లపు ఉగు మొదలైన వాటిని గ్రద్ద చెత్తుక పోతే ... కపోవచ్చును। పసిబిడ్డలను గ్రద్ద తెత్తుకపోవునా। ... ఆపుర్వము పని అని కృతఘ్నుడు మందవాగ్ని తో మందవించెననితా త్పర్యము॥

౨౮౩॥ క॥ విసకంగ తిగా దుసుతుం। గొనితె మ్మన నతడు గ్రద్ద గొనిపోయినవా
లునిచే నగు మూషకము లు। తినిపోయిన యినుపత్రాసు తేవాగైన్

టీక॥ విసకంగ తిగాదు। ... దానికి యుక్తము గాదు। సుతుం గొనితెమ్మన। కొడుకును తీసుకొని రమ్మనగా। అతడు। ఆమందవాగ్నుడు। మందవించెను। మూషకములు। దిని పోయిన యినుపత్రాసు తేవాగైన। మూషకములు ... తినిపోయినట్టి ... యినుపత్రాసు। ...

యతులను। తేవాగైన్। తెచ్చేదానికి యుక్తమైనట్టైతెను। గ్రద్ద పోయినవా లునితేనగు। గ్రద్ద తీసుకపోయిన మీ చిన్నవాణ్ణి తేనాను॥

౨౮౪॥ క॥ ఇనుపతుల యెలుకతినగా। కొనిపోవగరాదె గ్రద్ద కుఱ్ఱ సఖ యుష్య
త్తనయుని నీ మాటలకం। జైసు వింతలె తెలియనెప్పుడికి నామాటల్

టీక॥ సఖ। ఓరా వినాదా। ఇనుపతుల యెలుకతినగా। ఇనుపతులు। ... పత్రాసును। ఎలుకతినగా। మూషకము ... నగా। యుష్మత్తనయున్। నీ కొడుకును। గ్రద్దను। గ్రద్దము నకు। కొనిపోవగరాదె। తీసుకపోవడము యుక్తము గాదా। అనగా। యుక్తమేను। ఇనుపత్రాసును ఎలుకతినగా గ్రద్ద కు నీ కొడుకును తీసుకపోవచ్చునని మందవించెనని భావము। నీ మాటలకం జైను। నీ పలుకులకం జైను। నా మాటలి నా పలుకు లు। ఎప్పుడికి। ఎప్పుడైనా తెలియనె ... గా। వింతతే। ఆపూర్వములా। అనగా నీ మాటలకం జైను నా మాటలు ఆపూర్వములు ఇనాదను ఓ నీ మాటలే యెప్పుడైనా ఆపూర్వములని తాత్పర్యము॥

౨౮౫॥ క॥ అనిమాట మాట సరిప్ప చ్చినవంచకుదెరిగి యతని చే తికితులలయి
చ్చినతం డునుదాచినత। త్తనయు కృతఘ్ను నకుసంకుదంబుగ నిచ్చెన్

టీక॥ అనిమాట మాట। అని। ... మందవించి। మాటకు మాట సరిప్పుచ్చినవాని మాటలకు తగునట్లు సరిచేసిన। వంచకుడెరిగి। మోసగాడైన కృతఘ్నుడు తెలుసుకొని। అతని చే తికితుల యిచ్చి। అతని చేతికి। ఆమందవాగ్నిని ... చేతికి తుల యిచ్చి। ఇనుపత్రాసు నిచ్చెను। అతండును। ఆమందవాగ్నుం డున్ను దాచినతాను ... పెట్టిన పుం డి। తత్తనయున్। ఆకృతఘ్నుని కొడుకును। కృతఘ్ననకు। కృతఘ్నుడనే పేరు గల వైశ్యునకు। సంతుదంబున నిచ్చెన్। సంతోషముగా ఇచ్చెను॥

౨౮౬॥ క॥ ఇది నీకు నిదర్శనముగు। గదనినుమది నమ్మరాదుగదరయొను నిచ్చే
స్ట దమో హో నయగుణా। ను దివే తెలిస్ప సత్యమైన ...

టీక॥ ఇది నీకు నిదర్శనముగు గద। ఇది। ... కథ। నీకు నిదర్శనముగు గద। నేను దృష్టాంతము గు గద। నిను మది నమ్మరాదుగద। నిను మదిని నమ్మ। మది। మనస్సుందు। నమ్మరాదుగద। విశ్వసించకూడదుగద। నేను। నేను। ... నీ చెప్పెదు గద।

ర్థాటుపంచివాదవనివాక్యేదను। అది। అట్లాప్రసిద్ధమైన। నయగుణములు। నయ। న్యాయమార్గవిహితమైన। గుణములు। సుగుణములు ఒక్కటిసత్యమైనన్। ఒట్టుగాని సత్య మేకాని। నీకున్ నీకు। తేదు। తేనే తేదు। ఓహో। ఆశ్చర్యము। అనగా నీవు ఒట్టువెట్టుకొన్నప్పటికిన్ని। సత్యము చేసినప్పటికిన్ని నీకు న్యాయమార్గయుక్తమైన గుణములు లేదని దమనకుని తో కరటకుడు మందలించెనని తాత్పర్యము॥

౨౪౭॥ శ్లో॥ ఆదర మొప్పనుక్త పరుడై మనువాడు పదేశికిం ద్రఢా
హ్లాదము సంఘటించు పర మాదర నాశ్రవణంబు పెంపునం
భీదశ వేమి నష్టదుపదేశ వ్యదూక్తి శతంబు లక్కటా
సూదులు చెలాతె నీవు లు సోకిన నొప్పు సహింప కుండుటన్

టీక॥ ఆదర మొప్ప। ఆదరము। ఆదరణాయుక్తమనస్సుయనుట। ఒప్పగా। ఆసక్తి। ఉక్త పరుడై। ఉక్త। గురుప్రోక్తములైన వాక్యములందు। పరుడై। ఆసక్తుడై। మనువాడు ఆత్మ వృద్ధిని పొందియుండేవాడు। ఉపదేశికిన్। న్యాయమార్గములను చెప్పిన గురువునకు। ద్రఢాహ్లాదము సంఘటించు। ద్రఢ। గాఢమైన। ఆహ్లాదము। ఆనందమును। సంఘటించు। పొందించును। పరమాదరణాశ్రవణంబు పెంపున। భీదశవేమి। పెంపునన్। విస్తారముగాను। పరమాదరణాశ్రవణంబు। పరమ। శ్రేష్ఠమైన ఉపంటి। ఆదరణా। ఆదరము తో కూడుకున్న ఉపంటి। శ్రవణంబు। ఉపదేశవాక్యము వినడము చేత। భీదశవేమి। జ్ఞానతత్త్వ శేకరపోపుడు చేతను। అష్టదుపదేశవ్యదూక్తిశతంబులు। అష్ట। దారాయుక్త। ఉపదేశ। బోధనరూపములైన। వ్యదు। కొమలములైన ఉపంటి। అనగా నయములైన సుడి। ఉక్తి శతంబులు అనేక వాక్యములు। సూదులు చెలాతె। సూదులు వలెనే। సోకిన। ప్రవేశించితేను। సహింపకుండుటన్। అసహ్యము చేతను। అక్కటా। అయ్యో। చెప్పులు। నీవు పూర్వం త్రిప్పితివి। కర్ణములు। నొప్పి। నొప్పిబడును॥

౨౪౮॥ క॥ ఘనగుణములు తనగుణములు లజనుజము రుణ్ సాధ్వసాధు సంపర్కములే
వనజనపదపథికుండగు। ననిలుడు పోతున్ సుగంధ దుర్గంధములన్

టీక॥ ఘనగుణములు। ఘన। శ్రేష్ఠములైన। గుణములు। సుగుణములతో కూడుకున్న। తనుగుణములు। తను। నీచములైన। గుణములతో। దుష్టగుణములతో కూడుకున్న। సాధ్వసాధు సంపర్కములే। సాధు। సజ్జనుని యొక్క। అసాధు। దుర్జనుని యొక్క। సంపర్కములే। సహవాసము చేతను। జనుడు। మనుష్యుడు। వనజనపదపథికుండగు। వన। అడవి తో ద్యానవనం దున్ను। జనపద। పల్లెలయందున్ను। పథికుండగు। సంచారము చేయుచున్నట్టు

వంటివాడై। సుగంధ దుర్గంధములన్॥ సుగంధ దుర్గంధములను పొందినట్లు॥ ఆ సుగంధ దుర్గంధములను పొందినట్లు। ఆ తోటలు। పరిమళములు లాడితేను॥ ఆ నిండు దుర్గంధముగల యుప్ప వారి స్థానమందు ఆ సుగంధములను పొందుచున్నట్లు। అనగా ఉద్యానవనములలో పుష్పములు పరిమళముల సంఘటించు పొందించును ఆనందము॥ సుగంధ దుర్గంధములు తో కూడుకున్న

యుగ్మ వాయువు గాలి తీరు వల్ల ఫలములు పుష్పములలో పరిమళమును పొంది సుగంధమయ్యెను పల్లెలలో ఉన్నప్పుడు దుర్గంధమయ్యెను। అట్లే సజ్జనసాంగత్యము చేత సద్గుణములు దుర్జనసాంగత్యము చేత దుర్గుణములు కలుగునని కరటకుడు దమనకుని తో చెప్పెనని తాత్పర్యము॥

౨౪౯॥ క॥ కార్యాకార్య విచారంబు మాలిన కుటిలుడైన మతిహీనుడై మెలయుచున్న దమనకుడని
కు దమనకుని బరిహరించుటకై కరటకుండు తా జ్ఞానమిచ్చి చెప్పెను దమనకుం
డును రాజునికటంబున కరిగె నంతట కాపురుండు సంజీవకుండుచేసి విన్నపము
న మెలగంబున దమనకునాలోకించి॥

టీక॥ కార్యాకార్య విచారంబు। కార్యాకార్య వివేకము లేనివాడనిన్ని। ఆకార్య। చేయతగనిదానిని

గవనిన్ని। కార్యకరించుచుండుట। విచారము। వివేకము। చేయవలెను। చాలని పక్షమున్

వంటి। గురుడైన। ఆచార్యునియొక్కను। పరిహరించవలెనను న్యాయము। విడిచి చెప్పువలె

నని। పలుకుచు। మందలించుచు। దమనకుని పరిహరించుకొని॥ దమనకుని

పరిత్యజించుకొని। కరటకుండు। కరటకుడనే ప్రధాని। రాజుని కడంబున కరి

గె। రాజ సమీపమునకు పోయెను। దమనకుండు। దమనకుడనే ప్రధాని

యున్న। రాజుని కటంబున కరిగె। రాజు దగ్గరికి పోయెను। అంతట। అటు

తర్వాతను। పింగళకుండు। పింగళకుడనే సింహరాజు। సంజీవకుండు। జూచి

సంజీవకుడనే వృషభమును పరిత్యజించి। విన్నపైన మెలగంబున। మిన్నవైన వెలయగ

ముఖముతో। దమనకునాలోకించి। దమనకుని జూచి॥

౨౫౦॥ చ॥ క్షితిలగలశేని కేమి గడియింప గరాదు హితప్రసక్తిని
ర్మలగుణశాలి యైన భటసత్తముసొక్కనిగూర్పరాదుగా
కలపున నిక్కిబండు దగటారి ప్రధాన మతిరేకనెదురు
స్తులు వినిచం బిలిచి విగతదోషునిని స్పృహానియ్య భాషునిన్

టీక॥ క్షితిలగలశేనికి। భూమిగలరాజుకు। ఏమిగడియింపరాదు। స్వామిసం
పాదించుకోరాదు। అనగా సకలము సంపాదించుకోవచ్చునను।

హితత్వ సత్వనిశ్చల గుణశాలియైన భటసత్తము నొక్కని గూర్పరాదుగా
క। హితత్వ। మిత్రభావముతోడను। సత్వ। దృఢమైన బలముతోడను
న్ను। నిశ్చల। చలింపనట్టి। గుణ। సుగుణములచేత। శాలియైన। యొప్పు
చున్నట్టి। భటసత్తము నొక్కని। యోధశ్రేష్ఠుని నొక్కని। అలభ్యమై యొప్పు
సంపాదింపగూడదుగాని అనగానెం
గాను గూర్పరాదుగాక। ఒక భటశ్రేష్ఠుని మాత్రము సంపాదింపరా
రాదుగాక సకలమున్న రాజు సంపాదింపకొనగలడని తాత్పర్యము। దృ
ష్టింబుటు దెగడారె వృధా। ఈదృష్టింబుడు। ఈ పద్యములో చెప్పిన ప్రకా
రముగా సకలగుణసంపన్నుడైన భటుడు। ఈ సంజీవకుడు। వృధా।
వ్యర్థముగా। తెగడారె। చంపెను। మతిచేక। బుద్ధిచేక। నీవు దురుక్తులవిని నీదు
ష్టవాక్యములను విన్నవాడనై। వినతదోషుని। శ్రేష్ఠశతహితుడైనవాడు
సేవ్యహానియ్యభాషుని। ప్రాజ్ఞవేయుడైనవాడు। భా
షుని। వాక్యములు గలిగిన యీ సంజీవకుని। చంపితిని। వధియించితిని॥

వ॥ అనుపింగళకునకు దమనకుండిట్లనియె॥

టీక॥ అను। ఈ ప్రకారము వందాపించుచున్నవాడు। పింగళకునకు। సిం
హరాజునకు। దమనకుండు। దమనకుడనే మంత్రి। ఇట్లనియె। ఈ ప్రకార
ముగ వందాపించెను॥

౨౫౧॥ క॥ వంచకులం బదల్ పరచి వైచుడు సత్పురుషప్రజంబు ర
క్షించుడు విత్తమాశ్రితులజేర్పుడు భూప్రజపై దయాగుణం
బుంచుడు రాజవిప్రా వియు మాయ బిభేకము పట్టబద్ధమం
కుంచేయు మంత్రతంత్రబలగుప్తియు ప్రొండిక తేకపోయెనే

టీక॥ వంచకులన్। దుర్జనులను। బదల్ పరచి వైచుడు। నశింపజేయుచుండు
ట। సత్పురుషప్రజంబు రక్షించుడు। సజ్జనసమూహములను పోషించుచుండు
ట। విత్తమాశ్రితుల జేర్పుడు। ఆశ్రితులు। తన్నాశ్రయించిన జనులను గూ
ర్చి। విత్తము। ధనమును। చేర్పుడు। పొందించుట యున్న। భూప్రజపై ద
యాగుణంబుంచుడు। భూప్రజపై। భూమిజనుల మీదను। దయాగుణం

బుంచుడు। క్షేమముంచడమున్న। రాజవిప్రా ములు యిబూ। రాజ్యలక్ష్ణ
ములవి నిను। అభిషేకము। పట్టబద్ధములు। అభిషేకస
ముయమం దుండగట్టుడే యున్న। కుంచేయు। సురటీ యున్న। మంత్ర
తంత్రబలగుప్తియు। మంత్ర। రాచకార్యాలోచనము। తంత్ర। రాజకార్యత్రి
యయున్న। బలగుప్తియున్। సేనారక్షణమున్న। రాజుకు లక్షణములని
చెప్పగా విని। ప్రొండికి తేకపోయెనే। త్రిణయునకున్ను యీచెప్పిన అభిషేకాది
లక్షణములుగలవు గనుకను యిరాజుకు సామాన్యలక్షణములు వంచకులనశిం
పచేసెది మొదలైనవిపైన చెప్పిన భూప్రజపై దయాగుణం బుంచుట రాజవిప్రా
ములన్నప్పటికిం తమ రాజుకు సామాన్యలక్షణములు వంచకులనశింపచే
సెది అసాధారణ లక్షణములని తాత్పర్యము। ప్రొండి విశేషము। అర్థాం
తరము। అభిషేకము। నీళ్ళతో కడగడమున్న। పట్టబద్ధముల్। గుడ్డతో కట్టు
కట్టడమున్న। కుంచెయు। ఈ రాగిలు ములు సరకుండాను కట్టి కొనగుడ్డ కట్టి
దానితో విసరడమున్న। మంత్ర। పొడుము। త్రము। మంత్రించుటయున్న।
తంత్ర। ప్రొండికి తగినట్టి ప్రాతలు మొదలైనక్రియలు చేసుటయున్న। బలగు
ప్తియు। సకలజనులు యీమా బితేది ప్రక్షిత గుణమని గోప్యము చేసుటయున్న।
ఇవి మొదలైనవి ప్రొండికి గలవని చెప్పి సామాన్యుడైన రాజుకున్న ప్రొండి
కి ఉపమానము చెప్పబడినది। ఈలక్షణములకంటే ఈ పద్యములో చెప్పిన
వియు
చెప్పిన ఛత్రము రాజలక్షణములని తాత్పర్యము॥

౨౫౨॥ క॥ అరిమరణంబున్ తేలా। పరితాపము నొందవిరసభావముగలవో
పరుతేల యరుగుజునోదరునైనం జంపుదురు మొదలరాజన్యుల్

టీక॥ అరి। శత్రువునియొక్క। మరణంబునకు నాప్రభు। పరితాపమును।
సంతాపమును తపించవలదు
పొందనేలా। పొందవలసినదెందుకు। అనగా పగవాడు చచ్చితే పరితాప
మును బొందవలసిన పనిలేదనుట। విరసభావముగల మొ। వైరస్యభావముగ
లిగినట్టి వారలయందు। పరులేల। శత్రువులనేల। అనగా శత్రువులనేనాదు। అగ్రజుని
తనకంటె పెద్దవాడైన। సోదరునైననేకగర్భజనితుడైన అన్నయైనానున్న।
మొదల। పూర్వమందు। రాజన్యుల్। రాజులు। చంపుదురు। వధియించుదురు॥

౨౫౩॥ క॥ వైరములు బుద్ధిని పెంపొరగ। శూరులు నిర్జరులు రాక్షసుల జంపరెయి
వ్వారికిని దివింతయెంబ్రుం। దారకులునువారు నన్నదమ్ములు గారే

టీక॥ వైరములు బుద్ధి నాపగ సంభవించినను। పొరగ। యుద్ధమందు। శూరులు।
పరాక్రమవంతులైనట్టి వంటి। నిర్జరులు। దేవతలు। రాక్షసుల జంపరే।
రాక్షసుల। దానవులను। చంపరే। సంహరించరా। సంహరించినారనుట।
ఎవ్వారికైన్నీ ఎవరికైనాను। ఏమిది। ఇష్టశత్రుసంహారము చేసుట। వింతయే। ఆశ్చ
ర్యమా। ఆశ్చర్యము కాదనుట। బృందారకులు వారు। బృందారకులును। దేవత
లున్నా వారు। ఆరాక్షసులున్ను। అన్నదమ్ములుగారా। [illegible] అన్న
దమ్ములవుదురనుట॥

౨౫౪॥ క॥ విరసించినమొ రాజులు। దురములనెవ్వారినైన దురములదురయు
కగురు నగ్రజుననుజున్నమో। హరములనెవ్వధియింపడొ। ఉహరిసుతుడరయున్

టీక॥ విరసించినమో। వైరస్యములు కలిగినప్పలమందు। రాజులు। ప్రభువు
లు। దురములనే। యుద్ధరంగమందు। ఎవ్వరినైన [illegible]। అల
కగ। కోపము చేతను। దునుములుదురు। వధియింతురు। అనగా చంపుదు
రనుట। అరయగ। పరిశీలించగా। హరిసుతుడు। అర్జునుడు। మోహర
మునా సేనావ్యూహమందు। గురు। ఆచార్యుడైన ద్రోణాచార్యులను। అగ్రజు।
తనతల్లికి తొలిమూలైన కర్ణుని। అనుజున్। తమ్ముని॥ — వధియింపడొ। చంప
డానికి వెనకమూసెనా। అనగా పరాఙ్ముఖుడయ్యెనా యేమనుట॥

౨౫౫॥ మ॥ పరుషసముల్లసన్మధురభాషిణి హింస్రయుఖండనత్ప్రపా
నిరతవసువ్యయ ప్రసవనిత్యధనాగమ కారపస్ప్రసా
దరద యసత్యసత్య పరితాపదభాష్యదవార రామినీ
స్ఫురణ నసత్సదాప్తి బహులమున్నృపనీతి యనేకరూపయై

టీక॥ పరుషసముల్లసన్మధురభాషిణి। పరుష। కఠినములైనట్టి వంటిన్ని। సముల్లసత్।
ప్రకాశించుచున్నట్టి వంటి। మధుర। మనోహరములైనట్టి వంటి। భాషిణి। వాక్య
ములు కలిగినట్టి వంటిన్ని। హింస్ర। హింసాశీలయైనట్టి వంటిన్ని। అఖండదయత్ప్రానిర
త। అఖండమైనట్టి వంటి। సత్। తెప్పైనట్టి వంటి। ప్రపానిరత। దయాపరత్వమైన
ట్టి వంటిన్ని। వసువ్యయప్రసవ। వసు। ధనము యొక్క వ్యయ। వ్యయముచు। ప్రసవ
ంతగలిగినట్టి వంటిన్ని। నిత్యధనాగమ। నిత్య। సంతతమున్ను। ధనాగమ। —

అర్థా యతి [illegible] కలిగినట్టి వంటిన్ని। కోపసుప్రసాదరస। కోప। క్రోధమున్ను। సుప్రసా
దరస। మంచి ప్రసన్నత కలిగినట్టి వంటిన్ని। అసత్యసత్య। అసత్య। అన్నృతమున్ను।
సత్య। సూన్నృతము కలిగినట్టి వంటిన్ని। పరితాపద। తపింపజేయు [illegible] ములను యిచ్చె
డట్టి వంటిన్ని। సాధ్యద। ఆనందమును యిచ్చెడట్టి వంటి। నృపనీతి। రాజనీతి।
వారకామినీస్ఫురణ। వారకామినీ వేశ్య యొక్క। స్ఫురణ। స్ఫూర్తి వలె
నే। అనేకరూపయై। [illegible] నానావిధములైనట్టి వంటి [illegible] అనేక
విధములు కలిగినట్టి వంటి వేషములు కలదై। అసత్సదాప్తి। అసత్।
దుర్జనులతోడను న్ను। సత్। సజ్జనులతోడను। ఆప్తి। కూడుకున్నదై కుం
మున్నా। బహులమున్। ప్రకాశించును॥

వ॥ అని యిట్లు దమనకుండు బోధించిన వృత్తాంతంబు విని మృగరాజు ప్రా
జ్యరాజ్యసామ్రాజ్యంబులను భవించుచుండె।

టీక॥ అని। [illegible] ప్రకారము వివరించి। ఇట్లు। [illegible] విధముగాను। దమనకుండు। దమ
నకు డనే ప్రధాని। బోధించిన। రాజనీతి తెలియజేసిన। వృత్తాంతంబు విని। వృత్తా
ంతంబు। అనుతాపములను। విని। ఆలించి। మృగరాజు। పింగళకుడు। ప్రా
జ్యరాజ్యసామ్రాజ్యంబులను భవించుచుండె। ప్రాజ్య। శ్రేష్ఠములైన। రాజ్యసామ్రాజ్యం
బులు [illegible] అనుభవించుచుండె। భోగించుచుండెను।

౨౫౭॥ క॥ అనివినుపించిన గురుకు [illegible] గను గొని నృపపుత్రులనేరి కమునీ యర్యుగులం
బుని శ్రీ రం దపతంత్రంబును [illegible] పదపుమనియడు గుడియుర్

టీక॥ అని। [illegible] ప్రకారముగా। వినుపించిన। [illegible] మిత్రభేదతంత్ర కథావిలా
సములను [illegible]। గురునింగనుగొని। గురుని విష్ణుశర్మం డనే పేరు
గలిగిన [illegible] కనుగొని। నృపపుత్రులు। రాజకుమారులు
వివేకి। కమునీయగుణాంబునిధి। కమనీయ। మనోహరములైన। గుణా
నుగుణములను। అంబునిధి। సముద్రప్రాయమైన విష్ణుశర్మ అనే పేరు
గల యొజ్జగురుస్వామి కెందపతంత్రంబు। సుహృల్లాభమనే పేరుగల [illegible]
ద్వితీయతంత్రము [illegible]
[illegible]। అనురక్తి। అనురాగముచేతను। తేడుపరపుమని।
తెలియజేయుమని। అడుగుడయున్। పలుకుడయును। అనగా యూప్రశ

ము తంత్రమైన మిత్రభేద తంత్ర కథాసంగ్రహముగా నేము విన్నవారమైతిమి।
గదా యింతమీఁదట నుసుహృల్లాభ మనే రెండవ తంత్రము కథను దయ
చేసి మీరు మా పుత్రుని గురువైన విష్ణుశర్మని రాజును మారు లడిగిరని భా
వము॥

౨౩౭॥ మ॥ ప్రతిభాధిక్యతనామకామను జభవ శ్రద్ధ్వంసనారంభణా
ప్రతిషంగప్రతత సత్వర వరవ్యాపార పూర్ణ ప్రభా
న్నతసంకల్ప విశేష శేషరచితా వ్యాలోక్తి పద్య శ్రుతో
ద్ధతరోమాంచ వితాన తాన వరుజా ధ్యాజీ బిషప్పుంగవా

టీక॥ ప్రతిభా। విష్ణువద్య ము। సాము శ్య్ర ముచేతను। ధిక్కృత నిందింప బడిన. షడ్వర్గము [illegible] కలిగినవాడా। అక్షాంతరము। ప్రతి
పద్మము। ప్రతిభా। ప్రజ్ఞావముచేతను। ధిక్కృత। జయింపబడినట్టి
కాముమన్మథుడుగలవాడా। అనిసంబుద్ధి వచనము। కామను నుజ భవ శ్రద్ధ్వంస
నారంభణః ప్రతిషంగ ప్రతతప్రా కాముసుజభూర్। దుష్టరాక్షసులయొ
క్క। ప్రధ్వంసనారంభణము। సంహారము [illegible] తోడను ప్రతిషంగ కూడు
కున్నట్టి ప్రతత విద్య యందుపప్ర బలసంపన్నుడైనవాడా।
రెండికిన్ని సమము। సత్వర [illegible] వర [illegible] యొక్క।
వ్యాపార అతిశయముచేతను। పూర్ణ భవన్నతసంకల్ప విశేష పూర్ణ భవతీ
[illegible]
[illegible]
వ్యాపారః అతిశయముచేతను। సంకల్ప విశేష [illegible] కలిగిన
షువంటివాడా। రెండికిన్ని సమము। శేషరచితా వ్యాలోక్తి పద్య శ్రుతో
అనంతుని
ద్ధతరోమాంచ వితాన। శేష [illegible] చేతను। రచితా చేయబడిన। అ
వ్యాలయ। సంప్రదాయకములైనట్టివంటి వేదముల యొక్క। ఉక్తి। వాక్య
రూపమైన। పద్య। వృత్తముల యొక్క। శ్రుత। శ్రవణముచేత। ఉద్ధత। అంకురిం
చినట్టివంటి। రోమాంచ వితాన। రోమాంచ రోమహర్షణముల యొక్క।
వితానః సమూహములు కలిగినట్టివంటివాడా। రెండికిన్ని। తానవ।
దేహసంబంధములైన। రుజా। రోగముల యొక్క। ధ్యాజీ। వ్యాపారము నను

భిషక్పుంగవా। వైద్యశిఖామణియైనవాడా। రెండికిసమము। పాపత్రయ
ములను సంహరించేవాడనుట॥

౨౩౮॥ క॥ వనజభవతనయ మేధా। వినుత వివిధైక దివ్య దృష్టి భుజగ త్వా
వనపంచతప్త మయవి। భిన్న లోచన సర్వ భూతహిత సంచారా

టీక॥ వనజభవతనయ। వనజభవ। బ్రహ్మదేవునియొక్క। తనయ। కుమారుడుగా
కలిగినట్టివంటివాడా। అర్థాంతరము। వనజభవతనయ। వనజః। అగ్నిహో
త్రుని యందు భవ। పుట్టినట్టివంటి కుమారస్వామి। తనయ। కుమారుడుగా
కలిగినట్టివంటి శివుడా। మేధావినుత। మేధావి। జ్ఞానవంతులచేత। ను
త। స్తోత్రముచేయబడుచున్నట్టివంటివాడా। రెండికిసమము। వివిధైక
దివ్య దృష్టి। వివిధ। నిత్యములైనట్టివంటివి। ఏక। ముఖ్యమైనట్టివంటి। దివ్య।
శ్రీదాయకములైనట్టివంటి। దృష్టి। సందృష్టి కలిగినట్టివంటివాడా।
అర్థాంతరము। వివిధ। నిత్యములైనట్టివంటి। ఏక। ముఖ్యమైనట్టివంటి।
దివ్యదృష్టి। దేవేంద్రుడు కలిగినట్టివంటివాడా। భుజగత్వావన। లోక
ములను పవిత్రము చేసేవాడా। రెండికిసమము। పంచతప్తమయ।
ప్రవిద్వాదిపంచ [illegible] స్వరూపుడైనట్టివంటివాడా। రెండికిసమము।
విభిన్న లోచన। విధు। చంద్రుడు। ఇనః। సూర్యుడు। లోచనః నేత్రములు
కలిగినట్టివంటివాడా। రెండికిసమము। సర్వభూతహితసంచారా। సర్వ।
సమస్తములైన। భూత। భూతములకు। హిత। సన్మతము। సంచారా। [illegible] కలవాడా।

౨౩౯॥ మాలిని॥ అవనలయకరాత్మా హరియుక్త్రిత్రవక్త్రా
వివిధనిగమవేద్యా విష్ణుసల్లాపపాద్యా
భవతిమిరపతంగా పద్మచంద్రోపమాంగా
హవిరశనవిశిష్టా హరశ్చ కల్యాజనిష్టా

టీక॥ అవనలయకరాత్మా। అవన। రక్షణముయొక్కయు। లయ। నాశ
ముయొక్కయు। కర। చేయుచున్నట్టివంటి। ఆత్మా। మనస్సు కలిగినట్టివంటివా
డా। రెండికిసమము। హరియుక్త్రిత్రవక్త్రా। హరి। ముత్తే। లక్ష్మీ
కముతోడను। యుక్త। కూడుకున్నట్టివంటిన్ని। చిత్ర। విచిత్రమైన।
వక్త్రా। దేహము కలిగినట్టివంటివాడా। అర్థాంతరము। హరి।

సర్వహరిణములను। యుక్తి। పొందినటువంటిన్ని। విత్త। ఆశ్చర్యకరమైనటు
వంటి। వర్ష్యా। దేహములుకలిగినటువంటివాడా। వివిధ నిగమవేద్యా। వివిధ।
నానావిధములైనటువంటి। నిగమ। వేదములచేత। వేద్యా। తెలియఁదగ
గినటువంటివాడా। రెంటికసమము॥ విశ్వసర్గ్గాపహార్యా। విశ్వ। సమస్త
మైన। సర్గ। సృజనక్రియలతోడను। అపహార్యా। పొందఁదగినటువంటివా
డా। రెంటికసమము। భవతిమిరపతంగా। భవ। (సంసార) జన్మమనే। తిమిర। చీకటికి
పతంగా। సూర్యునివంటివాడా। రెంటికసమము। పర్వచంద్రోపమాంగా।
పర్వచంద్ర। సంపూర్ణ (సుధాంశుని) తోడను। ఉపమా। సమానమైనటువంటి। అం
గా। అవయవములు కలిగినటువంటివాడా। అనగా చంద్రునివలెనే। క
(ఆనందకరమౌ) ళాయుక్తమైన దేహములు గలవాఁడనుట। ఆక్షాంతరము। పర్వచంద్రో
పమాంగా। పర్వచంద్ర। పున్నమచందురునితోడను। ఉపమా। సమానములై
న। అంగా। అవయవములు కలిగినటువంటివాడా। అనగా చంద్రునివలెనే
శిప్రడున్న తెల్లదేహము కలవాఁడనుట। హవిరశనబలిష్ఠాహార్యకల్యాజని
ష్ఠా। హవిరశన। హవి (రోశభుజాంగ్రవసిష్ఠ) గములయొక్క। అశన। భక్షణముచేత। బలి
ష్ఠ। బలవంతులైన దేవతలయొక్క। ఆహార్య। పర్వతమువలెనే। అనగా మే
రుపర్వతమువలెనే। కల్య। సమర్థమైనటువంటి। ఆజనిష్ఠా। యుద్ధ (నిర్వాహణము) కలిగినటు
వంటివాడా। రెంటికసమము॥

॥శ్లో॥ ॥శ్లో॥

౨౬౦ ॥గద్య॥ ఇతి శ్రీ వేంకటనాథ కరుణాలబ్ధ సరససాహిత్య నిత్యకవితా
విలాససకలసుకవిప్రశంసా భాషణోల్లాస రాజకులపారావార
పర్వశర్వరీరమణ నీతిశాస్త్రమార్గ పరిశ్రమణ ధైర్యకార్య యుధిక్కృ
తనీహార పర్వత పర్వతరాజకుమార నిస్సహాయ ప్రబంధనిర్మాణ
శైలాజభూదారసుధామధురభారతీసనాథ వేంకటార్య ప్రణీతం
బైన పంచతంత్రంబున మిత్రభేదంబన్నది సంపూర్ణము॥
మిత్రభేదములు మూలములు సంపూర్ణము॥ ॥శ్లో॥ ॥శ్లో॥ శ్రీ...

30

12 Feb 1947